

11

1/2

A. J. [unclear]

1/2

IOAN. PETRI
MAFFEI,
BERGOMATIS,
E SOCIETATE
IESV,

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBRI XVI.

Omnia ab Auctore recognita & emendata.

In singula copiosus Index.

CADOMI,

Extypographia IACOBI MANGEANT.

M. DC. XIII.

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

Superioribus annis, cum ad componendas Lusitaniae res Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, ut inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam pari alacritate studioq; persequerer. Feci quod iusseras: totumque contextum narrationis, à primo navigationum exordio, ad usque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo longius ne progrederer, annalium exinde series, ut in tantis & rerum motibus & locorum interuallis, partim intercisa partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc quaecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas uniuersa. Id ipsum nominatim à me tua de me iudicia meaque summa in

te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, ut cuius in primis virtute opibúsq; Christiana res nititur, huic potissimum, explorati piis felicibusq; maiorum suorum armis Oceani; aditarum, quæ audita non erant, gentium; propagatæ unà cum imperio in ultima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendiddæ; certè, quoad eius fieri potuit, sincera atque accurata explicatio dicatur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, uti præ ceteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eisdem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelso parem adducent, ut eos in lucem sub Augusti nominis tui presidio tutelaque prodiisse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam & Ecclesie catholice firmamentum quàm diutissimè tueatur incolumem.

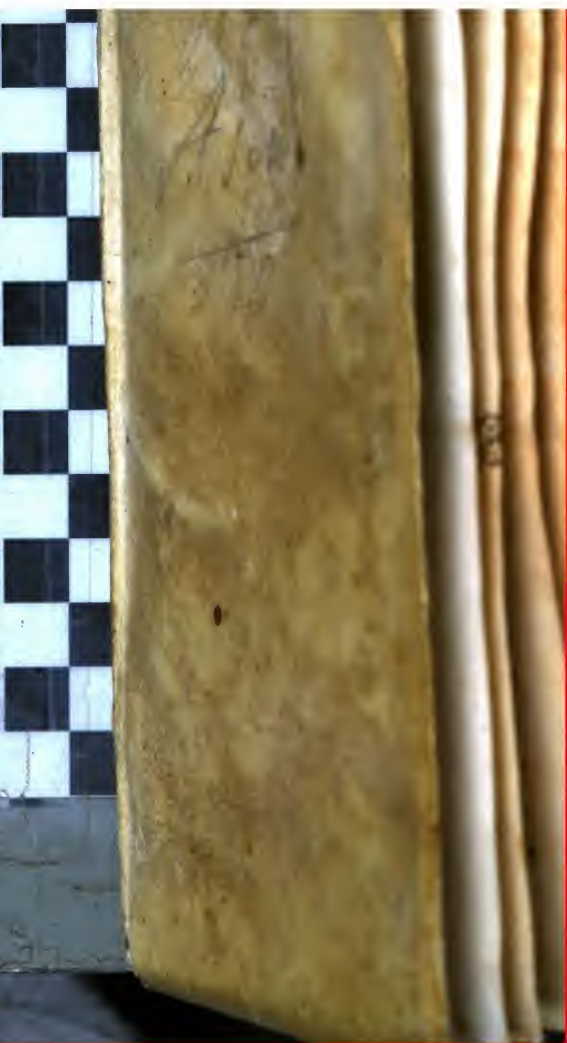
COMPENDIOSVS

INDEX,

IN QVO, SI QVIS SCIRE
VELIT, QVID IN QVAQVE

PROVINCIA ORDINE CON-
TIGIT, INVENIET.

- D**E *Abysinis* 37. 92. & seq. 112. 119. &
seq. 210. 233. seq. 161 289.
& seq. 299. *Anglia* 638.
363. & seq. *Arabia Felice* 35. 298.
486. & seq. 489. & seq. *Armuzia* 106. 134. & seq.
695. & seq. 705. 710. 137. & seq. 144. 146.
Aceno regno 174. 291. 307. & seq. 160. & seq. 180.
344. 229. & seq. 232. & seq.
Adeno oppido 38. 106. & 302. 321. 334. & seq.
seq. 133. 194. 218. & 329. & seq. 332. & seq.
seq. 221. 267. & seq. 334. & seq. 390. 395.
272. 406. 467. & seq. & seq. 397. 486. 589.
673. 605. & seq. 608. & seq.
Aegypro 106. & seq. 151. 615. & seq. 617. & seq.
& seq. 267. & seq. 467. 625. 654. 673.
673. 700. *Baciano insula* 340.
Aethiopia 13. & seq. 35. vi. *Bahareno insula* 148. 324.
de *Abassinis* & *Congo*. & seq. 329. 233.
Amboino insula 213. 215. *Banda insula* 36. 204. 213.
& seq. & seq.
America 693. & seq. *Baticala* 169. 180. 286.
Ammonitis Arabia populis 517.
624. & seq. *Batochina insula* 216.
Anchedina insula 63. 76. *Bengala regno* 36.

IOAN. PETRI
MAFFEI,
BERGOMATIS,
E SOCIETATE
IESV,

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBRI XVI.

Omnia ab Auctore recognita & emendata.

In singula copiosus Index.

CADOMI,

Extypographia IACOBI MANGENT.

M. DC. XIII.

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

*U*perioribus annis, cum ad componendas Lusitaniae res Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maestas, ut inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque contextum narrationis, à primo navigationum exordio, ad usque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo longius ne progrederer, annalium exinde series, ut in tantis & rerum motibus & locorum interuallis, partim intercisa partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc quaecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debat hoc tuis erga se meritis nostra Societas uniuersa. Id ipsum nominatim à me tua de me iudicia meaque summa in

te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, ut cuius in primis virtute opibûsque Christiana res nititur, huic potissimum, explorati piis felicibusq; maiorum suorum armis Oceani;aditarum, quæ auditæ non erant, gentium;propagatæ unâ cum imperio in ultima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidæve; certè, quoad eius fieri potuit, sincera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, uti præ ceteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eisdem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelsò parem adducent, ut eos in lucem sub Augusti nominis tui presidio tutelaque prodiisse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam & Ecclesiæ catholicæ firmamentum quàm diutissimè tueatur incolumem.

COMPENDIOSVS

INDEX,

IN QVO, SI QVIS SCIRE
VELIT, QVID IN QVAQVE

PROVINCIA ORDINE CON-
TIGIT, INVENIET.

D E <i>Abassinis</i> 37. seq. 210. 233. & seq. 299.	92. & seq. 112. 119. & seq. 161 289. <i>Anglia</i> 638. 363. & seq. <i>Arabia Felice</i> 35. 298.
486. & seq. 489. & seq. 695. & seq. 705. 710.	<i>Armuzia</i> 106. 134. & seq. 137. & seq. 144. 146.
<i>Aceno regno</i> 174. 291. 307. 344.	& seq. 160. & seq. 180. 229. & seq. 232. & seq.
<i>Adeno oppido</i> 38. 106. & seq. 133. 194. 218. & seq. 221. 267. & seq. 272. 406. 467. & seq. 673.	302. 321. 334. & seq. 329. & seq. 332. & seq. 334. & seq. 390. 395. & seq. 397. 486. 589. 605. & seq. 608. & seq.
<i>Aegypro</i> 106. & seq. 151. & seq. 267. & seq. 467. 673. 700.	615. & seq. 617. & seq. 625. 654. 673. <i>Baciano insula</i> 340.
<i>Aethiopia</i> 13. & seq. 35. vi- de <i>Abassinis</i> & <i>Congo</i> .	<i>Bahareno insula</i> 148. 324. & seq. 329. 333.
<i>Amboino insula</i> 213. 215. & seq.	<i>Banda insula</i> 36. 204. 213. & seq.
<i>America</i> 693. & seq.	<i>Baticala</i> 169. 180. 286.
<i>Ammonitis Arabia populis</i> 624. & seq.	517. <i>Batochina insula</i> 216.
<i>Anchedina insula</i> 63. 76.	<i>Bengala regno</i> 36. ā ii j

INDEX IN

- Bintano insula** 203. 213. 365. 378. 396.
 226. 372. 375. & seq. **Canariis insulis** 32. 310.
S. Blasij aquatione 46. 64. **Castellanis** 309. & seq. 385.
Bona Spei promontorio 34. & seq. 408. & seq. 415.
 64. 75. 81. 111. 170. & seq.
 179. 286. 297. 313. **Carifa oppido** 329.
 369. **Ceilano insula** 36. 119. 283.
Brasilia 67. & seq. 74. & et seq. 314. et seq. 541.
 seq. 639. 642. & seq. 671. et seq.
 646. & seq. 692. & **Chersoneso aurea** 36. 172. et
 seq. 695. seq. 309. 377.
Bravaciuirite 97. 122. & **Ciampa regno** 36.
 seq. **Cianlo** 153. et seq. 157. et
Cafribus Africa populis 35. seq. 169. 222. 393. 402.
 119. et seq. 444. 451.
Carro 108. 151. 270. **Cocino** 78. et seq. 89. et seq.
Calecutto 53. & seq. 59. & 93. 94. et seq. 99. et seq.
 seq. 62. & seq. 89. & seq. 104. 113. 131. 170.
 105. 107. 116. 125. & 321. 377. 396. 459.
 seq. 165. & seq. 171. & 493. 539. 541. 639.
 seq. 209. 222. 354 & 714. et seq.
 seq. 357. 359. & seq. **Colano** 79. et seq. 96. 112.
 390. & seq. 400. 405. et seq. 377. 518. 541.
 449. 460. 477. 651. **Concano** 304. 344.
Camarano insula 220. 267. **Conceptionis B. Mariae insula**
 269. 299. 467. 80.
Cambaja 150. & seq. 391. **Congi regno** 14. et seq. 192.
 398. 402. 445. 450. & 432. et seq. 210.
 seq. 407. 470. & seq. **Cori Promontorio** 35. et seq.
 477. 519. 551. & seq. 120. 172. 182. 210. 377.
 582. 677. 381.
Cananore 79. & seq. 82. & **Coromandel regno** 82. 85. vi-
 seq. 88. 112. 118. 125. & de Meliapore.
 seq. 129. & seq. 352. **Cranganore** 82. 85. 104.

HISTORIAS INDICAS.

<i>Curia Muria Insula</i> 91.	594. et seq. 655. et seq.
<i>Dabulo oppido</i> 163. et seq.	666. et seq. 669. et seq.
180. 296. 329. 367. et	715.
seq. 583.	<i>Iawa maiore</i> 36. 213. 376. et
<i>Dio</i> 102. 165. et seq. 169.	seq. 435.
et seq. 221. 229. 265. et	<i>Iawa minore</i> 36. 213.
se. 318. et seq. 328. et se.	<i>Laurentii insula</i> , vide <i>Mada-</i>
391. 393. et seq. 447. et	<i>gascare</i> .
seq. 456. et seq. 461. et	<i>Lequis</i> 36. 106.
seq. 470. et seq. 546. et	<i>Lingua regno</i> 226. et seq.
seq. 552. et seq. 571. et	362.
seq.	<i>Lusitania</i> 109. et seq. 223. et
<i>Gidda Arabia vrbe</i> 265. et	seq. 493. et seq. 606. et
seq. 298. 47.	seq. 711. et seq.
<i>Goa</i> 179. et seq. 182. et seq.	<i>Macazare</i> 436. et seq. 510. et
191. et seq. 205. et seq.	seq.
218. 222. 229. et seq. 233	<i>Madagascare</i> 35. 121.
273. et seq. 276. et seq.	<i>Magadaxo</i> 63. 113.
295. 302. 330. 351,	<i>Malaca</i> 36. 16. 174. et se,
367. 371. 395. 439. et	179. 195. et seq. 198. et
seq. 442. 449. 452. 465.	seq. 207. 210. et seq.
492. et seq. 509. et seq.	225. et seq. 277. et seq.
516. et seq. 543. et seq.	282. et seq. 287. et seq.
582. et seq. 587. et seq.	308. 348. et seq. 362. et
605. 631. et seq. 654.	seq. 369. et seq. 377.
658. 664. et seq. 676.	390. 416. 428. 452.
690. et seq. 707. 716.	517. 594. 658. et seq.
<i>Guinea</i> 9. et seq. 35. 603.	665.
<i>Hesperidibus insula</i> 64. 66.	<i>Maldinus insulis</i> 119. 209.
111. 313.	et seq. 293. et seq. 381.
<i>Iaponia Insulis</i> 36. et seq.	638.
522. et seq. 525. et seq.	<i>Mascato Armuzia oppido</i>
530. et seq. 533. et seq.	135. 332. 605. 676
536. 588. 595. et seq.	<i>Masual insula</i> 299. 362.

INDEX IN

- Bintane insula** 203. 213. 365. 378. 396.
 226. 372. 375. & seq.
S. Blasij aquatione 46. 64.
Bona Spes promontorio 34. & seq. 408. & seq. 415.
 64. 75. 81. 111. 170. & seq.
 179. 286. 297. 313.
 369.
Brasilia 67. & seq. 74. & et seq. 314. et seq. 541.
 seq. 639. 642. & seq. 671. et seq.
 646. & seq. 692. & Chersoneso aurea 36. 172. et
 seq. 695. seq. 309. 377.
Bravaciuitate 97. 122. & Ciampa regno 36.
 seq.
Casribus Africa populus 35. Ciano 153. et seq. 157. et
 119. seq. 169. 222. 393. 402.
 et seq. 444. 451.
Cairo 108. 151. 270. Cocino 78. et seq. 89. et seq.
Caleuto 53. & seq. 59. & 93. 94. et seq. 99. et seq.
 seq. 62. & seq. 89. & seq. 104. 113. 131. 170.
 105. 107. 116. 125. & 321. 377. 396. 459.
 seq. 165. & seq. 171. & 493. 539. 541. 639.
 seq. 209. 222. 354 & 714. et seq.
 seq. 357. 359. & seq. Colano 79. et seq. 96. 112.
 390. & seq. 400. 405. et seq. 377. 518. 541.
 449. 460. 477. 651. Concano 304. 344.
Cambrano insula 220. 267. Conceptionis B. Mariae insula
 269. 299. 467. 80.
Cambrania 150. & seq. 391. Congi regno 14. et seq. 192.
 378. 402. 445. 450. & 432. et seq. 210.
 seq. 407. 470. & seq. Cori Promontorio 35. et seq.
 477. 519. 551. & seq. 120. 172. 182. 210. 377.
 582. 677. 381.
Cananore 79. & seq. 82. & Coromandel regno 82. 85. vi-
 seq. 88. 112. 118. 125. & de Meliapore.
 seq. 129. & seq. 352. Cranganore 82. 85. 104.

HISTORIAS INDICAS.

<i>Curia Muria Insula</i> 91.	594. et seq. 655. et seq.
<i>Dabulo oppido</i> 163. et seq.	666. et seq. 669. et seq.
180. 296. 329. 367. et seq. 583.	715.
<i>Dio</i> 102. 165. et seq. 169.	<i>Iaua maiore</i> 36. 213. 376. et seq. 435.
et seq. 221. 229. 265. et se. 318. et seq. 328. et se.	<i>Iaua minore</i> 36. 213.
391. 393. et seq. 447. et seq. 456. et seq. 461. et	<i>Laurentii insula</i> , vide <i>Mada-</i> <i>gascare.</i>
seq. 470. et seq. 546. et	<i>Lequis</i> 36. 106.
seq. 552. et seq. 571. et seq.	<i>Lingua regno</i> 226. et seq. 362.
<i>Gidda Arabia vrbe</i> 265. et seq. 298. 47.	<i>Lusitania</i> 109. et seq. 223. et seq. 493. et seq. 606. et seq. 711. et seq.
<i>Goa</i> 179. et seq. 182. et seq.	<i>Macazare</i> 436. et seq. 510. et seq.
191. et seq. 205. et seq.	<i>Madagascare</i> 35. 121.
218. 222. 229. et seq. 233	<i>Magadaxo</i> 63. 113.
273. et seq. 276. et seq.	<i>Malaca</i> 36. 16. 174. et se,
295. 302. 330. 351,	179. 195. et seq. 198. et seq. 207. 210. et seq.
367. 371. 395. 439. et seq. 442. 449. 452. 465.	225. et seq. 277. et seq.
492. et seq. 509. et seq.	282. et seq. 287. et seq.
516. et seq. 543. et seq.	308. 348. et seq. 362. et seq. 369. et seq. 377.
582. et seq. 587. et seq.	390. 416. 428. 452.
605. 631. et seq. 654.	517. 594. 658. et seq.
658. 664. et seq. 676.	665.
690. et seq. 707. 716.	
<i>Guinea</i> 9. et seq. 35. 603.	<i>Maldius insulis</i> 119. 209. et seq. 293. et seq. 381.
<i>Hesperidibus insula</i> 64. 66.	638.
111. 313.	
<i>Iaponia Insulis</i> 36. et seq.	<i>Mascato Armuzia oppido</i>
522. et seq. 525. et seq.	135. 332. 605. 676
530. et seq. 533. et seq.	<i>Masual insula</i> 299. 362.
536. 588. 595. et seq.	

INDEX IN HIST. INDICAS

- Meca* 82. 104. 109. 233. *Perfide* 113. et se. 143. & se.
 677. 265. 331. & seq. 609. & seq.
Meliapore 82. & seq. 85. & 622. & seq. 677. & seq.
 seq. 34. & seq. 543. & se. *Peru* 67.
Melinde 38. 52 & seq. 63. *Querimba insula* 339. et seq.
 76. & se. 80. 97. 121. 396. *Quexome* 148. 337.
Memphi 38. 108. *Quiloa* 38. 48. et seq. 75. 81.
Molucis insulis 36. 119. 213. 89. et se. 111. et se. 297.
 & se. 216. & se. 308. et *Roma* 2. 223. et seq. 496. et
 se. 313. 340. & se. 349. se. 656. 605. et seq. 701
 et se. 381. et se. 408. et se. et seq. 716.
 435. et se. 478. et se. 537 *Sanga regno* 454 et seq.
 543. 651. et se. 717. et se. *Siani regno* 512 et seq.
Mombaza 50. & seq. 80. *Sinis* 36. 82. 106. 235. et se.
 91. & seq. 112. 298. & corolibro vj. 348 et se. 522
 seq. 339. 396. 656. et se. 662 et se. 710. 715
Moro 422. & se. 425. & se. *Sionis regno* 174. et se. 204.
Mosambico 35. 64. 75. 88. *Socotora insula* 82. 122. et se.
 298. 339. 496. 603. 133. 149. 172. 193. 218. 540
 689. 708. *Sofala* 47. 75. 117. & seq.
Narsinga 189. 229 405. et *Somatra insula* 36. 172. et se.
 seq. 628. & seq. 195. 207. 202. 225. 291. et
Olisipone 4. 45. 65. et seq. 88. f. 302. 307. 344. et se. 348.
 97. 99. 111. & seq. 396. *Suezio vrbe* 36. 108. 151.
 459. 476. 499. et seq. 265. 406. 467. 481. 973
 503. 581. 586. 602. *Sinano regno* 511. et se. 515.
 656. 689. *Tanore* 104. 631. et se. 635
Onore 179. et seq. 189. *Taprobana* 36. 119. & seq.
Paceno 195. 225. 290. et se. *Ternate* 216. & seq. 340.
 302. 307. 345. et seq. vide *Molucis*.
Panane 59. 89. 131. et se. 353 *Tertius insulis* 64. 179.
Parauis 93. et seq. 509. *Tidori* 216. 341. vide *Moluc*.
 550. 688. et seq. 688. et *Zanzibare* 64 97.
 seq. 677. et seq. 337. et se. *Zella* 272.

IN HISTORIAS

INDICAS RERVM ME-

MORABILIVM INDEX.

ABASSIA à Zeilæ tyranno vastatur, 581. in eam Patriarcha & Episcopi à summo Pontifice missi 95. & seq. in ea D. Antonij cœnobiaz 300.

Abassini Alexandrino Patriarchæ parent 695. Christiani sunt 37. equis non utuntur 486. à Romano Pontifice dissidentes 37. 595.

Abassinorum in religione errores confutantur 707. gaudium ob Lusitanorum aduentum 300. monachi à Lusitanis quomodo excepti 100. rex foedus cum Lusitanis inire expenit 209. eius ad Lusitaniz regem legatio 362. obsequiū Papæ defertur ibid.

Abdala vide Antonius Fernandus.

Abdala Camparis dynasta Malacæ præturam ambit 126. à Linguz rege obsessus ibid. & seq. à Lusitanis obsidione exemptus 127. Malacæ prætor ibid. falsis calumniis impetitus 128. eius iniustæ exdes ib. 277. laus 227.

Abduti Brachmanorum sectas 55.

Abrahamus Accenorum tyrannus 307. Sonatræ totius imperium affectat 344. Pedirensem regulum regno exigit 345. Aruanum rege 348. Daianum dyastam evertit 345. Pacenū urbem capit, ibid. arcem oppugnat, 346. & seq. desertam capit 347. Lusitanis etiam formidabilis, ibid. eius bellicus apparatus 345. in parentem impietas, ibid. cum Georgio Britto pugna 307. & seq.

Abrahamus Fattaci regis nomine Socotoræ arcis Præfectus interficitur 113.

Abrahamus Patriarcha, cur à patria à Deo euocatus 2.

Abrahamus Purpuratus elassem ad Suezium ædificat 467.

Abrahamus Quiloz tyrannus 48. 76. 81. 113. stipendiarius fit Lusitano 81. vetigal renuens regno pulsus 111. eius primum vetigal qua pompa in Lusitania receptum 89. & seq. ex eo pyxis in usum S. Eucharistiz fabricata, ibid.

INDEX IN

- Abuna Ægyptius** Antistes in Abassiam Alexandria missus 707. eius in contemnendis Catholicis superbia, ibid. & seq.
- Academix** in Iapone 530.
- Acenum** oppidum 307. 344. 661. eius rex fœdus cum Lusitanis init 174. in eos iniurius 291. à Patieco infestatur, ibid.
- Adamas** Abassix rex Abassinos Catholicos vexat 710. & seq. Apostata & Apostolica sedis hostis, ibid. à Turcis fusus & fugatus, ibid.
- Adenum** Arabix oppidum munitissimum 38 106. 133. 218. 267. 447. 481. qua fraude à Turcis captum & direptum 467. 8: seq. à Lusitanis oppugnatum 118 à Turcis 267. & seq. 407. eius deditio à Lusitanis imprudenter repudiata 270. & seq. descriptio 218 incolæ olim Maddena gens 38. incolarum ob Albuquerqueii aduentum metus 219 Rex qua conditione Lusitano stipendiarius 407. fidem perfidè violat, ibid. Lusitanos aliquot captos interficit, ibid. à Turcis captus suspenditur 468. sitos 38 106. 218.
- Ægidius** Annus Hesperiam Æthiopiam primus detegit 8. & seq.
- Ægidius** Fernandus Carual-
lius Parauanis succurrit 678 eius de Malabaribus victoria, ibid. laus 679.
- Ægyptii** Sultani opes vnde 37.
- Ægyptius** Patriarcha schismaticus 700.
- Ægyptiorum** literæ quales 516.
- Ærius** Caciles Ternatis rex 423. 429. Boleifis expellere filius 473. Goam victus defertur 517. à Prætorè benignè susceptus, & in regnum restitutus, ibid. eius mater præcipitatur 411. cum Ternatenses regem auersantur 434. & seq.
- Æthiopes** Eoi qui 35. Hesperii qui ibid
- in Æthiopia Hesperie quando primè Missæ celebratæ 10.
- Æthna** Siciliæ mons 171.
- Africæ** pars magna veteribus ignota 45.
- Agacinum** Goæ vetus 584.
- Agacinum** Iauæ insulæ oppidum 113.
- Agacinum** Cambaix oppidum vastatur 401.
- Agelymba** priscis notis orbis terminus 35.
- Agnes** Gasparis Berzei mater 402.
- Agrippæ** columnæ Romæ in omnium Deorum templo 56.
- Aialus** Boleifis Ternatis regis filius 350. 433. in arcem

HISTORIAS INDICAS.

à Britto abductus 305. Ternatis rex 410. matri restituitur 421. regno pulsus 422. in prælio contra Lusitanos occumbit 430. & se. Aitan rei bellicæ apud Sinas præpositus 250. Alcoceris portus à Lusitanis incensus 481. Alexander Abassinorum rex 39. Alexander VI. Papa 33. 109. limites navigationum inter Castellanos & Lusitanos definit 33. ad eum Campsonis Ægypti Sultani minaces litteræ 109. Alexandria Ægypti vrbs 37. 166. 700. eius Patriarchæ Abassini parent 695. Alexius Ferreria Xauerii ad Sinas comes 161. Alexius Menesius Malacan venit 180. discordiam Lusitanorum tollit ibid. Almanfor Tidoris rex 340. & seq. 350. & seq. ad deducendos ad se Lusitanos naves mittit 216. Lusitanis arce in suo regno edificandi facultatem dat 340. pacem qua conditione à Lusitanis impetrat 182. veneno à Lusitanis sublatu 383. eius filia Boleisi Ternanis regi nupta 340. in Lusitanos beneuolentia ibid. ei à Lusitanis pace violata bellum iniussè illatum 383. Almerinum Lusitanicæ oppi-

dum 541.

Alodinus Mamudii Malacæ regis filius 198. bellum cum Albuquerque suadet ibid. in Bintanum insulam fugit 102. 190. 308. Bintanirex 189. Bintanum munit 308. 370. Geinalem ad Pacenum regnum occupantem iuuat 302. ad Malacæ regnum iterum aspirat 180. Malacam infestat 187. 508. 348. 361. Malacæ arcem per fraudem occupare tentat 21. oppugnat 282. pacem à Lusitanis fraudulenter petit 181. impetrat 113. Pagum oppidum munit 189. à Panēsi regulo opem contra Lusitanos implorat 370. eius castra à Lusitanis expugnata 181. clades 190. exercitus à Lusitanis fusus & fugatus 361. capto Bintano fuga 375. in Botelliū insidiæ 118. mors 182. cum Lusitanis secunda prælia 348. pugna 290.

Aloysius Lusitanus 471.

Aloysius Mendius societatis Iesu presbyter Parauinis præfectus 658. eius martyrium ibid.

Alphōsus Albuquerque 178. 439. 471. 534. Adenum venit 118. oppugnat 219. apud Almeidā à nauarchis falsò accusatus 148. Antonii Noroniæ mortem egrefert 188. in Arabiam iubetur proficisci 194. in cam

INDEX IN

tendens tempestate impeditur ibid. ad Armuzianum bellū se parat 179. Armuziam venit 133. 137. & seq. obsidet 148. & seq. à suis desertus obsidionem solvere coactus ibid. Armuzjanorum naues incendit 146. cum iis pacem qua cōditione inicit 142. & seq. arcem à se conditam deserit 145. Armuziam repetit 160. Calaiatum veniens benignè suscipitur 132. capit, diripit, & incendit 160. Calecutanis iniuriam à suis factam negligit 96. Calecutanum regnum vastat ib. Calecutum incendit 171. ad Camaranum insulam venit 220. Cananorem venit 141. 189. Cocinum 94. 207. Cocini tumultum sedat 189. cum Colonis fœdus inicit 96. Curiatum diripit & incendit 135. & seq. Goam venit 208. 222. sibi deditā qua pompa ingressus 181. & seq. Goę statum firmat 182. 191. Goę ab. Idalcane obsessus 185. & seq. vrbe relicta in arcem fugit ibid. de arce deferenda consultat ibid. eam deserit 186. Goam classe repetit 189. capit 190. Goę D. Marię Virginis tēplum extruxit 210. in Indiam missas 111. Indiz prætor 171. mors 233. Ismaëlis Persarum regis

legatos qua pompa excepit 134. Magnus dictus 95. maiestatis ostentator 195. Malacā petit ibid. venit ibid. incendit ibid. oppugnat 100. & seq. expugnatam diripit 103. & seq. Malacā statum componit ib. Mascaram veniens benignè susceptus 135. expugnat, diripit, & incendit ibid. & seq. Nabandem oppidum capit & incendit 160. naues aliquot expugnat 195. Olisiponem reddit 99. Orfasanum ab incolis relictum diripit 137. Persico & Arabico oceano præfectus 124. 133. ad Persici sinus ostia tendit 114. Quexomen insulam vastat 148. Socotoram venit 149. arcis succurrit ibid. vulneratur 172. Xoarem urbem in fidem suscipit 137. Alphonsi Albuquerqueii ætatis anni 134. animi moderatio 177. contentio de prætura cum Almeida 161. 170. consultatio cum suis de bello Goensi 180. crudelitas in Lusitanos apostatas 209. curę & sollicitudines 191. accis denuntiatio ad Armuziæ regem 138. exequię & sepultura 234. & seq. expeditio Arabica 118. facinus crudele in nautas Armuzienfes 147. laudabile 190. duo facinora gloriosa dudū cogitata, mor-

HISTORIAS INDICAS.

- te impedita 23. claus. ibid. Alphonſus Cyprianus Caſtellanus in D. Thomæ Coloniam miſſus 589. 711.
- legatio ad Cambaie regem 129. ad Iſmaëlem Perſarum regem 132. ad Sionis regem 104. magnanimitas 185. monita à Trifano A- cunia neglecta 121. muncera ad Iſmaëlem Perſarum regem 232. nauarchi & ſocii de eo queruntur 144. arcem Armuzianam deſcendam ſuadent, & quare ibid. libellum ſupplicem ei offerunt ibid. naufragium 207. nautæ & fabri ad Armuzianos transfugunt 144. oratio ad crucem 110. ad ſocios 146. periculum vitæ 147. 171. 186. 201. 207. & ſeq. pericula & incômoda varia ad Goam 186. & ſeq. pietas 191. prælium cum Armuzianis navale 139. & ſeq. reſponſum ad Armuzie regis legationem 142. ad Malacæ regis 196. Perſarum regis 143.
- Alphonſo Albuquerque Ar- muzia dedita 231. Crucis purpureæ ſignum in cæ'o apparet 110. ad eum variæ diuerſorum regum legationes 194. 204. 210. Iſmaëlis Perſarum regis 232. & ſeq.
- Alphonſus Albuquerque filius 134. D. Virginis tem- plum Goæ auxit ibid.
- Alphonſus Alencaſtrius Lu- ſitaniæ ad Papâ legat' 589.
- Alphonſus Emmanuelis re- gis filius Cardinalis 418. & ſeq. eius Eccleſiaſtica constitutiones, ibid.
- Alphonſus Ioannis I. Congi regis filius 21. 699. bapti- zatur 21. à patre exhære- datus, 24. in gratiam redit ibid. idola per totum re- gnum habere prohibet, ibid. Ambaſſem ingreditur 25. Rex ſalutatur 26. fratrem miraculoſe ſupe- rat, 27. & ſeq. quot annos regnavit, 28. Henricum fi- lium Romam mittit 210. eius in conſervâda & pro- paganda religione ardor 21. & ſeq. 24. 191. ad popu- lum oratio 25. & ſeq. mors 649.
- Alphonſus Lupius Coſta Lu- ſitanus 135.
- Alphonſus Lupius Societatis Jeſu preſbyter in igno- ra inſula fame perit 708.
- Alphonſus Menclius Batica- læ regulum ad fidem redi- git 186.
- Alphonſus Mexias Goæ re- gius quaſtor 364. magnos motus in India facit 168. & ſeq. eius de Maſcareniæ prætura conſultatio 364. in Maſcareniam iniuriæ 177. & ſeq.
- Alphonſus Noronia Indiæ Prætor 651. 690. venit 651.

INDEX IN

- Socotoræ arcis præfectus 124.
- Alphonſus Paiua ad Æthiopiam & Indiam explorandam miſſus 38. eius mors, ibid.
- Alphonſus Perſona Malacenſis regius quæſtor 112. eius virtute Malacenſis arx conſeruata 113. mors, ibid.
- Alphonſus V. Luſitanæ rex 9. bellis implicitus ibid. claſſes ad quærendas terras mittit, ibid. cum Æthiopibus occiduis mercimonia inſtituit, 10. caſtellain Guinea exſtruxit ibid. moritur, ibid. eius pater 9.
- Aluarus Acunia Dienſi arcis ſubſidio miſſus 575. circa Diu aliquid Arabas naues expugnat, ibid.
- Aluarus Britus à Mahometanis interfectus 390.
- Aluari Camignæ forte facinus 585.
- Aluarus Caſtrius Ioannis Caſtrii Indiæ prætoris filius 573. Dienſi arcis cum claſſe ſubſidio miſſus 571. eius fortitudo & facinus inſigne 385. vitæ periculum 573.
- Aluarus Dominicanus Ioannis II. Luſitanæ regis conſeſſarius 50. in Ialophorum regnum mittitur, ib.
- Aluari Gammæ virile facinus 585.
- Alucan Mamudii Cambaiz regis tutor 466. Dux exercitus contra Luſitanos, ibid. Luſitanos infeſtat ibid. Dienſis arcis obſidionem ſoluit 470.
- Amacanum Sinarum emporium 522. 710.
- Amangutium Iaponiæ vrbs 597. & ſeq. 655. 715. flammis euerſa 597. eius bellum ciuile 669. incolæ Xauerium exhibant 599. eorum primus quomodo conuerſus 601. rex cum filiis interfectus 668. regio in Xauerium benignitas 600. ſitus 597. in ea Xauerius euangelium prædicat ibid. & ſeq. 600. & ſeq.
- Amazones 454.
- Ambaſſe Congi vrbs regia 18. in ea Luſitanus Legatus quomodo exceptus ibid.
- Amboinus inſula 113. & ſeq. 436. 544. à quo primum detecta 113. Luſitano ſtipendiaria 436.
- America 67 & ſeq.
- Americus Veſputius Braſiliam explorat ibid.
- Amida Iaponiorum Deus 532.
- Amirianus Abaſſinus Adeni rex 119. 167. à Saracenis puer captus 119. Adenum Luſitanis dedit 170. reficit ibid. fidem Luſitanis fallit 273. eius ab Albuquerque poſtulata 29.
- Amis Amuzienſis adoleſc.

HISTORIAS INDICAS.

- cens interficitur 48. eius in Albuquerqueium ingrati- tudo ibid.
- Ammonitæ Arabiæ Felicis** populi 24 primâ Maho- mete seducti ibid. Chri- stianam fidem expetunt ibid. eorum origo anti- quissima ibid.
- Amoci Nairum** secta 58. quo- modo se suaque deuoluent ibid. & seq.
- Ananazes palmæ genus in** Brasilia 69.
- Anathema non contemnen-** dum exemplum insignæ 221. & seq.
- Anchasius iuri dicundo apud** Sinas præpositus 250.
- Anchediua insula** 63. 76. 94. 119. & seq. 161. 189. pisce abundat 63. eius situs 76. in ea arx ædificata 112. ab Abdala oppugnata 119. & seq. destructa 120.
- Anconinus Mombazæ rex** interfectus 297.
- Ancostan Pondæ pro Idal-** cane præfectus 273. Calde- riam transfugam benignè suscipit ibid. Ioannem Gometium obruncat 274 Goam obsidet 276.
- Andreas Amaralius Lusita-** nus Rhodiæ militiæ prin- cept 151. eius cum Mam- malucis prælium nauale & victoria ib. 169.
- Andreas Fernandus Societa-** tis Iesu presbyter in Lusit- aniam ex India remissus 659.
- Andreas Oniedus Castella-** nus Societatis Iesu pres- byter 696 collegio Socie- tatis Neapolitano præfe- ctus ibid. Hierapolitanus Episcopus in Abassiam ib. Goam venit 709. Goa in Abassiam missus ibid. à Turcis captus ibid. eius laus 697. mors 710.
- Andreas Portuensis specula-** tor naui Laurentii Al- meidæ 159 honore & sti- pendiiis auctus ibid. eius forte facinus ibid.
- Andreas Vaseus Emmanue-** lis Sosæ naui magister 583. 688.
- Angerus Iaponius** 589. Ma- lacam ad Xauerium profe- ctus ibid. Goam à Xauerio missus ibid. baptizatur ib. Pauli nomen accipit ibid. eius patria ibid. 594. vide Paulus Iaponius.
- Annibal Siciliam Italiæ con-** iunctam credidit 173.
- Annus Christi** 1410. 7. 1410. 8. 1491. 17. 1497. 46. 1499. 64. 1500. 66. 1503. 97. 1505. 111. 1508. 150. 1509. 161. 1518. 186. 1520. 198. 1521. 341. 1526. 361. 1535. 457. 1537. 430. 1540. 480. 1541. 483. 1541. 506. 1546. 541. 1549. 594. 1551. 639. 1552. 665. 1553. 658.
- Anta animal in Brasilia** 70.
- Antarcticæ plagæ frigora** 501.
- D. Antonius S. Pauli Eremitæ**

INDEX IN

- 12 tunica in celeberrimis
ceremoniis vsus 666. eius
cœnobita in Abassia 300.
Saxa in Arabia vicus vnde
dicta 297.
- Antonius Abreus** pontem
Malacæ oppugnat 101. ad
Molucas insulas missus
204. Agacinum, Amboi-
num, & ad Bandam insu-
lam venit 213. fœdus cum
Bandæ incolis init, ibid.
Malacam redit 215. eius
mors ibidem.
- Antonius Abulæus** scriba in
Baharenum missus 319.
- Antonius Blasens** Castella-
nus Societatis Iesu pres-
byter in Brasiliam 692.
- Antonius Britus** Bacianum
insulam vastat 340. Binta-
num infelicitè oppugnat
308. Malacam venit ibid.
Molucas insulas petit, ibi-
dem. Tidorem venit 341.
Tidoris regi infensus ibi-
dem. in Ternati insula ar-
cem struit, ibid. arcis præ-
fectus, ibid. Boaharem
Ternatis regem cum fra-
tribus in arcem alportat
350.
- Antonius Calderia** 684.
- Antonius Campensis** 157.
- Antonius Casalius** Francis-
canus 673. in arce Diensi
sacrificat ibid. Lusitanos
ad prælium animat ibid.
iis in prælio crucem præ-
fert 579. 584.
- Antonius Correa** ad Bahare-
- num oppugnandum mis-
sus 121. oppugnat ibid. &
seq. Armuziam redit, &
quo honore exceptus 319.
Diensem arcem custodit
574. 579. Malacam com-
meatu reficit 289. Pagum
oppidum expugnat 290.
in regnum Pegu missus
287. fœdus cum Pegusio-
rum rege init, ibid. & seq.
fœderis ceremoniæ ibid.
eius in fœdere sanciendo
fallacia 288. magnanimi-
tas 317. cum Mocchino Ara-
be pugna, ibid. & seq. de
Alodino victoria 290.
- Antonius Criminalis** Par-
mensis Societatis Iesu
presbyter in Indiam venit
537. martyr ibid. 649. Para-
uinis Christianis præposi-
tus 589. 593. 618. eius laus
ibid. martyrium 629. se-
pultura ibid.
- Antonius Emmanuells** Con-
gi Regis patruī fili⁹ Chri-
stianus fit 17.
- Antonius Fernandus** Lusita-
nus exul Quilox à Capra-
le relictus 119. ad Sabaium
Decaniorum tyrannum se
confert ibid. fidem abju-
rat, ibid. Abdalam se vocat
ibid. Anchedium Lusita-
norum arcem oppugnat
ibid. fugit, ibid.
- Antonius Fernandus** 394.
- Antonius Galuanus** 417.
Molucarum præfectus 418
Malacam venit ibid. qua
latitia

HISTORIAS INDICAS.

- latitia Ternati exceptus
ibid. Tidorem expugnat
419 & seq. Ternatensem
arcem auget 435. semina-
rium Ternati instituit, 438
librum de inuentoribus
noui orbis conscripsit 336
eius laus 428. & seq pater
ibid. res præclaræ gestæ
435. & se. sedulitas in pro-
paganda religione 487. vi-
ctoriæ 419 & seq. ei Ter-
natis regnū offertur 434.
- Antonius Galuanus Maca-**
zoris incola Christianus
fit 437. incolas suos cō-
uertit ibid. legatus ad Lu-
sitanos, ibid.
- Antonius Galuanus Siliga-**
ni rex 437.
- Antonius Goanus** baptiza-
tus 604.
- Antonius Gomeſius** in In-
diam missus 602.
- Antonius Laurerius Francis-**
canus ad Bazainū rē Chri-
stianā egregiè administrat
634. in Socotora insula 114
Indiam petens naufragio
facto capitur 171. ob san-
ctitatem & fidem seruata
dimissis Cocinum venit
207. eius laus ibid.
- Antonius Lemius Columba-**
næ arcis succurrit 317.
- Antonius Miranda Azque-**
dus ad Erythrea ostia ob-
sidenda missus 381. aliquot
naues capit 391. Armuziam
venit ibid. Goæ præfectus
390 Malabaricæ orę 409.
- maritimæ rei ad Ceila-
nam 285. Calecutanam na-
uem expugnat 407. Coci-
num venit, 401. Pacenensi
arci serò succurrit 340. &
seq. eius focii aliquot à
Dienſibus capti 391. vi-
ctoriæ de Calecutanis
400.
- Antonius Mota** inuentæ Ia-
poniæ clarus 530.
- Antoni⁹ Noronia** Albuquer-
cii sororis filius 181. succes-
sor Albuquerque in Indiæ
Prætura designat⁹ 188. duo
castella ad Goam expu-
gnat 181. eius laus 188.
mors 188.
- Antonius Noronia Armuziæ**
subsidio missus 675. arcis
præfectus 676. Peribecum
Turcam fugientem inse-
quitur 675.
- Antonius Paiua** ad Macaza-
res missus 511. Sianium &
Supanum reges conuertit
& baptizat 514. eius cum
Supano colloquia 511. &
seq. cum Sianio familia-
ritas & colloquia 512. &
seq.
- Antonius Passanius** Alan-
querianus ad Pegusiorum
regem legatus 287. & seq.
291. turri in obsidione
Dienſi præpositus 561.
eam egregiè tutatus 568.
ea subditis ignibus pro-
cidit 578. eius forte &
egregium facinus 261. &
seq.

INDEX IN

- Antonius Patiecus** mariti-
mæ rei ad Ma acam præfe-
ctus 279. à Nonnio Vafæo
captus ibid. à Nomarranis
291. eius cum Nonnio de
Malacensis arcis præfectu-
ra simulas 279.
- Antonius Pauli Iaponii** fa-
mulus baptizatur 589.
- Antonii Personæ** fortitudo
585.
- Antonius Petronius Francis-
canus** 444.
- Antonius Pexorus Iaponiæ**
inventæ celebris 545.
- Antonius Pireus Societatis**
Iesu presbyter in B.afi-
liam missus 639.
- Antonius Quadrius Lusita-
nus Societatis Iesu** pres-
byter 711.
- Antonius Saldaina** è Lusita-
nia Goam venit 277. ad
Cambaïam vastandam mis-
sus 449. Gogam oppidum
euerit ibid.
- Antonius Sina** à Sancta Fide
Xaverii ad Sinas comes
661. in Goano seminario
educatus, ibidem.
- Antonius Sosa Giauli** præfe-
ctus 555.
- Antonius Sylueria Agazi-
num** oppidum capit 404.
in Bombainam insulam se
recipit, ibid. ad Camba-
ïam vastandam missus 402.
Ciaulam venit ibid. Da-
manum oppidum capit
404. Dienfis arcis præfe-
ctus 466. & seq. 553. cam
- contra Turcas & Camba-
ïanos egregiè tuetur 458.
& seq. Mascareniam capit
377. & seq. Rainelum petit
401. capium diripit 403.
Sutratum incendit, ibid.
eius imaginem præstan-
tium virorum tabulis in-
ferendam Franciscus Gal-
liæ rex petit 475. contra
obsidionem diligens cura
466. & seq. ad suos oratio
469 & seq.
- Antonius Syluius Calecuta-
næ** arcis subsidio missus 359.
- Antonius Veranus Portuen-
sis** 291. eius forte & infi-
gne facinus ibid.
- Aqua lustrali** miracule fiunt
in Iaponia 619.
- Ara Arabiæ Felicis** vicus 298.
Soarii ad eum naufragium
ibid. D. Antonii Sara ap-
pellatus, & vnde 299.
- Arabes Persas** præfectos egre-
ferunt 329. mercatores è
Calecutano regno migrât
104. eorum naues à Lusita-
nis captæ & incensæ 105.
- Arabia Felix** 35. eius flus
ibid.
- Arabs** quidam in Molucis è
Caciziorum ordine Chri-
stianus fit 479. ex Maho-
meris stirpe ortus ibidem.
- Arcl Porci** oppidi dynasta
391. à Lusitanis ad Calecu-
tanos deficit, ibid. eius
vxoꝝ & soror à Lusitanis
captæ ibid.
- Argentens** Brasiliæ fluuius

HISTORIAS INDICÆS.

68. 693.

Argenti Sine audissimi 217.
auro præferunt ibid. vide
Sine.

Argo navis celebris 460.

Artius Correa Antonii frater
317. eius cum Mocrino A-
rabe pugna ibid. mors ib.

Armenius Patriarcha Nesto-
rianus 86.

Armuzia insulæ Geru vrbs
106. 134. & seq. 180. 219.
270. 301. 314 337. 589. 602.
& seq. 654. 673. à Lusitanis
obsessa 146. & seq. per
octo dies quassata ibid. iis
dedita 232. iis stipendiaria
ibid. à Mocrino Arabe in-
festata 314. à Toro rege
incensa 335. à Turcis dire-
pta 675.

Armuziæ arx ab Albuquerque
cōstructa 141. à Toro rege
obsessa 132. & seq. 337. &
seq. oppugnata ibid. arcis
mœnia & templum à quo
instaurata 397. luxus 608.
motus & seditio 150. 219.
331. & seq. 334. obsidio so-
luta 149. opulētia 674. rex
in Christianam fidem pro-
pensus 617. & seq. Gasparē
Berzeum quo honore pro-
secutus ibid. reges ex ce-
citati Goam missi 231. si-
tus 106.

Armuzienses pacem à Lus-
itanis petunt 141. in patriā
pace facta redeunt 338. &
seq. eorum fames 148. cum
Lusitanis navale prælium

331. & seq. de iis querele
339. in eos cōspiratio 144.
319. detecta 140. metus ob
Turcarum aduentum 673.
ad regem iratæ preces 141.
apud Armuzienses igno-
miniz nota quæ 130.

Arcezius Ternaris regis tu-
tor 408. Boahatem regem
veneno tollit 411. ad Brit-
tum deducendum Tidore
venit 341. à Lusitanis ab a-
lienatus 411. & seq. ab iis-
dem captus & securi per-
cussus 415. ad Maquienium
insula missus 388. Mariacū
Tidoris insulæ caput ca-
ptum incendit 350. Mene-
sio infensus 411. reginz
& proceribus odiosus 350.
eius apud Lusitanos aucto-
ritas 386. in Lusitanos &
Castellanos cum Catabru-
no coniuratio 385. ei Ti-
dorensis regis filia in ma-
trimonium offertur 382.

Aromata promontorium 35.
91. 298. 406. nunc Guarda-
fu 35.

Arquicum Abassiz oppidum
299. & seq. 705. eius Præfe-
cti ad Soarium legatio 299
eià Soario vexillus cruce
insignitum missum ibid.

Artianus quidam res Indicas
græcè scripsit 58.

Arinarium promontoriū 18.
à quo detectum 9. Viride
caput appellatur ibid.

Aruanus regulus ab Abraha-
mo Acenorum tyranno re-

et

INDEX IN

- guo pulsus 348. Georgio Albuquerque in expellendo è Paceno Geinale præfictò est 307. Lusitanis in Pacenensi arce obsessis seipò succurrit 348.
- Arx** ad Anchedia 112. 119 ad Armuziam 143. 160. 131. 334. ad Calecutum 209. 222. 354. & seq. 361. ad Cananorem 112. 116 & seq. ad Ceylanum 283. & seq. 314. ad Cizalem 449. ad Cizulum 330. 193. ad Cocinum 94. 99. ad Colanum ad Diu 457. ad Goam 181. 184. ad Malacam 203. 211. 283. ad Maldiuas 295. ad Pacenum 307. 346. ad Quiloam 1. 1. ad Socotoram 123. 148. ad Sofalam 113. ad Ternatem 341.
- Asnafagar** Abassinus rex 481. auxilium contra Turcas à Lusitanis petit ibid.
- Aspis** Arabiæ vrbs à Lusitanis incensa ibid.
- Astrolabium** ad rei maritimæ usum à quibus translatum 11.
- Atar Eunuchus** Zeifadini II. Armuziæ regis tutor 134. pacem cum Albuquerque inuit 142. & seq. eius ab Albuquerque denūciationem responsum 138. aduersus eundem bellicus apparatus 137. cum eodem prælium nauale 119. & seq. pugna pro aquatione 141. ad eum pro pace legatio 138.
- in eum & Lusitanos insidiæ detectæ 146. exercitus 137. superbia & tyrannis 134. mors ibid. & seq.
- Athanasius** Frerius Goanus cuius à Mamudio Cambaie rege iugulatus 581.
- Atiua** Amboini insulæ oppidum 436. Christiana sacra suscipit ibid.
- Atlantis** radices navigationis terminus olim Hispanis 5. 7.
- Analites** Africæ emporium 272. à Lusitanis deletum, ibid. hodie Zeila, ibid.
- Auaritiæ** malum 433.
- Aureolæ** Guineæ populi 35.
- Azedecan** vide Zafolarinus.

B

- B**abylon vrbs nunc Cai-
Brum 108. eius situs, ibid.
- B. canoris** fluminis ostia à Lusitanis expugnata 365. & seq.
- Bacianum** Moluca insula 140. ab Antonio Britto vastata, ibid. eius rex à Galuano ad singulare certamen prouocatur 434. Lusitanis fauer 409. cum iis bellum gerit 434. pacem inuit, ibi. ab ea Lusitani arcetur 383.
- Bactianus** regulus, 382. Christianus fit 717.
- Badagè** Narlingè populi 628. Remanacaré Parauaræ vi- cum inuadunt, ib & sc. Antonium Criminalem è 305

HISTORIAS INDICAS.

- cietate Iesu interficiūt 630.
- Baduini** Arabiæ populi 265.
- Badurius** Sultanus Cambaiz rex 40. bellis implicitus ibid. & seq. Citorem urbem obsidet 455. expugnat 456. à Luhtanis interfectus 457. & seq. pacem petit 453. iis Bazainum donat, ibid. arcem ad Dium construendi qua conditione facultatē dedit 457. in eos Galecuti regem incitat 461. ad Mandoum bis profligat^r Dium fugit 456. Nonnum prætorem inuifit 461. à Solimano Turca opem petit 456. eius in Lusitanos infidiz 461. mors suis grata 462. contra Sangæ reginæ exercitus, bellicusque apparatus 454. ad Solimanum legatio & munera 456. tyrannis 463. vita fæda, moreque profligati, ibid. vxor ad Ottomanum profuga, 467.
- Batis** Hispaniæ fluuius 310.
- Baharenus** Persici sinus insula & vrbs 148. 224. 397. Armuziæ regi subiecta 314. 319. Ichara olim dicta 314. à Lusitanis oppugnata 316 & seq. iis dedita 319. eius arx ab iisdem frustra oppugnata 398. & seq. fertilitas 314 ibid. in eo Lusitani interempti 331.
- Balaluani** Somatræ mons flammæ euomens 173.
- Balochii** Persæ prædones 330.
- Balthasar** Gagus in Iaponiam missus 659.
- Bancones** apud Sinas naues 246.
- Banda** insula 36. 384. 408 435. quo primū detecta. 214. eius amœnitas, ibid. descriptio ibid. fertilitas 204. incolæ 114. & seq. longitudo & latitudo, ibid. religio ibid. situs ibid.
- Bandornus** Malacæ regis ad Albuquerqueium legatus 196
- Bandora** Cambaiz oppidum à Lusitanis dirutum 449.
- Barbaræ** Lusitanæ femine constantia & pietas 471. & seq. filii duo eodem tempore interfecti ibid.
- Bardodinus** Bahareni insulæ dynasta 319. tributarius Armuziæ regis ibid. ab eo deficit 397. à Lusitanis frustra oppugnatus 398.
- Bardestiana** postioria Lusitanis ab Idalcane attributa 521. à Zufolarino 439. ab Idalcane bello reperiata 582. ex iis idolotum cultus iubetur à Lusitanæ regis euelli 542.
- Bardestium** ad Goam castellū à Lusitanis expugnatum 38. 190. ab iisdem desertū 278.
- Bardor** seminarū Diis consecratarum domicilium 440.
- Barnagafius** Æthiopæ regis præfectus maximus 249. 483. & sc. Arquicum venit

INDEX IN

300. fœdus regis sui nomine cum Lusitanis init, 301. opem eorum contra Turcas implorat 482. Gammæ in auxilium venit 487. eius cum Sequeria colloquium 302. pietas ibid.
- Baroa** Abassiar vrbs 483. & seq. eius opulentia ibid. situs ib. Lusitani in ea quomodo excepti ibid.
- Barocum** Cambaia vrbs 581.
- D. Barptolemæi** templum Cocini à Lusitanis constructum 95.
- Barptolemeus** Diazus Bonæ Spei promontoriū primus flectit 34. insulam S. Crucis ad Bonæ Spei inuenit, ibid. eius mors 75.
- Baricala** oppidum 180. 667. à Lusitanis captum & incensum 514. eius agri vastati ibid. regulus stipendiarius fit Lusitano 169. stipendiū negās ad fidem à Lusitanis redactus 186. sic & regina domita 514. & se. situs 166.
- Baroghina** insula Maurica dicta 514. caryophylli seu clau feracissima ibid. eius fertilitas ibid.
- Bazainum** Cambaia oppidū 394. 511. 571. 586. 639 654. 659. à Diensi dynasta munitum 451. à Lusitanis oppugnatum ibid. & seq. captum 401. 452. incensum 401. dirutum 451. Lusitanis à Cambaia rege attributū 453. ad id recuperandum suos mittit 477. in eo apparatus bellicus inuentus 452. templum D. Iosepho Lusitania rex extrui iubet 539.
- Bazora** Persici sinus vrbs 676. de Beatitudine cœlesti quid sentiant Mahometani 613.
- Bezi** Macazarum sacrificulī 514. inter se nubunt, ibid. Sionium regem à fide deterrent ibid. eorum mores & superstitio, ibid. iis feminam attigisse capitale est, ibid.
- Bemoinus** Ialophorum rex 18. ad fidem suscipiendam à Ioanne Lusitania rege inuitatur. 29. à suis regno pulsus in Lusitaniam fugit ibid. baptizatus Ioannis nomen assumit ibid. Papæ obedientiam defert. 30. in regnū à Lusitanis reducitur ibid. à Lusitanicę classis præfecto interficitur, ibid.
- S. Benedictus** Abbas 211.
- Benestarinum** castellum prope Goam 118. 517. à quibus conditum 205. à Lusitanis oppugnatum 208. qua conditione iis deditum, 209.
- Bengala** regnum 464. eius situs 36.
- Bengalanus** quidam annos natus 464. eius filius nonagenarius ibid.
- Beniësum** regulus Æthiops Christiana sacra expetit 18.
- Beninus** Socotoræ insulæ portus 123. à Fartacum rege

HISTORIAS INDICAS.

- occupatus, ibid. in eo arx
construeta, ibid. à Lusita
nis capta ibid.
- Bernardinus** Sosa Geilolii
arcem capit 653.
- Bernardus** Iaponius Romam
missus 658. 659. in Societa-
tem à Lorola receptus 656
Conimbricę in reditu mo-
ritur, ibid.
- Betele** insula 445. & seq. 449
à Cambaię Rege munita
445. eius situs, ibid. arx in
ea à Turcis costrueta, ibid.
à Lusitanis expugnata 447
in ea Turcę forte facinus
446.
- Bethlehem** tēplum in Olysi-
ponēii portu 65. 89 à quo
primum costrueta 45 65.
à quo auctum, ibid. eius
præsides Hieronymiani
monachi, ibid. eius mini-
sterio Saracenorum pueri
capti à Gamma dicati 81.
ei pyxis aurea in vsum S.
Eucharistię ex Quiloę ve-
ctigal donata 89.
- Bilganum** Cambaię vrbs 517
ab Idalcane capta & dire-
pta 518.
- Bintanum** insula & oppidum
203. 307. 370. ab Alodino
munitum 307. à Lusitanis
oppugnatum 308. 370. &
seq. captum & direptū 375
& seq. eius dynasta ab Alo-
dino pulsus ibid. restitu-
tus stipendiarius Lusitano,
ibid. situs 308.
- Bisnagense** regnum 628.
- S. Blasii** Aquatio 46. 61.
- Blasius** Sodreus naufragio
perit 91.
- Boahates** Boleifis Ternatis
Regis filius 341. Ternatis
Rex 350. in arcem à Britto
abductus, ibid. moritur 411.
- Boetica** Americę inuentio-
nem sibi vendicat 3.
- Boius** Ternatenfis dynasta à
Lusitanis captus 415. eius
in Lusitanos cōjuratio, ib.
- Boleifes** Ternatis rex 408.
423. Lusitanos ad se classe
deducit 116 eos summo in
honore habet, ibid. eius
lius 341. ad Indię prætor.
legatio, ibid. in Lusitanos
amor, ibi. de retinenda Lu-
sitanorum societate mo-
rientis ad suos monita,
ibid. mors, ibid. vxor, ibid.
- Bombainum** insula 404.
- Bombainus** sinus 393. in eo
Lusitanorum cum Diensib-
us prælium, ibid. & seq.
- Bombardę** descriptio 48.
- Bonę pacis** Aquatio 47. Re-
gum flumen dicitur, ibid.
- Bonę Spei** promōtorium 64.
74. 81. 170. 179. 286. 297.
313. 369. 459. 501. 603. 680.
689. à quo detectum 32. cur
sic appellatum 34. eius de-
scriptio ibid. & seq.
- Bona** signa Africę flumē 47.
- Bononia** Italię ciuitas 361.
in ea Carolus V. Cæsar co-
ronatus, ibid.
- Bonzii** Iaponiorum sacrifici
530. 533. 534. 595. 599. &
ē iiii

INDEX IN

- seq. Xauerso initio fauent
595. Cangoximæ Regē in
eum incitat 597. eorū do-
ctrina 333. mores 528. & se.
Borba Lusitanix oppidū 478.
Borneum insula & vrbs 36.
384. 416. 428. eius incolæ
opulentia & situs 416.
Botellius vide Iacobus.
Boues ab Indis religiosè co-
luntur 56. in eas defun-
ctorum animas immigrare
volunt, ibid.
Brachmanæ Indorum sacer-
dotes 54. & seq. 508. 538.
604. 628. 632. quanto apud
suos in honore 54. in va-
rias sectas diuisi, ibid. terna
fila è collo gerūt, & quare
55. eorum Dii, ibid. libri
de suis superstitionib. 56.
& seq. placita & supersti-
tiones à Brachmana dete-
cta in Lusitanam linguam
conuersa 56.
Brachmana primarius Goæ
qua lætitia baptizatus 604.
Brasilia 510. cur sic dicta 67 à
quo primū inuenta ibid.
Crucis regio primū ap-
pellata, ibid. à Bonæ spei
promontorio quantum di-
stat 74. saccari ferax 68.
eius descriptio 67. anima-
lia, feræ, arbores, plantæ,
fertilitas, fructus ibid. mo-
tus compositi 992. in ea
Franciscani fratres 639. Ie-
su societatis presbyteri,
ibid. 692. eorum labores
639. & seq. Lusitanorum
colonix 640. Missæ sacrifi-
cium primum 66. Iratior
Lusitanus primus quis 639.
Saluatoris oppidum con-
ditum 940.
Brasilienses auguriis dediti
73. caros quomodo exci-
piunt, ibid. Christiani sūt
646. & seq. centum bap-
tizati, ibi. faciem quomodo
exornant 71. Franciscanos
monachos interficiūt 639.
humanas carnes edunt 73.
643. literas ignorant 72.
literis tribus ex alphabeto
carent 73. diuinitus id fa-
ctum, & quare, 74. in Lusit-
anos quomodo irritati
644. natandi arte præcel-
lunt 73. nudi incedunt 71.
in oppida & vicos contri-
buti 648.
Brasiliensium arma 72. belli-
gerandi ratio, ibid. femi-
næ sine dolore pariūt ibid.
liberi à Societatis Iesu pa-
tribus instituuntur 647.
lingua facilis & vna 73.
mores 72. & seq. 639. 642.
peregrinationes 71. sepe-
liendi ritus ibid. simplici-
tas, ibid. victus, ibid.
Braua libera ciuitas stipen-
diaria sit Lusitano 96. sti-
pendium reuens à Trista-
no. Acunia capta & dire-
pta 121.
Britannia 628.
Bucatus Arabs Catifæ oppi-
do præfectus 329.
Bungi regnū in Iapone 522.

HISTORIAS INDICAS.

601.655. eius rex Christianus fit, ibid. Regis in Lusitanos benivolentia & humanitas ibid. in Melchiorum Nonnium 715. in Xaverium 655. littere & dona ad Indiae praetorem, ibid.
 Buruanus Rex Christianus fit 438.
 Byzantium Thraciae urbs 157. 347.

C.

Cabis Sionii animalis ossa sanguini sistendo 192.
 Caciles Rades Tidorensis Regis frater 431. pacem cum Lusitanis suadet. ibid.
 Cacizii Mahometanorum antistites 624. Armuzie supplicationes obeunt 919 ab Armuzie rege aliquot in exilium eieci 618. Moluccenses in Lusitanos incitant 478 & seq.
 Cacizius quidam Arabs Ternati Christianus fit 478.
 Carulei fratres in Congum missi 192.
 Castres Africae populi 35. 114. 680. 681.
 Caimales Malabarici regni satrapae 54 ex iis quidam Christianus fit 631.
 Cairum urbs Aegypti 108. 151. 270. olim Babylon 108. eius situs, ibid.
 Cairum in usum anchoralium ex palma 193.
 Caiusia Brasiliae pira 69.

Calacinum Christophorus Sosa invadens male acceptus 196. & seq.
 Calaiatum Armuzie urbs 134. 302. ab Albuquerque capta, direpta, & incensa 160. eius incolae eundem benigne suscipiunt 134.
 Calaluzium Indici navigii genus 371.
 Calamata Lusitanis capta 427
 Calamina urbs 85.
 Calapore S. Crucis edes 542.
 Calderia Albuquerqueii alumnus 172. ad Ancoston Pondae praefectum fugit, ibid. à Gomerio interfectus, ibid. eius cum Gome praefecto simul, ibid.
 Calcares Parauan vicus 678.
 Calcutum Malebarici regni caput 36. 60. 76. 116. 352. 405. 449. 518. emporium olim celebre 36. incensum ab Albuquerque 171. à Jacobo Sylueria 405. à Caprali tormentis quassatur 77.
 Calcuti arx à Lusitanis constructa 112. destructa 361. à Zamorino obsessa & oppugnata 355. 359. & seq. arcis obsidio soluta 360. situs 355. in eam commeatus importatur 360. bellum cum Ceilanis 474. cum Cocinensibus 365. cum Lusitanis 352 & seq. classis fusa & fugata 460. 478. regnum à Lusitanis vastatur 650. rex classem reparat 380. de Lusitanorum inter se facio-

INDEX IN

- ne gaudet ibid. pacem cum
iis quibus conditionibus
init 95. vide Zamor.
- Calecutientes** in Cocinum
irrupere conantes repressi
460. eorum clades 118. 353.
401. 478.
- Callaica Hispaniæ pars** 537.
- Callaica Lusitana navis** 476.
- Callensis regulus societatem**
cum Lusitanis init 183.
- Calles Ceilani insulæ portus**
121.
- Caluarius mons in Brasilia**
641.
- Gamalean Idalcenis exerci-**
tus dux 181. Goam exerci-
tu petit ibid. oppugnat,
183. & seq.
- Camaranum Rubri maris in-**
sula 120. 170. 199. 417.
467. olim celebris 126. eius
amœnitas ibid. arx à Soli-
mano exstrui cæpta 268.
à Lusitanis diruta 171. &
seq. incolæ Lusitanorum
aduentu diffugiunt 210.
Lusitanorum ad eam nau-
fragium. 170.
- Cambaia Indiæ regnum** 150.
445. 455. 458. 465. & seq.
470. 519. 548. 550. 673. eius
agri à Lusitanis vastati 398
404. 452. & seq. 451. 581. à
Miramudio Mogorum re-
ge 454. incolæ mercaturæ
dediti 150. rex Betelem
insulam munit 445. regis
in Lusitanos captos scui-
tia 391. vexillum à Lusita-
nis captum 580.
- Cambalanus vicus incendi-**
tur 95.
- Camboiæ regnum** 36.
- Camiguinus rex Christianus**
fit 438.
- Camis Dii minores Iapo-**
niorum 533.
- Campson Sultranus Ægypti,**
Arabiz ac Syriæ rex 107.
classen in Ciliciam ad ma-
teriam nouæ classis desti-
nat 151. in Indiam ad ex-
pellendos Lusitanos mit-
tit ibi. 266. ad Suezium re-
parat ibid. cōtra Lusitanos
bellum rumoribus dissipat
108. Mahometici dogma-
tis assertor 107. Mecanæ
domus tutor ibi. à Selymo
victus occumbit 268. eius
ad Papam minaces literæ
109. vexilla tria capta in
Lusitaniam missa 158. ei
Lusitanos ex India pellere
cogitari quæ obstant 103. ad
eū Calecutana legatio 107.
- Canacapoli in ora Piscariæ**
hypodidascali 509.
- Cananor Malabarica vrbs** 36.
81. 80. & seq. 88. 112. 352.
378. 192. eius ædificia 79.
animalia ibid. & seq. arx à
Lusitanis constructa 112. à
Cananorēsis & Calecu-
tantis oppugnata, à Lusita-
nis defensa 116. & seq. 129.
arcis mœnia resecta 396. ar-
cis templum D. Mariæ Vi-
atrici cōsecratum 118. 118.
ex arce Lusitanorum eru-
ptiones ibid. in ea eorum

HISTORIAS INDICAS.

dem fames ibid. mores 78.
opulentia ibid. rex pacem
cum Calecutanis egre fert,
& quare 222. regis ad Ca-
pralem legatio 78. ad regē
Lusitanæ ibid. situs ibid.

Cananorētes à Lusitanis exa-
cerbantur 115. & seq.

Canariæ insulæ 31. 310.

Canarini à Lusitanis cæsi 442
in Lusitano exercitu 444.
584.

Cāgoxima Iaponiæ vrbs 588.
594. & seq. eius incolę ali-
quot Christiani fiunt 596.
& seq. rex Christi & D.
Virginis imaginem vene-
ratus ibid. in ea Euange-
lium prædicatur ibid.

Cantoniam Sinarum provin-
cia 262.

Canton Sinarū vrbs 656. 664.

Capocare Calecutanus por-
tus 59.

Capralis, vide Petrus Aluar⁹.

Caput Non. 5.

Caracora navis genus 384.

Caramāsa regul⁹ Æthiops 11.

Carigii Americæ populi 693.

Brasiliam baptismi gratia
petunt ibid. in Christianā
religionem quam propen-
si ibid. duos Patres socie-
tatis Iesu interficiunt 694
à Tupinaquinis aliquot
interfecti 693. eorum ad
interfectores oratio ibid.

Carmania regio 453.

Carnabacus Turca Asiaticus
443. ad recuperanda Salse-
ranā portoria ab Azedeca-

ne missus ibid. in prælio
cum Lusitanis occisus ibi.
eius clades ibid.

Carnis humanæ esus 644. &
seq.

Carolus V. Cæsar 519. Castel-
læ rex 309. quinque naues
ad Molucas insulas Iustia-
das mittit 310. Bononiæ
coronatur 363. eius Tunc-
rana expeditio 586.

Carolus VIII. Galliarum rex 33.
eius cum Fernādo Castel-
læ rege fœdus ibid.

Caryophylli seu clavi descri-
ptio 217. eius in Molucis
copia ibid.

Cassia aromatis genus 173.

Castanerianus comes 500. &
seq. eius de Francisco Xa-
uerio iudicium 501.

Castellani aliquot in Ameri-
cā à Tupinaquinis interfe-
cti 693 ad Molucas insulas
ab occidente perueniunt
314. 385. cum Tidoris rege
societatem ineunt 313. Ti-
dorem rescindunt 314. à Ti-
dori discedunt 115. eorum
de Molucis insulis cum
Lusitanis simulas 383.

Castellani cuiusdam in Brasi-
lia in patres Societatis Ie-
su ingratitude 395.

Catabrunus Geilolii regni
præcurator 409. & seq. Ca-
stellanis & Tidorensibus
fauet, ibid. Geilolii regem
veneno tollit, regnumque
inuadit 425. Mauricæ insu-
las vastat 409. 425. Momos

INDEX IN

- dianos neophitos à fide deducit, ibid. ad singulare cerramen à Galuano provocatur 434. pacem cum Lusitanis init, ibid. eius in Lusitanos & Castellanos cum Aroëzio conjuratio 415. in eum Lusitanorum expeditio 431.
- Catharina** Ioan. III. Lusitanæ regis vxor 509. 637. eius laus 509.
- Catharina** Persæ Cacizii filia Christiana fit 624. baptizatur ibi. Lusitano nubit, ib.
- D. Catharinæ** promontoriū detegitur 9.
- D. Catharinæ** reliquiæ vbi 109.
- Catifa** Bahareni insule oppidum Lusitanis deditum 319. ab iisdem captum & directum 318. 654.
- Catua** oræ Malabaricæ flumen 391. & seq. ad eius ostia Lusitanorum naufragium, ibid.
- Catua** vicus à Lusitanis vastatur 391.
- Caucasus** 35.
- Caucincina** ora 36.
- Cazican** Persarum regis exercitus præfectus 481. nauale subsidium à Lusitanis petit, ibid. Reixelum obsidet, ibi. Lusitanorum opera capit, ibid.
- Ceilanus** regius adolescens ad baptismum se confert 541. & seq. ad Lusitanæ regem scribit, ibid. laute iubetur à rege tractari, ibid.
- Ceilanum** insula 36. 119. 1 3. 283. 314. & seq. 510. 651. 671. à quo primum detecta 109. primorum parentum sedes fuisse perhibetur, ibid. in quot satrapias diuiditur 120. Taprobana quibusdam 36. 119. eius descriptio, fertilitas, montes 120. & seq. rex à Celerano bello pressus 478. regis in Christianos læuitia 541. in ea Eunuchus Candaces Æthiopum reginæ colitur 120.
- Ceilifus** Arabiæ vicus 172.
- Ceitauaca** vrbs Ceilani à Madunio munita 477. à Lusitanis capta & diruta, ibid.
- Celabatecan** Turca interfectus 85.
- Celebes** populi 364. 417. ad Christum adiunguntur, ibid. & seq. 478.
- Cerdonis** hæresis 613.
- Cerigo** bellua Braslica 70. & seq.
- Cetiganum** Celebiorum insula 437. incolæ Christiani sunt, ibid. & seq.
- Cetus** ingentis magnitudinis Rhoterici Valsæ nauem inuadit 306. & seq. exorcismis delinitus discedit 307.
- Chalcedonensis** Synodus 701.
- Chaunaræ** extremæ promontorium 5. caput Non a nauis appellatum, & quare, ibid. syrtibus infame ibid.

HISTORIAS INDICAS.

Chersonesus aurea 36. 119.
173. 309. 377.

Chia potionis genus in oriente 236. 525.

Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus à Lusitanis captus, magno precio redemptus 390.

Chiriuapinus vicus à Lusitanis incenditur 95.

Christiana doctrina 509. 513.

Christiana mysteria barbaris non statim impertienda exemplum 312.

Christiani in India à D. Thoma Apostolo conuersi 84. 539. ab Armenio Patriarcha Episcopus accipere soliti 86. Dominicâ in Albis præcipuè celebrât, & quare ibid. à Mahometanis & ethnicis vexati in fide stabiles ibid. eorû ceremoniæ mores, & ritus 8; . & seq.

Christianismi vestigia Goæ reperta 190.

Christianorum praua vita euangelio apud gentes quantum obest 252 642.

Christi ordo in Lusitania 3. & seq. sepulchrum se euersurum minatur Campson Egypti Sultanus 109. de Christo quid sentiant Mahometani 613.

Christophorus Columbus Ligur ad quærendas in occidente terras operam suâ Lusitano offert 31. ab eo reiectus Castellæ regi idem suadet ibid. Principes in-

sulas inuenit ibid.

Christophorus Gamma Stephanii frater 483. Æthiopiæ regi contra Turcas subsidio missus ibid. ab Abassinis quomodo exceptus 484. Abassiarum reginam qua pompa exceptus 485. vulneratus fugit 488. è fuga retractus virgis cæsus 489. obtruncatur ibid. eius caput Solimano Ottomano pro munere missum ibid. ad Abassiarum reginam literæ 485. cum eadem colloquiū ibid. & seq. de bello gerendo cōsultatio 484. pietas ibid. pugna cum Zeilano 486. & seq. victoria ibi. clades 489. & seq.

Christophorus Iusartes Calecutanæ arcis subsidio missus 357. eius audax facinus ibidem.

Christophorus Lusitanus in arce Diensi interfectus 471. & seq. eius cum matre triste colloquium 472. pietas ibid.

Christophorus Mellus Calecutanam nauem expugnat 400. & seq.

Christophorus Riberus societatis Iesu presbyter in Congo rem Christianam egregiè administrat 649. 8; seq.

Christophorus Sosa Calacium inuadit 296. Canariis maris præfectus ibid. Claulum tendit ibid. Quæ-

INDEX IN

- rimbam expugnat 339
eius elades & vitæ periculum 196.
- Ciales** flumen & oppidum 400. 419. 631. eius arx à Lusitanis constructa ibid. regulus in societatem à Lusitanis receptus ib. eius situs ibid Cialēsisbus Christianis quæ à Ioan. Lusitanie rege donata 539. Cialēsisreguli præfectus Christianus sit 631.
- Ciamaius** lacus 711.
- Ciampe** regnum 36.
- Ciaulum** Indiæ fluvius 163. capax omnis generis navium ibid.
- Ciaulum** vrbs 154. 169. 222. 297. 330. & seq. 391. 393. 402. 404. 444. 455. 457. 551. 554. eius agri vastantur 404. arx 393. à Lusitanis constructa 330. à Valseo munita 396. arcis periculum 393. situs 154.
- Cides** Mercat Saracenus Goam à Narasingano rege missus 303. ab Idalcane interficitur ibid.
- Ciembe** insula 651. Malabarium latronum receptaculum 673. à Lusitanis capta ibid.
- Cilicia** minoris Asiæ regio 151.
- Cinceus** portus 657.
- Cindiscanis** Cambaiæ regulus 677.
- Cingalæ** Ceilani insulæ populi 315. & seq. arcem Columbanam Lusitanorum obsident 316. oppugnant 318. eorū in ballistis utend. dexteritas 317. de Lusitanis querelæ 315. & seq.
- Cioranum** insula 491.
- Ciribiges** Raja Alodini Bintani regis classis præfectus 180. Macense litus infestat ibid.
- Citor** vrbs 454. & seq. à Badurio capta 456. eius incolæ seipso incendio prædunt ibid. situs 455.
- Claudius** Abassix rex 696. 705. schismaticus 709. & seq. eius inconstantia 705. & seq. legatio ad Stephanum Gammam 481. mors 704. pietas 490. de Gradaamete victoria ibid. ad eum Loiolæ litteræ 697.
- Clemens** VII. Papa Carolum V. Cæarem Bononiæ coronat 361. eius Abassix regis obsequium defertur ibid.
- Cocinum** Indiæ vrbs 36. 78. 81. 90. 113. 172. 377. 418. 444. 491. 493. 508. 517. 589. 594. 614. 631. 658. à Calcutanis incensum 94.
- Cociui** arx à Lusitanis constructa 94. à Patieco instaurata 99. quot vno tempore Christiani facti 208. Iudeorum atrox facinus 714. & seq. Lusitana ciuitas quando condita 208. mania ad mare a quo constructa 395. motus ab Albu-

HISTORIAS INDICAS.

- quercio sedatus 189. opulencia 78. rex pacem inter Lusitanos & Calecutanos egre fert. 221. situs 78. supplicatio prima solennis 96. templum paræiale imbribus peruium à Lusitaniæ rege iubetur refici 341.
- Cocinensium** cum Calecutanis bellum 460. ob eorum aduentum terror & fuga 90. & seq. in piperis venditione ritus 340. iis subsidium à Lusitanis missum 460.
- Cocus** seu nux Indica 293. & seq.
- Coiesalles** Mahometan' machinarum bellicarum peritus 101. eius ad Lusitanos oppugnandos machinæ ibi.
- Colanum** vrbs & regnum 82. 96. 112. 477 518. eius arx à Lusitanis condita ibidem. Christiani Thomistæ 96. iis in fœdere à Lusitanis maximè cautum 97. sanum à Lusitanis spoliatum 518. rex fœdus & societatem cum Lusitanis init 96. regis ad Albuquerqueium legatio 98. ad Capralem 78. situs 96. templum imbribus peruium iubetur à Lusitaniæ rege refici 341.
- Colanus** Sabia Ternatensis regis consiliarius baptizatur 478.
- Colonia Agripina** 615.
- Columbum** Ceilani insulæ oppidum 315. 671. & seq. à Lusitanis captum 315. eius arx Lusitanorum ab ino-
lis obfessa ibid. & seq. oppugnata 37. rex 283 Lusitanos è regno arcere conatur 284. pacem petit 318. Lusitano stipendiarius 285 à cognatis interfectus 671. eius cum Soario fœd' 285. successori puero à Lusitanis subuentum 672.
- Columnæ** lapideæ cum Regū Lusitaniæ insignib' diuersis in locis erectæ 13. & sc.
- Cometes** 74.
- Commagene** Syriæ pars 36.
- Comorini** promontorium vide Cori.
- Compostelanum** D. Iacobi templum in Callaica 192. ei quæ ab Albuquerque pietatis causa consecrata ibid.
- Complutum** Hispaniæ vrbs 495.
- Concani** regni Decani præfecti Rhoterici Melli opẽ cõtra Ginos implorat 302. eiusdem in regem fraus ibid. & seq.
- Concanum** Lusitani fraudulenter occupant 305. ex eo ab Idalcane rursus pulsati 344.
- Conceptionis** B. Mariæ insula à quo inuenta 80.
- Concilia** quid de principatu Romanæ Ecclesiæ statuunt 701.
- Confirmationis** sacramentum Indis primùm quando collatum 438. Tanoris re-

INDEX IN

- gi 636. & seq.
- Congi** regnum 191. 649. à quo primum inventum 14. & seq. eius fines à Mundequetis vastantur 20. incolæ quales 14. fidem summo pere expetunt ibid. & seq. in eo patres Societatis Iesu 649. templum construitur 19.
- Conimbriga** Lusitanie vrbs 495. 601. 649. 656. eius Academia 495. situs ibid.
- Consalius** Coëlius sex navibus in Brasiliam profectus 81. eius naufragium ibid.
- Consalius** Nonnius in prima Indica nauigatione nauarchus 45.
- Consalius** Peteria Ternatensis arcis præfectus 416. cum Bornei regulo pacem init ibidem. Ternatem venit ibid. Mensesium vinctum in Indiam remittit ibid. odium suorum incurrit 417. à suis apud Ternatis reginam accusatur ibi. interficitur 420.
- Consalius** Sosa Lusitanie regis ad Congi regem legatus 16. eius mors ibid.
- Consalius** Sylueria Societatis Iesu Goæ concionatur 714. eius laus ibid. martyrium ibid.
- Consalius** Velosus Momoie dynastam conuertit 422.
- Constantiense** concilium 701.
- Constantinus** Brigantiae duceis frater Io. III. Lusitanie regis cubiculi præfectus 718. Indiae prorex 344. 718. Goæ D. Thomæ templum construxit 344. eius laus 718.
- Constantinus** Mag. Imp. 121.
- Copaibæ** plantæ Brasiliæ humorem balsamæ similem stillantes 68.
- Coranum** Mahometis templum Armuziæ 617. eius ianua à rege obstruæta 619. in eo Mahometanorum supplicationes ibid. Crucis à Berzæo positæ ibidem.
- Cori** promontorium hodie Comorini caput 35. 110. 172. 181. 110. 377. 381. 407. 492. 509 & seq. 589. 677.
- Coromandelis** Indiae regnū 81. D. Thomæ Apost. martyrio clarum 84. eius præcipua ciuitas quæ 81. litus importuosum 518.
- Coruis** quomodo Sinæ piscantur 247.
- Cosinus** Annus regius Scriba Goæ 492. 631.
- Cosmi** emporium in Pegusiano regno 711. 713.
- Cosmus** Patau interficitur 579.
- Cosmus** Turrianus Hispanus Xauerii in Iaponiam socius 594. 597. 666. Aman-gurii Christianis præpositus 655. 659. Bungi 117. Firandi 597.
- Cotia** animal Brasiliæ 702.
- Cotta** vrbs Ceilani à Madagascariae

HISTORIAS INDICAS.

nio obfessa 671.
 Coulerum Calecuti emporium 353. 460. à Mahometanis munitum 353. à Lusitanis expugnatum 384. incensum 651.
 Cranganor Indiæ vrbs 81. à Lusitanis incensa 104. ad eam Zamorinus delectum habet ibid.
 Cranganorenses Christiani Thomæ Emmanueli Lusitanicæ regi se submitunt 86. Gammæ sceptrum argenteum signum ditionis offerunt ibid. eorum à Gammam legatio 81. 86.
 Crementina Sangæ reginâ 414 bellicosa ibid. vestigal Badurio pendere renuit ibid. à Badurio in Citore obfessa fugit 455.
 Crisnataus Nattinge rex 176. Idaleane in prælio superat 303. Raciolum urbem oblidet 304. capit ibid. iterum bello victus amittit 105.
 Crudelitatis insigne exemplum 414.
 S. Crux Goæ in ruinis reperita 121. solenni pompa in templum illata ibid. in Lusitaniam missa ibid. Meliapore à D. Thomâ Apostolo defixa 83. alia sanguineis guttis conspersa inuenta 544. sanguinem quor. annis exsudat ibid. & seq. eius veræ fragmenta.

tum ab rege Abassie in Lusitaniam 110. 224. qua solemnitate ab Emmanuele acceptum ibid. signum purpureum Lusitanis in cælo apparet 220. signo Piratinigæ Brasilienses populi muniti, hostes superant 692. Vexillum a Papa consecratum in Congum missum 19.
 S. Crucis insula ad fauces Arabici sinus 221. Mehum olim dicta ibid.
 S. Crucis insula ad Bonæ spei promontorium à quo primum inuenta 34.
 Cuama Africæ fluius 20.
 Cubus Iaponiæ dynasta 536.
 Curiâ Muria insula 91.
 Curiatum Armuziæ oppidum 134. ab Albuquerque directum & incensum ibid. incolarum ferocia ibid. in eo Lusitani interfecti 351.
 Cutiales Calecutanæ classis præfectus 391. eius cum Lusitanis prælium nauale ibid. clades ibid.

D.

D Abulum regni Decanî oppidum 163. 180. 296. 329. 367. 459. munitum 163. expugnatum 164. incensum 165. 583. Lusitano tributarium 329. eius opulentia 163. situs ibid. 129.
 Demones apud Sinas coluntur 258.

INDEX IN

- Daiianus** in Somatra dynasta ab Accenorum rege dominio pellitur 341. ad Aruanum regem fugit 348. in Pacenam arcem ad Lusitanos 345.
- Dairi** summæ dignitatis nomen apud Iaponios 534.
- Dalaca** insula Lusitano stipendiaria 363.
- Damanum** Cambaia oppidum ab incolis desertum 444 451. vastatur 404. eius arx à Lusitanis capta & diruta 453. situs ibid. in eo solemne Missæ sacrificium 444.
- Damianus** Græsus Lusitanie regis chronographus 98. 264.
- David** Abassinorum Æthiopum rex 110. 229. 695. 701. Crucis Christi fragmentum Emmanueli Lusitanie regi dono mittit 110. Papæ obedientiam deserit 695. 701. eius ad Lusitanie regem legatio 110. literæ 224. munera ibid.
- Decimæ** D Thomæ Apostolo ab Saganio rege decretæ 343.
- Declinationum** tabulæ à quibus inuentæ 12. earum usus & utilitas ibid.
- Deus** adorandus, non inuestigandus 1. quem ordinem in suis operibus conseruat ibid. & seq.
- Didacus** Iacobus societatis Iesu presbyter in Brasilia 639. in Vincentianam coloniam missus 641.
- Didacus** Lupius Sequeria Armuziam venit 304. 324. Ciaulum petit 330. alicuius construit ibid. Cocinum venit 171. 286. 133.
- Di** benignè ab Iaz'o dynasta exceptus 311. Diuum repetit ibid. 331. Giddam petit 259. Goam venit 312. Goæ D. Francisci templum & cenobium extruxit 331. & seq. Indiæ prætor 186. 329. in Lusitaniam redit 179. Malacam venit 174. ludens per insidias parue interfectus 177. & seq. Mazuam insulam lustrat 191. Somatram insulam primus detegit 171. eius Arabica expeditio 298. & seq. colloquium cum Barnagasio Æthiopie præfecto 302. ad Diem bellum apparatus 311. & seq. de Dio oppugnando consultatio 313. & seq. fœdus cum Barnagazio initum 301. cum Pedirent & Accenorum regulis 174. naufragium 299. ad nauarchos oratio 313.
- Didaci** Mesquite in fide constantia 191.
- Didacus** Noronia Perfici finis fauces custodit 676.
- Didacus** Pacensis Beianus ad Diuum à Prætore relictus 314. eius naues à Diensibus oppugnata 330.

HISTORIAS INDICAS.

Didacus Peretia 656. 717. à Sinis Malacam petit 656. & seq. legatus ad Sinarum regem 659. in Malacæ portu iniunctè detentus 661. Xauerij corpus honorificè sepelit 665.

Didacus Soueralius Societatis Iesu in Congum missus 649. ludum literarium aperit ibid.

Didacus Sylueria oræ Malabaricæ præfectus 402.

Dionysius Lusitanie rex Olisipone gymnasium instituit 495.

Dioscori heresis in Æthiop. 691.

Diuar insula 492.

Diuitias malè quæritas citò petire exempla 305.

Dium Cambaie oppidū 152. 221. 265. 318. deditum Alucani 465. Lusitanis 464. incensum à Turcis 475. instauratum 113. munitum 321. 447. frustra à Lusitanis oppugnatum 448. Saracenorum receptaculum 318. eius arx à Lusitanis constructa 457. defensa 564. & seq. munita 465. 468. oppugnata & obfessa à Mamudio Cambaie rege 560. & seq. à Rumecane 564. & seq. à Sofare 465. 563. 555. & seq. à Turcis 470. & seq. 473. & seq. arcis præsidium 446. situs 457. Lusitanorum in ea periculum 578. portus ab Almei-

da oppugnatur 165. & seq. situs 153. ei subsidium contra Lusitanos aduenit 446.

Dienſium cum Lusitanis bellum 330. 465. & seq. 553. & seq. clades 394. & seq. pa-uor ibid. prælium nauale ibid. iis quale detrimentum à Lusitanis illarum 449. in eos Lusitanorum expeditio 444. & seq. cum iis pax inita 477.

Dobriga Gallorū nauis 454.

Doceres vrbs 456.

Dodra Sionis vrbs 537.

Dofar Arabiæ vrbs à Lusitanis direpta 362.

Dominica in albis à Christianis Indis præcipuè colitur, & quare 86.

Dominicani in Congo 16. Goæ 181. 587. 593. 716. in Jalophorū regno 30. Mosambici 604. eorum templum Goæ 587.

Dorotheus Tyri episcopus 21. quo tempore floruit ibid. de Eunuchō Candaces Æthiopum reginæ quæ scripsit 121.

Driacam Mamudii Cambaie regis tutor 465.

Dulcinda Indiæ regnum 150.

E.

EBora Hispaniæ Bæticæ oppidum 41. eius academia 587.

Ecclesiæ Catholicæ auctores 703. uitas 700.

INDEX IN

- Edessa** Mesopotamiæ urbs reliquiis D. Thomæ Apostoli clara 84.
- Eduardus** Acolta Brasiliæ prætor 692.
- Eduardus** Barbutus signifer in Diensi prælio 580.
- Eduardus** Britanniarum rex VI. 5.
- Eduardus** Cœlius 376. Binta-num insulam speculatur 372. Indiam venit, & fœdus cum rege renouat 289. & seq. Panensis reguli classem Alodino succurrentem dissipat 372. & seq. à Panensi regulo benignè exceptus 281. Serrano ferè oppresso succurrit 372. ad Sionis regem legatus 289. eius naufragium 281.
- Eduardus** Fonseca Calecutanæ arcis subsidio missus 357. Cocinum redit 359.
- Eduardus** Galuanus ad Æthiopiarum regem legatus 299. eius filius 427. mors 299. 427.
- Eduardus** Ioannis I. filius Lusitaniarum rex 5. 9. eius filius ibid.
- Eduardus** Mellus Pagum oppidum expugnat 290.
- Eduardus** Menesius Indiæ prætor 329. 338. 342. 350.
- Eduardus** Patiecus 460. Cocinensibus subsidio ab Albuquerquiis relictus 99. Repelini vada munit ibid. Cocinensem arcem instaurat ibid. à Trimumpara
- rege qua lætitiæ victor exceptus 103. in Lusitaniam redit 105. quo honore à rege exceptus ibid. eius fortitudo 103. machinæ bellicæ Calecutanis oppositæ 102. prælium nauale ibid. & seq. stupenda victoria 105. Deo adscribenda ibid. ei insidiæ à Calecutano structæ 100.
- Eduardus** Syluius in Iaponem missus 659.
- Elacæ** urbs Adeni regni caput 267.
- Elana** urbs hodie Torus, transitu Hebræorum celebris 482. à Lusitanis incensa ibid.
- Eleonora** Garziæ Salæ Prætoris filia 683. Emmanuelli Sosæ nupta 679. eius animi magnitudo 684. 687. mors miseranda ibid. & seq.
- Eleonora** Ioannis I. Congi regis vxor baptizatur 20.
- Eleonora** Ioannis II. Lusitaniarum regis vxor 15.
- Elephantes** religiosè ab Indis coluntur 56.
- Elephas** turritus Papæ ab Emmanuele Lusitaniarum rege dono missus 227.
- Elisabetha** Æthiopiarum regina 482. 484. à Gamma qua pompa excepta 485. eius cum Gamma colloquium 486. fuga 488. pietas ibid.
- Elisabetha** Brachmanæ vxor

HISTORIAS INDICAS.

- Goz baptizatur 604.
- Emmanuelis** Cernicii fortitudo 338.
- Emmanuel** Fernandus sacerdos in Abassiam missus 709. à Turcis captus, ibid.
- Emmanuel** Frias Cotomandelicæ oræ præfectus 342. & seq. D. Thomæ Apostoli reliquias querit, ibid. inuenit 343. arca argentea includit, 344.
- Emmanuel** Galuanus Ternaensis regis consiliarius Christianus fit 478.
- Emmanuel** Ioannis I. Congi regis patruus Lusitanos benignè suscipit 16. primus in Congo baptizatus 17. idola vndique conquesta publicè comburit, ibid. eius pietas, ibid. & seq.
- Emmanuel** Lusitanix rex 41. Abassini regis legatos qua pompa excepit 124. de Ægyptia classe fit certior 271. Cambaix regis amicitix expetit 169. de Indica nauigatione cum suis consultat 41. & seq. in Indiam naues mittit 44 & seq. 65. & seq. 80. & seq. 104. Ioannis II. mortem iniquè tulit 41. ei ex testamento succedit, ibid. maritimos quæstus ab Ægypto & Syria in Lusitaniam transferre cogitat 106. regnum quo ætatis anno init 41. supplicatio-
- nes per regnum indicit 65. 221. eius ætatis anni 342. regni ibid. iusta funebria ibid. ad Papam legatio & munera 221. ad eundem literæ de rebus gestis Patieci 105. mors 342. eam reges lugēt, ibid. munificentia in Gammam & socios 65. pater 41. responsum ad mindeia Campsonis Sultani postulata 109. soror 41.
- Emmanuel** Nobrega societatis Iesu in Brasilia 639. 646.
- Emmanuel** Passanius Anche diuæ arcis præfectus 119. eam egregiè tueatur, ibid. eius monita à Cotinio spreta 172. patria 119.
- Emmanuel** Patiecus Somatæ littora infestat 291.
- Emmanuel** Sosa ad Armuziam mari præfectus 330. eius cum Armusiensibus nauale prælium 334. & seq. mors 462.
- Emmanuel** Sosa Sepulveda Diësis arcis præfectus 550. 679. arcis fossā ampliauit 555. Lusitaniā repetit 679. suos cōsolatur 682. & seq. eius naufragiū 680 & seq. peregrinatio & viræ pericula 683 & seq. 682. mors miseranda 689.
- Emmanuel** Vascōcellius Cocinum tuetur 105.
- Episcopus** Indiæ primus 438.
- Equitum** sacer ordo in Lusitania contra barbaros à

INDEX IN

quo institutus 6.
Erythræ fauces 91. 120. 362.
 381.
Eugenius IV. Papa 701.
Eunuchus Candaces **Æthio-**
pum reginæ in Ceilano
 insula à barbaris colitur
 120. in quibus locis Euan-
 gelium prædicauit ibid.
Eutichetis hæresis in **Æthio-**
pia 695.
Excommunicationem non
 contemnendam exemplū
 insigne 121. & seq.
Exorcismum efficacem esse
 exemplum 306.

F.

Fames in **Albuquerquei**
 classe ad **Goam** 186. **Ar-**
muzie 148. in **Canaan** òrensi
 arce 128. **Goz** 205. 277. in
Soarii classe 272.
Fattaces in **Badurii** exercitu
 454. è **Socotora** insula pul-
 si 124. **Socotorenses** in
Lusitanos incitant 149.
Faxiba tyrannus in **Iapone**
 536.
Fernádi Aluari **Capralis** nau-
 fragium 689. & seq.
Fernandus Caruallius mari-
 no castello in arce **Dienſi**
 præfectus 555. 558.
Fernandus Castellæ rex 32.
 111. nouas terras per suos
 quærit 31. eius de insulis
 nouis inuentis cum **Lusi-**
taniæ rege simultas, ibid.
 & seq. per **Papam** sublata

33. fœdus cum **Carolo Gal-**
liæ rege, ibid. legatio ad
Lusitanum ibid. ab eo **Sa-**
racenos è **Bætica** pulsos
Campſon **Ægypti** **Sulta-**
nus ægre fert 109.
Fernandus Caſtrius **Dienſi**
 arci subsidio missus 558. **S.**
Ioannis castello in eæ præ-
 fectus 569. eius mors 570.
 575.
Fernandus Cotinius in **In-**
diam mittitur 169. simul-
 tatem inter **Albuquerqueum**
 & **Almeidam** tollit, ibid.
Calecutum captum deri-
 piens interfectus 172. eius
 ambitio, ibid. & seq.
Fernandus Deza Bazainum
 oppugnat 451. & seq.
Fernandus Emmanuelis Lu-
sitanix Regis pater 41.
Fernandus Franciscanus pri-
 mus **Indiæ** Episcopus 418.
 eius mors 476.
Fernandus Lemius ad **Perſa-**
rum regem legatus 231.
Fernandus Lupius **Histori-**
cus 395.
Fernádus Lupius proëpisco-
 pus **Ternatensis** 417.
Fernandus Magalianes **Lusi-**
ranus ad **Caroli V.** **Castel-**
læ regis aulam se confert
 309. ad **Molucas** insulas ab
 occidente quærendas ab
 eo missus, ibid. & seq. **S.**
Iuliani flumen detegit, i-
 bid. **Magellanicum** fretum
 inuenit 311. insulas ali-
 quot desertas **Italiæ** op-

HISTORIAS INDICAS.

- positas, ibid. Subum insulam, ibid. benigne à Subi regulo exceptus ibid. eius cum Mathani rege pugna ibid. mors ibid. Socii ad Molucas perueniunt 313. cum Tidoris rege Societatem ineunt, ibid. aliquot orbem totum navigatione circumeunt, 314. ad Hesperidas insulas in vincula à Lusitanis coniecti, ibid.
- Fernandus Martinus Vasce** Gammae interpret 47.
- Fernandus Monroius** Pondam nuadit 274. & seq. eius stolidum facinus ibid. vitæ periculum 275.
- Fernandus Petreius Andradus** Sincapurano mari præfectus 217. 279. in Sinas missus 234. 270. Cantonem venit, 263. Malacam redit 280. eius æquitas à Sinis laudata 263.
- Fernandus Rhoterigius** Goë quæstor 491.
- Fernandus Sosa** ad Abassix regem legatus 705. eius mors 709. & seq.
- Fernandus Turrianus** Castellanorum dux in Molucis 385. Lusitanis bellum infert, ibid.
- Fernandus Vinagrius** sacerdos rem Christianam in Mauricis insulis amplificat 435. & seq. eius in archipiratam quendam expeditio, ibid. victoria, ibid.
- Figenoiama** Iaponiæ mons 529.
- Figense** Iaponiæ regnū 595.
- Fitandum** Iaponiæ oppidum ibid.
- Florentinum Concilium** 701. eius de Romani Pontificis primatu decretum, ibid.
- Fluenta** Africae promontorium 47. & seq.
- Formosus** mons 401.
- Fotoques** primæ notæ numina apud Iaponius 133.
- Franciscani** in Brasilia 619. & seq. Goæ 331. 93. 716. in India 66. 111. 491. in Pegusiano regno 711.
- D. Francisci templum & cœnobium** Goæ à quo conditum 331. nouo regulo opertum 396.
- Frâciscus Albuquerqueius** Trimumparam Cocini regem in regnum restituit 94. rebellium agros vultat, 95. oppida expugnat & incēdit, ibid. arcem ad Cocinum construit, ibid. & seq. eius mors 99.
- Franciscus Almeida** 180. cum Albuquerque in gratiam redit 170. ad Anchedium arcem struit 112. Anchedium classe petit 161. Cananore arcem ædificat 112. Cocinum venit 113. 133. 170. Cocini regem Naubeadoram in regno confirmat 113. Dabulum oppidum expugnat & incendi 164. & seq. Dii portum oppugnat 166. filii morte

INDEX IN

- sapienter fert 159. ad eam
vltiscendam se parat 160.
præclare vltus 167. & seq.
in Indiam mittitur 111. in
Lusitaniam reuocatur 170.
Mombazam capit & in-
cendit 112. Pananem por-
tum oppugnat 131. & seq.
Quiloæ regem regno pel-
lit 111. arcem struit 113. e-
ius cum Albuquerque si-
multas 161. & seq. 170. clas-
sis quàm magna 112. ad mi-
lites concio 191. & seq.
prælium nauale 166. &
seq. de Turcis victoria 160.
mors & cædes miserranda
170.
- Francisci Almeida Scalabi-**
tani facinus militare 517.
- Franciscus Aluarus sacerdos**
cum Lima ad Æthiopiz
regem missus 301. Æthio-
picam peregrinationem
Lusitanicè scripsit ibid. in
Lusitaniam redit 363. A-
bassini regis obsequium
Papæ defert ibid.
- Franciscus Aluarus sacerdos**
Christianus rem Momoiz
amplificat 413. Ternatem
fugit 424. eius vitæ peri-
culum ibid.
- Franciscus Aluarus Prætori**
Indiæ à secretis 616.
- Franciscus Barretus Indiæ**
prætor 691. eius audax fa-
cinus ibid.
- Franciscus Barrius Paiua** 394.
- Franciscus Bungi rex Chri-**
stianus fit 656. eius in Patres
societatis Iesu humanitas
ibid. ad Papâ legatio ibid.
- Franciscus Camiguinus re-**
gulus Christianus fit 437.
- Franciscus Castrius** 388. ad
Magazares Ternate mis-
sus 437. Cetegani regulū
conuertit ibid. Siligani
ibid. Ternatem redit 438.
- Franciscus Cetigani regulus**
baptizatur 417.
- Franciscus Correa Cocinenſi**
apothecæ præfectus 97.
Calecutanam nauem per-
fidè capit ibid. & seq.
- Franciscus Galliæ rex l.** 459.
475.
- Franciscus Gasparis Berzæi**
pater 402.
- Franciscus Goueani forte fa-**
cinus 471.
- Francisci Gramaxii memo-**
rabile facinus 191. & seq.
- Franciscus Henricus sacer-**
dos Cocini Christianis
præfectus 659.
- Franciscus Lima Goæ præfe-**
ctus 634. qua pompa Ta-
noris regem excepit. ibid.
- Frâcisc^o Maldiuarū princeps**
Olisipone perimitur 339.
- Franciscus Mansilia Lusitan^o**
Xauerii comes in Indiam
501. Mosambici in Noso-
comio relictus 506. Goam
venit ibid. Piscariam pe-
tit 508.
- Francisci Melli prælium na-**
uale 129. victoria ibid.
- Franciscus Menesius Dienſi**
arci subsidio missus 371.

HISTORIAS INDICAS.

eius mors 574.

Franciscus monachus demortuum excommunicatum expiat 121.

Franciscus Patiecus Rumzo castello præfectus 466. castellum Turcis dedit 473. eius mors ibid.

Franciscus Pereria Ciauli præfectus 393. præfectura à Prætoribus cur deiectus 405.

Franciscus Sala Sundæ dynastæ subsidio missus 376. re infecta Malacam redit 377.

Franciscus Serranus Antonii Abrei socius 215. à Rucutellanis benignè susceptus 215. Ternatem adductus summo in honore habitus 216. eius de Molucis insulis literæ 309. mors 340. naufragium 215.

Franciscus Serranus Eborensis Bintani oppugnat 371. & seq. vulneratur 373. eius navis ferè à Bintaniis expugnata ibid. ni Petrus Mascarenias succurrit ibi. & seq.

Francisci Syluii fortitudo 585. Franciscus Xaverius Aspilcota Nauarrus societatis Iesupresbyter 496. 537. 540. Amangutium venit 598. à Goano Episcopo quomodo exceptus 506 à Lusitanicæ rege 499. Firadum venit 597. 599. Goam 543. 589. Molucas insulas petit 543. Nütius Apostolicus Indiæ 500. 506. Olis-

ponē venit 499. paupertatis singularis amator ib. & se.

Francisci Xaverii acta Amangutii 597. & seq. 600. & se. Bungi 655. Cagoximæ 594. & seq. Firandi 597. Goæ 506. & seq. 589. & seq. in Macao 509. Malacæ 588. & seq. Meaci 598. Mosambici 505. Olisipone 500. & seq. in Paraua 508. & seq. charitas in duos Mahometanos nautas 658. & seq. cōciones 506 596. corpus defunctum vivacalce operum integrum miraculose manet 605. & se. Malacam defertur ibid. Goæ qua festiuitate exceptum 667. & seq. in D. Paull sacello ibi. conservatur ibid. laudes 668. literæ ad Lusitanicæ reginam 519. miracula 658. 660 667. ea Ioannes Lusitanicæ Rex iubet indagari 718. mores 497. & sequ. mors 665. oratio pia 590. & sequ. peregrinatio in Iaponiam 594. in Indiam 501. & sequ. 505. & seq. in Lusitaniam 496. & seq. ad Malacam 658. & se. Meacum 597. ad Sinas 656. 662 & seq. responsum Castaneriano comiti datum 501. ei in Iaponem iter dissuadetur 590. ad Sinas 662. Franciscus Zeimotus inuentæ Iaponiæ clarus 537. Fratris sumè in Brasilia 639. Fullorum rex Ethiops 31.

INDEX IN

G.

S. Gabriel primæ Indicæ
nauigationis prætor
nauis 44.

Galli aliquot in Indiam 454.

Galuanus vide Antonius

S. Gamaliel occultus Christi
discipulus 631.

Gambia fluius 18. Stachi-
rimprici vocarunt ibid.

Ganaria promontoriū à quo,
primum detectum 7.

Gangaridum gens 464.

Ganges Indicæ fluius 35.

Garzias Castrius Gog præfe-
ctus 519.

Garzias Henricus Ternaten-
sis arcis præfectus 381. pa-
cem Tidorensi regulo da-
tam iniuste violat 383. Ti-
dorem diripit & incendit
ibid. contra Menesium à
suis incitatur 387. & seq.
eum in carcerem conjicit
389. perduellionis ab eo
condemnatus 390. & seq.
cum eo in gratiam redit
387. fugit 390. eius cum eo-
dem simultas 384. & seq.
iurgium 385.

Garzias Noronia Indicæ præ-
tor 475. 480. 587. in In-
diam venit 476. pacem
cum Cambaiæ rege init i-
bid. eius mors 480.

Garzias Sala Indicæ prætor
581. Malacæ præfectus 291.
eius mors 638. res præcla-
ræ gestæ ibid.

Gaspar Barzeus Societatis
Iesu presbyter Armuziam
missus 589. 601. ab Armu-
ziæ rege qualis habitus
607. & seq. à Mahometan-
nis Ioannes Baptista di-
ctus ibid. loques Armuziæ
conuertit 615. & seq. eius
acta Armuziæ 505. & seq.
607. & seq. 610. & seq. 614.
& seq. 619. & se. Gog 604.
in Indico itinere 601. &
seq. Mascari 601. Mosam-
bici 605. & seq. colloquia
cum Armuziæ rege 609 &
seq. conciones 606. disputa-
tio de fide cum Persa
622 & seq. miracula 619.
& seq. 613. & seq. obitus
669. & seq. parentes 601.
patria 589. 601. peregrina-
tio Armuziam 610. Goam
614. & seq. in Indiam 601.
& seq. prophetiæ 609. 615.
studia 603. zelus 613. & seq.
624. & seq.

Gaspar Lemius de Brasilia
inuenta in Lusitaniam re-
missus 67.

Gaspar Nonnius interpres
Tidoris regis 636.

Gatisiuga 51 à Gini gente
vastata 304 circa eam ira
cæli varietas 53.

Gedrosij Indicæ populi 150.

Geilolius Rex 409. 425. 432.
434. 478. 652. veneno su-
blatus 425. 653.

Geinal tyrannus Pacenum
regnum inuadit 302. à
Georgio Albuquerque in-

HISTORIAS INDICAS.

terfectus 307.
Genne Æthiopiæ Hesperia
 ciuitas celebris 9.
Genua Italiae vrbs 119.
Georgiani schismatici 615.
S. Georgii insula 48. 51.
Georgius Albuquerqueus 340.
 Bintanum infeliciter op-
 pugnat 307. 348 ad Geina-
 lem è Paceno regno pel-
 lendum mittitur 297. Gei-
 nalem interficit 307. Goā
 venit 298. in Indiam Oli-
 sipone tendit 297. Mala-
 cam venit 308. Malacæ
 præfectus 115. & seq. 277.
 Pacenorum regi contra re-
 belles succurrit 215. cum
 in regnum restituit 214. ad
 Somatram venit 115. 307.
 eius in nauigando infor-
 tunium 297.
Georgius Barretus Castrius
 pureos Armuziensium op-
 plet 147.
Georgius Brittus Indiam pe-
 tit 306. Molucas insulas
 308. interficitur ibid. 344.
Georgius Brittus Malacæ
 præfectus 277. eius in Ma-
 lacenses tyrannis ibid. &
 seq. mors 278.
Georgius Botellius ad Abda-
 lam Camparis dynastam
 aduehendum Malaca mis-
 sus 126. ad reconciliandas
 circa Malacam nationes
 128. Malacam redit ibid. ei-
 us cum Lingæ rege præ-
 lium nauale 127. & seq. vi-
 ctoria ibid. vitæ periculum

228. in eum Alodini Bin-
 tani regis insidia ibid.
Georgius Capralius Bazaini
 oppidi præfectus 639. Ma-
 lacæ 369. Indiæ prætor 639.
 Ciembem insulam circū-
 sedet 651. 673. eius res
 præclaræ gestæ 651.
Georgius Castrius ad Ban-
 dam missus 408. Ternatis
 arcis præfectus 479.
Georgius Menesius Terna-
 tis præfectus 384. à Garzia
 in vincula coniectus 389.
 Garziā perduellionis con-
 demnat 390. Tidorem di-
 ripit & incendit 410. vin-
 ctus in Indiam remissus
 416. eius cum Garzia iur-
 gium 386. cum Aroezio &
 Ternatensibus similitates
 411. & seq. cum Garzia 384.
 & seq. cum Iocis 413. &
 seq. in Tabonæ præsidem
 crudele supplicium 414. ei
 Tidoris Castellanoꝝ arx
 quo pacto dedita 410.
Georgius Vasaus societatis
 Iesu in Congum missus
 649. Christianam rem e-
 gregiè administrat ibid.
 quot templa in Congo
 construxit 660. in Lusita-
 niam redit ibid.
Geru insula 106. Ogyrim o-
 lim fuisse quidam volunt
 ibid.
Gicum castellum à Lusitanis
 captum 427.
Gidda Arabiae vrbs 165. 170.
 271. 298. 467. à Campsone

INDEX IN

- Sultrano** deficit 265. ab **Hoceno** **Perfa** munira 267. ab incolismetu **Turcarum** relicta 467. à **Soario** tentata 271. & seq. eius situs ibid. ad eam **Turcarum** classis reparata 298.
- Gini** **Decani** regni gens ab **Idalcane** deficit 304.
- Goa** vrbs 36. 118. 169 179. 218. 222. 273. 439. 460. 506. 517. 543. 582. 585. 589. **Albuquerque** dedita 181. ab eodem capta 190. **Indici** imperii sedes destinata 182. obsidione liberata 209. ab **Idalcane** obsessa 183. & sc. 205. & seq. 276. & seq. à **Lusitanis** deserta 185. & seq.
- Goæ** **Archiepiscopus** successiones **Prætorum** conseruat 351. bellicus apparatus repertus 381. **Christianæ** religionis incrementum 717. cœnobium **Dominicanorum** conditum 587. **D. Francisci** à quo 331. no. no regulo opertum 396. incolæ 182. eorum morus & seditio ibid. & seq. in **Lusitanos** perfidia, ibid. principes capti & supplicio affecti 183. mœnia versus mare à quo constructa 396. opulentia 179. **D. Pauli** collegium 697. sacellum 717. in ea **Xauerii** corpus conseruatur 667. summum periculum 277. **Quæstor** **Prætorum** successiones conseruare solitus 351. situs 179. 182. supplicatio ob pulsos hostes decreta 209. **D. Mariæ virginis** vada **Luiana** à quo 210. 208. **D. Thomæ** 343. valetudinarium publicum institutum 209.
- Goam** **D. Thomæ** reliquæ **Meliapore** translata 343.
- Goga** **Cambaic** oppidum destructum 449.
- Gogalia** prope **Dium** oppidum à quo conditum 153. **Rumepolis** dictum ibid.
- Gometius** **Sequeria** ignoti nominis insulam inuenit 362.
- Gomezius** **Arius** **Ternatensi** arcis præfectus 410. ad conquirenda cibaria missus 413. & seq. malè acceptus in arcem redit 414.
- Goterrius** **Monroius** **Goæ** præfectus 273. **Goæ** statum perturbat ibid. & seq. eius cum **Calderia** simulas ibid.
- Gotum** **Iaponiæ** insula 522.
- Gradaametes** **Adelis** ac **Zeilæ** tyrannus 482. **Abassiam** vastat, ibid. **Gammam** obtruncat 489. **Solymani** **Turcæ** stipendiarius 482. eius cum **Lusitanis** prælium, 485. & seq. clades 489. fuga 497. victoria de **Lusitanis** 488. mors 489.
- Græci** in **Florentino** concilio **Primatum** **Romani** **Pontificis** agnouere 701.
- Gregorius** **Serranus** è **Societ**

HISTORIA INDICAS.

- tate Iesu in Brasiliam Hametes Mocrini dynastæ cognatus Bahareno insula excedit 329.
692. Gregorius XIII. Papa 656. ei a Iaponiæ regibus obsequium defertur, ibid.
- Guadalaiaræ Castellani ex arce Cananorensi felix eruptio 127.
- Guardafu olim Aromata promontorium 35. Africi litoris in Orientem limes, ibid.
- Guetaria Vardulorum oppidum 314.
- Guinea Æthiopiz Hesperiz regio 603. quando inuenta 9. & seq. vnde nomen habet ibid. eius incolæ ibid. eorum prima cum Lusitanis commercia ibid. victus ibid. situs ibid. eam eur priscei desertam putarunt ibid.
- Guzarates Cambaiz populi 150. 477. 554. eorum mores 150.
- Gymnosophistæ Græcorum 55.
- H.
- H**Ales Armuziz dynasta 230.
- Malī Bazaini oppidi præfectus 399. & seq. Dienſis classis 393. cum Lusitanis prælium ibid. & seq. 399. fuga 394.
- Hamedes Armuziz dynasta interemptus 231. eius dominandi libido 230.
- Hector Sylueria 393. Adenum venit 406. cum Adeni rege quale fœdus iniit ibid. ad Arabicum mare custodiendum mittitur 402. Bazainum oppidum capit & incendit 399. & seq. Cambaianos agros vastat 368. Dosarem diripit 362. Erythræis faucibus præest ibid. Mazuam & Dalecam insulas Lusitano regi subijcit ibid.
- Helena Davidis Abassinorum regis avia 210. eius ad Lusitaniz regem literæ 224.
- S. Helenæ insula 459. à quo inuenta 81. eius situs ibidem.
- Henricus Pacenz. arcis præfectus arcem fœdè deserit 347. & seq.
- Henricus Alphonsi Congi regis filius 210. Romam missus ibid.
- Henricus Cardinalis Lusitaniz Eborensē academiā condidit 589. & seq.
- Henricus Franciscanus in Indiam cum Caprale missus 66. Septæ vrbis episcopus ibid. eius vitæ periculum 77.
- Henricus Henricius è societate Iesu, Parauanis præfectus 677. à Malabariis captus ibid. è vinculis

INDEX IN

- ereptus ibid.
- H**enricus Ioannis Lusitanie regis filius 5. equitum ordini præest ibid. extimos Africæ tractus lustrat 7. & seq. D. Virginis templum in Olisiponensi portu construxit 45. eius castitas & pietas 6.
- H**enricus Menesius Arabum aliquot naues capit 352. Calecutane arcis subidia mittit 357. arcis obsidionem soluit 360. arcem destruit 361. in Calecuti portu naues incendit 352. Cocinum venit ibid. 354. 361. Couletum Calecuti oppidum expugnat 353. & seq. Goæ præfectus 351. Indicæ prætor ibid. & seq. 361. Pananem incendit 351. eius de Calecutanis victoria 360. mors 361.
- H**eroum vrbs Suezum 36.
- H**esperides intulæ 64. 111. apud Hesperios nauigandi inscitia ante hoc seculum 5.
- H**etruriæ disciplina auguralis 56.
- H**ieronymiani monachi Olysiptone 65. ad Aquas Lupias 109. ab Emmanuele rege præcipue culti 65.
- H**ieronymus Menesius Bazaini præfectus 551.
- H**ieronymus Oforius Lusitanie regis chronographus 98. 164. 305.
- H**ieronymus Texeria ad Malicæ regem legatus 174.
- foedus cum eodem initib.
- H**ierosolymę capte à Turcis effigies in vexillo depicta in Lusitania conseruatur 168.
- H**ocenus Persa Mir Amira-sen dictus 167. primæ Ægyptiæ classis in India præfectus 152. secundæ legatus 167. in Camarano arcem exstruere tentat 168. Diu venit 152. Giddam munit 166. Laurentium Almeidam inopinato opprimat 155. à Sofimano interficitur 176. eius ad Cæpsonem literæ 166. ad milites oratio 178. & seq. cum Frâncisco Almeida pugna naualis 165. & seq. cum Laurentio 156. clades 168. ad Cambaiæ regem fuga 167. 165.
- H**oxiones Sinarum sacerdotes 256. 259.
- H**udia vrbs Sionis regni caput 280. & seq.
- H**yems in India Maio mense incipit 185.
- I.
- I**acaparinus fluuius 291.
- I**acobitarum hæresis in Æthiopia 123.
- D.**iacobus Apostolus Hispaniæ præses 191. 511. à Lusitanis in prælio inuocatur 199. 512. 566. & seq. 184. iis opitulatur 191. & seq. 511.
- D.**iacobi arx ad Quiloam à quo constructa 111. Compostellano templo quæ ab

HISTORIAS INDICAS.

- Albuquerque cōsecrata 191.
 intignia, ibid. propugnaculum in arce Diensi 559.
 tormentario pulvere diffectum 570.
- Jacobus Almeida 382. eius forte facinus 585.
- Jacobus Bermudius Castellanus Dominicanus in Indiam venit 587.
- Jacobus Borbanus Ioannis Albuquerquei Goæ Episcopi comes 476. 492.
- Jacobus Botellius exul in India 418 & seq. parua biremi Lusitaniam petit 459.
- Jacobus Canus Africæ littora lustrat 12. Congi regnū primus detegit, 13. & seq. in Lusitaniam redit, 14. iterum in Congum delatus vltiora lustrat, 13. & seq. Congi regem adit, ei-que fidem suscipiendam suadet 14.
- Jacobus Congi Rex 14. 649. & seq.
- Jacobus Diazus in Abassiam missus 705.
- Jacobus Diazus è Societate Iesu in Congum missus 649. & seq.
- Jacobus Fernandus Pacensis Beianus 194. & seq. Socotoræ arcem diruit, ibid.
- Jacobus Gnaia 560.
- Jacobus Lacteus Cambaicam oram ad Dium tuerur 555. eius forte facinus 557. & seq.
- Jacobus Lupius Azenedius Molucensi mari præfectus 436. eius res præclaræ gestæ, ibid.
- Jacobus Lupius Sosa Diensis arcis præfectus 476.
- Jacobus Ortizius Visensis Episcopus Parieti res gestas pro concione laudat 105.
- Jacobus Sylueria Bendoram diruit 449. Bazainum capit. 452. Calecutum incendit 405. Cambaia oræ præfectus 449. & seq. eam vastat ibid. 452. Mangalorem expugnat 405. incendit 406. delet 449. Patem & Patanem oppida diripit, 450. Tanahensem dynastā pel- lit 449. eius cum Cambaianis prælium 451. victoria 452.
- Iafanapatani Ceilanię tyrannus in Manarensē Ecclesiā sæuit 510.
- Ialophi Æthiopix occidux populi 28. & seq. desultoria arte & agitandi peritia insignes, 29.
- Iaponia insula 37. 521. & seq. à quibus inuenta 537. eius aer salubris 521. animalia ibid. arbores ibid. descriptio ibid. & seq. ad fidem conuersio prima 588. & seq. longitudo & latitudo 22. & seq. montes ibid. & seq. sacerdotes 529. & seq. satrapia 522. situs, ibid. & seq. sterilitas ibid.
- Iaponii armis dediti 326. Europæis in moribus pla-

INDEX IN

- ad contrarii 518. & seq.
eorum ædificia 516. arma
ibid. Chia potus 515. cœ-
nobias 516. conuiuiorum
ratio 515. Dii 531. forensis
res 535. hospitalitas ibid.
Imperator 536. literæ ibi.
mores 527. & seq. 530. &
seq. reges fœdus cum Lu-
sit. expetunt 669. regibus
de mortuis diuini hono-
res tribuuntur 512. rei
quomodo plectuntur 514.
religio 531. & seq. sermo
516. templa ibid. tyrannis
534. uellitus 527. & seq. vir-
tutes 529. & seq. vitia 531.
& seq. iis quæ pretiosa
525.
- Iaua maior insula 36. 212. eius
fertilitas ibid. incolarum
ingenia, ibid.
- Iaua minor insula 36. 212.
- Iazius Sarmata Diensis dyna-
sta 152. 318. à Turcis infans
in seruitutem abduç? 152.
Albuquerquei benignè ex-
cipit 221. ab Almeida pa-
cem petit 169. ad Camba-
iæ regem fugit 321. Diu
insulam & urbem à Cam-
baix Rege iure beneficia-
rio accipit 152. munit, ibi.
319. Hocenum Egyptiæ
classis præfectum benignè
excipit 153. cum eo contra
Lusitanos se cōiungit 156.
Melicus dictus 152. Rume-
polim condit ibid. eius
contra Lusitanos bellicus
apparatus 319. in eos frau-
- dulenta beneuolentia ibi.
odiū 12. 319. nauis inex-
pugnabilis 167. prælium
cum Lusitanis 156. & seq.
166. & seq. sagittandi pe-
riria 152.
- Ibiragiari Americæ populi
Christiani sacra expetunt
693 & seq.
- Icharain Persico sinu insula
& vrbs 324. & seq. nunc
Baharenum, ibid.
- Ithyophagi Africæ populi
35.
- Idalcan Decanii rex 118. 280.
ab Albuquerque aquis cō-
ditionibus pacem impe-
trat 210. Barbesiana & Sal-
serana portoria repetit
581. & se. Ciaulanos agros
vastat 403. Concanum re-
cuperat 344. Goam exerci-
tu petit 181. recuperare
tentat 204. obsidet 184.
277. & seq. cum Lusitanis
pacem init ibid. ad Taraco-
lum tuendam profectus
189. eius bellum cum Nar-
singæ rege 205. 302. & seq.
cum Nizamaluco 404. cla-
des 304. induciæ cum Nar-
singano 176. 303. pater 118.
- Ignatius Loiola Cantaber
659. 666. Societatem Iesu
instituit 496. eius ad Abas-
siæ regem epistola 697. &
seq. obitus 716.
- Illeos Brasiliæ colonia 640.
- Illyrici duo Christiani deser-
ta fide ad Calecutanos
transfugiunt 90. tormen-
tariam

HISTORIAS INDICAS.

- tariam fabricam illos docent. *ibid* pœnas perfidiæ morte luunt, *ibid*.
- Imaginum vsus quàm antiquus in ecclesia 191.
- India 35. equis caret 181.
- Indorum promiscua coniugia 59. hereditariæ successiones, *ibid*. & seq.
- Indus fluvius 35. 130.
- Innocentius VIII. Papa 19. crucis vexillū cōsecratum Lusitanie regi mittit, *ibi*.
- Insubres duo transfugæ Callectanis tormentariam fabricam prodant 90.
- Insulæ aliquot desertæ Italianæ oppositæ à Magalianæ inuentæ 311.
- D Ioannis propugnaculum in arce Diensi 565. & seq. tormentario pulvere disiectum, 69. & seq.
- Ioannes Albuquerque Franciscanus Goæ Episcopus 476. 506. Xauerium benignè excipit 507. eius mors 710.
- Ioannis Almeida Quintelani facinus audax 291. & sc.
- Ioannis Araidii facinus egregium 585.
- Ioannes Azpilcueta Nauarrus è societate Iesu in Brasiliā missus 639. rem Christianam egregiè administrat 643. eius mors 693.
- D. Ioannis Baptistæ festum celebre 341. templum in Cōgo à quo conditū 650.
- Ioannes Barrius historicus 36. 91. 119. 305. 314.
- Ioannes Beira è Societate Iesu in Indiā missus 337. in Molucas 589. Christianarē in Mauricis egregiè administrat 653. eius patria 537.
- Ioannes Butuanus rex baptizatur 438.
- Ioannes Caltrius Indiæ prætor 538. Aerium Ternatis regē benignè excipit 537. Cambaiam vastat 581. & seq. Dabulum incēdit 583. Diensi arci subsidium mittit 558. 571. succurrit 576. & seq. Goam triumphans ingreditur 585. Parauem & Patem vrbes incendit 583. Pondam euertit 582. Prorex Indiæ fit 586. Rume-canis castra expugnat 579. eius laus 585. libri & opera, *ib*. & seq. magnanimitas 573. 585. mors 586. 589. pietas 587. prælium cum Idalcanis exercitu 581. & seq. victoria 582. 585. vitæ descriptio 585. & seq. ad eum Ioannis Lusitanie regis literæ 538. & seq.
- Ioannes Carriagius Goanus cuius interficitur 585.
- Ioannes Colonienfis pro confessione fidei Catholicæ occisus 615. & seq. eius caput Armuziam delatum honorificè sepultum 616.
- Ioānes Cōgi rex 1 baptizatur 20. Lusitanie regis legatos benignè excipit 16. 18. in vitia relapsus Chri-

INDEX IN

- Qianam religionem pef- fundat 23. & feq. eius ad
 Lufitaniz regem legatio
 & munera 15. & feq. liberi
 20. vxor ibid. mors 26.
 Ioannes Conimbricēfis nau-
 clerus S. Raphaelis 44.
 Ioannes Confalvus Mate-
 riam infulam inuenit 8.
 Ioannes Confalvus Societa-
 ris Iefu in Brafiliam mif-
 fus 691.
 Ioannes Cruceius Parauas
 conuertit 493. & feq.
 Ioannes Deza Malabarica
 oræ præfectus 381. eius de
 Calcutanis victoria 390.
 Ioannes Fernandus Correa
 Remanaceris præfectus
 629.
 Ioannes Fernandus Xauerii
 in Iaponiam comes 594.
 597. 8. feq. 599. Amangu-
 riis Christianis præfeft 655.
 659. concionatur 660. eius
 patientia ibid.
 Ioannes Foraria ad Papuas
 infulas miffus 436.
 Ioannes Gometius Calde-
 riam per infidias interficit
 274. ab Ancoftane obtrun-
 catur, ibid.
 Ioannes Gometius ad Maldi-
 uz regem legatus 295. pa-
 cem & foedus cum rege
 init, ibid. arcem exftruit,
 ibid. ob tyrannidem inter-
 ficitur 595.
 Ioan. Homo Lufitanus vitæ
 periculum miraculoſè e-
 uadit 16.
 Ioannes Lima Calcutanz
 arcis præfectus 351. arcem
 contra Calcutanos forti-
 ter defendit ibid. & feq.
 ex arce erumpit ibid. Ma-
 lacæ regiam oppugnat
 199. & feq. eius audacia &
 periculum, ibid. 355.
 Ioannes Lufius è Societate
 Iefu ad S. Thomæ colo-
 niam miffus 659.
 Ioannes Lupus ad Tanoris
 regem Goam deducen-
 dum miffus 633.
 Ioannes Lufitaniz rex I. 5.
 Septimam urbem capit ibid.
 & feq. vxor & liberi, ibid.
 Ioannes Lufitaniz rex II. 10.
 cum Æthiopiz Hefperiz
 regulis Societatem init,
 ibid. Bemoinum Ialopho-
 rum regem in regnum re-
 ftituit 18. ad Indiam & Æ-
 thiopiam explorandam
 varios mittit 37. eius in
 Fernandi regis legatos io-
 cus 33. legatio ad Congi
 regem 16. mors 40. vxor
 15. 41. inter eum & Fer-
 nandum Caftellæ regem
 de infulis nouis inuentis
 fimultas 31. & feq. per Pa-
 pam quomodo fublata 33.
 Ioannes Lufitaniz rex III.
 342. 434. 439. 453. 475. 496.
 499. 518. 581. 585. 637. 659.
 695. 705. 718. in culum di-
 uinum propenfus 342. re-
 gnum quo anno init, ibi.
 eius ætatis anni 718. edi-
 tum de caryophylli em-

HISTORIAS

INDICAS.

- ptione à Lusitanis con-
reptum 114. de Indiæ
prætura 381. legatio ad A-
bassix regem 705. literæ
ad Goæ quæstorem ma-
gnos motus faciunt 367.
mors 718. vxor 509. ei co-
rona aurea ex Adeni ve-
tigali Annuziæ fabrica-
tur 407. obsequium à sti-
pendariis regibus offertur
341.
- Ioannes Machiadus** Lusita-
nus exul 185. ad Albuquer-
cium à Camalcane legatus
ibid. Goam deferendam
suadet, ibid. maritimæ ad
Goam oræ præfectus 218.
eius apud barbaros aucto-
ritas 105. consilium pru-
dens spretum 175. fortitu-
tudo ibid. in liberos mise-
randum facinus 206. ad Lu-
sitanos apostatas exhor-
tatio ibid. & seq. ad Fer-
nandum Monroium ora-
tio 175. mors ibid. pius ze-
lus 206.
- Ioannes Marianus** in Con-
gum missus 191.
- Ioannes Mascarenias** Diensis
arcis præfectus 548. arcem
munit 550. 554. & seq. e-
gregiè tuetur 556. & seq.
559. & seq. Indiæ prætor
nominatus 587. eius ex
arce eruptio 573. 578. & se.
in Cambaianos sæuitia
581. ad suos oratio 554. &
seq. 573. ad Sofarem lite-
ræ 551. ad eiusdem postu-
- lata responsum 551. & seq.
ad eum Sofaris literæ 549.
& seq.
- Ioannes Mendoza** Indiam
petit 602. eius liberalitas
603.
- Ioannes Mesquita** Goam ve-
nit 709. & seq.
- Ioannes Momoiæ** dynasta
Christianus fit 423. vxor-
em & liberos interficit
426. eius in fide constan-
tia ibid.
- Ioannes Nonnius Barretus**
societatis Iesu presbyter.
696. patriarcha Æthiopie
ibid. Goam venit 709. &
seq. Goæ episcopatum o-
blatum respuit 710.
- Ioannes Noua Callecus** In-
diam petit 80. Conceptioni-
nis B. Mariæ insulam inue-
nit ibid. S. Helenæ insu-
lam ibid. eius cum Calecu-
tanis nauale prælium ibid.
- Ioannes Olisiponenfis** Mas-
cati præfectus 474. Masca-
tum Turcis dedit ibid. in
vincula coniectus ibid.
- Ioannes Pauli Iaponii** famu-
lus Baptizatur 589.
- Ioannes pereria** Goæ præfe-
ctus 440. Racioli arcis suc-
currit ibid. ad milites ora-
tio ibid. & seq. prælium
cum Cambaianis 441. vi-
ctoriæ ibid. & seq.
- Ioannes Petreii** in cruce ex-
tollenda præclarum faci-
nus 473. mors ibid.
- Ioannes Pimilapapus** rex

INDEX IN

- baptifatur 438.
- Ioannes Sebalrianus Canus** totum orbem circūnavigat 314. eius patria ibid.
- Ioannes Serranus à sociis in Subo insula deſtitutus** 313. & ſeq.
- Ioannes Sianius rex Chriſtianus fit** 515. baptizatur ibid.
- Ioannes Sylueria Quiloa Goam venit** 277. Columbanæ arcis præfectus 285. 466. ſocietatem cum Maldiuo rege init 295.
- Ioannes Tanoris rex Chriſtianus fit** 631. Goæ quomodo exceptus 634. & ſc. confirmatur 637. in patriâ redit ibid.
- Iogues Brackmanæ in India** 54. & ſeq. 110. Armuziæ ad fidem conuerſi 626. & ſeq. eorum mores & inſtituta 54. & ſeq 625. & ſeq.
- Iordanus Freita Luſitanus** 441.
- Iordanus Ternatis præfectus** Aërium regem victum Goam mittit 537.
- Ioſephus Anchieta Cantaber è ſocietate Ieſu in Braſiliam miſſus** 692.
- Ioſephus mathematic' Ioã. II. Luſitaniz regis medicus** 11.
- Iſmaël Sophus Perſarum rex** 134. eius ad Albuquerque legatio 131. & ſeq. ad Armuziæ regem 144. ei tormenta bellica ad Albu-
- querque miſſa 131.
- Iſufus ſofalæ prætor Luſitanos benigne ſuſcipit** 113. eius mors 116. & ſeq.
- Itamaraca Luſitanorum in Braſilia colonia** 629. & ſc.
- S. Iuliani fluius in America** 310. & ſeq. à quo inuentus ibid. eius ſitus ibid. incolæ circa eum gigantes & feri. ibid.
- Iulii II. Papæ mors** 212.
- Iulius III. Papa** 696.
- Iuncus quale nauis genus** 179. 246.
- Iuſarcanis Abaffinæ legioni ad Diu præfectus** 560.
- Iuſiurandum etiam ethnicis ſeruandum** 288.

L.

- L Acerti in Cananoris regno ad crocodili effigiem** 79.
- Lactamana Mamudianæ Malacenſis classi præfectus** 212. 280.
- Lacus interioris Æthiopiz tium Africę annuum fons** 20.
- Lamenſis regulus Luſitano ſtipendiarius** 112.
- Lanciara nauis genus** 372.
- Lantea apud Sinas nauis** 246.
- Laqueximana Bintani præfectus Serrani nauem oppugnat** 373.
- Lara Carmaniz vrbs** 148.
- Larecii Regis exercitus ab Albuquerque fuſus** ibid.

HISTORIAS INDICAS.

- Landinus Badiani insulæ dynasta 340.
- Laurentiana Philippi Catholici regis bibliotheca 244.
- Laurentius Almeida Francisci filius Ægyptios Arabasque negotiatores intercipit 117. Cananoris portum victor introit 118. Ceilanum insulam detegit 119 societatem cum eiusdem regulo init 121. & seq 283. ad Ciaulum ab Ægyptia classe oppressas. 155 rumoribus de classe cur non credit 154. Cocinum venit 118. Colanum cum classe mittitur 112. Malabaricum mare custodit 150. ad Maldiuas missus 119. Mariæ virgini templum vouet 117. Pananem oppugnat 131. eius corpus ad sepulturam à Mahometanis quæsitum dignosci nequit 159. fortitudo 131. & seq. magnanimitas 157. & seq. mors 158. nauis in saxa impingit 157. a Diensibus & Ægyptiis expugnata 308. prælium nauale 117. vitæ periculum 131. & seq.
- Laurentius Britus Canorensis arcis præfectus 116. arcem egregie contra Calecutanos & Cananorenses tutatur ibi. & seq. ex ea erumpens hostes fugat 127.
- Laurentii Fratris Catæ facinus insignit 159. mors ibid.
- Laurentius Marchesius 685.
- Laurentius Morenus Lusitanus Repelini vada contra Calecutanos custodit 91.
- Laurentius Syluius Castellanus Turumbacum Armuziensium aquationem custodit 147.
- Leæna Africæ mons à quo primum detectus 8.
- Leo X. Papa 212. ad eum Emanuelis Lusitanæ regis legatio & munera ibid.
- Lequi populi 36. 106.
- Leuca quale mæsuræ genus 9.
- Li Sinarum mensura 244.
- Lingux rex Abdalam Camparis dynastam bello premit 125.
- Longum oppidum à Lusitanis incensum 590.
- Loytiæ Sinarum iuris periti 359. 254.
- Lucopinæ insulæ 215. ad eas Francisci Sertani naufragium ibid.
- Ludouicus Menesius Armuziam missus 538.
- Ludouicus Piræus nauarchus irrita Indica nauigatione Olisiponem redit 66.
- Ludouicus Romanus Patricius in India 117.
- Luianus sinus 210. in eo Albuquercci naufragium, ib.
- Luitius rei bellicæ apud Sinas præfectus 160.
- Lupus Azeuedius Pacenensis arcis succurrere tentat 358.
- Lupus Britus in Ceilanum missus 314. arcem Còlum.

INDEX IN

- banam munit 315. Colam-
bum oppidum inuadit ibi.
in arce obsessus 316. & se.
ex ea erumpit 317. eius
prudens factum 316. cum
Cingalis pugna 318. & seq.
victoria ibid.
- L**upus Soarius Aluarenga A-
denum venit 170. 172. eius
deditionem repudiat 177.
eius portu exclusus 173.
Arabum naues capit & di-
ripit 105. Calcutanos
fundit fugatq; ibid ad Ca-
maranum venit 167. & seq.
arcem ab Ægyptiis ince-
ptam demolitur 172. Cei-
lanum insulam classe pe-
tit 183. Columbanum re-
gem stipendiarium facit
185. in eius regno arcem
exstruit 184. Cranganor-
em incendit 104. Cocin-
um venit 234. 236. Gid-
dam petit 171. & seq. In-
dia prætor 134. 270. 180.
Zeilam Africæ emporium
dalet 171. eius classis 270.
cum Columbano rege fœ-
dus 185.
- L**upus Vasaus à S. Pelagio
Bacanoris fluminis ostium
expugnat 365. & seq. Ca-
lecutanum littus vastat
391. classem instruit 395.
Cocini præfectus 365. ad
Dabuli excidium tendēs à
præfecto mitigatur 167.
imperii cupidus 381. Indiæ
prætor cum conditione
365. iterum ex diplomati-
- bus 369. Mahometanas na-
ues diripit & incendit 306.
Mascareniam in vincula
conicit 379. Porcam op-
pidum capit & diripit 391.
Sampaius dictus 365. Ter-
maparanum Calcuti por-
tum petit 391. eius per In-
diam ædificia 395. de præ-
tura cum Mascarenia dis-
ceptatio 378. & seq. præ-
lium nauale 391. & seq. vi-
ctoria ibid. & seq.
- L**usitani cuiusdam captiui e-
gregium fidei specimen &
mors 111.
- L**usitani cuiusdam peditis fa-
cinus forte 399. & seq.
- L**usitani 17 ab Ægyptiis ca-
pti Selymo Turcarum im-
peratori donati 172. Apo-
stata 205. in Lusitaniam
remissi 108. in eos seuera
Albuquerquei animaduersio
ibid. cum Castellanis in
quærendo nouas terras cer-
tant 33. à Diensibus capti
Cambaiano regi donati
391. in duas factiones in
India diuisi 180. interem-
pti ad Armuziam 331. ad
Colanum 112. & seq. à na-
uigandi peritia per Euro-
pam celebres 31.
- L**usitanorum de Albuquer-
cio querelæ 144. & seq.
ardor in Diensis portus
oppugnatione 166. cædes
391. 408. clades ad Acenū
307. ad Armuziam 330. ad
Bintanum 307. ad Bonæ

HISTORIAS INDICAS.

- Spei promontoriū 171. ad incolæ ibid.
 Calacinum 196. & seq. ad Maddenagens 38.
 Calcutum 172. ad Calicut Madrasaba Cambaia portus
 lum 159. ad Malacam 177. ab Iazio Diensi dynasta
 ad Matuam 197. ad Pon- munitus 330.
 dam vicum 175. ad Qui- Madrasaxus Cambaia rex
 loam 197. à Sinis 349. in 151. Mamudij pater ibid.
 Columbana arce pericu- auguriis deditus ibid.
 lum 36. apud Malacenses Madremalucus Mamudii Cā-
 inuid 2128 & seq. moder- baia regis tutor 465.
 norum luxus 168. naues, Magadaxus Saracenorū vrbs
 quatuor submersæ 75. nau- 63. 113. à Ganima quassata
 fragium ad Catuæ flumen 63.
 391. navigationis limites S. Magitres à S. Thoma Apo-
 quæ 35. & seq. nomen in stolo conuersi 85.
 oriente celebre 213. pu- Magallanici freti inuentio
 gnandi mos qualis 315. & 316.
 seq. quinque fortitudo & Mahometanorum in Chri-
 stupenda victoria 291. ra- stianos odium 48. & seq.
 pacitas & crudelitas ad 62. 108.
 Brauam urbem diuinitus Mahometes Anconin⁹ Qui-
 vltā 111. in Sinas iniuriæ loæ rex 111. & seq.
 263. in Ternate inter se Mahometis templum in vr-
 dissidia 384. be Mascato destructum
 Lutherianæ hæresis quid- 137.
 dam simile apud Iaponios
 333.
- M.
- M**Acazar insula 435. & se. Maiores Mahomeranus Ca-
 sto. eius incolæ fidem lecutani regis ad Campso-
 expetunt ibid. & seq. nem Egypti legatus 107.
 Macis aromatum genus in 151. classem Campsonis
 Banda insula 213. Diū adducit ibid. orans
 Madaba regni Cambaia vrbs globo discerptus 156. in-
 regia 319. ter Dinōs à suis relatus
 Madagascar nunc S. Lauren- 159. eius ad Campsonem
 tii insula 35. 121. 369. & se. oratio 107.
 à Tristano Acunia explo- Maipum flumen 394. & seq.
 ratur 121. fertilitas ibid. Malabarici regni ædificia 38.
 cæli mira variatio 53. Dii
 55. incolæ in quatuor or-
 dines distributi 14. & seq.
 lictus quantum à Melindo
 distat 53. ætus ibid. subur-
 6 lilj

INDEX IN

bia qualia 59. seq.

- Malaca Indiæ vrbs Maldiua insula 295. in
36. 106. 173. & ea arx à Lusitanis
seq. 193. ab Albu- constructa ibid. à re-
quercio oppugnata ge Lusitanis interfe-
199. & seq. 178. & ctis capta 296.
seq. expugnata & di- Mammaluci milites
repta 200. incensa Ægypti robor 191.
197. eius arx à Lusi- in Indiam ad expel-
tanis constructa 203 lēdos Lusitanos mis-
ab Alodino oppu- si ibid. eorum cades
gnat a 282. per frau- 152. 167.
dem panē capta 213 Mamudius Armuziæ
descriptio 173. 198 rex Zeifadini filius
incolę bellicosi ibid. 338. pacem cum Lu-
motus 210. 277. o- sitanis init ibid.
pulentia 203. situs Mamudius Cambaiæ
198. templum Salu- rex 150. 172. 265.
tationis Angelicæ 321. 323. à Calecu-
203. tano in Lusitanos in-
Maldiuæ insulæ 119. citatur 150. ab Æ-
295. & se. 381. earū gyptio Campsone
fertilitas 293. & seq. auxilia per legatos
incolæ 295. rex sti- petit 151. Mahome-
pendiarius fit Lusita- tanus est ibid. ad
no 210. & seq. situs Giddam munien-
293. in iis palma fru- dam pecuniam con-
ctifera arbor ibid. & tribuit 266. eius pa-

HISTORIAS INDICAS.

ter 252. ad eum Al-	colæ ob fidem ve-
buquercii legatio &	xantur 510.
munera 229.	Mandarinum Sina--
Mamudius alter Cam-	rum præcipua lin-
baix rex 465. 558.	gua 244.
& seq.	Mandingæ rex 31.
Mamudius Malacæ rex	Mandioca farina Brasi-
Arabs 174. 195. à	lica 72.
Sionis rege deficit	Mandoa Indiæ regnum
174. foedus cum	150.
Lusitanis init, &	Mandous dynasta 454
perfidè violat ibid.	Mangalor Cambaix
& seq. Lusitanos ca-	oppidum deletum
ptos Albuquerque	450.
restituit 197. eius	Mangalor Narfingæ
bellicus apparatus	emporium à Lusita-
195. & seq. de bello	nis expugnatū 405.
consultatio 198.	direptum & incen-
fraudes 195. & seq.	sum 406. eius dyna-
fuga 203. insidiæ in	sta interficitur ibi-
Lusitanos 174. &	dem, dynasta fraus
seq. 199. mors 203.	407.
prælium cum Albu-	Mangaris fluuius 78.
quercio 199. & seq.	Mantelum Amboini
vita periculum, ibi-	oppidum Christia-
dem.	na sacra suscipit
Manar insula 492. in-	436.

INDEX IN

- Maquiennum** insula 350. 388. **Martius** mensis Lusitanis ad iter Indicum aptus 66.
- Mariacum** oppidum Tidoris insulæ caput à Ternatensibus captum & incensum 350.
- D. Mariæ** virginis imago apud Sinas colitur 256. templum ad Aquas Lupias in Lusitania 209. Cananore 128. Goë 209. 220. 234. Malacæ 203. in Mazuc insula 199. in Socotora 114.
- Martabanum** Pegusiorum emporium 287.
- Martinus** Alphonsus Carualialis Persam in bello adiuvat 480.
- Martinus** Alphonsus Mellus à Sinis oppressus malè mulctatus elapsus 249. eius in socios Sinarum servitia, ibid.
- Martinus** Alphonsus Sosa Indicæ prætor nominat^{us} 480. Indici maris præfectus 453 eius laus 480.
- Martinus** Bohemus mathematicus Ioannis Monteregii alumnus 11.
- Martinus** Correa Longum oppidum capit & incendit 390.
- Martinus** Ignatius Carquicianus Cantaber ad Molucas cum Castellanis venit 383. Tidorem insulam mun- nit ibid. eius mors 385.
- Martinus** Villanovanus comes 224.
- Martinus** V. Papa 8.
- Martyrium** Antonii Crimi- nalis 629. Carigium 693. Christophori Gamme 488. Cōsului Sylueriæ 714. Ioannis Colonienfis 615. Ioannis Petreii 473. Ioan- nis Sose 605. Manarensum 510. Petri Correæ 694. Ro- therici Boti 331. D. Tho- mæ Apostoli 84.
- Mascatum** Arinuziæ oppidū 135. à Lusitanis directum & incensum 137. eius præfe- ctus Lusitanos benignè excipit 136. in fide per- manet 501.
- Massagetæ** Africi populi 235.
- Materia** insula à quibus in- uenta 8. & seq.
- Mathani** rex Magalianem ex insidiis interficit 312. eius cum Subi insulæ regulo bellum 311. pax qua con- ditione inita 407.
- Matheus** Armenius Abassini regis legatus ad Lusitanū 210. qua pompa Goë exce- pit ibid. ab Emmanuele in Lusitania 224. à nauar- chis Lusitanis diuexatus 223. 299. & seq. in patriam redit ibid. ob eius reditum Abassinorum gaudium ib.
- Matua** Mombazæ vicus 297. eius incolæ aliquot Lusi- tanos interficiunt ibid.
- Mauricæ** insulæ in Molucis 409. earum fertilitas ibid. de iis Molucæ reges inter

HISTORIAS INDICAS.

- se contendunt ibid.
- Mauritania Africa pars 35.
eius fertilitas 42.
- Maurus monachus Hispanus
Sinai montis antistes 108.
à Campsone Ægypti Sul-
tano ad Pontificem maxi-
mum missus ibid.
- Maxelizius Bengalenfis ar-
cem Malacensem per frau-
dem capere tentat 213.
- Mazua Arabiæ insula 299. Lu-
sitaniis subiecta 362. Ptole-
mais olim 299. eius descri-
ptio ibid.
- Meacum Iaponiæ vrbs 599.
& seq.
- Mealis exulis conatus irriti
519. & seq. 690. eius filia
conuertitur 716.
- Meca Arabiæ ciuitas Maho-
meris sepulchro nobilis 82
104. 109. 233. 265. 400. 405.
- Melium insula 211. S. Crucis
à Lusitanis dicta ibid. eius
situt ibid.
- Melchior Carnetius è socie-
tate Iesu Nicenus Episco-
pus 696. & seq. 710. rem
Christianam apud Sinas
administrat ibid. & seq.
- Melchior Caruallius ad Pe-
gusiõrum regem legatus
287. & seq.
- Melchior Nonnius Societa-
tis Iesu presbyter in Bazai-
num missus 559. linteo, in
quo Xauerii corpus inuo-
lutũ fuerat, in ceremoniis
solemnibus vitur 666. &
se. in Iaponiam cedit 669.
- Meliapor Coromandelis re-
gni caput 81. 342. nunc S.
Thomæ colonia 80. vetu-
state bellisque diruta à Lu-
sitaniis restaurata ibi. in ea
à D. Thoma Apostolo tẽ-
plum constructum ibid. &
se. 341. à Lusitanis renoua-
tum ibid. ei decimæ attri-
butæ ibid. D. Thomæ reli-
quię in eo inuentæ 343.
- Melinde oppidum 38. 52. 63.
76. 80. eius litus impor-
tuosum 396. regis in Lusit-
anos benignitas 52. lega-
tus ad Lusitaniæ Regẽ 63.
in patriam redit 76. ei à
Mombazæ rege oppressæ
à Lusitanis succurritur 97.
& seq.
- Memphis Ægypti vrbs 38.
& seq. 108.
- Mendacium quid 514.
- Mendus Aloysius è societate
Iesu, Parauinis præposi-
tus 659. eius martyrium
ibid.
- Mengus Musafus Iusu Sofa-
læ prætoris gener 114. So-
falæ præturam ambit 117.
- Mens malè conscia suspicax
611.
- Merganum vicus 184.
- Mesquitæ Perestrellii nau-
fragium 689.
- Mete Africae vicus 298.
- Michaël Ferreria Ceilani re-
gi in auxilium missus 478.
eius de Calcutanis victo-
ria ibid.
- Michaël Indus è Iogue Chri-

INDEX IN

- Stianus** 78. legatus à Caprali ad Cocini regem ib.
- Michaël Macazaris** insulę incola baptizatur 437. opri-
mè de Christiana re me-
ritus ibid.
- Michaël Vafæus** Indiæ vica-
rius generalis 491. de Chri-
stiana re bene meritus 539
- Mincimbus** è Papuis insulis
regulus 424.
- Mindanaum** insula 424. 437.
- Miracenus** Goę princeps 183.
ab Albuquerque captus, &
supplicio affectus ibid.
- Miraculum** 17. 83. 103. 112.
122. 137. 139. 168. 191. &
seq. 220. 286. & seq. 544. &
seq. 581. 591. 626. 651.
- Miramudius** Mogorum Rex
Cambaix regnum vastat
454.
- Misericordiæ** sodalitiũ Goę
667.
- Missę sacrificium** sanat egro-
tos 613.
- Mocoddes** Cafer dynasta ar-
cem Lusitanorum ad Sofa-
lam oppugnat 114. & seq.
Sofala direpta in patriam
redit ibid.
- Mocrinus** Arabs Bahareni
insulæ dynasta 324. ab Ar-
muziæ Rege deficit, Ar-
muziamq; infestat ibid.
eius cum Correa pugna
325. & seq. mors 328. ca-
daver interceptum ibid.
- Mogostane** Armuziæ oppi-
dam 672.
- Mogores** Scythica gens Cā-
baix regnum vastat 3042
- Molana** Mahomericus Pace-
ni Califa 301. opem Soa-
rii implorat ibid. Pacenē
reguli tutos 307.
- Molucæ** insulæ 36. 119. 216.
307. 349. 381. an ad Castellæ
regnum pertineant disce-
ptatio 309. 314. ab occi-
dente à quo primũ quæ-
sitæ 310. inuentæ 313. ve-
teribus ignotæ 218. ea-
rum amœnitas, fertilitas
218. incolarum ingenia,
mores, & victus 217. in
fide progressus 478. 717.
regum inter se discordia
309. situs 213. iniis caryo-
phylli copia 216. Lusita-
norum tyrannis 381. & se.
difficultates 407. & seq.
- Mombaza** vrbs & insula 112.
297. à Lusitanis direpta
396. incensa 112. eius rex
Querimbam à iusto domi-
no auertit 339 tormenta
bellica à Lusitanis sub-
mersa expiscantur 30 Reg-
is in Gammam insidiæ
50. quomodo detectæ ibi.
cum Melindis rege bellum.
97. & seq.
- Momora** vrbs in Moro 412.
Christianam religionem
suscipit 413. à Lusitanis
mnita ibid. eius dynasta
baptizatur ibid. dynastę in
fide constantia 426.
- Monaianum** Armuziæ ca-
stellum à Persis captum
609. ab Armuzianis recu-

HISTORIAS INDICAS.

perarum 610. & seq.
 Monda flumen 495
 Monomotapæ rex 113.
 Mons maior Lusitanie oppi-
 dum 45.
 Monzaida Tunderensis mer-
 cator insidias à Saracenis
 in Gammam structas dete-
 git 62. & seq.
 Mortuorum insula 576.
 Morum insula 662. 425. in ea
 Simon Vassus interfici-
 tur ibid.
 Mosambicum insulæ Prasæ
 oppidum 15. 48. 64. 75. 88.
 198. 319. Quilox regi pa-
 ret 48. eius incolæ Capra-
 lem benignè suscipiunt
 75. bombardis à Gamma
 terrentur 48. & seq. situs
 ibid.
 Moscum odoramenti ge-
 nus 217.
 Moses Africæ populi 31.
 Christianos ritus in mul-
 tis sectantur. ibid. nomina
 ab Apostolis mutantur,
 ibid.
 Motiones Indicæ quid, &
 vnde dictæ 121. 178.
 Muaris fluuius 112. 180. 189.
 Mudofar Armuziæ dynasta,
 120.
 Mulieris cuiusdam egregia
 fortitudo 471. & seq.
 Munqueti Æthiopix popu-
 li Congi regnum vastant
 10. & se. fusi fugatique 21.
 Mures & putria animalia in
 vsum cibi 186.
 Mures à Christianorum præ-

diis in agros Ethnicorum
 mirabiliter fugati 654.
 Mustafæ Mammulaco Zebi-
 bitum oppidum à Soli-
 mano Peloponneso dona-
 tum 467.
 Mustafa Solimanum Ægypti
 præfectum interficit 406.
 & seq. Adenum obsidet,
 ibid. Dium venit 447. ad
 Cambaix Regem profe-
 ctus 450. Turcarum in Ba-
 durii expeditione præfe-
 ctus 454.

N.

NAbandes Armuziæ oppi-
 dum, ab Albuquerque
 captum & incensum 160.
 Nagotan fluuius 394 398.
 Nahu Abassix rex 40. 210.
 Naires Indorum nobiles 56.
 rei bellicæ præsumt, 57. in
 armis quomodo exercen-
 tur, ibid. eorum in armis
 dexteritas, ibid. superbia
 58.
 Naitez Mahometani 402.
 Neodabegucz Malacensis in
 Sequeriam conspiratio 195.
 Naramuinus Ttimumparæ
 Cocini Regis sororis filius
 regni hæres 91. Repelini
 vada contra Calcutanos
 egregiè tutatur, ibid. oc-
 ciditur, ibid.
 Narsingæ rex Taracolum I-
 dalcenis urbem oppugnat
 189. eius cum Lusitanis
 fœdus 229.
 Natale littus 689.
 Nauaræ gentium in India

INDEX IN

- conversionem præcipue
sibi vendicant 643.
- Naubecadarinus** Zamorini so-
roris filius Calecutanæ re-
gnum init 111. Cocinensi-
bus bellum inferendum dis-
suadet 89. Lusitanorū stu-
diosus 111. iis stipendiari⁹,
ibid. eius exercitus fusus
& fugatus 104.
- Naubedora** Trimūparæ so-
roris minor filius Cocini
rex 113. 189. 108.
- Naufragia** horrenda 683. &
seq. 689. & seq.
- Nauigationis** Iaponicæ diffi-
cultas 589. Indicæ 503.
- Nauraci** Indicæ populi 150.
- Naxæ** Pegusianorum infer-
nus 713. & seq.
- Nestorianus** pseudo-episco-
pus in D. Thomæ colonia
710.
- Niba** animarum receptacu-
lum Pegusianis 713. quid
significat, ibid.
- Nicenus** Episcopus in Abas-
siam missus 695. 710.
- Nicodemus** Phariseus ocul-
tus Christi discipulus 632.
- Nicolaus** Coëlius nauarchus
in prima Indica nauiga-
tione 44.
- Nicolaus** Consalvus Rume-
canis castra oppugnat 578.
& seq.
- Nicolaus** Lancilotus Italus
Societatis Iesu presbyter
in Indiam missus 537. eius
patria, ibid.
- Nicolaus Nonnius** Societa-
- tis Iesu presbyter in Mo-
lucas missus 589.
- Nilus** Africæ fluvius 10108.
151. 333. eius ortus veteri-
bus ignot⁹ 10. cum in Ara-
bicum sinum deducere Al-
buquercium statuisse 233.
- Ninachetus** Malacæ prætor
104. 215. & seq. Lusitanorū
studiosus ibi. prætura spo-
liatus 217. eius ad Malacæ-
ses de suis in Lusitanos
beneficiis oratio ibid. vo-
luntaria mors, 218.
- Ninacunapanus** maritimæ rei
ad Somatrā præfect⁹, 307.
- Ninaraus** Diensis vrbs præ-
fectus 460.
- Nizamalucus** Ciauli dynasta
154. 221. 330. 404. Lusitanis
tributarius 169. eos beni-
gnè excipit 154. cum Idal-
cane bellum 330. 404.
- Nocoda** Hamed⁹ Turca Ze-
biti vrbs dynasta 467. à
Solimano Peloponnesio
capite plectitur, ibid.
- Nomades** pabuli ratione se-
des mutant 640.
- Nonnius** Acunia Indicæ præ-
tor 396. 401. Armuziam ve-
nit ibid. Melinde ibid. Mō-
bazam diripit ibid. Betelē
capit 445. & se. Bazainum
expugnat 450. & seq. eius
Diensis expeditio 444. &
se. in Badurium Sultanum
insidiæ 462. & f. mors 476.
- Nonnius** Barretus Æthiopie
patriarcha 696. vide Ioānes.
- Nonnius** Vascus Percria na-

HISTORIAS INDICAS.

- uarchus prætoriam Hoceni
navem inuadit 166. & seq.
eius guttur sagitta confixum, ibid. mors, ibid. naus
pertusa miraculose aquas
non admittit ibid.
- Nonnius Vascus Pereria Ma-
lacæ urbis præfectus 178.
arcis eiusdem præfectus fit.
ibid. eius cum Patieco fi-
multas de arcis præfectu-
ra, ibid. & seq.
- Nonnii Vasci fortitudo 132.
viræ periculum 118.
- Nordinus Armuziæ urbis
præfectus 130. Zeisadinum
regem veneno tollit ibid.
- Noroavicus 542. in eo tem-
plum D. Thomæ extrui
iubet Lusitanæ Rex, ibid.
- Nubunanga Iaponiæ tyran-
nus Meaci rex 536. Bon-
ziorum cœnobita evertit
526. & seq. eius mors 536.
- Nuciuclæ Amboini oppidum
Christiana sacra suscipit
436.
- Numidæ agilitate corporis
insignes 19.
- Nunnus Riberius Societatis
Iesupresbyter in Molucas
missus 589.
- Nuntius Apostolicus Indiæ
500. 506.
- Nux myristica in Molutis
113.
- Lusitanis occisus, ibid.
- Olipo urbis 88. 97. 111. Lusitaniæ regum sedes 4. eius
situs, ibid.
- Olla aurea à Colani fano à
Lusitanis sublata Ioanni
Regi dono missa 518. ab
Rege remissa, in eodem
fano reposita, ibid.
- Ollæ incendiariæ descriptio
358.
- Onor emporium 180. 189.
- Onoris regnum 179.
- Onuzius Saracenus Iauæ ma-
joris dynasta 212. eius cum
Lusitanis nauale prælium,
ibid. clades, ibid.
- Opificum & agricolarum in
India misera conditio 58.
- Orbis diuisio 4. maxima pars
veteribus ignota, ibid.
- S. Ordinis Sacramentum in
India administrari cœ-
ptum 438.
- Orfazanum Armuziæ oppi-
dum 137. ab incolis deser-
tum, à Lusitanis directum
ibid.
- Ortizius Visentis Episcopus
105.
- Oryza semitosta Iaponiis
auela 598.
- Osius Lusitanæ Regis
chronographus 98. 194. 305.
- Ouedus Castellanus Hiera-
politani Episcopus 696.

O.

O Bii Africæ populi 55.
Oia urbis 111. eius dynasta
Melindis Regi infestus, &

P.

Paca animal Brasiliæ 70.
Pacensis Beanus ad Dianam
cum clauic relictus 314.

INDEX IN

Pacem vrbis ab Abrahamo
Acenorum tyranno capta
 345. eius arx à Lusitanis
 constructa 307. ab Abra-
 hamo obfessa 345. oppu-
 gnata, & fœdè à Lusitanis
 deferta, ibid. & seq. regu-
 lus cum Lusitanis fœdus
 init 194. à Patieco infesta-
 tus pacem petit 293 inter-
 fectus 302. reguli in Lusi-
 tanos injuriæ 292. filius
 Soarii opem implorat 302.
 in regnum restitutus tri-
 butarius Lusitano 307. Ma-
 lacæ exulat 348. regulo
 contra rebelles Georgius
 Albuquerqueius opẽ fert 215
Pæni ad Capuam effeminati,
 168.
Pagelungi Africæ populi æ-
 quatori subiecti
Pagus seu Pagodes ad Mala-
 cam oppidum 282. 308. ab
 Alodino munitum, à Lusi-
 tanis expugnatum & in-
 censum 290. & seq. eius
 situs, ibid.
Paiua Siahium & Supanum
 Reges conuertit 515. vide
 Antonius.
Paleacates Sinarum empo-
 rium 344.
Palmæ Indicę descriptio 393.
 & seq. utilitas, ibid.
Palmulanum Iacobæz mili-
 tiæ contubernium 192. ei-
 quæ ab Albuquerque do-
 nata, ibid.
Panane Galecutanum oppi-
 dum ibid. 59 90. Zamorino

munitum 131. à Lusitanis
 captum & incensum, ibid.
 & seq. 153. ad id Zamori-
 nus exercitum cogit 90.
Pandarane oppidum 105. in
 eius portu Arabum naues
 Lusitani expugnant, ibid.
Panenium regulus 196. 281.
 bellum cum Albuquerqueio
 Malacensibus tuadet 198.
 in patriam Malaca fugit
 201. Lusitanos naufragos
 benignè excipit 281. Lusi-
 tano tributarius, ibid. eius
 classi; Alodino in Binta-
 no obfesso succurrit 371. à
 Coëlio dissipata, ibid. &
 seq. ei Mamudii Malacæ
 Regis filia desponsata 196.
Panginum ad Goam castel-
 lum 181. à Lusitanis expu-
 gnatum, ibid. 187. 190. de-
 sertum 186.
Pansus Aquitimus Ioannis
 Congi regis filius 10. fidei
 resistit 12. ad regnum aspi-
 rat, ibid. & seq. à fratre
 prælio miraculosè supera-
 tus capitur 27. & seq. mo-
 ritur ibid. eius exercitus
 dux miraculosè conuertitur,
 ibid.
Pantaleon Sala ad Monaia-
 num recuperandum mis-
 sus 609. eius clades, ibid.
Pantaleon Sala ex India Lu-
 sitaniam petit 679. eius
 naufragium ibid. & seq.
 peregrinatio 683. & seq.
 mors 688.
Panthera à Perside Leoni X.

Papæ

HISTORIAS INDICAS.

- Papæ ab Emmanuele Lusitanæ Rege dono missa 222. priscis Romanorum ludis expetita, ibid.
- Papæ iusulæ 424 earum Reges in Lusitanos conspirant, ibid. Societatem cum iisdem ineunt 435.
- Parabramma In torum Deus 55.
- Paracates Mecanæ ædis præsul 259. similitatem inter Solimanum & Hocenum tollit, ibid.
- Paragus Brasilæ fluvius 693.
- Parauæ populi ad fidem conuerſi 491. & seq. eorum mores & instituta, ibid. iis Euangelium Xauerus prædicat 508. subsidio contra Mahometanos Lusitani veniunt 493. eos injuria afficiunt Lusitani 540.
- Pardais nummus aureus 310.
- Parisi Gallie regis sedes 495 in eius Academia Lusitani, ibid.
- Paternalius & duo alii è Societate Iesu fame pereunt 708.
- Passanius Alanquerianus ad Pegulios legatus 187. & seq. vide Antonius.
- Passanii nobiles ab Genua vrbe oriundi 119.
- Patalena regio 152.
- Patangatani Parauanorum decuriones 493.
- Patanius Rex 550.
- Pate & Patane emporia ca-
- pta & direpta 450.
- Patemarcæ Calecutanæ clas-
sis præfectus 478. eius caput abscissum Ceilanio Regi pro munere missum, ibid. clades, ibid.
- Patiacus Veimuris Malacæ principis filius 176. eius cum Lusitanis amicitia, ibid. in Sequeriam insidiæ ibid. & seq. mors 204.
- Patieci de Calecutanis stupenda victoria 102. vide Eduardus.
- Patiecus Rumæ castelli præpositus 473. castellum Turcis dedit, ibid. eius mors ibid.
- Patriarcha Æthiopie 695. vide Ioannes Nonnius Barterus.
- Paulus Camertes è Societate Iesu in Lusitaniam missus 496. 500. Mosambici in nosocomio d. Xauerio relictus 505. D. Pauli collegio Goæ præpositus 508.
- D. Paulus Eremita S. Antonii tunica in solemnibus ce-
temonijs vsus 666.
- Paulus Gamna Vascei frater 44. 60. Raphaël naui in prima Indica navigatione præfectus ibid. eius pater, ibid. mors 64.
- D. Pauli Goæ collegium 508. eius reditus 543.
- Paulus Iaponius Goæ bapti-
zatur 589 in Iaponé redit 594. Christiani rem egré-
giè administrat 596. Can-

INDEX IN

- goximæ Christianis præ-
 est ibid. vxorem & filiam
 conuertit ibid.
 Paulus Iouius historicus 169.
 de rebus Æthiopicis scri-
 psit 302.
 Paulus Papa III. 496 506.
 Pax cum Abassinis inita 801.
 cum Armuzianis 142. &
 seq. 338. cum Calecutien-
 sibus 99. cum Cananoren-
 sibus 131.
 Pedirensis in Somatra regu-
 lus 174. fœdus cum Lusita-
 nis init. ibid. 195. regno ab
 Abrahamo Acenorum re-
 ge pulsus 345. in Pacenam
 arcem ad Lusitanos fugit
 ibid. ad Aruanum Regem
 supplex se confert 348.
 Pegu regnum & vrbs 287. &
 seq. olim Ophir ac Tharsis
 36. eius regulus fœdus cum
 Lusitanis init. 287. & seq.
 fœderis ceremoniæ, ibid.
 & seq. 711. & seq. in eo E-
 uangelium prædicatur ib.
 & seq.
 Pegusianorum Dii 712. mo-
 res & instituta, ibid. origo
 711. superstitiones & er-
 rores 712.
 Pelagius Sosa trierarch⁹ 157.
 Pelosiū Ægypti oppidū 151.
 Pembæ regulus Lusitano sti-
 pendarius 339.
 Pereria Lusitanicæ regis ad Si-
 nas legatus 657. & seq. vi-
 de Didac.
 Peribec⁹ Turcicæ classis præ-
 fectus 673. Armuziam ab
 incolis desertam diripit
 674. & se. Mascatum oppi-
 dum deditione capit ibid.
 Mecam redit 675. 677. ca-
 pite à Solimano plectitur
 ibid.
 Pernambuco Brasiliæ colo-
 nia 640.
 Perse cuiusdam cum Gaspare
 Berzæo de religione dis-
 putatio 610. & seq. vxor
 & filia Christianæ sunt
 ibid & seq.
 Persarum regis ad Albuquer-
 cium legatio 132. ad Ar-
 muziæ regem, ad vectigal
 exigendum 143. ei tor-
 menta bellica ab Albu-
 quercio missa 132. subsidio
 contra hostes Lusitani ve-
 niunt 480. & seq.
 Peruana regna 67 310.
 Petreius ad Sinæ regē legatus
 captus 264. vide Thomas.
 Petreus Andradius ad Sinas
 missus 234. vide Fernadus.
 Petrus Alanquieries prætoriæ
 navis in prima Indica na-
 uigatione præfectus 44.
 Petrus Alcaceua societatis
 Iesu presbyter in Iaponiā
 missus 659 è Iapone Mala-
 cam delatus, corpus Xau-
 eri Goam asportat 667.
 Petrus Aluarus Capralis se-
 cundæ Indicæ classis præ-
 fectus 66. Brasiliam inuenit
 67 & seq. ad Primas insulas
 venit 75. Mosambicum
 Quiloam, Melindem 76.
 ad Anchediuam, ibid. Gag

HISTORIAS INDICAS.

- lecutum, ibid. fœdus cum Calecutano inquit ibid. fœdere violato cum eodem bellum gerit 77. & seq. Cocini benignè à rege susceptus 78. Cananorem adit 79. & seq. Olisiponem redit 63. & seq. eius classis tempestate disiecta 66. naues quatuor submersæ 74. ei quæ à rege mandata 66.
- Petrus Annius Gallus** in Indiam missus 369 ad S. Laurentii insulam naufragio perit ibid.
- Petrus Ataidius nauarchus** 91. 94.
- Petrus Castrius** in Indiam missus 339. Querimbam insulam & oppidum expugnatum incendit ib. & se.
- Petrus Correa** societatis Iesu presbyter in Brasilia 691. ad Tupinaquinos missus ibid. duos Castellanos è vinculis eximit ibi. Carigios conuertit ibid. eius martyrium 694.
- Petrus Couillani** ad Indiam & Æthiopiam explorandam mittitur 37. Africæ orientalis littora lustrat 38. in Æthiopiam tendit 39. à rege benignè suscipitur 40. in ea detentus pro mortuo habetur ibid. Bonæ spei promotorium circumnavigari posse certo comperit 38. Indiæ situm & commercia describit 38. ad Lusitaniam regem de sua peregrinatione scribit 39. Memphim redit ibid.
- Petrus Dia nauarchus** in Lusitaniam inuitus redit 75.
- Petrus Faria Lusitanus** Mealem reducendum Prætori dissuadet 320.
- Petrus Gnaia Castellani** So-
falam venit 113. benignè susceptus arcem construit ibid. prætorem Isufum interficit 116. eius arx ab incolis & vicinis oppugnatur 115. & seq. socii gravitate aëris febribus vexantur ibid.
- Petrus Mascarenias Binta-**
num excindere parat 370. classe petit ibid. oppugnare ibid. & seq. capit 375. Cananorem venit 378. Cocinum 377. Colani prætor salutatur, ibid. Goæ virbis præfectus 218. Goa exclusus 229. graciosus apud omnes 364. Indiæ prætor è codicillis declaratur ibi. Indiam Malaca petit 370. 377. pænè submersus Malacam redire coactus 370. in Lusitaniam remissus 381. Malacæ præfectus 364. Serano pænè oppresso succurrit 374. Simoni Menesio in vincula coniectus adseruandus traditur 379. & seq. eius summa animi moderatio 378. laus 364. de prætura cum Lupo Vasco simultas 365. 369. & seq. 377. & seq. ei iniuriæ

INDEX IN

- Maquienum** insula 350. 388. & seq. 410.
- Mariacum** oppidum Tidoris insulæ caput à Ternatensibus captum & incensum 350.
- D. Mariæ** virginis imago apud Sinas colitur 256. templum ad Aquas Lupias in Lusitania 209. Cananore 128. Goç 209. 210. 234. Malacæ 203. in Mazuç insula 199. in Socotora 114.
- Martabanum** Peguistorūemporium 287.
- Martinus** Alphonsus Carualialis Persam in bello adiuvat 480.
- Martinus** Alphonsus Mellus à Sinis oppressus malè mulctatus elapsus 249. eius in socios Sinarum servitia, ibid.
- Martinus** Alphonsus Sosa Indicæ prætor nominat^r 480. Indici maris præfectus 453 eius laus 480.
- Martinus** Bohemus mathematicus Ioannis Monteregii alumnus 11.
- Martinus** Correa Longum oppidum capit & incendit 390.
- Martinus** Ignatius Carquicianus Cantaber ad Molucas cum Castellanis venit 383. Tidorem insulam mun- nit ibid. eius mors 385.
- Martinus** Villanovanus comes 224.
- Martinus** V. Papa 8.
- Martius** mensis Lusitanis ad iter Indicū aptus 66.
- Martyrium** Antonii Crimimalis 629. Carigie cum 693. Christophori Gammeç 488. Cōsului Sylueriç 714. Ioannis Colonienfis 615. Ioannis Petreli 473. Ioannis Soseç 695. Manarensum 510. Petri Correæ 694. Rotherici Boti 231. D. Phomæ Apostoli 84.
- Mascatum** Armuziæ oppidū 135. à Lusitanis direptum & incensum 137. eius præfectus Lusitanos benignè excipit 136. in fide permanet 506.
- Massagetæ** Africi populi 235.
- Materia** insula à quibus inuenta 8. & seq.
- Mathani** rex Magalianem ex insidiis interficit 312. eius cum Subi insulæ regulo bellum 311. pax qua conditione inita 407.
- Matthæus** Armenius Abassini regis legatus ad Lusitanū 210. qua pompa Goç excep- pius ibid. ab Emmanuele in Lusitania 224. à nauarchis Lusitanis diuexatus 223. 299. & seq. in patriam redit ibid. ob eius reditum Abassinorum gaudium ib.
- Matua** Mombazæ vicus 297. eius incolæ aliquot Lusitanos interficiunt ibid.
- Mauricæ** insulæ in Molucis 409. earum fertilitas ibid. de iis Molucæ reges inter

HISTORIAS INDICAS.

- se contendunt ibid.
- Mauritania** Africa pars 35.
eius fertilitas 42.
- Maurus monachus** Hispanus
Sinai montis antistes 108.
à Campsone Ægypti Sul-
tano ad Pontificem maxi-
mum missus ibid
- Maxelizius Bengalenfis** ar-
cem Malacensem per frau-
dem capere tentat 213.
- Mazua** Arabiæ insula 299. Lu-
sitaniis subiecta 362. Prole-
mais olim 299. eius descri-
ptio ibid.
- Meacum** Iaponiæ vrbs 599.
& seq.
- Mealis** exulis conatus irriti
519. & seq. 690. eius filia
conuertitur 716.
- Meca** Arabiæ ciuitas Maho-
metis sepulchro nobilis 82
104. 109. 233. 265. 400. 405.
- Melium** insula 221. S. Crucis
à Lusitanis dicta ibid. eius
situs ibid.
- Melchior Carnerius** è socie-
tate Iesu Nicenus Episco-
pus 696. & seq. 710. rem
Christianam apud Sinas
administrat ibid. & seq.
- Melchior Caruallius** ad Pe-
gusiorum regem legatus
227. & seq.
- Melchior Nonnius** Societa-
tis Iesu presbyter in Bazai-
num missus 559. linteo, in
quo Xauerii corpus inuo-
lutū fuerat, in ceremoniis
solemnibus vititur 666. &
se. in Iaponiam cedit 669.
- Meliapor** Coromandelis re-
gni caput 32. 342. nunc S.
Thomæ colonia 80. vetu-
state bellisque diruta à Lu-
sitaniis restaurata ibi. in ea
à D. Thoma Apostolo tē-
plum constructum ibid. &
se. 342. à Lusitanis renoua-
tum ibid. ei decimæ attri-
butæ ibid. D. Thomæ reli-
quię in eo inuentæ 343.
- Melinde** oppidum 38. 52. 63.
76. 80. eius littus impor-
tuosum 396. regis in Lusi-
tanos benignitas 52. lega-
tus ad Lusitaniæ Regē 63.
in patriam redit 76. ei à
Mombazæ rege oppressæ
à Lusitanis succurritur 97.
& seq.
- Memphis** Ægypti vrbs 38.
& seq. 108.
- Mendacium** quid 514.
- Mendus Aloysius** è Societa-
te Iesu, Parauinis præposi-
tus 659. eius martyrium
ibid.
- Mengus Musafus** Isuli Sofa-
læ prætoris gener 114. So-
falæ præturam ambit 117.
- Mens** malè conscia suspicax
611.
- Merganum** vicus 584.
- Melquitæ** Perestrellii nau-
fragium 689.
- Mete** Africae vicus 298.
- Michaël Ferreria** Ceilani re-
gi in auxilium missus 478.
eius de Calecutanis victo-
ria ibid.
- Michaël Indus** è Iogue Chri-

INDEX IN

- Stianus** 78. legatus à Caprali ad Cocini regem ib.
- Michaël Macazaris** insulæ incolâ baptizatur 437. optimè de Christiana re meritus ibid.
- Michaël Vafæus** Indiæ vicarius generalis 491. de Christiana re bene meritus 539
- Mincimbus** è Papuis insulis regulus 444.
- Mindanaum** insula 424. 437.
- Miracenus** Goë princeps 183. ab Albuquerque captus, & supplicio affectus ibid.
- Miraculum** 17. 83. 103. 112. 122. 137. 139. 168. 191. & seq. 220. 286. & seq. 544. & seq. 581. 591. 626. 652.
- Miramudius Mogorum Rex** Cambaiæ regnum vastat 454.
- Misericordiæ** sodalitiū Goæ 667.
- Misſe sacrificium** sanat egrotos 613.
- Mocoddes Cafer** dynasta arcem Lusitanorum ad Sofalam oppugnat 114. & seq. Sofala direpta in patriam redit ibid.
- Mocrinus Arabs** Bahæreni insulæ dynasta 324. ab Armuziæ Rege deficit, Armuziamq; infestat ibid. eius cum Correa pugna 325. & seq. mors 328. cadaver interceptum ibid.
- Mogostane Armuziæ oppidum** 672.
- Mogores** Scythica gens Cæbaix regnum vastat 3042
- Molana Mahomericus** Paceni Califa 302. opem Soarii implorat ibid. Pacenî reguli tutos 307.
- Molucæ** insulæ 16. 119. 216. 307. 349. 381. an ad Castellæ regnum pertineant disceptatio 309. 314. ab occidente à quo primùm quæsitæ 310. inuentæ 313. veteribus ignotæ 218. earum amœnitas, fertilitas 211. incolarum ingenia, mores, & victus 217. in fide progressus 478. 717. regum inter se discordia 309. situs 213. iniis caryophylli copia 216. Lusitanorum tyrannis 381. & se. difficultates 407. & seq.
- Mombaza** vrbs & insula 112. 297. à Lusitanis direpta 396. incensa 112. eius rex Querimbam à iusto domino auertit 339. tormenta bellica à Lusitanis submersa expiscantur 80. Regis in Gammam insidiæ 50. quomodo detectæ ibi. cum Melindis rege bellum 97. & seq.
- Momota** vrbs in Moro 412. Christianam religionem suscipit 413. à Lusitanis munita ibid. eius dynasta baptizatur ibid. dynastæ in fide constantia 426.
- Monaianum Armuziæ castellum** à Persis captum 609. ab Armuzianis recu-

HISTORIAS INDICAS.

perarum 610. & seq.
 Monda flumen 495
 Monomotapæ rex 113.
 Mons maior Lusitanie oppidum 45.
 Monzaïda Tunderensis mercator insidias à Saracenis in Gammam structas dedit 62. & seq.
 Mortuorum insula 576.
 Morum insula 662. 425. in ea Simon Vasaus interficitur ibid.
 Mosambicum insulæ Prasæ oppidum 15. 48. 64. 75. 88. 198. 319. Quiloæ regi pareret 48. eius incolæ Capralem benignè suscipiunt 75. bombardis à Gamma terrentur 48. & seq. situs ibid.
 Moscum odoramenti genus 237.
 Moses Africæ populi 31. Christianos ritus in multis sectantur. ibid. nomina ab Apostolis mutuuntur, ibid.
 Moriones Indicæ quid, & vnde dictæ 121. 178.
 Muaris fluuius 112. 180. 189.
 Mudofar Armuziæ dynasta, 210.
 Mulieris cuiusdam egregia fortitudo 471. & seq.
 Munqueti Ethiopiæ populi Congi regnum vastant 20. & sc. fusi fugatique 21.
 Mures & putria animalia in usum cibi 186.
 Mures à Christianorum præ-

diis in agros Ethnicorum mirabiliter fugati 654.
 Mustafæ Mammulaco Zebibitum oppidum à Solimano Peloponneso donatum 467.
 Mustafa Solimanum Egypti præfectum interficit 406. & seq. Adenum obsidet, ibid. Diu venit 447. ad Cambaïæ Regem profectus 450. Turcarum in Badurii expeditione præfectus 454.

N.

NAbandes Armuziæ oppidum, ab Albuquerque captum & incensum 160.
 Nagotan fluuius 394 398.
 Nahu Abassæ rex 40. 210.
 Naires Indorum nobiles 56. rei bellicæ præfunt, 57. in armis quomodo exercentur, ibid. eorum in armis dexteritas, ibid. superbia 58.
 Naiteæ Mahometani 402.
 Neodabegucæ Malacensis in Sequeriam conspiratio 195.
 Natamuinus Ttimumparæ Cocini Regis sororis filius regni hæres 91. Repelini vada contra Calcutanos egregiè tutatur, ibid. occiditur, ibid.
 Narsingæ rex Taracolum Idalcanis urbem oppugnat 189. eius cum Lusitanis fœdus 229.
 Natale littus 639.
 Nauatræ gentium in India

INDEX IN

- conversionem præcipue sibi vendicant 643.
- Naubecadarinus** Zamorini sororis filius Calecutanũ regnum init 122. Cocinensibus bellum inferendum dissuadet 89. Lusitanorũ studiosus 122. iis stipendiari⁹, ibid. eius exercitus fusus & fugatus 104.
- Naubedora** Trimũparæ sororis minor filius Cocini rex 113. 189. 208.
- Naufragia** horrenda 683. & seq. 689. & seq.
- Nauigationis** Iaponicę difficultas 589. Indicę 503.
- Nauraci** Indicę populi 150.
- Naxæ** Pegusianorum infernus 713. & seq.
- Nestorianus** pseudo-episcopus in D. Thomę colonia 710.
- Niba** animarum receptaculum Pegusianis 713. quid significat, ibid.
- Nicenus** Episcopus in Abassiam missus 695. 710.
- Nicodemus** Phariseus occultus Christi discipulus 632.
- Nicolaus** Coëlius nauarchus in prima Indica nauigatione 44.
- Nicolaus** Consalius Rumanis castra oppugnat 578. & seq.
- Nicolaus** Lancilotus Italus Societatis Iesu presbyter in Indiam missus 537. eius patria, ibid.
- Nicolaus Nonnius** Societatis Iesu presbyter in Molucas missus 589.
- Nilus** Africę fluuius 10. 108. 151. 233. eius ortus veteribus ignot⁹ 20. cum in Arabicum sinum deducere Albuquercium statuisse 233.
- Ninacherus** Malacę prætor 204. 215. & seq. Lusitanorũ studiosus ibi. prætura spoliatus 227. eius ad Malacenses de suis in Lusitanos beneficiis oratio ibid. voluntaria mors, 228.
- Ninacunapanus** maritimę rei ad Somatrã præfect⁹, 307.
- Ninaraus** Diensis vrbis præfectus 460.
- Nizamalucus** Ciauli dynasta 154. 221. 330. 404. Lusitanis tributarius 169. eos benigne excipit 154. cum Idalcanæ bellum 330. 404.
- Nocoda** Hamed⁹ Turca Zebiti vrbis dynasta 467. à Solimano Peloponnesio capite plectitur, ibid.
- Nomades** pabuli ratione sedes mutant 640.
- Nonnius** Acuña Indicę prætor 396. 402. Armuziam venit ibid. Melinde ibid. Móbazam diripit ibid. Berelē capit 445. & se. Bazainum expugnat 450. & seq. eius Diensis expeditio 444. & se. in Badurium Sultanum insidię 462. & C. mors 476.
- Nonnius** Barrerus Ethiopię patriarcha 696. vide Ioãnes.
- Nonnius** Valseus Pereriana.

HISTORIAS INDICAS.

- U**archus prætoriam Hoceni
 nauem inuadit 166. & seq.
 eius guttur sagitta confu-
 xum, ibid. mors, ibid. naus
 peritusa miraculose aquas
 non admittit ibid.
Nonnius Vascus Pereria Ma-
lax urbis præfectus 178.
 arcis eiusdẽ præfectus fit.
 ibid. eius cum Patieco fi-
 multas de arcis præfectu-
 ra, ibid. & seq.
Nonnii Vasci fortitudo 132.
 vitæ periculum 118.
Nordinus Armuziæ urbis
 præfectus 130. Zeifadinum
 regem veneno tollit ibid.
Noroavicus 142. in eo tem-
 plum D. Thomæ exstrui
 iubet Lusitanæ Rex, ibid.
Nubunanga Iaponiæ tyran-
nus Meaci rex 136. Bon-
 ziorum cœnobium euerit
 126. & seq. eius mors 136.
Nuciuclæ Amboini oppidum
 Christiana sacra suscipit
 436.
Numidæ agilitate corporis
 insignes 19.
Nannus Riberius Societatis
 Iesu presbyter in Molucas
 missus 189.
Nuntius Apostolicus Indiæ
 100. 106.
Nux myristica in Molutis
 113.

- Lusitanis occisus, ibid.
Olipo urbs 88. 97. 111. Lus-
 itaniæ regum sedes 4. eius
 situs, ibid.
Olla aurea è Colani fano à
 Lusitanis sublata Ioanni
 Regi dono missa 118. ab
 Rege remissa, in eodem
 fano reposita, ibid.
Ollæ incendiariæ descriptio
 318.
Onor emporium 180. 189.
Onoris regnum 179.
Onuzius Saracenus Iauæ ma-
joris dynasta 212. eius cum
 Lusitanis nauale prælium,
 ibid. clades, ibid.
Opificum & agricolarum in
 India misera conditio 18.
Oribis diuisio 4. maxima pars
 veteribus ignota, ibid.
S. Ordinis Sacramentum in
 India administrari cœ-
 ptum 438.
Orfazanum Armuziæ oppi-
dum 137. ab incolis deser-
 tum, à Lusitanis direptum
 ibid.
Ortizius Viscensis Episcopus
 105.
Oryza semitosta Iaponiis
 auela 198.
Oforius Lusitanæ Regis
 chronographus 98. 194. 105.
Ouiedus Castellanus Hiera-
politanus Episcopus 696.

O.

Olli Africæ populi 15.
Oia urbs 111. eius dynasta
 Melindis Regi infestus, à

P.

Paca animal Brasiliæ 70.
 Pacensis Beanus ad Diam
 cum classe relictus 314.

INDEX IN

- Accenorum** vrbs ab Abrahamo
Accenorum tyranno capta
 345. eius arx à Lusitanis
 constructa 307. ab Abra-
 hamo obfessa 345. oppu-
 gnata, & fœdè à Lusitanis
 deferta, ibid. & seq. regu-
 lus cum Lusitanis fœdus
 init 194. à Parieco infesta-
 tus pacem petit 293. inter-
 fectus 302. reguli in Lusi-
 tanos injuriæ 292. filius
 Soarii opem implorat 302.
 in regnum restitutus tri-
 butarius Lusitano 307. Ma-
 lacæ exulat 348. regulo
 contra rebelles Georgius
 Albuquerqueius opẽ fert 215
Pæni ad Capuam effeminati,
 168.
Pagelungi Africæ populi æ-
 quatori subiecti
Pagus seu Pagodes ad Mala-
 cam oppidum 282. 308. ab
 Alodino munitum, à Lusi-
 tanis expugnatum & in-
 censum 296. & seq. eius
 situs, ibid.
Paiuà Sianium & Supanum
 Reges conuertit 515. vide
 Antonius.
Paleacates Sinarum empo-
 rium 344.
Palme Indicæ descriptio 393.
 & seq. utilitas, ibid.
Palmulanum Iacobæz mili-
 tiæ contubernium 192. ei
 quæ ab Albuquerque do-
 nata, ibid.
Panane Calecutanum oppi-
 dum ibid. 59. 92. Zamorino
 munitum 131. à Lusitanis
 captum & incensum, ibid.
 & seq. 353. ad id Zamori-
 nus exercitum cogit 90.
Pandarane oppidum 109. in
 eius porto Arabum naues
 Lusitani expugnant, ibid.
Panensium regulus 196. 281.
 bellum cum Albuquerque
 Malacensibus tuadet 198.
 in patriam Malaca fugit
 201. Lusitanos naufragos
 benignè excipit 281. Lusi-
 tano tributarius, ibid. eius
 classis Alodino in Binta-
 no obfesso succurrit 371. à
 Coëlio dissipata, ibid. &
 seq. ei Mamudii Malacæ
 Regis filia desponsata 196.
Panginum ad Goam castel-
 lum 181. à Lusitanis expu-
 gnatum, ibid. 187. 190. de-
 sertum 186.
Pansus Aquitimus Ioannis
 Congi regis filius 10. fidei
 resistit 12. ad regnum aspi-
 rat, ibid. & seq. à fratre
 prælio miraculosè supera-
 tus capitur 27. & seq. mo-
 ritur ibid. eius exercitus
 dux miraculosè conuertit-
 tur, ibid.
Pantaleon Sala ad Monaia-
 num recuperandum mis-
 sus 609. eius clades, ibid.
Pantaleon Sala ex India Lu-
 sitaniam petit 679. eius
 naufragium ibid. & seq.
 peregrinatio 683. & seq.
 mors 688.
Panthera è Perfide Leoni X.
 Papæ

HISTORIAS INDICAS.

- Papæ ab Emmanuele Lusitanæ Rege dono missa 222. priscis Romanorum ludis expetita, ibid.
- Papuz iusulæ 424. earum Reges in Lusitanos conspirant, ibid. Societatem cum iisdem ineunt 436.
- Parabramma In-orum Deus 55.
- Paracates Mecanæ ædis præsul 269. similitatem inter Solimanum & Hocenum tollit, ibid.
- Paragatus Brasilæ fluvius 693.
- Parauæ populi ad fidem conuerſi 491. & seq. eorum mores & instituta, ibid. iis Euangelium Xauertus prædicat 508. subsidio contra Mahometanos Lusitani veniunt 413. eos iniuria afficiunt Lusitani 540.
- Pardais nummus aureus 310.
- Parisi Gallie regis sedes 495. in eius Academia Lusitani, ibid.
- Paternalius & duo alii è Societate Iesu sane pereunt 708.
- Passanius Alanquerianus ad Pegulios legatus 187. & seq. vide Antonius.
- Passanii nobiles ab Genua vrbe oriundi 119.
- Patalena regio 152.
- Patangitani Parauanorum decuriones 493.
- Patanius Rex 550.
- Pate & Patane emporia ca-
- pta & direpta 450.
- Patemarcæ Calecutanæ clasis præfectus 478. eius caput abscissum Ceilanio Regi pro munere missum, ibid. clades, ibid.
- Patiacus Veimutis Malacæ principis filius 176. eius cum Lusitanis amicitia, ibid. in Sequeriam insidiæ ibid. & seq. mors 204.
- Patieci de Calecutanis stupenda victoria 102. vide Eduardus.
- Patiecus Rumæ castelli præpositus 473. castellum Turcis dedit, ibid. eius mors ibid.
- Patriarcha Æthiopie 695. vide Ioannes Nonnius Barterus.
- Paulus Camertes è Societate Iesu in Lusitaniam missus 426. 500. Mosambici in nosocomio d. Xauerio relictis 505. D. Pauli collegio Goæ præpositus 508.
- D. Paulus Eremita S. Antonii tunica in solemnibus ce-temoniis vsus 666.
- Paulus Gamna Vasci frater 44. 60. Raphaël naui in prima Indica nauigatione præfectus ibid. eius pater, ibid. mors 64.
- D. Pauli Goæ collegium 508. eius reditus 543.
- Paulus Iaponius Goæ baptizatur 589. in Iaponé redit 594. Christianam rem egrégie administrat 596. Can-

INDEX IN

- goxime Christianis præ-
 est ibid. vxorem & filiam
 conuertit ibid.
 Paulus Iouius historicus 169.
 de rebus Æthiopicis scri-
 psit 302.
 Paulus Papa III. 496 506.
 Pax cum Abassinis inita 801.
 cum Armuzianis 142. &
 seq. 333. cum Calecutien-
 sibus 99. cum Cananorensi-
 bus 131.
 Pedirensis in Somatra regu-
 lus 174. fœdus cum Lusita-
 nis init. ibid. 195. regno ab
 Abrahamo Acenorum re-
 ge pulsus 345. in Pacenam
 arcem ad Lusitanos fugit
 ibid. ad Aruanum Regem
 supplex se confert 348.
 Pegu regnum & vrbs 287. &
 seq. olim Ophir ac Tharsis
 36. eius regulus fœdus cum
 Lusitanis init. 287. & seq.
 fœderis ceremoniæ, ibid.
 & seq. 711. & seq. in eo E-
 uangelium prædicatur ib.
 & seq.
 Pegusianorum Dii 712. mo-
 res & instituta, ibid. origo
 711. superstitiones & er-
 rores 712.
 Pelagius Sosa trierarch' 157.
 Pelusiū Ægypti oppidū 151.
 Pembæ regulus Lusitano sti-
 pendarius 339.
 Pereria Lusitanie regis ad Si-
 nas legatus 637. & seq. vi-
 de Didac.
 Peribec' Turcicæ classis præ-
 fectus 673. Armuziam ab
 incolis desertam diripit
 674. & se. Mascatum oppi-
 dum deditione capit ibid.
 Mecam redit 675. 677. ca-
 pite à Solimano plectitur
 ibid.
 Pernambuco Brasiliæ colo-
 nia 640.
 Persæ cuiusdam cum Gasparæ
 Betzæo de religione dis-
 putatio 620. & seq. vxor
 & filia Christianæ fiunt
 ibid & seq.
 Persarum regis ad Albuquer-
 cium legatio 132. ad Ar-
 muziæ regem, ad vectigal
 exigendum 143. ei tor-
 menta bellica ab Albu-
 quercio missa 132. subsidio
 contra hostes Lusitani ve-
 niunt 480. & seq.
 Peruana regna 67 310.
 Petreius ad Sinæ regē legatus
 captus 264. vide Thomas.
 Petreus Andræus ad Sinas
 missus 234. vide Fernâdus.
 Petrus Alanquerius prætoriæ
 navis in prima Indica na-
 uigatione præfectus 44.
 Petrus Alcaccua societatis
 Iesu presbyter in Iaponiâ
 missus 639. è Iapone Mala-
 cam delatus, corpus Xau-
 erii Goam asportat 667.
 Petrus Aluarus Capralis se-
 cundæ Indicæ classis præ-
 fectus 66. Brasiliam inuenit
 67 & seq. ad Primas insulas
 venit 75. Molambicum
 Quiloam, Melindem 76.
 ad Anchediuam, ibid. Gag

HISTORIAS INDICAS.

lecutum, ibid. fœdus cum
Calecutano init ibid. fœ-
dere violato cum eodem
bellum gerit 77. & seq.
Cocini benignè à rege
susceptus 78. Cananorem
adit 79. & seq. Olisiponem
redit 63. & seq. eius classis
tempestate disiecta 66. na-
ues quatuor submersæ 74.
ei quæ à rege mandata 66.

Petrus Annius Gallus in In-
diam missus 369 ad S. Lau-
rentii insulam naufragio
perit ibid.

Petrus Ataidius nauarchus
91. 94.

Petrus Castrius in Indiam
missus 339. Querimbam in-
sulam & oppidum expu-
gnatum incendit ib. & se.

**Petrus Correa societatis Ie-
su.** presbyter in Brasilia
691. ad Tupinaquinos
missus ibid duos Castella-
nos è vinculis eximit ibi.
Carigios conuertit ibid.
eius martyrium 694.

Petrus Couillani ad Indiam
& Æthiopiam exploran-
dam mittitur 37. Africæ o-
rientalis littora lustrat 38.
in Æthiopiam tendit 39.
à rege benignè suscipitur
40. in ea detentus pro
mortuo habetur ibid. Bo-
næ spei promotorium cir-
cumnavigari posse certo
comperit 38. Indicæ situm
& commercia describit 38.
ad Lusitanicæ regem de sua

peregrinatione scribit 39.
Memphim redit ibid.

Petrus Dia nauarchus in Lu-
sitaniâ inuitus redit 75.

**Petrus Faria Lusitanus Mea-
lem** reducendum Prætori
dissuadet 520.

Petrus Gnaia Castellanus So-
falam venit 113. benignè
susceptus arcem construit
ibid. prætorem Isufum in-
terficit 116. eius arx ab in-
colis & vicinis oppugna-
tur 115. & seq. socii graui-
tate aëris febribus vexan-
tur ibid.

**Petrus Mascarenias Binta-
num** excindere parat 370.
classe petit ibid. oppugnat
ibid. & seq. capit 375. Ca-
nanorem venit 378. Coci-
num 377. Colani prætor
salutatur, ibid. Goæ virbis
præfectus 218. Goa exclu-
sus 229. graciosus apud
omnes 364. Indicæ prætor
è codicillis declaratur ibi.
Indiam Malaca petit 370.
377. pænè submersus Ma-
lacam redire coactus 370.
in Lusitaniam remissus 381.
Malacæ præfectus 364. Ser-
rano pænè oppresso suc-
currit 374. Simoni Mene-
sio in vincula coniectus
adseruandus traditur 379.
& seq. eius summa animi
moderatio 378. laus 364.
de prætura cum Lupo Va-
sæo similtas 365. 369. &
seq. 377. & seq. ei iniuriæ

INDEX IN

- facta *ibid* 381.
- Petrus Malcataensis Lusitanie Regis ad Iapam legatus 496. Aracicum Xaneniū in Lusitaniam ducit 497. 69. Indiæ prætoriei Christiana sed usus *ibid* eius in prætoribus gestæ *ibid*. nōtis *ibid*.
- Petrus Nonnius insignis mathematicus 48.
- Petrus Vaxus B. sacrus Lusitaniae cl. s. c. præfectus 30. regem telophorum in regnum reduciū interficere *ibid*.
- Petrus Vaxus initi sorderis cum Abassinis nuncius in Lusitaniā missus 301.
- Petrus Vaxus agaditanus Episcopus 124.
- Philippa Alencastria Ioannis I. Lusitaniae regis uxor 1.
- Philippus rex Catholicus 244. 6, 6. Iapomorum ad Iapam legatos benigne excipit 638.
- Philoteie portas Arabici maris hodie Alcoceris 482. à Lusitania incenditur *ibid*.
- Pignitia animal Brasiliicum 71. cer sic dicta. *ibid*. eius victus *ibid*.
- Pindaratus Mindanai insule regulus baptizatus & Flaccicus dictus 418.
- Pinda Congani regni emporium 649.
- Piper oblongum 173.
- Piratinanga Brasiliæ pagus 692. in eo patres Societas Iesu, *ibid*.
- Piratinangam Brasiliæ populi crucis signo muniti hostes superant *ibid*.
- Primal Cellanirex vnus ex tribus Magis 85.
- Piscandi genus apud Sinas 247.
- Piscarium littus 110. 492. eius situs *ibid* & sequincolæ Christiani sunt, *ibid*. vide Parauæ.
- Planæ insulæ 47.
- Pompelonis fines 499.
- Ponchus filius regis apud Sinas præfectus 450. eius munia *ibid* & seq.
- Pondavicus & portus prope Com 275 & seq. à Lusitania vastatur *ibid*.
- Porca oppidum captum & direptum 291.
- Portus Securus in Brasilia 68.
- Possessiones male quæstas citò perire exempla 305. & seq.
- Prælium nauale 101. & seq. 118. 139 & seq. 15. & seq. 164. & seq. 213. 217. 298. 332. 353. 37. 366. 371. 392. 399 & seq.
- Prælium terrestre 199. & seq. 290. & seq. 318. & seq. 325. & seq. 339. 199. & seq. 403.
- Prætores Brasiliæ I. Thomas Sosa 619. II. Eduardus Acofta 692.
- Prætores Indiæ I. Franciscus Almeida 113. II. Alphonsus Albuquerque 170. III. Lupus Soares 234. IV. Di-

HISTORIAS INDICAS.

dacus Lupius Sequeria 186.
V. Eduardus Menesius 331.
VI. Vascus Gamma 300.
VII. Henricus Menesius 351.
VIII. Lupus Vascus à Sancto Pelagio 360. **IX.** Nonnius Aconia 396. **X.** Garzias Noronia 475. **XI.** Stephanus Gamma 481.
XII. Martinus Alphonfus Sosa 504. **XIII.** Ioannes Castrius 538. pro-rex 586.
XIV. Garzias Sili 587.
XV. Georgius Capralius 639. **XVI.** Alphonfus Noroni 651. **XVII.** Petrus Mascarenias 690. **XVIII.** Franciscus Barretus ibid.
XIX. Constantinus Brigantius 718.
 Prætoris in India substituendi ratio 311.
 Prasia insula 48.
 Præsum promontorium 435. 38. nunc Mosambicum 31.
 Preteianus Abassinorum Rex 31.
 Prime insule 75.
 Principes insule à quo innēte 31. in iis aurifodina, ib.
 Propertius 439.
 Prophetia Abassie monachorum 300. Francisci Xavierii 658. Gasparis Berzei 610 615. D. Thomæ Apostoli 83.
 Ptolemais ferarum insula, nunc Mazua 299. eius descriptio & situs ibid. vide Mazua.
 Ptolemaeus in multis hallu-

cinatus 4.
 Pudicitie exemplum 688.
 Pueri Malabres inter uoplicia Christiū proficētur 619.
 Pulopuric insula 370. Mascarenia ad eā naufragiū, ibi.
 Pu mensuræ genus apud Sinas 254.
 Punicale Paranorum oppidum à Malabaribus & Turcis caput 67. à Lusitanis recentum ibid.
 Puteo ana vel potius porcellana uata 27.
 Pyrenæi montes 419.
 Pythgoræ de transmigratione animarum placita apud Sinas feruantur 257.

Queimb insula & oppidum à Lusitanis captem & incensum 30. eius amœnitas & opulentia, ibid.
 Quexomes insula 143. 337. ab Albuquerque uata 148. a Turcis 675.
 Quibritus in Papus insulis regulus 424.
 Quiloa urbs 845. & seq. 75. 81. 111. 197. olim Rapta. 8. stipendiaria Lusitaniae 81. eius arx à Lusitanis constructa 112.
 Quiricus Malacensis Vri-mutis Rax filiam ducit 311. bellum cum Lusitanis gerit ibid. & seq.

R.

Raciolum arx à Lusitanis constructa 1440.
 Raciolum regni Decani urbs
 ū ij

INDEX IN

392. à Narſingano rege ob-
leſſa 303. ei dedita ibid.
- Rades** Caciles Tidoris regis
tutor 408.
- Rafus** Zeifodini Armuzis
regis tutor in vincula con-
jicitur 397.
- Raia Nara** Alodini Bintani
regis gener 362. eius exer-
citus Linguam obſidens à
Luſitanis fuſus ibid.
- Raia Sudamicinus** Paceno-
rum præfectus 291. eius
cum Luſitanis pugna ibid.
& ſeq.
- Rainelum** Cambaix oppidū
captum & incenſum 302.
& ſeq. eius fertilitas, opu-
lentia, incolæ, & ſitus ibi.
- S. Raphaël** primæ Indiæ
claiſis nauis 44.
- S. Raphaëlis** columna ad flu-
men Bona ſigna poſita 37.
- Raphaël Perelirellius** Goz
laboranti ſuccurrit 277.
- Raptus** fluuius hodie Sengus
38.
- Raulinus** Peguſiorum regis
ad Corream legatus 287.
& ſeq.
- Regum** flumen 47.
- Reixelum** oppidum à Perſis
captum 480. & ſeq.
- Reliquiæ** Sanctorum ſedant
tempeſtatem 660.
- Repelinenſis** ager à Luſita-
nis vaſtatur 96.
- Repelini** vada 92. à Cocinen-
ſibus contra Calocutanos
cuſtodita ibid. 99. à Patie-
co munita ibid.
- Reſbuti** populi 453.
- Rhabarbarum** apud Sinas 237.
- Rhinoceros** ab Em manuele
Luſitanix rege Leonis X.
Papæ dono miſſus 221. in
itinere naufragio perit ib.
- Rhinocerotis** cum elephan-
te inimicitix ibid.
- Rhotericus** Botus in Baha-
renum miſſus 329. eius
martyrium 331.
- Rhotericus** Fernandus ad
Cambaix regem legatus
324. 329.
- Rhotericus** Dominicanus
Colani rem Chriſtianam
adminiſtrat. 97.
- Rhotericus** Iuſartes Conca-
ni præfectus 305.
- Rhotericus** Lima ad Æthio-
piæ regem legatus 299.
302. ex Æthiopia redit 363.
- Rhotericus** Mathematicus
Ioannis II. Luſitanix regis
medicus 11.
- Rhotericus** Mellus Goz præ-
fectus 302. Concanum per
fraudem occupat 305.
- Rhotericus** Patalinus Mala-
cæ præfectus 204. 279.
- Rhotericus** Pereria Beneſta-
rino caſtello præfectus 218.
- Rhotericus** Soarius duas tri-
remes Hoceni capit 167.
- Rhotericus** Soſa ad Congi
regem legatus 16. quomo-
do exceptus ibid. & ſeq. in
Luſitaniam redit 21.
- Rhotericus** Vaſcus Pereria
Indiam petit 306. eius na-
vem cetus inuadit ibid.

HISTORIAS INDICAS.

Roma orbis caput 1.

Rosalgates promontorium
olim Siagram 134.

Roztomacanes Benestardini
castelli præfectus 209. Lu-
sitaniis castellum dedit ib.

Rubrum mare 151.

Rucutellum Amboini insule
emporium 215. eius cum
Veranola ciuitate inimi-
citæ 216. in eo Lusitani
quomodo excepti ibid.

Rumecan Sofaris filius Diuum
obsidet 364. & seq. eius
mors 381.

Rumepolis prope Diuum op-
pidum à quo conditum
153. Turcis deditum 474.

Rumes Turcæ qui 153.

Rupes inexpugnabilis 484.
& seq.

S.

SAbaius Decaniorum ty-
rannus 118 163. 180. 183.
Idalcenis pater 118. Lusita-
nos ex Anchedia pellere
tentat ibid. & seq. 164. e-
ius bellicus apparatus 180.
in Decanium regem per-
fidia 164. in Lusitanos o-
dium 180. eius mors ibid.

Saca Iazii Dienfis dynastæ fi-
lius 312. Didaci Pacensis
naues oppugnat 319. eius
ad Sequeræ postulata res-
ponsum 322. & seq.

Saccarum Brasiliæ 68.

Sacrum promontorium 7.

Sadradinus Armuzianus Mo-
crini Bahareni dynastæ
corpus intercipit 318.

Saganius Coromandelis rex
83. à S. Thoma Apostolo
conuertitur ibid. eius reli-
quæ Meliapore à Lusita-
nis inuentæ 341. arca ar-
gentea inclusa ibid.

Sagum cibi & potus genus
in Molucis 217.

Salseranæ insulæ ad Bazai-
num 454.

Salserani agri Lusitanis attri-
buti 439.

Samibeleganus Pegusiorum
regis ad Corream legatus
187.

Sannia Malacensium præfe-
ctus 374.

Sanctianum Sinarum insula
657.

Sandalum album 173.

Sanga Indiæ regnum 150.

Saraceni in suis occultandis,
in alienis explorandis con-
siliis sagaces 106. se non
nisi victores prælio exces-
suros diris deuouent 446.
Gammæ insidias struunt
62. Mamudio Malacæ regi
fœdos cum Lusitanis ini-
tum dissuadent 174.

Securus Brasiliæ portus 68.

Selymus Ottomanus Turca-
rum Imperator 268. 269.
272. Campsonis Ægyptii
Sultani imperiū delet 168.

Senex trecentos triginta-
quinque annos natus 464.

Sengus fluuius olim Raptus
38.

Septa Africæ vrbs 5. à Lusita-
nis capta ibid.

¶ liij

INDEX IN

- Sequeria** vide **Didacus Lepi**.
Sericum vel **Eorum** mare 135.
Serpentes in **Cananotis** regno
 afflicti homines necant 79.
Serradeneghil **Abassinorum**
 rex 39.
Siaceus **Dynasta** **Alodini**
Bintani regis stipendia-
 rius 128 eius in **Botellum**
 infidie ibid.
Sigaram promontorium ho-
 die **Roslagatum** 134.
Siculus architectus perfuga
 apud **Calecutanos** 355. e-
 ius bellicæ **Machine** ibid.
 359. mors 360.
Siliganum oppidum 437.
Simia pro **Deo** apud **Indos**
 colitur 55. eius templum
 in regno **Malabarico** in-
 signe ibid.
Simon **Acunia** **Bardadinum**
Baharenti insulæ **dynastam**
 fruitra oppugnat 377. &
 seq. eius mors 398.
Simon **Andredius** **Ciaulanæ**
 arcis præfectus 319. **Tabu-**
lum oppidum **tributarium**
 facit ibid. duas **Turcarum**
triremes capit ibid.
Simon **Correa** 340 eius socii
 aliquot ad **Bacranum** late-
 rent ibid.
Simon **Mellur** 301. ad **Maldi-**
uas insulas missus 386. **Maf-**
carenam capit 388.
Simon **Menehus** **Cananotis**
 arcis præfectus ibid. **Cou-**
letum **Calecuti** emporium
 expugnat 153. & seq.
Simon **Vasæus** sacerdos **Mo-**
moix **Christianam** rem
 amplificat 413.
Sina **Arabix** mons **D** **Catha-**
rinæ reliquiis nobilis 108.
Sina **Indiæ** regnum 18. **Cina**
 vulgò dictum 133. eius æ-
 dificia & domus 238. ferri-
 litas, opulencia 235. & seq.
 murus insanæ magnitudi-
 ni 253. **Sarrapix** quot 235.
 situs ibid. suburbia 240.
 templa ibid. vires quot
 237. quàm munitæ 38. ur-
 bium amœnitas, situs, &
 descriptio 237. & seq.
Sinæ **Indiæ** populi 81. 106.
 231. **argenti** aurissimi 237.
Deos contemnunt 340.
 256. & seq. & o. gentes re-
 liquas despectui habent
 260. **D. Mariæ** virginis i-
 maginem venerantur 256.
 pigritiam publicis legi-
 bus plectunt 237. 44. reli-
 gionem negligunt 256.
 sagis vtuntur 140.
Sinarum adulteri pœnæ 141.
 ægrotantium ratio 244.
 ænea tormenta 143. **ina-**
 tum copia 247. & seq. bel-
 ligerum di ratio 153 & seq.
 ad calores æstate lenien-
 dos mirem inuentum 241.
 capit. mentiratio 340. car-
 cer 151. color 340. come-
 dæ 141. conuiuia ibid. &
 seq. corporis constitutio
 225. **Di** 256. & seq. **Docto-**
res quomodo creantur
 241 & seq. exequiæ mor-
 tuorum 259. sceneratorum

HISTORIAS INDICAS.

pœna 255. gymnasia 247.
 insignia 250. iura & leges
 248. & seq. Kalendarium
 241. libendi mos 259. l. bi-
 do 265. linguæ variæ 244.
 literæ ibid. 247. lucius 259.
 & seq. in Lusitanos sævi-
 tia 329. mechan. ætates
 243. magistratus 249. &
 seq. mandarinum præci-
 pus lingua 244. men-ura-
 rum & itinerum ratio ibi.
 mercatura 245. moneta
 ibid. mulierum ornatus
 251. de mundi & homi-
 nū creatio ne opinio 257.
 & seq. naues 245. & seq.
 nuptiæ 243. piteandi ratio
 247. rei quomodo puniun-
 tur 252. & seq. religio 256.
 & seq. Rex 253. & seq. le-
 gatos aliorum regum quo-
 modo excipit 250. & seq.
 tributa & vectigalia solum
 imperat 256. regis diplo-
 mata 254. filii quomodo
 custodiuntur ibid. nomen
 tabulæ inscriptum adora-
 tur à præfectis 255. tituli
 261. vectigalia annua quàm
 magna 256. uxores 254. re-
 gum succellio ibid. salu-
 tandi ritus 243. satrapæ
 qua pompa in publicum
 prodeunt 252. scribendi
 ratio 251. testes ridiculæ
 258. superstitiones & er-
 rores 257. & seq. typogra-
 phia 243. vestes 240.
 Sinis Evangelium prædicare
 quam difficile 262. mundus

ex aqua conditus 257. &
 seq. suis regnis excedere
 interdictum 236.
 Sinas olim latius imperasse
 237.
 Sincapuranum fretum 196.
 195. 307.
 Sionis seu Sabanni rex 174.
 fœdus cum Albuquerque
 init. 204. 219. ad eum Lu-
 sitaniæ regis legatus 289.
 & seq.
 Siriagum in sula 414.
 ad Soarem Armuziæ oppi-
 dum Lusitani interfecti
 331.
 Soarius vide Lupus.
 Societatis Iesu labores 709.
 & seq. origo 496. progres-
 sus in Æthiopiam 705.
 Armoziæ 589. in Brasili-
 am 639. in Congum 650.
 & seq. in Japonem 656.
 Malacam 543. in Molucas,
 ibid. in Sinas 656.
 Socotora Arabici maris in-
 sula 82. 122. 133. 193.
 218.
 Socotoræ arx à Fartacis con-
 dita, à Lusitanis expu-
 gnata 123. & seq. ab in-
 colis obsessa 147. à Lusi-
 tanis diruta 193. incolæ
 Thomistæ Christiani 83.
 à Fartacis Mahometanis
 diuexati 124. eorum mo-
 res vitæ genus 81. & seq.
 iis ab Albuquerque ob re-
 bellionem grauius vecti-
 gal impositum 148.
 Sofala 38. 48. 75. 113. aurifo-

INDEX IN

- dinis nobilis 19. 48 eius
incolæ Saracem 113 Qui-
loæ regi subiecti ibid ab
eo deficiunt 114. prætoris
in Lusitanos fraus 113. &
seq. in ea arx à Lusitanis
constructa 115.
- Sofar Chius Ægypti quæstor
Solimanum interficit 406.
Adenum oppugnat ibid.
Dium 554. & seq. interfi-
citur 563.
- Sol apud Sinas colitur 258.
- Solimanus Isufi Sofalæ præ-
toris filius ad Lusitanos
fugit 116. rex Sofalæ ab iis
declaratus ibid.
- Solimanus Mitylenæus Ægy-
ptiæ classis præfectus 268.
269. Adenum oppugnat
268. in Camarano arcem
extruere tentat ibid. Ze-
bitum capit ibid. Giddam
ab Hoceno desertus redit
269. Hocenum interficit i-
bid. cum Selymo Turca-
rum Imper. in gratiam re-
dit ibid. Cairi præfectus i-
bid. eius mors 314.
- Solimanus Peloponensis
Ægyptiæ classis præfe-
467. Adenum fraudulen-
tentet cadit ibid. Dium
obsidet 468. & seq.
- Solimanus Selymi filius Tur-
carum Imp. 269. Rhodum
expugnauit 355. classes in
Indiam mittit 454. 673.
- Soloris rex baptizatur 717.
- Somatra insula 36. 195. 212.
215. 344. à quo primum de-
fecta 174. auri ferax ibid.
peninsula olim credita, &
quare ibid. eius situs ibid.
incolarum mores, religio,
victus 174. ex ea Lusitani
exacti 347.
- Sonum Congi regni mariti-
ma pars 16. eius princeps
cum filio baptizatur ibid.
- S. spiritus fluuius 684.
- Stachiris fluuius 28.
- Stephanus Gamma Vasci pa-
ter 45.
- Stephanus Gamma Vasci fi-
lius Malacæ præfectus 452
Indiæ prætor 480 eius A-
rabica expeditio 481. & se.
- Strabo de cocoseu nucel n-
dica quæ 194.
- Suaquenum vrbs à Lusitanis
incensa 481.
- Subum insula à quo detecta
311. eius regulus Christia-
nus fit ib. Apostata Maga-
lianis aliquot socios truci-
dat 311.
- Successionum in Prætura In-
diæ ratio 352
- Suilla caro Sinis valde expe-
tita 142.
- Suezium Heroum vrbs 36.
108. 151. 264.
- Sunda Iauæ maioris oppidū
376. captum & munitū 165.
eius opulentia ib præfect^o
opem Mascarenia contra
hostes implorat ib. ei serò
auxiliū missum ibid. & seq.
- Supæ rex baptizatur 515.
- Surratum Cambaie oppidum
172. incensum 403. & seq.

HISTORIAS INDICAS.

T.

Tabaria Boleifis Ternatis regis filius in arcem à Britto abductus 350. Ternatis rex 411. in Indiam ad prætorem vinctus missus 423. Christianus fit 411. eius mors 413.

Tabona Ternatis insulæ vicus 414. eius præsidis horrendū supplicium ib. Lusitanicam populantes malè ab incolis excepti 413. & sc.

Tagus Lusitanicæ fluvius 42.

Tamaranus Ternarenfis rei maritimæ præfectus à Lusitanis captus 415.

Tamédoa animalis Brasilia 71.

Tampoi factitii vini genus in Borneo insula 416.

Tamum Sinarum insula 263. Lusitanorum in eius incolas iniuriæ ibid. in ea castellum ab eisdem extructum ibid.

Tanaha oppidum 294. eius dynasta stipendiarius Lusitano 400. 404.

Tanoris rex auxiliū à Lusitanis petit & impetrat 104. stipendiarius Lusitano ib. baptizatur 611. Gox quomodo exceptus 634 & sc.

Taprobana 36 119. & seq. in eodem tempore Apostolorum Euangelium promulgatum 120.

Taracolū vrbs 189. à Narsingæ rege oppugnata ibid.

Tatusia Brasiliæ animal 71.

Tempestas fœda 66. 74.

Templum Armuzianæ arcis à quo instauratum 391. & seq. D. Barptolemei Cocini 95. Christi ad Nabantiam in Lusitania 174. S. Virginis Mariæ Cananore 128 Gox 109. 110 Malacæ 203. in Mazua insula 299. in Socotora 114. D. Thomæ Apost. Gox 344. Meliapore 343.

Tensa Iaponiæ pars 536.

Termapatanus Calcuti portus 301.

Ternate Moluca insula 216. 340. 382. eius incolarum mores 217. victus ibid. in ea arx à Lusitanis edificata 341. pæne à Ternatensibus capta 410. in ea motus 350. 384. 413.

Ternatenses à Lusitanis abalienis 411 & seq. 415. cum Tidorensibus bellum gerunt 350. & seq.

Tertæ insulæ 64. 179.

Terzanabalis oppidum à quo & vbi conditum 7.

Themistoclis dictum 360.

S. Thomas Apostolus Indiæ Euangelizavit 51. in Lusitanorum præliis quando primum inuocatus 384. tres Magos conuertit 85. Meliapore templum construxit 343. & seq. puerum resuscitavit 84. & seq. Sinis prædicavit 254. eius martyrium 85. miracula 83. & seq. peregrinationes per Indiam 81. prophetia 83.

INDEX IN

- reliquiꝫ Meliapore inuen-
ta 141. in arca argentea
inclusę 344. Goam transla-
ta ibid. Edessam Mesopo-
tomix translata quidam
volunt 81. 342. sepulchrum
Meliapore 343. et Goæd
Constantino Brigantio
Prorege templum con-
ditum 344.
- Thomas Fernandus Lusita-
nus architectus 126.**
- Thomas Nonnius Antoniũ
Patiecum in arcem Mala-
censem capit 279.**
- Thomas Perfarum rex 618.**
- Thomas Petreius ad Sinarum
regem legatus 324. 348.
Cantonem venit 326. a vi-
nis captus 264. eius m. se-
randa mors ibid.**
- Thomas Sosa primus Brasi-
liæ prætor 639.**
- Ticuatumum insula 179.**
- Tidoris Moluca insula & verbs
216 340. & seq 382. a Lusi-
tanis direpta & incensa
383. 409. à Castellanis re-
fecta & munita 383. 408.
eius rex pacem a Lusitanis
qua conditione impetrat
502. 411. tributarius Lusi-
tano ibid. ex ea Castellani
quo pacto discesserunt ib.**
- Tidorensum cum Terna-
tensibus prælia 350 383**
- Tigres Batlicæ famelię ve-
lores pastæ ignauę 70**
- Timaia pirata 181. 189. Goæ-
nis infensus, Lusitanorum
studiosus 189. Goense bel-**
- lum Albuquerqueio suadet
ibid. duo ad Goam castella
expugnat 190. ad conscri-
bendos milites mittitur
ibid. 119. Goam in auxiliũ
Lusitani serò venit 338.**
- Tolocum ad Ternatem vicus
188 415.**
- Tolum oppidum 651.**
- Tormetariæ fabricę artificii
48. barbaris proditur 90.**
- Torum verbs 38.**
- Torus Armuziæ rex 230.
324. 317. ab Albuquerqueio è
seruitute domesticorum
liberatus 130. Armuziensem
arcem oppugnat 317. Armu-
zia incensa fugit ibi Lusi-
tanorum ingeniũ exentere
conatur 130 & eq. Seque-
riæ openi contra rebelles
implorat 325. Zetfadni
frater 210. eius de Lusita-
norum internecione de-
cretum 230 mors 338. ve-
ctigalia à quæstoribus suis
interruuntur ibid.**
- Trastaganum Lusitanicę op-
pidum 450. Mons maior
appellatur, ibid.**
- Trancancoris regnum 509.**
- Temelanum delabrum 517.**
- Trichinamalus princeps ba-
ptizatur 638.**
- Triglypton regni Peguensis
quondam caput 287.**
- Trimumpara Cocini rex 78.
Calecutano regi cur infē-
sus ibi. ab eo ad Lusitanos
prodendos sollicitatur 89.
ab eodem victus fugit 94.**

HISTORIAS INDICAS.

contra eundem ab Albu-
quercio auxilium petit 97.
Capralem benignè excipit
78. à Lusitanis in regnum
restituitur 96. in solitudi-
nem deposito gubernacu-
lo se recipit 113. eius bellū
cum Galecutanis 91. 297.
& seq. fides & cōstantia 87.
88. 94. litteræ de Patieci
rebus gestis ad Lusitaniam
regē 105. ad Lusitanos con-
solatoria oratio 93. in eos
amor ibid. liberalitas 104.

Tristanus Acunia Brauam vr-
bem capit & diripit 121. &
seq. Cananore Lusitanis
ob'essis succurrit 130. Co-
cinum venit 231. in Indiā
tendit 121. 114. ad Leonem
X. Papā legatus 122. in Lu-
sitaniam redit 131. Mada-
gascarem insulā explorat
121. Melindem venit ibid.
Oiensem dynastam inter-
ficit ibid. Pananem portū
oppugnat 131. Socotoram
arcem expugnat 112. eius
incolas Christianos in fi-
dem suscipit 124.

Tristanus Ataidius Ternatē-
sis arcis præfekt' 412. & se.
Tristanus Caltrius 326.

Tristanus Vascus Materiam
insulam inuenit 5.

Tristanus Vascus Vega. Ar-
muziensis arcis succurrit
233. eius præclarum faci-
nus ibid. & seq.

Tuaca Molucis potus genus
216.

Tuguburi rex 36.

Topinaquin gens in Brasilia
interior 1091.

Turca duplicis generis apud
Indos 163.

Turoto ad Ternatē vicus 415
in eum Ternatis regina cū
proceribus secedit 416.

Turumbacu Armuziensium
aquatio à Lusitanis opple-
ta 147. & seq.

Tutan S. natum prorex 249.
eius munia 250.

V.

V Ada Luiana B. Marię vir-
ginis templū Gog à quo
conditum 29334. Albu-
quercius in eo sepult' ib.

Valacus Caciles Ternatenfis
Lusitanis car' 411. seipsum
præcipitat ib. eius mortem
Lusitani indigrè ferūt ibi.

Vaidua Caciles Mahumerano
rum antistes 151 in vincu-
la à Lusitanis cōiectus. ibi.
liberatus in voluntarium
exiliū abit ib. Ternatēses
in Lusitanos incitat 425.

Vagamanum insula 414.

Vaigenum insula ibid.

Vaipinū insula 94. ei' dyna-
stę in Trimumparā Cocini
regē fidelitas ib. in eā Tri-
mumpara vidus fugit ibi.

Valetudinarium Gog 209.
Mosambici 105 601. & seq.

Variuenes Cambaię pagus
& arx à Lusitanis capta 458
Badurio restituta ibid.

Vascus Fernandus interfici-
tur 350.

INDEX IN

- Vascus Deta** Coclnensis archiepiscopus 368. eius pro Mascarenia de Indiarum praetura oratio ibid. & seq.
- Vascus Oama** 174. primae Indiarum classis praefectus 45. 351. qua pompa à Lusitania discessit 45. ad S. Blasii Aquatorem venit ibi. 64. ad Platanas insulas 45. ad Zanguebaris oram ibi. ad regem flumens ibi. ad Bona signa flumens 47. ad Mosambicum ibi. Mombazam 50 & seq. Melindem 52. 63. Calecutum 53. ad Anchedium 63. in Lusitaniam redit 65. iterum in Indiam profectus Quiloam venit 81. Cananorem 82. Cocinum ibid. in Lusitaniam redit 88. tertio in Indiam Cocinum venit 351. à Calecuti Rege quomodo exceptus 60. & seq. ab Emmanuele in Lusitaniam rediens quomodo 64. 88. à Melindis rege quam benignè 51. sedus cum Cananoris rege renouat 82. Indiarum praetor 351. naues Calecutanas capit 88. Saracenum 49. 82. Quiloque regem stipendiarium facit 82. eius classis terrae motu tremefacta 351. iuramentum fidelitatis regi praestitum 53. mors 351. vitæ periculum 54. ad eum Cranganorensem Christianorum legatio 82. 86. in eum Arabum & Saracenum insidie 64. Mozambiquensis nauarche 50. & seq.
- Vascus Laurentius** ad explorandam Bornicum insulam missus 384
- Vascus Petreius** à S. Pelagio Variuenem capit 458.
- Vaticanum** Romae sacrum 113. eius insigne ornamentum ab Emmanuele Lusitaniae rege donatum ibid. in eo Sinarum liber 244.
- Venefici** apud Brasilios 646.
- Venerae conchae** in Maldiu insulis 295.
- Veranula** Batochinae Muaris insulae ciuitas 216. eius cum Rucutellanis inimicitiae ibid.
- Verberati** insulae 50.
- Verissimus** Patiecus Antonii frater Goam venit 280. eius mors 285.
- Vespasianus** Imperator pecuniae diligentissimus.
- Vespertilioes** in Cananoris regno quales.
- Vetus villa** in Brasilia locus 640. 642.
- Vexillaria** à Turcis capta in Lusitaniam missa 168.
- Vgentana** urbs & regnum 452.
- Vicetinus** quidam Magalania socius orbe toto navigatione circumacto in Italiam redit 314.
- Victoria** Castellana nauis totum orbem circumnavigat ibid.
- Victoriae** Lusitanorum insignes de Alodino Bintani rege 229. 290. 308. 370. 140. 334. Armuzianis 113.

HISTORIAS INDICAS.

Cafribus 90. Calcutanis 82. 88. 96. 102. & seq. 116.
 130. 354. 360. 366. 390 401.
 403. Cambaianis 441. 449.
 Cananorensibus 130. Colan-
 nis 112. Dabulensibus 164.
 Diensibus 395. Fartacis 24
 Goanis 189. Iauis 212. Lin-
 guæ rege 226. & seq. Mam-
 malucis 151. 167. Molucen-
 sibus 436. Narſinganis 405
 Pacenis 292. & ſe. Panenſi-
 bus 370. & ſeq. Turcis 166.
 Villa infantis oppidum à
 quo & ubi conditum 7.
 S. Vincentii Braſiliæ colonia
 640. & ſe. in eâ ſocietatis
 Ieſu patres miſſi 639. & ſe.
 Vincētius Frāciſcan^o Ioānis
 Albuquerquei Goæ epiſcopi
 comes 476. 631. & ſeq.
 Vincētius Fōſeca ſeditioſus
 417. in vincula coniectus
 ibid. Ternatis præfectus
 421. Aialum regem regno
 pellit ibid. odium ſuorum
 incurrit ibid. apud Indiæ
 prætorem accuſatus ibid.
 Vincentius Rhotarigiſ Lufi-
 tanus è Societate Ieſu in
 Braſiliam miſſus 639.
 Vincentius Sodreus Indico
 mariâ Gâma præfectus 87.
 Cocinû venit 90. Trimû-
 paræ auxilium denegat 90.
 ad Erythræas fauces obſi-
 dendas tēdit ib. ad Curiam
 Muriâ naufragio perit 91.
 Vincentius Viega ſacerdos
 Malacenſis eccleſiæ præ-
 poſitus 589.

Viride caput inuentum 9.
 Vitapor Cambaiæ vrbs 511.
 Viſionis monaſterium in A-
 baſſia 300.
 Voſuquis Iaponiæ vrbs 522.
 Vtimutis Raia Malacenſis
 princeps 176. pacē ab Al-
 buquercio clam petit 199.
 Malacæ iuri dicundo inter
 Mahometanos præpoſitus
 203. ob perfidiam ſecuri
 percuſſus ibid. eius vxor
 mortem vlciſci parat 211.

X.

X Arafus Armuzianæ classiſ
 præfectus 325. ad Baha-
 renum oppugnādū miſſus
 ib. Torû Armuziæ regē in
 Luſitanos incitat 330. in-
 terſicit 338. ei^o apud Armu-
 zianos auctoritas 330. in
 Correâ perfidia 36 & ſe.
 Xauerius vide Franciſcus.
 Xebandara Armuzianæ claſ-
 ſiſ præfectus triremem Lu-
 ſitanam caput 330.
 Xeques Arabibus prætor 48.
 Xicocû Iaponiæ inſula 522.
 Ximum Iaponiæ inſula ibid.
 Xiphias piſcis 286.
 Xoar Armuzianæ ditionis
 Albuquerquei dedita 137.

Y.

Y Chan menſuræ genus a
 pud Sinas 244.

Z.

Z Abucales Braſiliæ arbo-
 res 7.
 Zacuta Cōgi regis ad Luſita-
 niæ regē legatus 15. & ſeq.
 baptizat^o Ioānes appella-

INDEX IN HIST. INDIC.

tus ibid. in Congū itē in
 fide instruct^o remittitur. 10.
Zagazabus Abassini regis ad
 Lusitanig regē legatus; 63.
Zaites fluvius 111 a quo pri-
 mum inuentus est colum-
 na in eius ostio posita ibi.
Zala in cœlestibus relatus
 Mahometanis 159.
Zamafū Mauricę oppidū 410.
Zamorinus Malabarici regni
 imperator 44. 103. & se. ab
 Albuquerque pacem petit
 210. cum eo iniuriam ubi à
 Lusitanis factā exposulat
 97. à Campione Ægyptio
 auxilia petit 51 Cananotis
 regē ad se sollicitat 115. Ca-
 prale beniguē excipit 76.
 frustra classe insecutus 80.
 Cocinum incendit 94. ad
 Deos placādos feced. 110;
 Gāmæ insidias truit 87. &
 seq. cum qua pōpā excipit
 61. & se. insequitur 87. &
 se cum Lusitanis pacē init
 76. 96. Patieci naues oppu-
 gnat 100. reges vicinos ad
 arma contra Lusitanos in-
 fligat 151. Repelini vada
 inuadit 92. 100 & seq. tor-
 menta bellica constat 90.
 Trimumparā in Lusitanos
 sollicitat 87. 91. eius belli-
 cæ machinæ 101. bellum
 cum Lusitanis 98. & se. 104.
 123. clades 77. 80. 100. & se.
 117. classis 118. consultatio
 de bello Trimumparæ in-
 ferendo 86. exercitus 88.
 legatio ad Ægypti Cam-

plonem 107. ad Lusitanos
 95. literæ ad Lusitanig Re-
 gen 63. prelium nūale
 cum Almeida 118. respon-
 sum ad Lusitanig legatio-
 nem 1.

Zanaga fluvius 9 13. Dara-
 tom pater b d.

Zanguebaris ora littas nata-
 le cur. & am 4.

Zancibar insula 44 eius am-
 nitas. ibid. & dependia-
 rius Lusitano 97.

Zebitū relicis Arabig oppidū
 487. Marase stanaluco
 donatum 487 à solimano
 Mityl-neo captū 268. eius
 amicitias & opulēt a. ibi.
 prestat auxilium Gri-
 diameti in Æthiop à cō-
 tra Lusitanos mittit 487.

Zetfa linus 11. A muzia rex
 1; 4. 11m. Elis Sophi Parla-
 rum regis itū ē tarius ibi.
 397. Lusitanig regis 142.
 veneno sublati 130.

Zeila Africę emporium 482.
 à Lusitanis deletum 173.

Zemzibaris reg. lus. Lusitano
 stipendiarius 339.

Zifolatin^o Idalcanis exerci.
 dux 184. 16. Azedecā d. &
 439. Goā oohdet 176. & se.
 439. Lusitanos in Idalcanē
 incitat 319. cum iis occultū
 fœdus init 439. iis Barde-
 siana & Salserana portoria
 cedit. ib. armis repetit 442.
 Pondam muro cingit 439.
 582. eius cum Idalcanē si-
 multas 518. eius mors 521.

FINIS.

IOANNIS PETRI

MAFFEI.

HISTORIARVM

INDICARVM.

LIBER PRIMVS.

ÆTERNÆ mentis numen atque
consilium, quo ab ipsis mundi pri-
mordijs vniuersa pariter & singula
gubernantur; fide potius & silentio
venerandum, quàm argumentis ac dis-
putationibus indagandum iure præcipiunt sapientes
viri. Nihil est enim, cælesti rerum omnium dispen-
satione, vel propter ipsius vim atque constantiam il-
lustrius, vel propter humani luminis imbecillita-
tem obscurius. Veruntamen, quoad homini specu-
lari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex
ipsis duntaxat rerum euentis existimare: Diuinæ
prouidentia ratio videtur eiusmodi, vt ingentium
operum, quæ molitur, multo antè fundamenta fa-
ciat; eaque per occultas causas, & incrementa la-
tentia sensim ad rectum fastigiumque perducatur. Id
adèd. si quis animum aduertat, iam inde ex vltima
veterum annalium memoria facillè intelliget. Post
ditam illam totius orbis terrarum eluionem, cum
denuo genus humanum in omne scelus atque flagi-
tium rueret; vniuscunque veri Dei cultum cum dæmo-
num seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa

A

interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito cōdendum esse decreuerat. Quot antè seculis, eam vnā in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum sæce seuocauit, & propria inustum nota ipsum, & p̄olem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidem præclara cum testificatione, seposuit. Rursus hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiā rebellante, lucem veritatis, p̄ ocurationem sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus aliud transferre statuerat. Quàm multis antè annis vrbe Roman exsurgere, & à paruis initis ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, vt Ecclesiæ principatum ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque vt, vnde omnes populi & nationes tum iura civilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante petiissent; inde in omnia regna prouinciasque, sine vllō erroris metu, sacro sancta Pontificum scita, & castissimæ ceremoniæ, & bene beateq; viuēdi verissima præcepta manarent. Denique, superiore memoria, cum ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas, nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu longinquitate restinuerant; quàm pridē fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summam animi contentionem, per quæ summa pericula & diffiultates, pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quò per mutua commercia, dum perigrini cum incolis vel terrarum, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorū & regionum varietate, per-

mutant; interea occasionem nacti sacerdotes, & vite innocentia & Christianæ facundiæ laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longè latèque disseminarent; errantèsque mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac saltibus, ad læta Domini pascua caulàsque traducerent. Cuius tam gloriosi facinoris, tamq; longinquæ nauigationis (ad quam neque fabulosi illi Argonautæ, neq; in cœlestium numerum fa'sò relati Bacchi Herculsve vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim Lusitaniæ, partim Lusitaniæ finitima Bœtica sibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bœticis ad solem occidentem præclare gesta sunt, scriptores alij persequentur. Nos, quoniam cuncta complecti panè infinitum esset, Lusitanicæ tantùm conquisitionis, præsertim verò promulgati ad meridiem & Orientem Euangelij initia progressusque (quando ita iubemur ab iis, quorum à nutu discedere est nefas) in vnus Dei gloriam & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ, latinis maximè litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte vè sanis gentium ritibus, ac detestabili Deorum inanum cultu sublato: punget eos rursum atque adeò terreat, improborum scelere & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad insulas longè, vt inquit Esaias, atque ad vltimas terras tanquàm indignabūda yropalā migrās Christiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis itē auferri; vel collustrato lucis Euangelicæ radiis toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac senescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verum hæc summus ipse rerum arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem tātam,

4 HISTORIARVM INDICARVM

parendi magis alacritate, quam perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri : ne, quoniam permulta, cùm sacris tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponentur, narratio nostras plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteor quæ iam nunc, me nihil in medium esse alaturum, nisi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quive interfuere ipsimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior esset, non subterfugi, quominus Olisiponem vsque cômorandi causa contenderem : qua ex vrbe, quod in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque o^{mn} id ipsum antiqua regum Lusitanix sedes est ; omnia, ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui noⁿ ra omnis vni desudat industria, commentis ac mendacijs delectatur ; & me ipsum mortalibus rebus ianupridem valere iussis, fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

O R B E M terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas : inuenti demum hi noui tractus quartam adiecere ; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoque finium haud exigua spatia prisca homines ignorarunt. Si quidem & in multis regionibus describendis Ptolomæus, vir cæterò qui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt ; & Africæ terræ quicquid à Prasæ Promontorio, & interiore Æthiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur,

multæque & ingentes tum Africo tum Indico littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam noticiamque subterfugere. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit inscitia, maritimo videlicet vsu astrolabi nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere, nequaquam auderent: sed littora cantè legentes, vbi ad æstus maris aut breuia periculosa peruenerant, quasi repagulis quibusdam à natura seu numine objectis, reciperent illico sese, & longiùs tendere quodammodo nefas arbitrantur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunaræ, rudi sanè vocabulo, caput, Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quòd si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, eum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hec igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adedè dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clariùs pateat, paulo mihi altiùs ordienda tota res est. In iis Lusitaniæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui transmissus in Africam exercitu, Septam urbem (quam Procopius Græcè Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cæpit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastræ, Eduardi sexti Britannicæ Regis nepte, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cælum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit

sanctimonia vita, eaque in Deum & superos omnes ac beatam præcipuè Dei matrem obse ruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita sancto, licèt perfidum & consceleratum genus hominum porrò insectari, nec tantùm è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quòd ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximu eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia non minùs præclara sese conuertit, quæ suis & auspiciis aggredi, & sumptibus tollere se posse confideret. Præerat quippe nobillissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus & vestigalia capiebat. Hæc illi dies necesse arud animum suum agitati; nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortali Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere & rectè in religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britannia & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè sententia Henrici animo insedit, quare cōfestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis deque cœli plagis exquirere, multa etiã, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis & accolis interioris Libyæ

sciscitari. Denique dū cuncta circumspicit, reique magnitudinem ac difficultatē apud se diligenter expedit, intētus interim oppido nouo ad Sacrum promontoriū cōdendo Terzanabali, (quā deinde Villā infantis dixēre) fama est, per quietē cōlesti monito clementer increpitū, quod cogitata conquisitione tā diu supersederet, rēque adedō piam & laudabilē vltra differret. Itaque manē vt primū euigilauit, sine vlla dubitatione duas in prēsētia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat; precatūsque cōeli Reginā, vti volens ac propicia cōeptis adesset, cursumque dirigeret, leatissimos ē copia Turdetana magistros vtrique prēponit, & ingentibus oneratos promissis, quā longissimē prouehi, & extimos Africæ tractus ac gentes accuratē explorare iubet. Ii, licet laboris & periculi magnitudinem animo cerāerēt; tamen principis auctoritate & insita Lusitanis glorię cupiditate permoti (agebatur autē tum annus à Christo nato supra millesimū quadringētēsimus decimus) rē a' acres fidentesq; suscipiunt. Itaq; populo faustis omnibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensurę nomen, id est, quatuor ferē millia passuum singulę continent) ad Ganariam promontorium deuenēre: quo ne longiūs tenderent, partim nouis aquarum aestibus valisque, partim etiam procurentis promontorii longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus ē sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto concilio destitit: quippe tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumentis, ab aura Mauritanix, con-

tinentes ac perpetuas regiones ultra quatuor em-
 tendi : quæ si pedibus peragrari ardores aut solitu-
 dines vetuissent ; mari certè , modò perseverantia
 non deesset , adiri cognosci quæ possè consideret . Nec
 eum spes fefellit . Si quidem anno demum à partu
 Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo , cum
 sese intrepidè nauarchi alto mandassent , multis &
 periculosis jactati procellis , varias primùm insulas ,
 ac deinde remotiora in singulos annos Africæ litto-
 ra , ad vsque Leænam (id monti nomen est . leucis à
 Canaria trecentis & sexaginta) singulari Dei bene-
 ficio cognouère . Quorum è numero viri tres præci-
 pue meriti felicitate virtutèque sunt , vt eorum no-
 mina litteræ omnes ab interitu vindicarent . Fuere
 autem Ioannes Consalius & Tristanus Vascæus , qui
 omnium primi longè à continenti recedere , & vasto
 ac furenti Oceano sese credere minimè dubitarunt :
 ac partim ventis ablati , partim animi robore confi-
 liique prorecti , insulas aliquot , in iis vnā hodie
 nobilissimā ditissimāquæ , cui à materia nomen
 est , ad Lusitanicum imperium adiunxère : itemque
 Ægidius Annius , qui Syrtibus euitatis , & accuratè
 obseruato maris estu recessuque , Ganariam promon-
 torium eximia nauigandi arte ac scientia denique
 flexit , & Christianæ fidei ad Hesperios Æthiopus
 aliàsque inaccessas antea nationes aditum aperuit .
 Hos autem Henricus , & qui deinceps eorum indu-
 striam subsequuti sunt , pro cuiusque meritis , ac la-
 boribus amplè remuneratus est : ac , ne conquirendi
 ardor in posteris refrigesceret , à Martino V . Ponti-
 fice Maximo impetravit , (quod ipsum ab aliis deinde
 Pontificibus confirmatum est) vti quicquid à Gana-
 ria ad vltimā vsque Indiam patefieret , id quam op-
 timo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset .

Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit : quibus demum exactis, Henricus cū aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones muniisset viā Euāgelio, plenus gloria & rectè factis migravit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primū regni potens fuit, (nam Eduardus pater ei maturè decesserat, fuitque sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis ac domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit : pèrque strenuos duces & gubernatores ab Lexna monte ad Arsinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est ultra equatorem gradus partēve duas & semis, hoc est Lucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas cōmemorare hoc loco non est operæ pretium; & commercia variis cum nationibus instituta; sed cum Æthiopibus præcipuè occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci oportunitate illecti olim negotiores vndique confluebant. Paret autem Guinea latissimè; & quamquam zonæ mediæ ferme sub æstiva flagrantissimo sole torretur; non tamen idcirco (vt falso prisci putarunt) ab incolis est deserta : quinimo plurimos numerat populos : è quibus maritimi pisce; mediterranei partim lacertis & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur : mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi; eęque familię sepe inter se propter inopiam

de aquatione ac pastione decertant : infelix genus hominum , ac seruituti natum , & cū aliis nominibus , tum vnius viri Dei Præsertim ignoratione miserandum. Cum iis igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis , & quamquam initio propter suspiciones mutuas , vt in re tam subita ac noua , turbatum est ; atque etiam ex insidiis Christiani aliquot interempti ; tamen cognita mox Lusitaniæ Regum iustitia , & nostrorum comitate ac beneficiis deliniti barbari metum posuere : & commeandi contrahendi quæ libera postetate facta , cum veste varij generis , & variis domestici vsus instrumentis , ebur & aurum & mancipia permutabant , nullius aut euentium aut vendentium æquæ bona conditione , atque ipsorum qui venum dabantur. quippe ex Æthiopiarum fabuletis in opima Lusitani regni arua , & ex tuguriis & mapalibus Olisiponem classe translatis , vel in sa vrbis frequentia rerum quæ omnium copia paulatim ad mansuetudinem & humanitatem erudiebantur : & quod longè præstantius est , mysteriis Christianæ religionis postmodum imbuti , & cœlesti lauacro expiati , è peregrinis , dæmonum seruis , hominum quæ mancipiis , Angelorum ciues & domestici Dei repente euadebant. Hisce rebus ita institutis , admodum expedire visum , ad mercimonia tuenda , atque ad retinendam cum barbaris amicitiam , opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Æthiopum voluntate exstruuntur , interea morbo laboribus quæ confectus Alphonsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus , latis admodum auspiciis : quando per idem tempus in Æthiopia Christiano primùm ritu litatum est ; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis : Lusitanis

verò inter ipsam diuinam rem gaudio lachrymantibus, quòd sua potissimùm opera verus Dei cultus in longinquas adeò mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris sædata victimi loca purgaret: breui-
que ingentem animorum vim a possessoribus iniquis in Christi libertatem assèreret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maximè spiritus animique Rex non modò parta retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici litoris opulenta commertia mentem & cogitationem adjecerat. Quam ad rem in primis idoneum ratus, cogniti iam litoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, aliisque regulis: dein, ad vltiora exquirenda, probate virtutis fideique homines familiares suos demisit. atque id quo libentiùs facerent; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tempestate mathematicis Rhoterico & Ios. pho medicis suis, itemque Martino Bohemo, qui se Ioannis Monteregij alumnus ferebat, negotium dedit aliquid communi consilio excogitarent, ad cursum nauium in pelago, quamuis ignoto, regendum: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quàm tamen cœli plagam, quàm remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere, ij, quàm acerrimo studio, re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus

duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas conficere, quibus hodie naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parum, hoc etiam nomine tota Europa Lusitaniæ debeat. Quòd si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodum errore per ætium maris ad terræ cingulum continuo circum: & viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel contrà, ab occasu in ortum, nihil est in perpetua cæli conuersione certum ac stabile, quòd dirigere cursum, accessusve aut recessus eretiri possimus, (namque illa ex errantium syderum oppositu subtilis ac per obscura collectio nequaquam est ad hanc quotidiani vsus rationem accommodata) idcirco nullidum longitudinis gradus notari, neque planè perfecta potuit esse ratio itineris. In quo nauium rectores periculosissimè sæpe falluntur. Credè equidem, in hoc, vt plerisque aliis humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam, industriam, vel coërcendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit, quin etiam ex eo tempore Christi disciplina manare longius cæpit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones vltro semet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonsi processit ad ostium ingentis fluminis, qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præser-

tim hyeme, sese in Oceanum infert, vt prodatur in octoginta millia passuum ab eo vinci mare; quod ex dulci nimirum haustu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis iussu, è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figuram, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscriptum, quo quæque terrarum spatia rege, quo dice, quo tempore aperta forent. Ex iis ergo columnis vnam, ditionis Lusitanicæ testem, in ostio collocat: dein aduerso flumine subuectus, errantes passim Æthiopum greges videt, atro colore vibrato quæ capillo, v. cæteros; veruntamen, vt yberiore solo, sic etiam ingenio moribus quæ longè mitiores, quippe leuibus duntaxat munusculis & benigno vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate credebant, vt eorum quoque nauigiis, sine vlllo metu vel suspicione, inuisendi gratia conscenderent. Veteres amicos vel consanguineos diceres, si communio intercederet linguæ. Sed è multis ac variis interpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis teneret, nutibus ergo agebatur. Quibus haut ægre cognitum est, præpotentem regem, cui cuncti pateant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda incolis ducibus mittit in regiam: iisque obsidum loco relictis, præcipuæ indolis quatuor ipse vicissim Æthiopus in Lusitaniā asportat, persanctè pollicitus, quintadecima luna (quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum solo: ij porro, inter nauigandum, & Cani cura, & sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi regno (sic enim appellari denique patuit) de quæ eius opibus, ritibus, institutis cuncta postmodum ex fide atque

14 HISTORIARVM INDICARVM

ordine retulerunt Eorum aduentu Ioannes mirè lætatus : & collaudata Cani prudentia , nouos iubet hospites in primis benignè & copiosè tractari: cumque ex iis multa per otium quæsiisset; veritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incōmodi; mandat Cano , Æthiopas quam optimè rursum acceptos quamprimum in patriam reportet, suosque recipiat : tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad Congi regem adeat ipsemet ; eumque omni ratione ad Christum allicere studeat. Nec mora: tēpestatem idoneam nactus Canus, peregrinos, Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat : ac, ne temporibus excluderetur, cōtinuatō in præsencia cussu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur : & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Augustino (cuius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipso met lapide nomen inditum est. Inde Congum reuectus, mira gētis gratulatione ad Regem ipse cum amplis muneribus & egregio comitatu contendit. Rex, quodd mira quædam de Ioannis munificentia & comitate à suis audierat, summa cum honoris & mutua beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quēadmodū in mōdatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spretis inanibus Diis, vnum Deum cœli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta charitate, quam in verborum apparatu momenti sit. Militaris homoe-rat Canus, & ferro potiùs quam literis innutritus: ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officiis nostrorum antè captus, ad studium verę pietatis

adeò exarsit, vt a rēs ad Canum semper sitientēs afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, apertè monendo hortandòque pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc internus auræ cœlestis afflatus, qui mentes Æthiopum cæcas al rectum salutis iter occultis motibus prouehebat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subactò, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum sibi in Lusitania videbat fore; tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis, qui nuper in Lusitania fuerāt. Huic etiam atque etiam mādāt primūm vti suo nomine Ioanni, pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes, deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cœlesti lauacro expiatos, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum piis aliquot summi Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur: vehēmentur optare se, cum liberis & propinquis, & regno si fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Adit legationi munera, magnum eboris vim, vestemque permultam (hæc Æthiopum gaza est) è palmarum f'liis admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioannes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cum tantam pandi portam Euangelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios aliij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admonere: & Zacutæ quidem Ioannis;

ceteris verè, si ôseris cuique sui nomen impositum. Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptis, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysteriis imbuuntur. Actū deniq; perhonorifica legatio in Congum decreta et regalibus donis, & sacrorū apparatu magnifico: neque reophyti modò ad suos remissi verum etiam è sacratissima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atque de Atrix deleti, qui apud eosdem Æthiopes & docendi & initiandi munere fungerentur. Accessere ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus extruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consalvus Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Æthiopas erat expectatio nouæ religionis, & cum ceteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentum valde expectebant: tum verò auidissimè Regis Patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sorum incolæ nominant. Is vt primùm naues ad littus applicitas audiuit, ingenti stipatus frequentia, magno quæ cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentes nostris obuiam prodiit, vix præ gaudio sui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat, ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret, baptizari se statim voluit vnà cum altero è filiis paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam adultum, quam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiam atque etiam, ne se cœlestis illius beneficii expertem vellet; honoris tamen & obseruantia causa, Regi, Regisque liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo

templo è frondibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Christiano more adornantur, ac sacris ritè perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in iis terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem nouo nomine Emanuele filium vocari Antonium placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeò acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tã graviter ac dolenter est detestatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneret iis rebus cognitis, maiorem in modum lætatus est Congi Rex: perque eam gratulationem ad patruiditionem ac fines munificè adiecit agri, quod leucas in longum triginta in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emanuel, iad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adjunxit aliud: siquidem graui edictò conquesta vndique indola, quàmquam multis id ægre ferentibus, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substitère, tanquam è cœlo delapsos, omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysteriis, de què variis virtutum generibus assiduè percunctari: Deum verò suppliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantumcunque supererat temporis, totum id in Christi Domini cultu & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio vel tremore potius interesset; ex eo patuit, quòd iuueniliter inte-

rea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephæbos, principum filios, illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolentes leuis & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ, pœnas capite inso luisse; ni ætatem ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementius obstitissent. Iamque ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui Ambassæ nomen, patruibantismo & conuersione lætissimum, festos agitare dies: nihilque illi esse longius, quam vt elutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum, nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesque sese in viam dedere. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itémque ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram supellectilem bajularet, admirabili quadam alacritate certatium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de more gentis armati, Lusitaniæ laudes & præclara in se beneficia carmine concinnantes: ita struatis ordinibus, & eiusmodi gradu, ac symphoniarum genere vt supplicantium apud nos pompæ speciem, quandam exhiberent. Modos inibant pauci, itum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos,

eodem ordine ad regiã vſque perducunt , tanto populi concuſſu ac turba ita conferta, vt noſtris aditus ad regem vix atque ægre patuerit. Is, in edito ſuggeſtu, vt ex omni parte conſpici poſſet, eburneæ ſellæ inſidebat, mitratus inſulã è palmæ foliis oper: ſubtili & eleganti perfectã à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vſque veſtis bombycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendeſcebat ex humero, id ſolis regibus datum. Denique introductus legatus, quã honorificentiffimè excipitur. Salutatione peracta, ex poſitisque ſui regis mandatis; illico per ſacerdotes adſtantes, dona, veſtem pretioſam, tabulas pictas, aurea vaſa & argentea, & omne Chriſtiani ritus inſtrumentum in conſpectu populi totius, petente id ipſum rege, proferri iubet: tum rex perattentè ſingula contemplari: quem quæque in vſum quidve ſignificent curioſius quærere. In iſis præfulgidum erat Crucis vexillum, quod ſolenni precatione conſecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Luſitano regi ex vrbe Romã tranſmiſerat. Eo explicando conſeſtim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam factorum expoſitionem Æthiopes adedò intentis oculis geſtus motuſque ſacerdotum obſeruabant, vt eodẽ pænè quo Luſitani momẽto capita ſubmitterent, iungeret palmas, genua flecterent. Ab eo ſpectaculo noſtri in hoſpitia benignè diuiſi. Tum de regis & reginæ baptiſmate ſedulò agi cœptũ. Id quo maiore apparatu ac cæremonia fieret, tẽplũ Chriſtiano more prius ædificari placuit. Opus erat ſanè difficile tũ alias ob cauſas, tũ quòd lapides & cãmẽta lōgè admodũ petẽda foret. Sed tãtus fuit ardor, vt breui cõportatis vndiq; neceſſariis, vrgẽte atq; inſtãte rege, multis ſtructur.

bus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat eides: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, recta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Æthiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus ut leucas centum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internum, Cuama, & is, de quo suprâ dixi, Zaires in externum effluunt. In eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentię, ut triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnæque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniam & celeritate & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternę saluti consulere. Nec regina rem longiùs distulit, atque ad indicandum in Lusitanicæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Æthiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex iis, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adjunxere. Nam è duobus regis filiis alter ad omnem virtutem ac pietatem propensus, natu maior, ad regni fines tutandos festinè præcesserat: junior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum ut esset qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus

nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, ratim coactō exercitu rex, admittis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationē alacer: signi eius beneficio (tantum fiducia ne deesset) hostibus uti tunc superiorem futurum. Nec vana fuere promissa prælata Cruce fuis fugatisque rebellibus, paulo post victor Ioannes in patriam rediit. Quatē natu maior filius est secutus: qui cū Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitanæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiā deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Insulos, quibus populis iam tū ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit: ac veritatis lucem admirabili studio promiscuè omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis in Congo sacerdotibus ad cæpta promouenda. Vrum ij partim insolitis caloribus & cœli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphonso, perpeSSI sunt. Etenim quandiu de ecclesiasticis cæremoniis, & de mysteriis rectæ in Deum fidei est actum, ea tametsi hominis captum infinitis partibus superant: tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab Ethnicis. Ast vbi de iustitia, temperantia, submissione seridū præcipi est cœritum, & Christianæ disciplinæ institutis abjicienda auguria, malè parata reddenda, condonandę iniurię, aspernan-

de libidines fragendę cupiditates erant; enimvero tum quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illico secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari, sectari pacem, voluptates repudiare, duces & rectores animorum suorum honore & benevolentia prosequi: alteri denuo dęmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam ac superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui & odisse lucem, magistros auersari, & à piorum consuetudine longè refugere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: notissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo maiora sibi malorum irritamenta & deliciarum illecebre suppetebant. Rex demum ipse, qui tantum initio ardorē ac firmitatē animi præ se tulisset; vbi à lactis dulcedine ad solidos cibos, traduci est cępt^o desiderio pristinę vitę paulatim aded̄ elāguir vix vt in eo roboris Christiani quicquā agnosceres. Occursabant scilicet eius animo pristina oblectamēta, ludi, cōpotationes, quęque ebrietatem sequuntur: offerebant sese identidem auspicia & sortes quibus ad amentiam omnis ferme barbaria dedita est; titillabat sensum, effundendę iracundię & doloris puniendi suauitas: quibus quasi machinis, vrgente præsertim dęmone, sensim de statu suo dejecta mens ita obduruit, vt cūm internas religionis & officii recordationes obstinatē repudiaret; tum salutaria sacerdotum hortamenta ac monita, non modò ad animum, sed iam ne ad aures quidem admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dęmonis telum, muliebris coniuratio. Quispe, vt cæterę ferme gentes, ita etiam Æthiopes, præter eam, quam iustę vxoris habent loco, singuli pellices alere consueuerant plures pauciorēve

pro opibus. Eę cum ex inuectis nuper sanctionibus pelli aut ablegari se à viris quotidie cernerent, vt est impotens iracundię sexus, damnum & ignominiam non tulere: cętib; habit's consensu per se perque communes amicos cum rege vehementer agere insistunt; aduentitias religiones, durumque & horridum vitę genus abiciat; pręsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam spem futurę felicitatis, tanto pretio tantęque commodorum & voluptatum ięctura sibi emendam existimet. Hęc & alia eiusmodi blandimenta cüm neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti ac pręsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino pręsidio & causa longę superiores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem prębebat Alphonsus: patrisque miseratus insaniam; dictis factisque Neophytos in fide atque in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere, Alphonsum absentem variis criminationibus patri suspectiorem in dies reddere instituunt. Degenerasse illum planę in externos mores, nihil iam patrię vel auitę consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita vel contemnere, vel odisse; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit, amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vtrò ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumniis atque portētis cū iuuenis innoxii famā ex cōposito quotidie lacerarent: zelotypū senē, & in affecto iā corpore animi quoque viribus defectum, facile perpulere, vt

Alphonsum omni dignitate, honoribus, veltigalibus per summam injuriam exueret. jacuisset quæ porro in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpuissent, quod hæredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem: dein videret, num tantæ indoli tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi e veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis iis, quæ Alphonso objecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione infontem filium in primum dignitatis & honoris ac gratiæ locum exemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficii magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonsum, multo etiam ardentius ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit: ac præter ceteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inanium Deorum effigiem vllam vel priuatim vel publicè coleret haberétve. Quò edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in re-

giam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, vt, nisi reuocetur illico edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuò per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediat: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen obiciat. Cùm ille nihilominus in incepto perstaret, Deumque multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphosum ad se quam primum venire. At ille, cùm nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret; pericula belli excusando, variasque neſtendo moras, tamdiu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cùm ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamenta vi morbi, demortuus est. Interea Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborum suasu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Æthiopas; blandè singulos appellare viuendi licentiam & libertatem ostendere: denique ad excludendum aperta vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consiliis abhorrebat, certior factus Alphonsus, quàm maximis itineribus quàm occultissimè noctu Ambassem urbem ingreditur: atque vt primum diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se parentemque ac totam nationem promeritis; quòd tales viros tamque salutarem sibi traditam ab iis doctrinam, grato pioque animo co-

leret, foueretque; idcirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidiis appetitum, & per falsas criminationes fama fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hæreditatem se & cupiditate impia devorasse: eodem vita functo, iustum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitimè designatum, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendum existiment: Caueant verò etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansi minas paratasque ab eodem copias pertimescant; pœum immortalem, cuius in eo negotio agitur causa, pro sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus, vt incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlatis; vt quàm minimum spatij Alphonso ad comparandum relinqueret, cum iis copijs, quas habebat duplici instructa acie, continuo infestus ad urbem aduolat. Neque perterritus eare Alphonso: tum armatos, quos circa se habebat, pauciores quàm credi possit, (non plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodum religiosè testatur) tum cæteram imbellem turbam, quæ ad regiam perculsa metu confluxerat bono ac præferti animo iubet esse. Deû verù quæ spretis falsis diis venerari instituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturû. Nec vana cecinit. Vbi ad teli iactû est ventum

Christiani armati inermesque, sublato pariter clamore, Iesum Deū, & S. Iacobū, ex disciplina Lusitana ingemināt Mirū dictū: ad eas voces, tāquā cælesti fulmine afflata prior acies, cū aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodū vertit: cūq; eādem trepidationē pauoremque subsidiis intulisset, turbatis eo impetu ordinibus, conuersisq; illico signis, effusa omnes fuga saltus auios & nemora petiere. Hanc tā incredibile victoriā, ac planē diuinam, alia non minus admirāda subsecuta res est. Cippus erat in sylu's, captadæ cuipiā feræ paratus à venatoribus; in eum cippum cursu præcipiti cū se Pansus per imprudentiā induisset; corpore toto grauitè cōfasciato sic hæsit, vt explicare se inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehensus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare germanum fratrem, & ad Christum adiungere; in pertiæci mentis duritie, & voluntaria cæcitate miser animā efflauit. Longè melius & salutē & existimationi suæ consuluit is, qui Pansi ductabat exercitum. siquidē ē fuga retractus, cū sibi necē instare minimè ambigeret; misit qui Regi demissè nuntiaret: nō deprecari se mortem, quam suæ temeritati debitam præclare nosset. Id verò omnibus votis expetere obtestariq; ne se absque fidei Christianæ mysteriis ex hac vita excedere pateretur. Ipso congressus initio, circa Alphonsum apparuisse viros humana specie augustiores: ipsius, quam Lusitani adorarent, Crucis nota distinctos, clarissima circumfusus luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viso Pansi milites ingenti horrore perfos, extemplo se in fugam dedisse. Itaque sibi non esse iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in terris vel in cælo colendus adorandusque sit. Neque aspernatus

est resipiscentem Alphonsus/quin potiùs clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit; uti pugnando in posterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret; & in mystici lauacri vsum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. Regni possessione adita, & barbaris quotquot postea semet Evangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore sureratis, Alphonsus quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum & vineæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congum perlata sunt eadem Regulus quoque Beniensem, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitia ac j. ræsidij spe, ut euentus docuit, ad opes imperiumque firmandum, quam quò de suscipienda Christiana religione seriò cogitaret. Quæ circa sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati cùm nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediêre. Laticritus iritiis, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In iis annibus qui Æthiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea & Zanaga, cuius paulo antè meminimus. Stachirim Daratum quæ præsci di. ère. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium vsque promontorium desinit. populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis a-

mitia, & crebris à Ioanne numeribus nuntis que ad stipendia Christi sollicitatus, cum nihil tale agitarer animo; Lusitani tamen Regis optima studia & spem variis promissis ac frustrationibus eludebat: idēque Christianos aduenas in primis amicē liberaliter que tractabat; quodd eorum commerciis ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt sequeretur, nullis vnquā rationibus adduci potuit id ipsum vt vltro exoptaret, deniq; malo miserisq; coactus est. Siquidē regno pulsus propinquorū insidiis, cum illud frustra sæpe recuperare tētasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremum in Lusitaniā exsul cum paucis per fugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regē; ab eoque supplex infimis precibus auxilium petiit. Atque id quo facilius impetraret; batizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & vinginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione & frequentia: exhibitique per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuere; vt Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuque eripuerint. Siquidem tanta erāt membrorum vel dexteritate vel robore, vt equi incitatissimi ephippiis nulla omnino cursus intermissione tum recti insisterent, corpusque circumagerent; tum repentē insiderent, dispositosque humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam momento desilirent resiliirentque. Sub ea Rex Neophy-

tus Romano Pontifici per supplices litteras ritè obedientiam detulit: idem què in Lusitaniæ Regis ditionem iure beneficiario ac voluntaria deditione concessit, ac se, modò amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ Reges, & preciosa metalla ducem fore professus est. Iamque exulis & nota probitas, & afflictæ fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allexerat: quare idoneo subsidio adiuuandum hospitè ratus Ioannes, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiasque proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primum imperat. In eam classem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impositi, Alvaro Dominicano præfecto eximiae virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confessiones vti consueuerat. Additi præterea non modò, vt in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis instrumento. Iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ tipis, opportuno ad merces exponendas imponendasque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo post in irritum cecidère. Siquidem delata iam ad Zanagam classe, & castello inchoato (cuius etiam nunc exstant vestigia) Petrus Vasaüs, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat, sine metu versantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione confodit, vel fraudis ac perfidiæ suspitionibus incitatus, vel pertæsus cæli soli quæ: quòd ibi præcis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris tum à nostris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur in ommodum;

naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam rediit. Ita, maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo consiliatura, & Lusitanis ad interiora commercia & inclytas Libyæ auri fodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corruptit. Veruntamen eius classis fama, bellicusque apparatus, & profugi Regis causa benigne suscepta, non parum ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuere. Quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos fidesque haberi cæpta, & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum muneribus missi, fœderis & amicitiae causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinavit cum ad alios prænobiles Africæ principes, tum verò ad reges Tun- gubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominum impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutuantur. Nam ad Christianorum Æthiopum sub Ægypto, seu Abassinorum Regem, qui Prete jan- nes dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notū, propter pestilētes terrarū tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines inter iacentes, cum id vel maximè cuperet, ex ea parte adspirare nō potuit. Cæterū hisce tālætis rerū exordiis breui tota præne Europa vulgatis, Lusitanū nomē magna vbiq; in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi sciētia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginēsisbus anteferri cuius laudis æmulatione incensus Christo- phorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem ferè tempore statuit, trans notū orbis

terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non posset, Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suavit; suam in id operam & industriam enixè detulit. A quo reiectus tanquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Feruandum eodem consilio sese contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruenit; ut in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Beticæ præberentur. Cum iis in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primùm insulas petiit. Inde continua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus, insulas aperuit nouas, quas ab re, quod primæ occurrissent Principes nominauit: & exposito milite nactus auri fodinas, loco idoneo castra communiit: relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quò minus erat in spe, eo maiorem Fernando Regi & aulæ vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes contra, dolorem haud modicum ex eo percepit vel quoddam efflorescenti tum maximè ad maritimæ rei gloriam nomini Lusitano, partum ab aliis in eodem genere decus officeret; vel quoddam relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodam modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Beticos, easque in Lusitanam ditionem afferendas, de procerum sententia classem instruere quàm primum aggressus est. Ea re cognita Fernandus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione

stigatione, præsertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque super ea re nuntij & iuris interpretes vltro citroque frustra cum litteris commeassent, postremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos : & , quæ erat solertia, si minùs ab incepto abducere illum possent , certè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Columbus, qui in eadem leca maiore cum apparatu renaugauerat, de concepta spe auri argentique & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem æstus : & dum legati sedulò tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit : cauillatus oratores ipsos ; quorum alter è ciure claudicaret ; alter, ab insito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Gallia Regē pepigerat : secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersia vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander V I. eo nomine. Is, cognita rerum causa ; ne quando lis ad arma deduceretur ; vltra Hesperidum insulas ad trecentessimam ferè leucam & quadragesimo ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo ; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit : occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano & Castellano miravtrinq; virtute certatum est, & Fernandi Carolique Cæsaris auspiciis idem Columbus, aliique deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemque immania terrarum spatia ; cum incredi-

bili prouentu auri & argenti, subinde patefecere: quo maximè subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus propè infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modò, verùm etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Bartolemaeus Diazus. huic non modò cum ventis & mari sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit, navigationis longissimæ tardio fessis, & reuersionem quotidiano conuitio efflagitantibus. quorum ille cum ferociam & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo intervallo transgressus, insanum terræ projectum denique patefecit: qui ab interiore Æthiopia per dictam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine teterrimisque insuper tempestatibus deterritus est, quo minus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad Insulam, quam sanctæ Crucis à columna ibidem posita neminarunt, leucas ultra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta. tum, deficiente iam comitatu; sexdecim ferè mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est, cumquæ in explicando apud regem itineris totius progressu Diazus ad descriptionem ingentis illius promontorii deuenisset, (frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quinimo, Bonæ spei caput esto. inquit Rex, (quod illi deinde nomen stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum pro-

curſu, adaptatas Orientis opeſ & Aſiatica emporia Luſitanis digitorum, pænè videretur intendere. Sed quoniã cõmerciij orientalis iterũ iam incidit mēſio, quod Africi maximè & Aſiatici littoris navigatione conſtat; locus poſtulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad inſtituti operis ratio patitur, explicemus. Ab oliſipone præter Gaditanum fretum in meridiem nauigantibus, ad lænam eſt Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Iethyophagos populos (ea regio Guinea eſt) trans Crancri tropicũ, ad vſque Pagelungos Æquatori ſubiectos, & Ageſymbam, qui antiquis noti orbis eſt terminus, hoſce vno omnes vocabulo Heſperios Æthiopas, ſicuti Eoos, qui oppoſitam Africæ partem tenent, priſci cognominarunt. Dein, per longiſſima ſpatia, obliquo trans Æquatorem & Capricornum excuſſu, ora vaſtam in prominentiã tuncatur; id Bonæ ſpei (quod diximus) caput ſeu promontorium eſt. hinc ruruſ in Septentriones longiſſimo tractu per immanes & obſcuri nominis populos Obioſ, & Caſtreſ, & Madagaſcarem olim, nunc Diui Laurentij inſulam, reflectitur lituſ ad notaiam antiquis promontoria Praſum & Aromata: quorum alterum hodie Moſambicũ; alterum à Praſo quingentiſ leucis & quinquaginta diſiunctũ, Guardafu vulguſ appellat. iſ Africi littoris extremuſ in Orientem eſt limex. ſinde præter duoſ inclytoſ ſinuſ, Arabicum & Perſicum, quibuſ in modum peninſulæ felix Arabia cingitur, rectº in eã regionẽ traiectiſ eſt, quæ, Indo & Gãgẽ duobuſ clariſſimiſ incluſa fluminibuſ, India nominatur. In hac mōteſ à Caucaſo ad Cori promontoriũ, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentaſ perpetuo in Auſtrum iugo

porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuersa; prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentissimum; itemque Cocinum, Gananorem, Goam, aliâsque complures: altera in ortum spectans, à Comurino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, pèrque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir ac Tharsis quidam haud sanè absurdis coniecturis existimant) desinit in Auream Chersonesum qua in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam Geographorum vulgus Taprobanam putat, à Somatra porrò ad nobilissimas insulas plurimasque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequids, & Iaponios tenditur. itemque ad continetem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucinciæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harū autē regionū pleræque, longè alio atq; Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & sole cæterisq; syderibus mirè fauētib⁹, in omnes mortaliū vsus deliciâsque, pro sua quæque natura, varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina propè ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporiis admodum vili cōmpta, Mahometani ferme Iudæive institores, vel sinu Persico in Commagenem & Syriam, vel Arabico ad urbem Heroum Suezium, atque inde camelis

Alexandriam conuehebant ; Ægyptio Sultano , qui tū iis regionibus imperabat , pluribus locis persoluto portorio : quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeò quæstuosam negotiationem Ioannes , ducum suorum peritia & felicitate inuitatus , omni spe sibi enitendum existimauit ; vt , si qua posset continuato per Oceanum cursu , ab Ægypto Syriæque in Lusitaniam auerteret , non solum vt , ingenti Lucitanicæ rei incremento , Christiani nominis hostium vectigalia quàm maximis afficeret detrimentis ; sed multo etiam magis , vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate iam obsoletam renouaret , vel ad id tempus incognitam , Deo adiuuante , per administratos idoneos institueret. constanti quippe didicerat fama non paucos in Oriente superesse populos , partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent ; partim etiam , qui acceptum à Christi nuntiis Euangelium , & sanctissimam bene viuendi instituta , sed tempore præcedente multis deformata vitiis , vt cunque retinerent. In iis Æthiopum Orientalium , seu Abassinorum , cuius modò meminimus , Regem , Christi cultorem quidem illum , veruntamen a Romani Pontificis auctoritate disiunctum , cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat : simul etiam ratus , quòd longè latèque imperaret , fore vt eiusdem opibus auxiliòque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas & Æthiopicas res destinauit , qui , ob sermonis inscitiam , rei difficultate deterriti , cum Hierosolymis infecto negotio rediissent ; suos denique Arabicæ linguæ bene peritos , Petrum Co-

uillanium & Alphonsum Paiuam, ejusdem rei causa demisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, ut alter alterius prouinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiêre, atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorum turmis faciliè miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam; hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimū, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenêre. Ibi, cum ad læuam esset India ad dexteram Æthiopia; sic inter se munera partiuntur, ut alter Abassinum adeat Regem, alter indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. Hæc inter eos neutro discrepante condicta, verum à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, antè quàm Regiam attingeret, incertū quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam trajecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quilouam, (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex cōsentiente nautarū testimonio partim ex incolarū capillatura & colore, Hesperiorū Æthiopū haud absimili, in eam sententiam est adductus, ut orā ad Bonæ spei promōtoriū pertinere, & circūnauigari posse proculdubio crederet. quibus rebus

mirum in modū alacer, & reuifendi socij cupidiffimus, cū ad præfinitum tempus Menphim se contulisset; repentē ab inimicis fit certior, Paiuam ipso profectiois initio diem obiisse, percussus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret; tamen quod præclare meminerat, quanto Ioannes rerum Æthiopicarum studio tenebatur, suas vel rationes vel desiderium regiæ voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deque sua peregrinatione præscribit: se India explorata, littus etiam Æthiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad bonæ spei promontorium ora continens protendatur. id aded, tum ex fama sermoneque hominum; tum è cosmographica & nautica ratione constare sibi esse in animo, quandoquidem Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Æthiopiam reuerti, uti, Deo bene iuuante, iuncta cum Abassino societate, cognitoque illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniā referat interea ne desisteret Ioannes capta, fidenter ac strenuē prosequi. nauarchos circumuectos iam extremum illud Africæ promontorium haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindiis ducibus in Indiam utique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæque plenissimam. Hasce litteras & commentarios nauticamque membranam, cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribûs, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem conficiendam animo retro in Æthiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadeneghil, qui accisis à Turcia iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque

agrè tuetur hoc tempore. is venietem ad se Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamè propenso ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti, cumque de Ioanne, deque aliis Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repentè demoritur. successit ei longè alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modò Lusitanum Regem dignatus responso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanias, cum neque ex Æthiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniam scribendi occasio præberetur, ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad aliis demum è Lusitania missis eodem legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere, oblatam sibi laudis æternæ materiem in dies attentius intueri, omnes vias rei perficiendæ conquirere, ast vbi eorum sermone, qui ex Ægypto venerant, & Couillani j litteris ac rationibus animari se vidit; tum verò inchoatam navigationem quantouis periculo sumpruque ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit. Iamque in talem ac tantā expeditionē, ex ea, quæ tū erat copia, clarissimos destinauerat magistros ac duces; & contra sauiantis Oceani ferociam & impetum naues iusserat ædificari vel materiæ firmitate vel structuræ genere validissimas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atque ipsi præsertim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum extincto, Ioannes heredem instituerat, admodum luctuosa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannē attingebat

Emmanuel; quòd & Fernando Ioannis patruo natus erat & sororem ipsius Eleonoram lectissimam feminam Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc tantam necessitudinem, quod in regia propinquitate perrarum est, ipsum, à quo regni hæreditatem sine controuersia expectabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnicè, & annos ei quàm plurimos ac læta pariter omnia præcabatur. quo etiam acerbiùs tulit, multisque & veris lacrymis prosecutus est patruelis obitum. ac iustis demum funeribus illi ex maiestate regia persolutis, ad omnè regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas acriter animum intendit. nam & in ipso ætatis robore, septimum & vegesimum agens annum, alacer in primis erat & vegetus, & in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus: & eo maiore studio institutæ conquestionis ardebat, quòd se ad tantorum periculorum tamque diuturni laboris ac diligentia fructus decerpendos ab omni æternitate diuinitus destinatum esse propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi, præsertim initio regni, nimium præsidere videretur, in consilium super tali tantaque re proceres ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatum. Erant qui navigationes longinquas in vniuersum improbarent. si rem nauticam experiri placeat; sat ampla & nota in propinquo maria patere: sin (quod fortè magis è communi re sit) victui & frumentationi consulere; ex alienis regnis, atque aded ex ipsa Germania, colonos in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quam Curucensis & Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram Tagumque spatiosa planicies vel vitibus conferenda, vel vbi liceat aratro proscindenda plebi desidiose atque inopi diuidatur: sin belli gloria sollicitet

animos; hæere pænè in viceribus Mauritanam restam, ex qua nouæ in singulas oras incidia latrocinia, cædes, calamitates immineant. lōgè profecto vtilius tutiusque in proximos Christi hostes, quàm in remotos & innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesium iam annum per assidua naufragia immaneque sumptus tot claces in Austrum nauigare. quid indenisi vilissimos Æthiopas, Lusitaniæ onera veriùs quàm ministeria, & ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari? Nam quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profecto regulos dare: quibus importari nouas opes & solitudines exultas, ac totius illius tractus pestilentiam frequentari vehementer expediat. Proinde ad Lusitaniæ decus & rem tuendam augendamque dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturâ domestici pæniteat soli; præpingues potiùs Mauritaniae glebas, & frumentarios campos, quàm aut Asiæ inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyæ arenam & squalentia deserta respiciat. Alij contrà: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse, (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes & vectigalium incrementa quotidiana testentur), & nouam hanc Indiciæ conciliandæ diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modò sine magno detrimento, verùm etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virū Henricum illū, tāta animi magnitudine præclarū hoc inter ingressum, actanta perseuerantia, spretis iniquorum obtreccionibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissimè Ioannem ipsum, qua vir tu-

te, quo consilio Reges? toto impetu eisdem institisse vestigiis; ut in ipso demum Indiæ panè vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repentè deficeret. in magnis arduisque negotiis non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, ut votis minimè respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porrò felix quò numen tantis tamque apertis significationibus duceret; neque à tam laudabili cepto abduci se cuiusquam ignavia seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam & instituta commercia, quam nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitatè magis alienum esse, quàm partis iam ita multis, ut conseruari vix possint, incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus atque recessibus bellum indicere? & in explebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæ pretio perscrutâtem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? frequentes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitaniæ sobolem, voraces classium impensas, &, super hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa ut maximè Deo fauente vincantur, & flatibus vndisque obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porrò præstet, potentissimos Indiæ, Siriæ, Ægyptique (ut de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commercatus portoria sua redi-

tūſque imminui ſenſerint, quietem acturos ? quibus, ſi damno vel dolore irritati ad arma conſurgant; vix Europa tota conjunctis viribus, nedum Luſitania ſola poſſit obſiſtere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere ſtudio & contentionem opponant; neque Henricum ad Indiæ regiones adſpiraffe vnquam, & Ioannē adulatorum blandimentis potiùs, quàm ſuoſte ingenio, in hæc vigilantium ſomnia veriùs, quàm cōſilia inductum. quæ quoniam intempeſta morte oppreſſerit Deus immortalis ; videat Emmanuel ipſe, integris etiam tum viribus, quid agat : neu per inanem fiduciam ea ſuſcipiat, à quibus cum leuitate ac damno poſtmodum cogatur abſiſtere. Hęc & alia id genūſ cūm & ii, qui in cōſilio aderant, & cæteri, vt fit, pro ſuo quiſque ſenſu loquerentur ; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ ſtudio incenſum, honeſtas & pietas, quam metus aut diffidentia valuere. Cæſa & conuecta iam antè materia ; naues in præſentia duntaxat quatuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, commeatibus, tormentis inſtrui : & quantum humano concilio provideri poſſit, contra omnes caſus quàm diligentiffimè optimèque adornari jubet. Prætorię inditū eſt nomen à ſancto Gabriële, non ſine cauſa; vt quæ ex orbe noſtro ad antipodasviã euangelio muniebat; ſub tutela præſidio que lateret Archægeli potiffimū eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiuſce nauis curſum regebat Petrus Alanquerius, qui aperiendo Bonæ ſpei promontorio paulo antè interfuerat. Secundam Archangelo Raphaëli, viatorum duci ac tutori, dicarant. Paulus Gamma præerat, nauclerum habebat Ioannem Conimbri- cenſem. Tertiã Nicolao Cælio nauarcho ; Petro

scholastico gubernatore , incertum vnde , Berrium appellabant. Quarta, sine milite ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplementum cibariis, à Cōsaluo Nonnio Gamma domestico ducēbatur. Propugnatores in yniversum & nautæ centum & sexaginta non amplius explebant numerum. iis omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, & , quod caput erat , inuictō animi robore vir : cuius patrem Stephanum , nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus idipsum iam antè delegerat. Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges, Couillanii quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanūel in oppido Transtagano, quā Montē majorē vocāt : huc euocatū Gammam & socios, in magna procerū corona magnificis promissis, & pia in primis & graui oratione, ad talē & tantam expeditionem est adhortatus. deinde vexillo Crucis per intimum scribem publicè expāso , nixis genibus Gamma solenni ritu in Regis verba iurauit, eodemque accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandę Regi operæ studio incensus, Olisiponem vnā cum comitibus petiit. ibi in MARIÆ Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in idipsum extruxerat, sacris omnibus ad propitiandum cœleste numen ritè procuratis ; præuntē cum hymnis & canticis agmine sacerdotum , nauarchi & cętera turba cum ardentibus cereis , eodem ordine supplicantes , nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mœsta cum fletu sequebatur ciuitas, quasi tam lecta ciuium manus ad manifestum exitium rueret. Ac quandiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumque concentu anchoras moliantur, rudentes expediunt, &

reliqua munera certatim obeunt nautæ ; miram hilaritatem vultu præ se tūllit Gāma fociique. ast vbi solutis anchoris, ac sublati iam antennis , vltimum signum profectiōis insonuit; tum verò mutuo conspectu partim integratæ. partim coortæ omnibus lacrymæ : nec modus fuit quoad vehementior Bo-reas naues in altum prouectas ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christū natum milesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, ad vi j. Idus Iulias: anni tempore (vt postea compertum est) minimè idoneo. Veruntamen regente cursum Deo ; pausis mensibus ipsum Bonæ spei promontorium præteruecti, ad æquationem, quæ dicitur Sancti Blasij, peruenēre. Auctōrem habeo, circa id promontorium atrocissima tempestate iactatos nautas reditum in patriam expostulasse: cū nihil suadendo rogandō-ve proficerent, de cōcercendo per vim præfecto agitasse consilia. Ea re cognita , magistris vincula injecta; Gammam ipsū gubernatoris officio egregiè functum. Alij minimè spernendi scriptores , neque ita periculosam eam nauigationem fuisse referunt; nec illius in Gammam conspirationis meminere. Vt cunque res habeat, adeum, quem dixi, locum ap-pulsi, vāgantes in littore Æthiōpas clitellatis insidentes bobus opimis, & festiuo tripudio & fistularū cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes , cū nullum sermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, aliisque id genus crepūdis, quibus mirum in modum capitur gens ; ad pecora bouesque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cū se admodum difficiles præberēt barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret Gamma vela fieri statim imperat. S; qua inde procel-

la jactari, vltra Diazii terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas processeré. Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lentè rursus ad oram Zanguebaris appulère ipso Christi die natali : ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit se : quod aquandi causa ingressi festo Epiphaniæ solenni, Regum flumen ex eo dixère : & quodd ab incolis admodum amicè benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditū nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, discessit, ac propter concitatorem æstum veritus, ne qua in vada ferretur; adeò longè à continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspiciatū nauigia palmeis velis vasti æmnis ostium inuehi, subsecutus accolæ reperit minùs iā atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nōnihil peritos : à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdē ferè magnitudinis naues, albosq; homines cōmeare solitos quæ res, quodd Indiā significare haud dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impositum : & amittita cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaëlis Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis læto successu Gamma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendū in tumore ac putredinem escrescentibus, fœda corripuit lues, quosdam etiā assumpsit. cuius causam tum incœli grauitatem, (quodd è crebris æstuariis terravalde pallustris & vliginosa est) tū in corrupta salsamenta, quibus iamdiu propter inopiam vitauuerant; contulère. Mense iam ibi per multa pe-

ricula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasix cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam urbem habet insignem; & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cœlo tamen in satis magnam frequentiam loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tū inhabitabant, Abrahamo Quiloæ tyranno subiecti: perque prætorem (xequê Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quatuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur, ad eas insulas cum Lusitani stetissent, ab iis, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habitū, facile cum xequê per munera, & vinum, scitissima sacchari condimenta, quorum auidissima gens est, pacem & amicitiam inière. atque etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè suppeditabantur, ast ubi per Abassinos quosdam Æthiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gemmæ naui conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis deque religione fuerant collocuti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis ac sagittis auatione prohiberi cœpti. simul, acceptam pecunia, perfidi magistri clam aufugère. Nondum apparuerant gentibus iis, nouæ subtilitatis & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubum & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut nervis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum

cum incremento multiplici rapiendos, certò primùm nitrati ac sulpherei pulueris modulo temperatę, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos catenasque & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluctantibus, cū horrendo fragore contorquent. Eiusmodi tormenta complura Lusitanus de mōre disposita & collibrata ad nauium fenestellas habebat: sed ab iis exercendis, ne perterritos metū incolas abalienaret ab se, consultò abstinerat. Verùm vbi fraudem ac vim & suos pænè circumtuentos animaduertit; indignatione commotus, exemplo disploderent, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primò videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura & crebra tōnitrúa cælo sereno, attonitos defixosque rei nouitate barbaros tenuere. Ast vbi ante pedes prætoris ipsius, momento laceri & exanimis quatuor simul viri conspecti sunt; eimvero tum, quasi haud dubie infenso infestoque numine, correptis vndique ac pænè depressis turba nauigiis, lymphati amentēsque in proximam continentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tādē è summa trépitatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandę irę & sui purgandi gratia transmittit. si quid minus amicè in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistrōs, qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate; quòd alter in auiā & interiora sese abdiderit; alter subitis machinarum ictibus fœda laceratione discerptus, perfidię pœnas luerit. Sed & integram mercedem se Gamma redditurum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, nauigationis Indicę peritissimū. Gamma, quòd pluribus disceptandi tempus nōn erat, remissa mēcede, magistrum accepit, multo etiā prio-

ribus nequiores : quippe , ut à Mosambico profecti sunt , ita instituit iter , ut nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas ; facile consiliis , ob natandi peritiam senectus silentio , ut alii duo fecerant , euasuri . sed intentius custoditus , fraude comperta , vapulauit egregiè . ob id insule Verberati appellatæ . Quo ille supplicio magis etiam efferratus , Lusitanos perditum ire omnino constituit , ac per summam dissimulationem , quasi planè resipuisset , compositio ad omnem equitatem ac submissionem sermone vultuque , urbem Quiloam ait esse in propinquo , rerum omnium copia refertissimam , & Christianis Abassinis atque Indis frequentem . quando ad Mosambicum res non conuenerit ; ibi Lusitanis , omnium generum cibaria mercésque Indicis haud inferiores , summa populi voluntate assatim suppeditatum iri ; præterea , cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum . Hoc ille artificio mendaciisque Gammam in ultimum exitum pænè impulit . Iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor . nec dubium erat quin . si eo ventum esset , ciuitas armis virisque potens , ac Mahometicæ superstitioni addicta , & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata , communis doloris graves pœnas à Lusitanis exactura esset . auxilio fuit vehementior aquarum impetus , quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit . Ea sive dejectus Æthiops , tamen à malitia non discedit . Cum nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret , quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint , Mombazam urbem docet non longè abesse , in qua multi etiam Christiani versentur , & omnia ad victum cultumque necessaria abundè suppetant . Si Vasco

placeat ; propediem se ducere naves in optima statione futuras. Nec recusavit Gamma , partim rectoris suasu , partim etiam ultima panis iam necessitate compulsum , ad urbem appropinquantem , ut nuper ad Mosabicum , sic ibidem obviam proditum à Regis exploratoribus. qui ab insidioso cursus rectore clam in nostros incitati , simulata benivolentia , ad Regem redeunt ; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant , modò intra portum advenire perducantur. Haud surdis auribus dicta. omnibus blandimentis muneribus etiam , jubet Christianos ad commercium & hospitium benignè invitari. Paschalia tum aderant festa : & paulo antè ad insulam sancti Georgij ara excitata Lusitani , expiatis confessione criminibus , cœlesti pane sese munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemque sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus , ex urbe permulti cum ficta gratulatione & concentu obviam prodierant ; ac sine armis in naves accepti , quantes lætique certo ac præsentis iam lucro , nostros perfida simulatione ad omnem hilaritatem invitabant ; cum novum subito periculum , parato iam exitio , nihil tale suspicantes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam Gamme navis tardius circumagitur ; veritus , ne illam in proxima vada æstus abriperet , magno repente clamore jaci anchoras jubet : quam ad vocem cum navalis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret ; rati proditores detectas insidias , ut est omnis malitia suspicax & meticulosa , illico è navibus in subiectas lintres certatim cuncti cum ipso prodicionis magistro desiliunt , & fugam capessunt. ac tū demum Lusitanis fraus ac perniciēs patuit. Gratia ingentes pro-

tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & opidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentantia nauigia duo Saracenorum intercivit. è quibus duntaxat tredecim (cum cæteri se in pellagus eiecissent) in potestatem venêre. ij, ne locus iterum dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione respondent, in eadem ora celebre oppidum esse Melindem, rege in aduenas omnes mirè beneficio, in primisq̃ue hospitali. ibi nec instrumenta nautica, neque commeatum optimum, neque duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, captiui benignè habiti; ij sçdemque regentibus, cum ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex iis, vt videbatur auctoritate præcellens, munus adeundi regis, & conciliandæ amititiæ, sibi depossit: & Gammae permissu in urbem delatus, Lusitanorum probitate moribusque extollendis, & alijs ad tempus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium humanitatẽque propensum, facillè in aduenarum cupiditatem & amorem impellit. Dein, biduo nuntiis & xenijs vltro citioq̃ue mittendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum lato nauium ornatu concinentibus tubis inachitur. Huic obuiam regis filius natus maximus (nam pater morbo senioq̃ue implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham, quo Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilari vultu transfiliens, peregrinum arctissimè familiarissimèq̃ue complectitur. inde cum alter ab altero multa per interpretes amicè admodum quæliscent; petere atque orare institit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne graueretur. id fore sentigratissimum, se interea apud patrem cum paruo filio pro obside re-

mansurum. Ad ea cum respondisset Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in urbem misit: quibus rex cum cæteris valde se comen & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. quibus officiis, & mutæ beneuolentiæ significationibus hospitij noui iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitia causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiae littus leucarum ferme septingentarum traectus est; id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ireunte Olisipone soluerant; mensibus ferme vndecim in itinere insumptis, circa Maij exitum in Indiam deferuntur, per incommodum sanè tempore. etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda, tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat; quòd in eadem cæli plura, pari solis accessu recessuque ijsdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontorium excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem intersecant, ætas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems & assiduæ pluuia sunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet. ijsdem penè populi sibi mutuò antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia eiusmodi per multa, si quis

apud se diligentius repetet, profectò intelliget, omnia quæ in cælo quæque in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verùm ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac providentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium: cùm altera, quæ ad ortum est, maximis iam tum caloribus æstuet. itaque licet periculosam admodum in solo stationem esse intelligeret, subeundos tamē portus, nisi ex malabarici Regis auctoritate, nequaquam existimavit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur ac potens: quippe quem ceteri eius tractus Reges principem ac superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamorinum, id est Imperatorem, appellant. is quatuor ordinum homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales vocant, sacrorum antistites & procuratores: ij vetustissimæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate duntaxat, qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices & agricolæ. reliquum vulgus institutorum est, magna ex parte Arabum, Persarumque, & Ægyptiorum ex hæresi Mahometana & Iudaica: qui pretiosis mercibus, admirabili solertia & peritiâ permetandis, ad amplas ferme opes pecuniasque perueniunt. Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ sunt, patetque ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt. hi caeremonias & iusta fenebria suo arbitrati præscribunt: iidemque magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omnia interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, omnibus magnis paruique in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum

est Brachmanarum genus quippe alij liberis operam dant, vicuntque in hominum frequentia; alij cœlibem agunt vitam, quos hoc e proprio vocabulo Iogues appellant: Gymnosophistas olim Græci dixere: iisque partim longissimè peregrinantur, stipem emendicantes: & victus vestitusque asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas hominum mentes portentosis mendacijs variisque superstitionibus in fraudem impellunt: partim in solitudinibus auiis & subterraneis specubus durissimo vitæ gerere inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patientia semet ipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto, in Abditos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tamquam humano fastigio celsiores, & omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impunè voluntur est etiam subis Iogibus rector maximus, qui vectigalia per ampla dispensat; vocatosque ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes, mirum quàm densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione, demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa Multis præterea non hominibus modò, sed brutis etiam animantibus cœlestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Romanæ Urbis magnificentia vix quicquam simile extiterit. sanè sanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è

marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ incéleberrimo quodam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt: bobus autem eo maiorem, quòd hominum vita sanctorum animos in eam maximè belluam immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros, magno labore studio quæ conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant cauent quam diligentissimè; sed ex ijs arbitratu suo depromunt, quæ ad populum decipiendum in consensionibus, vel in priuatis colloquijs, contracto supercilio & magna pompa verborum ediscerant. Quamquã haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cum se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt; in quæ Lusitanum sermonem accuratè conuersa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia planè deliramenta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæ pretium duxerim. ex quo facilè apparet, quantum immortalī Deo populi debeant ijs, quibus in tanta aliorum cœcitate Christianam lucem aspicere datum est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæterisque nefarijs ritibus; quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur sigillatim exponere, vt supervacaneum, ita pænè infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naïtes autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis annum attigere, teneri corpusculi nervis diu multumque distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequenti vrictione sesamin olei, per alyptas peritissimos ad agilitatem pænè incredibi-

lem perducuntur. itaque velut exosses artus omnem irpartem arbitrato suo torquere ac flectere; saltus retrorsum æquè atque in aduersum longissimos edere: & in lucta varios nexus pariter implicare atque explicare condiscunt. Armis verò, à pueritia ad vltimam vsque ætatem, summa cura exercentur singuli ferme singulis, haud absurda ratione: quod ita persuasum habeant, neminem vnum simul pluribus posse rebus excellere: arma erant olim, hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verùm, post inuectas illuc recentiores hæcæ humani ingeni j fraudes machinasque, totā conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter vtantur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna stabilior, suoque & armorum pondere vehementior in hostem incumbit. contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidij est. obuersantes offerentesque vltro sese, vbi te iam iamque adepturum existimas, momento euanescent. rursus, cum procul ab esse credideris, ab tergo se ostendunt: pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu auersi quam aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt: bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis quorum tinnitu numeroso ad Martem pugnamque incitantur: seque celeri vel procursu in hostem inferunt; vel recursum, cum opus est, repente subducunt; fractaque testudine ita sub scuto se

totos condunt, vt locus a plagam nullus omnino pateat. & cū omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, vt per media tela flammæque, nullo planè vitæ respectu, ad eadē hostium ruant lymphati amentēsque; atque ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minūsvē potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ære sese familiāsque sustentant: quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstūsve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Ariano, qui res item Indicas Græco sermone conscripsit. quare adeò contempti abiecti que sunt, vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quòd si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairem propius accesserint, malè mulctantur: idque ne accidit, per antecedentes famulos turbam submovent Naires: & cū alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus in est fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinā pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum charitate animique moderatione consistit. Quæ indorum contumacia eo minus videtur ferenda, quo sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia

dedecora quantævis claritati obscurandæ, promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. Incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, ut minimè dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Adificia, templis Deorum exceptis, & Regiis ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia palmarum foliis conteguntur: nec ulli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cum hortis apprime cultis, quæ ferme incolunt optimates, ne urbane plebis consuetudine polluantur, ea partim vallum & agger undique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami: passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum aspectumque ignem arcendum: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, ut, instar labyrinthi, cæcos errores & ambages imperitis locorum obijciant; quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulère, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab urbe, se continebat. Ad eum Gamma, cum in anchoris staret, nuncios de suo aduentu præmisit: se, cum Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris, ex alio quædam terrarum orbe aduenisse: neque tamen in ussu è navi egressurum. Latus eare Calecuranus, magnificèq; se ipse circûspiciens, quòd sui nominis gloria excitâ ex ultimis sedib; gressu cerneret; Gâmâ è periculosa statione in proximû portû, cui Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduum mittit, qui Gammam honorificè ad se deducant. Illi tametsi ignotæ fidei, & varæ suspensionis

homini vitam suam credere, comitum amicorumque monitis ac precibus vetabatur : tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas habeat, ac si quid accidat, quo minùs ad naues redire possit : ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim sociis ex vniuerso comitatu delectis, quam ornatissimo vestitu, cum scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione strepituque festo ad littus accessit. Descendenti prestò fuit Catuales vnus ex iis, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cum vario cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuehendas : nam apud Indos equi & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammam tetraphoro impositum, ad urbem Calecutum primùm, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, vt præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coorta rixa perempti sint. Vt ad regiam est ventum, à Caimalibus aliquot Gamma cum sociis honorificè primùm excipitur, dein Brachmanarum antistes liciteus obuiam prodiit, ac manu leniter apprehensum, longo cubiculorum ordine, denis aulicis ad ostia singula stationem agentibus, in amplum conclauē perduxit. stratum erat pauimentum serico eteromallo viridi : parietes verò bonbycina peristromata intertexto auro magnificè vestiebant : ligneis gradibus : fæbre factis in theatri formam circunquaque eminentibus : ea procerum subsellia sunt. Rex ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis cōspersa rosis, gemmeis fibulis admi-

rabili splendore connexa. Caput cum pretiosis in auribus pileus aureus contegebat in tiaram exurgens, vario gemmarum vnionumque contextu. brachia crurâque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pedum æquæ ac manum digitis emicabant. Astabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum Betel, seu Tábul Arabicum: quæ folia principes Indi assidue ferè mandunt, commendandi halitus, lenandæ sitis, & educandæ pituitæ gratia. Zomorinus ipse, quamquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma salutatione peracta, confidere vnâ cum comitibus iussus per interpretem exponit: Emmanuel Lusitanicæ Regem, Calecutani Regis fama commotum, fœdus & amicitiam ipsius iam pridem expectere, quando coram congrédi & jungere dextras locorum interualla prohibeant; lezatum pro se misisse. Nî rem aspernetur, confidere se eam societatem vtriusque non parum ornamenti commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabico tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem ac propensionem erga se vel ex eo elucere, quòd se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque, vltro compellandum & salutandum existimarit. quod ad fœdus & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam, simul edisserit, quas è suo regno merces auerhi, quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc multa de nauigatione deque itinere sciscitatus, Gamman & socius in lauta hospitîa benignè distribuit. His rebus, vt fit, extemplo vulgatis,

cū cæteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atque Arabes magnopere commouentur, ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat quantum ad Lusitanorum commercia accideret, tantum de suis lucris imminui; & si præualidus maniceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum & nauigationem loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt. Ac primū, variis criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt; specie legationis explorandum piratam aduenisse; ac nulla provocatum injuria, quacunque iter habuerit, mare infestum reddidisse latrocinis; emporia cædibus rapinisque vastasse. Quod si maximè Lusitaniæ Regis missu aduenerit, considerandum tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsentī pecunia certissimisque compendiis Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti & toto cælo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperii cupidissimæ, nullo præsertim merito, post habendæ sint. Ad hæc, verales aulicorum animos, & eorum præcipuè, qui magistratus gerebant, cū cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxere. In iis, Cætualli ipsi, cui hospitum erat cura concredita, faciliè persuasum, vt Gammæ, per summam officij simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cū Rex ab insita barbaris leuitate ac perfidia cōniueret; de omnibus consiliis & imminente exitio, per Tunetaniquendā Monzaidem, Hispanicæ linguæ peritum, cui cum Lusitanis in Africa olim consuetudo

intercesserat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quam occultissimis itineribus ad naves festinè se proripit, eo majore euadenti sue, quoddam ab Regia classe per hyemem subducta nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectis; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratissque sibi nulla sua culpa insidiis, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitaniæ Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana collunie, fructus & emolumentum sibi promitteret. Adeas querimonias, etiam atque etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administratos, vetusto regum more, conferre. Quæsiturum se de insidiis, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam & gentis Lusitanæ commercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: nequa veteribus amicis ac sociis fiat iniuria. Cum eo responso Gamma Anchedium insulam petiit, leucas à Calecuta circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis optime abundantem. Ibi relictis è longa iactatione sociis nauibusque, Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit, atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima navigatione remensus, ad Æthiopiarum primum deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem

vti promiserat, appulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem inde petiit insulam cum cætera amœnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenigne tractatus, Mosambicum traiecit; fixaque ibi colūna, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac Beræ spei promontorium denique circumuectus. Hesperidas primùm, dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit. Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, sociis ferme centum, in iis Paulo fratre morbo & labore consumptis, reliquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam renouatos ab inferis cæcatim intueri: de itinere totiusque Indicis rebus sine fine perquirere: incolumnem auentum partemque gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio & amulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammar viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vestigalibus auxit: cæteris nauarchis ac sociis præmia tantis laboribus ac tanto Rege digna persoluit.

LIBRI PRIMI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER SECVNDVS.

DATEFACTA iam India, & incognitę ad eam diem navigationis ratione vtcunque comperta; primū omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit Populi circa præcipua templa frequentes iēre. Dein **MARIAE** Virgini eius navigationis præfidi exstructam olim ab Henrico principe ediculam in ipso aditu portus Olisiponenſis, miram in amplitudinem extulit auxitque, ac loco in primis illustri, vt ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarē statuam collocauit. Adeius templi custodiam & cęrimonias, & naualis præsertim turbę ducumque animos ritę expiandos, eximia sanctitate monachi acciti ē Hieronymiana familia: quā Rex præcipua beneuolentia ac veneratione proſequabatur. Locus desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura tum religione visendus Et quoniam Gamme comitumque fama celebritasque, & multiplex Indicum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem & eiusdē itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquam vltra exploratoriis nauigiis, verum iustis iam classibus ea maria si-

bi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes & copias indicarent, Petrus Áluarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, sūma cū potestate præficitur, Gámę interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mādatum in primis vt Christianā fidē religionemque in iis regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. deīn, vt Calcutanum regē quāta maxima lenitate ac diligētia posset, ad firmā pacem & stabile fœdus alliceret: ille si durum & illiberalem & infidum sese præbere perseverasset; tū verò barbarum scelus, & illitas Vasco Gammæ iniurias vindicaret, cūque nefariis Christi hostibus iustum piūque susciperet bellum. Id circo, partim ad prædicādum ethnicis Euāgelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiē pius doctusque Theologus Héricus Frāciscanus, qui postea Septę vrbis fuit Episcopus, cū sacerdotibus aliquot in eādē expeditionē est destinatus: & præter vectores nualęque turbam, ex Lusitana iuuentute, delecti mille & quingenti propugnatores in classe impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingentissimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maximē idoneū deinde monstrauit vsus) ad Hesperidas tertio-decimo die processit. circū eas insulas fœda tempestas coorta classem latē disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cū ventis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum conuersis ad extremum velis, Olisiponē inuitus irrita navigatione repetiit. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandū Guineæ maliciam, & superandū Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cū se in al-

rum dedissent, post mensem circiter in telluris conspectum ventis feruntur: quam insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum littus navigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa jactatione classem portus excepit, cui, ab egregio situ ac tuta statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca, gentemque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cum nihil planè perciperent, ramen occulto numinis impulsu cœlestes cœremonias & sacram concionem admirabili studio ac veneratione concelebrantibus. Ex iis vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplo missus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precatationibus consecrata, defixit; à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophæti vulgi consensus & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspiciis accuratiùs explorauit. atque a duobus ab Æquatore gradibus partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis, in Æquatorem ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito mari, Hesperiiis Æthiopibus obiacet. alterum latus à prouincia Peruana determinat iuga montium adeò celsa, vt ipsos auium volatus

fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo trāsitu Regio ferme tota in primis amœna est, cœli admodum iucūda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestiuè dilijciunt, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota fermè plaga fontibus, ac syluis, & annibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is, quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adedè violentus, vt inde nautæ dulces hauriant latices, priusquam telluram ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatiās partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante, credita semina multiplici reddit fœnore: ac saccari præsertim est ferax; quod cœleste est donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur, tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rursus, vbi libuerit, eliquatus, artificum manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscreta panè veti similitudine trahitur. Cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie, qua præsertim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant, inciso per æstatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim, ex plantæ cernuntur astricte animalium attri-

tæ, quæ, a serpentibus venenatis aut à feris icta, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucalæ, quæ dicuntur, admodum excelsæ, magnos ferant summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ solertia pyxidatim operto. iis calicibus nuces. castaneæ saporis egregij continètur: quæ ubi maturerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnâ calicè defluunt. Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprime succosa & innoxia; itaque mediis caloribus auidè manducantur: cæterùm in imo pyro faba quædam exuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro præterea refrigerandi vis, faba calefacit. Verùm, ex omni genere, palma tribuitur iis, quos vulgus Ananabes appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmolliâ: hæc suo tempore in frusta desecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recentatæ edulio sunt; verùm etiam in longum tempus adseruantur è saccaro. Iam verò, illati in eas reserpiæ nes ex orbe nostro melopepones, cucumeres, nigræ granata, ficus, vitæsq; biferæ, ac triferæ necnon trifloriformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videtur complures alias pomiferas arbores, quas per censuræ nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximij & quadrupedia plurima, sed ferme syluestria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus utique apparet, quam miris modis ac variis, diuina sapientia laudat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quod priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos, tardiore sunt cursu: itaque deprehensi à venatori-

bus, quâ proximum est, sese aquis immergunt. Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ similitudinem; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eadem lucifugæ sunt, non nisi noctu ad pabulum prodeunt: ubi diluxit, in sua sese condunt latibula. Hulus belluæ carnes gustatu planè bubulas referunt. Cotias verò nominant, magnitudine, & forma, & sapore léporum: rufo colore, parvis auribus, cauda ferè nulla. Maiores sunt eiusdem ferè speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fulsco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantum, sed & corio ipso prætenere, atque ob id ipsum in delicatioribus epulas expetuntur. Cæterum insolito spectaculo Tatusiæ sunt, ad procelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, ut equi cataphracti speciem reddant: ex eo caput duntaxat ceu testudines exerunt; pedibus contractis, & specubus ferme uti cuniculi sese continent: hæ quoque carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigrum est: quæ famelicæ horribili velocitate sunt, viribusque tremendis: eadem pastæ (quod mirère) tanta ignavia dicuntur esse, ut à gregariis etiam canibus confestim in fugam agantur: adeò cibi potusque satietas, non homines tantum, sed etiam feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Certgonibus, (id animanti nomen, buxæ colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius alio duæ dependent veluti manticæ: in iis catulos circumfert, & quidem adeò pertinaciter suo quemque vberi affixos, ut à perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigririam appellant, Ce-

rigonum ferè magnitudine , sed rostro fœdiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat , lentoque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam in pedes exsurgit: denique tam tardè mouetur, vt quindecim ipsis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum foliis, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque verò adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem fustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiam genus earum quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine, colore fusco, prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modicè ad inum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latisque, nimirum ad victum faciliùs comparandum: namque fornicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, operatamque fornicis repentè contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est: sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum, & alia indidem syluestria, vt dixi, verum etiam nuper à Lusitanis inuenta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu fertificant. quo magis mirum, vberissimo agro, mitissimo cœlo, tã fera & acerba esse incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos; ominibus tantum & auguriis ad insaniam dediti, & ariolis impostoribusq; miserandum in modum quæstui sunt. nudi equè viri ac

feminæ prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneaque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidem inferiore duntaxat labro quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinantur ordine simplici, silentio miro; virum vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachiis, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione altisque suspiriis primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lachrymas in potestate. Gravidis haud ita multus in partu dolor, à puerperio foeta confestim exsurgit, ac domestica obit impigrè ministeria. eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic sorbitiunculae dantur ad refouendas vires. huic, de gèris more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem ac litteras ignorat omnes, tantùm tenui quadam traditione, nonnulla de Noe deue diluuiò à patribus accepisse dicuntur: ut valde probabile sit, post dissipatòs quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostris orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora carvère, satiua radice victitantes: in farinam redacta, quam mandiocam appellat. sub eodem tecto, ad inuersæ modum carina prælongo, multæ simul familiæ degunt, nocte a' noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis: viuuntque in diem; &

quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo querendum est, patientibus oculis vrinantur. itémque laboris & inedia patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: iidem, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem vsque in conuiuijs & computatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijve superesse arbitrantur. Qui diem suum obière, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, nec non edulij per aliquot dies appositis: quod ita persuasum habent, & somnum interim capere & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes, (crebra autem, inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) multorum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio mactant, vorantque tosta verubus membra, & optatissimæ Brasiliæ epulæ sunt. neque, si cui hoc leti genere perire contingerit, malè secum actum existimat: quinimmo ad mortem pergit alacer ac securus: editisque contra ipsosmet percussiores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicillijs habitant, nullo magistratu legibusve constricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omnium quodquot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris aliter à feminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem est vsus minimè absurda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus; eo

quodd Fide, Lege Rege, secuti dictum est, careant : beneficiorum acceptorum immemores, æquè iræ ac libidinis impotentes, ad pugnas & certamina temerarii præcipitèsq; , ultionis & humani sanguinis auidissimi : ad summam, belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores, patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate I E S V Euangelium, & liberalium artium disciplinas, in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc suo loco fusiùs. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamque discendam ibi relictis, (quorum vnus deinde ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse ne frustra tempus insumeret, ventis in Orientem vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani trajectu leucas numerant ferè mille ducentas. Oceani sequentis ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spatium audaciùs quam feliciùs ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem cōtinenter apparuit Iamque uariatè sæpius cœlo pelagóque, atræ ac sordidæ nubes, ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi reciprocando collegerant : mare languidum erat ; insidiosa tranquillitas ; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique captandam, totos velorum expanderant sinus ; cum ex iis, quas dixi, nubibus, vniuerso repentè impetu sese effundens Aquilo, transuersas quatuor naues, quarum ad contrahendum minùs aptè fuerant armamēta disposita, inspectantibus cæteris momento ita evertit

obruitque, vt è tanto hominū numero nemo prorsus euaserit. In is Barptolæmeus Diazius, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cū è tot iam tātisq; periculis antea fuisset ereptus, miserandum in modum interiit. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui super fuerant, consanguineos alij, alij caros amicósque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique ni mœrorem ex interitu alieno sui cuiusque periculi metus obstupesceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modò ad astra ferri, modò ad tartara penè ima subsidere, naues cum extremo salutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modò, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salum ipsum interdii picco, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie morientes, & cœlestem assiduè implorantes opem, quæ maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoriacum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudens iam præteruecta, Primas, quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adjunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam rediit. Ita Capralis è tredecim nantium numero cum sex dumtaxat, iisque laceris ac debilitatis, ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, comæatus, ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe refecta, ad Qu loam urbem, atque inde, ne quicquam

rentata superstitione Abrehami & amicitia, Melindem est ventum : & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque & oratore , que Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito ; in Ancheadinam insulam, cuius antè meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ lictori obiectam, secunda navigatione trajciunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina & pane cœlesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis, tamen ob sermonis inscitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem læticiam præ se tulit, ac petenti Caprali haud grauatè se in colloquium, dedit : in eo colloquio cum pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandū ac negotiandum benignè attributæ; iamque Lusitana gaza exposita : curatoribus ad commutationem rerum à Caprale institutis ; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reliqui mercimonio dabant operam ; cum ab iisdem Ægyptiis & Saracenis institutibus, qui ereptam sibi & quæstus materiam & locum apud Regem gratiæ non ferebant; vrba plebs variis artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cœpta. Ne quæ ita multo post, assiduus Mahometanorum stimulis & Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsæ ; & , quod caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine, vel inscio, vel consentiente, certè non prohibente Rege, subito arreptis armis, Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra coruclere, fores effringere, per vim conatur irrumpere. Nestri, quamquam impruiso malo perterriti, è fenestris tamen tectisque fortiter primos barbarorum

impetus repulère : sed perfosso demum , dirutóque pariete , vis ac numerus vltra sustineri non potuit. hostinm ad quattuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant Lusitani septuaginta non amplius in hospitio versabantur. ex iis ad quinquaginta partim capti , partim interfecti , reliqui malè multati , in iis Henricus antistes cum sodalibus quattuor , multis acceptis vulneribus , ad classẽ vix euasẽre. Fuitque adẽ repentina clades , vt antequam è nauibus afferri subsidium laborantibus posset , cæso præsidio , expugnata domus , ac momento direpta sit. Capralis , quamuis tam atroci ac nefario scelere , vt æquum erat , valde commotus ; animum tamen præclare vicit , ac sapienter dolori moderatus est , dum aliqua ratione cognosceret , vtrũ ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi pertineret. Ast vbi super tali tantæque re nihil sibi neque purgationis neque satisfactionis afferri vidit ; procul dubio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus , onerarias decem in ipso portu , mercibus & annona refertas in iectis flammis prorsus incendit ; nautis partim igne assumptis , partim captis , & ad classis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent oppidani , horrida pilarum procellas deterriti sunt. Dem , obuerlis in vrhem maioribus tormentis , ædificia complura disiecta , mortales multi fœda laceratione discerpti. ex iis Naires vnus Regi acceptissimus , cùm ad pedes eius repentẽ cecidisset ; plenus pauoris in præsens , irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis verò egregiè vltus suorum cædem , barbaris amplius sexcentis terra marique peremptis , nauibus hostium aptis , & in ciuitatis conspectu combustis , quòd perfectionis tempus instabat , mense Decembri ad

Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calcutò leucas ferme triginta in meridiem distat. Eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuantē, ad formam peninsule cingitur. Ædificia, mores, instituta ferme eadem quæ Calcutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longè fertilior. Rex tum aliis de causis Zamorino clàm erat, insensus, tum quòd Monopolio Calcuti instituto, mercaturam ab suo ceterisque regnis penè per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se & reliquos Malaharicos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atque vt malus amicitie fideique custos est timor ex ea seruitute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cùm è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quòd omnis Malaharici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se neque suorum quèquam Incolis credèdum existimauit. Michaël erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus Hentici & sociorum opera ad Ecclesiam adscriptus, Indicę rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tètandi fœderis & amicitie causa, Capralis ad Trimumparam legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicę gloria, deque rebus cùm alibi tum ad Calcutum gestis multa inaudisset; iam antè in eius nationis admirationem ac beneuolentiam excitatus; quasi in opinatam aliquam hæreditatem, sic oblatam eius amicitie facultatem auidè arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali dicit, & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administratos, æquo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum naues

quã primũ onerãdas curat : eorũq; procurationibus propriã in suo regno sedẽ ac dominicilium dat. Dum hæc ad Concinum geruntur, legati à duobus finitimis Regibus, Colani & Cananoris (regionem & oppidorum ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeare vellet, commercium & amicitiam longè optimis conditionibus detulẽre. Quas ille condiciones, quòd cum Trimumparaia bona fide transegerat, in præsentia repudiavit : animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque pro pensioni & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quòd multo enixiùs egerat constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundum putavit. Ea vrbs abest à Concino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutòque. oryza importata vtuntur incolę : carne, pisce, pomis abundant : ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis : ad easque digerendas merces non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuariis fluminibùsq; , nauigia vsque quaque facilè aditu admittit. stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena laceris ad Crocodili effigiem : ij tergoris duritie, conchiliorum instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo protus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus : at contra in eadem regione serpentium & anguium adeò teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertilioes quoque sunt multi, dentibus & rostris vulpinis, miluii magnitudine : præcipuo in honore mensarum. Ædificia moresque cuiusmodi cæteris Malabaribus,

80 HISTORIARVM INDICARVM

Rex, inanum Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina; & sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vſurpandi magis commercij & amicitia causa, quàm quòd nouis oneribus multum loci superesset, complura frugum Indicarum pondo ibi coëmit: inque Occidente Ianuario mense cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti maioris formæ naues multis refertæ millibus armatorum, Zamorini iussu frustra inſequutæ. Indico traſmiſſo Oceano, è sex onerariis vna vadis circa Melindem inhaſit: eius armamentis ac ſpoliis ne Saraceni potirentur, concrematus alueus, instrumenta machinaeque bellicæ conſultò demerſæ, quas tamen Rex Monbazæ deinde expiſcatus, in Chriſtianorum damnũ perniciemque conuerſit. Inde Capralis itinere ſolito circumuectus Africam, Iulio denique mense exeunte miſtum ingenti dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel earorum vel fortium virorum interitus quantauis pecunia diuitiſque compensari minimè poſſe videretur. Eodem anno incertus quò loco res eſſet Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum, cum nauibus quattuor Caprali ſubſidio miſerat. Is, paulo infra A quatorem primus inſulam inuenit, quæ à ſalutari M A R I Æ Virginis Conceptione denominata eſt inde nuſquã occurrente Caprali, Melidem delatus; deque in ſuis in Luſitaniam reditu, & Calecutana cæde & inſidiis, multorum ſermone certior factus, Cananorem petiit; regemque honorificis verbis, Emmanuelis nomine ſalutauit. Inde præter Calecutanam oram Cocinum proſicicenti claſſis ingens nauium plus octoginta apparuit: quam Zamorinus, haud dubia victoriæ ſpe, ad Luſitanos in ipſo Canaioris portu opprimehdos, celeriter

celeriter miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes , nauibus , ad faciliorem circumactum vsunque tormentorum , in altum euectis ; assidua iaculatione prælium ad solis occasum præclare sustinuit : neque vnquam hostibus , tanto superioribus numero locum ad conferendas manus , seque circumueniendum reliquit. Paronibus nouem , oneratis decem depressis , epibatis amplius quadringentis desideratis , Calecutum postridie mœsti Malabares , vniuersa lugente ciuitate , rediîere. Ioannes , egregia patta victoria , gratulantibus regulis , Cocinum adiit , naues per otium onerauit felicique successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Transuectus inde Bonæ spei promontorium , aliam insulam patefecit , quæ sanctæ Helene , cuius tum dies natalis agebatur , est appellata : modico quidem illa circuitu , sed saluberrimo cælo , aquis optimis , & egregia frugum & carniû copia : loco præterea ita opportuno , vt ad recteandas è longo itinere Lusitanorum classes , diuino consilio ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauigauit Consalius Cælius : qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus , amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor , nil nisi rubrum lignum & simias pittatosque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel , cognitis rebus in India gestis , classem parauit nauium viginti , rebus omnibus instructissimam : quæ vel amicis præsidio , vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo torius Arabici , Persici , & Indici maris imperio præfectus , cum Olisipone maturè soluisset , ex itinere Abrahamum Quiloë tyrannum , tanto apparatu perterritum , Emmanueli stipendiariû fecit , imposito annuo tributo , quod duûm milliû , miticaliû vt ipsi appellant , vel aureorum summam haud ex ce-

deret. Inde cū in Malabares traieciſſet, in gentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratiſſimam, Calecuto redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interrepti, Mecam ad pſeudopropheta ſepulchrum ſuperſtitionis cauſa peregrinātes at pueri ex eadem ſecta complures Chriſtianis præceptis imbuti baptizatique ſunt: quos Gamma Oliſipone poſtea templi Bethleemitici miniſterio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit, Regique & oratorem ſuum, & ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit. ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum ſui Regis negotia conficit; repente legati affuere à Chriſti cultoribus iis, qui non longè à Cocino Cranganorem habent urbem, è vetuſtiſſima illorum ſtirpe, quos beatus quondam Apoſtolus Thomas ad ſanam religionem ac fidem, à Brachmanarum fabulis & impura ſuperſtitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum diſtributione ſortitus, Socotoram inſulam Arabici maris fertur adieſſe primū: dein, multis ibi factis Chriſtianis, traieciſſe Cranganorem. in ea ciuitate cū multos item Chriſti filios peperiſſet; Colanum petiit neque ibi fruſtra diſſeminato Euangelio, trans juga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præſertim in Coromandelis regno Chriſtiana re bene geſta, petrexit in Siſas, quorum ea tempeſtate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi ſementem in eo quoque nouali facere inſtituit. Atq; haud pœnitenda collecta fruge, tēpliſq; ad Chriſti cultū ædificatis, in Coromādelē ad reuiſendos & cōfirmāndos in fide neophytos rediit. Coromādelis caput ac regia tū erat urbs Meliapor; quam vetuſtate bellisq; dirutam nuper Luſitani, deducta eò militum emeritorum colonia frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apoſtoli cauſa ab ſancto Tho-

ma denominârunt. In ea vrbe sacram ædem extruere aggressus Apostolus , cùm à demonum sacrificiis & ab Sagamo rege prohiberetur ; res interim insignis accidisse perhibetur , ad Christi virtutem & fidem Euangelii comprobandam. Inusitatæ magnitudinis truncum , vt sit , in litus eiecerat mare , quod eo tempore leucas ferè decem ab vrbe distabat. Eam Rex materiam cùm in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret , robusti primùm homines incassum funibus ergatisque amouere conati ; dein adhibiti complures elephantis , cùm toto connixi impetu nihil omnino proficerent , Apostolus Regi conditionem tulisse fertur , si truncum illum sibi ad templum uero Deo ædificandum daret , nullis machinis , nullo mortallum adiutore , sese protinus eum ad urbem attracturum. Cùm rex , insanire videlicet hominem ratus , per ludibrium annuisset ; tum diuus Thomas zona , qua erat præcinctus , ad prominentem è caudice ramusculum annexa , signo tantum facto Crucis , immamem stipitem facili ductu sequentem , vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate , in ipso pomœrio statuit : ibidémque defixa lapidea Cruce , vaticinatus est . cùm ad eum lapidem usque pertingeret pelagus , tum Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem , quæ ipse intulisset , sacra instaurantia venturos. Neque fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum , occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui ceptus. Verùm ab eo signo cæterisq; virtutibus , cùm Thomæ verbis maior in dies accresceret fides , Brachmanas autem fucus & fallacis parta iam auctoritas , iam sagina deficeret ; accensus rabie quidam ex ijs , fœdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu consciuit. Filio admodum puero ipsemet necem intulit , vt haberet vnde

peregrino & inuiso capiti crimen exitiumque conflaret. Citatus ad Regem Thomas cum accusator ab eo per summam indignationem & querimoniam pœnâs filij extincti repeteret; contrâ, Thomæ discipuli, affinem aut omnino conscium eius culpæ magistrum negarent: nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet, qui occisum dicatur, omnium optimè cognosci rem posse. petit ut eius publicè ininterrogandi potestas fiat. nihil recusatum ab aduersario: & cunctis tam inaudite rei expectatione suspensis, cadauer in medium affertur. Tum ad exanimum puerum Thomas placido & sereno vultu conuersus: Agedum, inquit per Christum, quem ego Deum prædico, palam & sine ambagibus puer prome; quisnam huiusce tanti sceleris autor extiterit. Mirum dictu: ad Christi nomen, frigido & ex sanguis corpusculo vitales censestis rediëre spiritus: & clara voce, ut omnes exaudirent, Thomam certum summi Dei legatum: & ipsius odio, adstruendam illi calumniam, nefarias à parente sibi manus illatas esse confirmat. Hac tam illustri tamque admiranda testificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenso iam antè ad credendum animo. Christianam deinde fidem ac religionem sine vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis & popularibus imitati complures Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude & pulso in exilium parricida, pertinax tamen & cæca mansit improbitas. Cum lætos Christianæ rei progressus, & neglecta Deorum simulacra ferre non posset, facta conspiratione præconem Euangelii è medio tollere omnino, constituunt. Tumulus erat nō procul ab vrbe: quo Thomas idētidem, è Christi disciplina, scedere, propitiandi æterni Regis & sui recolligendi gratia consueuerat, in eum locum, tempore captato, Brachmanæ

armati cum sui similibus impetum dant. ibi Apostolus dum ad Crucem alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum & eius præsertim populi deprecatur; telis primùm ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lancea transfossus occubuit. venerandum corpus inde sublatum à discipulis & in templo nuper ædificato conditum est. Accessit martyri, & nomine, memoriæ causa fragmentum haste, quæ in hæserat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes utebatur: & vrna fictilis cespitem inferto, nempe qui manantem è sacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eodem ex omni parte concursus, voti & religionis ergò, fieri cæptus. Hæc ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non è fama solùm, sed etiam è veterum annalibus edidère. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos est. Sunr qui cùm tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, stella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente cõgressum: deque inunani trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrasse dicant, ac postremò in Calamina vrbe mactatum regis imperio, (qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrum deinde corpus Edessam Mesopotamiæ translatum, à Christianis fuisse contendunt. Vt cumque res habeat, nam ego meam interponere sententiam in tali re tantoque locorum & temporum intervallo non aüssim) satis constat, Apostolum in Coromandelio tractu Gangetici sinus, palmain tulisse martyrii. nec dubium est, quin ex diuini viri præceptis atque institutis ingens hominum multitudo, variis Indiæ dispersa regionibus. in hæc vs-

que tempora, Christi nomen fidemque tenuerit : quam ex Armenij Patriarchæ Nestoriani placitis , à quo Episcopus paulo antè hanc memoriam accipere consueuerant , multis vitiis & erroribus inquinatam. alioquin , Apostolicas cæremonias magna ex parte obeunt. Altaris mysteria religiosè venerantur ; eoque viatico , decedentes è vita, se muniunt.

Aduentus Domini & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant, quotidiana psalmodia & sacris insistant : cùm alia Christi Domini Sanctorumque festarum concelebrant , tum verò præcipuè paschaliū feriarum octauam , quam Dominicam in albis vocamus ; quòd eo demum die incredulus antea sanctus Thomas , indito in Christi latus ac vulnera digito , Dominum suum ac Deum suum præclara testificatione confessus est alia præterea multa ex maiorem traditione diligenter obseruant , eo maiore fidei & constantiæ laude , quòd ob id ipsum non modò a Mahometanis hominibus acerbè vexantur , sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutem redacti , cùm aliis indignitates & contumelias perferunt , tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. ijs , aduentu Lusitanorum , noua diuinitus affulsisse lux visa. Consilio inter se habito qui Crangonoris incolunt fines , ad Gammam in propinquo versantem legatos (vti orsus etiam dicere) destinarunt quorum summa orationis fuit ; & se vetustissimos Christi famulos esse ; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos : multa se a barbaris indigna quotidie pati : petere & orare , vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium fideique recipiat. Sub hac , deditionis insigne , sceptrum argento decoratum Gammæ supplices detulere. Quos ille benigno vultu , comiter & amice

complexus, bono animo esse iubet, vel in primis mandatum sibi ab Rege Lusitanię affirmans, vt Christi fideles, quotquot in ea regione supersint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id sibi per Calcutanorum insidias & quotidiana vitę discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamque imminente, posse illis quam vel maximę cupiat operam studiumque prestare. Ceterum, quę prima se occasio det, enixę curaturum, vt non sine causa Christiani omnes in regum Lusitanię pietate opibusque, certissimum suę salutis cōmodisque pręsidium esse constitutum intelligāt. Interea, si qua necessitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant pręfectum; quem firmo cum pręsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cuius, Emmanuellis iussu, Gamma sex ornatissimas naues ad maretimam oram tuendam reliquit; vt Saracenos & Arabas ab Indici littoris accessu & commercij prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se pellicere & circumuenire conatus, cum nihil ei procederet, Trimumparę per litteras ac nuntios alternis rogando minandoque suadere etiam atque etiam institit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certę suis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortius ac liberius quàm à barbaro expectari posset, semel iterumque respondit ille: se nullis neque promissis neque terroribus adduci posse, tantum vt in se facinus admittat, iusque naturę simul ac gentium violet. Si quid ab se petat, quod saluo officio prestare possit, id verò se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Quia viri constantia vehementius irritatus Zamorinus, in Lusitanos primùm, deinde in Trimumparam ipsum aperte grassari constituit. Re-

bus iam transactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquanti classem opposuit nauium undetriginta, eo certiore victoriæ spe, quòd Lusitanicas naues ipsis oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed cum longè sefellit opinio. Siquidem in barbaras duas, reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo congressu terrorem intulere, ut nautæ militesque tentata vix pugna illico se in mare deiecerint. quorum ferme trecenti è schapis inter enatandum occisi: cætera nauigia eodem metu perculsa, quæ cuique proximum fuit, turpi fuga littus petiere. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, vetitus ne qua in breui per imprudentiam incurreret in captiuis duabus haud spernendæ merces inuentæ in iis pretiosa fictilia & argentea vasa permulta, itemque simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie, huic luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem claritatis eximiæ pyropus, castaneæ pænè magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, aluei cum armamentis in conspectu omnium incensi. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cum ex itinere Camanoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque in Olisiponem leto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egredientem in terram excepere, Emmanuelis iussu, principes nobilesque viri quàm plurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petiit. Auxere illius diei lætitiā, cum naues

permultę variis è regionibus eodem tempore in portum inuectę; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu prelatum aureū in argento disco vectigal, quod Abrahamus Quiloę tyrannus eo primum anno pependerit. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctę Eucharistię vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam lapillis, in æde Bethleemitica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calcutatas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari: Trimumparę verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facilè perpulere, vt ipsi Trimumparę bellum inferret: ac quoniam preces ac minę parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Quade re consilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatam Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubertinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendique discutere frustra conatus est: quandoquidem Zamorinus non nihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potiùs & iracundiæ, quàm rectę rationi ac salutaribus patere consiliis, vt plerique mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitanicę classi præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimum niti præclare nosset; bellum terra maximè sibi gerendum existimauit. Eoque consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius antè meminimus, vicum, sexdecim à

Cocino leucas, cœgit. Ea fuere armatorum ad quinquaginta millia, Cuius tantę molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli; nomen Lusitanum diri omnibus execrari: ipsos ad eadem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio munisset. Principes verò ac dynastę eodem perterriti metu, Trimumparam supplices etiam atque etiam precari hortarique, tempori cederet, Zamorinum placaret; denique ignotę amicitię & incertę dispendio, regni salutisque aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilque sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hospitij violaret ius, fidemque datam Regi Lusitanię falleret; dynastę plerique desperata Confinensi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugere. Quos imitati postmodum Europæi duo Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & aeris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sanè graui Christianę rei damno, barbaris prodidere. neque impunè cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquot, agnoscetes errorem ac scelus, cum ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illico deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino parantur, Sodreus, ora Calcutana vastata, Cocinum peropportunè cum sociis appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed ille simul edoctus quanto in periculo res esset simul infimis precibus rogatus vt milites in terram exponeret, seque cum Trimumparę copiis maturè coniungeret, contra omnium expectationem

animo prorsus obdurato respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum instaret bellum, se officio præclarè fructurum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consuleret. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas rectà contendit: Arabumque sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam insulam. haud longè ab Aromata promontorio, quà in Septentriones obuersa est, in anchoris cōstitit: ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubatque; Maio mense ineunte atrocior Boreas vehementi procella naves allisas ad saxa comminuit: ipseque Sodreus vnà cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio & repentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, vti statam & anniuersariam eam tempestatem caueret; quamquam obtemperantibus aliis nauarchis, & in tuta sedentibus loca; ipse tamen contumaci vultu, verbisque insuper contumeliosis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, affirmans non ab Sōdreis desertum Regem, sed enixè operam deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrius idem haud sanè discrepat. Cæteri, qui mutata paulo antè statione periculum euitarant, ad placandas cœlestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora cōstituūt: sed incēse officio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cū In-
dicum pelagus traiecissent, aduersis tempestatibus ad

Anchediuam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de sua tum de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiam atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petière, vti se ad Cananoris Regem navigare permetteret. ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ prouidentiae fiderent; quæ bonas causas, cum in extremum discrimen venissent; tum maximè subleuare consueisset; de profectioe verò minimè cogitarent. neque enim se permissurum, vt quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, ne despondeant animum, hilari vultu & accommodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit sceleritate, copiis ex vniuerso regno contactis, opportuna loca praesidiis firmat, fossas repurgat, nouas circa urbem munitiones vallumque perducit: in primis verò, quoniam Repelini yada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingentis opponit. ad eum Laurentius Morenus & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri ultro se adiungunt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiendum ominibus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquam traicere conaretur, noua ferri flammarumque denuntiatione Trimumparam aggredditur, ni Lusitanos relinqueat. cum ille minas omnes terrorem que præ officio ac fide contemneret: copiae traduci a Zamorino, quacunque vada patebant, illico cœptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non

sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se cœpit; atque, vt initia sese dabant, rei difficultate deterritus, procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Triumumparam & Christianos odium acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cœpta prosequenda, per occultos internuntios quæstorem Trimumparæ ingentibus præmiis promissisque corrumpit, vt per occasionem stipendij numerandi, quamplurimos Naramuini præsidio ab signis abducatur. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quamquam ægre ferente Naramuino, dimidiam ferme Nairum partem in urbem euocauit. quos cum sub vesperum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucem castra omnino repeterent: Quæstor extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinum per eosdem nuntios admonet. ille, ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur, omnibus connixus viribus, non sustinente iam impetum Naramuino, exercitum, sarcinas, atque tormenta partim actuariis, partim vado traduxit: ac Naires vigiliis fessos & infrequentes, facta impressione, in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinos, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans, vna cum duobus aliis regiis iuuenibus cadit. reliqui fuga dissipati, variis itineribus in regiam conuenere. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparæ fidem. iterum per cōmunes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo, conditio-

nes pacis reiecit, collectis reliquiis Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quam ut Lusitanos, eorumque res omnes, à cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli, ac præterea situ & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: ut si minus loci religione certè munimentis armisque hostem arceret. Omnes ferè procures, ut suprà dictum est, ad hostes turpi defectione transierant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimumpare sese fidum comitem amicumque ad finem vsque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; urbem flammis iniectis vniversam incendit: Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tam secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Bracmanis effusè latantibus, ad gratias inani- bus diis agendas Calecutum reuertit. ibi, æraria officina instituta per duos, quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriam magnis præmiis fouebat incitabatque, omnis generis tormenta machinasque ad vrbium exidia comparabat: cum è Lusitania subito nostris admodum laborantibus affuit Franciscus Albuquerqueius, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cum cæteris, qui ad Anchediu hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipinum rectà cō-

tendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum animatumque, tum ad regiam tuendam personam presenti pecunia subleuatum caeso & fugato Calecutano præsidio, in Regnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando vrendoque perduellium testa sataque nonvno loco hostes vel inuitos in certamen extraxit; multisque minutis præliis exiguo admodum suo detrimento cecidit, postremò oppida quoque aggressus, primò Chiriuapinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynastis, qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore militum expugnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum, à Trimumpara exceptus, pro amicitia petiit, vt quoniam inter eas nationes aded infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset; castellum ad eorum corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret, quod Rex aded prolixè liberaliterque concessit; vt è suis etiam palmetis, quoniam cæmenta non suppeterent, præcipua firmitate materiam in eam ædificationem excidi quam primum iusserit: dein loco in primis idoneo atea dimensa & inchoato iam opere; dudum expectatus è Lusitania cum iuuentutis robore superuenit Francisci patruelis Alphonsus Albuquerqueius, is, qui rerum deinde gestarum gloria Magni cognomen est consecutus. eius accessu, Lusitanis Indisque certatim insudentibus, breui consummatum castellum, & in eo templum Diuo Barptolomæo dicatum est: vt magno vtrumque consilio ac pietate, sic modico sumptu elegantiaque Sacrarum ædium & arcium, quæ variis Indiæ locis per alios aliosque præfectos deinde per otium absolutæ sunt, lignea illa prima ædificia quasi typos ac proplasmata iure quispiã dixerit. Eo munimèto perfectò, supplicatio à

Lusitanis habita: signum pendentis è Cruce Domini sub umbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, prætinentibus tubis cum religioso tripudio ac festa saltatione prælatum. pompa ad arcem vsque perducta, & cum arx ipsa, tum in ea templum precatione solemnè à sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia quod illo primum diè Romana Ecclesia diuis in rebus Lusitana gens in humanis, Indiæ possessionem adire quodammodo videretur. Post hæc, Albuquerqueius vterque ad perdomandam Zamorini ferociam nouas excursiones fecere. vastatus in primis Repelinenfis agger, pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutæ, nauigia captâ ac direpta permulta, denique bello passim circumferendo, tantum terrorem omnibus circâ populis intulere; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, oratores pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus iis datum est fœdus, vt & eadem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemque ab lacessendo armis Trimumpara in posterum abstineret. In hæc ferme leges pax conuenit, ac rursus cum Zamorini popularibus amicè agi & contrahi captum. Eadem fama permoti iamdudum tutores Colani Regis, (nâm ipse per ætatem potens regni nondum erat) per legatos ite fœdus & amicitiam petiere. Quibuscum eo libentiùs iunctæ dexteræ, quo maiores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quatuor & viginti leucas à Cocino in meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecutum & aliæ Malabarici soli olim ductæ coloniæ abundat mercibus; portum facili præbet accessu, ac præterea, multis familiis veterum Christianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementiùs Lusitanos

Lusitanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis præcipuè cautum in fœdere : multis & grauib. injuriis liberati , eorumque fortunis ac dignitati consultum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisque commercij ritè confectis, domicilium proprium Lusitanis in v. be Colano attributum. eò confestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarunt. Accessit rei diuinæ procurandæ causa Rhotericus Dominicanus ; is, & morum integritate & doctrinâ præstantia, paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmavit. excoluitque : partim ab stipendiis demonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno, quo hæc in India gerebantur, (is fuit à millesimo quingentesimus tertius) nauarchi aliquot ad com meatus Arabicos prohibendos Olisipone profecti, Zanzibaris Regem, malis coactum, stipendiarium Emmanuelis fecere. itemque Brauæ liberæ ciuitati, leucas cis Melindem centum annuum vectigal impositum. ipsi verò Melindensi Regi ; cum à Monbaz tyranno valde premeretur, sanè opportuno tempore latæ suppetiæ. tyrannus ab armis discedere, & propè iam victo Melindensi pacem dare coactus est. Cum terra marique negotia Lusitanica prosperò admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patefieret ; tranquillæ iam à Calecutano res, vnus hominis cupiditas & amentia perturbauit. is, Cocinensi apothecæ præpositus, cum nauem Malabaricam pipe re onustam præteruehi cognouisset ; repentè, vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam sine mora Cocinum pertrahant : nauem cum se Zamorini amicos & populares clamarent ; Deumque & hominum fidem testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere ; nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna, sex Malabres inter-

fecti, complures vulnerati : nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecam piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confestim ad Franciscum Albuquerqueium mittit, qui tantam in injuriam expostulent. ille cum rem negligeret, nec modò ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur, enimvero Zamorinus continuo exarsit iracundia, coalitamque recens amicitiam indignabundus abruptit. Hanc ego directæ pacis ac societatis causam, Damianum Goeßium & Hieronymum Osorium sequutus, in medium attuli, haud sanè ignarus, in hoc etiam ab iis dissentire Barrium, culpamque omnem in Zamorini mobilem animum utcumque trāsferre. Sed regiis chronographis a me præsertim in re tali tantæque, temere fides abroganda non fuit. Caterùm Zamorinus, ut dicere institueram, acri dolore succensus, primum edicta omnia decretaque in rem Lusitanorum facta extemplo reuocat; dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit; postremò ad euertendum Trimumparam, Lusitanosque ex India pellendos, majore quàm unquam antea conatu copiisque se comparat. Et quamquam inexpiabili in utrosque odio ferebatur; bellum tamen distulit consultò, quoad Albuquerquei fratres, omnibus iā nō vno loco nauibus, ex India abscederēt. Quibus de consiliis Trimūpara litteris amicorū ac nuntiis maturè certior factus, cum Francisco (nam is præerat summæ rerū) egit etiā atque etiā, ut adeò difficili ac periculoso tempore quā firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinquat. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi, & constantissimi Regis obtestationes precesque flectere Francisci animū valere, ut naues plus tres cū cen ū & quinquaginta dū taxat

propugnatoribus daret præfecto Eduardo Patieco viro fortissimo: nimirū, vt in tāta deinde paucitate cū militū virtus, tū verò diuinæ opis præsentia clariùs appareret. Post hæc, Albuquerque ij fratres vterque simul, verū exitu dispari, in Lusitaniā vela dēdere: Frācisus, incertū qua clade quōvè infortunio vna cū sociis in itinere periit. Alphōsus quāvis magnis jactatus procellis tamen circa finē Iulij mensis, nō minore quæstu quā gloria, sospēs in urbem Olisiponē introiit. Post eorum profectiōē, solutus metu Zamorinus, palā terra marique bellū ciebat. ducētā amplius nauigia, magnā tormentorū copiā. elephātos complures: armatorum milia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinū allato, multi confestim in Malabatis interiorē dilapsi: ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis agrē milites ad milia triginta conscripti; quorum tamen paulatim numerus, partim transitionitū; partim effugiis, vix ad decem milia rediit; nec ea quidem admodum forti animo, vel integrā in Trimūparā fide. Ergo tota pænē belli moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum fortē agebantur feriæ, quibus cœlestes iras, in omne genus humanū intentas, olim suo potissimū capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatē incensi Lusitani vicissim vitā pro Christi nomīne effundere gestiebāt. Itaque tāto inferioribus copiis, nullum periculum recusare, caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus quoniā multis partibus vno tēpore dimicandū fore nō dubia cōjecturā prospexerat, primū ad Repelini vada nouas munitiones ob jecit: dein Cocinēsi arce multis locis instaurata, nouū insuper propugaculum ad portus introitū excitauit. ad hæc, naues & scaphas maiores, vt ad subita occurrerent, omni genere

telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus; uti proximo bello fecerat, Repelini transitum & vado, & actuariis longo ordine confertis tentauit primum: dein magna suorum cede bis terve repulsus, cum in angusto loco se multitudo impediret, & à nostris in confertam turbam irrita nulla jacula inciderunt; Repelinenſis dynaſtæ monitu ad loca minùs vadofa, verùm patentiora descendit. ea re cognita, Patiecus cum expeditis celeriter antenertit: ratusque paucitatem consilio adjuuandam, noctu fudes præacutas toto passim vado fingendas curauit: poſtridie hoſtes magno impetu transire conati, partim se præuſtis cuſpidibus induerunt, partim accedente æſtu obruti, partim aſſiduis miſſilium nimbis vulnerati occiſique: pars etiam, quæ vel nandi peritia vel beneficio linternium in vltiorem euaserat ripam, acriter dimicantibus Luſitanis, aut cæſi, aut in flumen detrui. Zamorinus, ubi aperta vi parum proficere se intelligit; ad inſidias de more conuerſus, percuſſores, transfugarum ſpecie, in Eduardum occultè ſummittit: hoſce ille diuinitus deprehenſos conuictosque Trimumparæ tradidit, in quos arbitrato ſuo conſuleret. pretio dein conuicti, qui veneno inſicerent aquas: eo item ſcelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intenta cura diſpoſitæ. Rumor ad hæc de induſtria diſſipatus, Concinenſe præſidium caſum, naues captas & incenſas: ac ſoliciti circà populi, ut in noſtrorum ſtationes & apothecas impetum facerent nomenque Luſitanum ſomne delerent ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam inſelici rerum euentu cum valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus, dira morbi lues acceſſit: qua multi ex ipſius exercitu ſcædè abſumpti; multi etiam & contagionis metu & belli difficultate perterriti, diſſugere. Iamque ſuſceptæ expeditionis auctores exſe-

crantem, ac desperatis pænè rebus, de pace ac de re-
ditu cogitantem, i. jecta repentè spes confirmavit ex-
pugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues;
quo vno subsidio, vt suprà diximus, Trimumparam vel
maximè niti non ignorabat. Mahometanus quidem
erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad
Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo
celliora, eiusmodi artificium ingenti omnium appro-
batione commentus est: Binis paronibus, valido & à
puppi & a priora tigno inter se commissis, turres eri-
gebat; è quibus deni amplius homines in subiectas o-
nerarias tutò e jaculari possent. Huiusce generis ma-
chinas octo cùm adornasset; Zamorino ignaro talium
rerum, & adulatorum turba circumfluenti, tanta vi-
ctoriæ fiducia subitò accessit, vt Eduardum ad se vin-
ctum perducere sine mora imperauerit. Verùm ille per
exploratores tota de re præmonitus, nouas vicissim in
onerariis machinas excitarat. ac quo die commissum
est prælium, (is erat in cælum ascendentem Christo
Domino sacer) nauium puppes, neà tergo circuii pos-
sent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum con-
gressum, prominentes a prora malos obiecit: preca-
tusque immortalem Deum, vt in ea quoque sibi pu-
gna, sicut in cæteris, propitius adesset; inuictò animo,
per exigua manu, ducentorum ferme nauigiorum im-
petum excepit. Ardentes primùm pyræ ad Christianas
naues inflammandas immissæ: quibus accessu prohibi-
tis, & in conspectu omnium frustra consumptis; tum
denum turrata nauigia nequicquam admoueri cæpta.
Siquidem præter ipsam machinæ formam duplici præ-
sertim clauo, ad regendum inhabilem, æstus quoque
maris tum fortè rapido accedens tractu, gubernandi
arbitrium nautis ademerat: ergo, & magistri guber-
nacula huc illuc frustra torquere. & remiges irritò

irrito conatu in aduersum maris impetum tendere ; & infesto rostro in nostros directa nauigia repentè modò in obliquum , modò in contrarium sisti nihil iam loci consilio vel arti esse : neque moderatores inter se constare, nec remigiũ clauò, neq; clauus magistris parère: alio naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta simul æstus abripere in eo tumultu , cū sagittarum multitudo cælupænè inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris, horribili cum strepitu radiantibus, omnium generum vsquequaque tela volitarent; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tandè appulsæ in quas desinato ictu; maiores globi a nostris subinde contorti: laxatisque compagibus, partim auulsa è suis sedibus tabulata , cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidere ; partim dissilientibus vndique fragmentis , consauciati permulti , ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulère. Ad eum casum clamor à nostris terra marique sublatus; & integrata pugna tanto militum ardore ; vt Calecutani , multis passim occumbentibus, attoniti pauentesque certarim terga conuerterint. neque vllis ducum Regisve ipsius aut minis aut hortamentis sisti fuga potuit. contento cursu remotas Malabaris insulas , & intima pænitus æstuaria petièrè ; quinque circiter ab initio belli menses effluxerant eo toto tempore Zamorini copias valde minutas esse constabat. pestilentia , mortalium ad tredecim millia absumpserat : totidem ferme huc illucque distulerat metus. variis præterea certaminibus magna parte nauium ac tormentorum amissa , ex ipso militum roboe millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infelicitè iam toties in arma coortus cū m & hyems immineret , & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur ; abjectis belli consiliis , in so diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit , ac retro ad

Pananem tristissimus abiit, Brachmanæ auguresque, quoddam belli suasores & impulsores semper fuissent, veritine in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè observata auspicia, neglectas religiones & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito rejecere. Hisce artibus mendaciisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamoritano, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum injecta formido, regni administratione vicariis tradita, ipse interim eger animi, ac mœrore pænè confectus in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum verò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is & ante prima signa fortiter dimicando, & insidiis maturè præcauendis: & disponendo milite, & muniendo ubi res postularet; & omnia militaria munera impigrè obeundo, accertimè simul belatoris & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potius quam humana tota res visa. quando tam multis Malabariis ex utraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo, ac narium insuper alvei non semel trajecti ac perforati sine vilius damno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pile, irrita plaga (quis credat) obuiis quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res Christo, salutis humanæ parenti supplicationes habitæ & solemniritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatū est. Redeuntē è praelio Patiecum Trimumpara per quam arctè comiterque cōplexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum sed vitā

salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea multo litteris & nuntiis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluerengam cum navibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat. is, quamquam ab Eduardo parta iam antè victoria, magnum tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduus popularium precibus in patriam reuocatus, bellum, eadem qua deposuerat lenitate, reparare terra marique instituerat. Jamque ad Cranganorem oppidum terrestres naualesque copias intentiore delectu habito contraherat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eò profecti, recens ædificata ab hoste navigia primùm expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filiis interempto; dein ex scensione facta, eodem impetu Naubedarini peditatum fundunt fugantque. tum Cranganori oppidum, ecclæ flammæ; Christianorum tamen tectis, ac præcipuè sacris Mariæ Virginis & Apostolorum ædibus, temperatum est. Per idem tempus Rex Tanoris, (ea quoque Malabarica est regio) cum finitimis bellis admodum premeretur, à Lusitanis auxilium petiit; seque ni aspernarentur, Emmanuelis vestigalem fore professus est. missi ex templo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cum brevī superior hostibus euasisset; certis, uti receperat, legibus in Regis Lusitanie societatem ditionemque concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calcutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In iis mercatores Arabes omnium ditissimi. cum ad Mecam reditum pararent, pecuniam

& pretiosissima quæque in naues imposuerant, sub Lusitanicæ classis discessum illico vela facturi. Non fefellit ea res Aluarengam. Continuo Pandaranæ portum scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere ornatissimas, & propugnatoribus repletas, vi cepit, ad direptas, incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuel Vasconcellio, opimis spoliis onustis Aluarenga Lusitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco; cuius egregiæ virtuti, immortalibusque erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad regem litteris tribuit. Ei testimonio cum aliorum etiam litteræ sermonesque astruerent fidem, Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequaquam est passus, ac præter cæteros honores, aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit, ornavit quæ Regis iussu Iacobus Ortizius Visensis Episcopus: idemque cæteris in oppidis Lusitanix factitatum. dein, vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accuratè perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamque admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actæ Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER TERTIVS.

O c tam successu rerum, Emmanuel Orientes opes imperiũmque animo, & spe in dies majore complexus, percunctando à regionum peritis & navigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse quidam haud absurdè coniiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itẽmque Malacam, Sincapurano impositam freto; quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pænè innumerabilium mercimonia commearent: ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adjungenda; vel armis, ubi res exigeret: occupanda; studium omne cogitationemque conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnam expeditissimam rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Ægypto Syriæque in Lusitaniam transferendæ. Non fefellere ejusmodi consilia, Saracenos & Arabas viros, & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis adorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachma-

nas persuadent, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium & armorum apparatu inferiores tot iam euentus ostenderint; ab Ægypti & Arabiæ ac Syriæ Rege Campsone, quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cum amplis muneribus Maïmames, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus. is, miscendo consilium precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auitę causam susciperet, ac prophetę sepulchrum, & pópulares, amicosque & consanguineos à Lusitanorum iniuriis ac latrociniiis vindicaret: modo suadebat, vt sibi quoque vi&igalibusque suis maturè consulere. Gentem ab vltimis orbis terrę terminis in partem Indici commercii vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam interuerrere. quibus denique visum sit, navigatione ipsa interdicare minimè dubitet. Qui tam longinquis ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedem in Asia fixerint, non ansuros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi & extingui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudentia quàm primùm occurreret. Ad extremum petebat, vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milisẽ instructam, ad Indię littora mitteret. Calecutanum comneatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudopphetæ stirpe, disseruit. Haud vana asserabant. etiam Campson & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanę

domus, quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat : vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset : & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. Igitur & regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate adpellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optimè sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Ceterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei, deliberanti multa occurrebant, quæ quàmuis incitatos hominis impetus admodum retardarent, primùm communis Mars & incerti bellorum euentus ; dein periculum ne, Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret ; postremò ædificandæ instruendæque classis difficultas : quòd & materia cædua, cùm in Ægypto non superat, longissimè petenda : & informes triremium aluei membratim à Cairò seu Babilone, quo interfluo Nilo Memphæos obiacet antiquæ ruinis ; Sueziùm vsque, rubri maris emporium, per solitudines arenosas & auias trasuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam accipiem belli subiret aleam, sibi tentandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi ac minis apud Christianos proficere posset. Primùm igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiosè submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte. Sina reliquias diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consuleretur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pa-

uentem ac trementem, Campson cum minacibus literis ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se a duobus Christianis Regibus Fernando & Emmanuele iamdudum intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorum culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc Rex vterque, focer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos, quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exilij compulsum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæ quæ in Ægypto & Arabia, quæque in Iudæa ac Syria visantur: cum ipso Christi sepulchro euersurum & concrematurum esse. Quæ si pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumque pro sua potestate quam primùm ab ea mente concilioque deducat: Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem maximum detullit, haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus propè hereditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander Senatu super tali tanta quæ re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coràm fusiùs cuncta cognosceret, mittit. Hunc demissè precantem, vt ab lacessendo Ægypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquiis pro sua pietate consultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campso-

nem studio Mahometicæ superstitionis, ab omni-
nandi monumenti cura, sed imminutis portoribus & edictibus que torqueri. quæ detrimenta quando vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, ut Christianis negotiatoribus è suo regno pellendis; & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat euertendis: nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vestigalium faciat. Nam quod Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem quæstus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsas è Bética Mauris effluxerant) adeò acerbè, tam dolenter expostularet: cui non apparere, causas quæti accusationum & criminum: & sordidissimæ cupiditati avaritiæque inanis in speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus iræve tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecuniisque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos, copiosè instructum, Rex Lusitanus Romam remittit: ac simul ipsum Pontificem Maximum per litteras omni sollicitudine liberat. Ipse verò, quæ erat prudentia & animi magnitudinè, tam dira Sultani comminatione adeò non exterritus est, ut magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbè contempserat, quasi adactis ad vitalia telis, denique commoueri. Quocirca ad cæpta prosequenda, duplò pænè maiorem, quàm superioribus annis, classem instruxit. etque præfecit Franciscum Almeidam. virum cum cætera illustrem tum quòd fortem ac fidelem operam in Batica expeditione Fernão nauarat. Huic magnope-

re in discessu præcepit, vt quoniam ad ea, quæ iam dudum agitabat animo; & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arcès aliquot opportunis Africæ Asiæque locis extrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum darent. Præfectus, cum ad VIII. Kalend. Aprilis, qui dies cœlesti ad Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis omnibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus & clericis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assuptis; octano Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cum ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehemēti Aquilone vsque adeo in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; vt classiariis præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram exemplo flexere, & secunda nauigatione paucis diebus Quiloam est ventum. ibi Abrahamum tyrannum callidè tergiuersantem, & annum stipendium Emmanueli recusantem pēdere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis virum & expertē in Lusitanos fidei Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus eque ac terrestres in primis commodo, arx edificari cœpta ingenti alacritate nauticorum & militum. cumque labor in orbem irer, ipsæque Almeida & ceteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem: non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali urbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitu-

tis Quilox rebus, & firmo præsidio arcis imposito, itē-
 que nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam
 petiit classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insu-
 la, quam æstuarium efficit, excelsa ad conspectum
 tumulo posita, portum habebat duobus propu-
 naculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico nau-
 fragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari col-
 locarant. iis cum aduentatē classem aditu prohibere
 conarentur: nostrorum iactibus breui disiectum vtrum-
 que castellum, ac liber introitus Almeide patuit. mis-
 sis deinde ad tentandi reguli animum nuntiis, cum ni-
 hil pacati responderetur: Almeida triphariam ador-
 tus urbem, Assumptæ in cælum MA^{RIÆ} Virginis
 die festo vi cepit, ac direptam incendit multi ex hosti-
 bus interempti multi in seruitutem abducti. Regulum
 inter ipsam dimicationem desperata victoria, fugien-
 tem syluæ texere. Transmisso inde sexdecim diebus
 Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insu-
 la, quod in littus imminet Indicū ac tutam statio-
 nem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præ-
 scripto castellum excitatum. Hinc Almeida Canano-
 rem traiecit: ac summa Regis voluntate ad tuenda
 mercimonia optimo loco arcem exstruxit, præsidio-
 que cōmuniit. Per idem tempus Lusitani cui ad Co-
 lanum agebant, contracta temere cum incolis & A-
 rabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius
 rei cognoscendæ ac sedandi tumultus causa, Lauren-
 tius Almeida Francisci filius classe profectus, cum su-
 perbia responsa tulisset, commisso prælio, Arabum
 onerarias ad viginti magno ardore militum captas in-
 cendit. quo item in prælio illud in primis accidit me-
 morabile: pila è maiore tormento in scutum Ioannis
 Hominis Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla
 prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex
 Cocini

Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito, quod nuper in bello Calcutano ad Zamorinum unâ cum aliis principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonij, cum novum deinde Regem vexaret exerceretque, ac popularium sollicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus. Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos, (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodém anno deinceps, ut quæq; parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo post Almeida profectionem, vir egregiè fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, navibus sex ad Sofalam venerat, ut arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret: ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni, ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloo profecti, & ingenti lucro cum finitimis Caffribus, qui in Monomotapa Regis imperio variis locis aurum effodiunt, Indicas vestes & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ad tyrannum Abrahemo; perque fraudem in eius terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum, Gnaia cum adis-

set ; primùm ostendit , quantum ex Lusitorum societate & commercio utilitatis capere posset : dein petiit , ob eam ipsam rem , uti ad merces custodiendas castellum in iis finibus ædificare sibi liceret ; id non magis aduenis , quàm incolis præsidio contra finitimorum incurtiones futurum. ac simul de Regis Emanuelis benignitate opibusque multa disseruit. Ille , non tam ratione societatis adductus , (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret , & graues accolae fore procul dubio cerneret) quam fama perterritus , eorum , quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta , perhonorificè accepit virum ac postulatis in speciem libenter annuit : quamquam acriter obistente Mengo Musaro genero , viro acri & bellicoso : quem senex ea potissimùm ratione leniit : fore ut Lusitanos insolita cœli intemperies , & loci grauitas , ac palustres humores paulatim absumerent ; vel certè sic afficerent , ut à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus ; locum quâ flumen in mare effunditur , ædificationi designat. & quòd cæmenta non suppetere , casas è robusta materia raptim extructas , duplici vallo , & propugnaculis , & fossa circumdat. Neque ita multo post , uti prædixerat Izufus , aduersa valetudine tentari aduenæ cæpti : paucisque diebus adèd peruagata vis febrilium est , ut ex vniuerso præsidio vix quadraginta superessent , ad arma ferenda , & vigilias obeundas idonei. Quam occasionem ratus Arabs de medio tollendæ inuisæ nationis , exstimulante præsertim assidue Musaro genero ; tamen suis duntaxat opibus rem aggregi non est ausus. Mocondes erat Cafer , vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet , Europeos piratas , qui maritimam oram dudum infestam habuerint , denique

ad se delatos, intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circundederint, fama & squalore panem confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, se rem in eius aduentum integram servaturum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani expertus iuris, adventitij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter æquit. neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saracenis tota de re festinè præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Casribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occultè disposita fuerant; & cum à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter spem adderet vires, sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maximè fretus (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus sarmentorum ex agro collatis, ad castellum copias incompósito agmine admouit: completisque fossis; nostrorum paucitate contempta, Cafres alij valum scandere, alij conuellere nitebantur; cum in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emissa repente ferrea procella, tantam edidit stragem, ut relicta opugnatione attoniti pautesque barbari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tuto esse licuit. siquidem continuatis bombarbariæ ictibus, magno impetu disscutantis arborum fragmenta semiermes incautosque misere lacerabat. cui tanto malo eum nullum, præter fugam, remedium occurreret; tabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fremere quod se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Diis gerendum euocassent. atque, ut est rapacissima gens, ne prorsus inanes abice-

derent, Izufi agra vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto, in patriam reuertere. Ac ne Lusitani quidem inultam passi perfidiam. Post Castrum profectiorem, cognito Izufum eiusque satellites, nihil minus quàm nostrorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis intempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in regiam subuectus, Izufum & paucos familiares occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fierat, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis redeiit. Postridie, cum res emanasset, ira idioque incensi barbari quàm maxima coacta manu, denuo castellum adorti; & eodem quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis cum caede & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de successione captum. Cùmque Musafus, præpollens viribus & popularium gratia, Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur, & satis appareret, ius in armis fore; alter ex iis, nomine Solimanus, ad Gnam confugit salubri utrisque consilio, siquidem: Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores, tamē, imminente Lusitano veritus ne sera essent Ægyptiaca auxilia, contracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quàm antea classē omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Ægyptos Arabasque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quàm maximè incantum & imparatum placuerat adoriri. Verùm ex vrbe Calecuti clàm elapsus Ludouicus Patritius

Romanus (qui cognoscendi studio , vt fit , mercatoris habitu in Indiam penetrauerat , idēq; hæc ipsa deinde litteris cōcignauit) Almeida vtrique, & filio patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo pōst , è variis oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurentium rectà contendit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta , lemborum ac paronum biremiumque ad centum & triginta , omni telorum genere & numero militum instructissima. Ad eius famam Laurentius , patris iussu naues non plus vñdecim admittis triremibus paucis raptim adornauerat , Lusitanis præter nautas , impositis octingentis. Vt adictum bombardæ ventum est , conspicatus Laurentius tantam hostium multitudinem , expiatis de more nexis , primū omnium ædem MARIÆ Virginis Victrici vouit , si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein , paucitati subueniendum ratus arte , ne à Malabaribus circumueniri posset , tormentis , qua parte virum longè præstabat , eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prælium nauibus , leni Austro flante , simul & venti beneficium & congregiendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo statim certamine , cū in syluam adē densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga , neque ex tanto intervallo vel tormenta ferrea , quibus tum utebantur hostes , vel sulphurei pulueris ollæ , vel sagittarum imber nostros admodum læderent , multæ passim omnis generis naues hostium aut depresso aut in littus ejectæ. Ac , dissipatis demum ordinibus , quod antea consultò vitarat Almeida , pugnam è propinquo conferuit. Prætoriam nauis erat hostium , tum aluei magnitudine , tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehensam Almeida cū fortis-

simis aliquot bellatoribus incredibili panè ausu transiit : tantoque ardore animi & corporis dimicatum est, ut è sexcentis propemodum armatis, quos eam tuebantur, superfuerit nemo, exceptis iis, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant, Pari conatu, verùm successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo maiorem & propugnatoribus instructam fermè quingentis, inuaserat. cùmque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus victor Almeida subuenit, nec modò suos è periculo egipuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurentius hand cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormentorum ictibus perforatas demersit : palata aliæ contento cursu Calecutum maximè repperentes, cùm longinqua fuga, tum quòd eas terror ipse longè latèque distulerat, ex imminente clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus caesis, sex tantùm è suorum numero desideratis, (que res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti porta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius urbis in conspectu res erat gesta, magna cum totius populi ac Regis ipsius gratulatione, sospes introiit : ac præmiùm omnium, MARIE Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum aliis nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcannem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qui in regione Goa urbs est, opportunitatem nactus, dum ad Cananorem destinetur Almeida, sexaginta

actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos misit, præfecto classis & auctore totius consilii Antonio Fernando Lusitano, exsule ex iis, quos ad cognoscenda loca gentisque Petrus Aluarius Capralis, ut supra dictum est, Quiloæ reliquerat. Is, ad spem vberioris stipendii transmissio Oceano, cum se ad Sabaium contulisset, eiurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomen assumpserat: &, quodd rei maritimæ & navalis fabricæ peritus esset; apud Goanos, talium rerum ad hunc rudes, magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exsensu facto, nuper ædificatam à Lusitanis arcem omni conatu oppugnare institit. Præerat arcis præsidio Emmanuel Passianus, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italię Genua claro genere oriundus. Hunc, in subita re, quamquam ab aliis rebus imparatum, non defecit animus: ac dierum aliquot oppugnationem, cum vrgeretur vndique, præclarè sustinuit. ac demum Abdala, victricis classis iam iamque aduentantis perterritus fama, quàm celerrimè sese irritito incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea postmodum arx, quod valido præsidio propter hostiū propinquitatem indigeret, ne Lusitanicæ res in tantâ paucitate distraherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde ad Franciscum affertur, Saracenos mercatores, à Molucis & ab aurea Chersoneso redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldiuas insulas in Arabiâ tendere. Quocirca Laurētiū filiū ad eos insectādos ꝑꝑicisci iubet. Is cū incognita fulcaret Maria, estꝑ impetu primꝑ oīm Lusitanorū ad insule Ceilani littora abripitur, quā insulā uti supra dictū est, veterē esse Taprobanā Ioannes Barrius multis argumētis affirmat. hæc, ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta

leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo iate, in latitudinem quattuor & quadraginta, atque à Cori promontorio, vt suprà diximus, auulsa freto vadoso, Piscariæ, quam appellant, oræ prætenditur; ea cæli clementia, soli vbertate, & copia fluminum aquarumque perennium, vt primorum, parètum sedes olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, nec non elephantos gignit egregiè bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrum incolæ effodiunt, plurimas fert gemmas, verùm præcipua claritate sapphyros, chrysolitos, pseudopalos, ac pyropos: itemque aromata pretiosa, cinnamæa, cardamomum, piper, ac palmas eximiæ bonitatis. Ad hæc, vel in primis jucundo spectaculo syluosi montes ad efficiem theatralem inflexi, vastam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & subrectam altitudinem pene septem leucarum exsurgit; habetque in summo aquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum emihens ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sarætate viri, quem ex Indiæ regno Deli quodam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnus Dei cultum religionemque traduceret. ergo tantæ venerationis est locus, vt à leucis amplius mille omnium ordinum peregrini, ac præsertim Iogues; illuc pietatis causa certendant ingenti labore: siquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen non nisi per adactos clauos ferreæque catenas accensus est. Haud absimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, vestigio, quamquam extinctu iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Æthiopum Reginæ quem cùm alii scriptores, tū verò Dorotheus

Tyri Episcopus (qui, Constantino Magno imperante, & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaque Erythra, & in Taprobana, Christi Evangelium promulgasse testatur. Porro insula vniuersa nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci regione, in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omissa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectio, cum lætis admodum nuntiis ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus Acunia, Alphonso Albuquerque comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturam ac religionem explorandi. itaque vel contra sententiam Albuquerquei, (qui ne tēporibus excluderetur, maturandum aiebat,) appulsis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima ferme ab Saracenis, interiora à Cafribus incolì: terram esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiosè perquirat, aduersisque subinde tempestatibus, nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquerqueius præclare monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit certis enim & anniuersariis ferme flatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Ea si quo casu præterlabantur, dum denuo recurrant, multorum mensum sæpe mora cæptis interuenit. Igitur, ne frustra interim tempus absumeretur, à Madagascare Melindem est ventum: & Oienfis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum, vt ferebatur, infestus eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occidi-

tur, quo terrore perculsus Lamenſis finitimus regulus, in Triftani fidem ultro conceſſit, & ſtipendiarius Emmanelis Regis eſt factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem claſſis acceſſit; ea cūm, pactum ſuperioribus annis tributum pēdere abnueret, capta eſt à noſtris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verūm vbi deſcenſum à Luſitanis & collato pede res geri cāpta eſt, ferociam poſuere Magna edita cāde fuſi & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum uſque ſpiritum egregie conſtitit. acriter dimicantes in veſtigio cuncti mortem oppetere, quam occidenti reipub. ſuperſtites eſſe maluerunt. Vrbs deinde, congeſtis dudum diuitiis opulenta, a militibus ſāde crudeliterque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque ſcruitæ euidenter apparuit numen, auſiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annuloſque extrahendos inſcio duce præciderant; ij, dum ſpoliis onuſti ſcaphas onerarias repetūt, ad vnum omnes in portu ipſo demerſi. repentina morte crudelitatis & auaritiæ pœnas dedere. ſcapha, cūm ſub aquis aliquandiu latuiſſet, quaſi perfuncta debiti ſupplici j miniſterio ruſum emerſit. Triftanus & cognitum ſcelus valde improbauit, & cæteros graui edicto ab eiſmodi immanitate compeſcuit. A Braua poſt hæc ad Socotoſam inſulam maris Erythræi tranſmiſſum eſt. Chriſtiani iam inde ab Apoſtoli Thomæ aduentu incolebant; ſed ipſa locorum aſperitate & diuturno paſtorum deſiderio vānè efferati. Subterraneos inhabitant ſpecus: in bello fundis eminus certant, cominus gladiis è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat, viſcitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itēque cinnabarim, & aloen omnium laudatiſſimam. Quod ad cultum diuinum attinet ex Iacobitarum hæ-

refi, propter vicinitatem Æthiopæ, vitia multa traxere: nam & à Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circumcisionem aliosque ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis; nam & ieiuniis anniuersariis placant Deum, & precandi stata quotidie tempora obseruant, & sanctam Crucem eximiè venerantur; huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas, huic pro ipsorum tenuitate sacras ædículas exstruunt: quò vbi conuenère frequentes, Hebraicè concepta precationis verba præit vnus, tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum, ex Arabia missis ed militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmane Rege missus Tristanus, cum Beninum attinget; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit; ij, cum ab insita genti ferocia, omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit, neque præfecto Abrahamo cum suis ad erumpendum defuit animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores liberosque susceperant, confugere: cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludunt. tum à Lusitanis admotè certatim scalæ: transgressique mœnia ex interiore parte claustra perfringunt; inde patentibus portis admissum agmen, & inclusi intra turrium

penetralia Fartaces , nequicquam ad spem veniē salutis-
 que inuitati , cū pertinacissimē se defenderent,
 omnes,prēter vnum,occisi,ē Lusitanis dumtaxat vnus
 in ipso certamine occubuit, sex postmodum ē vulneri-
 bus periēre. Arce capta,nunti j incolas missi , qui nouē
 classis metu in auios montes vnā cum coniungibus li-
 berisque perfugerant. ij, cognito aduenas Christianos
 esse,ad arcem accurrunt , & Fartacum injurias graui-
 ter questi,ad pedes Tristau cum lacrymis acciderunt,
 per Christum I E S V M obsecrantes, vt ē tam acerba
 feruitute , iisdem sacris deditam , eiusdem que confor-
 tem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ip-
 surū ab Emmanuele Rege , salutis eorum cupidissimo,
 in ea loca destinatum esse respondit ; quamobrem &
 præsidium ad Mahometanos arcendos , & sacrorum
 antistitem curandis incolarum animis libentissimē re-
 licturum. itaque fano Arabum expiato , & incultum
 Virginis MARIE conuerso , arcis custodia cum ido-
 nea manu Alphonso Noroniæ Lusitanæ concredita est:
 rei verò Christianæ præpositus eximia sanctitate, vir
 Antonius Laurentius Franciscanus : qui tollendis vi-
 tiis, quæ in hominum mores ac religionem irrepsent,
 incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis,
 aliquot annos planē Apostolico munere est functus:
 Inter hæc, elapsi ē prælio Fartaces, criminando Lusita-
 nos , & imperitum vulgus instigando , varios motus
 ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumque &
 Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tri-
 stanus , quod ita in mandatis habebat , Albuquerque cum
 nauibus dumtaxat septē , propugnatoribus fermē
 quadringentis & septuaginta, reliquit : ipse circiter
 Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reli-
 qua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc ver-
 tente iam anno , cū non optata modō classis, sed nul-

lum prorsus nauigium è Lusitania adesset ; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incessit mœrorque. Acuebant curas, pænè in religionem versa prodigia, quòd per eos dies & sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparerēt; & ingēti motu ex interuallis cōcussa terra tremuerat. Iā Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandē aliquando extinguendi; haud segniter instaurabat bellum sollicitabatque legationibus & promissis cum alios, tum præsertim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipuè studio & opibus in regno successerat. Et per eos fortè dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit Æthiopici Arabicque & Indici maris possessionem Lusitani adeò pertinacibus animis occupant, vt nemini prorsus nisi ex eorū auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducēsque in idipsum dispositi, totam eam oram nauium præsidiis tuebantur. Ex iis vnus Malabaricum mare perrans, cū in Cananorensem ornerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indiciis falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas vectoresque, in iis vnum è prima nobilitate in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demergit. verūm disrupto mox linteo, cū nota ciuibz corpora ad ipsam urbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repentè comploratio luctusque compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitatæ sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint.

Nec pro tam atroci injuria satisfactionem accipere; quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem ac deprecantem ignominiam, grauibz verbis increpitum, ac præfecturæ priuatum, in ordinem redegit. At Laurentius Britus arcæ præpositus; ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, ubi de eorum consiliis per exploratores cognovit, illico ab Almeida subsidii & comineatu accersito, arcem firmat, intendit vigiliis, stationesque disponit, ac præsertim spectantia in urbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloque à portu ad apertum mare perducto; oppidum ab arce intersepit; exiguo transitu ad procursationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac struendis insidiis exegissent; tandem exspectata ab Calecuto auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia: Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemque medio ferè spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri coëpta. Cūque è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent aut vulnerati discederent, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad intra putei perduxit; fistulæque ac statumine appposito, locum ita concamerauit, vti ne quid supernè latices vlla ratione posset inficeret. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim in jiciunt; ac puteum, ne hostibus sui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcem existitisse videlicet rati, munitiones aliò translulere: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt, quibus con-

tra tormentorum ictus ante se prouolutis virgultorū fascibus opplerent fossas, vallumque rescinderent. ea machinatio extremam panē perniciem obsessis attulit. quippe contortos ē bombardā globos gossipinum tormentum excipiebat adedō lentē; vt eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, ponē latitantes armati, magno sublato clāmōre propē iam ad fossas lāti peruenerant; cū in obliquū agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu, directā maiora tormenta, conceptis momento saccis, & gossipium ipsum & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione disiciunt. Simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter institit, magnāque edita strage ceteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniores facti, cū neque appertā proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, vt sit; ē suis amitterent; omīssa oppugnatione, operibus & munitionionibus claudere nostros insistant, eo maiore fiducia, quod non terra, non mari, noui commeatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sæuiente. interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus, is turbidam ac perfrigidam tempestatē nactus, cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente vigilēs, partim algore nocturno torpentes oppressit: cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantū. Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus cæptę. boues etiā interdū ad obsessos in insidias illiciēdos propulsi, quas felici conatu cæsis insidiatoribus

cùm in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe frustrati delusique Malabares, artem desière, ne duplici pecorum hominumque jactura hostes insuper alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna, casas aliquot Lusitanorum ex arida materia foliis paleisque, momento combussit. eo incendio multo maxima pars commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Britum graui- ter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent ani- mos, omni arte damnum celare conatus est: sed & lon- gè arctior solito in diuidendis cibariis parcimonia, & ob id ipsum crebta seruitiorum transfugia rem & Lu- sitanis & hostibus prodidère. Itaque omnibus pænè consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; ne- que iam muribus fœdisque aliis animalibus abstine- batur, cum diuinitus (vt sæpe alias) oblatum nec opi- nanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Lau- rentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pænè omni humano subsidio, Lusitani quotidie con- fluebant, opem cum à Deo cælitibusque, tum præser- tim ab ipsa Virgine Dei matre enixè petentes, Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot undique cinctos angus- tiis, tot pressos malis, fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commenda- tos clementissima Regina cæli despiceret: suis pecca- tis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret: neque iam de corporis modò, sed etiam de animorum salute pericli- tantibus, in tempore si bueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid mira- culo rem posset eximere, solito vehementius intumes- cens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis gratulabundis
auide

avidè collecta, in multos dies abundè suffecit : nec validos tantùm sēqua fame ; verùm etiam (vt salubris est cibus) egros diuturno morbo leuauit. Iamque appetebat ver ; nec dubium erat , quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. Quocirca ratus anteuertendum Cananorius , omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit, & Zamorinus vrgebat assidue , segnitiam incurans, & noua auxilia subinde submittens profus, vt Cananore iam sub signis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Aētuaria etiam facili appulsu coacta ad ducenta. in quibus erant turrata nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat : itemque alia inter se iuncta & constricta ratibus , quò plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia , vt Lusitanos fallerent , quam occultissimè comparata. & stationes interim quietæ erant , quo facilius ad socordiam obsessos adducerent. Sed è regis propinquis vnus, æquè acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos voluntate quoddè eorum opibus ac studio crescere se posse consideret ; non solùm commeatus furtim ex occasione summittebat interdum , verùm etiam per idoneos internuntios circumsessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportune consiliis hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestresque sepsit quam firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis & omni genere telorum instruxit ; nec vigilias custodiasque remitti per negligentiam vel defatigationem vnquam est passus. Ergo ubi destinata oppugnationi affuit dies ; prima luce Cananorius terrestribus copiis magno sublato clamore quam tumultuosissimè vallum aggreditur , haud dubius fore vt ad eam partem tuendam ex omnibus lo-

cis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium accessu expositis repente militibus, nullo propè certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed eum longè fefellit opinio siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium existit. quippe classiarij primo audacter ad terram appulsi, vbi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis vallóque armatos videre; subito pauore perterriti, & missilium variæ magnitudinis imbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tanta descensione terga verterunt, ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursus est. Ibi atrox præliū fuit: scandentésque iam vallum pluribus locis audacissimi quique Malabares cominus trucidati: tormentis verò eminus longè atrocior edita cædes est. inde turbati hostes: & nequicquā increpante ignauiam Rege ducibusque, acies vniuersa fugam arripuit. cæsorū ea pugna hostium numerus relatus non est: magnum procul dubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) planè desideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit tantatæ dein vtrinque permutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipse, sibi suisque perhonorificas tulit: neque Cananorius rejicere est ausus, partim diuturni belli tédio fessus, partim etiam Tristiani Acuniae metu perterritus, qui per eos ipsos dies, Oceano secunda nauigatione transmissus, Cananorem incolumi classe tenuerat. Eius maximè aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamuis adeò lætos & inseparatos euentus periti rerum æstimatores Diuinæ Bonitati sine

vlla dubitatione tribuerent : cuius beneficio & vltimæ inopiæ subsidium præter expectationem fuisset oblatum, & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes planè diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta, iunctæque iterum dextræ, & Malabares in suas quisque domos frementè Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum porcessit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues inposito, infestis classibus duplicato nauium numero, ab vtroque simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ pretiosis refertæ mercibus hyemabant; insitiores erant Saraceni, furtiuo cursu sper intermissa custodiis Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam antè copiis, si quid ab Cocino moueretur, locum præclarè munierat vallo circumdato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Pananis conspectu cum in anchoris constitissent, insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisque munitionibus posuere. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more coniurant, se non nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint se se caputque suū diris omnibus deuouent. Vt primū illuxit, communicato iam antè consilio Lusitanus Imperator vterque adolescentes filios, Laurentium & Nonnium, cum scaphis & actuariis iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minùs ad obliquos bombardæ ictus paterent. ipsi mediam

aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quod ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maximè naues Malabarica tormenta irritis ictibus aëra feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omni periculi sensu animis certatim in prælium ruunt, seque vltro in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladiis contisque, & incitato remorum pulsu perumpitur. tum raptim in terram descensum iamque sub ipso vallo variis locis eo sæuius pugnabatur, quod vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantùm clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatque evanescente atra nebula rediit lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex iis, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è pro-cera, statura totòque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda profiliit. ille pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus & agiliis) elatam vtraque manu machæram in hostem demisit iis viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo prorsus hiatu dissiderit. Inde non dictis magis quam factis prælium

ciens, obuios aliquot sternit. Nec segniùs ab Nonnio cæterisque res geritur. Cùm aliquādiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est, nec impressionem nostrorum ultra sustinuere. A Malabaribus maximè fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cùm pauci iam & vulneribus fessi trucidarètur, obnixi corporibus tāta vis est nefariæ superstitionis, ad vnū omnes addictas æternis ignibus animas profudē re. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabātur. nautæ propugnatorēsque, quandiu ad castella æqualibus viribus certatum est, egregiè dimicarunt. vbi inclinātā terrestrē aciē & incolas fugatos videre, ipsi quoque certatim in mare desiliunt, complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata & euersa, nec modò naues cum ipsis oneribus inflammatae, sed oppido quoque diuitiis inclyto subditæ faces, demirantibus barbaris. tantam tamque paratam opum vim ab hoste contemni: militibus verd, tot periculorum præmia eripi sibi, perquam indignè ferētibus. Verùm Almeida consultò exercitum a præda continuit, ne in occupatos rapinis palatōsque repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrunque eo prælio sauciorum fuit numerus. desiderati ex hostibus ad quingētos; è nostris duodeuiginta non amplius, Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Lusitani conjunctis classibus Cananorem petière. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentię significatione degressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam, Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur, interim Alphōsus Albuquerqueius, pacata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum exiit, vt dictum est, obtinebat classē. Is ab oppido Adeno & Arabicis fauci-

bus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus , ad Armuzianas res , diuina magis ope quàm humanis viribus fretus , animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine secundus , admodum puer , stipendiarius Ismaelis , cognomento Sophi , Persarum Regis : eratque in tutela paterni manci i j Ataris Eunuchi , eximia sagacitate viri : cuius omnia consilia eò spectare videbantur , vt , quoad viueret , penes pupi lum diadema & regium nomen ; penes vnum se arbitrium ac postetas rerum omnium esset. iamque per eam tutelam , cunctis inuisus , ad intolerandam superbiam opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquerqueius Rege & populum liberare , & Emmanueli vel in primis id cupienti omni ratione consiliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitatione erectis , ad ostia Persici sinus iter cepit : ac prospere circumuectus Siagrum promontorium , quod Rosalgatum hodie vocant ; ad Calaiatum nobilem urbem Armuzianæ ditionis applicat naues : missoque nuntio , ciues ad colloquium euocat. illi repente metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur , non modo aduenientem Alphonsum benignè excepere ; verum etiam conscriptis pacis & amicitiae conditionibus abeuntem largo comiteatu & omni officij genere prosequuti sunt. Longè dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit incolæ , dum hestis in vicino moratur , & copiis & operibus ita se munierant , vt omnem pacis mentionem superflè respuerent ; ac propius nihil est factum , quam vt interpretem ab Albuquerqueio de fœdere ac societate missum , iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquerqueius illico bombardis ignem

admoueri, & omnia circa magis concuti fragoribus iubet. Cùm nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; postridie urbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex urbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, ut in auersos intentosque in urbis oppugnationem nostros impunè iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquerqueius Alphosum Lupium Costam & Anthonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamen sine suorum cæde vulneribusque, locum occupare. Tum verò Albuquerqueius nequicquam prohibentibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, prorsus vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam urbem prælium intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cùm acrius undique Lusitanus instaret; non tulêre diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam urbis portam, de gentis more syluas ac nemora petiere. Albuquerqueius, ad aliorum terrorem urbem direpta & incensa, Mascatum octo leucas inde processit. Is locus, quo iam ab Armuzia propius aberat; eo tum operibus firmior, tum viris armisque erat instructior. itaque Albuquerqueius, magnam videlicet ratus dimicationem instare, se suosque parabat ad prælium. Cæterùm misso ad tentandos animos internuncio, præfectum urbis vel in primis mitem ac liberalem, contrà quàm putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia, præfectus magnâ pecoris, & oryzae, & careote

numerum tributi quodam modo nomine, in classem exhibuit, is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus & dissonæ voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo milia oppidum ingressi, præfecto non sine contumeliis ac probris increpito, quod locum adeo propinquum regiæ, & operæ præsidisque munitum, per ignauiam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerant; atque ubi illuxit, infesti mari petebant; quo Lusitanos, oneribus & aquatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos homines que contestans violari ius gentium, ubique exitium imminere; ut fidem pro virili parte præstaret, ad littus accurrit, nostrosque præmonuit, uti sese in naues extemplo reciperent, Vix inde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cum infensi adsunt Arabes, ac missilibus primum è littore nostros abeuntes lacefferunt: deinde propugnaculo classe ipsa tormentis maioribus impetunt. Adeo vel capienda vel occidenda tormenta missi aliquot è classe, cum malè multati rediissent postridie Albuquerque copias omnes ad urbem exposuit. Ibi verò accensi ira Lusitani, quod interposita pacatione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas ruptores fœderum appellant; magnam ubique edunt cædem; factisque simul ac dictis iniuriam puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquandiu resistissent: ad extremum renovato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac novas munitiones ea ipsa nocte, erducas magno ausu transiliunt: cumque intra mœnia confugeret hostis, hærentes in terga prius quam

portas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbatamque ac pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fufis fugatifque hoftibus, ad prædam permiffu ducis difcurrit miles, dein fubditis ignibus, non oppidi tefta modò, fed naues etiam in portu arfere complures. In eo tumultu cum alijs ipfe quoque vr-
bis præfectus per imprudentiam occifus. quam rem Alburquercius ægerrimè tullit: & quando viuum pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædi-
bus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes oppofuit. Cæterùm vr-
bis excidium comprobari diuinitus quodammodo vifum eft. Excelfa Mahometis confpiciabatur ædes, egregio in primis opere perfe-
cta. Ad eam difturbandam inflammandamque immiffi fabri dum columbas demoliuntur, totum repentè æ-
dificium corruit. Cùm elifos ruina. & pondere nemo non crederet, intacti præter fperam & incolumes cun-
cti euafere. Inde ad Xoarem urbem eiuſdem oræ pro-
greffus incolas alieno doctos malo fine certamine in fidem ac dediti-
onem accepit. Biduum ibi moratus, cùm ad Orfazanum adiiffet, oppidum incolarum fuga de-
ſertum reperit. Exhausta inde præda per triduum. ab incendiis, quòd regie propinquus admodum erat lo-
cus, honoris cauſa temperatum eſt. Ex eo loco, claſſe inſtaurata & reſecta, ad caput belli Armuziam eſt ven-
tum. ad famam Luſitanice claſſis Atar Eunuchus præ-
ter urbanas copias, magna inſuper auxilia è Perſide Arabiaque contraxerat, & noua expectabat in ſingu-
los dies. Ingentem præterea nauium numerum ha-
bebat in portu: minoris formæ actuarias amplius ducentas, maiores onerarias ad ſexaginta. in iis duas inuſitatæ magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas am-
phoras capiebant ſingulæ. Haſce duas, præter naua-

lem turbam armati mille, cæteram classẽ duo circiter millia tuebantur. Albuquerqueius tormentorum genere & virtute militum haud dubie præstabat: cæteris rebus longè erat inferior, verùm ad ostentandam animi fiduciã, fulgẽtibus vndequaq; vexillis, cum horrido bombardæ reboatu (ea maritima salutatio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquandiu frustra expectasset, præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus, quodd nemo ad se, vt sit, resalutandum accideret; Zeifadino puero tutoribusque palàm nuntiare iubet: Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestum ac perpetuum bellum hæreditario pænè iure susceptum, id non nisi alterius partis deditio-
ne posse finire. Si in fidem eius ac potestatem venire animum inducant, & victigal annuum pẽdere, multorum Africæ Asiæque Regum exemplo: se inde cum bona pace abituram, sin iugum recusent: pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum, tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus navalibusque copiis abundabat. vt dictum est: tamen quo magis ex tuto rem gereret: blandis verbis & callida tergiuersatione rẽ extraxit, dum expectatæ in singulas horras nouæ sociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in urbem admissis: tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nautarum & remigum in suam ipse classẽ præpropera gratulatione describeret, itaque ob id ipsum suis accuratè præcepit, darent operam, vt quamplurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein omissis ambagibus Albuquerqueio respondit: Armuzianos Reges non pẽdere aduenis victigal: sed ab ijs

exigere consueſſe. Si pari cum ceteris negotiationibus iure Luſitani eſſe velint : fore illis agendi contrahendique in eo portu poteſtatem & copiam : ſin vim & iniuriam moliantur ; ſenſuros quantum armati Arabes Perſæque ſeminudis Caſtribus & inconditis Æthiopibus antecellant. Plus viginti hominum milia ſub ſignis habebat Eunuchus. iamque minimè dubius adeſſe certamen , & multo milite inſtruxerat claſſem ; & curulia tormenta ac mercenarias cohortes ad terrorem littore toto prætenderat. opidani ad ſpectaculum intenti , non mænia modò turrèsque in mare verſas , verùm etiam teſta & fenestràs opplebant. Albuquerqueſius , vbi & ex apparatu hoſtium , & ex Eunuchi nuntio præceptem animo dimicationem inſtare perpexit : naues primùm ſuas mediocribus interuallis ita diſpoſuit , vt neque circumueniri à pluribus facilè poſſent : & leni circumactu ſingula deinceps tormenta in hoſtes obuenterent. Dein precatus immortalẽ Deum , vt ſibi pro nominis Chriſtiani gloria præliante propitiuſ adeſſet : nauarchis iam ſua ſponte ſat incenſis cupiditate victoriæ præcipit ; eminus initio bombardæ rem gerant ; congreſſu abſtineant , quod ab ſe primùm conſertum ex propinquo prælium ſit. vbi tormentis diſiectam & diſſipatam barbaram claſſem , ac ſe cominus iam dimicantẽ viderint : tum demum in proximas quiſque hoſtium naues fidenter inuadant. Sub hæc , iugenti clamore , concrepantibus luccinis tympaniſque , pugnae ſignum vtrinque propoſitum : ac ſimul tormentis paſſim ignes admoti. eodẽque panẽ momento & aciem oculorum coruſcantes vndique flammæ perſtringunt ; & aures exſurdant horrenda tonitrua : & meridianæ luci cæcas tenebras noctemque atra nubes obducit. Necdum caligo euanuerat ; cū ſpeculatoriæ hoſtium naues deſti-

nato procursu in nostros imbrem sagittarum effuere: dein, cum propter agilitatem momento refugerent: ac rursus incitato remigio interiores relis hostium fierent: haud exigua improviso malo clades Lusitanis illata, confixique non pauci. At barbaris læto successu mutuisque adhortationibus in tantum creuit audacia, ut iam conferre pede & naues Christianas certatim scandere niterentur. Tum verò ex omni parte contis mucronibusque repetiti, audacissimi quique præcipientur in mare, dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis, nauigia complura merguntur. Hunc maximè in modum ea pestis aduersa. Atar multitudi-
ne maximè fretus, & oculis vtramque metiens classem, primò contemptim prælium inierat: & egregiè instructo parone ordines interuectus, militem ad prædem veriùs quam ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterritus, tuto loco sese ad littus post oneratus abdidit, quò simul suis & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus opportunè submitteret. Inter hæc, fumo ià abscedentæ onerariæ remulco propter inopiã venti attractæ concurrerant, in iectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in ea transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Antè alios Albuquerqueius, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata ac depressa, ingentibus animis Merin inuaferat. Non vigore animorum aut corporum, nec naualis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantum abundante multitudine cùm anceps aliquandiu stetisset pugna, tandem à nostris in hostilem nauem ingenti ardore transensum est: obtinebatque iam cædes omnia, cùm desperatis denique rebus barbari in aquas ex omni parte desiliunt. Hinc reliquis terror in iectus, ut eximiam armamentis & alui ma-

gnitudine ac militum numero nauem expugnatam vidēre. fugientesque passim, seque in mare mittentes, partim ē scaphis occisi, partim flectibus hausti, multi etiam increpante nequicquam Eunuchō in terram euasere. Albuquerque victoriā vsus, complures naues in potestatem redegit, multis ignes iniecit: quas præciliis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodē impetu naualibus etiam faces illatæ magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique urbem, ædēsque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu perculsus anticipiti, ne simul externam vim & domesticam inuidiam sustinere non posset, oratores pacis veniæque petende confestim ad Albuquerque misit. Parceret iræ, cædibusque & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruiaciæ pœnas exactas quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifadinus se suaque omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantum daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquerque ipsū victis quas vellet pacis leges omniū consensu dicturum. Hæc trepidus orator & suplex, per interpretem exposuit. Albuquerque, qui nec in perniciem urbis pugnaret; & milites diuturno labore fessos quietē reficere cuperet, (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) parta iam victoriā, receptui canit. Eunuchō per eosdem interpretes renuntiari iubet: se quāuis captā penē urbē sine controuersia posset euertere; tamē Zeifadini gratia, cuius etatē à culpa abesse intelligeret, incitos Lusitanorū impetus de industria reuocasse: insequēti luce

Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret: in præsentia licere illi subditos natalibus ignes extinguere: veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longè sauius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium; nihil eos æquè ac perfidiam & fraudem ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi, & in stationes è præliò reditum est. Inter paucas præcipuè memorabilis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti, è nostris non amplius decem. ac præsentis è cælo subsidij haud dubiam fidem cum alia multa fecêre; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cùm eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquerqueius, duobus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus existeret, acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti conditum erat de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitaniæ Regis clientelam ac conditionem quàm optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Sarafinum (is nummus aureus est) millia quindecim tributum nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquerqueio ad arcem edificandam, ipsius Albuquerqueii arbitrato assignaret; edificationemque adiuuaret præsentem pecunia, cæmentis & operis. denique, dum extruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benigne susciperet; & vbi necesse foret, ab hostium incursibus omni ope tueretur. In hac, solenni ritu data fide acceptaque primum omnium locus ex ædificandæ arcis diligitur, ex altera par-

te in mare versus , ex altera ad ipsam regiam perti-
nens ; quò simul ad maritima subsidia libero esset adi-
tu ; & ipsa propinquitate Regem regiòsque in offi-
cio contineret. Cæterum , queres Lusitanici imperij
firmamentum fore videbatur ; ea vel in primis omnia
labefactavit ac perdidit. Ædificio quippe inchoato,
succedentibus inuicem classiaris , cum Albuquerque
parceret nemini , quin etiam ipse ad cæteros animan-
dos , operi manus interdum admoueret ; nostrorum
paucitas , quamquam artificiosè obtegentè Albuquer-
cio , facile patuit. Duo millia bellatorum , vt mini-
mum , esse barbari putarant , cum vix ad quingentos
vt supra dictum est , summa pertingeret : dein , Atare
magnis præmiis clam sollicitante , transfugia maximè
fabrum ac nautarum fieri cœpta. quos cum Albu-
quercius minaciter ab Eunuchò repeteret ; ille subin-
de variis mendaciis & frustrationibus eludebat. Per
idem tempus è Perside Legati duo ad Armuziam ap-
pulsi , vt ab Zeisadino vestigal annuum Ismaëlis no-
mine exigerent. Ea seu vera fuit , seu admetum Lusita-
nis incutendum , ab Atare in tempus facta legatio ;
confestim ad Albuquerque à Zeisadino defertur. ille ;
præsentis animo , & hilari vultu , Regem sine cura esse
juberet : sese cum legatis illico transacturum. dein glo-
bis aliquot è ferro liquato , hastarumque cuspidibus
& missilibus variis in ferculum impositis , cum eo fer-
culo mittit , qui suo nomine Persis apertè denuntiunt ;
ab iis qui in Emmanuelis fide & imperio sunt , alienis
Regibus , si lacessant , tributa ex ea moneta persolui ;
qua ludificatione vehementer offensi legati , re infe-
cta , pleni minarum irarumque in Persidem redièn-
de. Interea cum arx , quamquam acriter instate Al-
buquerque , tamen tardiùs cupiditate omnium cre-
skeret ; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indigna-

riac fremere ; se tot iam dies in seruili opere detineri ; cū interim Ægyptæ naues contra Emmanuelis edictum impunè toto ferantur Oceano , quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quou ad ipsam arcem attineat ; cui non apparere ludi opëram , vel potiùs prodi sanguinem Lusitanum ? quippe , simul atque ab Armuzia soluerit classis , metu omni sublato , & arcem & præsidium ipsum Persis & Arabibus illico prædæ futurum Ergo , per tot misérias & ærumnas idagi ; vt Lusitanorum humeris & sudore , castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo extruatur. Hæc , & alia id genus , que in tali re segnitie & auaritia suggerit , occultis primùm inter paucos agitata sermonibus , paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi , qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant , vltro se tumultuanti militis , duces & auctores præbent. Denique , ipsorum nomine , libellus singulorum chirographo subscriptus , ad Albuquerqueium à publico scriba defertur : in quo erat ; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus finitimasque nationes , quibus nulla opë resisti possit , atque Ismaelem in primis Persam , eo factò irritari ; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maximè sileat ; & impositam suis seruicibus arcem incolæ æquo animo patiantur ; minimè tamen expedire , ommissa Indicâ nauigatione , marisque custodia ; tennes aded copias in tot ac tam longè disjuncta præsidia dissipari carpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret , vel in Indiâ trajiceret ad Prætorem Almeidum adiuuandum. Id ni faceret , minimè ex Emmanuelis re & boni ducis officio facturum videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita. Verum ea denuntiatione Albuquerqueius ,

cius, & natura minimè blandus; aut in milites ambiciosus, & regere non regi, à suis præsertim, assuetus; adèd deterritus ab incepto non est, vt lectum mox libellum in ipsas, muri compages per contemptum includi à structore imperauerit. id verò perquam indignè passi Nauarchi: non modò nihil se tam benemeritos impetrasse, verum etiam ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atque iudicium. itaque ipsi sinet sine intermissione instigantibus, nautici, rerum nouarum cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenua probitas aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligentia, prauitate certare: si ad tesseras & accipienda imperia vocarentur, vix ad nomina respondere: si maturandum: quippiam esset, operam consultò remittere: sin cautè & consideratè agendum, vniuersa præcipitare, miscere, confundere præsertim Albuquerqueium contracto vultu intueri absentem execrari & proscindere maledictis: denique, ad apertam pænè seditionem res hant dubia animorum inclinatione spectare. Nihil horum Eunuchus intèrea neciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ ferendæ alendæque artifex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere ac bellum reparare sine morâ constituit: grauitèr semetipsum accusans, quòd Christianis hominibus adèd & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemque præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clàm tormenta conflare; noctu armatos in urbem admittere; fœues in tutam ab incendio stationem occultè subducere; conjunctos arci parietes perfodere pluribus lo-

cis, vt in nostros munientes repentè impetum faciat. iis rebus per Abrahamum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquerqueius intestinæ priùs fraudi, tum externæ obuiam eundem ratus, Nauarchos alloquitur. docet quāto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maximè certaminibus odiisq̃ue subnixum, extremam cunctis moliri perniciem; discordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne gloriosam adedò victoriam, ac pænè diuinam, cuius fama iam longè lateque manauerit, perfidis coitionibus ac detestabili animorum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus minisq̃ue insuper exterriti præfecti, cùm sese purgarent, & in officio fore promitterent; Lusitanos quique in vrbe quique in arce versarentur, illico in naues cum omni instrumento Albuquerqueius reuocat. Inde patecta sua consilia sensit Eunuchus, neque vltra iam distulit bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Albuquerqueio in littore posita: in eam primùm iniicit flammias, deinde in classem nostram ex vrbe varii generis tela contorquet. Albuquerqueius, nequicquam Rege, regiisque præmonitis, vt fœderis & iurisiurandi memores pacta fidemque seruarent, applicitis ad terram nauibus, urbem continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquam ciuibus luctuosa; tamen cùm haud ita multùm ad summam vniuersi proficeret belli, ab oppugnanda ad circumsedendam Armuziam vires & cōsilia transtulit. Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbs in arido ac scitienti solo, pænè cunctis non modò ad cibum, sed etiam ad pòtum importatis vtentis: & vna situs opportunitate, vt supra dictum est, in admirabilem celebritatem frequentiamque perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus,

nihil forme tota insula feritur. Citerne aliquot intra ipsa mœnia cadentē è cælo excipiunt imbrem, id quæ perraro. Ad Turumbacum (quattuor ab vrbe milia passuum is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum, squalent arēntque. Albuquerque Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remige ac milite instructas, insulam dies noctēsque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis com meatibus intercepta; nautæ militēsque ad terrorem decisis naribus, auribus, manibúsque in littore expositi. Præterea Turumbacum Georgius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam ferè vigiliam, quod tempus altissimo somno mersos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosque custodes oppressit. sagittarij ducenti, equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorū corporibus, peditum equorūque, & alia materia oppleti putei. ac, ne apperiri denuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictus Laurentius Syluius Castellanus, egregia virtute Centurio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent: circummuentos Lulitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen aduxerant, ac superfuisset nemo, ni Albuquerque in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex altera parte Atar & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquerque prælium ciebat acerrimè, ad extremum, superante hostium multitudine, pluribus iaculis frustra petitus, cum ictus omnes impenetrabile scutum & egregia lorica respueret: haud tamè exiguo cum vitæ discrimine, plerisque suorū saucijs, vno tan-

tum desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recipit. Ex hostibus cecidère complures. in iis princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo Xa dicebatur) manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquerque ipsemet impetrauerat: ac tunc ex cataphracto equo in liberatore suum impia tela torquenti, missus in incertum è tormèto globus femur alterum abstulit. Acriore inde custodia cum omnes undique comèatus ab urbe arcerentur; inopia primum, dein fame siti que vrgeri ciuitas capta: quæ mala cum diutius ferri natura ipsa non sineret: concursus quotidie plebis in regiam fiebat detestantium bellum, sibi que & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis afflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incassum propinqua Persarum auxilia & explorata victoriæ spes iactabatur: ingens quippe rerum desperatio populum ceperat: iam que in eo res erat, vt Albuquerque urbem malo subactam rursus in potestatem acciperet, leges que denuo imponeret victis: cum nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi ferè omnes repente delituunt: & passis velis in Indiam consensu transmittunt. neque id modò, verum etiam ad suam ipsi leuandam infamiam, vt fit insonem Albuquerqueum fictis criminibus ultro apud Almeida Prætorem insimulant. Ab iis tali tempore desertus Albuquerque, Quexomen tamen insulam subita incurfione vastauit, ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecii Regis propinquos cum sagittariis quingentis cæcidit: & in conspectum vrbis cadauera vtriusque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitum. ab Lara Carmanic vrbe, & Bahareno insula Persici sinus, classem aduentare na-

uium septuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratam. ac simul ab Socotora nuntii tristes venêre; arcem Lusitanam præsidiumque in summo versari periculo. Fartaces, post Christianæ classis profecti-
onem. concitatis denuo ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerum fama permotus Albuquerqueius, nouis com meatibus ex hostico duas, quæ solè supererant, naves instruxit. ac dolore tantæ ad irritum cadentis victoriæ fremens gemesque, Socotoram Ianuario mense repetiit. Eius aduentu soluta statim obsidio est; fugati denuo Fartaces: & Socotoranis quodd iterum defecissent, multæ nomine, grauius vectigal impositum.

LIBRI TERTII FINIS.

K iij

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER QVARTVS.

EQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui claude Lusitanorum, & acerbo Laurentij Almeidae eximii bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset, ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regesque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quoddam abditum intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quam maris atque terrarum interuallo disiectos, tam diu vagari toto pænè Oriente populabundos, neque classes modò, sed iam, si Diis placeret, colonias quoque in Asiam arbitrato suo mittere pateretur. Huiusmodi castigationibus monitisque cum alios principes ac dynastas, tum verò Manudium Cambaie Regem, præpollentem ea tempestate opibus armisque, in causam traxerant. Est autem Cambaie regnum, quàm bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, fluminum, vicorum, urbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mandaoam terram, ab Occidente Nauracos seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ ac Dulcindæ regnis; à

Meridie mari & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia : populi, incertum vnde, Guzarates appellantur : superstitionibus & mercaturæ apprime dedita gens, bello admodum inutilis. itæque externo ferè milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex hæresi Mahometana, Ægyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgeret non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus & Ægyptij negotiatores assidue flagitabant. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam suopte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci conjectura prospexerat, cæterùm ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil prorsus minæ valuerant animum & curas intendit. Igitur ad materiam nouæ classi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalucorum (ea erant Ægypti robora) in Ciliciam destinata. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amrallius Lusitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cū nauibus egregiè instructis decem, inciperet. Is atdaæter commissio prælio, Mammalucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit cæteras in fugam actas fœda coorta post modum tempestas lacerauit ac distulit : decem tantùm quassatæ fluctibus Pelusium tenuêre. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia & à naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intertex & compactæ carinæ cum necessariis armamentis delectæ sunt. Ex fuere in præsentia triremens tantùmmodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calecutanus

orator Maimanes, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa naui se adiunxit. In eam classem, præter nautas remigisque, Mammaluci mille & quingenti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux siue præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id tempus admodum illustis. Hunc Maimanes, regionum peritus, præter littus Arrabicum, superato Persico sinu, ad insulam & opidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Diu ad duxit: quam regionem priscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falsò putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quam olim finitimi Turcæ, prædam è Christianorum agris agentes, à nutricis vbere auulsum vnà cum aliis infantibus puerisque in seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, erat lacertoso corpore ac viuido in primis ingenio, ad summam sagitandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, aliis aliisque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaicæ defertur, & Regi Madrasaxao Mammudii parenti pro amicitia dono datur à mercatoribus. Apud quem, auguriis mirè deditum, cum sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda inter volandum aue destinato confixa; ab ea primùm laude commendatus, dein aliis quoque muneribus prudenter ac dexterè obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cùm in dies familiaritas cresceret, libertate donatum, Rex in prætorianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicum vocabulo gentis appellat. postremò vicam ei maritimum & insulam, de qua dicebamus, Diu, iure beneficiario attribuit. Eam insulam, vestigiis tantum dirutæ quondam vrbis nobilem, ce-

terùm eo tempore tectis & incolis infrequentem, Iazius, tum loci oppurtunitate (quòd medio veluti è spatio facilis inde vel in Arabica littora vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiâque pelliendi vndique mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsitque insuper mœnibus & propugnaculis. Ad hæc, trans euripium seu fretum, quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit; receptaculum aduenis militibus, maximè Turcis; vt ab Diesibus freto diuisi, rixandi cum iis ac tumultuandi causas procul haberent. id oppidum primò Gogala, dein Rumepolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versantur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici & Europæ: illos æquè Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod a Byzantio ferme euocantur, quo transfra-um ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vt dicebam, separatim ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tum etiam pecuniis in dies auctus, prædatoriam classem haud contemnendam instruxit. Hic aduenientem cum expectatis iam pridem auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac se se, quod ita Cambaïæ regi cordi esse intelligeret, adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Communicatis inter se consiliis, dum de ratione gerendi belli deliberant; à speculatoribus affertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terram copiis, nihil minus quàm de aduentu classiis Ægyptiæ cogitantem. Ultra Diuileucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluius, quem, vt cæteros ferine Orientis amnes, longo tractu æstuarium influens, capacem ac patientem om-

nis generis nauium reddit. Eitum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuénit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maximè se regionibus continebat. ac licèt ob diuersitatem religionis ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen & commercij causa mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amicè ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cocinenlibus onerariis, quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor Ægyptias naues complures cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam penetrasse. Primò nihil eiusmodi sermonibus commoueatur Almeida. increbrescente dein fama concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res quibus enim machinis naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio transuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari ornativè potuisse, locis circa siticulosis arentibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quam seleant præsidio, Diu appulsas id vulgo cuncta in maius attolenti classis inusitatæ speciem prauisse. Ad hæc, inanes sæpe iam antè rumores ad Lusitanos terrendos consultò dissipati. & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce aliisque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cùm ab iis, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repentè conspicitur classis, incet-

to, propter distantiam, numero & genere nauium Hocenus is erat, dum suam lazius quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certè distinendum Almeida celeriter antegressus. Initio, Albuquerque, quòd ex Arabia dudum expectaretur, adesse creditus à nostris. Mox ubi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit, repentè nuntius aliis super alios missis, Almeida vagos in littore praefectos & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad praelium iubet. Vix dum iussa peregerat, cum Aegyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebatur. Trepidòs inopinata re Lusitanos, metuque perculsos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. at ubi praesentiore quàm credi posset animo frequētes armatos ad margines nauium, & pro tabularis & castellis aspexit ex tuto rem aggredi, & lazius omnino opperiri constituit. in agminetantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici praeteruectus, paulo supranostrorem stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quòd ex plano alueo de industria fabricatę, multo minorem quam Lusitaniae aquarum altitudinem postulerent. Proxima nox animado vtrinque milite & corporibus curandis insumpta. Postridie ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, ultro sublati anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriae in dextris erat si naues Aegyptias in iectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conferere potuisset. Vbi eos ab exoptato congressu naturalis loci prohibuit; tormentis ad motum confestim ignes & missilibus vndique certari ceptum. Inde laniari subito corpora; & nauium latera atque armamenta perfringi, hortendo

fragore, variisque clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu, cuncta perstrepere. Barbari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere ex præparata in idipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant; quippe, præter quàm quòd erant testæ picatis funibus, à puppi ad proram vsque reticulato opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, ut in nostras apertas, libratiора supernè iacula, & certiorè ictu pleraque inciderent. Verùm iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplēbilis quædam gloriæ laudisque cupiditas. Multi eo die ex vtraque parte interfecti, plures vario telorum genere sauciati. Laurentius ipse, conspicuo loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim abdito loco Mahometem adorant, misso temerè globo discerptus, obitque cum tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum æquo Marte in vesperam extracta, Iazius cum actuariis circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoste sublatus: & incerta victoriæ prælium lassitudo & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Lusitanam classem perrumpere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras jactit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam quàm longissimè à nostris potuit, sese cum Hoceno conjunxit. Ea re animaduersa, extemplo ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriusque diei certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copiis, cedendum aiunt temporì; & nulla interposita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque parte suadere præfecti. Almeida;

vt erat existimationis ac dignitatis nimio plus retinēs, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtique, sed sensim, & oborta demum luce, respondit, neque ullis cuiusquam obtestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersitas iam à Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum æstu secundo iubet ad mare tendere; ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illico subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu fortè ita accidit, vt infociis omnibus, maioris formæ ferrea pila sub ipsum clauum adacta perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, iniegit; vt iniectis Pelagio Sosa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cum vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus a nautis imperatori ad fugam offertur. Hartari omnes & orare, vt confestim illuc è naui defiliat, seque Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes; tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeò de me, deque parente meo, ac de communi patria bene meritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, quæ maximè parte laborari: animaduertit, eo celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla,

quamquam in tantis angustiis , mentio deditiois aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè comparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati , si duce hostium aut vino aut mortuo potirentur, omissis cæteris nauibz , vnâ prætoriam circumsistunt. neque tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuspidè gerendam est animus: tantùm ex intervallo incendiarias ollas , & sagittarum examina , & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum biremibus maximè iniquum certamè erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur , propè ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ , cùm in orbem pugnae succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes , immobilem & hærentem vno loco prætoriam , hæud tamen impunè eludebant. quippe non pauci, & promptissimus ferè quisque, dum incautiùs subeunt, destinatis è superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc Laurentio, propter magnitudinem & animis & corporis in primis adictum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus , cùm sese ad sellam malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortandi , ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia , globus alter, auulsis à pectore costis, fædo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerû, quo minus cõspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata projicitur. & nostros iam sanguis iam tela defecerant : reliquis ex omni numero duntaxat viginti , & iis quidem ijs perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere , in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur

egregia Vernaculus erat alter Almeidae, Laurentium Freriū Catū vocabant. Is inter puguam lumine captus ictu sagittæ, cū ab heri cadauere auelli non posset, altero cruorē, altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repentē Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit, sed vræfenti strinxit animo ferrum : ingenti quæ edita strage, & hostium corporibus domino tumulto, super eam denique stragem, præclarè se quæ & Imperatorem vultus, occubuit. Speculator & carchesii custos, erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glan- de saucius humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demum incolumitatis fide se deditit : ac suis postea restitutus, & honore (vti erat æquum) & stipendiis auctus est. Cæterum potiti Prætoria Mahometani, traditis in custodiam iis, quos in potestatem viuos acceperant, partā tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur : per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cū è Christianis cecidissent haud amplius centum & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuersi ; & Mahometano antistiti Maimami, quòd inter adorationem obierat, quam ipsi vulgò Zalam appellant, vt pote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere. aded vel adumbra virtus & ficta religio in admiratione & honore etiam apud barbaros est. Almeidae corpus quæsitum, ad sepulturam, quantauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naves, quæ maturè discrimen effugerant, cū in oculis pænè ducem amisissent, opitulandi facultate præcisa ; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium Prætor

Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclarè, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quòd nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obijisset diem. Simul, cùm insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigre cõparabat. Inter, hæc Albuquerqueius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis causa, quàm quòd tantulis cœpiis urbem recipere se posse consideret. Calaiatum ex itinere primùm, cuius antè meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege descuiisset, improuiso aduentu cœpit, ac præda exhausta, ignem testis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ urbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alteramvsque contignationem A-taris cura perductas præterea, nouum aggerem & vallum urbi circumdatum, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis, ingentem denique commeatus & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rege regiisq; de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa sollicitis. Albuquerqueius, nauigiis tantùm aliquot interceptis, ne tentata quidè oppugnatione, ad Nabandem continentis oppidum è regione Armuziæ repenti descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosis ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoq; præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis dein circa agris, cum litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Almeida Prætori in administratione succedere. Oceano trāsmissa Cananorem venit, quò prætor item paulo antè sese ab Cocino contulerat.

tulerat. Ab eo cūm Albuquerqueius prouinciā ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Ameida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulis ex India Mammalucis, & pacata prouincia, sese, tum denique magistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor filij necis, antequam ē prouincia discederet, vlciscendæ: præterea, exulcerato fugitiuorum calumniis & criminationibus animo, malè iam pridem de Albuquerqueio sentiebat. itaque, vt sunt nimium acuta ad suas confirmandas & fouendas opiniones hominum ingenia; interpretatus, neque ē Lusitana re neque ex Emmanuelis maiestate ellē, tantum imperium temerario, & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi, nequicquam expostulantem Albuquerqueium, per speciem capiendæ quietis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vnde viginti; & milite & instrumento bellico præclarè ornatis, Cananore profectus circa initium anni insequentis (qui fuit seculi huiusce nonus) Anchediuam insulam tenuit. ibi dum nautici aquantur alloquendos præfectos ac milites rarus, concione aduocata, ita disseruit: Quando peccatis factum est meis, vt mihi vobisq̃ue Laurentium & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu ætatis, honorumq̃ue casus magis aduersus. (quod scitis ipsi) quàm hostium virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam insuper à me piaculi contractū esse, quod insolita victoria tandiū exsultare Mahometanum, & nefaria passim vexilla gratulabundum explicare sim passus; ac nō protinus ab tristi nuntio, quamuis parua & subitanea manu, ad expectandas ab illis pœnas, vita frētus immortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali præside ac duce, non audendū nobis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri ve-

„stigia melioribus multo auspiciis & fructu longè so-
„lidiorè calcanda, subditis æternæ gloriæ facibus inci-
„tanit. ille, nobis, aduersus impuros nominis Christia-
„ni aduersarios, & pia toties arma induit, & de tot tã-
„que opulētis nationibus clarissimas terra mari q; vi-
„ctorias peperit. ille paacitati nostræ vires atque ani-
„mos dedit, hostium multitudinē formidinē ac terro-
„rem iniecit. ille, nobis, in alio panē terrarū orbe
„rum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac subsi-
„dium tulit : Afrorum, Arabum, Persarum, Indorum-
„que tam sæpè conspirationes, machinas, apparatus
„momento discussit : vt optimo iure, nunc etiam, vel
„exiguīs copiis ad retundendam insolentis barbari au-
„daciæ proficiscens, vnica numinis diuini fiducia se-
„cundos mihi rerum euentus non sine causa polliceri
„potuerim. Quid ergo tam laudabiles impetus & di-
„gna viro consilia retardauit? Fatebor ingenuè id
„quod res est, Lusitani. humano quodam timore sumi
„veritus, ne si ad hostes ita multos, & recētī victoria
„feroces, non prouisis ante comæatibus, non euoca-
„tis Regum sociorum auxiliis, non iusta classe, & in-
„structa hoc militum robore, ex templo tetendissem; in
„aliquam fortasse reprehensionem incurrerem; quod
„iracundia præceps domestici doloris causa, commu-
„nem rem in apertum discrimen ob jicere minimè du-
„bitasse. ita, dum summā rationū mearū tacitus apud
„me subduco, nimiū fortasse cautus quā parū prudens
„aut amās reipub. videri hominibus malui. Nūc, quā-
„do & Deū ipsum, cuius agitur causa propitiū, vt spero
„& classem ita ornātā habemus, vt nihil meritò desi-
„derari à quopiā possit; est sanè, cur celso & erecto a-
„nimo ad vlciscendā Laurentij & popularium necē si-
„ne mora pergamus. veruntamē, antequā iniuriā hanc

bello p̄rsequamur, delēda nobis est macula, magno. “
 meo cū dolore iā antē suscepta: quod Sabaiū hunc, “
 Decaniū tyrānū, tot menses impunitum esse permit- “
 timus. Hic, qua impudētia atque audacia cū Nizama “
 lūco, & ceteris Decani regni præfectis, cōmissum si- “
 bi ab Rege suo imperiū p̄per scelus fraudemq̄ue pos- “
 sidit; eadem & cū hostibus Lusitani nominis con- “
 sociavit arma, & distētis ad Cananorē nostris, ædi- “
 ficatā hōc ipso loco a nobis arcem, nequissimo trans- “
 fuga dūce non dubitavit inuadere. Quas ob res, equi- “
 dē caput ipsius regni Gōā aggredi cogitabā. sed quōd “
 ab alto re-actior, (vt audio) & ab hisce nouis hosti- “
 bus nimiū remotus est locus, rem intēp̄s aliud dif- “
 feremus. Dabulum æquē nobile eiusdē ditionis em- “
 poriū, atque à mari & Ægyptiis stationibus haud itā “
 seiunctū, in præsētia petere est animus. id vbi propē “
 in cōf. ectu vr̄bis, Dii cepērīmus; tū, perculsis recēti “
 pauore barbaris, in cambaianū & Ægyptiū signis in- “
 festa vertemus; & gloriōsū, Christo fauente, de vtrif- “
 que agemus triumphū. Quod vt ita futurū esse pro “
 certo habeā, cum alia multa, vt dixi, tum v̄stra in “
 primis, Lusitani, egregia virtus & alacritas facit. “
 cui, quoniam ita de me de q̄ue sanguine meo mēremi- “
 ni, ego quoque (sic me Deus bene inuet) pro mea “
 parte non deerō. Magnosilentio, maiore cum assensu “
 auditus est Imperator; atque ad non dubiam victoriæ “
 spem incredibilis ex omnium fronte oculisque ani- “
 morum ardor emicuit. Inde magistri Dabulum dirige- “
 re naves iussī. Id oppidum orā Decaniæ, eodē fermē quo “
 Ciaulū situ, magnifico impositū flumini, duas ferme leu- “
 cas recedit a mari; ac tum, assiduo cōcursu negotiato- “
 rum, & cumulatīs lōga pace diuitiis, erat insignē. Quo- “
 circa Sabaius, præclarē cōsciū cuiusmodi se in Lusita- “
 nos præbuisset, castello ad portus aditum exstructo, vt-

be insuper aggere & vallo munierat, præsidio que fir-
marat militum varij generis sex circiter millium, in
quibus erant mercenarij Turcæ quingenti. itaque ex
tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeò erat ani-
mo soluto & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumorem,
non modò quicquam ex vrbanis apothecis, vt sit, in
remotiora loca asportari vetuerit; sed etiam, oble-
stationis causa, vxorem è villa feminasque alias no-
nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeida
classi Lusitani bellatores mille & trecenti: & è so-
ciis vrbibus quadringenti Malabares, quorum singu-
li de more seruos in armis exercitados plures paucio-
resve pro censu in expeditionem eduxerant. Vt in
conspectu Dabuli ventum est, nocte in explorandis
vadis insumpta, postridie Almeida triremes ad oppu-
gnandum castellum præmisit; ibi dum tormentis &
iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris
copiis absque vlla trepidatione in tertam egreditur.
Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique, se
hostes effundunt. Quandiu missilibus agebatur, aquis
viribus dimicatum. dein cum sese Lusitani acrius in-
tulissent, collato pede aduersa corpora gladiis hastis-
que confoderent; commota primùm hostilis acies:
deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et
Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, il-
lud etiam non mediocriter iuuat, quòd conferta iam
pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela ne-
cessariò sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris
permistos inciderent. ita, dum intra urbem sese effuso
cursu barbarus recipit; eodem impetu tergis insi-
stens Lusitanus irrumpit. Ibi verò quantam vim ad
efferendos homines habeat ira, perspicui potuit. Si-
quidem externa, qui prælio superfuerant, cum se per
auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo

sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. deinceps publicis priuatisque subdita faces, ac prædæ magna pars raptim ad mare aucta; multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales pluri-
mi, cum se metu mortis varias in latebras abdidissent, aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut ignibus hausti sunt. Neque vrbe tantum sese flamma continuit: naues quoque in portu aliquot eodem incendio confla-
grarunt. Ab hoc tam claræ vrbis excidio, cuius fama confestim longè latèque manauit, Diu victrici classe prouectis Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cum de hostium progressu per exploratores in singula penè momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mutato consilio, intra portum sese continuit, vt vno temporis maritimis atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur. Nam præter Ægyptias & Dienses naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calicut per eos dies accesserant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi à fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, vbi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; id ipsum victoriæ omen interpretatus, reliquū diem in contemplāda natura loci & consultando consumpsit. Hoceni prætoriam sibi met innadendam ipse delegerat. Sed prohibitus consensu ducum, quod in eius capite salus omnium vteretur, gloriosum facinus nauricho egregiè forti Nonnio Vascō Pereriæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus, & quod caput erat, animis ritè expiandis est datum. Postridie, vt maris accessus ap-

paruit, & meridianus ventus ex alto vela percussit; restu simul & flatu secundo, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cum ducentis ferme propugratoribus aut vincere paratis aut mori. tum cæteri sigillatim propter angustias & vadi pericula sequebantur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium æctuaria distinenda, ne in nostros, certamine occupatos, repentinis de more incursionibus ab tergo impetum facerent. Dein edito pugnae signo, sublarus vtrunque clamor; & buccinarum cantus ac tympanorum seuitus ex omni parte perstrepuuit; mox tormentorum fragor, ædificiis intremementibus, pelago que vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepidè procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit ac perdidit. ac nihilo segnitiùs ille in medios barbarorum ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrunque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectis que aut ruptis retium tegumentis, cominus hasta gladio que rem gererent. ibi accerrimè dimicanti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit. Neque ad casum ducis, vt sit, percussi cæteri: quin irritari potius, ardentibus nimis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gladio melior, flagrantem Lusitanorum vultus, collatum que pedem, & micantes viri in me mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinatâ haud dubiè pugnam animaduertit, quam occultissimè sese in lembum, tales ad vsus paratum, demisit; atque vt venalis & fluxa est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in

terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite confestim ad ipsum Cambaia Regem plenus cladis & ignominia peruolauit. Calecutani quoque, cum depressas iam aut expugnatas aliquos sociorum vidissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euripi ostio, humilibus tantum nauigiis propter vada & scopulos peruiro, Calecutum trepida fuga repetiuerunt. Triremes Hoceni duas, in fugam versas, Rhotericus Sotarius insecutus, epibatis exiit, ac puppi religatas ad Almeida victor attraxit. iam que desperatis omnino rebus, cum sese hostes passim in mare precipites darent, instante undique e scaphis ac triremibus Lusitano, caeruleos fluctus atro sanguine infecerant. ac ne quicquam Iazius littore toto discurrens, fugam stricto mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem Iazij navis, & robore & celsitudine & numero defensorum instar egregie muniti castelli: tecta insuper crudo bouum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea navis, cum ausos non semel inuadere Lusitanos magno semper eorum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormentorum ictibus repetita, pluribusque perfracta locis, tandem aliquando subsidit. Illud verò non sine miraculo a peritis adnimaduersum. Nonnij navis, dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeo, ut antlias binas parè sine intermissione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vesperum vsque protracta est, haud vno loco pertusa, nihil tamen æque profus admisit. eadē, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore undas accepit. Cæsa eo die feruntur hostium ad tria millia; & Mammaluci ferè omnes aut capti aut interfecti. è nostris duo & triginta cecidere: vulnerati, missilibus maxime, plus trecenti.

Qua in re durities & frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nōnij vulnus adeò linamenta defuere; vt in idipsum, è suis tunicis vnā (leuis dictures, cæterum haud quam negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iam pænè portentisimile videatur, adeò masculum nuper asperum quæ in armis genus, ad tantos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorum elegantiam & exquisitæ ac lautæ supellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos, in Græcia Syriæque Romanos emolliit; eadem in oriente, per Indorum Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris Lusitanos infregit ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuictus: inde luxur otiumque, succis industriæ ac parcimoniæ neruis, priscam seueritatem & disciplinam, ingenti bonorum dolore, labefactauit ac soluit. Verum eo quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demersæ, complures rostratæ majores quattuor, onerariæ totidem in potestatem venere, in iis præter machinas & bellicum instrumentum, auri argenti quæ vis ingens, & multum prætiosa vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attingit. militibus ea cuncta largitus est, regiam tantum Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in templo Christi ad Nabantiā, seu Tomariū, ab Ermanuele Rege suspensa, quorū in vno, ad contumeliā neminis Christiani, captæ & occupatæ Hierosolime argumēto, in modū trophæi depicta, sacrosancta altaris mysteria videbatur. Ita Christo superisq; fauētibus, præclarè demptū cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Ægyptiis est scœnore multo repensâ Laurētij cædes cū neque id optimū eius pugnæ fuit; sed quod vna expeditione territis latè nationibus,

Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeò testatamque victoriam silentio prætermissem à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cum deserti ipsemet belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito, cum Deo immortali gratias, uti debebat, egisset; Iazio quoque, erroris veniam suppliciter petenti, spondenti que se enixe daturum operam, ut omnes Indiæ satrapas Regesque fide in Emmanuel & obsequio superaret, pacem dedit iis legibus, ut naues Ægyptias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu, itemque Lusitanos ad Gualum captos illico restitueret: postremò, ut multiplici còmeatu Christianam instueret classem. omnia sedulò & obedienter facta. neque illi quicquã in præsentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis præclara sese daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazij gratiam honorémve, quam ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto lacefferent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinũ reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tantæ victoræ perterritum fama, ad persoluen dum Lusitano Regi annum vestigal, quod antea semper abnue- rat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditio- nem, eodem percussus terrore, subiit regulus Batica- læ: quod opidum oræ Canarinæ, ultra Goam est leucas quinque circiter & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Calicia Sultani classem in Rhodio mari fusam antè docuimus) de hostium apparatu consiliisque præmonitus, non- dum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Coti- nium è prima nobilitate virum, cum nauibus quindecim

cim & tribus armatorum millibus, in Indiam destinatur, ut pulsus inde Sultani copiis, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquerque Prætorē conjungeret, ipsamque totius belli originem fomitamque Calcutū vibem inuaderet deleteretque. Cotini tum inter Almeidam & Albuquerqueum, instigantibus utrinque peruersis hominibus, de successionē sœdē admodum certabatur. Cotini j aduentu ea controversia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obſeruantia & fide in suum Regem antiquius, deposito sine mora magistratu, repudiatissimæque improbis suasoribus, cum Albuquerque in gratia rediit. Ducis huiusce opidō miserandum scriptores exitiū tradunt. Cū circiter quadriennium Indæ præfuiſſet, Lusitaniam repetens, circa Bonæ Spei promontorium, ad reficiendos ē diuturna jactatione comites, & simul aquandi & petendi commeatus causa, in terram exſcendit. mox dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emendum, ut sit, rixa cum incolis quorundam temeritate cooritur. Ad eum sedandum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtularat armis, cū aduolasset; concursu repenti ex vicinis pagis factō, priusquam ad naues receptum haberet, præusta sude transigitur: nixusque illico genibus, manus oculosque in cælum attollens, ingenti omnium dolore excessit ē vita. Circa eum veterani complures, in ijs egregii bello duces duodecim, dum instabili vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate petiti eminus iaculis, eodem lethi genere perire. Ita clarissimus Imperator, & vir integerrimus cū Europam Asiāque; victoriis peragrasset, in Africæ demum ignoto litore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac tæterimis Æthiopibus interfectus & spoliatus, non

modò paratis ad Regem præmissis, verùm etiam sepul-
turæ honore & supremis exsequis caruit. Per idem
tempus, haud absimilis casus ad Calecutum Lusitanos
afflixit. Profectus ad excidium eius vrbs triginta na-
uium classe Cotinius, Prætor Albuquercio eiusdem ex-
peditionis ad iutore socio quæ, quamquam acriter ob-
sistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus
exposuit. Inde expugnato castello, quòd portus fau-
cibus imminebat; Albuquercius ad vrbs incendium,
Cotinius ad regiam ipsam occupandam ac diripiendam
præmatura festinatione cōtēdit. Et Albuquercius qui-
dem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio
tectis ignes iniecit: quorū pars magna (quippe ligno
foliisque constabant) illicò flammis absumpta Cotinius
regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter ag-
gressus, magna ex parte cæso præsidio, claustrisque
refractis, per vim irrupit hostes ex composito simula-
ta desperatione fuga quæ, sese per posticum in siluas
ejiciunt. Cotinius, potitus iam ædibus, quasi nil vl-
trà periculi superesset, ex longa defatigatione æstu-
que vehementi, & noctis proximæ peruigilio, quie-
tis aliquantulū capiebat; cū subita conuersione rerum
fors belli immutata est. Multa erāt in regis ædibus diu-
turna cura studiūque cōgesta, quæ, subiecta præsertim o-
culis, cupiditatē inciderēt. Ad ea certatim rapiēda, suis-
que ipsimet humeris auhenda Lusitani, dum auidè huc
illuc, abre bene gesta soluti palati quæ; discurrunt; interea
spatium datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ
ex terre gētis disciplina, ad certas significationes mo-
mento conueniunt. dein conglobati hortati quæ; se mu-
tuo ad sui Regis injurias fortiter vindicandas, repen-
tè in regiam impetum faciunt; nostrosque o-
neribus impeditos, & deprehenso errore viarum,
sub sarcinis passim obtruncant, jaculisque conuulue-
rant. Cotinius ipse, dum serò suos à præda reuo-

cat, ab hostibus intra septum regium oppressus ac trucidatus, occubuit. Et Albuquerqueius, ad opem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cum refugientem & confertam in angustiis turbam frustra per-rumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc, graui saxo in eum supernè dejecto, semianimis cadit: ægréque ad naues relatus, ancipiti aliquot die-rum curatione conualuit. Periêre eo die Lusitani, par-tim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius octoginta. sauciorum numerus relatus circi-ter trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in vnū Cotinium conferunt. quòd is palmam euerfi Calecuti cum intemperantiùs adamasset; non espektatis Albu-quercii subsidijs, quo gloriam rei gestæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antece-dens, temere sese in apertum capitis discrimen obje-cerit; neque Emmanuelem Passanium audierit, spe-ctata æquè prudentia ac fortitudine virum in ipso rei geren-æ articulo sapienter monentem caueret insi-dias, militem quæ à præda & discursu quam diligen-tissimè contineret. Neque tamen incruenta fuit hosti-bus victoria. Plus mille vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate, qua hæc ad Calecu-tum gerebantur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius antè meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaicæ facti naufragio, cum aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Mala-censibus amicitiam, è Lusitania missus, cum ad coci-num appulisset supplemento in naues accepto, in O-rientem porrò cursum extendit: ac superato Cori pro-montorio, præter Gangeticum sinum alto vectus O-ceano, ad Somatram primus (quod quidem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari fer-

me ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquè porrecta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari, atque ob id ipsum peninsula quondam credita est, quòd ob frequentia vada syrtesque nondum interiore patefacta nauigatione istomo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur. cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciæ, vt nihil imperuium; sic multo plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas leucas & viginti; latitudo, qua maximè patet, septuaginta non ampliùs colligit. Auri est aprime ferax (ex quo Cherlonesum auream prisci appellarunt) nec non stanno, ferro, vitro, sulphure abundat, insignis insuper fonte perenni, ex quo naphtha instar olei manat: & excelso conspecta monte, (Balaluânium incolæ vocant) qui ad similitudinem Siciliensis Ætnæ, fumum & flammæ horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum ac paludum, nemorumque densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. E syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemque vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casia. super hæc, magnam bombycis quoque, ad vestes deliciores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & syluestribus victitant pomis. Frumentum; & cæteram orbis nostri sementem, terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentessimum circiter annum inuecta, per vim compulsis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maximè opportuna commerciis, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ

recensere hoc loco non est operæ pretium. Sequitur igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primum, dein cum Acenorum Rege pacem & societatem æquis legibus iniit: & eius rei monumento columnam in utroque littore statuit. Ab Somatra, cum breui trajectu Malacam venisset, tentata prius per interprete Mammudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissime dominatur, per summam fraudem iniuriamque descinerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm ornatissimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum, & magnificè instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & commercium postulabat Emmanuel, & sibi magnificum Malacensis ducebat, secum ab Rege tam inclyto, ex ultimis terrarum finibus, expeti fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax & amicitia magna partis utriusque voluntate convenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habuere, quam Calcutana sub adventum Vasei Gammae decem antè annis habuerant. Saraceni & Arabes Malacæ negotiabantur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & adeptam maris possessionem, infestissimi, ii, quæadmodum antea Zamorinum, sic tum Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecuniæ calumniatores, ac præcipuè præfectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gentem ab extremo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, sauitia & rapacitate maximè detestabilem,

exitio natam Orientis; quocūq; sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis iugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziam, Solalā citāt. pro inde, quod optimum est, alienis doctus euentis Rex pacē caueat incidiosam ac funestā, rebusq; suis maturè prospiciat non plus quinq; latronū naues, valde immunito & nautarū & militū numero, intra ipsius præsidia & portum inclusas teneri: si paululū modò in id, quod est opus, animū & cognitionē intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nūtiū quidē cladis vllus omnino supersit. Hisce igitur, & aliis id genus argumentis, licet ius gentium & fœderis religio non parum obstaret; tamen improuidum viri fallacis animū, & suapte natura Christianis infensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt. Infandi sceleris in presentia talis ratio initur: Per summam officii simulationē tyrannus Sequetiam & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu præcelso ad cænaculi amplitudinem extructo, & pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in morem & quidem in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluuiore, longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem comitesq; propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria; quamuis ad eam diem consulto pedem ē naui non extulisset: tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij spectam habere videretur; se ad festas dapēs venturum promisit. dein, coniurationis indicio ad eum delato, (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum conuiuii diē per internuntios morbum excusat. Ea sive delusus, Mamudius, aliam fraudem, iisdem architectis

& suavoribus, machinatur. Mōs erat Malacæ, qui & in alijs emporijs; vt primus quisque emptor ad urbem accessit; ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam si obseruaretur, Lusitanis, qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cum Emmanuelis, quam plurimi faceret; tum ipsius etiam Sequeriæ causa, qui ex tam longiqua regione venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisse: (veruntamen, quoniam id periniquo passuri sint animo cæteri negotiatores: qui iam dudum onera præstolentur, curandum esse vt quamprimum & quanta maxima diligentia res transigatur. Ad certum diem quattuor seorsum locis quamplurimos Lusitanos cum scaphis præstò iubeat esse. mandaturum se, vt quæ maximè cupiant; ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita proferantur. Lætus ea conditione Sequeriæ, & gerendi negotij causa dissimulatis istis quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emanuelelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis lemborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittariis, & in occulta statione post suburbanum promontorium collocatur. Vti multis erat ex insula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: secundum Regem opibus & clientelis longè princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repentè ducis negotium suscipit. stationes præterea armatorum locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, qui que in vrbe versarentur, qui que emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiam sabornati,

subornati, qui eo die, per speciem vendendi cōmeatus ad Lusitanicas naues accederent; nauiumque custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibus vt nihil mouerent, antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam verò significationem, & classis parata, subito ex insidiis in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & ceteri pro sua quisque parte rem terra marique impigrè gererēt. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt ad Emmanuelem nuntios aperti malacēsis cōmerciij perferret; scaphas aliquot cū mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu terebat: cū Vtimutis Raiaē filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti cū omisso ludo Sequeriam prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, capta prosequeris? nam & apud nos quiddam haud absimile genus oblectamenti est, &, quibus potissimum rebus ab isto vestro discrepet, discere vehementer aueo. Cū Sequeria ad certamen ludicrum moris amico gerendi causa, reuertisset; interea Patiacus expectans quàm mox fumus attoleretur: varia sciscitando animum tegere: ac licet ab insita genti fallatia simulationem vultue egregie sustineret; tamen sensibus intimis è conceptò scelere æstuabundus, modò consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad eadem paratus præclare sibi temperauit, quo minùs præproperè consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues amouerant, & qui in scaphas ex urbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furiis instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus locis, inscio Se-

queria, cædes fiebat; cùm nauta è summo carchessò & gestus eorum, qui cum gladiis aderant, specularus, & rixa eminus animaduerta confestim ducem inclamat, Deum hominesque contestans paratam fraudem, macrones in caput eius instare, Lusitanos ad urbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è profundo veterno exitus Sequeria, abiectò alucolo ferrum capit: idem comites & nauæ faciunt. Sicarij, consentia exanimati, in subiecta nau gia momento defiliunt. ille, missis properé ad lictus armatis, qui suos laborantes protegerent, & ad naues festinè reciperent: ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus essent, extemplo discurrit. Et iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id vbi Sequeria nuntiaturum est, ne loco arcto & impedito repentè oppressus tormentorum usum quibus in tanta militum paucitate maxime nitebatur, amitteret præcisim raptim anchoralibus, è portu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore contorquens, barbaros ita conterruit, vt ne tentato quidem certamine, velis remisque sese in fugam præcipientes derint. iis dissipatis, ad suorum reliquias coligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facessere. In eo tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno consulere; ab urbe quatienda, & ab incendiis nauium Sequeria sese continuit. Cæterum temperare non potuit quominus Mamudio renuntiari iuberet, Lusitanos tam insignem tamque atrocem injuriam, fauente Deo solum teste, propediem esse vindicaturus. In præsentia, quod statu reversionis tempestas adesset, quæ motio in iis locis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos & perfidos homines

diutius ageret ; velis in Occidentem datis ; obuios aliquot barbarorum juncos (onerariæ nauis id gentis est) pretiosis mercibus refertos expugnat ; tū nauius duabus Cocinum missis , quæ de statu rerum Malaccensium Prætorē Lusitanum docerent ; ipse India & Arabia ad dexteram relicta , Bonæ spei promontorium præteruectus , ingenti labore ad tertiās insulas , atque inde in Lusitaniam recta contendit. Et Sequeriæ quidem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquerqueius interim valetudine recuperata , & refectis è Calecutana clade suorum animis ; in id maximè operam dabat ; vt quæ contra ipsius existimationem ab iniquis ad Emanuelē Regem delata essent ; re ipsa magis & factis , quam litteris aut oratione refelleret. In primis , ad Armuzianū bellum , quod ille iam diu coquebat ; nauales copias , & omnia machinarum genera , quæm acerrimò studio comparabat : ac breui , non die , non nocte intermissa cura , nauium vnus & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia , præter auxiliares , imposita. Dein oratoribus principum & regulatorum auditis , qui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant , cum iis , quas dixi , copiis in conspectum oræ Decanæ prouehitur , patanti quæ porro in Arabiam tendere ; nec opinatā spes commodi propioris affulsit Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Tiquarino insula , quam , & ignobiles alias complures , angusto interfusus euripo , efficit mare : illa quidem , & soli vbertate & egregii portus amplitudine , & ædificiorum incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longè distat Onoris regnum : cuius regni paruam insulā , haud cōtemnendā tum classe obtinebat e regius virtute nauali dux , nomine Timoia. Is , tyranno Sabaiæ , cuius antè meminimus , & Mahometanis Goæ iniquili-

nis cū aliis decausis erat infensus ; tum ob auocatam illuc ab Onore & Baticala, inclitis quondam emporiis, mercaturam. itaque & Saraceniis Aegyptiis quē negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferant : & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emmanuele Rege benemerendi. quocirca iādudū Francisco Almeida suam operā enixē detulerat; & tū Albuq. ad colloquiū euocatus, cōfestim accurrit ; atque inter cetera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira cōcepta, naues edificantem, magnis præmiis veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cū bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret, in ipso conatu rei aggrediendæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos ē subiectis populis rebellasse, & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repentē coortos. hinc, Idalcanam filium, exiguo rerum usu, vixdum locatum in solio, cū domesticis tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum teneri. Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intestinis præterea discordiis laborare. Pro certo se habere, si Albuquerqueius, omīssa interim Armuzia, ad Goam recta contendat ; fore, vt oportunam ad omnia insulam, & urbem in primis opulentam, aut metu armis in potestatem accipiat. Ac ne urbis duntaxat captare gratiam videatur : semet, nī Lusitani rejiciant, cum suis omnibus copiis in partem laboris periculi quē venturum. Albuquerqueius, collaudata Timoię fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernanda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse : Goę potiundæ, si tam commoda præteruolet opportunitas, reuocari non posse ; Cū hæc sententia magno cum

assensu plerisque insedisset; Timoiā, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulo post cum peditatu & longis nauibus quatuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquerqueius, mutata repente navigatione, Goam peteret, magistris edixit. Cum in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiā cum actuariis præmittit, quorum alterum in ipsa insula Panginum, alterum in continenti Bardesium appellebant. iis felici euentu captis, cæsoque aut fugato præsidio, mittit qui opidanis denuntient, si voluntate urbem tradere, & Christianam clementiam, quam vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos vivere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere soleāt, remissurum: sin minus, obsidionis mala & omnem belli cladem expectant. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorum illecti, pulsas aduersæ factionis hominibus, Albuquerqueius & Lusitanos ingenti gratulatione patetibus portis admittunt: ei que deditionis insigne, clauēs opidi & arcis in qua erant ædes regię, porrigunt. Albuquerqueius, cathaphræcto equo summa omnium ordinum frequentia urbem inuectus, Crucis vexillum pietatis causa præferente quodam ex Dominicana familia, primùm omnium, Deo immortalī, partem sine cruore victoriam gratulatus, promissi fidem ciuibz egregiè præstitit: urbem & arcem diligenter inspexit, grauique ante omnia edicto milites à præda iniuriisque continuit. in nauallibus, partim inchoata, partim absolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ, armamentarium, telis, tormentis ancis, sul-

phureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos è Perside aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) malabarici, & Canarini, & Narsingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vestigalibus, tollendis ex insula latrocinii, & componendo ciuitatis statu, reliquum ætatis iussumptum. Iam enim urbem illam Albuquerqueius, propter eximiam (ut diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci (quòd quasi cardo inter cori promontorium & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimum conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; intorea Idalcan, amissæ Goæ percussus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copiis, ad Goam ex templo contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hunc ad tentandum æstuarii transitum, quo insula singitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingentis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditum plus quadraginta millia (tardius propter machinas & impedimenta subita subsequitur. Camalcan, celeritate usus ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quòd Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur magnus tota insula motus animorū est factus. Duo incolarum genera Goā habebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, ut supra dictum est, magnam Africi & Asiatici littoris partem insederant: alteri indigenæ, deorum nauium

cultores. Illi, ab inuito in Christianos odio, eiusdem
superstitionis hominem, Sabaii filium, Regem expe-
tebant: hi metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnis
postmodum luerent; eius sagiti j turpitudinem & cul-
pam re limere insigni aliqua promerito nitebantur.
Ergo inter sese clam officiis in Camalcanem vtrique
certare: omnia Albuquerquei consilia (quoad possent)
per occultos internuntios patefacere; ad transitum
hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum naves
ex occasione summittere: deniq; nulli rei deesse, quæ
ad Idalcanis aut placandam iram aut gratiam ineundam
facere videretur. Neque ad barbaros modò pertine-
bat hoc malum ipsos etiam Lusitanos quadam ex par-
te furor inuaserat: atque ut ad Armuziam nuper, sic
tum lementie & imperitiæ Prætorem accusabant,
quodd Idalcanis maximè absentia fretus, urbem tot
tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeò
parua manu iniadere esset ausus; & inanis gloriæ cu-
piditate, relictis non minùs quæstuosæ, quam hono-
ratæ mercaturæ compendiis, Lusitanicas opes, & par-
ta ad eam diem decora, in appertum periculum teme-
re coniecisset. Albuquerque, in tantis rerum angustiis,
tamque multiplici discrimine, tamen neque animus
neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos qui-
dem, quan to animaduertandi non erat locus, admi-
rabili quadam lenitate ac patientia sustentabat. Ex in-
colis, capita coniurationis, per speciem consultandi
in arcem euocatos, (ii fuere amplius centum) repen-
te vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis,
quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti
præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem lit-
teris, continuò stipatoribus sui corporis tradidit spa-
ris, haud inasitato mortis genere, fodiendum laqueo
insuper aliquot è turba suspensi, ceteri ad incer-

tos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verò, ad arcendum insula Camalacanem, idoneis locis tormenta cum præsidij collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admistis, quos quidem Albuquercius minimè infidos aut ab se alienos existimauerat. Subdustis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis circumeundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan variis locis haud semel conatus traicere; cùm tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem nactus turbulentam, ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum existunt; ratibus peditatum; uirilibus nauigijs, corio circumfusus; equitatum traicere instituit neque ita difficilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptæ rates, cæsiq; ex hostibus aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltrà obsistì non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme partim equitum partim peditum millibus primùm in sicco statuit signa: dein, cum iam diluiceret, Camalcan illico subsequutus iam quæ passim armati in terram exponebantur; & è stationibus incolæ, mutata repentè fide, cùm sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effuso fuga urbem vndique repetebant. cæterum ne ibi quidam tuto consistere licuit, oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota urbe dispersos adeo vehementer se intulere, vix ut illis in arcem confugiendi spatium fuerit. eodem ii etià qui mare tenebant, saluis nauibus tormentisque, reciperè sese. Interea Camalcan cùm cæteris copiis per otium transgressus, ad duas arbores (ita locum appèl-

tant) haud longe ab vrbe confedit. Atque vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet ; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Albuquerque pacis conditiones obtulit ; magnopere suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam arctis commeatibus, tanto inferioribus copiis, ante Idalcanis aduentum vrbe excedere, quàm belli fortunam temeratio ausu periclitari mallet. Haud inania proponebantur ; & cùm aliæ multæ Albuquerque difficultates angebant, tum nihil magis, quàm hyemis imminetis incommodum : quod à Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrem, in Oceano Indico sauiissimi turbines ac fœdissimæ existunt procellæ : quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenæ cumulis per eos dies ita obstruuntur, vt minoribus nauigijs & magno cum labore transitus pateat. Ac nihilominus, Albuquerque, cùm tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem expectare ; oppugnationem. quoad posset, sustinere ; & vbi demum cedere necessitas coëgisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquerquej pertinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quam certæ victoriæ spe, machinis nondum aduectis, multifariam Lusitanos aggreditur. à quibus cum egregiè propugnantibus haud sine detrimento recederet, interea cum vniuerso exercitu bellico quæ instrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem tabernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem nostrorū Pangino & Bardesio castellis, præsidia cum tormentis imposuit. Dein, cognita Lusitanorum peruiacia, vt rem quam minimo suo damno conficeret ; intercluso vndique exitu, veluti indagine cinctos, famo-

ac deſperatione compellere ad deditiorem decreuit. id quo facilius adſequeretur ; miſſo caduceatore ſimulatam pacem offerebat obſeſſis. ipſe, dum de conditionibus agitur, paulo infra urbem, qua in anguſtias cogitur æſtuarium, multa ſaburra grauata onerariam ad inſtar molis demergit. dein, cùm ad alteram eodem modo ſupprimere maturaret, animaduerſo periculo trepidi nauæ rem ad Albequercium deferunt. conſilium habetur extemplo. neque ulli dubium fuit, quin proxima nocte, riuſquam planè interceptus euripus eſſet, ſeſe ex letalibus iis cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in ſpeciem relictis, quarta viciſſima ex arce ſenſim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maximè prædidit, armamentario injectus. Ergo conſeſtim in abeuntes ex urbe ſit impetus; & Albequercius cùm agmen cogeret, equo ſuffoſſo vix tutum ad naues receptum habuit: inde ſublatis per magnam trepidationem anchoris, cùm undique tela volitarent, præmiſſi qui tranſitum diligenter inſpicerent: ac vix iam ſingulas anguſtiæ capiebant naues. itaque ægre admodum traduſta classiſ, remotiorem ab urbe locum hybernis cepit. Hoc deſuſtos diſcrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda Luſitanos excipiunt primùm ipſa loci natura, multiplices & anguloſo littorum flexu; vt inter nauigandum, quotieſcunque res id exigeret, aperta jaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoſte infeſſis; vt ex ipſo æſtuario, hinc malibus pluuiis non nihil temperata ſalſugine, amaroſos latices & lutulentos haurire ſiſis intoleranda compelleret. omnis denique cummeatus tanta paulatim inopia premi capti, regiis equis, quos in fruſtra diſſeſtos ſale condierant, quamuis accurata diſpenſatio-

ne consumptis, ut vulgo mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus essent: quidam etiam, detracta seriniis coria, cacabis utcumque mollita commanducare niterentur. Inde vagari passim morbi, & squalentia tabe ac macie corpora miserandum in modum absumi. Sed cum tot undique instarent mala, nihil tamen æquè Lusitanos vrgebat, ac disposita in utroque castello, de quibus antea demonstrauius, maiora tormenta: ea cum à fronte, à latere, à tergo pænè assidue nostros impeterent; maximo incommodo captam relinquere stationem, & latebras mutare subinde cgebant. Aduersus eam perniciem Albuquerqueius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; consilium cepit prima specie temerarium & anceps; ceterum exitu patuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissimos. Validopraesidio Idalcanis ambo castella tenebantur, sed tanto barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quod à Lusitanis, fame ac lue dira pænè confectis, deditio-nem in singula momenta expectarent; ut non vigiliarum ordo, non stationum locus aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea socordia satis comperta, Albuquerqueius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vindictæ, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumque egregiis ducibus noctu diuersos ad utrumque castellum dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & se-luta, custodes ante vallum inermes ac sopitos inueniunt. Cum hisce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus praelium initum. Indi repentino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim caduntur: pauci captis armis resistunt.

Sed iis quoque momento dissipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neque ultra sustineri Lusitana vis potuit in fugam auerli hostes: & memorabili ausu ab obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata. machinæ quæ ac tormenta (quam vnâ Lusitani adamârant prædam) raptim ad naues aucta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcam, veritusque ne tale quid piam in suum ipsius caput Lusitani consciscerent; tabernaculum ab vrbe dicitur longius transtulisse. Post hæc, ab hoste, malleoli & aridi virgultorum fascies oleo resina quæ perfusi, ratibus imponuntur, quos igne concepto in Christianam classem æstu secundo repentè demitterent. Ea re per exploratores cognita. Albuquercius anteuertit; vltroque ipse ad eam inflammandam materiam idoneos viros ad urbem occultè summisit. subiêre quàm maximè surdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigiliis sensit aduentum barbarus: & cum aliquot actuariis confestim occurrit ibi sæuissimo contracto certamine, cùm hostis multitudine superaret; Antonio Noroniæ crus læunm sagitta transfigitur, quo ex vulnere paucis diebus expirauit. Is casus Albuquercium grauissimè perculit; non domestici tantum incommodi causa verum publici quoque dampni, quoddeximia spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex iis, quàm è nostris desiderati, & nisi mors Noroniæ interuenisset. Lusitani egregiè vicebant. Inde vitandis utrinque insidiis, aliquot dies per summas Lusitanorum ærurnas exacti. iamque magno eorum gaudio ver appetebat: marique nondum planè aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omnium

inopia, nostros ad profectiōem adiecit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cū denique in altum euasisset; ægri. quorum erat ingens multitudo, in Anchediūam insulam deportati; vt ibi desiderio cibo potuq̃ue, & insuper amœnitate loci, & cœli clementia sese reficerent. Albuquerqueius Cananorē delatus, instaurandæ institit classi: dein Calecutanæ opis fiducia, & adempti Cocifinensis regni dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum; celeriter eō profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxiliis, maturè compescuit, Regemq̃ue sociū solitudine liberauit. Per eōdem dies Narsingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis urbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcansine mora profectus; armatorum nouem milia Goæ reliquerat, nouis munitionibus, quoddamcūq̃ infirmitati diffideret, circa urbem intenta cura perductis. Et Albuquerqueius, de Goa repetenda assiduè cogitanti, quod in ea redignitas & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cū eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copiis, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani j mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo nauēs insuper accipit; eumq̃ue denuo ad conducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum iis, quas habebat copiis interea rem aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non exspectatis auxiliis, tam exili apparatu urbem & operibus & præsiidiis aded munitam inuadere. Sed si vnquam alias, tum utique fortibus cæptis affuit Deus; quando quidem

tātus ē prioris belli memoria terror nō oppidanos mē-
dō; verū etiā externos inuasit; vt licet ab om̃ib⁹ rebus
essēt paratissimi, tamen prae metu & mente animo-
que constarent. Duo primū castel a sub ipsum clas-
sis introitum, à custodibus, Lusitani cum horrentibus
ferrum, ex templo deserta. Inde Albuquerque, dire-
ctis in frontem ex vrbe tormentis nequaquam exter-
ritus, descensione facta, multis simul partibus oppi-
dum oppugnat. neque ita magno certamine superatis
munitionibus, cū intra mœnia sese Mahometani re-
ciperent; permitti refugientibus Lusitani patiter ir-
ruunt: & om̃ibus viis armatos iuxta & inertes cæ-
dunt. Atrox maximē prælium ad artem fuit; dum fide-
les aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertina-
ci tuerentur pugna, sed tis demum in vestigio trucidatis;
turpem in fugam cæteri om̃es effusi: alij ex muris
pauidi sese præcipitant: alij ad aquas compulsi vel oc-
truncantur in littore, vel degrauantibus loriceis vul-
neribusque merguntur. maxima pars per agros insula
tota dispersi. ita Albuquerque incredibili felicitate
rursus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quō die Di-
uæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam
prælio, cum tribus peditum millibus Timoia super-
uenit; seriū omnino, si rem confectam spectes; cæ-
terū ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pu-
gātū est) sociū ab omnivē negligētiæ vel perfidiæ cri-
mine vindicauit. quod equidē diuinitus crediderim fa-
ctum, ne scilicet ē Christiana victoria, & singulari
Dei beneficio parta, quicquam ethnicus hostis sibi de-
cerperet. Dimisit dein circum insulam equites, ad
Mahometanos ē latebris erundos, magnam denuō
stragem decēre. Ita variis cladibus absumpta septem
circiter hostium millia. ē Lusitanis, quod credi vix
possit desiderati non amplius quadraginta, Post hæc;
Albuquerque ad firmandum Emmanuelis nomīne

imperium toto pectore incubuit. ac primum, defensionis auctoribus, exsilio & bonorum perscriptione dam natis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula vestigal indixit. dein, ad sobolem in usum militiæ propagandam, sacro fonte expiatis Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebatque omni genere charitatis: tum aduersus imminētis belli pericula refecti celeriter muri turreſque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In idopus dum idolorum fara, & sepulchra Ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiusdam parietinis aneum Crucis, pendente Christo, simulacrum apparuit: euidenti planè argumento, in iis olim regionibus non modò Christianam fidem, sed cum ea salutem quoque usum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes fœditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnum verò Albuquerque & boni omnes inde gaudium percepere, præſagientibus animis, eam urbem ecclesiāque principem Indiæ religionis aliquando futuram. itaque signum illico purgatum, nec sine lachrymis & cum solenni pompā & apparatu, pro ea quæ tum suppebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illatum à sacerdotibus: atque ad Emmanuelem deinde talium rerum plus multo, quàm auri gemmarumque ſcientem, muneris am lissimè loco transmissum est, Neque huic tantùm ſigno acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quòd eius ope quodammodo introducti in urbem fuisset viderentur, sed etiam Diui Iocobi Apostoli Hispaniarum præſidis euidenti auxilio: quòd amissa iterum Goà barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux, punicea cruce & fulgentibus armis insignis, qui tantam edidisset

stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorum paucitati cedere coëgisset. Neque Albuquerqueius, cœlestis promeriti sese immemorem ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis & margaritis, & bombycinum petasum addito aureo gemmatoque conchilio; itemque pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit: ac deinde moriens, Compostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cætuleos (ut appellant) è Lusitania in Congum vna cum architectis & fabris, & splendido sacrorum apparatu; & liberali viatico destinauit: ut nouum templum vero Deo exstruerent ornarentque & erudiendis porro ad pietatem incolis, & augendæ per baptismum Ecclesiæ sedulè insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphōso Rege sanctissimo perquam benignè & honorificè accepti. Eodèq; Rege vel in primis adiuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregiè operâ posuêre. Cūque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messëm inalbescerent; supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sapius deinde submissum est.

LIBRI QVARTI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa, prouisiſque iis; quæ ad inſulam retinendam maxime neceſſaria videbantur, Albuquerque, quippe qui ſpe & magnitudine animi plura in dies & maiora conciperet, variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfuſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus, ac tantæ creſcentis in medio malis metu compulſæ, poſitis inſtinctibus inimicitiis, contra communem hoſtem arma viresque coniungerent. Occurrendum Zamorini & Saracenorum conſiliis artibusque, intento ſemper a ſumo in perniciem Chriſtiani nominis excubantium. Conſulendum præterea Luſitanis ad Socotoram, in aſiaticum pacato, inter infida ſemper & eſſera incolarum ingenia deſtitutis. Pungebat inſuper animum, iniuriæ Maleaceniſis atrocitas, & popularium ſalus. Sequere comitatu, qui à Mahometanis admodum ſæua cuſtodia tenebantur, erant que nonnulli ex iis de Albuquerque priuatiſſime meriti. Iam, de Arabico freto obſidendo, ac Mecana & Ægyptia tollenda nauigatione, hand leuis erat ſolicitudo. ſed ante omnia, ingenioſis ſpiritus virum Armuziani belli corrupta victoria, &

N

amissæ tam opportunæ ac munitæ arcis dolor angebat. Cum hæc igitur & alia multa vndique instarent, in præsentia, contra Calecutanam fraudem insidiasque, Malabaricum littus intentione custodia & maioribus copiis placuit obtineri. Porro ad aliarum gentium vim & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquerqueius, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ his captæ fama vndique exciti, ad prætorem, ut sit, seu fidei seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea gravitate simul & moderatione cum aures tum responsa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito, ut incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fidei que, an opibus ac majestati iure tribuendum putarent. Adhæc, Iacobo Fernando Pacenti, quem vulgi sermone Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram misso arcem ab Acunia conditam, quando ea tantum non esset, deducto præsidio diruendam & solo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana & Arabica expeditionibus, qua capesseret potissimum ac primum. Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Lusitania litteris: quibus appertè iuebatur Albuquerqueius classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate aut armis ad Emmanuelem adungere: id si minùs processisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur nauibus viginti tribus celeriter instructis, & imposito milite, (i) fuere Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat, cum ab Occidente & à Septentrionibus aduersi præter expectationem obstitere venti.

quibuscū aliquādiū frustra luctatus Albuquerqueius ad extremū, ne cū aperto salutis discrimine tēpus operā perderet: de minorū ducū sententiā, quod iidē statu in Orientem ac Meridiem erant secundi, ad vlciscendum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiendos ē seruitutē Lusitanos; retro ad Malacā vela fieri iussit, & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatrā appulit primū. Inde renouata cum Pedirensi & Pacēno regulis amicitia, dum ad Sincapurānū prouehitur fretum, aliquot barbarorū naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehabatur quadam ē nauibus iis Nāoda beguea Malacēsis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriā exitiū conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cū egregiē dimicāns aliquandū restitisset; multis demum confossus ictibus ita corruit, vt ē patulis vulneribus nihil omnino cruoris maneret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primū detracta eius brachio est aurea armilla, (mirum dictu) tanquam vase confacto, ita sese cum anima vniuersus repenti sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cū de captiuis causam quæssissent cognouēre inclusum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabim incollæ appellant) cuius, insistenti sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cū in Lusitaniam deuehendum esset, vna cum pretiosis aliis rebus naufragio perit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte. quo quasi quodam totius belli præludio latus Albuquerqueius, Malacā rectā contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximā tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, mediocris ferē magnitudinis: vnum etiā ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi

transmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante desponderat: ædificata in vñm nū, tiam ambulatoria domo per anpla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquerqueius ad Malacam anchoris iactis; primùm omnium institoribus & nauarchis variarum nationum insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummissio nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriæve, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vñ cti per fraudem tenerentur, eò aduenisse. i j ni bona fide sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. Spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent, ac peracta demum re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis ferè omnium animi eo facilius, quodd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensit y anno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitia ad Albuquerqueium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimùm merces ex eo emporio cuperet: enixè curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipua ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerqueius, nullas in præsentia merces nominatim experere sese: captiuos tantùm, quæque per fraudem ablata Sequeriæ sint, à Malacensi reposcere: vbi ea sine dolo malo receperit, tum de commercij conditionibus, si ita videatur, auctores. Hoc accepto res-

ponſo tyrannus, quòd eo tempore aberat classiſ. in
eius aduentum variis artibus remi diſſerre decrevit,
quoſimul ab tergo & à fronte, nihil tale ſuſpicantes
Luſitanos opprimeret. ita, præteriti ſceleris culpam
in alios transferendo; captiuos & cuſtodias elapſos cau-
ſando, aliisq̃ue ſuper alia mendaciis de more eludebat.
inter hæc, Albuquercium fraudis & audaciam, an-
ceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam:
nolle exacerbataſ rursus amentiam: ne, aut ex dila-
tione ac lenitate hoſti fiduciæ creſceret: aut ex damno
ac dolore, barbarâ immanitas in captiuos innoxios,
cariffima ſibi capita, deſcenderet; ſtat ſententia, præ-
ſertim id ipſum captiuus clâm per codicillos hortanti-
bus; quoniam expoſtulatoni nil proficeretur, mali-
tiam ac peruicaciam ferro igni q̃ue ſubigere. Nec mo-
ra; ducentos ferè mitti armatos, qui diuerſis vrbiſ
locis incendium excitent. Eo incendio, iam & ventus
& materia ipſa adiunabat, teſta oppidi & negotia-
rum apothecæ aliquot momento conſumptæ, cum q̃ue
porro vagaretur flamma, conſternati ciues Mamu-
di opem frequentes implorant. ille metu maloque co-
actus, ex templo captiuos ad prætoriam ſiſtit incolu-
mes: tarditatē purgans, orantq̃ue Albuquercium igres
patiatur extingui; & ſecum haud iniquis legibus pa-
cem ac ſocietatem inſtituit. Albuquercius ingenti læ-
titia ſuos recepit, ex quotidiano mortis metu ac mi-
ſerrima ſeruitute, in priſtinam dignitatem ac liberta-
tem aſſertos: & in eorum gratiam, ſæuientes flammas
ab incolis cõhiberi permittit, dein, quod ad commer-
cium & amicitiam attineret, ita reſpondit: Locum in
vrbe conſeſſim ſibi Mamudius attribueret, ad ædes ac
dinerſorium firmo opere aduerſus tempeſtatum & in-
colarum iniurias exſtruendum; cuiuſmodi aliquot
iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per

tumultum Sequeræ res (ni eæ comparènt) æqua æstim tione rependeret. æquum præterea censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquerque dictæ : ac si minis placerent, legati vltra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione perculsus, cōsiliū cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumque certatum est, magna pars, & prudentissimus ferè quisque, fauere otio : & palam hortari, ac periculosi belli aleam quamuis magno auri pondere redimendam. Alij contrà, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare : si ad vnius ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit ; per speciem societatis atque commercij, teterriam seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regi j duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate vel gratia res penè innito Mamudio ad bellum inclinavit : intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta : & Albuquerque, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnius ferme leucæ porrigitur. Hanc secat arsis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusve, pro variis Lunæ momentis, exæstuat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more lignea, foliis & frondibus arcent pluuias, neque tum urbem vlli aut muri aut fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gentes, insignis ; (&

erat eo tempore ingens multitudo) sua latera , morè Spartano , pro mœnibus ac propugnaculis gloriabatur esse. Tantùm Mamudius ad loca maximè periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat : & cùm alias vrbis partes aditusque , tum verò pontem ipsum magno tormentorum apparatu præditiisque firmarat. Hisce ita prouisis , filio ac genero , vt omnia circumspicientes ad subita occurrerent , expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis , ad hostium terrorem , subsidiarias cohortes , & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vt timetis Raia , licet in speciem tyranno suam operam & copias enixè deferret ; tamen partim occulto in eum incensus odio partim in omnes rerum euentus incolumitari suæ prospiciens , per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquerqueius ; non sine causa lætus tanto auxilio in tempore hostibus dempto , ad contemplandam loci naturam , & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit maximum vrbis firmamentum in ipso ponte constare ; quòd arcis instar , in omnes partes aditum & prospectum haberet : eo que si potitus foret , non modo opportunam ad omnia stationem ibi collocari posse ; verum etiam dirimi barbaris auxilij mutui societatem , qua , vt quisque locus maximè præmeretur ; ex composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies ; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant ; ac volitantibus vndique globis , cùm panè obruerentur ; tamen taliù periculorù assuetudine intrepidi bipartito in terrâ exscēdūt. Quæ pars vrbis , regiã & Mohometanū habebat delubrum , ea cum robustis cohortibus Ioannis Limæ expugnanda tri-

luitur : Albuquercius , frequentiore alteram vrbis partem ipse cum suis inuasit ; condictu prius , vt hostibus vtrunque summotis , illico ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flumine cum tormentis militibusque submisit, vt simul omnia circa hosti infesta redderent : & ad nostros , vbires id exigeret, recipiendos prastd essent. I ima descensione facta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum iis i ritum erat certamen, cum à tergo repentè Mamedius insitit, is turrito ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephantis in prima acie vehebatur ; alij duo eodem ornatu præibant : tum reliquum sequebatur agmen nostri , ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in re subitè præstitere ; Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere , in se Manudio cum manu fortissimorum iuunum pleno gradu obuiam vadit ; & arte contra vim vsus . patef. Et repente acie , aduersos elephantos in medium accipit : ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis , cū ex propinquo cūcta inhæssissent ; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excisum proculcat. inde conuersi cæteri cursu præcipienti in suos ruunt , editæque latè strage , non modò turbant ordines , verum etiam in fugam auertunt. Mamudius , periculo animæ uerso , confestim è turre defiliit ; acceptoque iam vulnere , suorum concursu , receptus in tutum est, neque alterius agminis impressionem Alodinus ultra sustinuit ; & ex diuerso iam Albuquercius ingenti certamine pontem occuparat: quod cum ex composito cūcta aduolassent ; partem alteram pontis , materia, doliisque , & aggere muniunt: altera cū rereq; firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorū incursu prohibiti sūt iāq; lōga inedia & lassitudine simul æstuque fatigati,

cum à prima luce in pomeridianum tempus acerrimè depugnassent; vix arma sustinebant. itaque Albuquerque sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem; confilio statim habito, receptui canit; ac simul peractis magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti & lificia, & mercatorum aliquot apothecæ: & ornatissimæ, de quibus antea demonstrauius, nuptiales Regum ædes arserunt. Magnus Malacensium numerus eo die desideratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducendi nova auxilia, relicto socero & sponsa, in patriam discessit, neque postea rediit. Mamudius, quamquam aduersa ictus fortuna, tamen omiſſa pacis mentione, vallum & stationes ad loca idonea duplicat, pontemque præsertim valido præsidio firmat. viam insuper latam, qua in urbem intimam, ædesque regias Mahometis sanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occultè conspergit; actosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem, sulphureo complet puluere. At Albuquerque, ex eo prælio ingenti fiducia concepta; dies paucos reficiens lo milite & faucibus curandis insumpsit. interea celsioris formæ iuncum; obiectis extrinsecus cultitris atque centonibus, ad hostiles ictus moliter excipiendos, omni telorum armorumque genere diligenter instruebat. id opus ubi absolutum est. eximia fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impositus, & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris æstus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontem applicitus est; & Albuquerque per media hostium iacula cum cæteris copiis in

terram egressus, viamque latam de qua diximus, petēs,
 ad manifestum utique ruebat exitium. siquidem ad viæ
 caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto
 ordinibus stabat, ut cum primùm spatia viæ nostri
 occupassent, cuniculis iniiceret ignem; ac dissiliente
 solo & erumpentibus undique flammis, gratissimum è
 fœdo Christianorum interitu spectaculum mente oculis
 que perciperet. Sed planè singulari Dei benignitate
 fraudis indicio per conscios ad Albuquerqueium delato,
 nostri modica declinatione in hostium latus ex trans-
 uerso impetum faciunt. A neeps aliquandiu fuit certamen;
 dum in angustijs conferti sese barbari opponūt;
 proque aris ac focis & ipsi acerrimè dimicant; & è fenestris
 ac tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo.
 sed ad extremum, redintegrato clamore cum Lusitani
 gradum acrius intulisset, cessere primùm loco barbari,
 dein prorsus tergo vertère, & eodem impetu fanum,
 cæsis pulsive custodibus, ab Lusitano occupatum est.
 Inde, relictis ad fani tutelam armatis, Albuquerqueius
 ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit.
 cæterum in primis de ponte sollicitus, ne transitum
 subsidiis Malacensium daret: eò celeriter aduolat,
 & deiecto iam præsidio; expugnatum ab Abreo magna
 omnium lætitia reperit; expositaque feramenta,
 & cæterum muniendi apparatus, quem è superiore
 prælio explorata loci natura per eos dies accuratè
 prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu
 stationibus, velisque nauium supra caput obductis,
 quæ simul læuiores hostium iacula, sagittasque, simul
 radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem
 in ponte muniendo consumpsit. ut ex vtraque parte
 vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta
 gleba, tutoque aditu ad flumen relictò, ac dispositis
 circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera te-

lis ac tormentis abraderent. sic ille tranſactus eſt dies. poſtera luce ad hoſtium delendas reliquias & regiam ipſam oppugnandam Luſitani audacter progreſſi, ædes, præter ſpem, vacuas & inanes offendunt. Mamudius quippe, deſperatis rebus, noctu collegerat vaſa, & in ſaltus vicinos ac nemora ſeſe cum paucis abdiderat. ibi Alodinum & cæteros belli auctores nequicquam exſecratus, paucis diebus mœrore amiſſæ vrbs extabit. Alodinus, diuerſo itinere, cùm haud longè ab vrbe, munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumque renouare tentaret; miſſis ab Albuquerque celeriter cohortibus, iterum fuſus, in Binta-num denique inſulam, & eiufdem nominis oppidum è regione Sincapuræ confugit: perque vim ac fraudem exacto dinaſta, locum natura tutum operibus inſuper egregiè muniit. Interim yrbs Malaca, pulſis vndique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conici poteſt; quò, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem ſuppreſſa ſunt, ex quinta duntaxat eius, quæ, apparuit prædæ parte (hæc ad Emma-nuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta milia in regium ſiſcum redacta dicantur. Inde ad conſtituendam ac firmandam eius vrbs poſſeſſionem ſeſe Albuquerque contulit. negotiatores primum, qui aut varias in partes metu diffugerant, aut commeare in id emporium verebantur, benignis promiſſis inuitati, & cum fide clementiaq; tractati ſunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatē id emporiū breui recepit. Simul etiam è vetuſtis Regum ſepulchris ac monumētis eruto lapide, templū Salutationi Angelicæ ſacrū ex manubiis poſitum; cuius myſterii Albuquerque præcipua quadā religione tenebatur: & loco opportuno arx adificata, impoſitūq; vrbi pariter & arcis fidele præſidiū,

Rhoterico Patialino præfecto. Portoria insuper & vectigalia, & scripturæ magistrî certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos diuîdo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbe expugnatione de Albuquerque ipso in primis optimè meritis. Ad hæc, Albuquerque de re gesta, victor que Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit; ille & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit, & ex eo tempore vltro citro que legati cum pretiosis muneribus commearunt; atque aliis item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquerque, inuendæ societatis & officii causa conuenere. Præterea quod de Banda Molucis que insulis, & earum mira fertilitate, opibus que ad Albuquerque aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendam que cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerque ceteris missus discessit. Inter hæc Vtimutis, quod spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agigaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifesto viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper, ad ferale conuiuium, Sequeriæ comitibus que in littore extractum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati consilii, vnâ cum Patiaco filio, octogennarius ipse propalam securi percussus est, frustra nitente vxore supplicibus verbis, & ingenti auri pendere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemque redimere. Per eosdem ferè menses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan absentiam Albuquerque suam occasionem ratus, ad

Goam tecuperandam. Narſingano bellò diſtensus ipſe ſtrenuos duces minimè contemnendo cum exercitu miſerat. ij tra ſmiſſo pluribus locis, vt olim, ætuario, inſulam & agros haut ita magno labore occupant: caterùm vrbiſ ipſius opugnatio non eundem exitum habuit: cum clade & ignominia repulſi non ſemel. ad obſidionem concilia verterant. iamque omnes ferme circa aditus barbarorum cuſtodia tenebantur: & cum alibi foſſas & aggerem duxerant, tum verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitiſſimum caſtellum excitant, quod à vici nomine ibidem poſiti Beneſtarinum hodieque appellatur. Quibus operibus cinctâ ciuitas, breui cùm aliis incommodis miſeriſque, tum verò fame vrgeri uſque a lede cæpta eſt, vt Luſitani complures (de numero nominatim affirmare nil auſim, cùm alii ſepuaginta ipſos, alij non plus vndeiginti tradant) in hoſtilia caſtra fœdè transfugerint, perque ſummam impietatem eiurato Chriſti nomine, Mahometicam ſuperſtitionem induerint. Atque hoc ipſo tempore Ioannes Machiædus memorabile facinus edidiſſe fertur. is ex ſul è Luſitania, vt ſuprà dictum eſt, cùm apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam ſibi & fortitudinis & prudentiæ pepererat laudem: & ſplendidum militiæ gradum adeptus, in conſilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Chriſtianis fierent, egregiam noſtris operam occultè nauabat; quod eo erat illi facilius, quia major apud barbaros eidem auctoriſtas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum miſericordia cùm cepiſſet, quod veſano conſilio exiguam huiuſce lucis uſuram æternitati anteferrent; non verbis modò, ſed etiam exemplo factiſque, ſi quo modo poſſet, eos ad ſanitatem reuocare conſtituit. Duos ipſo paruulos

Rhoterico Patialino præfecto. Portoria insuper, & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicto præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in urbis expugnatione de Albuquerque ipso in primis optimè meritis. Ad hæc, Albuquerque de re gesta, victoque Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit; ille & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit, & ex eo tempore vltro citroque legati cum pretiosis muneribus comuearunt; atque aliis item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquerque, inuendæ societatis & officii causa conuenere. Præterea quod de Banda Molucis, & insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerquei aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerque ceteris missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quoddam sprete nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agitaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifesto viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper, ad ferale conuiuium, Sequeriz comitibusque in littore extractum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati consilii, vnâ cum Patiaco filio, octogenarius ipse propalam securi percussus est, frustra nitente vxore supplicibus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemque redimere. Per eosdem ferè menses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan absentiam Albuquerquei suam occasionem ratus, ad

Goam tecuperandam. Narſingano bello diſtensus ipſe ſtrenuos duces minimè contemnendo cum exercitu miſerat. ij tra ſmiſſo pluribus locis, vt olim, ætuario, inſulam & agros haut ita magno labore occupant: ceterùm vrbiſ ipſius opugnatio non eundem exitum habuit: cum clade & ignominia repulſi non ſemel. ad obſidionem concilia verterant. iamque omnes ferme circa aditus barbarorum cuſtodia tenebantur: & cum alibi foſſas & aggerem duxerant, tum verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitiſſimum caſtellum excitant, quod à vici nomine ibidem poſiti Beneſtarinum hodie què appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum aliis incommodis miſeriſque, tum verò fame vrgeri uſque a lede cæpta eſt, vt Luſitani complures (de numero nominatim affirmare nil auſim, cum alii ſepuaginta ipſos, alij non plus vndeiginti tradant) in hoſtilia caſtra fœdè transfugerint, perque ſummam impietatem eiurato Chriſti nomine, Mahometicam ſuperſtitionem induerint. Atque hoc ipſo tempore Ioannes Machiædus memorabile facinus edidiſſe fertur. is ex ſul è Luſitania, vt ſuprà dictum eſt. cum apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam ſibi & fortitudinis & prudentiæ pepererat laudem: & ſplendidum militiæ gradum adeptus, in conſilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Chriſtianis fierent, egregiam noſtris operam occultè nauabat; quod eo erat illi facilius, quod maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum miſericordia cum cepiſſet, quod veſano conſilio exiguam huiusce lucis uſuram æternitati anteferrent; non verbis modò, ſed etiam exemplo factiſque, ſi quo modo poſſet, eos ad ſanitatem reuocare conſtituit. Duos ipſo paruulos

habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expietos. hosce primùm, ne destituti Mahometanis postmodum sacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam intempesta nocte præfocat mox, ubi diluxit, captiuos Lusitanos & transfugas, per speciem relaxandi animi, longiùs ab hostium castris, prope urbem Goam, secretum in locum, sensim, ut sit, sermocinando perducit. Ibi sese Christianum appertè professus, ornatumque Turcico abjecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alteriùs æquè premiis atque suppliciis, incredibili quodam animi ardore differuit: hotatusque est omnes, ut secum in urbem intrarent, cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent, ac diuina freti clementia; corporis incommoda pre animorum salute contemnerent. Ac scelerati quidem desertores, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retro vnde venerant obstinata mente rediere. Machiadus; neque famis, neque atrocissimorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta à nostris fide, vna cum captiuis in urbem introiit. Ea transitio ingentem non modò lætitiâ, sed fiduciam quoque attulit obsessis, vulgoque itaque interpretabantur, non sine causa, tam aspèctis temporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, ut, stipendiis opimis relictis, ex honorata libertate & commodorum affluentia sese in arctâ aded custodiam penuriamque sponte coniiceret. Neque eos frustrata spes est. quippe mitescentiâ hyemæ, variis è regionibus, atque aded ex ipsa Lusitania naues cum comitatibus & militibus aduenêre, quarum accessu non leuata solùm inopia; verum etiam ita nostrorum auctæ vires, ut quotidianis eruptionibus ultro fatigarent hostem: propioresque iam obsessis, quàm obsidentibus essent barbari. Et Albuquerqueius,

circumacto iam anno, compositis Malacæ rebus ad Sincapurani maris custodiam Fernandum Petreium Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decem reliquit. ipse de citerioris Indiæ statu anxius, quamquam inuitis Malacensibus, & propter externos metus omni studio tantum apud se duce retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Vt in conspectum Paceni Somatræ littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta, & Albuquerqueij nauem saxis allisam infregit; & cæteras pænè cum omni turba demersit. multi mortales hausti fluctibus, multi varias in terras eiekti, pretiosissima quæque è spoliis Malacensibus & Regum donis amissa. Albuquerqueius per tenebras à nautis magno labore in scapham acceptus, cum ipse periclitantem puerum inter manus properè sustulisset; collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit. ibi quæ magna sui cum animi voluptate præter spem incolumes reperit eos, qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeunt, in Cambai-cum litus eiekti, atque ad Cambaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij; secundum Deum vni maximè Antonio Laureio Franciscano salutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo, Laurerius omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contenderet, ea lege, vt, si nihil transegisset, intra certum diem bonâ fide rediret. atque eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit Régi: testatus, professionis suæ ritibus atque institutis, haud minimam sanctimonix partem horrido in illo fune consistere. Vt Goam peruenit, absente per id tempus Prætorè, nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit.

Quæ res tanta admiratione Regem effecit purpuratòsque, vt confestim sine vllò pretio, quin etiam ornatos lautosque Lusitanos benignè demiserint. neque id modò Laurerij virtus & sanctitas consecuta est; verùm etiam apud illas nationes non parua cum utilitate egregiam probitatis existimationem & famam nomini Lusitanico peperit: sanè quam egregio documento, non solùm ad conscientiæ fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse præstantius. Magna Cocintum erat; nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitas, rerum hominum quæ colluies. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahomerani ethnici quæ nullo discrimine degebant viri ac mulieres: multa quæ passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquerque, cum Rege Naueadora transegit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana commutatione dirimeret: ibi factum, capitali pœna proposita, omnes seorsus vtriusque mortales, qui à Christiana religione abhorrent, è finibus Lusitanis demigrare iussit. quæ res non ad pugandas modò nostrorum ades ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abjecto idolorum cultu sese ad Christianam Ecclesiam sponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquerque Goam summo omnium gaudio, quòd pro mortuo putaretur, processit incolomis. Fius aduentu, multo vehementius vrgeri hostes cepti, & à Lusitanis castra ad Benestarinum admota. ibi dum assilibus ac telic vtrique certatur; missus ab hoste globus æger tem cum Albuquerque quendam ex turba ita discerpit, vt Albuquerque ipsum sæde cruore consperferit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus,

ptus globum deinde ipsum argenteis bracteis cooper-
tum, vna cum affabre facto monilli ex gemmis & mar-
garitis in celeberrimo templo MARIÆ Virginis,
ad Aquas Lupias veteris Lusitaniæ, ponendum cura-
uit; reditu insuper annuo in vsum perpetui luminis
Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo.
Atque eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis
operibus & oppugnationibus crebris cum inclusum
mœnibus hostem in dies magis ac magis premeret,
variis cladibus denique fessi Roztomiacam præfectus
& Turca, qui in eo præsidio erant flexere ad deditio-
nem animos: pactique vt naues, tormenta, ac per-
gas traderent; cum cæteris rebus incolumes Benesta-
rino excessere. Albuquerque, recepto castello, impo-
sitisque militibus, quassata & strata ruiris accuratè
refecit: impios desertores, amicorum præcibus exo-
ratus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo
circuncisione decurtatos, quamquam sese nuper ipsi
ex initiis Mahometicæ superstitionis affecerant. siqui-
dem auribus, naribusque, ac dextris abscissis, & sini-
stre insuper cuiusque pollice, per totam urbem ad pue-
rorum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein,
vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris
tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso
anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes
ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta:
composito ad pietatem agmine venerabundi Lusitani
cum sacerdotibus insulæque ad templum Beatæ Vir-
ginis adiungere. valetudinarium quoque publicum curan-
dis ægrotis & fauciis institutum. Hicce tam secundis
Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vl-
tro per viros principes ab Albuquerque pacem petere
induxit animū locumque arci ad Calecutum ædifican-
dæ tandem aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum

aliquot insularum (eæ frequentia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiam distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem ac fidem iure stipendiario sua sponte se contulit. Tum ab aliis quoque Regibus legati cum donis ab Albuquerque gratulandi causa conuenère. Quin etiam Idalcan ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Æthiopum Rex, cum Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetisset. is tum erat, patre Nahu defuncto, David admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auia, virili animo & consilio femina. legati in eâ rem fuère, insigni probitate ac prudentia vir, Mathæus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quo arctiùs iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscens rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se rectâ cum socio venientem, vt in Lusitaniam ex India transueheretur Albuquerque, cum cætera benignitate, tum verò propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cæremoniis & sacerdotum occurso gratulabundus accepit; accuratè commendatum nauarchis in Europam à Cocino transmisit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu Alphonsus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniam, vbi ferme alti educatique fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsque religionis ergò proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiâ ipsa longinquitas) summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculosi motus repentè extitère. Quitirius in-

quilinus erat pollens diuitiis, & rerum nouarum ap-
prime cupidus. huic, Vtimutis Raitæ vxor, quod ma-
ritum filiumq; nec prece nec pretio seruare valuisset,
ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam
ea conditione desponderat, vti suorum vlcisceretur ne-
cem; ad perpetuum bellum cum nomine Lusitano ca-
pesseret. Ille, contracto clam milite, clientum man-
cipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad vr-
bem castra communiit. inde furtim in præsidia Lusita-
norum incurfando, cædes edere, captiuos abducere,
ciuitatem yniuersam trepidatione ac tumultu comple-
re. Cæterum, haud ita diu impunita illi fuit audacia.
Coorti repentè Lusitani castra multis simul partibus
inuadunt; conuulsoque vallo & superatis munimen-
tis, trepidantem barbarum in lucos magna edita stra-
ge compellunt; dispositisque vigiliis, referta omni-
bus diuitiis castra diripiunt. Eo die captiuus quidam,
ignoto nomine, Lusitanis, egregium qua roboris ani-
mis, qua fidei Christianæ specimen præbuit. is, libran-
di peritus, cum in nostros obuerso tormento eiacula-
ri extremi supplicii metu proposito iuberetur; intre-
pidus abnuuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hostium
simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit.
At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum om-
ni conatu renouabat: & statuiis alibi positis, urbem,
& omnia circa; latrociniiis & excusionibus habebat
infesta. Lusitani ad eum inde quoque exturbandum,
nauib; profecti, dum facta descensione progrediun-
tur incautiis, in insidias præcipitauère, & fortissi-
mi aliquot viri loco iniquo a barbaris interfecti. Sed
ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam adue-
ctis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exu-
tus modò castris, verum. etiam è Malacensium
finibus cum ignominia & damno est eiectus. &

Lacſamana Mamudianæ classi præfectus, cùm Quiritium maritimis copiis adiuuaret, ab Andradio fufus, & intra Muaris fluminis ostia fœdè coniectus est. Ea depulſa moleſtia, multo grauius discrimen aliunde Luſitanis inſtabat: quod item ipſû Dei benignitate in perniciẽ hoſtiũ vertit. Iauæſunt inſulæ duæ (maio- rem vnâ, alteram minorem appellant) vltra Somatram in Meridiem ſitæ, eadẽ ferme qua Somatra ſoli vbertate; ſed longè ferocioribus incolarum ingeniis. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armis quæ, & omni bellico apparatu præpollēs. is, ingenti claffe adornata, quam dudum aduerſus Mamudium admirabili ſilentio ac diſſimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit, ipſosmet qui exegerant, ex improuiſo adoriri conſtituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris verò formæ iuncos circiter ſexaginta, rebus omnibus ad bellum inſtructos. Non latuit Malacẽſes, Onuzii aduentus; & à Luſitanis, nauium non plus ſexdecim numero, Chriſti maximè fiducia, obuiam Saraceno eſt itum: contra- cto quæ certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriuſque, biduum tenuit; multo maxima parte nauium amiſſa, denique Onuzius Iauam turpi fuga repetiit. ſupra octo millia hoſtium, ea pugna, aut ferro aut igni abſumpta dicuntur: cùm è Luſitanis plurimi quidem vulnerati ſint, verùm haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici paucis menſibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Luſitani tulere. Cæterùm, contra vim externam feliciter deſenſa res, domeſtico ſcelere propemodum petiit. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus. is, cum Luſitanæ arcis cuſtodibus ad Malacam & Alphonſo Perſona præcipuè regio Quæſtore per ſummam ſimulationem amoris & obſeruantię, magnam

familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occultè summissis, qui in tanta hominum colluione haud ægre latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officiis, Personæ, tum fortè meridiandi causa cubanti, cùm se in alterum aduertisset latus; repentè Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores aduocandosque suos accurenti, quamquam in extremo spiritu Persona profiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus anteuertit: clausoque per vim ostio, cùm custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murum subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxilizius intra arcem deprehensus, cùm sese acriter aliquandiu defendisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx & vrbs retenta: &, quòd ita res postularet, Bintani reguli pax petenti, postmodum data. Et ex alia parte, Antonius Abrens, & socij, ad Molucas paulo antè ab Albuquerque destinati, inter varios casus atque pericula regente Deo, haud exiguum operæ pretium fecère. Ad oppidum Agacinum Iauæ insulæ ventum est primum. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quæ ad Molucarum ditionem pertinet; positis vtroque columnis, ad Bandam eiusdem ditionis processere: ex qua, quòd principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ denominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod constet) sponte, lautiores in epulas, & medicamenta mortalium, ex vna eademque arbore, macim &

nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyri similitudinem accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ & herbæ varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor incomparabilis cuiusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, maturenscens pomum, paulatim è viriditum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu cœlesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore psittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximie pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cum folia, & fructus, & alites ipsæ variis colorum picturis incertamen vsque luxurient. Hac amœnitate cum reliquas insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuus attollitur: cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu & frugum copia satis amplum patescit in campum: atque inde splendidi aquarum riui ad subiectâ planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ solæ speciem, à septentrione in Austrum excurrent, tres non amplius leucas in longitudinem, vnâ in latitudinem obtinet. qua sinus intorsum recedit, ibi emporium est Gens æneo colore, fuso capillo; robur in membris, in animis feritatem ostentat. vti mercaturam, feminæ agriculturam exercent. Nullû habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: & vbi consulto opus est, ad seniorû cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgò sectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserrat; haut ita difficili negotio fœdus amicitie hospi-

tiique cum incolis fecit : ac , lapidem eius rei monumentum in littore posuit. dein , magna vi frugis pretiosæ coëmpta , Molucis omissis Malacam reuertit : atque inde cum Andradio Lusitaniam repentes , vt aperta Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret : inani spe delusus , in itinere periit. Longè diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is , post Bandam relictam , ipso profectiois initio ab sociis fœda tempestate distractus , ad infames & scopulis & latrociniis Lucopinas insulas ultra Bandam , allisa oneraria , saluis corporibus armisque in terram euasit , fame sitique , ob solitudinem ac siccitatem loci , vnà cum sociis vtique moriturus ; ni , quæ res exitio cæteris consueuerat esse , præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes , in eiusmodi casus intenta cura excubantium , vt eiectos in littus aduenas inproviso aduentu caperent. ii , conspecto Serrani infortunio , ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur , quam vulgo caracoram appellant. Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses , è Serrani turba. quocirca præmonitus ab iis , vt sibi consuleret ; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram aggressi , dum naufragos venantur , interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari , metu , ne abducto nauigio , in deserta insula destituti perirent ; confestim ad latrocinio versi ad obtestationes , culpæ veniam suppliciter petere : ac se polliceri , si in caracoram accipiantur , duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque absuit dictis fides. iis moderantibus cursum , ad Amboinum rursus delati Lusitani , ab incolis Rucutelli emporii admodum benignè tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitia cum finitima

civitate Veranula infulæ Batochinæ Muaris : ac tum inter vtrumque populum exorto certamine Rucutellani aduenarum maximè ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longè lateque manasset ; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit , quorum alteri Almanfori , alteri Boleifi erat nomen. A patriis ritibus paulo antè ad Mahometanicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti : cognito Lusitanorum ad Amboinū appulsi , tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes , celeriter instructis in id ipsum nauibus decem , & custodia mille ferme armatorum imposita , à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano , Tidorenses ab Rucutello irriti redire. At Serranus cum sociis magno apud Boleifem in honore habitus : multa de Molucensium natura , commerci , moribusq ; per otium cognouit : neq ; Emmanuelem modo de rebus iis accuratè per litteras docuit ; verū etiā , cōmeātibus deinceps eodē Lusitanis , non mediocri vel solatio vel adiumento fuit. Sunt autem , quæ communiter Molucæ uocantur , complures numero , subiectæ Equatori , & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disiunctæ : quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt : verū ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur ; altera Bathocina , Mauricam appellant : ita naturæ muneribus Diuina prouidentia distributis , (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ , cum ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium serant ; reliqua panè cuncta ad victum & cultum aliundè mutuari cogantur , quarum ma-

gnam partem ea, quam dixi, Bathocina suppeditat. Arbor autem caryophylli & stipite & foliis lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obduruerit, caryophylon Arabibus: at Hispanis, quòd capitatus est, clauus appellatur. arbor è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: annuas fert fruges: quæ tamen, propter flagellorum & acrioris decussus injuriam, non nisi altero quoque leguntur anno, solum infrà purum est, arbore in semet omnem attrahente succum: ipse verò fructus, potentiorum præcipuè mensis ac dapibus expetitus, ab institoribus ingenti lucro & in Asia & in Europa diuenditur. Tellus arida est, & in modum pumicis fistulosa, itaque non modò cadentes è cælo imbres momento combibit; sed etiam è montibus manentes absorbet aquas, antequam directò alueo ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum infano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternatenfi nobilitas. Mons in nubes assurgit excelsus & arduus; cuius inferiora densis nemoribus vestiuntur; superiora ex incendiis glabra & horrida sunt; in verticè crater, hiatus vasto, in plures circulos circumductos majores minoribus, ad speciem amphitheatri discedit. inde, per æquinoctia maximè, certis flantibus ventis, cum horrissono fremitu flammæ atro mistæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia latè loca cineribus complent. Visendi annuæ sunt vices: nec nisi per funes aut ferramenta, quibusdam locis assensus est. Incolæ etiam sulphur alicubi optimū legunt. fusco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cætera mirum in modum inertes & pigri: Medulla quarundam arborum victitant: sagum vocatur. ea lentè purgata, &, testaceis incocta formis, non solùm in quotidiana alimenta, verum etiam in vñ nauticis panis egregiè sufficit. Et ex eiusdem plantæ

ramis, artifice manu concisis, leuandæ siti, miſifico ſapore ſimul & ſalubritate candidus liquor exſudat, quæ vulgo tuacam appellant. Ipſas inſulas olim deſertas, & qua planities eſt, mari merſas fuiſſe teſtantur conchilia & arenæ, quæ fodientibus paſſim occurrunt; atque ob id ipſum ab indigenis incolæ negant. Conueniunt ſunt è Sinis, Iauis, & aurea Cherſoneſo, & aliis regionibus: origine diſpares, & ſono linguæ; cæterum contumacia, ſcelere, perfidiâq; ſimillimi: quippe, nec niſi malo coacti rectè facerè norunt: & non ferro ſolùm & aperta vi, ſed calumniis fraudibusq; & veneno graſſantur. Neque Molucentium tantùm id ingenium eſt, cæteræ quoque eius tractus inſulæ eadem infamia ferme laborant. Ex ergo, ad quem dixi modum, cùm antea Græcis ac Latinis prorſus ignotæ fuiſſent, noſtris hominibus denique patuere. Dum explorantur, Albuquerqueius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem ruruſus animum adiecit. eoque conſilio ad Goæ cuſtodiam, præter Malabarica auxilia, Luſitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Maſcaronia præfecto reliquit. Beneſtarini præſidio Rhotericum Pereriam; oræ maritime cum ſex biremibus Ioannem Machiadum præpoſuit. ipſe, vinginti nauibus, epibatis Luſitanis mille ſeptingentis, Indis verò circiter mille ab Goa proſectus, malaciâ diu remorante, ad Socotoram aquandi cauſa primùm, dein Adenum incolumi clâſſe trajecit. Vrbs eſt præclara ad aſpectũ, ædificiisq; & in colis admodum frequēs non ſoli natura, (quippe inuectis omnibus vitur) ſed loci opportunitate, vt ſupra dictum eſt, in eam celebriſſimam adducta. omni ferè ex parte ad peninſulæ modũ alluitur mari. qua continenti annectitur; præruptus imminet mons: mœnibus præterea & propugnaculis egregiè cincta eſt. attamen Albuquerqueius, repente ja-

etis in portu anchoris, magnam trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incussit. nautæ & institores ex onerariis in urbem extemplo confugerè Amirianus oppido præerat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis, & à religione Christiana per fraudem abductus: Is, tentatus ab Albuquerque, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditiois faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij càm celeriter conuenissent. ignarus eius rei Albuquerque, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi verò negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati & auaritiæ permissuros, Simul Amirianus per internuntios cum Albuquerque expostulat, quòd imperium vsurpet in aliena terra: & super tali re cum inquilinis & aduenis potiùs quàm cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus urbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia, & Albuquerque vim adhibendâ ratus, vbi postera dies illuxit, vt hostem ancipiti distineret prælio partem copiarum in ipso litore exposuit, partim ad Isthmũ, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique a Saracenis acerrimè repugnatum est. & cū scalis diffractis pauci Lusitani qui iam in muros euaserāt, cæderētur, & frequētes apparerent in oppido armati pedites equitesque Albuquerque jactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese demitterent; receptui cani iussit: omisssaque oppugnatione vrbis, & natura, & opere, & valido præsidio munitissimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta faccendit. inde sublati anchoris, dum Luianum inuehitur sinum, cum extremo salutis discrimine in syrtes impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Vir-

ginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficii tanti memoriã, in vrbe Goa templum exstruxit: & inde, Sanctæ MARIÆ Vada, Luianæ fyrti nomen impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vniuersa classe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continenti, metu diffugerant. Locus haud inamœnus est, perennibus aquis & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinae, celebrem olim testis & opibus fuisse testantur. Albuquerque in explorandis circa regionibus & maris eius natura noscenda huiusmodi posuit. quo tempore duo in primis admiranda euenire. Ad solem occidentem, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cælo signum præfulgens aliquandiu apparuit. quoviso Lusitani omnes venerabundi procubere: Albuquerque, ut erat eximia pietate, sublati ad eam manibus, clara voce fusus in preces; O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum, o signum Christianæ victoriæ o decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV, o Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam spes nostras omnes habemus repositas; te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea precatione obortæ omnibus lachrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus tum consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormenta displosa. dein candida nubes conditam Crucem sine fine defixis in cælum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquerque prætermisit, quominus rem sicuti acciderat, testatò conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cæli vel ex insalubrium ciborum succo, atrox

morbus naualem turbam inuasit. vulgò inter balneum aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In 13. miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. noctu quippe infra sentinam pulles frequentes exaudiri cœpti, quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cunctis inhorrui. vbi ex pauore collegere sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo contegerent. quo facto, postridie super ipsum sepulchrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munere fungebatur, sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui ritè expiauit, ei quæ veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax, & vaga ossa tandem in suo tumulo quieuere. Inde transacta iam hyeme, Albuquerque retro ad insulam Melium reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusque æstruendæ arci commodissimus visus: sed quòd maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tantùm Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab eadem sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cum iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Aden portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: & quæ primâ sese dedit occasio, in Orientem Albuquerque iter intendit. ab Adeno Diu accessit primùm: ibi ab Iazio

perhonorificè acceptus , commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantum sex nauibus apprime opulenti ex itinere captis, Albuquerqueius ad Coam denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus , post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadari- nus, qui suo pte ingenio nostris enixè fauerat semper; auctor quæ auunculo fuerat Lusitanos omni officio de- merendi. itaque ipso statim initio imperij non modo pacem firmavit ; sed etiam stipendiarum se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali sponte instituto , quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutum extruendæ magna ejusdè volunta- te admoti cū machinis fabri. & opus, adhibita diligen- tia, breui surrexit: impositoque præsidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Æ- grè id passi veteres quoque socij, Cocinensis & Cana- norius ; veriti ne per eam societatem negotiatio Ca- lecutum vniuersa transiret, quos tamen Albuquerqueius adiit, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarū auerteret. Hoc tã fe- lici statu rerum Orientis Emmanuel, decretis Lusita- nia tota supplicationibus , gratias Diuinæ Bonitati a- gendas diligenter curabat. ac per id ipsum ferè tempus Iulio II. Pont. Max. vita functo, Leo X. magna om- nium approbatione successit. huic Pontificatum ineuti Emmauel per legatos non obsequium modò, more ma- iorum ritè deferendum, sed etiam Indicas opes religio- nis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, vt suprà demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia ve-

stimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta, in varias Christi & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmant. Accessit è Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitur, Panthera tremendæ pernicitatis, magnificè instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutus in syluestres feras inuolare iam pridem assueta. Conspiciebatur etiam, cum Indo rectore militibusque, turritus elephas, aureo strato, cum alia egregiè doctus, tum verò ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repentè in spectatores effundere. Neque ita multo post, Rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephâto commissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiae spectaculum populo Romano repræsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis Europam incolumis venerat: ad Ligusticæ demum oræ scopulos factò naufragio cum inpeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrbanam oblectatione priuauit. Ea munera, cum ipsa per se tum verò propter illustrem eximiae cuiusdam pietatis & obseruantiae significationem, summo Pontifici & patribus mirè grata accidere. Inter hæc annus iam se circumegerat: cumque in omnium ore ac sermone Lusitanica religio & egregia belli facinora versarentur; Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehuntur. ij, quòd contra Albuquerqueij præscriptum malè accepti a nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthæi

precibus fatigatus absoluit. ipsis verò legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum est; ædesque magnificæ adiuersandum attributæ. dein Petro Vasa Igæditano episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quàm honestissimo comitatu in regiam vsque deducerent. intromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, à legatis extratæ ex arundine aurea litteræ & dona prolata. Ea dona fuere primùm aurea quinque numismata Abassinis inscripta notis, quæ octonos ferme scutatos penderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo supra docuimus, Abassinis Regibus è Hierosolyma ipsa transmissum. Eam verò pyxidem Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quòd etiam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tã inclyto, per legatos compellari se bearique insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenæ, ac Davidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ, tum Arabico tum Persico sermone conscriptæ, quarum erat summa: si vrgerè bello maritimo Saracenos & cæteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorum cõpias, quandoquidem re nauali parum admodum valerent, & commeatus quantauis classi non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, gloriosis adeò cæptis fidenter insisteret: postremò, si ad hospitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adfurgere; filiorum nuptias ac filiarum cum regis dotibus offerebant. Adea pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorum ingenio, institutis, ac ritibus quasita per otium. quæ à pluribus postea fusè ac disertè perscripta inculcari

inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendis-
que dat operam; interim in vltiore India ab Lusitanis non Malacense modò stabilitum imperium; sed sociis quoque Regibus latum opportunè subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti supra docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquerque, cum ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorem ciebat tumultum, eo latior fuit Regi nostrorum aduentus; eique dubiis in rebus nō inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventum esset, Georgius cum suis primam sibi de poposcit aciem. Neque commissa pugna subsidiis opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem intulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicū Regem præsentī periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit, & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe, Pretorio munere aduersa fama fungebatur is, de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis magnisque in Lusitanos officiis eum gradum ab Albuquerque Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem, acceptis nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque variis nationibus è superiore loco ius dicere. huic Albuquerque gratificare cum admodum cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus coram super tali negotio Ninacherum alloqui, tamque veteri

amico (quamquam alioquin improbo viro, per quæ beneficia ac scelera præturam exercenti) repente magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodum non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio in cæteris mandatis illud etiam dedit. Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret, perductumque Malacam, in eo tribunali quam honestissime collocaret. Ille, quam difficili ac periculoso loco Comparana res esset, ignarus, Georgium Botellium cum nauibus non amplius tribus, inscio Ninacheto, ad Abdalam aduehendum proficisci iubet. Cæterum Lingux Rex, qui Regis Bintani filiam habebat in matrimonio, tum maxime terra marique circumfessum Abdalam premebat. id ubi Lusitanis nauarchis in itinere cognitum est, confestim a Malaca subsidium per litteras & nuntios euocant. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregii centum Malacenses ferme septingenti. Cum iis copiis Botellius initio, Campanani æstuarii fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter propterea quod æstuariū ad instar fluminis longum & angustum, depresso alueo, marginatis vtrinque ripis, non sine causa metū afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto supernè iaculis ac telis obruerent. igitur eo periculo animaduerso, portus aditum custodire, & mare cōmeatibus infestū reddere statuit: ut hostē vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pænē iam parta inuitū ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorum consilio, quod multitudine militū abūdaret, in apertū prouehi ac sese ad præliū offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationib⁹, ipse cū sex armatorū millibus, æstuariis octoginta, quas vocāt Lanciarias, in Lusitanos mouit æstu secūdo. Classē præibat ipse cū naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis variis ge-

neris : ac præter nauale turbâ propugnatoribus ferme
 ducentis , in eam conspectam Botellius hortatus ad
 pugnam suos , extemplo vim iaculorum tormentis e-
 misit, adeò peritè libratis, vt remiges ad transtra com-
 plures vno ictu discerpsent : quo metu perterriti, qui
 in eo latere curabant , nautæ ; partim in mare sese præ-
 cipitant , partim infra salmos occulto loco se condunt.
 ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vo-
 ticibus, adeò tenaciter ad vtramque fluminis ripam in-
 hæsit, vt neque ipsa moueri posset loco, & ponè sequē-
 tibus reliquis transitum intercluderet. Tum ex pro-
 pinquo initium certamen ; & Botellius cum suis in
 regiam nauem egregio conatu transcendit. A quis
 viribus aliquandiu dimicatum est , dum Regem satel-
 lites obrixè tuentur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tor-
 mentorum strepitu exciti superuenère ; tum demum
 perculsi nouo terrore barbari ; & Rex metu, ne oppri-
 meretur, è naui desiliit ; per que auia & lutulentâ cum
 paucis diu errabundus denique in tutum euasit. At
 Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum il-
 lico faciunt eam cum obstructo, vt diximus, exitu clau-
 sâ teneretur, & in angustiis confertæ atque implexæ
 remis atque armamentis, neque explicare se possent,
 & contra vim, æstus reciprocantis frustraniterentur ;
 naualis turba tentatò vix prælio, sequuta Regis ex-
 emplum, qua cuique licuit, se in tetrameiecit : ita,
 multis primo impatucēsis, vacua pænè classe Lusita-
 nus potitur. Et Abdala, præter sem obfisione exem-
 ptus, Malacam ouâtibus Lusitanis ingenti pompâ de-
 fertur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare,
 non tulit ignominiam, veri honoris & solidæ vir-
 tutis ignarus. confestim ex aloë & sandalis odo-
 ratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum
 nobilibus aulæis & alia pretiosa veste construi-
 uit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque

præfulgens, ad circumfusam concionem de rebus ab se gestis toto quæ vitæ suæ cursu differuit : expositis quæ beneficiis, quæ in captiuos primùm Lusitanos, tum in Albuquercium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus, (adeò funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito sese in ardentem pyram furibundus iniecit : mortem quæ paulò post sponte affuturum de nexa iam ætate vir antè capere, quam vel ad exiguum tempus minùs inter suos honoratus conspici maluit. Verùm ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu, deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinam quæ & humanam imploranti fidem, catenæ subitò injectæ. ac ne ex ipsis quidem vinculis facta dicende causâ potestate, paulo post foro palam iugu laus est : quæ res propter spectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini conflauit inuindiam. Inde minùs iam multi Malacam institores adire : nec regia modò vectigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ caritate primùm, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cum ad Syacantum dynastam Alodini vectigalem venisset vltimum pænè salutis periculum adiit. Siquidem Alodinus, pacis immemor post Maxelizij cædem factæ, Siacano cùm aliatum filia nuptias offerebat; modò Botellium sibi vinum aut mortuum traderet; processisset quæ haud du-

biè fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quem captum libertate donarat, maturè insidias præcauisset. Ea expectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Ea in Lusitanicos lembos nouem cùm incidissent, quibus Fræciscus Mellus præerat, atrox diu prælium & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maxime freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit: è sociis multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnae fama tranquilliores in vltiore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisque aliis onustus mercibus Malacam reuertit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquerque Prætorè administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionem elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaia Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusitanis, negotiandi causa in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeò fructuosi. Cæterùm Iazij, qui nihil minus quàm Lusitanos accolas cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea & Narfanganò Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actusque de communibus commodis. Verùm nihil tenacius in Albuquerque mente, quàm Armuziana rei cura infidebat; cuius tum regni status erat eiusmodi: Post Albuquerque discessum, & arcem scelere nauar-

chorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Ar-
muziæ consecuta. Primum, Atar eunucus grandi
iam ætate decesserat. Dein Zaifadinum, susceptis iam
liberis regni potentem, Nordinus urbis præfectus
per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius
locum, preteritis filiis, suffecerat Zeifadini fratrem,
nomine Torum. hunc, multis antè officiis, ac tum re-
centi beneficio sibi deuinctum, quo insuper magis habe-
ret in p[ro]testate fidei priuatim sibi ministris ac satelli-
tibus cinxerat. Et iis, tres germani fratres, Mudofar,
Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitis gra-
du contingerent, præcipuum dignitatis & gratiæ lo-
cum obinebant: sed ante omnes longè eminebat is,
quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu
promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus
gerendis, Atari eunucho persimilis. Is callidè concii-
liando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in
urbem introducendo, & grauissima quæque in se ve-
num trahendo munia, paulatim eo potentia virum-
que peruenerat, regnū vt omne suo arbitratu ageret
versaretq[ue]. Quocirca & Nordines jacere, & præ illo
pænè ciuilis ac modestus videri; & gemebundus Torus
nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maio-
ris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Em-
manulem Regem pertinebat, Lusitanis qui lem duci-
bus illac iter habentibus patebat hospitium; & Em-
manueli annum stipendium ex Albuquerqueij formula
pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt
Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi vellet, ab Lu-
sitano Regem regnumque posset abducere: & Em-
manuel per fraudem arce dejectus, præcariam quo-
dammodo eius insulæ ditionem habere videretur.
Pisce rebus probè compertis, Albuquerqueius,
Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere;

& in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obfistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus, in medio itinere cursum ab Arabia repentè in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigiis confestim circumdat insulam, ne quid aliunde subsidij vel commeatus eò subuehi posset. dein missis vltro citroque nuntiis, de nouis amicitia legibus agi cœptum. Summa postulatorum Albuquerquei erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx ac diuersorium Lusitanis ad urbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce protinus: cæterum, quo minus reliqua explicarentur, maximè obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis auidus; & si alteri cedendum foret, in Ismaelem Persam, quam in Lusitanum Regem, longè propensior. Ea incensum cupiditate, cum ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquerqueius inmissis per occasionem percussoribus, anteuertit e medio tollere. Hamede interempto, cætera expedita fuere; ac faciliè deinde omnibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam cum Albuquerqueius diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam & alia necessaria largè subministravit. Dein tormenta omnia; quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianus adempta, & Lusitani regni stemmata & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publicè posita. Viri ferme triginta e stirpe regia, ob regni emulationem, à tyrannis cadenti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe

alebantur. Hos quoque Albuquerque, ne quid eorum causa tumultus existeret, Goam amandauit, dato Quaestoribus & praefectis negotio, ut cuncta eis ad victum cultumque liberaliter Emmanuelis impensa praebarentur. Inter haec, Ismael, non modò sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum quas à Lusitanis per exigua manu gestas, consentiens fama toto pænè terrarum orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac societatis ad Albuquerque destinauit, is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquerque exseptus. Missi ad eum deducendum è Lusitana iuuentute praecipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi: Praebant in equis cum venaticis Pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo sessore sequebatur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas cum tiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremò legatus ipse cum suo comitatu Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquerque perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem & ad Albuquerque reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatus honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adjunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ loricae duæ cum galea inaurata ac thorace quàm optimo, armillæ aureæ quattuor, & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variae magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, arc-

que Cyprio & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi; ut quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset, ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquerqueius Torum hortatus est, ut Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius maiestatem præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cum iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, ægre ad Goani portus fauces animam traxit. ibi, cum sese è lectulo mouere non posset, in ipsa nauiper confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus, Christum, cuius Cruci affixum in sinu fouebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas expirauit prorsus inuicti ad laborem ac patientiam æquæ corporis animæque vir: & cum quolibet suæ ætatis ducem, vel naualis rei scientia, vel expetiti consilij magnitudine: comparandus. Facinora duo apprime gloriosa vasto dudum agitabat animo: alterum, ut Nili fluentia, nouo & spatii longè breuioris alueo, Abassinis adiuuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Ægyptum Turcis redderet prorsus infuatuosam; alterum, ut ab Armuzia vectos hippagintibus equites velocissimos ad trecentos in intimum repente littus eiusdem Arabici sinus exponeret: qui, antequam è vicinis regionibus concursus fieri posset, Mecam non amplius septendecim leucarum intervallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano abominanda Mahometis ossa raptim auerherent, scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publicè concremanda. Talia meditant, iniquorum obtrectatio primam, dein mors

interuerit, vt feni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quàm amplissimo funere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædícula MARIÆ Virginis, quā Goa capta, vt suprā dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquerqueius decedens pacata Emmanueli reliquit, & bellicam rem (vt iis locis ac moribus (egregiè constitutam. Paulo ante ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cum iniisset magistratum; anno qui Albuquerqueii mortem est insequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Perteium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas. Vnà profectus etiam Thomas Petreius Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum; quorum nobis mentio, quando nec semel facta est, iam & sæpius, vt videtur, in posterum incider; aliqua hoc loco de gentis natura, moribus, opibusque posuisse, non incommodum fuerit.

LIBRI QVINTI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cynam vulgus appellat, vltima terrarum Asia, ab Oriente & à Meridie alluitur Oceano, quem Sericum vel Eoum piisci dixere; ab Occidente Indiam vltiorem attingit, à Septentrione cingitur Massagetarum Scytharumq; limitibus. Multo latius quondam imperasse gentem; annales ipsorum; ac litteræ, & veterum ædificiorum illustra monumenta, & complures, in India præsertim, ab iis denominatæ nationes, haud obscure testantur. Sed cum sua ipsi mole viribusque fatigarentur, (quod à Carthaginiensibus in re simili factum legimus) sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere sese; graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratum accederet. Regna, seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quodd maxima ex parte intra tēperatæ plagæ terminos continetur, radiósq; Solis, suapte natura vitales, pura ac patenti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cœlo & purioris auræ dulcedine perfruatur; ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam.

bifero trifero que prouentu. Accedit ad eximiam solis
 fecunditatem, summa cultorum industria. Et infinita
 est multitudo, quippe subolefcente in dies prole,
 & in alienas regiones migrationibus interdictis. Ne-
 que in tanta mortalium turba cessare cuipiam licet:
 non priuato dedecore tantum, & proximi cuiusque
 probris ac iurgiis; verum etiam publicis moribus le-
 gibúsque desidia plectitur. Itaque rustici homines nul-
 lam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus &
 colles pinu vitibusque, campi & planities oryza, hor-
 deo, frumento, cæterisque segetibus nitent. quamquã
 è vitibus more nostro non exprimunt merum. uuas
 quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos
 est. cæterum ex herba quadam expressus liquor admo-
 dum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, ut apud
 Iaponios: cuius maximè beneficio pituita, grauedinè,
 lippitudinè nesciunt; vitãque bene longam sine ullo ferme
 languore traducunt. oleis alicubi carent; sed earum
 vice non desunt plantæ, quæ humorem vinctui præ-
 beant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberissima;
 & in hortis egregiè cultis cum alia nostri orbis pona-
 tum sapidissimos melopepones, suauissima & optima
 pruna ficusque & medica citreaque variæ formæ ac
 saporis, apprimè generosa mala conspicias. Ad hæc,
 perspicui fontes, & miro colorum decore odorum que
 fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina verò, que
 magnas quoque patiuntur naues, piscosa & amœna,
 viridissimo riparum vestitu, pinguibus aruis interfluunt.
 Quin, & ora maritima pluribus introrsum æstuariis
 ad omniũ rerum copiam inuehendam euehendamque,
 facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum &
 ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci,
 saltúsque suppeditant. Metalla auri & argenti & ferri
 probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas,

& præcipue nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgò porcellana dicuntur; prætiosas pelles ad frigus arcendum; itemque gossipij, lini, lanæ, bonbycisque, & serici filia, vestemque; omnis generis: mittunt innumerabilem. Saccari & mellis, rhabarbari, casuræ, minii, glastisque tingendis vestibus expetiti, prouentus ingens: odoramentis cum aliis abundant; tum præcipue mosco (cuius nullam apud latinos Græcòsve scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam vulpecularum effigie, crebro verberare enectis, dein putrefactis. Denique nihil aliunde, non ad victum modò cultumque, sed ne à deliciis quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æquè consistent. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuincem redimentibus, nisi fortè in vsum toctorii cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, auidissimè accumulant. Iam de ædificiis priuatisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant ferme ducentas, inferioris autem ordinis longè plurimas: porrò castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incolluntur, vicique passim ita multi sese offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circumdati silua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum èminent domus. Porrò dispersæ in æstiuos maximè secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas omnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquæ lene murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subiectos vallium anfractus, & vasta maris ac terrarum spatia, longè latèque despectant. Sed ipæ

farum præcipue urbium pulchritudo mira. Navigabilibus impolitæ fluvis admodum profunda & lata fossæ; mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa confecti, & calce optimâ interliti; in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescunt, ut ferramentis postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quatuor & aliquibi sex capit homines: aditis ad prospectum pergulis a mœnianis, & occultis ambulationibus, quæ præfecti oblectationis causa pererrent: per mœrium, intra ex traque libero ad circuitum spatio, senis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico intervallo, turres & propugnacula prominent, artificiosis contexta fastigiis, & podiis elegantibus adornata. Ex iis mœnibus cum quædam ante his mille annos constet exstructa; nullam tamen in eis rimam aut finem aut labam aspicias; adeo seuerè acriterque facta tecta ab regiis curatoribus exiguntur. Urbis vero totius ea ferme dimensio est: Latissimæ viæ duæ se intersecantes, perpetuo tractu, qui lustrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiunt, præferratas; ornatu magnifico adituque ad aspectum præclaro. Ab hisce rectis vis, aliæ dein aliæque transversæ, priuata & publica ædificia vicósque distinguunt. Et ab utroque latere viarum excurrunt porticus, quæ commentem plebem & fabrum atque institutorum apothecas ac tabernas à tempestatum iniuria vindicent. iam verò, è lapide trifores ut plurimum, & quidem summò artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim videntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regii præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis fontibusque pellucidis,

& variis aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec desunt auaria & ferarum septa, & operis topiarii confiles syluæ luci que densissimi, & distincta floribus præta: ut singulæ prætorum domus oppidi propemodum instar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles; mediterraneis verò locis, multiplici cōtignatione tolluntur, vel pictura decoratæ vel opere albario candoris eximii. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque dispositis: in quibus inantum Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mirè læuigata, & certo lenocini genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque commissum ad pluuias arcendas: daratque seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmore pereleganter elaboratis. ad singulas verò ianuas viridi opacitate arbores ad lineam directæ conflunt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quilibet fatigata reficitur. Porro vrbes, præterquã quod magnis, ut dixi, fluminibus pleræque alluuntur; sunt etiã quæ, ad subuectionis euectionisque cōmoditatem, canales nauium capaces introsum admittat. quales multis locis apud Belgas & alicubi etiã in Italia cernimus; marginatis vtrinque; semitis ad terrestre iter adstructis. Ipsi quoque pontes egregiè facti, non ad oppida solù sed etiam in agris præuriunt. quæ flumina propter altitudinẽ pilis arcus; reijciunt; ea cōsertis & cōtabulatis nauibus propòt. iunguntur: sin ex imbre vehemētius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorem, gratuitæ cymbæ, Regis impensa transmittunt. Iam, voraginibus & hinc tibus terre & stagnantibus aquis, quæ quæ alia ad iter impedimẽto sũt, publicè occurritur. quin etiã, asperimis

locis ad montium latera excisis cautibus , viæ patescunt , ea molitione sumptuque , vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Tempia etiam cum turtibus culminibusque spectantur (licet aliqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima & maxima. Trans pomerium dein , præsertim ad mare suburbia , eodem ornatu & laxitate viarum , aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuersoriis & cauponis accipiunt , in quibus præter delicatas de gentis more potiones omnium etiam generum cocti crudi que prostant cibi , & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi , (quemadmodum eiusdem plagæ alii) prout ad Septentrionem vel ad Meridiem vergunt , magis aut minus aneo colore vel candido ; simis naribus , exiguis admodum ocellis , rara barba , longis crinibus , quos accuratè comptos , & in verticem coactos illaqueant ; & oblongum ex argento clauum in laqueum inferunt : neque tamen vna est omnibus capillamenti ratio. quippe cælibus comam à fronte discriminant , mariti confundunt ; atque hæc præcipuè nota ordinem vtrumque distinguit. Primarii ac diuites , quique militiam exercent , versicolore serico : plebii ac pauperes lino seu gossipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana , cum maximè suppetat , minimè texitur. Sagis ad veterem Hispaniæ consuetudinem vtuntur , media sui parte crispis ac rugosis ; cæterum fusa & explicata lacinia , & laxis manicis : ipsum verò sagum ab læua parte confibulant. Accedit talaris tunica , quam qui è regia sunt stirpe , vel superiore aliquo magistratu funguntur , circa baltheum maximè ; cæteri limbo tenus acupingunt. Caput operiunt præcelso ac rotundo pileo , è tenuissimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas , & elegantes cothurnos aut calceos bombycino ebstragulo perpolitos. Vestimenta

per

per hyemem pretiosis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo mattas vel sabellinas vocamus, colore admodum suavi, & ventis impenetrabili densitate suffulciant; iisdemque separatim pellibus circumfouent colla Molestias flatuum, nianitis egregie fenestris ac specularibus, prohibent. Per æstatem verò, ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit: Subterraneos idoneo loco effodiunt specus, inde conceptam auram, intensiorem aut remissiorem prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres circa curam capitis multæ sunt, crines diu pexos concinnatosque in summo circumligant vittæ gemmis auroque distincta; reliqui corporis ornatus minime lasciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem in pedum breuitate & exilitate constituunt, atque ob id ipsum tenellos ab infantia fasciis, perquam arctè constringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitæ; raro visuntur, nec in publicum prodeunt, nisi gestatoria sella, prætentis exornate parte velis, & occultæ speculationis causa, reticulatis ex ebore fenestellis ad latera apposis. succollant serui, magna vndique stipante familia. Deprehensum adulterium, æquè viri ac feminae capite luitur. Ad nuptias dotem non viro femina, sed vir feminae defert. Singulæ vxores in matris familias numerantur loco: pellices procul à conspectu variis locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea ferè mancipia sunt) proprium ac separatū in suburbis domicilium est. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium à Martii mensis nouilunio auspicantur. Eum diem publica hilaritate, natalem quisque suum priuata gratulatione concelebrant. munera sibi & sportulas inuicem mittunt. apparatissimis dein epulis, noctu

præsertim, exquisitissimi interponuntur ludi. Comœdias ac tragœdias exhibent sumptuosas, vel fabulis ni præsens à poëta confictis, vel actionibus è veterè historia repetitis, petoristæ, aretalogi, præstigiatores, mimi non desunt. parietes forniceſque viridi fronde, micantibus roſis, & prætioſo peristromate vestiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viæ; accensis funalibus ac laternis. arbores, pergulæ, fenestræ colucent: neruorum pulſu, tibiarum vocumque concentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis: Inuitantur multi, propria singulis mensa, aut ad summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splendissimò, variis syluestrium maximè rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento vel auro discurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. serica frontalia dein ad humum vsque dependent. Conuiuæ fucatis confident cathedis, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primum canistris certis redimici, onusti baccis pomisve, toto margine disponuntur. Intra id veluti septum admirabili structura, cæteræ exurgunt dapes, cumque sagina omnis generis, ferina æquè ac domestica, & piscibus, ostresque, & cunctis ferme illecebris & condimentis abundant, suilla tamen præcipuè caro summorum pariter & infimorum expetitur mēsis: neque ex alio vllò animali copiosior ganea. Cibos digitis atrectare (vt sunt vulgo mūditiarum diligentissimi) rusticitatis putant. bracteatis paxillis, vel argenteis aureisve fascinulis, concisa minutim frustra in eos inferunt. Exiguïs poculis ex bro haustu sedant sitim: & magno cum honore verborum mutuo sibi propinant. Miro interim silentio atque ordine lances ab atriensibus inferuntur: & in singula fercula mensæ in-

strumentum omne mutatur. Hæc seperatim viri , ac matronæ item seorsum (quæ maritorum zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiusmodi : læuam in pugnū compressam obtegunt dextram. ambas dein pectori sapius admouent , & simul , accommodato ad gestum sermone, demonstrant amicum sibi conditum hære in medullis. At primores, brachiis arcuatim extensis ac digitis vtriusque manus implexis : identidem sese ad terram vsque summittunt : certant quæ verborum officiis inter se ; vter posterior , alterius honoris causa, quiescat. Opificiū ac selulariorum ingens vbique numerus ; & certus ordine cuique vicus est , sculpendi ac pingendi artem ; item quæ plasticen , toreuticen , encausticen , nec non fabricas , arariam , ferrariam , cæterasque metallicas ac materiarias agregiè callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirère) cuiusquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis quibusdam , atque ad caminum aptatis , vt acceptam è cauetnis auram perpetuò reddant. mechanica quælibet , vel ibidem excitata , vel ex aliis terris inuecta, celerimè arripiunt. Aenea tormenta conflare , litteras imaginesque subiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus aded gloriatur) vetustissimo in vsu apud Sinas esse , compertum est. Accedit ad artificium tormentorum , quòd ex iis quædam solutilia faciunt , per quæ partes imposita baiulis aut iumentis , quocunque opus est , sine vexatione circumferunt. Ad scribendum autem , arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram , vt Greci neque ab dextra ad læuam , vt Hebræi , sed adimū ab sum-

mo perducunt cuius generis impressum volumen, atque inde transmissum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre mememini. Litteris vtuntur velut Ægyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixêre. Eæ singulæ singulis nominibus seruiunt, atque etiam integris interdum sensibus. Ita fit, vt cùm Sinæ varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque disjunctis, vtantur; tamen, quæ litteris consignata sunt, per æquæ omnes intelligant. Præter suum cuiusque nationis atque prouinciæ, certus insuper & cõmunis eruditorum est sermo. Latinæ apud nos linguæ respondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, scribe, iurisperiti, iudices, magistratus vtuntur: huic impensa cura dant operam. Qui per plateas erret otiosus, vt suprà docuimus, vel manum supplex ad stipem porrigat, ferme est nemo. Mancii, vel aliqua parte corporis debiles; vel morbo impliciti grauiore, quàm vt sibi parare victum villo modo possint; cognatis affinibusve alendi attribuantur à magistratu. sin propinqui desint, vel propter inopiam alendo non sint, causa probè cognita, ne quid subsit fraudis: in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, si premat egestas, pistrino ac mole; manci, aut quoquo modo mutili, dum suppetunt vires, aliis alijs ministeriis affiguntur. Denique nullus inertie vel ignauie locus est. Itinerum spatia hoc pacto distinguunt: Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant Li. hæc, interualli continent quantum æqua planitie, die puro ac sereno, vox humana percurrit. Li de, em, vnum explent Pu, quod Hispaniensi ferme leucæ respondet; siquidem Pu dena, diei, vnus iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem non iumenta modò sed etiam varii generis cisia, lecticæ, pilenta deseruiunt: accedunt rhedæ ac

vehicula, partim equis iuncta, partim etiam, vbi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec verò minùs peritè ac scienter aurigæ, quàm nautæ & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolatovel reducto, prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nūmīſve, ſed ne locus adulterio pateat, concifi maximè argenti pondere metiuntur: atq; in id ipſum forfices, & habilem trutinam ligneoſeꝝ incluſam thecæ, in ſinu circumferunt. ad maiora verò pondera cum lancibus libram, publicè probatam obſignatamque, habent domi. teruncios dūtaxat ex cære publica forma percutiūt, geſtantq; pertuſos in lenia, ſupplendis argenti pretiis. vel etiam ad quiſquilias coëmendas. Nihil quod vllī vſui poſſit eſſe, perire per incuriam ſiunt. excrementa ſordēſque ad ſtercorandum agrum, viliffima ſcruta in chartariās officinās, ipſa deniq; canū oſſa in cælaturam & ſculptilia conferunt. Fœneratores, vt pote rei pu. noxii, cum aliis pœnis, tum pecunia mulctantur in fœnore deprehenſa. debilibus tantum aut cecis ex infima plebe, ad ſuſtantandam inopiam, aliquid vſuræ nomine exegiffe impune eſt. Suarum quiſq; mercium inſtitutor deſcriptum indicem; pharmacopolæ etiā ſingulorū ſimplicium, quæ appellant, ſpecimen ipſum coguntur pro tabernæ foribus habere propoſitum. Ea ſæpè ab ædilibus inſpiciuntur: neq; componendi miſcendive, niſi præſens neceſſitas vrgeat; neque compoſita diutius adſeruandi, cuiquam omnino ius eſt. Vocales & geſticulatoriās aues enutriunt impenſa cura, venduntq; præter naturales colores, vario etiam veſtitu ornatuq; diſtinctas. Iam, naualium copia, ac totiùs rei maritimæ apparatus, pænè incredibilis: adeò largè, materiā & omne inſtrumentum, caduæ ſilux, & ferri optimi-venæ, & lini goſſippiique frequentiffimæ textrinæ ſup-

peditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles, (quarum supra meminimus) vulgò juncos appellant. ex iis partim ad bellum parantur, eminentibus ad pro-
ram puppimque castellis: partim depressoires, ad mer-
caturam & onora. Sunt quas Lanteas, quas Bancones
vocant: illæ sex remis ingentibus; hæ tribus tantum,
quaterno vel seno in scalmum remige ad vtrumque
latus instructæ. Longis etiam, trirremium instar, vtun-
tur; sed sine rostro, & ad amnes ac yada sulcanda
pleno alueo fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maximè
peragrandis animi causa littoribus, auro & argento
cælata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, portici-
bus, pensilibus hortis parè in maris contumeliam
exornatæ. Ad summam, variæ magnitudinis ac for-
mæ nauium tanta copia est; vt præfecti oræ maritimæ,
si quid vrgeat subitæ rei, militares juncos à quingen-
tis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vl-
lo tempore anni defunt classes ad tuenda & purganda
piratis maria pluribus locis paratæ. Hæ magno totius
regni bono, mercatoribus & naucularis omnium na-
tionum præstare conantur non modò tuta, sed etiam
secura commercia. Carinas oblinunt certo butiminis
genere mirè fideli cum ad explendas rimas, tum ad te-
redinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgan-
dæ verò naui, pluribus confertam vasculis antliam, ad
latera introrsum applicat eo artificio, vt vnus quilibet
sedes, alterno pedum ac perleui motu, paucis hortis quan-
tamlibet sentinâ exhauriat. Nauigiorum fluuialiū incre-
dibilis copia. quippe in iis magna pars hominum cum
conjugibus & liberis degunt: è quibus alii vecturam
exercent; alij pro cauponibus & institoribus in perpe-
tua statione sunt: nec solum in cibos, verum etiam in
cultu ac vestitu, ipsasque delicias habent cuncta vena-
lia; vt in ipso itinere ac fluuijs urbana commoda & co-
piam non requiras. Sunt qui intra eas, naues, alti-

lium, atque anatum præsertim, ingentes alant turmas, & facillima est soboles; propterea quòd ex ouis, non matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito, quotquot visum est pullos excludūt. Noctu, animantes eas intra septa nauium cohibent; manè vt diluxit, in campos orizæ feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam auiditate depasta, sub noctem, ad cymbali seu tympani pulsum, in suas quæque cohortes ac receptacula redeunt. Minutæ virò cymbæ, non fluuiatilem modò, sed ne marinum quidem saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Verno tempore anni, tumescentibus imbre ac niue fluminibus, cum ad ipsas maximè fauces fœtificandi causa æquorei greges ex alto succedunt; confectim è vicinis regionibus haud ignata prouentus magna hominum multitudo cum retibus & vericulis aduolat: ingens captura nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quam optimos pisces vili coemptos pretio, & vimineis conditos corbibus, peruncta charta ad continendum liquorem in tectis; mutata subinde aqua, & pabulo iniecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. vbi ex angustiis in ampla transfusi viuaria, & latas vrbiū fossas, ad lautiora conuiuia popinasque toto anno sufficiunt. Capiendi autem cum aliæ sunt artes, tū illa uel in primis iucūda: Prægrandes ac domesticos habēt coruos, eiusmodi præda asuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquā interclusa respiratione, cibos tamē transmittere ac deglutire uon valeant. ita è caueis dimissi, admirabili solertia sese in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, majores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiēre, identidem referunt; quo ad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quo-

que pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes & physica & astronomica attingunt pauci; iura legesque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) ex inde mutata. his verò, quod ferme ad honores ac magistratus aditum patefaciant, plerique certatim insudant: de quæ politicis rebus, regnorum quæ administratione, & quærunt ipsi inter se, & vbi licet, è peregrinis auidè sciscitantur. Gymnasia cum æregiis doctoribus ferme oppidatim amplè & copiosè sustentat Rex. in eo gymnasia è ludo litterario primisquæ rudimentis pueri & adolescentes leguntur, studiorum præfecti, quos cessatores vel tardos animaduertent, obiurgant primùm, dein plagis afficiunt, ad extremum ignominia notatos expellunt, cæteros, pro cuiusque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc regij censores tertio quoque anno gymnasia publicè recognoscunt. ab iis ingenii & doctrinæ hoc ferè modo specimen sumitur: celeberrimis in rebus cuiusquæ gymnasis ad eam ipsam rem, mensis & subselliis instructa visuntur ampla & spatiosa conclauia. in ea ex aliis prouinciis (ne quid gratiæ detur) euocati adolescentes, prætentato sinu, ne quem secum inferant librum, manè cum pugillaribus includuntur. ibi à censoribus theses de repub. & regno, itémque de priuatorum controuersiis, ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis ostiis, adhibitisquæ custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eo intentiore studio, quod in eiusmodi certamine non dignitatis modò, sed etiam res vniuscuiusquæ discer-
tat. sub noctem, apertis foribus, pensa exiguntur, adscriptis auctorum nomine, origine, & patria. deinde missa iuuentute: censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria primùm millia,

rursum ex hisce, trecenta; postremò ex trecentis, nonaginta quàm optima seligunt. atque is demum habetur sapientia flos; neque ultra subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula regna describi solenne est. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronuncianda sunt. Fit denuo ex omni parte concursus. qui palmam tulere, ij cum exquisito verborem honore magistri appellantur: atque is dies magna conuictiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur, Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio & comitatu, per urbem incedunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuersa censetur: & annum singulis honorarium ad eam personam tuendam attribuit, ac tum denique inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinem per sanctam existimant Porro ex Loytiarum corpore iudices, & consiliarios, & magistratus creari mos est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo sui dato in imis documento, raptim ad summa transiliunt: sed in inferioribus probati spectati quæ, gradatim ad superiora conscendunt. Magistratuû minorum ingens vbique numerus; maiores in vnaquaque metropoli cum amplissima potestate quinque: neque ij indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in administrando rationem sequantur. Inter hosce, omnium consensu, primùm dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quasi vicario Regis munere vniuersæ provincie præpositus est; ac dignitatis causa, proprio ac separato à reliquis præfectis habitaculo. ad hunc grauissima quæque & maxima referuntur: pleraque decedit ipse, ac de toto rerum statu subinde Regem per litteras edocet, Proximus huic honore habetur Pouchasius; penes quem vectigalium &

fisci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia tuetur ærarium; rationes & codices recognoscit; annua stipendia, salaria, mercedesque distribuit. Sequitur Anchasius, qui cum consilio delectorum virorum, non de civilibus modò controuersis ac litibus iudicat; sed etiam rei capitalis quæstiones exercet: atque ad hoc tribunal toto eo regno in causis grauioribus prouocatio est. Porro Aitan rem bellicam administrat, conscribit exercitus, comparat classes; ac præcipuè in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea sensim irrepant. Aitani subest postremus omnium Luitisius, vir militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus est, varias in expeditiones cum exercitu proficiscitur. Sunt qui præfecto; ù alia quædam tradant nomina, & plura: sed vtique magna omnium species; mira maiestas; ac singulis, excepto Luitisio, à consilio sunt viri decè lectissimi, venim impari dignitate. Superioris ordinis quini ab dextra sedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius est color) croceo galero: inferioris classis ab læua totidem, cingulo argenteo & caruleo galero distincti. Si præsidem in prouincia mori contigerit, antiquissimus è consiliariis in locum defuncti succedit. Ex eodem numero, ad obeundam ac lustrandam Regis iussu prouinciam, legati mittuntur. Cæterum cuncti peræque præfides & conciliarij regiū insignè gestant ad pectus humerosque serpentem ex auro textilli. Neque minoribus præfectis, alijsve, magistro custodiarum excepto, quemquam è superioribus hisce nisi de genu alloqui aut compellare fas est. Euntibus in prouinciam, præter vestimenta & famulos aliquid, nihil omnino vel ad iter, vel ad hospitium, vel ad cæteros vitæ vsus parandum; in singulis oppidis regi sunt parochi, ab iis cuique pro dignitate cuncta beginè

præbentur. quod si priuatis amicorum hospitiiis uti malint, pro cibariis numerantur pecuniæ. Ineuntibus magistratum obuiam primum sub signis peditum cohortes, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cum insigni pompa; & vario symphoniarum cantu procedunt: ea frequentia per vicos urbis, magnifico peristromate ornatos, non sine honore florum odorum quæ, nouus præfectus in prætorium usque deducitur. Præsto sunt regij famuli & curatores, qui sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, & suppellectilem ex maiestate suppeditent. intra easdem ædes propriis conclauibus ac cœnationibus asseda, scribae, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur vnius Regis impensa: quæ plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac testes habere se magistratus intelligat. Iura autem hoc ferè pacto redduntur; à primo manè ad vespertinam, paucis horis ad meridianum intermissis, præcelso in tribunali considet prætor cingunt latera iudices: cohors ad imperium parata circumstat. qui ad ius petendum accedunt, intromissi ab janitoribus, procumbunt illico, & vel eminus ipsi, qui velint, elata voce pronunciant, vel supplicem libellum recitandum propalam offerunt scribis. Prætor, agitata re de consilij sententia respondet; ipsumque responsum litteris consignatum à scriba, ipse dein rubricato pigmento sua manu confirmat. Ex aperto administrantur omnia. solitudo, & secreta colloquia, & arcani susurri vetantur, quo minor flagitiis & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit. Capitalis noxæ reos identidem comperendinât: nec nisi lentè quaesita, & ad liquidum cognita causa: condemnant. itaque opprobriū pauci in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitæ. Cæterum interea, vincti quam diligentissime adseruantur loco amplo, in-

itar oppidi, cellis admodum parietibus circumsepto;
 eodemque rerum venalium copia, tabernis, & opifi-
 ciis ne quid extra petendum sit ad omnes vitæ usus in-
 structo. carceri, cum magno vigilum numero præ-
 est non leui auctoritate vir. is per se, per que suos, cu-
 stodiarum seriem quotidie recognoscit: & quam in-
 tentissima excubat cura, ne cui, delinitis pretio mini-
 stri, vel perfollo pariete, suspensive alicunde funi-
 bus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori
 verò ipsius, & prætoris turbæ seuera admodum disci-
 plina, graui malo, erratum, atque aded murmur omne
 compescitur. qui deliquere; iis, quo conspectior igno-
 minia sit, vexillum quoddam in manus datur: cum eo
 vexillo, ad conuentum vsque dimissum genibus ni-
 xi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verbe-
 ribus acerbè mulctantur, ac multos passim videas (ne-
 què id propter adsuetudinem probro est) vibicibus
 liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præ-
 fectis, cum in publicum prodeunt, multo cum sa-
 tellitio, gregibusque clientum & amicorum, sella, vti
 dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem de-
 fixis in vno obtutu oculis, (quo in genere à prima æta-
 te exercebantur) ac toto vultu ad seueritatem tristitiæ-
 que composito. Frenati sequuntur equi; variae umbel-
 læ circumstant: licitorum anteit manus: quorum, hi re-
 gia vexilla, arundines illi tostas ad verbera, alij clauas
 argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris tabella
 gypsata cum sericis floccis, inscriptum magistratus
 imperium ac potestatem ostentant. Hi omnes, in ordi-
 nem bini, magnis clamoribus submouent plebem, quæ
 vel in domos festina se proripit, vel etiam honoris
 causa vias euertit. in transitu verò mirum silentium.
 non mondò interpellare præfectum, sed ne contra qui-
 dem intueri fas est. Rem militarem non tam audacia

vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia in primis disciplina sustentant. Præter extraordinarias copias quæ variis locis, vbi res postulat, comparantur; in singulis vrbibus firma ac certa præsidia sunt. pro muris aguntur excubiæ, quas identidem obit circitor: item quæ validæ stationes ad portas. earum fores, præter alia repagula seras quæ impresso chartæ, & commissuris agglutinato signo, quotidie muniunt: nec nisi eodem à ministris inspecto ac probè agnito, aperire concessum est. Ad limites regni crebræ & minutæ videntur arces quæ verè Scythæ contigui sunt, insanæ substructionis murus in ducentas amplius excurret leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis montes intervallum est. Ea regionis claustra firmissima. Vbi illa parte increbuit belli rumor, confestim à custodibus dato signo, è vicinis castellis & oppidis concursus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto cum exercitu superueniant. Equites, elegantissimo ornatu armati quæ prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladiis, quorum simul duobus perquem scienter vtuntur. pedites item egregiè armati pugnam capeiunt. largum unicuique stipendium optima fide persoluitur: spectatæ virtuti certus ab imperatore honos; contrà, ignaviæ perfidiæque supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt, iis arma priuatim nulla; quæ maximè res ab intestinis tumultibus otium præstat. Atque vt cæteri magistratus, quo magis castè remp. administrent, ferant quæ incorruptam in iudicando sententiâ; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfecti, ea de causa leguntur indidem, vt eos ipsamet charitas libetorum & coniugum, ad subeunda belli pericula, & acrius pro aris ac focis dimicandum, accendat. Porro hisce tot præfectis, iudicibus, populisque, cum regio nomine

ac potestate vnus præest vir; necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel è stipatorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate, vel ex ipso genere domesticæ disciplinæ, veneranda maiestas. Octo habet à consiliis è toto Loytiarum ordine lectos viros: is ab Rege secundus dignitatis est gradus, summum quæ totius gentis oraculum. sexaginta circiter alit vxores, feminæ tantum vel eunuchi ministrant; ipse, nisi mutandæ sedis causa, vel cum ad bella procedit; ferè nunquam excedere solet è regia. De omni statu prouinciarum: & præfectorum actis certior assidue fit; veredariis seu cursoribus ita distributis, vt in singulos menses ex qualibet prouincia litteræ in regiâ perferantur. ij, per equos paribus ferme interuallis in via dispositos, celerrimè peruolant; suum quæ in singulas positiones aduentum, quo recentes equi, seu ad flumina trajicienda naues illico expendantur; vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu sepius inflato prænuntiant. Super hæc, statim ipse temporibus idoneos viros ad cuncta coram inspicienda, per omnes regni partes cum ampla potestate dimittit. quin etiam, extraordinem certos è suorum fidelium numero in eam ipsam rem destinare consuevit, sacramento priuatim adactos muneris cum cura & cum fide fungendi: id vt quam occultissimè fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo & signo; nominibus tantum speculatoris, & locorum, & personarum, ne quid emanet, consultò suppressis. Inde, vbi tempus est, clam accepto diplomate inspector idem & censor, quam Rex iusserit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit; præfectis quæ ac pretoribus, inter publicæ rei administrationem, ac præsertim inter dicendum ius, dissimulanter assistit. Vbi

quæ voluit, probè cognovit, tum demum adit consilium, & prolato repentè diplomate; mira omnium veneratione summus totiùs consilij iudex & arbiter in solio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiversatione, vel in ordinem cogit, vel etiam suppliciis grauioribus afficit. Atque eo præcipuè metu magistratus ac iudices in officio continentur. In singulis prouinciis aurea tabula velata inscripto Regis nomine custoditur. Eam tabulam singulis nouiluniis velo reducto, Loytiæ & præfecti omnes honoris causa inuisunt, & æquè ac Regem ipsum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus natus, si desint liberi, (quod in tanta vxorum turba perrarum est) proximus è regia stirpe succedit. cæteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatiis ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatusque, in libera custodia detinentur, proposita capitis pœna, si extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel æquo iam antè fœdere iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loytias appellatos honoris causa, cum amplis muneribus domum remittit. Iam de thesauris & coaceruatis auri & argenti laminis, admirandè narratur. nec desunt qui ad nostræ monetæ supputationem, aureorum annua millies ferme ac duceties cetera millia Regem capere pro certo perhibeant: quântum vix moriens Imperator Vespasianus, & quidè pecuniæ diligentissimus, in ærario Romano reliquit. Ingès omnino summa: & in cuius contemplatione haud immerito laboret fides. veruntamen satis constat, in vno Cantonis emporio, quod aliis eius plagæ multis & celebritate & diuitiis inferius est; ex annonæ salariæ vestigali, centum circiter &

octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodam
 oppido eiusdem oræ Cantoniæ, è decimis oryzae dun-
 taxat, amplius centum millia percipi ut minimè dubi-
 tandum sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecu-
 niarum acerui quotannis : imperij magnitudinem,
 frequentiam populorum, exactiones capitum & o-
 stiorum, portoria mercium, frugum omnium deimas,
 fructus metallorum, & cætera veltigalia reputanti-
 bus. Accedit non mediocri ad summam opulentiam
 momenti res : quoddam more Turcico & sectæ Mahome-
 tanæ totius, in ditione finibusque Sinarum, tributa &
 stipendia, præter vnum Regem, nemo prorsus omnium
 imperat. nulli, ut apud nos, Comites, nulli Duces,
 Marchiones, Barones, vel dynastæ censentur. Magi-
 stratus ac præfecturas, non tam in beneficij aut præ-
 mii, quàm in laboris ac muneris loco tribuit Rex : neq;
 splendida honorum vocabula, & optimi redditus, hæredes
 sæpe degeneres sequuntur. Suis sibi quisque diuitias ac
 dignitatē studio ac diligentia parat : nec virorum for-
 tium & vigilantium loca, per nobilitatis fucum, igna-
 uia & segnitie occupat. Hæc ferme Sinarum bona
 laudesque : quas tamen easdem grauioribus malis vi-
 tiisq; superari non dubium est. Religionis, quæ ju-
 stitiæ prima & præcipua pars est, cura genti postrema.
 Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxionas)
 exiguis admodum honestis templis vulgo adeunt con-
 suetudine magis & instituto quodam, quam quoddam mor-
 talia curari ab Diis, vel humanis dictis, factis, cogi-
 tatis interesse cœleste numen existiment. Sanè Evan-
 gelium acceperisse olim ab Apostolo Thomâ creduntur,
 ut suprâ dictum est : & imago testatur id ipsum pro-
 ceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis, cui arden-
 tes hodieque lychnuchos more nostro suspendunt.
 Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio, & cuiusnam ea
 sit

sit effigies, prorsus ignorant. aded, vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum desiderio, in ea terra semen omne Christianæ pietatis interiit. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis. Pythagoræ ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur: & pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex communi omnium gentium opinione, constituunt; sedesque fingunt refertas cunctis iis, quæ vulgò vel ad felicitatem prima vel ad miseriam extrema ducuntur. Capillum tam diligenter idcirco nutritunt, quod credant ea se tamquam ansa in cælum aliquando sublatum iri; sacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita quod sine tali adiumento sydera se consensuros esse confidunt. Mundum vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, quæ vehementius agitata, è spumis ampullisque, cælo; ex imis partibus & crassioribus, materiam terræ præbuerit: reliqua reseruauit sibi. Interrogati quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim iis inditam fuisse respondent. Rursus, ubi quæritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint; subrident, quasi planè ibi sistendum, neque sit ultra procedere. Primos homines, vna cum cæteris animalibus ac plantis, aiunt è terra exstirxisse: ac sine legibus aut vllò iure, vagos ac feros, arborum baccis & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potare assuetos; ipsa dein ratione ducere ac magistra, frugibus ali, tecta moliri, vrbes condere didicisse: adhibitoque studio paulatim à barbarâ & agresti vitâ; ad cultum & mansuetudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, vel etiam informes adorant lapides: namque ij ferme Dij gentium sunt. Adhæc, artis cuiuslibet inuectores, aliosque priuatim aut publicè benemeritos, quidam etiam parentes, carosve, in numina

referunt. iisq̃ue & statuas ac templa ponunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modò, sed interdum etiam (quod magis detestèrè) viventibus. Alij Solem, & Lunam, ac stellas, cælumque præcipuè ipsum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni studio colendum existimant. Sunt etiam qui inferna venerentur monstra succincta celubris, & igneo vomitu, cuiusmodi cacodæmones in Europa depingimus. neque id tam impetrandi cuiuspiam commodi, quàm depellendi maleficij causa. quippe obuersantia interdum eiusmodi visa, maiorem in modum extimescunt. Sed qui simulacris diuinos habent honores; ij inter cetera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur: Ad captanda itinera, vel grauiores quasilibet auspicandas res, adhibita ad statuam precatione, sortes obseruant: quarum est ritus eiusmodi: Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis ferè magnitudinem, filo traiectos: coram simulacro ipso temere ac fortuito jaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno confederint situ (quod vulgò infaustum putatur) idolum verbis ac iurgiis malè admodum accipiunt: dein, quasi contumeliæ pœniteat: rursum delinimentis, votisque, ac supplicationibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareant sortes, idolum videlicet acerbis plectitur. ad verba accedunt verbera: in aquas projicitur, amburitur igni, dein blanditiis de nouo ac promissis placatur. atque in hac vicissitudine tandiu persistunt, quoad facta in sortes ambo missilia prona consistant. Tum verò, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo mox etiam, egregiè conditas coctasq̃ue gallinas, anates, anseres, oryzam, & quod præcipuo est in honore mensarum; offerunt suillum caput, & cantharum vini. Ex iis vbi singulis aliquid in disco: porcini capitis, imas auriculas, reliqua-

tum altitium vngues, vini guttas aliquot in ara simulacro opposuerint, (qui vetus est libandi mos) cæteras ipsi dapes magno cum tripudio & effusa lætitia comedunt. Mortuorum exsequiæ celebrantur in hunc ferè modum: Patrem familias, vt exspirauit, quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocant. huic ad genua pròcumbens vxor primum, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lachrymis vltimum dicunt Vale. Postea corpus in arcem includunt, ex odorata & minime putri materia: commissuris cum alio spissamento, ne factor emanet: tum lamina ferrea diligenter obstructis. eam arcam in amplo conclau, vestitis lino parietibus à terra suspendunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id conclau, aut in ipso ædium vestibulo, stant mensæ opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locum officij causa frequentant: sacerdotes verò, noctu præsertim, piacularia sacra Diis manibus faciunt: ac pictilem chartam vel super demortui cadauer cum certis carminum præfactionibus cremant: vel præteritis toto conclau funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti oculis astratolli. post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturæ dicatum solenni pompa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absomit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo, eaque illecti sagina, locupletum, præcipuè funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent, quo temporis spatio crassiorum tunicam apprimunt carnibus, & horrida sese teste præcingunt. filij, si personam gerant publicam, illicito se abdicant magistratu. Hæc de sepulchris. Ac ne maxime quidem res suis carent superstitionibus.

Quæ naues primùm deducendæ sunt, hæcæ Lunæ vel cuiuspiam fabuloso dicatas Deo variis expiamentis & supplicationibus lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Diis ac spiritibus opinionem planè & impunè derideant: vnum esse interitum hominum ac iumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino arbitrentur. Huic de superis persuasione consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commercij necessitas & fructuosa existimationis ratio postulat; ea remota, nequæquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiam totius humanitatis multis in rebus videntur expertes, alienigenam ferme auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. A re alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiam; (quod multo flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrecere patiuntur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti & comam alere) ingenui homini, & sordidis operibus nequaquam occupati, indicium sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties cæusa, per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo, interrim onustis catenis, noctu præferrim, arctissimèque inter se constipati & cōstricti, adeò sæua ac tetra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant, sibi que ipsi afferant vim. Interea, in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, seriæ quæstiones per tormenta exercentur: quorum cum alia sunt genera, tum illud quotidianum: Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtuntur, cuius antè meminimus; lata digitos quattuor, crassa vnum; & quidem igne to-

sta, quo grauiorem faciat plagam. hoc sæuitiæ instructo, humi stratorum ac sæpe insontium artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui non robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant, vel etiam inter ipsa verbera nonnunquam expirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido conjuncta est. abdomini cæterisque indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abiectionem, quàm ad virtutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re, nationibus aliis inferiores haud immeritò existimantur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id firmiter est belli. Rex barbara & stulta quadam arrogantia, sese dominum mundi, cæli filium appellat. Priuatorum fortunas, & partam sudore & vigilantia rem, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legimus, fœdissimo vectigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios, (sunt autem plures variis impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Non nisi humili equo insidentes, qui pro habentis vili regatur fune; in regiam urbem despicatissimi introeunt. dein pedites intra palatij aditum accepti, ad partem eam in qua latere audierint Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcentur) cum quina ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce legationem nixi genibus peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribā excipiat; idem quæ, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. Eo accepto respōso, cessim orator, & subinde flectens genua, planè inhonoratus abscedit. Inter hæc, & alia longè turpio-

ra, quorum vel mentionem bene morata horreat mens, nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se contemnunt: rudes inertes, barbaras putant. de suis tantum ipsi rebus magnificè & gloriöse non sentiunt modò, sed prædicant. Nostris tamen hominibus tribuere nonnihil videntur. quippe Sinas utroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & instituta, Christi disciplinam inferere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator faciliè iudicauerit. Obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstat conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra, & extorqueri sibi nefarios quaestus, & coarguimendacia minimè patiuntur. obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamenta; &, quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruersitas. Verum nihil planè maiori est impedimento, quam nostratium Christianorum (quos Ethnicis præluere ad omnem iusticiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia, tametsi nondum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quæ ego si persequi velim, imme mor propositi mei sum quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum prouinciis maximè occidua est Cantonia. Eò prius-

quam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regii præsidibus & classibus tenent: neque ipsorum iniussu progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius, ut exponere cœperam, cum ad Tamum insulam peruenisset; post diuturnam moram, transitu ægrè tandem impetrato, cum duobus expeditis & egregiè ornatis nauigiis, cætera classe ad Tamum relicta. Cantonis portum inuehitur: ac magistratum permisso Thomam legatum exponit; cui ædes & lauria de more attributa, ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo cum incolis, haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia nostris apperuit: auxit probitatis existimationem, quod sub tempus reuersio is de suo discessu per præconem tota urbe denuntiari iussit; ut si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere vellet, maturè profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa, & ex vniuersi viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatque maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernandi protectionem, aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri in eadem loca venere, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primo, ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperiū usurpare, negotiationem communem interuvertere, ac sibi propriè vindicare; externos æquè atque incolas iniuriis & contumeliis intolerandis afficere, virginibus vim inferre à plagiariis ingenuos ingenuasque cœmere, non popularibus modò suis, & optimo Regi; veràm etiam, quo nihil atrocius est,

Christianæ disciplinæ , sanctissimis que parentum institutis, dedecori ac probro esse, itaque paucis diebus, instigante malo dæmone, meriti sunt; vt non pro sociis amicisve , sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque verò sum nescius , hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goësius primùm, dein Oforius planè disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regiis valida classe circumfessi, cùm in eo iam esset vt caperentur ; sæua tempestas repente coorta Sinarum naues dissipauit ac distulit. Per eam occasionem elapsi , pecunia , quam gloria conspectiores Malacam rediëre. Tristior multo fuit Thomæ Peterei j legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus, cum ad regiam denique peruenisset, præoccupatus, cum aliorum tum verò Cantoniorum magistratum litteris & criminationibus, Regis & Satraparum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi potestas legato facta non est, sed etiam de consilij sententia pro exploratore cõprehensus, & Cationem remissus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus , inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili fine conclusit. Hunc maxime in modum paucorum scelere alienati Sinarum animi , & famæ fidei que inæstimabile damnum est factũ ac deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis vel alienis nauibus denenëre , pessimè accepti mulctati que sunt : & complures in annos nomini Christiano, ac Lusitano præsertim , ora nulla fuit infestior.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campson, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Lusitanos, classem omni conatu ad Suecium reparabat, auctore maximè Hoceno Persa, de quo supra docuimus.

Is, cum ex Dienſi prælio, Campsonis iram non sine causa pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaia Regem, placandi Cāpsonis & recuperandæ pristinae dignitatis & gratiæ, tale consilium iniit: Gidda est emporium in Arabico sinu, dei ferme itinere à Mecca, idem quæ portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falsi prophetæ sepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clausa mœnibus nullo præsidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campsone defecerat, & Arabum campestrium, quos vocant Baduinos, incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusitani si frequenti navigatione iis regionibus adsuescerent; metuendum erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterent ædem ac Mahometis reliquias, ad solatium interceptæ ab Saracenis Hierosolimæ, dissiparent. Eo animaduerso periculo Hocenus totam rem, cum Cam-

baiano Rege primū, deinceps cum satrapis & principibus contulit. publicamque jactando causam, & religionem ac pietatem (ut sæpe fit) priuatis rationibus prætexendo, facillè obtinuit, ut contra vim Lusitanam, cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum iis subsidiiis Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primū ausus Campsonem compellere per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & justam numinis iram artificiosè collata; doceri sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum injuria & Lusitanos Arabico litore prohibendos, Giddam vndique appertam firmare munimentis: id ubi summa ciuium voluntate perfecit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus iis, arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atq; auctoritate desciscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tantam à Campsone sibi peritis munitoribus opus esse. postremò hortabatur, ut aduersum conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Mahometanam tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum studiis, ne deesset. Ea satisfactione, tamquam enixo studio religionis, delinitus Campson, non iras modò posuit, sed etiam structores & architectos Giddam extemplo deportandos curauit: quorum assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circumdatus est: arcis extruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè generis, & cū noua materia trāsmiſsis, ut antè, Suezium; classis ædificata maiorū nauium, quæ partim remis, partim velis ageretur, septem circiter & vigin-

ti. In eas epibatæ impositi ad tria millia, misti Mammaluci, Arabesque, & ex aliis nationibus Christianæ ferme fidei desertores. Omnibus iis præpositus cum summo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsulabat, adjuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amirafen, vocabuli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi victoriæ præmium, Ægyptiis ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea claustra custodiis occupassent, Arabicum pelagus, totamque eam nauigationem essent in p[ro]testate habituri. itaque iisdem vtrinque artibus & consiliis certabatur, vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id minus è sententiâ cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere præsidii. Quo t[em]p[or]e cum Albuquercius iam antè frustra tentasset; tum Solimanus quoque aggressus, cum vniuersa classe primùm omnium Adenum accessit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere, cum ferocia responsa tulissent, urbem summa vi oppugnare constituit, ignarus, præter muros turreſque præualidas, quam illa firmo, ac fideli præsidio teneretur. Si quidē ad primos Ægyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modò locis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex, ab Elach vrbe, que caput est regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eò sese contulerat. Igitur admotis ab Solimano triremibus, vario genere tormentorū vrbs acriter quati cæpta. iamq; crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cū ingenti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad incundā forti animo pugnā hortatus, veteremque militiæ gloriā nouo decore augendam; copias ad littus exponit. per quæ patefactū ruina iter

ausus in urbem irrumperere, præter opinionem acerrimè resistantibus oppidanis, cum magna suorum cæde vulneribusque repellitur. Ergo, tum ex propugnatorum frequentia, tum ex vnus temere tentati prælij euentu coniectans, quam non suarum virium ea oppugnatio esset; conscensis trepidè nauibus, retro ad Camaranum auertit iter. Ibi, exposito omni fabrili instrumento, idoneus arci extruendæ locus eligitur. ac positis fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodetriginta. Cæterum, superante, in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim haberet statua, Hocenu cū nauali maximè turba ad opus promouendum reliquit. ipse cum expedito milite in continentem egressus; opidum Arabiae Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas à mari, improuiso aduertu cepit. Locus erat cum refertus opibus, tum etiam elegantia & cultu visendus. ibi dum Solimanus, partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit: interea ad Camaranum tristes nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus copiis ab Selyno Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum auersaretur; & antelatum cum sibi in maris præfectura periniquo pateretur animo; oblatam occasionem auidè arripuit, ab eius auctoritate classarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Ægyptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa & inutiles abiecta munitione, secum ad urbem Giddam è vestigio redeant; oppidumque in primis opportunum ac recenti firmatum opere, itémque classem tanto impendio & labore paratam, Ægyptio imperio seruare nitantur. Neque in id consulto imperatore opus esse; qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico additus nomini; quæ prima se dederit facultas pla-

candi ac demerendi Solymi, nulla iusiurandi religione rem Ægyptiam sit hosti teterrimo proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Ægyptiorum accidere potuit: nam præterquam quòd cæli & aquarum grauitate valetudo maximæ partis tentari erat cœpta; fremebant insuper, se in sordido ac laborioso & nullius emolumenti ministerio relictos; cum interim cæteri partim vrbis opulentæ spoliis ditarentur, partim etiam ad facietatem sese in somnū ac cibum aliasque voluptates immergerent. Inde, omiſſa ædificatione, ynanimis Giddam extemplo trāiciunt; nauigiis aliquot ad Arabicum littus, non tam in Solimani gratiam, quàm ad Māmalucos deportandos, relictis. Id ubi reſciuit imperator, iſtus atrocitate facinoris, perfidū ac ſeditioſum Hocenū increpitans, cum ea quam habebat manu ſine mora ſubſequitur. Ad vrbem Giddam appropinquantī portæ ab Hoceno clauſæ. tum verò accenſus rabie ac furore Solimanus palam ſe ad oppugnationem accingere, cruentaque inter ipſos Mahometanos haud dubiè pugna imminebat; ni Paracates, Mecanæ præſul ædis, cognito periculo, conſeſtim aduolaſſet. Eius aduentu ſedata certamina, patuit quæ Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campſonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, iis quas tum habebat copiis dux vterque ſeparatim præſeſſet. Cæterū intromiſſus Mytilenæus fide nimirū egit Ægyptia. Comprehenſum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat, in vincula conijcit: dein ſilencio noctis prouectum triremi in altum fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium poteſtas & arbitrium rediit. Ac paulo poſt, explorato & cognito exitiali Campſonis exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus circa nationibus populisque, operam

deinde nauauit egregiam, ac demum ab Solymano Selymi filio Cairi præfecturâ adeptus est. At Emmanuel, de Sultani comparatione rursus ab Rhodiis certior factus; ad Prætorem Lupum Soarium de rebus iis maturè perscripserat; mandaueratque, vt cōtra eum apparatus summa opẽ instrueret sese: ac quanta maxima possët classe ultro ad Arabiam tenderet; neu Ægyptios cū Indis coniungi (nam id erat iis initio constitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andrædio, statim ad eam expeditionẽ omnes curas & cogitationes intenderat: adhibita quẽ diligentia, nauẽs, quot antea nunquam, septem & triginta cunctis rebus ornat. Cum iis profectus ab Goa, præter Cambaiam Armuziam quẽ, repentẽ ad Adenum applicuit. Percussus inopinato aduentu & classis magnitudine Amirianus, quĩ magnam muri partem è recẽti Ægyptiorum oppugnatione stratam adhuc ruinis haberet; excidium metuens, tẽpori paruit; & clauẽs vrbs confestim ad Lusitanũ suppliciter misit: & cur sibi minus cum Albuquerque conuenisset, causatus præfractum & asperum ingenium viri, sese ad urbem dedendam; accipiendum intro præsidium, & imperata faciendã paratum ostendit. Omnino præclara erat occasio tã opportunẽ potiundæ vrbs, & maximo rei Lusitanæ cõpendio, Saracenis & Ægyptiis Indicum mare in omne tẽpus intercludendi. Verũ Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alienam è sua æstimaret fidẽ, ne quid copiarũ in ea custodia relinquẽre cogeretur; atquẽ vt quamintegerrimas ad hostem afferret vires, prout, quin potius nullo consilio, rem in posterum distulit: in præsentia, comineatu multiplici in classem exacto, ad Camaranum processit. At Amirianus & incolæ, ingenti leuati metu nulla mora, interposita reficere muros, alimenta conuehere, custodias augere, nitique certatim;

vt tam eximiae tamque insperatae superum in sese indulgentiae pro sua quisque parte respondeant. Interim ad Camaranum fœda tempestate naues Lusitanæ amissæ quattuor; quibus præter validam iuventutem, omnis etiam vehebatur ædificandj apparatus. dein, cum nusquam appareret hostis; dimissæ, ad explorandos maris recessus aliquot actuariæ. In eas cum incidisset excussum ex Ægyptia classe nauigium, in quo erant Italici fabri ferme triginta, cognitu ex eis est, Solimanum Gidda se continere, subductis in tutum nauibus. magnam ibi solitudinem, magnum esse terrorem, quodd Lusitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, si perculsis quam primùm instent, urbem haud dubiè vel armis vel conditionibus in potestatem esse venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, ex templo Giddam inter edixit. Vt in conspectu fuit c' assis, primò in vrbe vsque adeò trepidatum est. vt desperata deffensione oppidanum vulgò pararent fugam: Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio restituit animos. Et copiae ab eodem extra mœnia productæ, ad ostentandam hosti fiduciam, instructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipsa loci regio: quod vrbs à mari, admodum insidioso accessu, cœcis & humilibus circà vadis, vno tantum, & eo sinuoso ac perangusto, aditur euripo: cuius cum in ipso flexu castellum excitarent, tum etiam aliis locis tormenta in hostes opportunè direxerant. Que omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quam ad absterrendum à congressu Prætorem valuère. Ergo ne Lusitaniam rē indiscriminè obliiceret, nequicquam exposcente pugnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauie notam inuri nomini Lusitano querētibus, Prætor oppido abstinuit, paucas tantum naues in portu succedit: ac tãto apparatu nulla re gesta, explodētibus

& exsiliis de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum, reuertit. Ibi, quod nulla ad ædificandum cæmenta suppetere, inchoatum ab Ægyptiis opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesque naualis turba versatur, ex aëris intemperie grassari morbus in classarios cepit, ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti. accedebat ad grauitatem cæli, magna annonæ difficultas, ut in deserto loco, & hostili circà regione. Tantum è Ceiliso proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœperunt, sed cerè Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie commebat. Is, cum nihil tale nostri timerent, ab duobus speculatoriis Ægyptiorum nauigiis, indicio & fraude Ceilisanorum, excipitur. Lusitani septemdecim in eo lembo nauigabant. Comprehenso omnes, & minime tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hæc clades & erumnas hyberna transacta: & aperiente se iam vere, Prætor, ne nihil omnino egisse videretur, ex Arabico sinu ad Africum litus traiecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, ut humanæ sunt vices, negatioribus infrequens, ac vulgò Zeila appellatur; nullis vallatum mœnibus aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abassino bella, magna ex parte desertum, modico, tantum in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidum, quod Solimano Adenum petenti enixe fauerat, omniaque necessaria benignè suppeditarat, Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haut ita magno certamine confecta res est: casisque custodibus, in ipsa tecta facibus & incendiis adedò acerbè fauitum, ut ne alimentis quidem, quibus vel maxime egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti

copia;

copia, quo Prætor tanquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur. sed eū improuida longè fefellit opinio: siquidem ab Zeilana clade transactus Adenum, cum ab Amiriano fidem promissi repeteret; magno suo dolore denique sensit, quam fugacia sint occasionum momenta, & quam irretocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Lusitani vagantur, non modò nouis operibus militibusque firmarat urbem; sed etiam per exploratores de naufragiis interitūque nostrorum ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaque rediens quassata classe & imminutis copiis Prætor ad id non mouit oppidanos, ut iis etiam ludibrio & contemptui fuerit. In summa rerum inopia, porta exclusus, modicavix aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiā irrita expeditione repetiit. Quictæ dein ab Ægypto res per aliquot annos fuere, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublati ad radicem Mammalucis, Alexandrinum imperium & Africa noua regna sibi constituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res est, ne Goa quidem urbs multum ab extremo periculo absuit vnus hominis temeritate, quam arcta sibi affinitate deumctum discedens Prætor Goæ Præfectum per ampla cum potestate reliquerat. Huic similtas vetus cum Calderia quodam intercedebat, Albuquerque alumnio, viro egregie strenuo. qui post Prætoris profectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit, vel ritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insula in continentem profugit. Pompam, quo nomine portus vicusque abest ab Goa passum circiter octo millia: Pro Idalcane Ancostan iis finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam, Calderia comiter acceptus, in honore habebatur. Id vbi Goanus resciait,

per inter nuntios inimicum exsulem ab Ancoſtane vehementer expetiit. Ancoſtan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad ſe cuilibet eſſe perſugium, præſertim cum in fœdere nihil eiufmodi nominatim cautum fuiſſet; adduci ſe non eſt paſſus, vti receptum in fidem Luſitanum expoſcenti proderet inimico. Ea re accenſus Goanus, per interpretem conuitia primùm & minas in Ancoſtanem iacit: dein, ſpecie transfugæ, percuſſorem Calderiæ ſubmittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiufmodi promptum facinora. Is à Calderia in hoſpitiū benignè acceptus, & in Ancoſtanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cùm inuitatu Ancoſtanis, oblectandi animi cauſa, in campum vnā cum cæteris primoribus prodiſſet; per cauſam ſecretioris colloquii ſeducum pauliſper à comitatu Calderiam, pænè in Ancoſtanis conſpectu, nihil minus opinantem interficit ac ſubditis equo calcaribus inde ſe proripit. Enimuero indigna res omnibus viſa: & dimiſſis continuò equitibus, è fuga retractum inſidiatorem ſua ipſe manu Ancoſtan iratus obtruncat. Tum verò amens furore Goanus, omnibus modis amicum vleiſci, ac priuati odij cauſa publicam rem in diſcrimen vocare non dubitat. Paſchales tum fortè agebantur feriæ; & inſtabat, quinquageſimæ diei celebritas, quàm Græco nomine Pentecoſten appellant. In eum diem Præfeſtus, per ſimulationem ludorum atque certaminū coactō milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Marchiadum, de quo ſuprà commemorauimus, Pondam quam occultiſſimè iubet inuadere, & Ancoſtanē ipſo interempto, vicum præda exhausta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, & pedites Luſitani ſeptuaginta, & Indorum maior aliquanto numerus. Ii, noctu vado tranſmiſſo, cùm, ſi ma-

turatum foret, hostes alto sopore mersos in tenebris opprimere potuisset, atque id ipsum enixè Machiadus hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperium, lucem operiri æque stolido ac pertinaci consilio maluit. atque hæc ducis ipsius, illa militum fuit culpa. Campon in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior saltus intrandus est: cuius fauces vel pauci homines facillè tuantur. Ad eas obtinendas angustias, quo tutum, si res posceret, copiæ receptum haberent: prouido Machiadi monitu pedites relictî complures. ii. vt agmen præcessit, ne prædæ postmodum expertes forent, statione per summū scelus desertæ, protinus antecedentium vestigia subsequuntur. Vti Pondam appropinquatum est, obscura nox & quies vtrinq; texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus equorum & armorum fulgor insidias prodidit. Conclamatum ergo confestim ab incolis ad arma est: & primò ignari quanta Lusitanorum esset manus, Ancostane duce, fluuium qui Pondam præterfluit, raptim transgressi, in tutum sese recipiunt. mox, paucitate nostrorum animaduersa, collectisque è repentino pauore animis, denuo traiciunt flumen; & in hostes palatos, atque ad rapinam potius quam ad pugnam intentos, conferti ipsi & conglobati dant impetum. Vix primam impressionem sustinuit Lusitanus: &, paucis exceptis, cæteri cursu angustias repetunt, loci difficultate, si minus virium præstantia, sese defensuri. verum eas quoque nudas custodibus barbari iam infederant. ita, in medio deprehenso Lusitani passim caduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cum aliquandiu resistisset, neque vllam cerneret spem salutis; ad Fernandum conuersus, erumpe tu, inquit, si qua potes, dum hostem ego vtcunque summoueo: & Goam vbi peruenieris, fratri

tuo renunciato; dum iracundiæ dolorique intemperanter indulget, quàm expetenda ad præmia opimamque prædam præcipuos è Lusitano præsidio miserit. His dictis, miro animi ardore se rursus in hostem concitat: & egregiè demicans, multis confossus vulneribus ipse & circa eum quinquaginta ferme Lusitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti septem & viginti, in iis nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E sociis Indis, amplius centum aut occisi aut in seruitutem abducti. cæteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petièrè. Fernandus, inter hostium tela strageque suorum, pernicious equi beneficio præter spem euasit. Ad eius cladis nuntium, ingens lætus & mæror in vrbe fuit. ac vulgo liberis aut cognatis orbat, æquè viri ac mulieres, præfetti temeritatè & furorem execrabantur. Idalcam verò non tam eo successu, quàm violata ad Lusitanis pace lætari: oblataque sibi occasione, quam dudum expetisset, Goæ bello recuperandæ. quippè tum prælio custodibus imminutis, tum etiam incunte per eos dies hyeme, quæ in aliquot menses clausum externæ opimare esset habitura. Addebat fiduciam, deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus rumor: & quòd induciis nuper cum Nasringano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goarum sibi liceret incumbere. Hisce adductus rationibus Idalcam, primarium è suis ducibus, Ancostrane adiuncto, Zufolarinum, cum sex & viginti peditum, quatuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet. Eo terrore in vrbem allato; Præfectus, quotquot per ætatem ferre arma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. Ad Benefarium præcipuè intendit vigilias: & quoniam in eo publica salus verti videbatur, ne hosti pateret introitus, quicquid

naualium copiarum fuit, partim vada obsidere, partim circumire interdium noctuque insulam imperat, ad hæc, paganos & agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirent, intra urbem euocatos, vel in opera vel in præsidia maturé distribuit. Zufolarinus, admotis ad littus copiis, cum aliquoties transitum frustra tētasset, ad extremum operibus insulamingere: & quoniam à mari (vt dictum est) nihil eo anni tempore subuehi posset, terrestribus quoq; commeatibus omnino institit prohibere. Ita, præfiso omni vndique aditu, penuria primùm, dein fame laborari tota insula cæptum, ventumque ad vltima foret; nisi vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primùm à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario commeatu, & quadringentis armatis, tum ex vltiore India Raphael Pærestrellius cum fortibus viris, ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex Antonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidii fama non absistere modò obsidione Zufolarinum coëgit; sed etiã Idalcanis nomine pacem ab Lusitano petere; quæ ex vetere formula Idalcani est data; cum eo, si nuper ad Ponpam capti restituerentur; & eius pacis Prætor adueniens auctor fieret. sequutum vtrumque. & captiui cum fide redditi, & Prætor Goam delatus, ratam habuit pacem. Hoc maximè modo Goa tertiùm ab Idalcane oblessa, & in summum adducta discrimen, ex hostium faucibus præter opinionem eripitur. Eodem ferè tempore, fœdioribus etiã de causis, dum nihil minùs Lusitani præfecti, quàm de officio cogitant, amissa Malaca propemodum est. Georgio Albuquerque, qui Abdalam summa populi inuidia damnarat indicta causa, Georgius Brittus in vrbis præfectura successerat. Is, vixdum sanatis iis, quæ exulcerata per alios erant, Malacensibus æquè incolis ac perigrinis admodùm grauis esse, & insitâ ingenio violentiam in omne genus

hominum cæpit expromere. Mamudianæ familiæ seruitiisve, quæ portoriis vel munitionibus, Alphonſi Albuquericii decreto, operam dabant ; mercedes quotidianas & alimenta subtrahere ; alios à calūniatoribus circūuētos, in ergastula cōdere ; ereptas iustis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo donare ; iunctorum magistris qui antea nostrorum merces quoquouerſus bona fide vectare consueſſent, non modò custodes apponere Lusitanos ; verùm etiam nullo eorum delicto, ipsas nauium præfecturas adimere ; denique, crudelitatis & auaritiæ nefaria passim edere documenta. his rebus territi qui nuper ad urbem redierant, cùm denuo diffugissent ; ac nihil ferme vlla ex parte subueheretur ; tanta rursus Malacæ solitudo & rerum omnium caritas consecuta ; vix vt magnis propositis immunitatibus præmiisq̃ue, & præcone circumquaque dimisso ; turbatæ hominum mentes sedari, atque ad modicam celebritatem frequentissimum nuper emporium redire potuerit. Cùm in pejus quotidie cuncta inclinerent ; accessit, ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primū eo tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura : quòd nimirum tam recenti dominatu tamque infestis circa nationibus Regibusq̃ue Lusitanorum salus in eius arcis tutela consisteret : ac proinde, omni contempto periculo, reliqui duces ac magistratus eum honoris gradum certatim expetebant. Georgius Brittus per eos fortè dies dolore corporis animiq̃ue confectus, cum supremam sibi horam adesse intelligeret, Præfectum vrhis Nonnium Vasaum Pereriam, vxoris fratrem, sibi substituit. Regis decreto ; quod ita mandarat Emmanuel, vt si arcis Præfecto diem obire contigisset, in eius locum vrhis præfectus extemplo succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nonnius occupat, enim-

vero id nullo modo ferre Antonius, Patiecus maritimæ rei præpositus; quòd eam præfecturam ad se pertinere affirmaret; præiudicata iam antè re Alphonfi ipsius Albuquerquei sententia; qui Rhotorico Patalino ea lege tradidisset arcem, vt eam postmodum ipse relinqueret. Fernão Petreio, Andrado, penes quem eo tempore naualis item rei erat summa, itaque nullum esse dubium, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeat. Hoc certamine accésis animis; cum suos vterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turbæ, parua ad insulam recepit è regione Malacæ. Cùm dies aliquot obstinati ambo suspecti quæ inuicem, in prauo consilio perstitissent; neque demoueri se de sententia vllius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificii causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit, hominem quæ blanda compellans voce; Quin, ait, Patiece, nostrorum litium ac dissensionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorum quæ arbitrata redimus in gratiam? cùm ad ea audienda Patiecus propius ad portem appropinquasset; è latebris repente prosiuens præualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites. nouitate rei primùm Attoniti, parumper hæfere: dein stupore in iram verso, cùm ducis caritate vim pararent; partim præsidii metu, partim regiis minis ac denuntiationibus territi, destiterunt. Ea res momento vulgata, non modò nouam furoris & amentię labem Lusitanis adpersit, quòd omisso concordię bono,

tot undique cincti periculis, inter sese contenderent; verum etiam locum Alodino, dies noctesque in id ipsum intento, ad regnum omni conatu repetendum, aperuit. Ciribiges erat apud eum Raia, inter suos clarus bellica laude. Is, valida longarum nauium classe ab Alodino accepta; Muaris fluminis ostia petiit, leucas à Malaca non amplius quinque: aduerso q; anne subuectus, in terram egreditur, ac loco peropportuno, è robusta materia densatòque aggere, permunit castra: inde, uti nuper Lacfamana, repentinis excursionibus mare prorsus infectum habere, & in conspectum vrbs Malacæ idemtidem prouehi, & mox recipere sese; ut, si qua posset, irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more pelliceret. Harum rerum nuntiis Goam per Verissimum Patiecum Antoni fratrem alatis, Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo antè redierat, Alexium Menesium cum nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem ferè tempus illuc è Senis etiam Ferdinandus Andradius, non exiguo cum apparatu & copiis, appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscens denuo Lusitanorum intestina discordia, quamuis ægre sublata: & simul, à Menesio ad Sionis Regem, quicum ab ipso iam Albuquerque instituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitie firmandæ causa, partim etiam ut eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, quæstuosissimo eius ore cõmercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad urbem Hudiam, quod regni caput est, Sionia naui delatus, Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrinque renouatum est fœdus, cuius fœderis testem Coelius celeberrimo vrbs loco præcellam ligneam Crucem summa Regis voluntate defixit. Ita Coelius, rebus

admodum ex voluntate transactis, ac duarum in super-
nauium præsidio adjunctus ab Rege, lætus Hudia soluit;
& Camboianam oram pænè præteruectus, quòd à Pa-
tanis accessu tempestate prohiberetur, dum ad Sinca-
puram necessariò cursum intendit, transuerso repente
Euro in littus Panis e jicitur. Potiebatur eius terræ, vt
supra demonstratū est, regulus is qui Alodini sororem
habuerat in matrimonio: ac tum fortè ab Alodino ip-
so, incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. nau-
fragos igitur Lusitanos haud immeritò sibi diffidentes
metuentesque, non modò non pro accepta olim ad Ma-
lacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam con-
tra gentis morem benignè & comiter excepit hospi-
tio. Quin, proposito Lusitanæ societatis commodo si-
mul & ornamento, ac Malacæsis præcipuè commercij
vberriò quæstu; facilè sibi persuaderi à Coelis est
passus, vt multorum exemplo dynastarum & Regum
sefe cum honorario vestigali ad Emmanelem adiunge-
ret. ita, vas aureum librarum circiter sex in annum
tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab in-
genii mobilitate, non diu coluit. Inter hæc, Alodinus
de Menesii Andradii quæ aduentu per exploratores cer-
tior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtique aper-
tavi sese imparem ratus; ad solitas artes dolosque
confugit: simulato belli tædio, pacem eo consilio pe-
tiit, vt nuntiis vltro citròque mittendis rem in dicef-
sum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & re-
uersionis auidos, & secum vnà flores Lusitanæ iuen-
tutis deportaturos esse non ignorabat. Neque sagacem
astutiam viri, frustratus euentus est. Deceptos iam a-
liquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, &
nimius reuisendæ patriæ amor nouam in fraudem im-
pulsit. Iactatis vtrinque conditionibus, atque ita appro-
batis, vt nihil ad firmam stabilemque concordiam,

præter Soarij Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigandi facultas data est, Menesius & Andradius cum egregio comitatu Goam petière. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum, (id vico nomen, alij Pagodem appellant) occultè paratam interea classem ad eas quas habebat naues ad iunxit : audito quæ ducum Lusitanorum discessu, ad arcem oppugnandam ex templo copias omnes æquè maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuère. itaque eo die defensa ægre mœnia sunt. Inde, cùm sæpius vrgerentur, nec vigiliis tantùm, sed etiam omni vndique commeatu prohibito, fame laborarent; longè peiore, quàm antea, loco res Lusitana esse cœperat: actum quæ de ea procul dubio foret: ni planè insperatum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iauensis quidam erat in hostium castris vir cùm pecuniosus & clarus, tum etiam consilio manumque promptissimus. Is, grauibz ab Alodino acceptis iniuriis, quas salua dignitate ferre non posset; accensus vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transfugit. eo duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus. Lusitani fidei aliquot Malacensisibus in expeditionem assumptis, agmine silenti profecti, subito vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in iis inuentum. tormenta, plæraque ex ære, aucta ad trecenta. Quominus Pagum victrici classe porrò contenderent, ipsum quæ Alodinum oppugnarent; obiectis transuerso flumine munitionibus, custodiisque passim in ripa dispositis, in præsentia prohibiti sunt. cæterùm eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menses laxa

menti non nihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor du-
cibus aliis alio missis ad maria tutanda, ipse cum sep-
tingentis armatis ad Ceilanum, siue Taprobanam, na-
uium vndeiginti classe contendit. Cum Callensi re-
gulo antè multos annos, (vt suprâ memorauimus) Lau-
rentius Almeida pacem ac societatem inierat : Soa-
rius, Columbanæ præcipuè reguli amicitiam & com-
mercium expetebat, quodd in eius potestate laudatissi-
mi cinnamomi syluas esse non dubiè comperisset, cu-
ius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per
litteras accuratè mandauerat. Igitur delato in conspe-
ctum Ceilani Soario, & Columbanam præcipuè oram
oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appul-
sum & arcis ædificationem idoneus hami figura littus
in mare procurrit; curuoque anfractu capacem effi-
cit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illa-
bitur. huc applicita classe, nuntiis confestim ad regu-
lum missi, fœderis & amicitie causa, postulatum-
que de more, vt in vsum diuersorii merciumque cu-
stodiam, contra insidias maximè Saracenorum, ca-
stellum ibi liceret extruere, non tam Lusitanis,
quàm incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento
futurum. E Brachmanum disciplina, vt cæteri fernie
Indi, erat regulus, atque aded Brachmanes ipsemet.
neque ita pollens habebatur ea tempestate viris armis-
que. quocirca, & patriis institutis peregrinas reli-
giones auersabatur; & in tam tenera insula haud im-
merito Lusitanam extimescebat vim. Attamen, repu-
tans apud animū suum, quàm ex tenui fortuna vicinus
Cocini Rex, post initā cum Lusitano amicitia, ad quan-
tas opes breui tempore peruenisset; eiusdem successus
& emolumenti cupiditate ac spe captus; & de fœdere &
de castello, nō tamē sine aliqua sollicitudine, assensus est,

Cæterum haud ita diu in sententia perstitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea insula negotiationem paulo antè instituerant. ij, morte tristius rati, inde quoque ab Lusitanis pelli se; toto conmixti impetu, regios consiliarios pecunia muneribusque, regulum ipsum adhuc fluctuantem, cum aliis rationibus, tum proposito miserrimæ sequitutis metu, deducunt: neque id modò, sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nant operam: iis que præsertim instantibus operi hortetibusque insulanos; munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta disposita, & simul, ad nouam societatem planè dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in pacatam regionem secuti descenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitionio præter expectationem apparuit. missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, renuntiant, missos insularis Saracenos in statione versari. ita Mahometanum scelus haud dubiè patuit & Soarius, ommissa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit: magnòque usus militum ardore, quamquam assidue jaculantibus contra barbariis, ad ipsa tormenta succedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur: ast vbi ad manus ventum est, momento disiectis munitionibus, hostes in fugam auersi: tum fugientibus acriùs instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuiis ab insequendo desistere, quoad Prætor, signo tuba dato, palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo pralio, nec Lusitano gratis victoria stetit: vulnerati jaculis ferme sagittisque complures: nonnulli etiam desiderati, in iis Verissimus Patiecus qui Malaca paulo antè redierat. Ab ea pugna Soarius, vnius diei quiete militi-

bus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrilis apparatu descendit; ac fossam à portu vastum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam fossam vallum erigitur; tormentis in hostem obuersis: dein modico intervallo additur murus, barbarorum terrori magis, quàm operis firmitati, propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti classiariorum certamine cōfestim peracta: regulus, & cū aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus; missō cōfestim, legato veniam petiit eorum, quæ alieno suasu inconsultè ac temere egisset: atque ad jungendam ex integro societatem hospitiumque sese paratum ostendit. At Soarius grāuiter questus non opera tantum sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcise negauit, se pro tam atrocibus iniuriis aliter satisfactionem accepturum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vectigali concederet. Neque abnuuit Columbanus, Lusitana horrens arma. cumque super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete comesset; ad extremum ita conuenit: uti Regulus Emmanueli quotannis persolveret, stipendii nomine, cinnamomi pondo centum & vinginti millia, annulosque duodecim, saphyris aut pyropis ex eadem insula inclusis: & elephantos præterea sex Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusque, ipse & successores ipsius, terra marique defenderent. His maxime legibus datā pax: & nulla interposita mora Soarius destinato loco arcē condere aggressus est opus, adiuantibus etiam regiis, breui absolutum. In eius arcis custodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præsidio collocauit oram maritimam navibus quatuor tuendam Antonio Miranda Azeuedio tradidit. ip-

se, rebus ex animi sententia confectis, & Arabica nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gangem & ultra, Soario Prætor, per triennium gesta Prouincia dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria; is, qui primus Emmanuelis missu Malacam adierat. Huius, magna Indici exercitus parte variis casibus absumpta, naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ Spei, contigit res minimè prætereunda silentio: Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet acum appellant; (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemque ita duro atque hispido, ut ferrum deterat in modum limæ. Ex iis belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam, plenis euntem velis, toto impetu elata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum sese per vim conatur excutere; quamuis libratam suis ponderibus nauem adedò quatrefecit, ut se in Syrtim impactos nautæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cum, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret naus; Cocini demum subducta, insertum in carinam, ut dixi, planè cubitale rostrum ostendit: quod illico extractum, & in Lusitaniam, argumenti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu, primum circa omnes arces præsidia noua disposuit, dein Regulum Baticalæ, detraçantem iugum, prædictumque nuper Emmanueli stipendium perfoluere (ut sunt leuia barbarorum inge-

nia) recusantem, misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsequitur ipse mox, ad fidem officiumque aut minis aut malo redegit. Simul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauitur premi, Antonium Corream cum onerariis ad commeatus petendos; eoque importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, ultra Gangē positi non longè a Malaca, Triglypton olim urbem caput fuisse quidam existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus, ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet, Antonium Passanium & Melchiorem Cartallium cum honesto comitatu muneribusque misit ad regem in vrbe Pegu, (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tum erat, (vt sæpe diximus) toto pænè Oriente, gloria nominis Lusitani: magna cum bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarum existimatio. neque minor, si per Lusitanos licitum esset, omnes circa nationes tenebat in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis: tamen haud quaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse, comiter lis acceptis, duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit stabiliendæ societatis & amicitiae gratia: satrapam vnum, alterum pontificem: hunc Raulinum, illum Samibelganum, Pegusiorum vulgus appellat. Vt Martabanum est ventum, post mutuae salutationis officia, conscriptæ communi consensu, pacis & fæderis leges, tum, ad eas solenni iureiurando firmandas, in celeberrimum vrbis fanum Antonius Correa regique summa populi frequentia conuenere, totius autem cæremoniæ ordo fuit eiusmodi: Samibelganus prior, in aurea plagula diligenter inscriptas

eius amittitæ leges, tum Pegussia tum Lusitana lingua, ut & populares & hospites intelligerent, elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis & subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quadam ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronunciat, papyracea dein segmenta crocei coloris, (qui color apud eam gentem cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris, igne subiecto comburit. Tum, suis incertam manibus, manum vtramque Samilbelgani cineribus iis imponit, pauca ex eo percuntans, quibus ille ita respondebat, ut sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, summa attentione miroque silentio, peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesque in eam cæremoniā attulerant; quippe qui vano errore ducti, Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonii accitu, linteatus antistes, qui nauticis prærat sacris, diuini humanique iuris haud multo quam cæteri Lusitani peritior, in medium prodit; sacræ paginæ, Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendæ; atqui sacerdos, pro Euangeliiis bibliisve, librum ex composito protulit, eleganter & artificiosè compactum, in quo varii generis lusus & cantica Lusitanico sermone scripta continebantur; non nullis tamen imistis, ut sit, sententiis moralibus, atque diuerbiis. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admovent manū; diuinitus factus est, ut in ea verba ex Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille ubi præter omnem expectationem animaduertit, subita perculsus religione cohorruit, ac præclare sensit, quam integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris

baris ethnicisq̃ue, esse cœleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atq̃ue legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pr̃ vulgari eo libro sacrosancta vtr̃usq̃ue testamenti volumina contigisset. Sancit in hunc modum fœdere, impositisq̃ue in onerarias mercibus, & omni genere commeatus, Correa peropportune Malacam defertur. Eius aduentus, non mod' ex diuturna fame & squalore obseſſos refecit: sed etiam animos iis addidit ad Alôdinum ipsum vltro lacellendum, & si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi pr̃sagienti, ad omnes eiusmodi casus multo antè sese parauerat. transuersis primùm cancellis non vno loco inter se pſerat flum n; angustò dumtaxat singulis paronibus lembisve transitu relicto dein, sub aquas passim fistuca stipites præacutos adegerat. adhæc densissimas vastæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuaque prætexunt, ad radicem ita incidi preceperat; vt per leui momento impulsæ, nauigantes obruerent. Denique non longè à Pago, qua sinuosò fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa, confibulatis è valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouum castellum excitarat: idque non modico præsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo ferendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerāt qui cūcta renunciarent) Correa & Eduardus Melius, contracta minorum nauium classe, quarum pleræque remis agerentur, & bellatoribus circiter quintæ gentis impositis: Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cū securibus dolabrisque, & firmo præsidio militū fabri ad hostiles munitiones amoliendās; i j quo validiores ac peritiores talium erant artium, eo celerius confecta res est. discissi cancelli, euulsi ex inò stipites, insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita

ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus ; neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisque deiectum inde praesidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. Vt in conspectum oppidi ventum est, disposita extra vallum Alodini copiae cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissae tormenta, nonnullam cruenti praelij speciem praebuere: sed ubi egressus est nauibus Lusitanus in sicco signa constituit, & cominus gladiis contisque dimicari coeptum est, tanta plane diuinitus formido (veterum Hebraeorum victoriam diceret) tantus terror hostes inuasit, ut oppido ad praedam relicto, sese in proximos lucos & nota latibula foedo cursu coniecerint. nec pauci ex iis in fuga veriùs quàm in pugna cecidere cum è Lusitanis (quod praesenti diuinæ opi acceptum sine controversia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fugatisque hostibus ad spolianda castra raptim discurret miles; exhausto quicquid erat pretiosi, oppidum concrematum. dein Alodini parones & varij generis nauigia in vnum coacta ferè centum quorum erant aliquot, puppi proraque regium in morem caelatis inauratisque: ex eo genere nonnulla in triumphi speciem reseruata, cæteris ignes injecti. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeuntes in urbem accepti, Alodinus, fracta, sed nondum perdomita, ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemensque repetiit. Interea vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasionem, multis & grauibz iniuriis nostros affecerant: ac Pacenorum praesertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat, delatosque in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam

societate fœdere iam pridem nostris obstrictus, in earum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas injurias, regulosque ab instituto latrocinio deterrendos, Garzias Sala Malacæ præfectus Emanuele Patiecum, vnica, verum egregiè instructa nauis, dimisit. is, præcipuo in Somatranos odio inflatus; quod Antonium fratrẽ paulo antè in vincla coniecerant, cum alia Somatræ littora, tum verò Pacenum Acehumque breui adedò fecit infesta, vt non peregrini modò inuitores multi ab ea navigatione desisteret: sed etiã incolæ, piscatu, quo maximè alimentato visitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoque abstinerent. Neque præcellsam Patieci nauem, atque à machinia ac milite paratissimam, semiermes ipsi minoribus nauigiis aggredi satis audebant: tantum ad opportuna insidiis loca excubare instituerant, si quos, vt sit, in terrã egressos per occasionem excipere possent. Fortè ita accidit, vt Patiecus, aquandi causa, Malacensi quàm exercitatissimo remige instructam Schapham intra lacaparini fluminis ostia mitteret abest ea aquatio à Paceno portu millia passuum ferme quattuor; neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque attributi. Antonius Veneranus Portuensis; Antonius Passanius Alanquerianus, Franciscus Gramaxius, Ioannès Almeida Quintelanus; postremi nomen intercidit aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani sese recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus, Raia Sudamicinus, rei subitæ nuntio excitus, lanciaras tres confestim expediri iubet, correptisque quæ fors obtulit telis, in singulas, aptas instructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repente ab ytraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis

abeuntes nostros detinere non desinunt & ea quidem mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela densatis vtrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quòd vno eodemque tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab secia navi, pròcul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam expectarent. iamque raptim instructæ lanceariæ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant. longè tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt vltro in aduersum hostem eundi; vt, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum fortiter dimicantes occubant priùs, quàm per metum mortis in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repentè circumagunt: validoque remorum impulsu vix dum concurrerant protæ, cum Lusitani salutari I E S V nomine pariter inuocato, strictis gladiis aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt: ac ferro primum summovent barbaros: dein conglobatos in vnum ipsaque audacia obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cum aduehementes gladiorum & cuspidum ictus nuda præbuisent aliquandiu corpora, & emicantem è Lusitanorum oculis ardorem ferre vltra non possent, qua cuique commodum est, certatim sese in flumen eiciunt. Sudamicinus, perterritos, nequicquam precibus minisque cohibere conatus denique se ipse quoque de navi præcipitat; doloreque ac rabie accensus, vt quemque suorum nando adeptus est, elato pugione confodit. Cæteri duabus lanceariis ex intervallo sequentes, cum, si acriùs,

institissent, nostro vulneribus affectos ac propemodum exsanguis nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum clade perculsi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus perditis repentè Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amissò, captiuam ipsius Præfetti lancearam in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lætitia, quo proprior exitio fuerat res. Eius tã præclari facinoris fama cum cæteris circà populis, tũ præcipuè regulo ipsi Paceno magnum terrorè incussit. Missis extemplo ad Patiecum, mox ad Garziam Salam legatis demissè petit pacem; eaque conditione impetrauit, vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixè operam dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuis insulis figeret. Eæ, vt supra docuimus, Canarino & Malabarico lit:ori obiectæ, numero plus mille censentur. Multitudine hæc intercurfantes euripi faciunt, adeò angusti, vt aëbi-nauium antennæ iubas arborum deterant alibi etiã qui valentiores sunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessariis carent incolæ: sed pro iis omnibus vna est pa'ma. (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longè præstantior. quippe non proceritate solùm & pulchritudine se excellit; verùm etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industriũ laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellant. Primados, in fructu ipso Tenam Nalémve Ind; vocum, seu narem Indicam Lusitani dixère humani ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quorũ exterius, in summo læue, stupea intus dēsitare, (caurum vocant) netur ac textitur, cannabis & sparti modo, cum alios in vsus, tum præcipuè in vitiliũ nexus, & an-

choralia: neque materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior. namque, vt falsuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregiè continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quam viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corii: vt sese vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatè extendat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus, quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore & globosa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur; ipsa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato sapore lactescens, non per se tantum in cibo grata est ac salubris; verum etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus in obdita oris angustis vascula opimum instillat succum; ex quo variis artibus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu saccarum, vinum, acetum quæ perficuntur. iam folia. cum & librariis pro papyro sint, & loco tegularum imposita domibus arceant imbres tum etiam in vestes formam facili simul ac spisso contextu nectuntur. Denique, vna eademque arbor, omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiam præbet quippe truncum & ramos in malum, assamenta, clauosque: comam in vela; cairum in funes (vt dictum est) omniū optimos, filaque ad laterum futuras: postremo cocum ipsum, quæque ex eo conficiuntur, in onera. ita, non sine miraculo quodam, omnibus planè rebus ex semet apta & instructa nauigat palma: eademque discissa per hyemem, viuaces

ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ importato lino sericóque talaris tunicas eleganti opere texunt: quibus honestiùs multo, quam cæteri Indi, velant corpora. Piscantur etiam palmeis verriculis minuta conchyliæ (sunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro splendore, & colorum varietate. hæc, saburræ loco in onerarias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gágaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretij coëmendas: apud Hesperios autem Æthiopus cum rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldiuæ, ex ea cæteris cognomentum; ibi frequenti emporio domicilia Regis; quicum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt suprâ demonstratum est amicitia; ad eam stabilendam, locumque munitæ apothecæ de more petendum, Sequeria deinceps Ioannem Gometium destinauit. Neque magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto, & cum Lusitanæ felicitatis opumque haud ignaro, tum vestigalibus nouis rem augendi percupido, facili non de societate modò, sed etiam de castello impetratum id castellum ad mare Gometius, quoddam lapidibus & calce caret, è lignea materia glebisque raptim extruxit ac munit; eius deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia. vix quindecim armatorum custodia septus, cum iam non pro inquilino vel hospite, sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commeantes in id imporiù peregrinos variis vexaret iniuriis, repentina conspiratione Saracenorum oppressus, vnà cū suis occiditur. arce, & iis quæ intra arcem asseruabantur, Mahometanus potitur ita Lusitani, quàm facili aditu in eas irrepserant sedes, tam leui negotio mox deinde sua culpa deiecti sunt. Nec leuiore alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana operaria commercij causa Ciaulum petens,

in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata,
 praelio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusita-
 na caravela postmodum incidit, (rotundæ navis genus,
 cum ad oneratum ad militiam utile, dromonem Gre-
 co vocabulo haud, incommodè fortasse quis dixerit)
 contracto mox certamine, dum tormenta exercentur,
 ignea scintilla in sulphurei pulveris cadum illabitur;
 inde sævum repente coortum incendium, nautas ve-
 et resque omnes, una muliere excepta, protinus hau-
 sit. Adearum rerum nuntios, ira percitus Christo-
 phorus Sosa, qui cum navibus aliquot Canarini maris
 custodiæ præerat, nocte sublustri Calacinum (is locus
 est agri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduentu præcognito,
 incolæ paulo antè disugerant. Lusitanus ad prædæ
 versus, quamquam erat barbarica vilisque su-
 pplex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad
 illucescente demum die, Saraceni circiter quadringen-
 ti, sagittariæ artis peritissimi, superueniunt. Aduersus
 eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta
 armatis egreditur, quorum erant sclopetarii seu istu-
 latores non pauci. Accensis utrinque animis, atrox
 pugna coorta. Saraceni arcubus tantum instructi, pri-
 mam hostilium glandium procellam submissis corpo-
 ribus excepere: tum ad sagittandum ipsi consurgunt.
 tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber, ut
 Lusitano ad fistulas replendas nihil unquam temporis
 aut loci reliquerint. Inde cum, sensim cedendo, ad ma-
 re sese reciperet Sosæ; minimè sefellit hostem. circum-
 missis illico iuvenum globus reditum intesclusit. ita-
 que Lusitani undique vrgeri cæpti, nec sine multo
 sanguine, vix tandem ad naues effugium patuit. Sol-
 uentibus de inoram simul, & jaculantibus, aded per-
 tinaciter insistere Saraceni, alienato ab sensu pericu-
 lorum animo, ut semet aquis vmblico tenus immer-

gerent, nauigiisque remotandi causa propemodum injicerent manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus Ciaulum ad saucios curandos, minimè secunda fama, se contulit. Eodem ferè tempore quattuordecim nauium classis, cui Georgius Albuquerque præerat, Olisipone profecta, malè admodum nauigauit quattuor tātūm eo anno in Indiam peruenēre è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniā vento reiecta, aliam in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis commerciis ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quilox & Monbaxæ littora, magis etiam miserabili genere cladis interiit; Mahomerani eas incolunt regines: hi, Anconino Rege interfecto, iampridam ab Lusitana societate defecerant. Cūm dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Mutuam, eius oræ vicin, quadraginta viri ex naui Lusitana appulerant scapham; in quibus erant primarij duo, præfectus & gubernator dum egressi ad fontes doliola complent; interim scapham, remigibus vacuam, recedens ætus in sicco destituit. Ad eam deducendam aptandosque remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasque, partim sub oneribus partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: ne quicquam ceteris Lusitanis, cūm ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætiorē exitū deinde sortiti quippe vrgente siti, dum alias aquationes in vicinō conquirunt, rectore vacua nauis haud longè ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam eminus quædam ingens repentē affuit hostium vis. momento spoliata oneraria: & quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat

relieto adolescente, quam tyranno Monbazæ muneribus mitterent. Albuquerqueius, dissipata classe, ignarus, ex iis quæ non comparebant, quod quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemen: atque inde transmissa mari, Goam insequenti demum æstate peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab aliis infellicis successu tentatam Arabicam expeditionem aggeri statuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorū erant Lusitani mille & octingenti: cæteram summam è Malabaribus & Canaris expleuerat. Cum iis copiis Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vagesimo, ad Aromata promontorium Africæ secunda nauigatione trasmisit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes, manusque armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas; intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam lacessere bello Turcas decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis, de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens oram, ad Meten vicum, aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis. vna tantum vetula inuenta, cuius indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat alueo glareoso; sub eam glaream, æstate, cursu tacito sese ita latices condunt, vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicem remuneratus, & in eius gratiā flammis ab eo prohibitis vico Sequeria in Arabiam non longè ab Adeno trajecit. ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras jact; in scopulum sub aqua latentam illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur. quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata cætera demerso alueo periêre naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classem

distributi. à sancto Antonio nomen erat Prætoria; ex
 eo, Diui Antonii saxa, locus appellatus. Ab hac sta-
 tione cùm ad Giddam rectà contenderet Prætore, aded
 pertinaci cōplurium dierum Aquilone prohibitus est,
 vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ
 tempus effluerit. Itaque omisso bello, ad pacem cum
 Dauide Abassino Rege firmandum animum adjecit.
 cuius Regis imperium, cætera mediterraneum, mo-
 dica tantùm ex parte ad rubri maris littora perti-
 net. Eam oram Davidis nomine tenebat Præfectus ma-
 ximus, quem honoris titulo Barnagazium vocant; op-
 pidis ac vicis Præfecti minores præerant. Cum hisce
 Præfectis de societate agendum erat Sequeræ & le-
 gati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Ar-
 menius, is, qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emma-
 nuelem cum donis ante decennium venerat: atque ob
 suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo
 suo merito indigna & acerba pertulerat. alter, Emma-
 nuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima,
 suffectus in locum Eduardi Galuani, qui superioribus
 annis in ipso itinere, nondum peracta legatione, de-
 cesserat. Simul etiam erat ei Mazûa insula (quæ Pro-
 lomais ferarum olim fuit) haut procul à Camarano
 visenda, si fortè locus arci ad eius regionis custodiã & di-
 fidã idoneus foret. ea insula, Arquico oppida mariti-
 mo Abassini litto is obiecta per angusto freto ab cõti-
 nente dirimitur: & lunato sinu in idẽ littus obuersa, in
 primis tutã ac placidã stationẽ nauibus præbet. ad hæc,
 cisternis armẽtisq; varii generis, in vsũ classiũ & præsi-
 diorũ, abundat. Prætore, totã insulẽ per otium contem-
 platus tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitãdæ
 inuidiæ gratia, suos ab incendiis ac præda cõtinuit: Ma-
 hometis verò fanũ ritẽ expiatũ, intemeratẽ Cõceptioni
 Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana

sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Præfecto
 oratores affuere cum donis & commeatu : quibus, ut
 pote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce in-
 signitum, amicitia causa, datum est. illi, cognito Chri-
 stianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama
 iam pridem eo tractu increbuerat, mirum in modum
 gratulati ; primum omnium de Matthæo Armenio
 cum cura perquirunt. hunc ipsum ubi adesse præter
 expectationem audiêre ; & mox inconspectum est
 productus veneranda canitie senex ; obortæ cunctis
 præ gaudio lacrymæ. & vulgata eius rei fama, certa-
 tim ad oſtatos viri amplexus & manuum oscula con-
 fluebant. Ea demum celebritas & Matthæum omni
 suspicione liberavit, & Lusitanis, quod in fontem adeo
 aspere & inhumanè tractassent, dolorem simul ac pu-
 dorem iniecit : eo magis, quod etiam aliquot è sacra
 Visionis æde monachi, (multa autem cœnobia, ex Di-
 ui Antonii ferme institutis, eo toto regno visuntur) sa-
 lutandi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesser-
 rant : qui ab Lusitanis sacerdotibus linteatis cum sym-
 phonia & psalmis accepti, magnam animi voluntatem
 præ se ferebant, non è Matthæi solùm, sed etiam ex
 ipso Lusitanorum aduentu : quod vetus oraculum sibi
 à maioribus traditum ferrent ; ex occiduis aliquando
 regionibus, Christianæ religionis homines in ea loca
 venturos. Eius vaticinationis promissa, tantæ classis
 appulso, tandem esse confecta, & in illo sacratorum
 hominum cœtu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tanto
 locorum interuallo, dextras quodammodo miscuisse,
 magnopere lætabantur. in sermonem dein cum Arquici-
 cano Præfecto ventum est, & paulo post, ad stabilien-
 dam societatem, (quod ita Dauidem velle non igno-
 raret) Bernagazius cum peramplo comitatu Arquici-
 cum processit. Paululum ibi altercationis fuit ; dum

nies locusque colloquio constituitur, littus ipsum ad-
vena, Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat,
nonnulla fraudis ac periculi suspitione ab Saracenis
injecta. Adeam suspitionem tollendam (quando per
obsides transigi, indignū Christiana amicitia & hos-
pitio videbatur) cūm synceri animi pignus Crucem
nudari & porrigi ab Sacerdote juberet Anthonius Sal-
dania Lusitani Prætoris internuntius ; severo vultu
Barnagazius confestim exsurgens obstitit ; negans,
tam leui de re, tam angusta atrectanda misteria. Quin
ego potius, inquit, de iure meo decedam , meque vltro
in omne discrimen objiciam. ita, mediæ regionis cam-
pus, inter oppidum & mare, consensu deligitur. Bar-
nagazius cum equitibus ducentis , peditum duobus
millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non am-
plius armatis è classe descendit. iis copiis in statione
vtrunque conspecta relictis ; cum senis ambo comiti-
bus in medium prodiere. Primus congressus fuit, mu-
tuò blandè & amicè consalutantium, & Regis vtrius-
que in alterum, benevolentiam studiumque accurata
oratione testificantium : dein societas ac fœdus hoc
maximè modo sancita. Classarius sacerdos argenteam
Crucem in medium attulit : ea Barnagazius prior ap-
prehensa, nixus genibus : Quam, i quin, pacem I E-
S V S C H R I S T V S , generis humani Redēptor, disci-
plinis reliquit suis ; eadem esto inter nos , qui eiusdem
Christi cultum prostemur ac fidem. Hanc ego pacem
(quantum in me fuerit) Regis mei nomine spondeo ;
atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis
effigiem. In eandem ferme sententiam conceptis ver-
bis iuravit Prætor. dimisso dein colloquio per triduum
ex vtraque parte donis officiisque certatum. & ingens
omnium fuit lætitia, quodd opulenti duo Reges terra-
marique contra Christianæ rei aduersarios arma iun-

xissent. Post hæc, Sequeria Rhotericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam vsque tutò mittendum. cuius in comitatu cum aliis honesti viri complures fuere; tum vero Franciscus Aluarius sacerdos: qui dein reuëctus in Lusitaniam, eius peregrinationis seriem patria lingua descriptam edidit: eodem què postea auctore, Paulus Iotius gentis situs morèsque latino sermone diligenter est persecutus. Per eosdem ferè dies, quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, è Paceno Somatix insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino socero adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulissent; festitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuëlis auctoritate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas & Califæ obtestatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea possessione pellendum, sex naues cum vallida manu armatorum, Georgeo Albuquerque attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitix nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vaszus in Lusitaniam à Præторе missus, magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit, & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est. Prætor, cum egressus freto Calaiatum petiisset, Armuziam inde processit. ibi, clauso iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus est: Dum hæc ad Arabiam & Persidem fiunt, Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda, si crimen abesset, vectigalium accessione ditauit. Idalcanè inter & Crisnaraum, Narsinge Regem, atrox ac funestum per eos dies exarsit.

rat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitia leges ambo parum syncera fide custodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narſingæ regno contra ius & fas clam admittere. graſſari occultis latrociniis, ac repetentem res Narſinganum dolis falaciisque frustrari; Crinaraus vicissim otii impatiens, bellum denuo optare; & in Raciolum urbem, Decani regni munitissimam, spe atque auditate imminere: quam sibi maioribusque ademptâ, Idalcanis accessisse regno ægræ ferebat. Eius ergo repetendæ urbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi, tale consilium iniit: Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioque, industrius vir & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in vsum belli coëmendos, magno cum auri pondere Crinaraus Goam misit: & quo testatior esset res, ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessariò iter habenti bene nummato viro Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset infidias. Quod putarat, euenit. Ingressum Decanios limites Cidem, vt pote eiusdè sectæ hominem; quin etiâ è Mahometis, vt ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendii ostentatione adductus vel etiam interuertendæ regiæ pecuniæ spe, haud grauâtè ad Idalcanem se contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum ex templo amandauit. ibi, ne quid rumoris emanaret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum administratos, è mediò sustulit. Crinaraus interea, speculatoribus clàm appositis, cum rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione, missis quoquo versum

ad Reges ac dynastas epistolis, manifestam Idalcanis perficiam & violatas pacis leges minaciter & acerbè conquestus est: dein, maximis equitum peditumque contractis copiis, Raciolum urbem obsidione sinxit. Ad eam soluendam obsidionem Idalcan profectus, commisso praelio, magna parte suorum amissa, cum paucis elabitur. Crisnarus victor, non castris modò Idalcanis est potitus: sed etiam Raciolum urbem validè instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam, metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quo propter siccitatem Crisnarus cum exercitu peruenire non posset, amissa in præsens renouandi belli fiducia, sese inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cum alii ab Idalcanis defecere; tum Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Corrus & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine diuio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vestigalibus quaestuosam, (Concarum vocant è regione Coæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eriperant. Eius cræ Praefectus, Idalcani hero avaritia & fraude non absimilis, magna pecuniae summa è vestigalibus portoriiisque collecta, id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circospectanti commodissima ad fugam Goa Lusitanorum urbs visa. id quo tutius faceret, Lusitanum sibi praefectum antè consiliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petiit ab eo perhuntios, primum ut Idalcani contra Ginis tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere grauaretur, (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, ut ipse potiùs in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine,

nomine, inuaderet. æquiore animo Idalcane in afflictâ fortuna laturum; suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quàm in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto. Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vlllo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Insartem cum modico, præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusitano cuidam æquè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissimè pernegaret, neq; chirographū exstaret vllū: ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentē simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dū thesauris malè partis incubat securus, inopinata morte postmodū, ab eo quod carissimū habebat in terris, auellitur. Quin etiā ipse Crisnarus deinde malis attibus receptā urbē Raciolū, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero peditum equitum q̄, & vniuerso apparatu, (alioquin fides Barriam, & Osorium, & alios rerū Indicarum auctores appellat) orbis nostri expeditionibus longè interuallo præferenda enarrare nostri instituti non est. Postremò, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco exponemus, d'uturna stetit minùs honestè quæsitâ possessio. Ita, per omnes, eorū scelerum affines peruagata cælestis ira, breui tempore pœnas à singulis improbè cupiditatis exegit. Per eosdem ferè menses nouum & multiplex

aliud in mari miraculum exstitit: Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vasa Pereræ, in medio cursu, repentè, veluti frano equus adducto, ita substitit magno cū aquæ sonitu ac motu, qualis, ubi in vada & syrtes incurritur, edi cōsuevit. Eo ipso terrore percussi nautæ, demissā vtrinq; bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cū inflatis vento velis hæeret nauigiū nihilominus; dispiciendi causa (quòd esset nox) ad motis ad marginem luminibus, implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ, centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculū illigarat; alis immanibus latera ad summum vsque cingebat, quas iam in alas per imprudentiā nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adèd tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militesq; perfusi; vt verò, dolij magnitudine, vasto hiatu nouissimè caput extulit; metu exanimati panè omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viuā tot noxiorum corpora glutienda. Pàuci, quibus in tanto discrimine mens animusq; cōstiterat, consultandi gratia in vnā partem secedunt: erant qui cōtis, & iaculis, ballistisque depellendum suaderent ceterum: alii cōtra, nihil magis tali tēpore vitandū aiebant; ne tantæ molis animal, vulneribus irritatū, concussu ipso & agitatione violenta nauē euertetet; in summa inopia consilij, cū nihil explicaretur, & maior in singula momenta terror instaret, suppliciter ac demissè veniam pacemq; Dei & cœlestium exposcere; atq; ad vota precesq; confugere placitum est. Neque ea irritata fuere Sacerdos cū linteo, & stola, & signo Crucis in medium prodiit; ab eo sacris carminibus & exorcismis delinita bellua, (mirum dictū) nulla cuiusquā noxa relicto nauigio, cū è portentosis nauū fistulis ingentem reflasset aquæ vim,

seſe admodum placido lapſu in mare demifit. Luſitani, tanquã ex orco præter ſpem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ſerè tempus, in Somatram Georgius Albuquerqueius cum orbo extorriq̃ue delatus eſt puero. Ante eius aduentum tyrannus Geinal, Pacenorum erga ſe voluntati diſſuſus, non longè ab vrbe munierat caſtra, ſequè intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquerqueius, miſſis qui tyrannum iuberent iniuſta poſſeſſione decedere, cum denuntiatione miniſq̃ue nil niſi verba & fruſtrationes eliceret, fauente Aruano finitimo regulo, caſtra cum trecentis dumtaxat Luſitanis aggreſſus, non ſine ſanguine ſuoꝝum expugnat. ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano conceſſa, qui inter oppugnationem auerſas caſtrorum portas obſederat, pupillum magno populi aſſenſu plauſu q̃ue Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex ſedere, in patria ſedè ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpoſitus iſ, qui pupilli ſuſceperat cauſam: & rei maritimæ cura, Luſitanorum amico Nina-cuſapani concedita: dein ad Mahometanos in officio continendos; caſtellum ipſo in aditu portus extrui captum. Quæ ne res, adeò ſecundæ; nimium Luſitanos efferrent; quo die Geinalis capta ſunt caſtra, ipſo die ad Argenum oppidum, leucas à Paceno ſerè viginti, dein ad Bintanum longè diſpari ſucceſſu pugnatum eſt. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens, cum ex itinere Acena littora tenuiſſet, auricæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro eſſe audierat, cum centum & viginti armatis in terram egreditur. Hunc Abrahamus tyrannus obuiam cum ſex elephâtis, neditibus mille progreſſus, pugna commiſſa, Luſitanos complures temere inue-

& in iis Geor. iū ipsum interiecit; cæteros graui-
 ter facios retro ad mare compellit. Inde in Georgii
 locum Antonio fratre suffecto Lusitani Malacā traui-
 cient quo cū item Albuquerque pa. lō pōst à Pace-
 no superuenisset, duode. in amplius coactis in vnū na-
 uibus, & propugnatoribus ferme sexcentis, Alodino,
 infestum de more Malacense littus habenti, arma in-
 ferre denuo placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt supra
 demonstratum est, in Bintanum haud longè à Pago re-
 ceperat sese. Ea insula, Sincapuranis obdita faucibus,
 nobili secatur amne; qui pone iunctus, dein se in
 mare euomens, portum nouigentibus præbet. Huic im-
 positam omni urbem, insulæ conuincem, Alodinus,
 pulso, vti supra docuimus, vetere domino, præclarè
 munierat; ad pontis cauit propugnaculum excitarat;
 à cæteris partibus, ferratæ structuræ, ad latera ferienda,
 vallum & aggerem obiecerat. Portum ipsum, & fallacia
 vada, & adacti fluctu ca. fluosi de more stipitum or-
 dines, & in assidua statione paratæ lanciaræ seu lembi
 egregiè tuebentur. Lusitani, propè certa victoriæ spe
 profecti nondum probè explorata regione, descendūt;
 duabusque simul partibus ad mœnia subire conati, cū
 neque sc. las attulissent, & stagnantibus circū aquis
 ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis vndi-
 que hostium telis ac tormentis, promptissimi quique
 sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est.
 cū & incognita obstarent vada, & hostilium nauigio-
 rum agilitas onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa in-
 habiles, crebris detrimētis afficeret. Ita, omisso incep-
 to, & præcipuis de suorum numero desideratis, diuersi
 duces; Albuquerque Malacā rediit: Britus ad Mo-
 lucas, quod intenderat, nauigare perrexit.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER OCTAVVS.

VM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque eadem planè diu rursus, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Maglianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei navalis apprimè callens Is, quodd in India sub Albuquerque duce stipendia multa fecisset, nequaquam pro spe præmiorum (ut in suis plerumque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiores Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transiit. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet, Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitiis Lusitani fruantur, intra Castellanae conquestionis limites haud dubiè contineri; idque non pluribus tantum argumentis è mathematica supputatione contendit sed etiam acceptis inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra commemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opulentia, tum ab aurea Chersoneso longinquitate disliceret. Profectò, si à forti-

bus & peritis hominibus tentetur ex Occidente iter, haud ita magno negotio è Peruana terra in easdem insulas penetrari posse; opem dein addit monitis: ac se, modò in eam expeditionem necessaria praebeantur, in omne discrimen, experiendi causa, paratum ostendit. Mouit Caesarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani conjuncta. Quinque compactis egregiè nauibus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis, (quo in numero exsules erant Lusitani, complures) vnus Magalians cum summo imperio ac potestate praeficitur. Cù iis nauibus, Bæzi fluuiò in altum Oceanum euectus, Canarias primum insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petiit; inde, velis in Austrum datis, cùm ignota litora diu leuisset, ad magni fluminis ossia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat: is locus quinquaginta gradibus ac equinoctiali abest circulo. neque inde longè infesto rigore, & æterno pressa gelu, niuisa montum cacumina in cælum exsurgunt. terram incolunt homines immani duodecim amplius dodrantium statura, effers moribus; crudis in cibum carnibus aduersati, quibus duo ad classem attracti, blandimentisque ac muneribus à Magaliæ deliniti, intra paucos dies ex insolita victus consuetudine perièrè. Ad eam oram explorandam missa naus vna, cui præerat Ioannes Serranus, in scopulos illata, saluis tamen hominibus, frangitur. Hisce rebus conterriti classiarii, &, præter alia maris incommoda, saeuissimo frigore eneecti; incerta vitæ & perueniendi quò intenderant spe, reuersionem plerique sua lere, quidem etiam conuitio efflagitare institerunt. Hosce Magalians, obfirmato ad omnem patientiam animo benignis ahortationibus aliquamdiu sustentare conatus: comperta demum cenuratio-
ne, partim capite, partim exsilio punit. qua supplicii

ac minarum acerbitate, obstupe factis interim ab omni rerum nouarum conatu reliquorum animis, vltra eum locum tres ferme gradus, hoc est leucas ciuiter quinquaginta, processit; atque ibi demum sese ostendit Euripus, sinuoso meatu Oceanum vtrunq; coniungens. Ea re tum ex incitatissimo aquarum æstu animaduersa, tum ex cetorum ossibus in littus eiectis, quasi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta, & Euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditum est: ibi, comitatibus valde imminutis, cum denuo fremitum vel querimonias quorundam inaudisset, capitis poma proposita, vetuit ea de re se sermones inferri. Tum aliam viam ad inquirendum exitum præmissa; ducem frustrata per tenebras retro vnde venerat, Hispalim, reuertit octauo mense quam ex ea portu discesserat. Eam nauem missis qui quærerent, incassum dies aliquot præstolatus, cum reliquis tribus audacter ipse progreditur: perque varios mæandros, & cæcis ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æquor euasit; & quoniam subiæquatore ipso positas Molucas esse didicerat; in eam partem prorsus dirigere magistros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspectu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere: quas ex aduerso Italiae oppositas nonnulli arbitrantur; inde continuato in Septentriones itinere, ad Subum insulam leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequentē incolis verum est. Ibi Magalianis labores exitu nec operinato conclusi quippe insulæ regulus, quod armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani contenderet, oblata recentis auxilii spe, aduenas non solum hospitio libenter excepit: sed etiam in eorū gratiā sese cum vxore, liberisque, & popularibus circiter octingentis, Christianū

fieri voluit; & honoris causa in sacro baptismo, Fer-
 nandi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis
 magis magisque Lusitanus obstrictus; petenti opem
 & Christiano & hospiti negare non potuit. Descensio-
 ne cum præstantibus aliquot facta, Magaliones, cum
 semel iterumque fudisset hostes; tertio denique ex in-
 sidiis ipse circumuentus occiditur. Cæteri, partim cir-
 ca eum interfecti, partim elapsi; vix ad naues cum tri-
 sti nuntio peruenere. Neque hic finis miseriarum fuit.
 ex quo facile existimari potest, quam non temere, nec
 sine diligenti præparatione, barbaris Christiana sint
 impertienda mysteria. Regulus, qui vix adhibito cate-
 chismo, vel antea vitæ sceleribus cum salutari
 detestatione damnatis, amicitia & temporis causa pe-
 regrina sacra suscepisset; qua nobilitate Christum in-
 duerat, eadem paulopost & Christum ipsum & vnâ
 cum Christo ius fœderum, fas, humanitatem, fidem
 penitus exuit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si ad-
 uenas è medio sustulisset, recentia merita & junctas
 in per dexteras oblitus, minimè recusauit. Tam scelera-
 ti dein facinoris perpetrandi cum in aperta vi nulla es-
 set spes, primarios è classe ad viginti, per officii ac be-
 neuolentiæ speciem ad ferale cõuiuium inuitos, repen-
 tè inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioan-
 ne Sarrano vel ad lubricum vel ad lucri spem reseruato:
 quoddam ex redemptione se partem aliquam sulphurei
 pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinæ
 in iis locis nihil vnquã simile visum fuisset) capturum
 esse consideret. Atque vna hæc spes salutis afflicto
 quoque Serrano restabat. Verùm vtrumque postmo-
 dum euentus fefellit; namque productus in vinculis ad
 mare Serranus, noua clade exponenda primo socios ad
 misericordiam lacrymasque commouit: eodemque
 interprete, per consuetos iam nutus ac symbola cum

incolis agi de pretio cœptum. Paciscebantur vtrique pecuniæ loco, duas minoris formæ bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nautæ admouissent; subitò pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redemp orem variis artibus detinere. Inde altercatione cum iurgijs orta, cùm maior majorque hominum frequentia ad litus afflueret, veriti fraudem & insidias classarij, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisque sublatis, miserum Ser ranum: frustra fas religi nis, amicitia, patriæ, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt; ad insulam decem leucas inde pro uecti variis casibus imminutas recensent copias. fufis ac laceris magna ex parte armamentis centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cū intres ipsas naues; neque nautæ, neque funes, neque vela sufficerent; alueo vno, qui præ cæteris quassatus erat, incenso, turbâ cum instrumento omni in alteram transferunt: ita, duabus tantùm reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac proris in occidentem Solem obuersis, diu errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt: ibi cùm Tidoris regulo haud ægre societas iuncta; Lusitana tum aberat classis: eo facilius corrasis vndiq; frugibus, regulo enixè adiuuante, per tot ærumnas & pericula petatum ex insula specimen auelunt. ac trito inde itinere vtraque primum institit; nauis dein Lusitanarū classium iniecto metu: altera fluctibus quassata, cū omnibus cōpagibus aquâ acciperet, ad Molucas recurrit: ibi que egressis interram hominibus, ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis: immani ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ spei promontorium petere intendit; eo superato, cū ad Hesperidas vsque insulas processisset: inaudito post omnium seculorum memo-

nam cursu totum orbem emensa, & æmulis classibus
 illuc vsque feliciter euitatis, ab Lusitano demum Li-
 menarcl a in eo portu detenta est; & pauci qui super-
 fuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus ta-
 men aliqui, naui deinde recuperata, in Hispaniam,
 vnus etiam, patria Vicetinus, obstupescendentibus cun-
 ctis miraculi nouitate, in Italiam rediit. Huic naui non
 sine causa Victoriæ inditum fuerat nomen, Nauclerus
 erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria
 Vardulorum, ad Pyreneum, vir animi fortitudine,
 peritia gubernandi, & inaudita felicitate sanè
 promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus vn-
 quàm casus, nulla temporum longinquitas obruat.
 Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æqualieorum
 temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retulimus:
 haud mediocriter locupletem huiusce narrationis au-
 ctorem sequenti Ioannem Barrium Lusitanum: ad
 quem, præter cæteram notitiam, & habita cum su-
 perstitibus ex ea classe colloquia, conscripti insuper
 ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis com-
 meatarij peruenere. Ex eo deinde tempore sæpius in
 Molucas è Bætica primùm, ac postmodum è noua His-
 pania nauigari ceptum; quæ res ingentem discordia-
 rum molè inter Lusitanos ac Bæticos peperit; nec si-
 ne magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia
 ferro, de illius maris & commercij possessione certa-
 tū est. Magalianes è Bætica Septēbri mense anni vnde-
 uigesimi soluerat, biennium circiter in ea nauigatio-
 ne consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis
 nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam
 opportuna & fructuosa tuēda commercia, & fluxa fide
 Regem in officio continendum, arcem instaurari, &
 aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit.
 Eius rei causa Lupus Brittus cum supplemento fa-
 brum ac militum in Ceilanum profectus, accepto

à Ioanne Sylueria castello, primùm omnium concharum vim ingentem è proximo petiit; è quibus Indico more calce confecta; nouos muros prioribus iam collabentibus ex arte perduxit; ac fossam probè purgaram statumine muniit. Ea re offensi vehementius insulani, quos cōmuni vocabulo Cingalas vocant; quodd contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurdè suspicarentur. Et Saraceni inquil in de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis discitandò, veros videlicet vates initio se fuisse; cùm exitialem Columbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapsos inaudita avaritia & crudelitate homines, paucis diebus malè mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse: post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo, ab iis littoribus arcere cœpisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fræno, populis perinde ac fumentis abutantur, nec eorum fortunas modò, sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelium sociorum consiliis, nouam & incognitam veteri & expertæ amicitia prætulisset. Huiusmodi facibus ad execrabile odium nominis Lusitani accensa plebs, venalia primùm alimenta cibosque castello subtrahere: deinceps audaciæ ventum, vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent; ad hæc tam atroces iniuriâs in principid, pacis & concordia causa, leniter agere & coniuere Præfectus. Sed conuicia militum, segnitiam & ignauium incrementum, diutius ferre non potuit: meridianis horis, quod aestiæ maximè quietis est tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbum oppidum, arcipræne coniunctam, quam tumultuosissimè inuadit.

Barbari, qui uti summo otio, nullis cincti mœnibus, neque stationes neque vigilias agerent, metu perculsi repentè capessunt fugam, re familiari, pauidis coniugibus, parvisque liberis in tanto periculo destitutus. Brittus sine certamine oppidū ingressus milicē a direptione cædibusque cōtinuit: tantum suā minas puerōsque ad fores ædium alligari iussit, ut cum in sua potestate omnia fuisset redeuntēs Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quā non hostiles in Regem populū mque animos gereret, existimare facillè possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, patientioris viæ quæ ad castellum fert, tectis ignes iniecit, salutare sanè consilio; quippe barbari non celerit, attoniti metu, sese ex oppido eiecerant, quā iacti desiderio, & solitudine pignorum, conglobati furentesque in prælium redire: instantesque Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuissent nisi eos cū demendi vincula suis, tum restinguendi incendi detinuisset mora. Inde nostris ad arcem maturè adipiscendā concludendasque portas spatium est datum, cum extremi tamen agminis ferme triginta faucii rediissent. Neque ista terror (uti putarat Brittus) ad pacandā valuit gētē quin exasperatis potius animis signoque dato per agros, armati ad viginti millia conuenere. ea multitudine freti, cū temere ad arcis mœnia subiissent, magna cum cæde vulneribusque repulsi, castra communiunt. in exitu iam æstas erat: eo majorem in spem venerat regulus, si minus oppugnatio procederet; interclusis propter anni tempus maritimis com meatibus auxiliisque, obsessos ad ultimam inopiam redigendi. Neque tamen interea quies ab armis & operibus erat, aggerem assiduo labore ad mœnia Cingalæ proferebant missilibus dies noctesque fatigabant honeste: inferiores utique Lusitanis tormentorum magnitudine & artificio; sed molem sup-

plebat numerus ferreas contraxerant ballistas ferreæ sexcentas, eæ vel brachiis collibratæ vel innixæ cante-riis, indita in fistulam plura sim. I veruta decem palmo-
rum longitudine, apruo aduersus ignem pennata co-
rio, ita excussè emittebant, vt ad pallus fer. ed cen-
tos obuia quæque perfringerent; hisce verutis inter-
diu impetebant incultos; noct. i. nitis ja ulis milita-
res intra a cem casas & diuersoria, ramis & frondi-
bus raptim extr. & incendere conabantur. Iustano,
in magnis rerum angustis, nihi erat æque difficilè at-
que aquandi ratio, quodd pureus extra arcem non ne
cruore adeundus esset, nequè eò per cuniculos, vt o-
lim Cananoræ, penetr. ri loci natura permi teret. Ac-
cedebat, aduersus tantam hostium multitudinem, mi-
ra defensorum paucitas; vt sine vlla interdù vicissitu-
dine iidem præstare in stationibus & excubiis coge-
rentur. Vna tantum fiducia restabat venturi ab conti-
nente subsidij, si rem vsque in æstatis initium extrahe-
re potuissent. Verùm ea quoque spe excidère, postquæ
exacta iam per ingentos labores hyeme, Antorius de-
nique Lemius ab Cocino cum vno tantum trireme, ne-
que plus quinquaginta propugnatoribus affuit, & iis
quidem ægre coactis, quodd & Sequeria eo tempore
cum maxima parte copiarum abesset, n que è præliis
in tanta infensarum circa gentium propinquitate, de-
ducti milites expediret. Interea barbari diurnis noctur-
nisque operibus promoti vallo, turrets insuper è pal-
mea materia, cess. ite ingesto, duas ereverant: vt è su-
periore loco, dum fossæ complentur, sagittis & jacu-
culis hostem in muro consistere prohiberant. Eo peri-
culo animaduerso Bittus, antequam allati subsidij te-
nuitas emanaret, vltro in hostem erumpere statuit.
Concilio convocato, Lemium trierarchum postera lu-
ce circa meridiem repentè à mari oppugnationem o-

stendere, & majoribus tormentis quateret turres iuberet; ipse intento in eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosque ipsa audacia barbaros vallo deturbat; inde transgressus munitioneseo dem impetu simul vtramque turrim inuadit; auersosque hostes è propugnaculis dei cit. Turribus ab Lusitano captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta perfertur; palati in vnum coeunt barbari, vt omni conatu Lusitanum expellant; iamque instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immixtis, admovebatur, centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in iis regionibus ala, peditum ingens numerus, elephanti quinque & viginti praebant; ex iis erant primi ordinis quattuor, non turres modò cum sagittariis dorso vectare assueti, sed etiam in decussim alligatas ad proboscidem falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel à fronte se obijcisset, ancipiti ferro proscinderent. Is terror Lusitanis offusus, primò referre pedem coegit: mox quod saepe sit, in ipso finet recidit hostes; cum densis ictæ glandibus belluæ, spreto tectorum imperio, terga vertissent. Vrent dein magis magisque introrsus plumbea peste, doloris impatiens, quacunq; ruerent, latè stragem edere ac simul cuspidibus iaculisque ab tergo Lusitanus instare. Ita fuisse auxiliis cū ingenti clade barbari dissipati fusiq;. Bittus fugientē hostū aliquādiu persecutus, ubi ad lucos & nemora ventū est, contētus eius diei victoria substitit; & priusquā se barbari ex pauore ac trepidatione colligerēt, nō sine multo suorū sanguine, se in arcē recdpit. Atque is dies obsidioni attulit finē. Amis- sis ex amicorum numero praecipuis, regulus Mahometana hortamenta stimulosque e. secretus, vnā cū arcis potiundæ spe, cōsilia belli deposuit: missisq; ad Brittū.

oratoribus, veniam erroris & pacem denuo petiit : atque ab Lusitanis vel quietem ex longa defatigatione desiderantibus, vel absente Pratore Sequeria nullam expectantibus opem, haud grauatè concessa. Ceilani res in pristinum redière. Ad Prator ineunte iam æstate ab Armuzia profectus, Cambaiæ legens oram, ad Diuum applicuit ea vrbs, quòd magnas (vt diximus) habet opportunitates, & furtiuis Ægyptiorum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecuto receptum dabat ; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque inter cetera Sequeriæ mandarât in primis, vt Cábaiini Regis & Iezij dynastæ voluntate, si fieri posset, sin minus, vi atque armis aream arci ad Diuina ædificandæ occuparet. Et Cambaianus quidem Rex haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius verò summa vi, cum apud Regem tum apud satrapas, nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus : & simul quantum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat : miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores ipsumque Emmanelem obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neque tamen eos planè fallebat. ergo pari vtrinque furo ac fallaciis agebatur. Sequeria cùm ab Armuzia rediens Diuum applicuisset, vt dicere institueram ; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modò commeatu in classem benignè præbiti, verum etiam ipse & nauarchi donis egregiè culti. Verùm appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit ; vt rem interea totam sui arbitrii negaret esse. legatos necessariò mittendos in regiam, (vrbs erat Madaba, sexdecim fere leucas à mari) magnopere confidere se, cùm Emmanuelis honorum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus, id faci-

le ab Rege datū miri, ita, blandis promissis ac singulari comitate extrahebat rem. At Lusitanus fraudē sentiebat. ut verbis transigi nihil vidit: ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quodd cū a militibus imparata eo tēpore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationem habenti Sequeriaz noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omnium rerum apparatu solertia, ut Prætor mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempore summam rem in discrimen adducere, sine vlla noxa recesserit: maioribus videlicet copiis anno proximo rediturus. Sequeriaz profectio duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modò præsentem arcis apparatus consilium quē sine cruore discusserat. sed etiam ad urbem nouis operibus munendam & externo, quo maximè nitebatur, firmandam milite, spatium erat natū; itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in iis tormenta vigilasque disposuit. Castellum eū in medio ferme introitu atque ore portus; ab eo castello catenam ingentem, ex ea parte quæ latius patet ad oppidum vsque perduxit; ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeò degrauiatas: ut perforato, alueo, repentè subsiderent à fronte autem, ne subire triremes ad murum possent, prægrandia saxa & cautes in mare deiecit, tortuosos præterea cancellos, & variis ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit; ita omni aditu terra mari quē intercluso, lembos biremesque centum & octoginta, & aliquot insuper negotiatorum naues, in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex aliis nationibus, Christianæ maximè fidei desertores, mercede conduxit: ac, ne quid interea de ædificatione

per

per legatos Prætor Lusitanus ab Rege impetraret, omnem per se per quæ suos conatum adhibuit. Neque segniùs eodem tempore, diffusus legationi, Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus, veteres naues & quassatas refecit, novas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficii loco Emmanuel quæstuosos ad Malacã, vel in Molucas, aut in Sinas, aliõve dederat commeatus, pro imperio ac potestate, Cocini detinuit: ita summo studio adhibito, duodequingenta maiorum nauium classẽ varij generis cùm cætero instrumento machinisquẽ, tum validis militum centuriis adornauit; è Lusitana sobole tria millia, ex Indica impositi Canarini ac Malabar es octingenti. Cum iis copiis Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, qu' d Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset, rursus ex itinere Diu accessit; sub eius aduentum Iazius, per exploratores iam antè de Lusitanorum apparatu certior factus, ne coram agere cum Sequeria cogeretur, tanquam euocatus ab Rege magnis itineribus eò cõtenderat, Sacã filio cù idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus firmoquẽ militum præsidio ad urbem relicto. Is, de area blandè per internuncios ab Lusitano appellatus, è seniorum sententia benignè rêspondit: Si commeatu, vel re quauis alia in classẽ opus sit, se affatim pro amicitia & pro consuetudine præbiturum: neque id, intanã rerum omnium copia, quanta yrbi tum supperat, in magni obsequij loco numeraturum esse; quod verò ad aream arci designandam attineat, se in potestate parentis esse: nec super tali tantaque re sibi licere quicquam eo absente decernere; mirari, cur ad eam diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuncios miserit; integram etiam num esse rem: & Iaz'ũ patrem, ab Rege accitum, eò etiam aduolasse liber-

tius, vt præfens, auctoritate, studio gratia postulatis Lusitanorum adesset; simul, quoniam Sequeria per interpretem ambigüe intu erat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modò sese in id ipsum intenderent, arcem nullo negotio excitaturos, ipse vicissim obscurè iecit, non vnam omnium locorum esse naturam, haud æquè facilem in eo imperio structuram fore, atque in aliis Indiæ vel Africæ littoribus existisset. Sequeria, vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum, quam munimentis ad propugnandum instructos videt, de summa rei præfectos in consilium aduocat; ibi sententiis in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndique machinis mœnia protinus quatienda censerent; in iis, tormentorum magister; circumuectum speculatoria naucula se, ad dextram oppiddi partem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros; si placeat, celeri strage illac transitum in urbem esse daturum ostendit; alij contra, & ij præcipuè, quos Pretoris iussu ad Cócinum substituisse docuimus, nunc oppiddi vires & armatorum frequentiam, nunc ipsius Régis opes, quem bello prouocari non expediret, nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod vtique magno piaculo violatum iri, si non antè explorata Mamudi j voluntate, inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia oppidanis reuerentiam attulissent; quin Prætor, vt i Saca & Iazius ipse hortarentur, legatum & litteras ad Regem protinus mitteret, à quo si nihil æqui impetratum foret, tum denique armis decerni posse: neque vnquam Iazi j oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur; illa tacita suberat cura, ne, si dimicari cœptum esset, crescente in dies mole belli, interim ad optatos cuique portus & commer-

tianauigandi facultas effugeret. Eo vrgebant acrius, & aliis aliquot in eandem sententiam adductis facile tenuere, vt ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res esset. Id vbi manauit; classarios, victoriam simul ac prędę incensos cupidinē, & pugnae signum in singula momenta expectantes; magnus repente dolor incessit: vulgo, se deceptos delusosq; fremebant: nec modò querelę, sed etiam probra & maledicta in Prętorem exaudiebantur; atque etiam pręfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentandoq; militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci opportuerat) omnem decreti eius inuidiam trasferēbant. Ea re Prętor cognitā rursus eosdem in consilio vocat: &, Quando- quidem viri nobiles, inquit; è vobis audio esse complures, qui sese militibus venditent, totam- que dilati huiusce belli causam in me conferant v- num, & aliter in consilio aliter in circulis ac cœti- bus disputent; denuo perrogare, sententias placet; nec verbo solū, sed etiam tabulis publicis consignare, vt quid quisque senserit, dixerit suaserit, palam exstet: neu quis posthac, ex mea alteriusve infamia vel inuidia, splendorem ad vultus & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati pręfecti, eadem illa de belli difficultatibus de Cambaiana potentia, de spe legationis, de quę amicitia legibus iterarunt, cunctas deinceps in codiscēriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi decreto missi à Prętore qui Sacę nuntiarent: Quando nulla super tali negotio habet à patre mandata, nihil, ipso inconsulto, nedum inuito, Lusitanos de arce conaturos; pacem eius, & Mamudi Regis, & sibi, & iis qui ante se pro Emmamiele Indiā rexerint, antiquissimā semper fuisse: & quoniā ita omnibus visum

fuerit, se duos è classe primarios ibirelicturū: Rhoteri-
 cum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa de re con-
 tendat; & Didacum Pacensem Beianum ve cum na-
 uib⁹ paucis, & fabrili instrumēto; vt simul atq; cū Re-
 ge conuenerit, sine vlla cuiusquam injuria, in optatam
 & vtilem vtrisque ædificationem incumbat; interea
 se Armuziam, vti instituerat perrecturum: petere ab
 Saca, & rogare, vt procuratotes Emmanuelis pro
 consueta humanitate & hospitij necessitudine tra-
 cteret, Ad ea cū Saca, non exiguo leuatus metu, libe-
 raliter admodum, respondisset; ex condicōto Rhoteri-
 cus legatus in terram expositus, Beianus cum nauib⁹
 tribus responsū ab Rege ibidē expectare iussus;
 aduētitiū nauarchi ad viginti, mercaturæ causa, alii aliò
 dilapsi Prætor cū cætera classe Carmanix oram legens,
 Armuziam venit; ibi cum Rege Toro & Lusitano
 præsidio collocutus, dilata ab Toro pensionis causam
 reperiēbat eiusmodi: Baharenū est, cuius antè me-
 minimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim
 Icharam dictam putent) cū fertilis agro, tum verò
 margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam iure
 beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vectigalis
 Regum Armuziæ. Is, cū viribus & ingenio con-
 tumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate subni-
 xus, cuius filiam habebat in matrimonio; indignari
 cepit, seruire se Armuziano Regi, qui a paucis Ma-
 hometanæ sectæ aduersariis, ex vltimo occidente pro-
 fectis, regnum defendere paulo antè nequisset. Non
 esse verum, aliis imperare, qui sua se que ipsum tueri
 non valeat. Ergo, non modò jugum apertè detrectare
 instituit Arabs: verū etiam prædatoriis nauibus
 omnes circà regiones infestas habere, & commeantes
 Armuziam vndique negotiatores auertere; è quibus
 incursionibus tantum paucis mensibus Armuzianæ

rei damnum illatum est, portoriis magna ex parte imminutis, vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad vectigal Emmanueli soluendum, nummi suppeteerent. Hæc querimonias Torus cum ad Sequeriam antè per litteras detulisset; tum verò coram vrgere acrius institit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuuit Prætor. Virum eximie fortem ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream, expeditioni præposuit cum septem egregiè instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis; quorum è prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia propti, laudisque ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias Torus lembos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adjunxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum aut Arabum milibus; ex altera parte Mocrinus, ipsa meritum conscientia monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum se; tanquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu parauerat; ac primum, ex insula vicinisque locis, armatorum coëgerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perside sagittarii quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione perpauca; reliqui, de gentis more gladio & jaculis utebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat; passim obuensis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense iunio profectus Armuzia, aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; & extra istum bombardæ anchoris in salo jactis, habitoque consilio, pacuit duabus simul partibus aggredi urbem: & hic Armuzianos inde Lusitanos in terram exponere, non modò ad ho-

stem ancipiti praelio distinendum ; sed etiam, quòd Correa, intam exiguo Lusitanorum numero, diffusus Arabum ac Mahometanorum ingeniis, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat ; præsertim cùm contra Baharenios, eiusdem & sectæ & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubiis indiciiis comperisset. Neque eum prouida fefellit opinio Xarafus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultû ordinibus, & imperia turbâdo imperiis, data opera tēpus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consiliû ex partis alterius euētu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum rectâ subire ; & militem in mari fluctuantem destinatis hostium jaculis ac tormentis obiiçere ; paulo supra urbem per incommodo loco descendit : cùm exspatiantibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret ; expositis tandem sine vllò certamine armatis ; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Fristanum Castrum, nauali turbæ præpositum, scapas procul à terra iubet abducere. Nihil inde temporis acia instruenda consumptum ; quippe Lusitani vel à præseruido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus ferme viritim depunare assueti, si quando terrestri Marte certandum est, in iis utique regionibus, ad signa atq; ad ordines egerimè cōtinentur ; sed vagantibus, manipulis, palati ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt : & cum denis interdum singulos concurrissè, egregiam laudem ac decus existimant ; quæ audacia, vt aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ & Arabes Indique censentur, ita, vbi cum ordinatis equitum turmis ac pedite veterano res est, circumuentis plerumque, vel in medium acceptis, perniciem extremam asferre consuevit. Igitur ab Lusitano

tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antoni j Corra frater, ætate ferrox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens; hic prior in hostem cum nobilibus tendit; raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur, ac tantus fuit ardor, ut barbaros cum cæde primum vulneribusque intra munimenta compulerint: dein eodem impetu illati, longè summouerint. Ita, pænè iam concessum ab iis de victoria videbatur; cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo & munitionibus pepulit. Ibi patientiore campo, affluente rursum ex oppido multitudine, recrudit pugna; cuius ex numero tantum sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua conditio: cum Arabes è superiore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabulo gladiòve succedere ad vulnus inferendum possent; ac nihilo secius obnixi animis Lusitani perstare, ballistisque præsertim ac fistulis equitem sese audaciùs inferentem arcere; in eo tumultu dum Arius temere in hostium cateruas inuehitur; duabus primum ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit; eius cladis nuntii mœrore pleni, cum ad Antonium aduolassent: Vos verò pergite; inquit ille, ut cæpistis: nam frater quidem meus præclarè vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi rursus ad prælium animi, sed lassitudo & vulnera degrauiabant. Medium ferme erat diei, & feruentissimo desuper Sole, arenaque infra æstuantem, cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum defatigatio simul hostem cepisset; quasi tacitis induciis, paululum vtrinque fuit quietis & spatii ad saucios è prælio subtrahendos.

Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugnam redeunt, ac sublato pariter clamore Sanctum Iacobum appellant. Audiit Apostolus voces, ac suis de more propitius, repentinum hosti metum ac trepidationem incussit. Nocrinus, inter prima signa duobus iam equis insidenti suffossis; dum tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrimè dimicanti femur plumbea glande trajicitur; ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cum sese desperatis rebus in latebras abdidiſſet, intra tertium diem emoritur. Barbari, vt seminecem Regem prælio excessisse vulgatum est; armis passim projectis momento diffugiunt; ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa, tametsi perfidiam præclare senserat, tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; dein, vt sit, in certamen excederet; in præsentia dolori & iracundiæ moderatus, fugienti saltem per luelli Xarafum instare, & parta iubet vt victoria. Mox ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum nusquam apparerent hostes, ad prædam victores illico versi, quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regiis exstitit. Simul etiam centum & quadraginta nauigiis ignes iniectioni, & Xaraso ad custodiam vrbis relicto, Correa se ad curandos maximè ægrotos ac saucios, quorū magn⁹ erat numer⁹ in classē recepit. At Mocrini cadauer, dū ex insula in Arabiā sepulturæ causa traiecitur, ab Sadradino Xarasi propinquo interceptū, summo cū gaudio in urbem asportatur; ibi abscisse ab trūco ceruicēs, & coriū è caluaria per quā artificiosè detractū, Arabes gossipio inferciūt; id certū victoriæ signū, Toro missū munere & cū

ingenti gratulatione in medio Armuziæ foro cōditum est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem contineret. Ab ea clade, cognatus Morcrini Hametes, pactus vti omnis generis mercenarii, relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportarentur; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitanicæ tradidit. Mercenarii cum fide transmissi, & proposita venia, in suas domos incolæ reuocati: iurique inter eos dicundo præpositus notæ probitatis senex, nomine Bucatus; natione Arabs, quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit, siquidem Persas præfectos populi Arabes ægerrimè patiuntur. Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta, & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarafi propinquo; cum eo, vt ferasinum quadragena millia quorūannis tributū nomine penderet. At Correa, insigni parta victoria, & compositis ad Baharenū rebus, Armuziam reuertit, Aduenienti, vt æquum erat, magni cūm à Toro, & omnibus ordinibus, tum à Sequeria Prætorē habitū honores. Inde Rhotericus Botus, cum Antonio Abulæo scriba, & Lusitanis Præterea septem, Baharenū petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cum Torum externo malo ac metu leuasset intestinis præterea suorū fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam antè audisset, regia victigalia & rationes à ministris & Quæstoribus interuerti. Ergo, præter Mahometana mancipia, Lusitanos quoque iudices & scripturæ magistros, magno Arabum dolore, in portu constituit; dein, confirmato Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classē ab Armuzia soluit, ac Diūm rectā petenti Peianus cum tristi occurrit nuntio, Rhotericum Fernandum à Mamudio irritum rediisse: & Sacam, haud dubiè patris

imperio infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborum ac berimium numero in suas panes fecisse impetum: circumuento & oppresso pænè sibi vix ad fugam exitum patuisse, bellum atrox ab Iazio aliisque piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor, amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquam ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans, quod omnibus rebus ad dimicandum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis infringi, rursus mercatorum consilii auferri se passus fuisset. Cum simul ira pudorque versarent animum, in præsentia ab Dio tentando copiis adedè imminutis abstinuit, vltra Diu est locus millia passuum circiter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo, Madrafabam appellant; ibi Sequeria, Diensibus inuitis, repentè castellum excitare decreuerat. Sed Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito maturè consilio, eam ipsam regionem firmis præfidiis occuparat. Igitur, ea quoque spe deiectus Prætor Ciaulum inde se contulit, & ab Nizamaluco tyranno potestatem petiit arcis ibidem exstruendæ. In societate cum Lusitanis dudum erat Nizamalacus, vt supra docuimus; ac tum fortè aduersus Idalcanē gerens bellum, equis præcipuè militaribus indigebat, quos neq; India fert, & ab Armuzia capta venales ad vnum Goanum emporium Albuquerquei decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Præторе appellatus, ea in primis lege annuit, vt trecentos quotannis equos è Perside vel Arabia Ciaulum importari liceret; atque vt ab institutoribus, quantum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nummus aureus est, denariū circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigerent. Conscriptis conditionibus, expositi à Sequeria in terram fabri, atque ad ipsas fluminis fauces di-

menſo ædificio, conſeſtim opus fieri cæptum. Ea re
 vulgata, Iazij quidã præfectus ab Dio celeriter quin-
 quaginta biremes ad opus impediendum adduxit; cum
 ea claſſe ab Luſitanis vario euentu certatum: ac ni-
 hilominus interea dies nocteſque continuato labore,
 ad iuſtam altitudinem muri & propugnacula excreue-
 rant. Ad ea diruenda, pellendosque Luſitanos, cum
 longè maiore apparatu opus eſſet, Mahometana claſ-
 ſis, in periculofa ſtatione multis acceptis incommo-
 dis, tandem irritò conatu diſceſſit. Et Sequeri. ad cu-
 ſtodiam loci præſidio terra marique relicto, Cocinum
 reuectus, Eduardo Menefio ſucceſſori prouinciam tra-
 didit: vna re maximè memorandus; quòd ab inſita
 pietate primus in vrbe Goa Diuo Franciſco templum,
 & coniunctas templo ædes cœnobiumve, ſodalibus
 Franciſcanus extruxit. At Eduardus inito magiſtrato,
 quòd contra piraticas claſſes leuioribus nauigijs opus
 eſſe intelligeret; biremes duodecim ædificari iubet;
 cum iis ad oram arcemque Ciaulanam Simon Andra-
 dius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Tur-
 carum triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometa-
 rum id emporium eſt dextra Ciaulum à Goa petenti-
 bus) intra eius portus fauces metu noſtrarum nauium
 deliteſcere; haudquaquam negligenda res viſa. Con-
 ſeſtim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum acceſſit;
 oppidanis que primò tergiuerſantibus, dein, deinter-
 rore commotis, non modò triremem extorſit vtran-
 que; ſed annuum inſuper veſtigial impoſuit; iisdem
 ferè diebus, graues & periculofi ad Armuziam motus
 fuère, initio à ſcribis & Quæſtoribus orto; qui Luſi-
 tanos cuſtodes ac præſides, ad ſcripturam appoſitos,
 inſtar mortis ducebant. Xaraſus eo tempore pluri-
 mum Armuziæ poterat. Hoc maximè patrono ac
 ſautore Mahometani, qua veris qua falſis crimini-

ti cū ardore nec sine sanguine multo peracta : & prius
quàm arx ab hoste cingeretur , Ioannes Meria dromo-
mem expedire , & Goan patere iussus , ad opem à no-
uo Prætoris implorandam. At Sosa, per Mascati Præ-
fectum (qui vnus Tori mandata aspernatus in fide
manserat) de hostium fraude certior factus , ad Ar-
muziam extemplo iter intendit. Verum ab eius cursu
fœda tempestas diuulsus Tristanus Vascus Vega
prior ad urbem decurrit, ac noctu per medias hostium
stationes deceptis ipsa audacia classiariis, cū quem-
piam è suorum numero putarent esse ; felici cohatu ad
arcem ipsam applicuit. Solennia Dei natalitia tum for-
tè agebantur : & sacrificio nocturno dabant operam
Lusitani ; eo attentiore obsecratione, quò vehemen-
tius erant de communi salute soluti ; itaque inter ip-
sas preces Tristanus Vega repentè superueniens, cur-
tos ingenti spe lætitiæque perfudit , quòd vel ex eo
miraculo, sua vota salutemque Deo cordi esse haud
dubiè cernerent. Sosa dein expectatione suspensis, &
è specula identidem, vt sit, omnes circa regiones ocu-
lorum acie collustrantibus, tertio die, qui D. Ioanni
Apostolo est sacer, duas procul ab arce leucas, anchoris
in salo iactis apparuit. Rostrat onerariam ex iis quos
galèones vocant, & vnā duntaxat biremem ducebat,
easque propugnatoribus valde infrequentes ; complu-
ribus, conjuratorum scelere, ad Calaiatum nuper a-
micis : cæterum aquæ ; cuius maximè inopia labora-
batur, & varii commeatus, petitam, è proximo vim
attulerāt. Eius rei non ignatus Vega, suaderè Præfecto
arcis Garziæ, Cotinio institit vehemèter, vt Sose prius-
quam opprimeretur, opem ex arce sine mora submitte-
ret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum
numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes
eiusmodi casus intentis. Attamen id sibi periculum is

ipse qui suaserat Vega magno animo deposcit: neq; fortius obtulit, quàm præstitit operam. Spectato milite crebrisq; tormentis in paronē impositis egregiè velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitato remigio ad Sosam tetendit; interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro felici euentu cū precibus tollere; hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hæerere, Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cū aliquandiu ab tergo allatrassent, duce & triginta viris amissis, & sauciis aliis, malè mulctati rediēre. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit, pauoremque & molliem territis ac morientibus exprobrās, reuerti cunctos in prælium iubet; atque vt pro meritis quisque sibi aut præmiū aut ignominiam paratam esse non dubitarent, mensas in littore collocat duas, quarum in altera fulgentes conspiciēbatur aurei nummi, in altera muliebres mitellæ ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consuevit. Equum dein conscendit properè, fusteque arrepto, promiscuam insuper multitudinem cogit in naues, postremò cum stipatoribus in editum subit collem, vnde, singulorū virtutis aut ignauiæ testis conspiciere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes è pinnis fenestrisq; prospectant, cōmilitonū vicē anxii, quippe quorū in virtute dextrisq; nō modò imperiū, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terrādæ omnino centum & triginta infestis in Sosam rostris citato cursu feruntur. Sosæ, in summa rerum iniquitate, illud etiā accedebat incommodi: quòd omnis tum fortè ceciderat ventus, vnicum onerariis nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actuarias agi-

lesque , remedium. Deprehensus , cùm nulla nisi in cœlesti auxilio & vltima necessitate esset spes, Deum enixè præcatus, vti extremis in rebus quemadmodum antea sæpe, sui numinis præsentiam ostenderet ; sociosque ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus, exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primum, ne impunè circumiri ab hostium multitudine posset : neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret ; paronem ac biremem, epibatis ac libiatoribus ad idonea loca dispositis, demissique armamentis , ad onerariam ita reuinxit . vt cùm ad opem, vbi res postularet, ferendam facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur : tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset ei aculatio : dein ad auram, siquid afflaret, excipiendam, antennas tantùm onerariæ sustulit : quòd eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propius ventum est, missilium nubes atro mista fumo tãtam caliginem exciuit, vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius tamè Lusitani è superiore loco figebant, cùm in aded densa nauigia vanum propè nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandę fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare, adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada transiliunt. Eo successu elati, cùm onerariam porro scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi, partim etiam abfessis brachiis interempti : quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela utcumque percutiens, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admoquerat : inde maioribus tormentis ex destinato summoti hostes : ac demum

demum octoginta desideratis , vulneratis plurimis , cum ingenti luctu ac dedecore in se portū , vade prodierant , recepere ; è Lusitanis triginta saucii , occisus puer vnus duntaxat è nauali turba : spiculorum verò tanta vis intra onerariam & actuarias alligatas apparuit , nanimque fragmenta collecta ita multa , vt complures dies materiam igni præbuerint. Sosa & Vega , cæterique victores , insigni parta gloria , gratulantibus ouantibusque cum effusa læticia sociis , in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus , concessio Lusitanis mari , arcem à terra oppugnate constituit. Tormentis librandis , regia & valetudinariæ Lusitanorum ædes electæ ; inde continuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur ; inclusi , nouas ita prodituti obiciebant moles , vt spei multo plus in virtute quàm in muro fossisq̃ue reponerent. Ergo , post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos , & scalis apposis in summum eniti , cum alio armorum genere , tum supernè vibratis ponderibus ac trabibus vndique de jecere. Multi in eo congressu & fortissimus quisque exanimati. Neque ad iterandam vltà oppugnationem Toro affuit animus. Et , circumagente se hyeme , ictus conscientia admissi facinoris , & Lusitanæ classis aduentum extimescens , consilium formidine ac desperatione plenissimū cepit.

Quieixome insula distat leucas tres ab Armuzia ; eò , cum vniuersa ciuitate , congestis raptim in terradas iis , quæ tolli poterant , ingenti popularium dolore migrās : tectis vrbis , quorum erant complura egregio opere & picturis ornata , vltro subdidit faces : hinc , toto quadriduo peruagatū incendiū , cuncta propemodū hausit. Lusitani , rei nouitate defixi , primò igniū cōtagia , dein hostium insidias timuere ; postremò , vt flāmē quieuerāt , satis cōperta vrbis solitudine , ad reliquas fumātis Ar-

muziæ diripendas egressi , paucis tantùm exceptis
 com meatibus,omnia ferme in cineres & fauillam re-
 ducta comperiunt. Inter hæc,Eduardus Prætor de suo-
 rû & sede arcis periculo certior factus , Ludouicû fra-
 trem cum nauibus decem & firmo præsidio Armuziam
 proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xara-
 fus , ne vulgata postmodû consilia rebellionis in suum
 reciderent caput ; incautum & obnoxium sibi Regem,
 opibus ipse & auctoritate præpollens , per satellites,
 ad scelus omne paratos, è medio sustulit ; eiusque lo-
 co substituit è Zeisadini liberis Mamudium, tredecim
 circiter annos natum. Ludouicus , tetro spectaculo
 Armuziæ incensæ commotus , & cognitis iis,quæ no-
 uo Xarasi scelere ad Quiexomen accidissent ; fluctua-
 uit animo , utrûm com meatibus interceptis, (quod
 erat perfacile) deprehensos intra desertam insulam
 hostes , omnium rerum inopia & fame subigeret; dein,
 ex iis quæ ab exploratoribus deferebantur , non sine
 causa veritus,ne si afflictos vrgere acrius instituissent;
 malis coactus Xarafus cum regia gaza Rege que ipso
 secederet in Persidis interiora;leniter agere , & osten-
 tanda veniæ spe,rebelle ad pacem & concordiam alli-
 cere statuit. Neque difficilem habuit exitum res; quip-
 pe,Lusitanis, emporii quæstuiosi; Armuzianis, patrii
 soli desiderio laborantibus.Pax ergo in has ferme con-
 uenit leges : uti Mamudius cum suis Armuziam inha-
 bitandî causa rediret ; debita ad eam diem stipendia, &
 ex ea die in singulos annos vicena seraphinum milliæ
 Emmanueli persolueret. Ciues, ablatas inter tumult-
 um Lusitano res captiuosque omnes cum fide redde-
 rent. Lusitani autem,neque iuri inter oppidanos dicen-
 do, neque administrandis vectigalibus , exigendisve
 portoriis, vlla ex parte sese immiscerent; utrique ami-
 citiam & societatem rectè & ex animo colerent. Per

hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediēre, instauratisque ædificiis, & restituto commercio propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanę præclare consultum est. Reguli duo, Zenzibaris & Penbæ, aliarumque circa insularum, vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemque iam antè contulerant. Id agrè passus Mombazæ tyrannus, magnum earū insularū numerū, & in iis prænobilē vnā, Querimbam nomine, ab regulorum imperio variis artibus ac promissis auertit; reguli, cū à tot simul populis destituti, vectigali soluendo nō essent, à Lusitanis ducibus, qui ab Mosambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant, per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam appulsis, bellatores non amplius centum in terram exposuit oppidum erat littore perameno, & cum diuitiis celebre, tū etiam incolis, & inuēcto nuper à Mombaza præsidio frequēs. Castrius multitudine haud quaquā exterritus, bifariā suos diuisit. Cū vna parte Christophorū Sosam occultè circumire, se q; ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquantum ac periculi fuit, dum eminus barbari iaculis de more pugnant, vbi cominus geri cæpta res est, micantes Lusitanorum gladios & præpilata hastilia non tulere. Ac paucis nequicquam resistentibus, cūm proximum quemque hostis cæderet, omnes, quā pauor tulit, perstragem corporum in agros effusi. Lusitanus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammam iniecit. Eius rei fama rebellium

fregit animos, & confestim legati dedentium infulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Castris, minimè vulgari (si paucitatem militum spectes) relatavi victoria, & regulis nouo beneficio obstricti, ineunte iam æstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vt à narrare institueram, ab Georgio Albuquerque digressus, ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis infulas est, ea tum Laudino dynastæ parebat. Ibi, quòd è Simonis Cotreæ iunco Lusitani aliquot paulo antè per occasionem interempti fuissent, eam fraudem necem que protinus vlscisci placuit; & exposito milite Brittus, insulæ agros ferro ignique vastauit, abegit prædas, ac documento non leui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel tempestate vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes, opportunos ad cædem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus, ab incolis comperit, Boleisem Ternatis Regem, Almanforis filia in matrimonium ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita migrasse Boleis maximè accitum Brittus ab Concino fabros & ædificandi instrumentum aduexerat; cum vltro non Boleis modò, sed Almanfor etiam, in sua vterque ditione. Lusitanis, quo potissimùm vellent loco, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum peregrina cõmercia & noua lucra sectantur, certatim in multas indignitates & in ipsum pænè seruitium ruerent. Verumtamen in Boleise præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vtì suprà docuimus, & Lusitanis, cùm primum in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almanforem præuerterat; & Franciscum dein Serranum, aliosq; diu apud se detentos, mira comitate officioq; tractarat: & cum se suaq; omnia Emmanueli per litteras amicissimè detulisset,

tum etiam nuper ab India Prætorē classem & structores castello apud se Lusitanis ædificandō per legatos admodum enixè petierat. Deniquē morbo confectus, cū hæredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusq; & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias; sed in vnius Emmanuelis fide opibusque sat firmum sibi fortunisque suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixæ in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuerunt. Ac proinde vbi nouam diuque expectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoque apparatu, ad eum sociosque in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani & renouandæ societatis ostendit. Verūm Brittus insulam vtramque per otium contemplatus, Ternatam Tidori ad ædificationem & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quòd aliquāto cōmodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscurè insensus Almanfori; quòd post iunctas cum Serrano dextras; nouis Baticorū sese fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, reguli q; & oppidanorum gaudio excipitur: dein locus ad ædificium contiguus vrbi delectus, materiæque & cæmētis eo conuectis: Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cæteri, sertis ac floribus redimitus, primus omnium & castello fodit humum, & lapidem infundamenta cōiecit viij. Kal. Quintileis, anno sæculi huius altero & vicelimo: qui dies eo etiam maiore cum iucūditate transactus est: quod in eum ipsum diē D. Ioannis Baptiste

solennia inciderent : cuius felicem letūq; humano generi exortū, è cœlestis oraculi promisso, totus penè orbis terrarū exquisitis ludis & àniuersaria gratulatione cōcelebrat. In hūc ferè modū, p̄petua (v̄ti rebātur,) ac propria Lusitano cum iis gentibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in indiam nuntius alatus de Emmanuelis regis obitu. Circa finem prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos, cum sex & viginti regnasset. Huic, v̄t maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæque, atque Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria per-soluta. Neque Christiani modò Reges luxere defunctum, verū etiam Ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus, idemque posito luctu, postmodū Ioanni successorī per nuntios litterasque obsequium & operā officii causa detulēre. Ioannes, anno gr̄atis vigesimo acceptis regni gubernaculis, ad propitiandum cœleste numen, ac populos in officio continendos; illud curabat in primis, v̄ti studiū Christianæ religionis antiquissimū sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit, & per litteras Eduardo Indiæ prætori mandauit; cultui diuino & sacerdotum commodis enixè prospiceret; ac nominatim, diuini Apostoli Thomæ sepulchrum in Coromandelio lictore peruestigandum curaret: darētq; operam, v̄ti sacrosanctæ illæ reliquiæ (quanquam easdem, v̄ti supra dictum est, vel earum certè partem Mesopotamia sibi vindicat, cum dignitate custodirentur. Eduardus Emmanueli Friæ; præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierat) æquatam solo ingentis amplitudinis vr̄bem offendunt Paucæ tantum pyramides, turresq;, & columnæ, miserabili è strage supererant; nec non varii colo-

ris lapides, ac ueluti porphyretica peregre giè sculpta fragmenta, quæ antiquum vr̄bis ornatum & elegantia satis arguerent; in iis uisebantur operosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantum superstitie ad orientalem plagam facello, crebris intus forisque lapideis Crucibus è vetere disciplina consperso. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cum accolæ pro certo affirmarent; primum omnium sarcire ipsum ædificium placuit, quod testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus, ad quintum ferme dodrantem apparuit locus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab sancto Dei Apostolo Thoma quondam extructum: ei templo tuendo colendoque, mercium, quæ in vr̄bem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam; accesserat obtestatio ad posteros, nè quid ex eo vestigali ac donatione imminutum vellent; paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vti ex priscorum traditione Indi asseuerabant) cadauer inuentum. Altiùs dein molietibus terrâ, quadratû, primò lateritiæ, postremò lapideæ structuræ, septû apparuit, multiplici operimento, pedû circiter nouem altitudine; ibi quodd sepultum haud dubiè corpus Apostoli dicebatur esse, adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo, (nam Indis rē eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi locum apperiunt. Immissa calci & arenæ, candidissima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis & viatorii baculi frustum, itemque vas fictile, fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è Tho-

ma discipulis cadauer, cæterum tetro ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis : vt si alia argumenta defuissent, ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Christianorum : & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, é proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit : quarum in altera eximii operis argento celata ipsius Apostoli : in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ : & commune gaudium solenni supplicatione pompæque, & priuatis omnium qui aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoque custode, claues ytriusque Emmanuel Erias Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maximè modò, per eos dies, & sacello & religioni consultum. Bientho deinde pòst, eadem ossa intra ipsam aram oeculto loco, duobus tantùm consociis Lusitanis, abdita, ac postremò Goam, Constantino Brigantio Prorege, (qui diui Thomæ tēplum in ea vrbe exstruebat (a fratre quodam Franciscano translata fuisse comperio. Circa idem tempus, quo nuntii de Emmanuelis Regis obitu in Indiam illati sunt, Idalcan otium à Narsingano bello nactus, recuperando Concano littori animum adiecit : quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis antè annis ademerat. Exiguus admodum copiis ea loca tum Lusitani tenebant, cæteris, vel ad Persicum & Arabicum sinum vel ad Molucas obtinendas, paulo antè profectis. Eius rei non ignarus Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinque millibus peditum : Lusitanos custodes, haud tamè sine cruore ac certamine, pepulit : portusque & agros oppimè fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Acenorum Abrahamus, ab eade Georgii Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iā haud dubiè affectabat imperium :

nec ferro solū, sed etiā (quo nullū acrius telū est) auro muneribus q̄; pugnabat. Ad hæc, mistæ, blāditiis accedebāt minē, & vbi cōmodū esset, fraudes ac doli. Nullus amititiæ fœderūve respectus, nulla affiniū caritas, nulla fidei vel iurisiurādi religio. Exacta iā ætate patrē, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluserat: ibidem quē, veluti nouum & inusitatum animal; illuie & squalore confecerat. Pedirensē Regem, opibus & auctoritate præcellentem, cui & cognationis vinculo & iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno. Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio, per sūmū scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius orē parte in potestatem redacta, infestis signis ad Pacenum urbē, quo pulsī confugerant Reges, pergit ducere. Peditum millia quindecim habebat in armis, & complures elephantos; ij pro equestribus copiis genti sunt, nam equos non alit insula. Cum hoc exercitu castris duamillia passuum ab vrbe positis, primū omnium, ad tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit, qui cuius Pacenus intra sextum diem ad se transisset, huic nihil, ipsi, familiæque, & bonis ipsius damni illatum iri: cæteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quæ ante dimicationem pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transiit; alii clam elapsi, in saltus auios refugere; ita, infrequentem defensoribus urbem tertiō adortus Abrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pedirensis, Daianusque confugerant; lignea quidem illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: veruntamen haud leui præsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinquaginta, & maioribus minoribusque tormentis instructa. Abrahemo nulla

dum eius generis machinæ suppetebāt; tantum ingentem vim sagittarum, quas letali inficiunt succo, & sarmentorum faces, oblitos naphtha, ad excitandum, ubi res ferret, incendium, scalasque plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, accensu stabiles, nec non feramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, ut sine certamine, si fieri posset, rem conficeret, Lusitanis per interpretem iusserat nunciari: arcem eam ad suum imperium pertinere: proinde cum bona pace abirent, secumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cum ferocius responsum inclusi dedissent, appareretque armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium iis aliunde ferretur (mare autem liberum, vicinamque Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi statuit. Atque ad vitanda hostium iacula, qua maximè virium parte erat inferior, cuniculos agere ad arcem cæpit; nocturnum præterea tempus ac pluuium ad oppugnationes captabat; ut neque per tenebras nostri collineare possent; & madefactus imbre sulphureus pulvis planè inutilis fieret; ad hæc, arietis loco, elephantos ipsos ad arcem admouebat: qui, rectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euerterent; sublatoque interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat, scalisque erectis, ex omni parte simul transcendere nitebatur & obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant; excepti obstructique ex aduerso cuniculi nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahamus, in magna copia militum, identidem alios aliosque summitteret, ipsi, propter paucitatem, assiduis panè stationibus, circa munimenta dispositi, dies noctesque in armis traducere cogeretur. Accedebat vulgata graui cælo vis mcr-

bi, & extremæ inopiæ metus, quod per intestina de more dissidia, dum suæ quisque intentus rei, publicam negligit, ad tolerandam obsidionem cibaria segniter ac malignè conuexerant. Præsidio præerat Henricius quidam. Hoc demū auctore, quod relatus nuper è captiua naui pretiosas merces in Indiâ venum asportare gestiret, non exspectato subsidio, fœdum consilium ineunt arcis deferendæ; cuius flagitii, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quam occultissimè fieret, minora primùm tormenta inuolucris obiecta, ne ab hoste dignoscerentur, in naues imponunt maiora, quòd amolendi in tanta hostium propinquitate non erat spes, ita ad plenum inferciunt, vt, si flammæ conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein pulueris exiles humi tæniæ quoquo versum, ac præsertim ad ipsius pulueris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iussis agmen claudere magistris; &, cùm iam omnes extra arcem essent, ignes iniicere. Vix dum euaserant, sarcinis quisque suis dissimulanter elatis; cùm, exorta repentè flamma cum ingenti fragore, fugam hostibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accurrunt (&, incertum qua de causa, nondum ad sulphureos cados ac muralia tormenta peruaserat) pars ad littus effusi, turbatos auersosque Lusitanos cum cede insequuntur: ac denique appulsæ ad terram naues, perculsis ac trepidantibus, magna ex parte impedimentorum amissa, vix atque ægre effugiū præbuere, dū in magno tumultu, ne simul hostis irrumpat, alii cōfestim anchoras orasque præcidunt, alii ad naues adipiscendas, colo ten^o sese in aquas immittunt. Abeuntibus cum oneraria vna nauigiis tribus per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum superstites ex incendio res machinasque

præsertim ostentant, plenum quæ cladis & ignominia
 agmen cum probris & cachinnis exhibilant. Auxit pu-
 dorem, in ipso pænè portus exitu, sociæ classis occur-
 sus; naues triginta cum omni copia rerum ab Aruano
 Rege aderant, ipsumque Regem terrestri itinere cum
 quattuor millibus peditum auxilio venire nuntiabant.
 Eæ naues, cognita præpropera desperatione abeun-
 tium, retro, vnde venerant, in patriam reuertere; &
 Lusitani Malacam delati, Antonium insuper Mirandã,
 & Lupum Azeuedium, cum recenti milite & bellico
 instrumento iam in cursu ad opem ferendam paratos
 inueniunt. Eo magis & suum factum ipsi damnarunt,
 & omnium conuitiis & maledictis excepti sunt. Et
 regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus
 cum rectore matreque Malacæ remansit, reliqui duo
 sese institorum nauibus ad Aruanum Regem suppli-
 ces contulere. Lusitani è Somatra insula in perpetuum
 exacti. Et Abrahamus, pulso mox etiam Aruano, re-
 gnis quattuor auctus, æneisque tormentis, (qui vel
 maximè terror gentem premebat) omnibus circa na-
 tionibus, atque ipsis adeò Lusitanis, formidandus e-
 uasit. Alodinus item, elatus nouo successu rerum, & à
 Bintano reiectis Georgii Albuquerqueii copiis, classes
 denuo ad vexandam Malacensem oram institit mitte-
 re, & cum Lusitanis obuiam ex vrbe progressis, ali-
 quot secunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lusita-
 num nomen, acerbior etiam odio & immanitate sæ-
 uitum est. Martinus Alphonsus Mellus cum sex naui-
 bus eò contenderat, confirmandæ amicitia & statuē-
 di commercii causa, nondum probè gnarus, quid Tho-
 mæ Petreio legato, de quo supra diximus, accidisset.
 Lusitanos adesse ubi Cantonem allatum est, extemplo
 præfectis oræ maritimæ à magistratibus imperatum,
 nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad inter-

neccionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus quamquam à peritis rerum semel iterumque præmonitus; eo facilius repentino Sinarum aduentu cum suis opprimitur; & initio quidem, ut sese concordiae & societatis cupidos probarent Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare superfederunt; dein, cum undique instaret hostis, ac nullam pacis mentionem admitteret, iniquissimo loco & conditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac navium, ut in suo regno, longè superabant Sinæ itaque circumventos aduenas partim bombardis è tuto discrepant, partim fello ac sese dedentes, in potestatem accipiunt. Mellus, cum aliquandiu egregiè sese defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediam hostium classem malè mulctatus elabitur. In captos, magistratum iussu, grauiter acerbèque consultum in carcerem conditi omnes, & pro latronibus piratisque damnati, aut pudore ac tæbe in vinculis exspirarunt, aut ad supplicium producti summo plebis concursu vel sagittis confixi, vel in frustra dissecti sunt, præconibus vetera gentis piacula & recentem insuper audaciam referentibus; quòd in regios portus ac fines armata manu non dubitassent redire, in quibus omnium flagitiorum ac scelerum paulo antè vestigia reliquissent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusitani excercentur, ne ad Molucas quidem insulas otium fuit. Rerum ibi summa penes Aroeziū erat. Hunc Lusitana amicitia opibusque subnixum, & immodicos gerentem spiritus, regina cæterique primæ res minimè conquebant. Arx insuper, eodem in primis adnitente, non

parū excreuerat: dispositaque in muris tormenta, longè lateque terrorem inferebant. Id sibi suisque iugum, per causam hospitij ac societatis impositum, regina serò ingemiscens, clàm communicatis eum Almanfore parente consiliis, fugam vna cum liberis ac præcipuis amicorum parabat: vt per eam occasionem popularibus paulatim abductis, vrbem desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Britus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repentè circumdat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum & Tabariã, in arcem asportat Regina per occultos exitus inter tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus cum frequens ad arcem accurrisset, Aroezij auctoritate & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est, cum inter cætera persanctè ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessariò susceptum fuisse, fidemque obligarent suam Boahati Regi diadema regnumque mansurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanforem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu præliis vario successu certatum est; superior tamē ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacum oppidum in summo editi montis vertice, quod insulæ Tinoris olim caput fuerat, Lusitanorum ope ab Aroezio cum multe cæde captu incensumque: & Maquienum insula, quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem ditionem vniuersa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prætorē per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gãma, dux cū aliis laudibus, tū aperta præsertim Indiæ clarus ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre im-

peritū fuit ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in iis tria millia delectæ iuuetutis ac nobilitatis, abduxerat. Vt in Cābaiana littora ventū est, (nā eā in primis regionē explorare placuerat) in sūma repentē malacia silentibus ventis, ab imo fluctus iutumuit; inde nāues inter se nutare, crepitare cōpages, tabulata concuti cēpta. Nautæ, subito pauore iēti, cū in Syrtes illatā haud dubiē classē crederent, in sūma perturbationē rerū omniū, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendā sentinā vel ad clauū tenendū recurrere. Sapientiores alij, circūspectare fugā atque doliola ac tabulas ad enatandū arripere; ipse imperator initio nequaquā expers timoris ac solitudinis fuit: sed mox comperto eū esse terræmotū, (quem nauigātes quoque sentire non dubiū est) ad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cābaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo defūcti Lusitani, Cocinū incolūes deuenēre. Vascus accepta prouincia, dū à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit: nomēq; Lusitanū in pristinā dignitatē conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum excessit è vita. Vrbi Goætum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir; is, continuò in Gammæ locum suffectus è successionibus, vt appellant; quarum est ratio eiusmodi: Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorē aut scribā, nunc apud Goanum Archiepiscopū, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est; quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautiùs celendam, adnotatum regio ipso chirographo latet nomen illius; qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit, è Regis auctoritate substituendus est; iis autem codicillis ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta

successio : ita , vt , si eius qui primo loco nominatur ,
 copia fuerit : secundum codicillum resignare vel ape-
 rire sit nefas . Ergo , vbi Prætor morbo aliòve quopiam
 casu decessit , consilium cogitur ; ibi , coram Archie-
 piscopo & magistratibus , qua diximus obseruatione ,
 vt nullus aut fraudi aut errori sit locus , codicilli & si-
 gna soluuntur : cuius primum exierit nomen , huic de-
 fertur imperium ; reliqua nomina rursus occulta ad
 Regis nutum arbitriumque adseruantur . Id , ne per
 summi magistratus obitum prouincia diutius orba pe-
 ticlitaretur , neu ob id ipsum inter præfectos certami-
 na existerent ; sapienter in tanto locorum interuallo
 prouisum est . Per hunc modum renuntiatus Prætor
 Henricus , ad regia negotia conficienda , Cocinum pe-
 tiit : & ex itinere multos Arabum parones , Malabari-
 ca onustos fruge , vel cum ipsis oneribus cepit , vel dis-
 sipatos in littus eiecit . Tumultuantes præterea ad Ca-
 nanore piratas , sociis Regis rogatu compescuit , &
 vicos aliquot eorum exussit . Inter quæ , ad Calecu-
 tum , ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax
 est . Odiosæ primum controuersie inter negotiandum
 exoræ ; & partis vtriusque animi suspicionibus irrita-
 ti : dein vltro citroque factæ iniuriæ : postremò , insti-
 gantibus è consuetudine Saracenis , bellum exarsit .
 Hisce rebus cognitis Henricus Prætor quinquaginta
 variæ formæ nauibus , in quibus erant duo armatorum
 millia Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit ;
 ibi , cum ablatas res nequicquam repetiisset ; munitū
 denuo locum & celebrem terra marique simul adortus
 pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit , ac direp-
 tum incendit . Multa inde relata tormenta : quorum a-
 liquot antea Lusitanorum apparebat fuisse . Lusitanus
 desertor ac transfuga præfuerat vniuersis , huius pro-
 iectum humi cadauer densis concisa vulneribus facie ,
 vix

vix vt agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectum vrbs Calecuti proacetus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures; in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, variis locis ignem suburbiis intulére. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus, leicas in Septentrionem ferè sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit; curuo in theatri modum & accliu littore is portus est, ac mirè facto ad jacula certis in omnem partem ictibus dirigenda; eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, stationem habebant parones ferè centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuersis, vt duplici vallo tormentisque aptè dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregiè tutum videri posset. Henricus, comperita hostium multitudine, sub ipsam portum anchoras jacet; inde contemplatus naturam loci, & genus operum ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus è partibus vno tempore, distinendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitionum inuadere; ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu facto, ad læuam ducit, classiariis imperat ad hostium naues recta succedant; ita, clamore sublato, simul à fronte lateribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iam pridem institutis, tormentorum copia suppetebat; eo maiori tenebantur spe Lusitanum congressu arceri, & jaculis eminus obrui posse; quippe seminudi ipsi patente ad plagas corpore, Hispanienses gladios & ingentia pila galeasque ac thoraces horrebant.

Verum eos longè fefellit opinio. Siquidem inter jaculandum coortus è tormentario fomite fums, ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregiè tetexit; & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepserant, & intra munitiones coniecerant signa, priùs parè quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus tum pax à Calecutano toties per fraudem violata, acuebat iras. Nec diutius tulère dimicationem hostes. Pauci tantùm coniurati ad extremum vsque spiritum acriter obstitere; cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostium cæde, non plus quindecim è suorum numero amissis, vulneratis duodequingaginta, & oppido & classe hostili potitur. Inter ceteram prædam, tormenta variæ magnitudinis aucta trecenta & sexaginta, minorum fistularum ingens numerus, parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique; reliqui flammis absumpti: ac postremò totum oppidum, subiectis per iram ignibus, conflagrauit. Lusitanus, gemina intra paucos dies victoria lætus ouansque, Cananoram inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea Calecutano erat imposita littori, quòd, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacià paruis nauigiis accessum præbet. Iamque hyems aderat, eo acriùs Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militarès copias & omnem oppugnandi apparatus vndique contrahebat; vt interrim vel operibus ac vi arcem caperet, vel necessitate ac fame Lusitanos in deditionem acciperet; itaque ex-

templo, præfectus cum duodecim ferè millibus pedum, ad urbem præmissus; quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodæ expugnationi cū Solomano Turca interfuerat; hoc maximè artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes ferè octodecim, ad dimidiatæ lunæ figuram amplecti arcem instituunt, & ex vtraque parte, quæ vallum in mare desinebat, arcendo navali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis idibus totum littus abraderent; dein, per ambitum fossæ modicis intervallis, propugnacula quinque exitabant; unde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis moenia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisque, & instantibus præfectis, breui ad exitum peruenere. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant; præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis avidus; is, cū nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hostem apte locatis; & per expedita nauigia Prætorem Henricum de statu rei Calcutanæ fecerat certiore. Sub hæc, ineunte Iunio mense, cū hyems in ea regione sæuisset, Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis plerique, alii gladio & parma, alii etiam ferreis fistulis instructi conuenerant; in speciem despicabiles cæterum usu armorum & corporum agilitate metuendi. Vt ex copiæ confedere? Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit, rudique ad eiusmodi commenta barbaro certam cū admiratione fidentiam iniecit, arcis breui tempore potiundæ, atque id

ipsam vti quàm minimo Indorum dāmno fieret, Siculus, petito colloquio, Lusitanos, cū aliis rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, institit ad deditionem hortari. Verū eiusmodi oratione tantum abfuit vt Limæ constantia moueretur; vt etiam ad laceſſandum hostem vltro cū paucis eruperit; sed magna fuit merces audaciæ. Concurſu ab hostibus factō, parē circumuēnti Lusitani, multis acceptis illatisque vulneribus, ægre ad suos receptum habuēre. Inde exasperatis vehementiūs animis, magno conatu & oppugnari & defendi arx cāpta. Tormentis vtrinque certabatur: ē quibus erant Calcutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti, & si qui muris inciderant, egregia laterū & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes, & vbi hostis arcī succederet, confertæ ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque afferebant. Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi vel examinari conspiceres. Verū ea damna hostes, vt in tanta militum copia facile sarciebant: cum desertarum stationum loca alii subinde alique supplerent, faucibus ac fessis integros recentesque submitterent. Longē iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ipsa, qua laborare semper solent paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum suo quemque manipulo collocauerat; ipse reliquos ē præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere & obire ad repentina pericula posset. Verū & militem conficiebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ

pariter ac nocturnæ vigiliæ; & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat; quarum alteram Christophorus Iusartes, alteram Eduardus Fonseca ducebat. Iusartes feliciore cursu paulum antegressus, propius ab Calecutano littore constitit. Fonseca, quod tardius aliquanto nauigasset, ventis repentè cadentibus ab longiore spatio anchoras jecit. Ad eas conspectas naues, erecti partis vtriusque animi, inclusorum, optati auxilij spe, obsidentium metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cederent: & locus ipse suspectus ià dudum mentes Indorum curasque conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cùm ad littus accurisset, animaduersa paucitate eorum qui aduenerant, (non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur) ne descensionem cum euidenti periculo tentarent, nutu & significationibus admonebat; & ex ipso auxilio plerique, conspectis Indorum castris & frequentia, subeundam eiusmodi aleam pernegabant. Verùm Iusartes cupitate gloriæ omne discrimen impauido vultu contemnens, cum triginta quinque voluntariis in paronem desiliit, cæteris custodire nauem, & vbi primùm terram attigisset, missilibus procul hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum loricæ os, actuarii prora dirigitur, quo subeuntes faciliùs protegeret statio Lusitana; sed illuc nautæ dum pari conatu enituntur, interea (vt sit paronem paulo infra eum locum vehemētor æstus abripuit. Eo ferocius progressi extra vallum barbari complures instare: atque, vt erant nudi, sese ad prohibendum accessu hostē aquis immergere. Nec Lusitani leuius è parone se certatim eiicere; ibi conserta in vadis manu, quā acerrimè dimicatur. Cæteri ad

spectaculū intenti, propter ancipites ictus, ne suos im-
 petant hosti permistos, jacula cohibere coguntur.
 Cū aliquandiu dubia sterisset pugna, Lusitani ad ex-
 tremum deprimentibus vestimentis ingenti labore e-
 luctati, quatuor ē suorum numero desideratis, pluri-
 bus faucibus, cum magna vicissim hostium cāde, intra
 lorice fauces audacissimē penetrarunt: ac nihil pro-
 pius factum est, quam ut instantes ab tergo Indi simul
 irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cer-
 nicii constitit fortitudo; is, cū iam introisset muni-
 tiones, & fatigatus & faucibus, circumuentū respiciens
 præcipuum ē commilitonibus quendam; recurrit pro-
 tinus: ac laborantem, summotis acriter Indis, rece-
 pit intutum, magna vel mercede vel gloria: quippe,
 omnium consensu ciuicam promeritus coronam; ipse
 post dies aliquot ē vulneribus exspirauit. Sed interim
 dum ad mare Lusitani præsidiarii suis adiuuandis at-
 que intromittendis insistant; ex altera parte frequen-
 tes barbari, desertas rati stationes, arcem scalis inua-
 ferant. Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum prom-
 ptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scande-
 re Malabarem, contis, gladiis, telis, igne deturbat.
 Erant Lusitano varia nouæ artis jacula, ad hostem co-
 minus eminusque impendendum. Sed ē propinquo nihil
 Indos atque terrebat, atque incendiariæ bolides; quod
 est inuentum eiusmodi: Ollam ex argilla semicocta,
 quo facilius deinde rumpatur, circumdatis ansulis tri-
 bus quatuorve, sulphureo complent puluere, & os-
 culum diligenter obturant; tum ad eas ansulas igniti
 funiculi ē gossipio vel stupa alligantur; vbi ad conie-
 ctum eius teli ventum est, contorta brachiis olla re-
 pentē diffringitur, & simul arreptis ē fomite ad alli-
 gato fauillis, ingenti circumstantium damno, flam-
 mas edit inuitabiles; quod missilium genus in præliis

dūtaxat naualibus primo vſitatū, ad terreſtria quoque certamina exitiabili cōmēto deinde trāſlatum eſt. Hac maximè perniciè repulſi à mœnib⁹ Indi vſtulati cū infana trepidatione ſeſe intra munimēta recepēre. Interea præfectus nauis alterius Fōſeca quāquā probè animaduerſo discrimine eorum, qui in littus exſcenderāt, paratus tamē aleā, ſi res ita poſtularet, ſubire p̄ litteras ad ſagittā reuinctas quæ ſuit ab Lima quid ſibi tali tēpore faciendū cēſeret. Ille verd⁹, eadē vſus arte ſagittæ de cōſilii ſentētia reſpōdit: Nequaquā ſe Fōſeca ſuoſq; in apertū aded periculū obiiceret, tutū in arcē introitū haud minus quingentorū Luſitanorū præſidio poſſe obtineri Proinde rediret Cocinū properè, ageretq; cū Prętorè diligēter, (ad quē ſimul ipſe ineandē ſentētiā ſcriptas litteras dabat) vti militū quingētorū ſpectata virtute ſubſidiū, & ſulphurei pulueris vim, & ad obſidionē tolerandā alimenta ſubmitteret. Cū hoc reſponſo Fōſeca per inſenſos inſeſtoſque fluctus hyeme ſumma Cocinū reuertit; & Prętor cognito ſuorū periculo, Antoniū Syluiū ad opē obſeſſis ferēdā cū aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplo proficiſci iubet; ipſe interea claffi ornandæ operā dabat: vt cū primū ſe aperuiſſet mare, cum maioribus copiiis eò contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutum allata, conſeſtim Zamorinus, antequam incluſis accederent vires, omni conatu rursus oppugnare arcem aggreditur. Neque Sículus architectus, egregiè ſeſe barbaro venditans, incitatiſſimæ deerat ipſius cupiditati; aggerē ex Turcica diſciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea ſub terras agebat; locis etiā quibusdam ſtatuebat oris vaſti mortariā, è quibus in ſublime acta ingentia pondera cum horribili ſtrage in arcis tecta deciderent. Sed operum eiufmodi, quæ Zamorinum ina-

ni fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam expectationi respondit euentus. Indi telis ac missilibus ex aggere deturbati, cuniculi excepti cuniculis, mortaria quæadmodum, vbi à perito magistro locantur, magnū hosti detrimentū important; ita, si artificium absit, in eandem partem regionem recidente globo machinatoribus interdum ipsis exitio sunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquum spei in sauitia hyemis & fame reposuit, neque ea spes fefellisset hominem, si arcendos comatus vel modicam classem instructā in proximo tenuisset. Ex quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluio duce ab Cocino premissi, quāquā atroci tempestate disiectis nauibus; tamen vt sese ex iactatione refecerant, alii subinde atque alii Calecutum accedebāt. Lima, fatigatis iam & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnā inopiam metuens, modica militum auxilia recusabat, assuturum mox cum iustis copiis Henricum expectans. Tantum sulphurei pulueris & comatus presentem expetebat copiam. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in arcem inuecta; & vulgo iam è muris, Lusitani, suadenti deditionem hosti recentes carnes, aliaque cibaria, & ipsum denique in delicias betele ostentabant. Ea res Zamorini contudit animos; & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor; is, tum à mari tum ab arce tormentis hoste summo, cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terram exposuit; immissisque intra hostiles fossas audacissimis è suorum numero, cum ex aliis quoque partibus alij ad vallum intrepidè subiissent: ad tria Indorum millia partim ferro partim igne deleuit: in quibus ipse quoque architectus, prodiæ ac desertæ

Christianæ fidei noxam luit incendio; è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidère saucii relati amplius ducenti: & Henricus, proruto Indorum vallo, fossisque oppletis, idoneo prope arcem loco castra communiit. Inde Zamorinus & suorum territus strage, & simul veritus, nè in proxima palmeta Lusitani sæuierēt, (quo detrimento, vt supra diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) missō caduceatore inducias petiit: in quatrimum datæ; interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit, eo maxime, quòd Zamorinus insignem quendam è Cocinenſi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertæsus Indicæ leuitatis, & Mahometanæ perfidiæ, præsidium abducere ab Calecuto, arcem à fundamentis excindere statuit: præsertim quòd ita velle Ioannem Regem è commentariis Vasce Gammæ didicerat; ergo, muris & propugnaculis, opere subterraneo, sulphurei pulveris de more copiam subdi iussit; dein militibus, & machinis, omni que instrumento raptim in naues imposita, (cuius rei facultatem & natura loci & nautica turba præstabat) ignes cauernis iniecti; & barbaris illico, si quid fortè prædæ relictum esset, stolidam temeritate in arcem ingressis, (tanta inest hominibus rapiendi libido) interim è specubus cæcis erumpentes momento flammæ plerosque hausere, & cum horribili strepitu mœnium structura dissiliit. Atque is finis & arcis & obsidionis fuit. Henricus, incolumi classe & exercitum Cocinum reuectus, alios aliò præfectos dimisit; ipse inde septendecim nauibus Cananorem petiit: ibi, dum expeditionem in Cambaiam Diuque meditatur, cum non toto biennio rem Indicam administrasset, grani oppressus morbo paucis diebus è vita migravit anno post Christum natum M. D. XXVI. Hoc Prætor fama nominis Lusitani resflescere visa

quodammodo, req; ipsa comprobatum est, tanti militem quanti ducem esse. Atque in ciuilibus etiam rebus nō vulgari prudentia fuisse dicitur: & quod perarum in eiusmodi prouincia est ab auaritia & à sordibus alienus. Sub idem tempus ad Malacā pariter bene gesta res est. Alodini copiae, cum vrbem terra marique vehementer vrgerent perpaucis egressis obuiam Lusitanis, cum ingnominia fusae & fugatae. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusitanorum exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsederat; ex eius exercitu caesi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum ē nostris desiderato. Et ē Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cum littoribus arcerentur, fœde tēpestata ad insulam trecentas inde leucas abrepti sunt; incolae; moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese per nutus, & nonnulla Molucensis linguae commercia, in consuetudinem extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate sexus vterque est, promissa barba & capillo sunt viri, pramollibus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus spinis piscium proferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis & regionis erat insula; tum primum, à nauclero Lusitano; dimensis caeli plagis, nauticam in membranam ex arte relata est, deque ipsius naucleri nomine Gometii Sequeriae insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis exstitit. Heetor Sylueria cum aliquot nauibus Erythraeas angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem urbem incolunt, accessu prohibere conati; audaciae parrhas dedere: profligati qui cum armis ad mare prodierant, oppidum captum & direptum est; & insulae drę Mazua & Dalacca, quod fescij populi infestos praetereuntibus Lu-

fitanis præberent, ab eodem Sylueria domita, & annuo stipendio imposito, in ditionem redacta. Simul, Æthiopica legatione perfunctus, anno sexto quàm ad Arqnicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus. Accessit ab Æthiopico seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus: itemque cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petiit, ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cum Cæsar coronatus adesset, Clementi VII, vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium solenni cum adoratione & pedum osculo detulit.

LIBRI OCTAVI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER NONVS,

HENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascarenia, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob id ipsum apud omnes ordines gratiosus. Verùm illud erat in ea successione incommodi, quòd, nisi vertente anno, Mascarenias Malaca, propter tempestatum rationem, abesse non poterat: cùm interea simul à Calecutano & Cambaiano Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maximè causam, Alphonsus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neque expectandum è tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset ciuis, & regis rei quæ publicæ amantior; eo æquiore animo ferre oporteret, in tanto talique discrimine, salutis communi potiùs, quàm proprio ipsius honori consultum. Aduersus hæc

amici Mascarenia tendere, tam insignem iniuriam deprecari, ac postremò denuntiare, haud leuiori quàm quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis odiis ac certaminibus materiam utique præbituram; nec verò dubitandum, quin ipsa dulcedo imperii, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam, alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura. Cum hisce aliisque difficultatibus non inueniretur exitus, multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est, ut tertium codicillum inspicerent, prouinciamque nouo successori mandarent ea lege, ut ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascarenia confestim redditurum se iureiurando promitteret. In hanc sententiam conuenire omnes: & resignato palam Codicillo, Lupi Vasa à Sancto Pelagio (contracta ut assolet voce Sampaum appellabant) nomen apparuit, qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, sese Mascarenia, ut primùm adesset, honore cessurum: Præturam interim iniit: cognito quæ prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidia maria, destinauit: ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille, Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarii mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorem petiit: ibi, dum commeatus in classem imponit, subitò certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere, paratos ad exitum, quæ prima sese occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in angustiis deprehenso quamprimum inauderet. Ergo sublati anchoris eò contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi

plena, non modò in tam dispari numero copiarum, sed etiam quòd contra omnem eiusmodi casum egregiè sese Mahometani munierant Fluminis alueum de more fixis vtrique sudibus atque cancellis in arcum ita coëgerant, vt singulis tantum nauigiis aditus pateret; cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abdiderant locis, in quos illata ex alto nauigia sese induerent; & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narsinganæ ditio- nis, omnia illis ad victum necessaria suppetebant. Hæc Prætor cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatoriis nauigiis obeundo per se nocte sublustri notasset, submissis primum vrinatoribus, laqueos funesque prætentos ab imo præcidi iussit: dein sublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis, aduerso flumine subiit; præibant obtektæ centonibus & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ, tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisere: quibus propter assuetudinem haudquaquam exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto sese Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat, & dextris gladiisque res geri capta est; tum verò iniecta formidine pulsivndique barbari, & magna cum cæde præcipientem in fugam auersi: ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narsinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani complures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potitus receptui cani iussit, suosque à præda & ab in-

sequendo vltra haste cohibuit. Apotheca & diuersorum erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus & merce pretiosa refertum. Eam apothecam Prætor & hostiles vna lembos incendi iussit, octoginta ferè tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostium strage Lusitani desiderati plus quattuor; quo tristior acerbiorque Calcutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt non retentæ quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitiæ, magis in dies hominem pœniteret, Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptum dari contra fœdus cum Idalcane ictum, & præterea, armatas inde tririmes ad oram infestandam egredi pro certo compererat. Appropinquanti, nouus præses loci, quem Indi Tanadarem appellant, vnico nauigio prodiit obuiam supplex: & culpas omnes in eum, cui successerat, transferendo, seque affirmando, vti oporteret, in fide officioque mansurum, haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum: renouata pax, ita, si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur. Eductæ exte omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sētētia gestis rebus, Goā victrici classe cōtēdit. Inter hæc, Ioannes Rex Hērici Menesii morte nōdū audita, quattuor miserat in India naues, & cū iis noua successorū nomina, ac separatim ad Mexiā Quæstorē litteras, quibus erat in extremis, vt superioris tēporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosque, vt erant, in reditu ad se perferret, recentibus hisce vteretur, si forte Menesiū è vita discedere contigisset. Eā clausulam Mexias, quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicatur, ad res nouandas arripuit; E regiis litteris ad consiliū refert, quādoquidem vetera inania fecerit Rex, de

nouis diplomatibus aperiendis : quemcunque illa iusserint , hunc denique iustum ac legitimum Indiæ Præ-
torem fore. Hæc , præter omnium expectationem , à
Quæstore dicta , magnos animorum motus fecerunt :
ac ferme aduersis auribus (uti par erat) accepta rela-
tio. Inter cæteros , Vascus Deza , Cocinensis arcis præ-
positus , apertè disseruit , nõ modò superuacaneã , sed etiã
perniciosa eã inspectionẽ futurã. Nuper declarato Præ-
tore Mascarenia , per causam absentia , dignitatem op-
timi & clarissimi viri haud obscurè impugnata , su-
perinducto contra omne ius fasque nouo successore.
Cum inde certamen ac periculum ingens non sine cau-
sa timeretur , iureiurando ac promisso reddendæ adue-
nienti à Malaca prouinciæ , id periculum Dei benigni-
tate discussum. Quid opus esse , certis & constitutis
iam rebus denuo solui codicillos ? & pessimo publico
labefactari concordiam & pacem , cum tantum belli
penè in manibus sit , cum tot undique terrores immi-
neant ? Nam quodd huic actioni regia prætexatur man-
data , profectò si in tanta regionum distantia , cum Ioan-
nis ipsius consulendi facultas desit , ad interpretatio-
nem regis voluntatis atque iudicii referenda sint om-
nia , nulli dubium esse debere , quin Mascarenia delat-
um è prioribus codicillis honorem , non quietis mo-
dò , sed etiam hominis causa ratum , inuiolatum ac pro-
prium esse Rex iubeat. Id , vel ex eo apertè intelligi ,
quod veteres codicillos ad se clausos atque obigna-
tos referri mandauerit : quos ille si vel apertos irritos
omnino esse voluisset ; id ipsum utique disertis verbis
adscripturum fuisse. Proinde supersedendum hoc suc-
cessionis malè auspiciatæ periculo noua Regis exspe-
ctanda responsa , atque interim coniunctionem animo-
um atque consensum , quo vno maximè inter hostilia
irca omnia Lusitanæ stent res , omni studio & cura fo-
uendum

uendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimo ex oraculo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo ante Ioannes Rex à nauarchis, qui ex India illo ipso anno redierant, audita morte Menesii, & Mascarenix successione, veritus, è missis ad Mexiam quas dicebamus litteris, ne quid controuersiarum existeret, Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submisserat ad ea renocanda mandata, & Mascaranix nominationem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei promontorio, circa sancti Laurentii insulam naufragio periit. Inde, non ad liquidam explorata Regius voluntate, cum plerique ex equo & bono agendum, & cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo, premendoque verbis iis que retulimusex epistola Regis pernicacia & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur, ii primo loco Prætorem declarabant Lupum Vasæum ipsam, qui secundum in priore nominatione tenuerat, itaque elatus hoc de se iudicio Regis profiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam, & ad arcendum honoris aditu Mascaraniam, si promissa repetere instaret, omnia præmoliri constituit. Ea re multorum animi grauer offendit, nonnulli etiam Vasæi imperium detrectare palâ ausi. Interea de interregno, & Mascaranix successione, deque vicaria Vasæi munere; Malacam litteræ nuntii que peruenierant. Et satis compertare, vtriusque Indiæ Prætorem Mascareniam ritè consalutauerant socii colonique; proinde, ne quid se absente respublica incommodi acciperet, maturadum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non expecta-

ta motione quam vocant, reclamantibus naucieris citiorem Indiam petere intendit; neque impunè cessit illi temeritas; ab Pulo puarem insulam tenuit primum; ibi dum stat in anchoris, subita procellæ vi, malo diffracto, lacerisque armamentis, pænè submersus, Malacam retro, vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis appetens erat Mascarenias. Ergo dum anniuersarius recurrat Eurus, ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquerque antè tentarat, hærentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum insulam oppidumque Bintanum omnibus modis parat excidere. Fortè tum Malacæ substituerant præfecti aliquot Lusitani, Borneum iusulam alii, alii Molucas, alii Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modò expeditionem, sed etiam operam suam in idipsum enixè offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vndeuiginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus ferme sexcentis impositis, ad Bintanū vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam pontē urbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis, plurimisque tormentis ad idonea loca dispositis; præterea, quam acerrimè defixis in imo longuriis, tignisque lapides molares impactis, vt pondere ipso detinerentur, obstruxerat portum: & super hæc, opem à propinquo regulo Patiensi petierat, Lusitana classis, ob naturam vadosi maris & frequentes insulas, cum tardè admodum nauigasset, ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contemplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Cælius, retulit falces portus, nisi euulsis cancellis, omnino esse impenetrabiles; portò descensum ad urbem planè exitiabilem fore: adeò

locum & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere, pontem ipsum, (vti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celliori naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximia fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Ebo-rens, Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta : & nauis, partim validis asseribus pluteisque, partim etiam culcitris & gossipio, quæque alia sunt missilibus eludendis, egregiè tecta. Hisce mandatum, vt ostio repurgato, & faucibus vtcunque patefactis, pontem inuaderent : laborantibus in tempore subsidium affuturum. Tum ad breuia vitanda, catures duo, biremium instar prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Primus labor aperiendi aditus fuit: adacta ad imum tigna, immixtis ductariis funibus, ergata conuellerenitebantur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ rimia contentione sanguinem eubmerent; atque vt initia sese dabant, multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alij aliis, dies noctesue dant operam, noua repente ab alto conspicitur classis; tres & triginta erant lanciaræ à Panensi regulò missæ: quibus, præter varios comæatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Eare animaduersa Mascarenias, ne si propius accessisset, elatus recenti subsidio Bintanus confestim erumperet, ancipitique prælio Lusitani postmodum vrgerentur; anteuertere, & eum parte copiarum ipsemet quàm longissimè obuiâ ire Panesi decreuerat: sed præfectorū dein precib⁹ victus, ne se temere in discrimē obijceret Eduardo Cælio cū lâciaris quatuor, calaluziis quæque (eiusdem ferè magnitudinis vtræque aflu-

sunt) id negotii dat; ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari, quamquam multitudine superiores, tamen & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant, seminudo corpore, sagittis maximè freti. Ergo, vti propiùs ventum est; primum bombardæ fragorem & radiantia fulgetra nō tulère. Perterriti, aliquot suorum amissis, turpem in fugam extemplo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis lanciaræ viginti tres, ad proximam insulam directis proris in littus eiectæ, & certatim exilientes barbari; nullo nisi vitæ respectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illacque dispersi; reliqui, cū insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coelius, haud parua sine vlllo suorum sanguine parta victoria, relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Mascareniam cū ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli processerat; hīc verò longè acriùs desudandum Lusitanis fuit, dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt, atque alii recentia foramine raptim obturant, alij, conceptas exhauriunt aquas alij pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentemque se remigem, adhortantur. Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisque munitam, celeberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus, quinto decimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omnium cōspectu claustris effractis, hostem ad interiora pene-

trare sint passi. Confestim è gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, vt in ipso fluminis impetu naui in vadi feretur. Sed Lusitani, fraudè, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluserant. Ea quoque spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenam præfectam, lanciaras vndecim raptim deducere, & cū quingentis armatis interclusā à cætera classe nauè inuadère iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxiliij superueniat, custodibus edicit, quàm intentissimas pro vallo excubias agant, &, vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætereuntes exerceant. Vti imperauerat, factum. Laqueximena lanciaris momento deductis instructisque, nauem petit infestus: ac ne quicquam arcere conante Lusitano, circumuentem barbari à prora maximè ascendunt: cumque abundante multitudine integri succederent fessis, & paucitate, & labore, & fulneribus fatigatos Lusitanos capta iam prora, ad malum vsque summo uerant. Ibi Serranus grauitè saucius, egregiè dimicans cadit, & pro mortuo habitus, collectis dein vt cunque viribus, acrior in pugnam resurgit. Verum libero introitu, irruentibus aliis super alios Mahometanis, nulla ope obsisti iam poterat. Cùm in eo statueret esset conspicatus Mascorenias è prætoria discursum hostium, & circumfusas naui lanciaras, atque ex ipso numero & vociferatione haud absurdè coniectās, præsidium in extremo versari discrimine; confestim Eduardo Cnelio, & strenuis aliquot assumptis, in balaucum, quod lænioris nauigiis genus est, ad fallenda missilia, desiluit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorum pulsu præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locum certaminis appropinquat: dissectisque ignifera bolide lanciaris, qua proximum est, conscendit nauem; atque vt prope serum au-

xilium suis iam iamque captis, ita vniuersum gaudiū
 & requiem attulit, neque ascendentem (adeò certami-
 ne occupati erant introrsus dimicantium animi) sensit
 quisquam recentes dein, respirantibus cæteris pugnam
 capessunt: neq; ea diuturna vel ambigua fuit, Exterri-
 ti nec opinato aduentu hostes cessere primum, dein,
 cum dolor cadentis ad irritum rei ad rabiem atque ad
 iterandum certamen accenderet, cæsi, ad vnum quot-
 quot nauem intrauerant; & è Lusitanis, (quod parnè
 fidem excedat) in tanto sauciorum numero, ne viuis
 quidem amissus. Mascarenias, per summam fortitudi-
 nem præsidio seruato magnam sibi ad omnes laudem &
 gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne denuo bar-
 bari nauem adorirentur; vel rates, vt solent, secundo
 flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitte-
 rent: adiuuandi ratione vires, & rei sine mora perfi-
 ciendæ, tale consilium expedit: Duæ, præter amnem,
 ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita
 est, munimentis & custodiis obtinebat hostis; altera,
 propter vligines & paludes, inaccessa & clausa puta-
 batur. hoc ipso itinere, quo minùs erat suspectum,
 Mascarenias noctu pontem aggredi statuit: atque vt
 ab eius rei sensu quam maximè Mahometanos auerte-
 ret; quasi à vallo urbem inuasurus, ab ea parte pluteos
 erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet:
 inque hac statione primis tenebris Sanaia præfectū
 Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum
 auxiliariis collocat. iis mandat, vt cum primum à
 ponte micantes viderint flammæ confestim clamorē
 sublato, continentibus tubis, tormenta displodant,
 & quam tumultuosissimè ex eo loco oppugnationem
 ostendent, hostemque inde omni ratione distineant. ip-
 se cum cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, pri-
 mæ vigiliæ silentio, tria millia passuum à ponte, di-

uersum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati, cum alibi umbilico, alibi humeris tantum exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pontem attulere. Quarta ferme erat vigilia, gratissimæ quietis hora est: & peruigil in naui Sarranus ad incendium ollas è composito paratas habebat. iis Mascarenia iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit, & in id ipsum intentus è conducto Sanaia, clamore tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenam egregiè cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis castelli portas & claustra perfregerat. Inde prælio in urbem illato, cum cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant: ille inania videlicet ex inconsulto metus ratus afferri pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat, Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum verò Alodinus, consenso propè elephanto; fugam arripuit; & mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omissa in præsens præda, vnum tyrannum petebāt) ad pedes, ne dignosceretur, degressus, deſas primū petiit siluas: dein, parū tutā ratus insulam, occultis itineribus ad mare se cōtulit, atque ad Vgētanā cōtinentis orā trāsmisit, ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, abſūpt⁹ est. Lusitani interea, dimissis per omnes insule partes, qui tyrāno indagādo, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanum oppidum, cæso aut dilapso præsidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cum & reliquis testis, tum verò regis ædibus prædam exhauferant. tormen-

ta in super, & quidem ænea pleraque, reueſta omnino trecenta, quorum non pauca Luſitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes inieſti, triduoque omnia proſus abſumpta. Sub hæc, pulſus quondam ab Alodino dynaſta Maſcareniam viſtorem: diſt ſupplex: ac tyranni queſtus iniurias, non modò pacem impetrauit: ſed etiam in ſolum reſtitutus eſt legibus iis, vt Ioanni Regi annuum perſolueret veſtigal; arcemque aut propugnacula non niſi ex auctoritate Luſitani Prætoris exſtrueret. Per eoſdem ſerè dies, haud contemnendæ rei ſpes, cæterùm inani ſucceſſu, Luſitanis aſſulſit. Sunda eſt oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens; id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro eſt etiam cùm aliarum frugum feraci, tum verò egregij piperis; ei tum oppido Mahometanus dynaſta imperabat: is, finitimo bello cùm valde premeretur, coaſtus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Maſcareniam deſtinarat: ac ſimul idoneum Luſitanis apud ſe locum & exercendo mercimonio & arcis ædificandæ promiſerat. Maſcarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis peracto demum Bintanenſi bello, Franciſcum Salam cum aliquot nauibus, &, præter aliam turbam, Luſitanis trecentis miſit, nimis lentum perditis iam rebus auxilium, quippe hoſtes interea Sundam expugnant, locumque operibus nouis & valida militum cuſtodia ſepſerant. At Luſitanos, à Bintano, proſectos, in conſpectu pænè Sundæ atrox tempeſtas oborta diſperſit. Lembo etiam vno ad terram alliſo, circumuenti à barbaris & cæſi triginta, nequicquam inſpectante ac miſerante procul Eduardo Coëlio trierarcho; inde hoſtilia eſſe omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cùm ad Sundanum littus tandem aſſuliſſet, vi

armisque descensione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Caterùm capti Bintani fama in primis lata cùm vniuerso nimini Lusitano ac sociis accidit; tum iis præsertim, qui Malacensem oram incolebant; magno quippe eorum detrimento, Bintani prædones, non mare solùm infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant, Et Mascarenias, insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successionem, è regis litteris accidisset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi Vascus, vti receperat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & juncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeticum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primùm. Ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutatus, acta Mexiæ, & occupatam à Vasco prouinciam graui cum dolore cognoscit. Neque tamen idcirco despondet animum. Experiundi causa Cocinum prouectus, quatum in vrbe Mexias agebat, cum egressum è nauì & introitum in urbem perficaciùs tentasset. concitante populum Mexia, vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, repellitur. Perculit grauitè ea res insolentem iniuriæ virum; nec deerant suasores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam iniuriam accendere niterentur. At ille, de communi salute sollicitus, ac memor moderationis eius, quam Alphòsus Albuquerque in re simili præstitisset, iracundiæ temperare, & jure potiùs quàm ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primùm reposcenti Regis nomine classem cum nauali instrumento Mexiæ tradit,

vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cùm à Simone Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur, omni non modò vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso quia etiam dromone sociisque relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris Goam ad Vafæi colloquium rectà contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduentare Mascareniam, cùm ab amicis & necessariis ipsius, magna & inter ipsos & cū aliis gratulatio facta facilèq; apparebat, simulat quæ præsentis Mascarenia copia foret, consensu maximæ ciuium partis, coactum iri Vafæum vel magistratu sese abdicare, vel certè rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vafæus, Antonium Sylueriam & Simonem Mellum, propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Mascarenia denuntiare, in Cananoris arcem extemplo sese recipiat, ibique se ad Vafæi nutum in libera custodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere constrictum vinclis Cananorem asportent. Nil recusatum à Vafæi cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quàm maximis coactis copiis, maritimos additus occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus est; præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent: dein Vafæi exposita mandata cum minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret, non recusauit: vt Verò Cananorem se rediturum, atque ibi custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixè petebat, vt inermi sibi urbem intrare, & cum Vafæo coram disceptare permitterent. Hæc identidem expostulanti, Regisque implo-

ranti fidem, clarissimo viro, per summam indignitatem iniecti compedes: atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio præfecto adseruandus cum jureiurando committitur. duo item comites Mascarenia, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincla catenasque coniecti. Hisce actioninibus, qui & magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vaseus publicæ salutis & otii causam prætexebat; videlicet, ne per Mascarenia introitum, ab rerum nouarum cupidis & factiosis hominibus, tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemoratium. Mascarenia cum egregia merita virtutesque, tum verò causæ bonitatem, quæ fretus nihil nisi jus posceret: cum Vaseus interea, nimirum ex conscientia sibi dissidens, grassaretur armis, omnique ope iudiciū subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri) permotus Vaseus, ingnes aliquot è Mascarenia fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum aut fallax, quàm humana consilia. Quod vnicum remedium opprimendæ seditioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque ut eius rei fama peruasit Indiam, (adeò lenibus medicamentis gaudent homines; tristitia & acria & aspera detestantur) extemplo alienati à Vaseo multorum animi: & Mascarenias occasione capta, per litteras & coram deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo iniuriam, & vim, & sæuitiam inimici; non Simonem modò custodem sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat; ultimamque dimicationem dubio procul adesse apparebat. Hic è spectatōribus,

amici sociique, miserarigentis vicem, quòd in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum vel proferendum conferre oporteret, eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemque conuerterent; iniqui verò atque inuidi ridere amentiam, quòd remotissimis in regionibus, cum tot undique pericula circumstarent, adeò certamen prauum imbibissent animis; ut neque patrii soli recordatione, (quæ populares homines peregre deprehensos, admirabili quadam suauitate conjungit) neque communi metu, quod firmissimum amicitiae vinculum est, ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam ullo modo possent. Hostes verò, tam præclaræ occasione delendi funditus Lusitani sanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odiis, tum recenti incitatus damno; nouam classem habebat paratam, ut ubi sese vnus corporis duæ acies civili bello attriuissent, ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominem cogitata; nisi propitiatus piorum prece Deus, Vafæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, Simorem quoque Menesium, Sosam Caiuli præfectum, sese ad Mascareniam aggregasse; tandem extimuit, secūque agi de iudicio est passus; prima conditio disceptationis fuit, ut ad causam usque cognitam, vterque propriato se gereret; dein, comitantibus vtro citroque internuntiis, (namque ipsi congressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerent iræ, consultò vitabant) arbitri electi tredecim; quæ item in re Mascarenias haud parum de suo iure decessit; siquidem cunctos è Cocinensi colonia creari est passus, quam sibi vel in primis aduersariam senserat; eo confesso, neminem fefellit quorsum euasura esset res, arbitri, tum conscii sibi quid de Mascarenia me-

riti essent, tum etiam Mexiæ priuatis de causis obnoxii, intra paucos dies adiudicata Vaso Prætura, Mascareniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire iusserunt. Insigni infamiâ id iudicium fuit, neque ex altera factione moderatiùs pænè quisquam eam rem tulisse fertur, quam ipse cui facta erat iniuria Sed non diuturna Vaso lætitia mansit. Namque Ioannes Rex, coràm audito Mascarenia, Cocinensium acta rescidit; liteque insuper æstimata, Vasum Mascarenia aureorum milibus ferè vinginti donauit, quantum ex honorario Præturæ per biennium ceperat. Simul, ne quid in posterum simili de re controuersia oriretur, ab Rege decretum; vt in codicillis, vbi res postularet, apertiendis; cuius nomen exisset, hunc, si per id tempus vltra Cori promotorium, vel cis Diu (qui vltioris Indiae ferme sunt limites) vel publicæ vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pænè discrimen adduxerat. Interea Vaso, vir, si commune malum, imperii cupiditatem, demas, haud quaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, amandam quæ aduersus imminetia bella prouinciam, intendit curas: ac primùm omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulgit. Deinde Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longanaui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam, & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos quas dixi turbæ sedantur, ad Molucas interim haud minùs atrox ac detestanda incidit res. In eius emporii præfectura Garzias

pro reconciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minimè patriis artibus, cum se excusationem accipere sumulasset; medicamentarium, nescio quem, è suo comitatu submisit. is, è condito videlicet, nihil minùs metuendi ægroto, venenum pro pharmaco miscuit: ex quo paucis diebus per speciem ægrotationis fraude utcunque celata, decessit. Defuncto regulo magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acriùs Garzias mœrentibus ac perculsis instate, & nisi tormenta extemplo restituant, denuntiare bellum. Adea Tidorenses coacto ægre concilio respondent: orbam ciuitatē in summa tristitia & mœrore versari. Almanforis insepultum adhuc jacere corpus; id vbi terræ mandarint, ac iuxta suo Regi persoluerint; nihil habituros antiquius, quàm vt Lusitanis omni rationi satisfiant. Hæc demissè ac suppliciter agebant ciues: & status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset. At verò Carzias, vno tantùm interposito die, nauibus ad Tidorem accedit, paratas ad cædem & rapinam copias confestim exponit. oppressi oppidani extemplo diffugiunt. Ille desertam inuadit urbem, cōtra omne fas diripit, direptam incendit. Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cū à cæteris littoribus tum à Baciano præsertim, Lusitani minis armisque procul haberi cæpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas intenderant iter ducibus iis, qui Magalianis è comitatu supererant. Eæ. nondū probe explorato cursu, variis casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecentis. Is, cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarū

voluntate occupauit ac muniit. Inde inter Ignatium & Garziam, cum contestationibus minisque nuntii commearé. Molucense emporium ambo sibi iure finium asserébant, & alterum vterque excedere ex iis locis, ac nihil eius negotiationis jubebat attingere. Ex hoc, iurgiis primura, tum etiam prælio leui certatum est. Postremò induciæ factæ, quoad ea de controuersia suū vterque consuleret Regem. Vix dum externi qui uenerant motus, cum inter ipsos Lusitanos tetra visu, fœdà relatu, exorta dissidia. Georgius Menesius, successor Garziæ Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætoris mandatum, ut Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenere, iterque illud explorare juberet; quod multo compendiosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigio) vnà cum aliis instituta mercimonia dudum haberet; perculsus nec opinato Georgij præcepto, varias excusationes asserre, tergiuersari, denique omnia malle, quàm negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius tenderet; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregiè fortem, ac fidelē cum vna caracora, quod nauigii Molucensis est genus, ad ea compendia perquiritendā proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis nomine edictum est, quoniam in stipendia militum & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præter apothecæ, regiæ curatores, aut coëmendi ab incolis caryophylli aut externis venundandi esset jus. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, couenerat pretium, quo ne pluri vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolium ægre admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impensius

impensius multo, quàm militiæ insisterent. Ergo per summam impudentiam contemptis edictis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere, vberiore offerre mercedem, nullam regii quæstus aut publicæ utilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus, minis aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem imperio potentior animaduertit; suo periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seueritate, cætorum exemplo suam ipse quoque rem agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vita migravit. in eius locum suffragio militari susceptus Fernandus Turrianum indignari cæpit, suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cùm eadem alii fremèrent, & aperte vociferarentur; vi atque armis hostem inde pellendum, Turrianus de communi sententia rupit inducias; exstructa que & ornata biremi hostiliter infectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius vtique ari magnitudine actuarium sine mora pararet, cum aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac malevolentia factum ratus, extemplo ad amicos refert. in iis erat mysta quidam, consors eiusdem negotiationis, (adeo sacratas quoque mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modone sordidum lucellum amitteret, nihil erat pensi quid faceret decerere. Huius maxime institutu Garzias, indignum facinus clamitans, professionem suam sine causa impediri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit insensus: abductas oleras reposcit; iniuriam acerbè ac vehementer expostulat. Menesius contrà, & iure factum tueri, & ipsas temporum difficul-

tates obtendere. Eam excusationem cùm alter haud quaquam acciperet, magis magisque accensi ambo : & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ, Menesius Garziā insanum appellat. Ad eam verò vocē Garzias adeò exarsit ; vt stricto gladii capulo audaciùs quàm priuatum hominē decet , præfecto cum maledictis intenderet minas. Concurſu dein hominum factò, sedata rixa. tum verò Garziæ sectatores laudare constantiam viri , suadere vt incepto persistat , suorum laterum, si periculum immineat , oppositus polliceri. Contrà Meneziani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis , pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam , & seditiosi vnus capite fanciendum imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius , misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cùm insuper vim pararet, iusto dolore commotus Menesius , tormenta ex arce ad aedes Garziæ diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in præsentia pugnæ consiliis, (sic tamen vt in voce vultuque contumaciam cerneret) contemptim obit vadimonium, atque inde semet in custodiam dat. Hic amici & fautores Garziæ licèt factum ægerrimè ferrent, tamen quieuère aliquandiu, rati fore , vt ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret solutoque Garziæ tandem aliquando cum suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longè eos fallabat opinio. Vim sibi propemodum illatam, & imminutam in sua persona maiestatem regiam fremēs præfectus, apertè iactabat , sibi certum esse primo quoque tempore vinctum Garziam ad Prætorem Indiæ mittere. Ab ea sententia cùm à familiaribus deduci non posset , deprecator adhibitus Aroezius ipse , ex quo vel maximè tum Lusitani pendebant, nihil omnino impetrauit. Tū Garziani, præcipientes iracundia, cō-

spiratione facta, consilium capiunt amentia plenum; ut hostes ultro ad urbem aduocent, iisq̃ue vtantur adiutoribus ad opem victo ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissensiones portam externo aperiret hosti, occupat eam ipsam rem sui beneficii facere. Garziam per communes amicos leni castigatione monitum ne pertinaciam adderet culpæ; hortatur ut condonatis Regi optimo inimiciis, bona fide secum in gratiam redeat: quo in summa rerum difficultate, communi animo viribusq̃ue, repub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita Victus nec opinata clementia & comitate Garzias agit gratias præfecto: si quid vel aliorum impulsu vel animi perturbatione deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterum non Regis modò, sed etiam ipsius Menesii causa in eius potestate se se futurum esse confirmat. Iunctæ dein dextræ, & demptis compedibus, ex templo Garzias in pristinum splendorem est restitutus. Læta ea res coniuratis accidit, atq; ob id ipsum à proditionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox cæpit eosdem arctior in dies Garziæ cum præfecto concordia, nam ut ad Garziâ tegendum adiuuandumq̃ue, vbi discrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello cæterisq̃ue rebus administrandis: quippe quibus, militiæ deferendæ, atque ad suas cuique nundinas abeundi, spes erat vna, turbidæ res, & obstinata ducis vtriusque dissensio. Ergo communicatis iterû cõsiliis, reconciliatâ nuper amicitia denuo labefactare & cõuellere omni ratione conatur. Varias primû causas offensionû ferere aggressi, & ad alterû alterius confictas vel querimonias vel maledicta deferre. Vbi artibus hisce parum proficiunt, ad nouum scelus adiciunt animum. Æthiops erat quidam, præualens

viribus, è Menesii domo hunc ingentibus promissis adducunt, vti se ab hero ad Garziæ eadem sollicitatum esse mentiatur; ipsi dein rem per arcanos susurros, quasi mysterium tradentes alii aliis, ad Garziam denique detulère. Quia ille criminatione tametsi commotus est; tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recèti præsertim ac tam illustri gratiæ reconciliatione, tantum nefas à Menesio conceptum estimaret. Ast, vbi testis idem & index mandati maleficii accessit Æthipos; enimvero, quasi certa iam re, Garzias & vultu & animo penitus crimē accepit, ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecaperet; primò coacta manu interficere Menesium cogitabat: dein veritus ne cædis eius inuidiam sustinere non posset, comprehendere hominem, & vicissim in carcerem condere statuit, hortantibus id ipsum amicis; & assēuerantibus haudquaquam defutura postmodum crimina ac testes, quibus premi reus, ac detineri, atque ad extremum obrui posset: intereā Garziæ, pro ipsius auctoritate, compositis ad arbitrium rebus, quæ primū nauigandi facultas daretur, ex residua copia non defuturum, quem ad nouum vsque Regis decretum arci præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod Menesius partem suorum ad Maquienam insulam cum Aroeziō miserat, vt Castellānum ab eo commercio prohiberent, alios insuper ipse ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Francisco Castrio quodā ex suis intimis, ad Tolocū, qui vicus à Ternate distat ferme quatuor milia passuum. Vbi ea dies aduenit, circa pomeridianas horas, quod remissionis & otii ferme tempus est satis, comperta custodum infrequentia, certos è suorum numero in arcem premitit,

qui præfectum lusu facetiisq̃ue detineant, dein cum audacissimis aliquot ipse paruo intervallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie admitti; & tum desertis planè stationibus, & ex patente ianua clauibus, incredibili socordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt ferre, foresq̃ue silenter ocludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post Garzias Menesium aleæ intentum repentè medium corripit: reliqui, pars duobus, qui fortè ibi aderant, præfecti ministris, ne vociferando tumultum excitent ora manibus abstruunt, pars hærentem intergo Menesii Garziam adiutant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, ac tum vires adlebat dolor, itaque per summam indignationem exclamanti; lacertisq̃ue, & morfu, & calcibus diu multumq̃ue eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; & quo tutius adseruaretur, detractus in imam arcis turrem includitur. Garzias denuo præfecturam vsurpat. Ceterùm neque eius rei sat probabilem in vulgus causam afferre poterat; & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum & offensionem Regis extimescebat. Augebat sollicitudinem, quòd Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesium alloquitur, iacenti q̃ue & afflicto quas vult condiciones imponit, in iis, vt sibi ad profectiōem (quādo iuencus nondum esset absolutus) Petri Botellii inuēnem attribuat, liceat q̃ue sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cum libertate gubernaduūl recipit. Concio dein ab eodem vocatur. In ea concione questus Garzie perfidiam & latrocinium,

conditiones omnes quippe coactò expressas rescidit : Garziam ipsum comprehendere , eius bona publicare cupiit. Verùm ille tormentis in arce confixis , ne in a-beuntem exerceri possent , arreptaque nàui , iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine condemnauit , totamque causam testato descriptam , ad Prætorem vr̃bis Malacæ transmisit , ac simul , fessis rebus auxilium ab eodem expetiit. Dum ad Molucas , in tam variis ac peruerſis hominum voluntatibus , alterno tanquam accessu recessuque æstuant negotia Lusitana ; interim ab aliis in alia regione præfectis multo commodiùs acta res est. Ad Longum oppidum non longè à Malaca , Mahometani incolæ paucos primò Lusitanos , dein missum à Malacæ præfecto ad eam rem cognoscendam Aluarum Brittum , triremi , quam ducebat , exutum , vna cum sociis occiderant. Adeas vlciscendas iniurias denique profectus Martinus Correa , triremen recepit ; ac magna cum hostium cæde captum oppidum concremauit. Et Ioannes Deza præpositus oræ Malabaricæ , secunda aliquot prælia fecit Zambucis aut paronibus quadraginta octo cum magna Mahometanorum cæde potitus est. Idè , aliquot locis descensione facta , prædas abegit : vicos & villas exussit. atque exeunte demum æstate Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus , quæ sexaginta paronibus & magna armatorum copia constabat , ab eodem Deza memorabili pugna victus cum sese in mare eiecisset. inter enatandum è fuga retractus haud parua dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca. Et Antonius Mirãda custos Arabici maris , classe in stationes idoneas trifariam distributa , alias , atq; alias Mahometanorū naues cum oneribus pretiosis excepit ; Armuziamque profectus , prædā in eo emporio vendidit. ex

eadem classe Mirandæ, scapha vnâ Ciaulum petens, in manus latronum Diensium incidit. Lusitani septemdecim ea scapha vehebantur. Comprehensi omnes, grati in primis donum Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo numero, apprime generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem allicere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cum fortiter ac præcisè negaret, quin etiam vltro in pseudopphetam probra & maledicta ingereret, horrible dictu, in os hiantis bombardæ totus inferitur, cum grauibus minis, ni extemplo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cum ne hoc quidem terrore de fide constantiaque decederet, variis tormentis excruciatu, in asperum denique ergastulum vnâ cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa ostium Catuxæ fluminis oræ Malabaricæ, ad terram al-liditur. Laceris nauibus Lusitani cum ægre in littus euasissent; à barbaris aut capti aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornauit nauium variî generis centum & triginta. hisce præpositus Curiales, vir militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo antè à Meca redierat. is intra portum Termapatatum copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto impetum faceret. Ea re cognita Vaserus Prætor, quàm intentissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex, lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goæ relicto, ad Termapatatum ducit infestus. Tum Curiales, pro certo putans adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Concursum

acriter initio est, procedente dein pugna, Calcutanis (vt sæpe alias) mira diuinitus incussa formido, tanto superiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut capti duo circiter millia, parones triginta quinque abducti aut depressi, tormenta relata quinquaginta circiter: è Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, planè desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parto, (in conspectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur, omni ad spectaculum effusa multiitudine) Prætor ad populandum Malabaricum littus victrici classè contendit. Multis ibi nauigiis repentino aduentu subdita faces, palmeta succisa, mortales variis locis aut cæsi aut aucti. Sed in Catuam præcipuè vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbæ, scuitum est, ferro flammisque cuncta deleta. Ad ea strage classis ad Porcam eiusdem oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuariis à mari præclarè munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur, prædatoriis nauibus haud exiguas opes eò congererat. Huius auaritia simul & inconstantia, quodd ab Lusitanis paulo antè Zamorinū defecisset, Prætor incensus exposito milite prædam edixit. Ea verò mercede proposita, nullæ palº nullæ voragines militari cupiditati obstituerunt, per vias & inuia cuncti enituntur. Et quodd per eos fortè dies Arel cū iuuentute in expeditionem abierat sine vlllo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad prædam securi discurrunt. In ædes Arelis præcipuè impetus est factus, magna inde signati vis auri, & argenti, gemmarumque, & prætiosa ac peregrina vestis exhausta. ac prænobiles feminae duæ, Arelis vxor & soror, monilibus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in seruitutem abreptæ

quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus Goam reductis, à Francisco Peteria Ciauli præfecto nuntii trepidi cum litteris affuere, Dionsensem classem bene magnam in eo tractu vagari, Ciaulanam arcem per exiguo teneri præsidio, ni properè subuentum sit, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus eum terrorem extemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in iis duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum est ventum, per exploratores cognoscit, hostem ad quatuor inde leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta milite, remige, tormentis instructæ, Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus ultimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodiit. Hectorem Sylueriam actuaris præpositum, oram cui proximè legere iubet, ipse cum maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa. quo minus hosti pareret effugium. Atque illo die, tenebris iam imminuentibus, nihil est actum. pugna tantùm in diem insequentem edicta. quoniam præcipua in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitterent, priusquam è propinquo manus conferere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatur, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quo magis propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarunt. Vbi postera illuxit dies, ad Bonbainum sinum, applicita promontorio Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, certamen parata. Triplex erat armæ primum & mediam minores præfecti, postremum Hali docebat inde mutuo conspectu irritatis animis, uti ad bombardæ ictum est ventum, tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani, extemplo rem gerere. Lusitanus, quem-

admodum imperatum erat, superfedere iaculis, perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugâ arriperet, ab tergo receptus daretur, circûuecti silentio nauarchi octo Maini fluminis ostium occupant & ex altera parte commisso prælio, primus Antonii Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ repercussu longè resiliit ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Paiua in ipsam biremen transilierat primo statim incur su: destitutus, cum telis vndique peteretur, tumultuosâ pugnae procellam, ad suorum vsque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcesum ab aliis est. ac Barrio seruato, dum instant percussis inter ipsam fortè dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit, conceptisque repentè flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstâtibz in mare proiecit inde sine labore, semiusta biremi Lusitanus potitur. Neque minùs acriter interim à Sylueria ceterisque concerta manures geritur. Multi, è barbaris aut intra naues aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem videre; passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidii fuit. Maxima pars, intêto ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. ita, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormētis in potestatem venêre; flammis absumptæ tres, quatuor à Maino exclusæ, cum Nagotamen oræ Ciaulanæ subiissêt, ab acolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugne initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit, dissusus suorum virtuti, præceperat fugam: ac primo flectere premontorium institit, dein segni vento estque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petit, fugiē-

tem biremes aliæ sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana lassæ, iterato miraculo, non modo nauis, sed ne vir quidem ullus amissus. Quod si cui fortè incredibile videatur, Fernandum Lupium historicum interroget, (nam alii auctores nondum exstant) quippe is non solum æqualis eorum temporum fuit, sed etiam ad hæc ipsa commentanda Indiam sese consultò peragrassæ testatur. Equidem, & ex aliis id genus euentis, quæ multa iam antè retulimus, faciliè adducor ut rem ita se habere concedam, & quæ in diuinam haud dubiè potentiam referuntur, non est cur humanis ludibus affecta videri cuiquam debeat. Cæterùm Diensibus audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso Prætor Diem processisset, primò aduentu capi oppidum potuissè. Neque in eam rem Vascæ consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus, partim inter effusione minorum ducum atque obrectatione deterritus, ommissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes: & quando foris aliorum culpa non poterat, domi certè. Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam antè fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono, sublati, deinceps in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; ut paratas haberet successor maritimas copias, si, ut pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecitset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò alias habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim, triremes, quas vocant regias, sex; celoces octo, dromones sex; biremes aut lèbi, duo supra centum. Inde ad ædificiæ & facta tecta conuersus, in Armuziana arce nouè regione

portæ propugnaculum exstruxit, muros ac templum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, quæ descensus in oppidum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria facienda curauit. Gox partem mœnium ad mare versam expleuit, & ædem vr̄bis maximam dudum inchoatam absoluit, & Franciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore puteum, de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus, perducta fossa, castello quæ ad labrum fossæ excitato, intra munimenta complexus est. necnon arcis mœnia labefacta resciri, & præfecti dormitum & apothecam amplificari iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus, turribusque, & alia non pauca peropportunè ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis, prouinciam optimè constitutam explicat inque successori Nonnio Acuniz tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisirone profectus, magna parte nauium infortuniis amissa, circa Meliadem aduersis tempestatibus hyemare coactus erat, asperum litus & importuosum habet Melinde. tutior longè ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno, (ad quem ob id ipsum oratores præmiserat) exposito milite, sese ad oppugnationem parabat. Neque ausi certaminis aleam subire Mahometani, raptim defosso quod pretiosum erat, vnà cum tyranno profugunt. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat è supellectili cibariisque, diripere: atque exacta demum hyeme, ac resecto milite nauibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rarus rector olim Zeisadini pueri, vir faci-

norosus ac subdolus, in vincla coniicitur. Ea re commotus Bardadinus Rasi cognatus, is qui Baharenum insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege desciiuit, probabilem causam nactus, quòd Rasi intra ædes regias fuerat comprehensus, quæ res tametsi planè inscio acciderat Rege; tamen id ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, intra arcem egregiè munitam sese cum cõiugibus, liberis, pecuniis quæ receperat: ac stipedium Armuziano palam abnuebat. Adeum opprimendum missus ex fœdere Simon Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plus trecentis, aduerso vento dia detentus, ad portum denique Baharenum defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tant præsentis clâssiculæ metu, quàm ne in posterum aduersus se Lusitanica arma conciret, candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit ac simul per interpretem Acuniæ nuntiari iubet, se ab Armuziano iustis ac piis causis dissidere: cum Lusitanis verò nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Torò stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque iis vacuam tradere. Haud aspernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui prædæ spe illecti, coercendum utique rebellum, & saltem pecunia mulctandum fremebant, ab salutari sententia abductos, vnam pacis rationem esse respondit; ut Bardadinus & cæteri cum singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrū: uti se æque ad bellū atq; pacē (quādo ita vellent) animatū Lusitani sentirent. Erat Acunia præter paucitatē copiarū ad bellico etiam instrumētō flagitiosè imparatus. Ergo suorum conuiitiis coactus exscēlere, cum adnota bombardâ muros quaterere instituisset, vix toto vertente mense tor-

mētari⁹ eū puluis defecit. & Arabes, cū pro muris dimīcādo & obstruendo, obmoliendoq̄, vbi quid perforatū aut dirutum erat, acriter obstitissent; cum verbis insuper Lusitanorum temeritatem & conatus irritos eludebant: Bardadinus quidem. aded se metu omni vacuum præbuit; vt Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infelicitè experti. & si obsidione inclusos urgere persisterent, ab ipsa regionis & cœli intemperie, grauiore etiam quam ipse vel pertinaciæ pœnas daturi. Neque vana fuere prædicta, & loco graui & caloribus maximis, cū arena vehemētissimo Solis ardore effluaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites cœperunt. breui quæ aded grassata pestilentia vis, vt ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hæc Bardadinum fallebāt: qui, si vti occasione voluisset, statos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinqui sui Rasi capite lueretur. At Simon acunia, in summa rerum desperatione, cū aliquandiu hæsisset; ad extremum omisso incepto proficisci constituit. Non longè à mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cū bajuli & iumenta decissent; ægrotos, injecta pedibus reste, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur ac Simon ipse, impositis admodum ægre tormentis, cū vela fecisset, ab dolore malè gestæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus Hector Sylueria, dū Cambaianos agros circa Nagotanem flumen effusè vasta, ac vicos incendit; b Regis præfecto, qui cum sexcentis equitibus & duobus milibus peditum propinqua oppida tuebatur; retro ad naues compul-

fus est. Cæterùm nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnae seruantes Lusitani, cum agmē Sylueria clauderet, ad littus peruenere Vnius etiam (cuius immeritū interciderit nomen) in eo tumultu insigne facinus exstitit. Is, parma hastaque extra ordinem pugnans, infestum conspiciatus equitem in se venientem, mansit intrepidus: tollenti quæ ad vulnus brachium, vltro ipse ferrum in axillam adegit, ac fuso ex ephippiis hoste, victor equo potitus est. Nec morâ, nouus repente eques è pedite, cum alio item, haud absimili euentu, concurrir. per medium pectus, ne quicquam obstante lorica, transfixum, humi præcipitat. apprehensum habenis equum ad Sylueriam præter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neque ad incitamentum aliorum tam strenuo bellatori præmium defuit. equestribus insignibus ab duce, virtutis ergò, donatus, atque à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso flumine subiit. is locus tria circiter milia passuum distat ab aperto mari, ac tum sine arce aut mœnibus erat vllis. tantùm ad flumen, quæ è nauibus in terram exscensus est, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis sexaginta, barbari objecerant. Præsidebat è prælio nauali nuper elapsus Hali cum tribus pedum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis, atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum occultè confederat, vt si vallo superato Lusitani ad frequentia tectis loca prouherentur, in arcto deprehensos, vel etiam ad prædam palatos opprimeret. Sylueria, admotis ad littus nauibus, cum ex omnibus locis pugnam posceret miles, Canarinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum præmisit. subsequuti-

mox Lusitani cum ingenti ardore, obuiis in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeriter euasere. ibi atrox fuit prelium: dum saxis partim ac sagittis, partim etiam contis & gladiis barbari obstinate resistunt. Sed ad extremum undique pulsi, ad tecta refugiunt, & Lusitanus vallo potitus cum tergis fugientium instaret, eodem impetu ad urbem defertur. Tū Hali dux ceterique ex insidiis præpropera festinatione consurgunt. neque Sylueriæ in resubita defuit animus. dato repente signo, milites ex urbe in campum eduxit, ibi densatis ordinibus impauidi hostem excipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanum, cataphractos primū immisit: q̄; res barbaris fuit exitio. Siquidē Lusitani fistulatores plūbeo nimbo in equitatum effuso (quo tum missili barbaria carebat, maiora tantūm tormenta conflare didicerant) equi & ad fistularum bōbos pauore consternati, & vrentibus introsum globis in rabiem acti, domitis frēnis in suos auertuntur, atque in perturbata peditum acie tanto maiorem stragem dedere, quanto magis in orbem sine intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammam inijciunt, ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruasant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulsi: Tanahensis verò dynasta finitimus, annuo stipendio imposito, in fidem acceptus. Per eosdem ferēdies, intra ostium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onusta mercibus cursum ad Mecam expectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis iter se cōserti, & crebris à frōte & utroque latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem

regionem classe obtinebat, adiuncto Christophoro Mel-
lo, qui cum vna triremi & sex lembis ab Goa nuper ac-
cesserat, duplici agmine ab vtraque parte fluminis ad
hostem subiit. Tormentis primum e minus vtrique
certatum; dein cum primo paronum ordine congressi
cauidus Lusitani; tanto ardore praelium inire, vt non
ferentes impetum barbari, sese partim in mare præ-
cipites darent, partim in secundum ordinem haud ma-
gno intervallo sese reciperent. Sed ne ibi quidem ter-
ritis consistere licuit. Circumuenti extemplo omnes,
vel incendio exusti, vel ferro cæsi, vel in seruitutem
abducti sunt. è paronibus autem arsere quatuor, reli-
qui simul cum oneraria mercibusque in potestatem
venere. Inde Miranda populatus agros, nemine obuia
armato, onustum spoliis militem in naues recepit. Fa-
ma dein repente accidit, Calcutanos aduentare paro-
nes circiter quinquaginta. Cum iis haud procul a mō-
te Formoso, quem appellant, prospere dimicatum est.
Paronibus quatuordecim non sine magna hostium cæ-
de captis; fugatis reliquis cum ingenti æque terrestri
ac nuali præda, Christophorus Mellus Goam, Anto-
nius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

LIBRI NONI FINIS.

Ec

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER DECIMVS.

AT Nonnius Acunia cum solennibus
 caeremoniis & supplicationibus inito
 magistratu, (is fuit annus apertæ In-
 diae trigessimus secundus) nouos de mo-
 re præfectos, ad obtinenda præfidiis
 maria, destinauit. In iis Antonium Sylueriam cum na-
 uibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epiba-
 tis nongentis, & quibus erant fistulatores quadringen-
 ti, Cambaiæ bello vrere, atq; omni clade vastare iussit.
 Hæctori Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, rostra-
 tas celsiores quatuor, dromones duos quatuor lembos
 attribuit. Ora Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum
 duabus biremibus, dromone uno, sex lembis præfe-
 cit, itemque aliis alia munera ex regiis commenta-
 riis delegauit. Ab iis vario euentu gestæ res. Antonii
 Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum
 ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum
 tenuit, inde Reinelum Cambaiæ petit infestus. Maho-
 metani oppidum habent ex eorum genere quos Nai-
 teas appellant. Campestris est locus, quattuor circi-
 ter à mari leuca, amni adiacens tortuoso, qui, pro-
 pter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. A-
 ger circa frumenti & orizæ ferax, multa insuper in

lautiores dapes abundat alite; & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exarcent. Oppidum, ædificiis è polito lapide & multiplici contigantione frequens, non modò propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitiis, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres ac nauales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum, vtuntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præincti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippis arcus & pheretra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, maiores naues cum ducentis armatis in salo reliquit. Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surratum oppidum, metu incolarum desertum, ex itinere incendit, ac Rainelani tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quòd moribus carerent, ad amnis ripam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarum sonitu appropinquantés horrida vis telorum emissa: ceterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hostem, equites prodierant circiter quodringenti. hos, præmissa fistulæ cohortæ, Sylueria territos facili negotio intra oppidum repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabundi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focus egregiè dimicant. Sed

ad extremum valida impressione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri ultra impetus potuit. pulsi è statione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodiisque contra subitos incursus ab continente dispositis, diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extemplo discurritur. nitidissima supellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vasorum & varij generis pretiosæ mercis egestum est. Expleti quamuis auidus prædæ miles potuit, si cætares oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur, cæteris opibus ac tectis iniici flammæ & hostilia tormēta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proici jussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & comæatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas hortosque & sata sæuitum est. Pletaque, ut ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem latè regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, impetu eodem oppida vicina, Damarium & Agazinum, vicosque ignobiles complures quasi procella pertuasit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese. atque ibi, dum à Tanahensi dynasta aliisque exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea ætate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cabaia Rex cum Nizamaluco per præfectos gerebat bellum. ij, cūm è Ciaulanis maximè finibus agerent prædas, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cū paucis equitibus peditibusque inconsultè prouectus, multo maiores ac paratiores in hostium copias

incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis aliis ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Præ-
tore Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem,
haud leui apud Lusitanos animaduersione, redactus
est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus
Sylueria Calecutum petierat iussu Prætoris, vti co-
ram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius
haud mediocrius cupidum sese denuo Zamorinus o-
stenderat. Vbi eò peruentum est, immutato repentè a-
nimo, barbarum, nouis aliorum fœderibus illigarum,
& à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne
impunita esset leuitas, ignem Sylueria tectis immitti,
& oppidanos, qui ad extinguendū accurrerent, missili-
bus è classe impeti iussit. vtrumque impigre factum,
& incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è
nauibz tela in concursantem ignis opprimendi causa
multitudinem mittebantur: atque vti aridam simul &
valentem materiam flammæ occupauerant, deleri præ-
nè tota vrbs potuit, si modò paulum adspirassent ven-
ti. Cæterum per aëris tranquillitatem præcipuè stetit,
quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria po-
pulabundus, ad omnia maiorum flumine ostia nauium
stationibus collocatis, quod è Lusitana re in primis
erat, egregiè obtinuit, ne quideo anno Malabaricæ
frugis Mecan transuehi posset; & Mahometani mer-
catores, exclusi temporibus, imposita iamdudum in
naues onera magno cum detrimento ibidem expone-
re, nauesque propter hyemen subducere sunt coacti.
Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copiis
auctus, Mangalorem, oræ Narsinganæ opulentū empo-
rium arcemque emporio coniunctam, vi atque armis
adortus, expugnat. Prædiues negotiator cum lo-
cum habebat in potestate, is, cū iamdudum lateret
sub vmbra Lusitanæ amicitia, occultum cū Zamorino

percuſſerat ſædus, ac mutua colluſione Calecutanas merces, cùm iſus ab Luſitanis nauigandi impetràſſet, ſuo nomine in Arabiam transmittere conſueuerat. Ea fraude cõperta Luſitani captum oppidum arcem quæ diripiunt, ad ſexaginta maiora tormenta, & aris Cyprii, coralii, argenti viui, purpureæ & bombycinæ veſtis, iten quæ tormentarii pulueris, & varii generis com meatum, quantum nauigia pati poteſant, auctum: ceteræ gazæ, vnà cum iſſis teſtis murisque, ſubditæ faces: quod flammis abſumi nequiuerat, ferramentis exciſum. naues tredecim concrematæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti aut occiſi, Dynaſta ipſe, diſperatis rebus, cùm inter tumultum elaberetur, plumbea glande traiectus occubuit. Per eoſdem ferè menſes, quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littoſe noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Muſtaſa quidam peritus rei bellicæ, & Soſar Chius natione, ſed oriundus ab Italia, Quæſtor Aegypti, Solimano præſecto per fraudem interempto, & grandi interuerſa pecunia, cum militibus ferme ſexcentis Suezium petunt; comprehenſi quæ in eo portu nauibus, in Arabiam expugnandi & obtinendi Adeni cauſa, trahi iunt. Caſtris loco idoneo poſitis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ ſpem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cum quintum iam menſem tormentis Adeni mœnia quaterent, & intentæ cuſtodia com meatus arcerent; Luſitanæ demum classiſ aduentu deteriti, quam Heſtor Sylueria ducebat, irritò incepto ab obſidione diſcedunt. & Sylueria, circa Aromata promonterium, onerariis aliquot haud incruento certamine captis, poſtremo Adenum accèſſi: libero quæ mendacio abuſus Regi nunciari juſſit, ſeſe cognito vrbiſ diſcrimine, ſine mora, ne Turcæ pedem in Arabia

figerent, instructis egregio milite nãuib; aduenisse, paratum prœlio dimicare; Turcasque inde per vim expellere, ni sponte ipsimet, eo percussim metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequendo, post occupatam à Turcis Ægyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab immani & inexplebili gentis periculum vniuersæ instaret Arabia, ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo, Regem & recenti obsidione fatigatũ, & suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iururando veniret. Fœderis condiciones fuere, vt Adenicis nauiculariis institoribusque omnes in partes, vna Meca excepta, commẽare liberum esset, Regemque ac regnum Lusitani, quoties tempora exigèrent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim Lusitanæ Regem patronum ac defensorem agnosceret, ei que tributum nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetę persolueret. In has maxime leges iuncta societas, & serafini mille quingenti exemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cæterum profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingenium rediit. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexpiabili facinore violauit. onustam pipere nauem Lusitanam, quę in Adeni portum securam decurrerat, cœcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehabantur naui, quique in Adeni emporio relictĩ ab Sylueria fuerant, per summum nefas spoliari & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summam eo scelere peperit. Cum hæc cis Cori promontorium fierent, in Molucis insulis hoc pacto se habebant res:

Euerſam ab Garzia urbem Tidoreſes, adiuvante Caſtellano, haud magna mole, quippe è lignea materia foliisſque, reſecerant: & in defuncti Almanſoris locum ſuſſecerant adoleſcentulum, (quo nomine, quibusſue parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Caſilem. in eadem inſula caſtellani eſtructum iam antè ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum arcis inſtar, vallo & ſoſſa munierant. Cæterùm è trecentis bellatoribus ad centum ferme variis redaſti cladibus. cum aliis, yt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maxime laborabant. Eadem Luſitanos quoque premebant incommoda, verùm eo meliore conditione, quòd & ab ſuiſ ipſi coloniis emporiisſque aberant propiùs; & Boleiſis demortui Regis liberos omnes, (vti ſuprà demonſtratum eſt) obſides inſulanorum fidei, inſuſos intra arcem habebant. Sed huic locorum oppoſunitati, hominum induſtris & publicæ rei ſtudio deſerat. ſiquidem neque à Malaca iamdudum, neque ex India, quaſi nullæ iam eſſent inſulæ Molucæ, quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipendia militum aduehebatur: ipſo vel in primis eam negligentiam demirante Aroeſio: & Georgius Caſtrius à præfecto Menefio ad Badam inſulã miſſus, vt in eo emporio, quod Molucenſi diœceſi erat. contributum, pecunias mutuas ab Luſitanis qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret: ſpernentibus inſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipſum tempus Tidoreſes pauci admittis Caſtellanis eadem loca petierant ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. ii, in circulis cætibſque magnitudinem Caſtellani imperij viresque aſtando, Luſitanæ verò ditioſis fines & copias eleuando verbis, &

vtraque regna comparando inter se, haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Castrius æmulos ac seditiosos comprehendere casso labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & com meatibus, desertissimo comitatu reuertit. Ita Menesio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus cētum & triginta Lusitani supererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, si communi consilio ad facinus conspirassent. Sed sordida lucri cupiditas & ciuile odiū ad mutuā perniciē præceps, ad tutelā publicæ libertatis incautū, adeò distrahebat animos, vt discordes infensiq; inter se, domesticis certaminib⁹ externa fouerēt arma. Ab Lusitano Ternatēsis, ab Castellano Tidorensis iā diu starbat: porrò ad Ternatēse Baciani⁹ incertū quas ob causas, immutata in successorē Almanforis volūtare, ad Tidorensē Catabrunus Geilolii regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, se adiunxerāt. inter vtranque partem ducibus Europæis minuta prælia ferebantur. Sed ex omnibus maximè bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperij proferendi, cuius rei facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insulæ, de quibus antè dictum est. Morum vulgo omnem eum tractum appellant. Harum partem cū singuli obtinerent Reges, quòd in primis opulenta est terra, mutuo sese inde pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vitrà æmulis daret is locus, adiutū denuo Lusitanis aperuit. Quippe in eā ipsā expeditionem, vt fines Ternatēsiū, inuaderent, Rades & Geilolius cum sua vterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quinquaginta, Tidorensē urbē arcemq; cū imbelli plebe & præsidio Castellanoꝝ haud amplius quadraginta reliquerant.

Ea re comperta Menesius, confestim arce Gomezio
 Arto concredita, centum & viginti Lusitanos eduxit:
 adiunctis que Aroezii & Bacianii auxiliis, per speciem
 occurrendi hostium nauibus, cum à Ternate soluisset,
 repente ad Tidorem flexit iter. & copiis bipartito in
 terram expositis, urbem & malè munitam, & defensori-
 bus pænè vacuâ, primo impetu cepit. Oppidani cum
 regulo dilapsi, vrbs iterum direpta & incensa. Inde ad
 Castellanos, qui se se in arcem vrbe capta receperant,
 missi à menesio codicilli, cum clementi adoratione, vti
 rerum suarum statum agnoscerent, captiuos & cætera
 per bellum ablata redderēt, & incolumes ipsi cum suis
 rebus abirent, neu barbaricum solum respergi vltra
 Christiano sanguine paterentur. Quod si Cæsarem re-
 spicerent, gratiorem illi haud dubiè lenitatem in dis-
 ceptando, & animi æquitatem in complectenda concor-
 dia, quam in perditis iam rebus, improba partium stu-
 dia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. A dea
 ferocius primò responsum à Castellanis; dein, vbi ad-
 moueri tormenta scalas que vidēre, Fernandus præ-
 fectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo col-
 loquio, post multam altercationem, denique pax ita cō-
 uenit: Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis
 cum fide redderent, inde ad Zamafum oppidum oræ
 Mauricæ cum suis rebus abirent, nullas præterea pla-
 gæ illius adirent insulas, neu quam eius mercaturæ
 aut negotiationis partem attingerent. Ternatensi Re-
 gi ereptam paulo antè Maquienum insulam restitue-
 rent, neu illi Baciano aut aliis Lusitanorum sociis
 arma inferrent, nec Tidorem, aut Geilolium, cete-
 rosve illorum hostes, vlla iuuarent ope: sed ibidem
 quieti responsum ex Europa super commerci j contro-
 uersis, vti cum Ignatio antè conuenerat, expecta-
 rent. Menesius haues his præsidium que Zamafum vsque

præberet ; neu Castellanos Tidorisve aut Geiloli Reges dein laceraret bello. In hæc leges iusiurandum vtrunque exactum, & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax, & instaurandæ rursum urbis potestas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum penderet, neque Castellanis in posterum aliisve nationibus contra Lusitanos adesset. Additum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuendam. Per hunc ferè modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque absuit veneni suspicio, in Aroezius vulgò collata, quòd vereretur (vt est sollicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium adolescente, dominari postmodum ipse desineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is verò vt sibi tandem aliquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater. sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit, Aroezius, continuandi imperii cupidus, obstabat in primis : sentiebatque in eare cum Menesio, quamquam alioquin grauius eidem infensus, cum alias ob causas, tum vero, quòd Cacilem Vaiacum, è primoribus vnum, plus æquo fouere sibi que palam anteferre videretur. quæ res non Arozium modò prorsus alienauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitiũ attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primùm criminibus hominem insectari cæpit ; dein etiam, cùm parum criminatio procederet ; necem inuiso capiti apertè moliri. Vaiacus, cùm se imparem opibus aduersario cerneret, vndique insidiis appetitus, (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium confugit supplex. Verùm ne ibi quidem tutò esse licuit. iclusam Aroezius, quasi maleficum & facino-

rosūm, extemplo ad supplicium à Menesio expetiit. Menesius, cū neque Aroeziū exacerbātum, & amico inopi afflictoque consultum vellet, suos in consiliū vocat. Ibi dum sententiis certatur; Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dederetur inimico; sese præceleri desperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Menesium haud mediocris inuasit moror. Accessit ad iras acuendas, parua dictures; sed quæ in iis gentibus magnos animorum motus extiuerit. Petitam è Sinis paulo antè fuculam (vt fit) Menesius habebat in pretio; hanc extra muros fortè pascentem, oppidani aliquot ex insidiis occidere. Causa occidendi fuit, partim praua religio, quòd Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eā pecudem vulgò execrantur; partim etiam odium Menesii ipsius, quem id peracerbè laturum non ignorabant. & sanè major quam pro re dolor hominem pupugit, ac proinde quàm intentissima habita quæstione, affinem eius culpæ comperit. Cacilem Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroeziū Regemque ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripi iussū, Menesius in carcerem condidit. Vulgata re, concursus ad Menesium factus ab Aroezio & Primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate vel precibus utcūque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custadia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in alienis miseriis, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem frustra quiritantis, ac diuinam humanamque implorantis fidem, yetafone pingui perunxit: quai ille contumelia aded accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cum

magistratibus, & magno ciuium numero. quos Vaidua, suam sortem miserans eiulâsque, cùm appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbani Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ, atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent, arma extemplo capturi, iniuriamque summi apud eos antistitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præsentī metu ac dira necessitate coerciti quieuerē. Vaidua, ignominia ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos cosciuit exilium: ac vicinas interim insulas cum quærimoniis & obtestationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte sollicitare non destitit. At verò Ternate, incolis iam sat superque irritatis, longè etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti suprâ demonstrauius, & pecuniæ & commeatus penuria erat ingens. Inde milites cùm è tabernis atque è macello alia atq; alia, vt sit nō præsetibus nūmis interposita fide coëmerent, ac postea soluēdo non essent, cōuersus à plebe cū expostulationibus ad Aroëziā fieri cætus. ille, quando Lusitanos neq; in ius vocare poterat, neq; ad satisfaciēdū creditoribus cogere; quod reliquū erat vnū, annonā in vrbe cōprimi iussit. Ex eo Menesi⁹ milites increpare. quod ipsorū improbitate atq; auaritia, nihil iā venale prostaret. illi cōtra, in Menesiū Prætorēq; Indi cōferre culpā. ac simul fero citer stipediū poscere. Cū nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singulos dies Gomezidū Ariū ad cōquirēda cibaria cū armatis aliquot insulā peragrare placuit. Haud lōgè ab vrbe Ternate vic⁹ est, Tabonā appellāt. eò progressi pauci ex Arii comitatu

quasi ad populandum, non ad precandum venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret; per vim egerere. Cùm maior quam pro numero & loco audacia esset; non tulere diutius insolentiam incola: arreptis quæ sors obtulerat telis, Lusitanos minis detertere à rapina insisterunt. inde rixa cum iurgiiis orta: & Arius procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque segnitibus ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregiè fortis; accensis quæ ad iracundiam animis cùm nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent; pauci à multo pluribus circumuēti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum cōspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe querētium, commotus haud satis cognita causa Menesius, per iram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extemplo dedantur. Aroezius, licet malū id sibimet Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen urgente metu inuitus obtemperat. Tabona citari præses & duo è primariis, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisus manibus domum remisit. Præsidem verò brachiis post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiecit: quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; horrente supplicii sceditatem effusa ex oppido multitudine, circumspicere primò cæpit fugam: dein, cùm terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnum) ad incertam spem salutis immisit neque canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstinere. pedibus tantum nant, ponè cùm adhærent, dolore ac desperatione in rabiem actus, re-

pentè se se conuertit, dentibusq̃ se, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnus aure mordicus apprehensa, cùm iam sanguis viresque deficerent, moribundus, molossum vna secum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò visum. eo magis quòd Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloriari licet, nullam gentium in homines dānatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo factò, ad implacabile Menesis aduenarumque odium efferatus, de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cæpit. Ac perfideles primum internuntios placatum sibi Catabrunum | facile adduxit; vt simulatque cæsos ad Ternatem Lusitanos audiret, Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolum allectos ad vnum interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublatis peregrinis, regulum vterque suum necaret, ac regnum inuaderet. Hisce de rebus dum occulta consilia ineuntur; atque ad fraudem, quando in aperta vi spes non erat, tempus & ratio exquiritur; indicium interim conspirationis ad Menesium defertur. ille, per summam dissimulationem Aroezium in arcem (vti solebat) accersit, itemque ex Aroezii amicis, quos ille in sceletis communionem asciuerat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudiciis capitalibus, ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primò satis constanter negabant: dein tormentorum admotò terrore, seriem totius rei sine cunctatione prompsere. Hoc tanto periculo Menesius iæctus, damnatum de consilij sententia Aroezium, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere lethi perierint, incertum est. Eo casu perterriti primores vrbis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, simul cū

cum Regina liberisque & coniugibus e iugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aialum filium à Menesio summa ope repetere aliquandiu persequerunt. Postremo, ubi clausas aures frustra tentari perspexit, Aroezij exemplo venale quicquam ex agris ad urbem deferri vetuit, adeò ut panem obsessi non modò penuriam, sed etiam famam Lusitani sentirent. Interea Confaluuus Pereria successor Menesio destinatus, cum dies aliquot Malacæ ex itinere substitisset, idoneam nactus tempestatem, in Borhetum traiecit, pacemque & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est perampla, ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & variis alimentis abundant, & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque aptissime expetitur vicinis gentibus factitij vini genus, quod patrio vocabulo tampoi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica miniõve permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneum regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritiis mœnibus & sumptuosis ædificiis mirum in modum exulta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesium, ab Regina oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauius accusatum, in custodiam dat, habitaque ritè quaestione, sicuti à Prætorè Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, ipsumque Menesium vincitum remisit in Indiam. Tum, iustè ac lenitè agendo cum incolis, Regemque puerum laxiùs & liberaliùs habendo, Reginam & ceteros profugos cum omni rerum copia ad urbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tantum exstructo, murus &

rus & proquagnacula deerant) absolvere aggressus est: quam rem quo enixius ipsimet oppidani adiuuarent; cū solenni jureiurando palam Reginæ promisit, ædificatione absoluta, sese confestim ei filium incolumen fide optima redditurū. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque solum edicto graui, vti Menelius antea, cauit, ne cui præter ministros regios contrahere cum incolis liceret; sed etiam circummisso conquisitore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædibus ablatas aut concremauit aut fregit; certam præterea caryophylli partem eius, quod sibi quisque iam emerat, pretio cōminis persoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimum accidit Lusitanis; militiæ quippe munia perosi; vetito commercio dudum assueuerant, cōemptisque frugibus, tanquam serpentes thesauris, incubabant. Ante alios Fernandus Luppius pro Episcopo, (vicarios tum, sacerdotes eiusmodi vulgo appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctitatis deberet esse, interdictam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefarium quæstum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem Præfectus, arrepta occasione, quòd exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius respondisset, in vincula coniecit. Verùm cæteros ex eadem factione coercendi, haud æquè expedita erat ratio: quippe complures & paratos ad facinus, & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati plerique milites, primò arcem præfectumque deserere; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere cogitarunt. dein, veriti ne, si adedò apertè nudassèt animos, pericu-

lum affinis ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibi que receptus à tam præcipiti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuunt; per ipsosmet Ternatenses exitium necemque præfecto moliri. Nec mora; mutuis adhortationibus inflammati, non modò plebem, sed etiam magistratus, atque adèd Reginam ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut amicum; sed dominum ac tyrannum: qui, dum à Prætorè Indiæ & regiis Quæstoribus gratiam ineat, gradumque sibi ad opes & imperium struat, aliorum omnium rationes & commoda negligat; & iniquissimis edictis, contra naturæ & gentium jura totū commercium interuertat. Neque verò blanditiis & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simul atq; arcē absoluerit, certum esse illi, non Regē modò è custodia ullo pacto dimittere; sed etiam Reginam ipsam vnà cum proceribus repontè comprehensam, in eundem carcerem incldere, quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; ne tantum alimenta subtrahere, vt antea: sed ne hiscere quidem in posterū audeat quisquam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modò graua fortunarum damna; sed etiam teterrimam haud dubiè seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi; quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggererat, secundis auribus cum à populo tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac simultatum cum aliis fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionem vlciscendi acceptas iniurias, delendique gentem insociabilem, è manibus elabi passa non est. Vocatis ad consilium affinis amicisque demonstrat, agitados partim conscientia scelerū, partim intercepti lucri dolore Lusitanos, capitali inter semet odio diffidere; atque ipsius maxime præfecti necem omnibus vo-

tis expetere. Collocata in eos à Boleife coniuge beneficia, dextrasque iunctas, & hospitii sanctissima iura in memoriam reuocat. Pro iis quam malè relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum vita sancto Boleife, paruulos liberos fraude in arcem abreptos, se se ægre ex impiorum manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tandiu tolerasse vitam; maiorem natu filiam, vt primum ad capeſſenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatum. hunc, qui sibi afflictæ superſit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustrationem in custodia detineri: ad hæc; intolerandas contumelias, & inaudita post hominum memoriam inſontium ſupplicia cruciatuſque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipſimet Luſitani ad facinus adeò glorioſum inuitent, ac dextras quodammodo porrigant; ſeſe ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluā, adiuuantibus vel certè approbantibus inimicis, in ipſo cubili maſtarent; tum ſubið aucti ſubſidiis; quæ in tempore ſint affutura, occæcatos inſtina rabie lupos ad vnum omnes occidant, arceque occupata, & extuſſo impotentiffimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ciuibus, vrbi tandem aliquando reſtituant. Haud magni negotii fuit cunctos in ſententiam adducere; quippe Luſitanis & natura cultuque diſſimiles, & publicè dudam inſenſos, & propriis inſuper damnis atque offenſionibus irritatos. Cùm certatim in id operam ſuam deferrent, dies rei peragenda condicatur. Interea Regina, ad omnem ſuſpicionem auertendam, officia in præfectū intendere; operas in arcis ædificatione vltro ſuppeditare, hortari vt munimentis perficiendis inſiſtat, ſcilicet quò ſibi optatis vnici filii amplexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi deſtinata affuit dies, delecti viri tum in Mahometis ſano ſub arcem;

tum etiam in proximo loco, eoque densissimo, clam in insidiis collocantur: qui ubi est turri signum editum sit, extemplo per inchoata vel intermissa opera in arcem irrumpant: dein coniurati cum gladiis, iidem ferme, qui familiariter ad Regem itare consueuerant, circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine ulla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocuti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maximè opportunum erat diei tempus; custodibus ac ministris, uti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fōseca victus vigilabat in proximo. Is, è corporum moribus vultuque confuso, rem haud obscure coniectans, cunctantes hærentesque nutu ac verbis instigando perpulit tandem, ut in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alii fores effringunt, alii gypsatos arundine intertexta parietes calcibus prouunt. Pereria, arreptis armis cum sese acriter deffendisset ac diu transfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occubuit. Interea qui sub arcē in delubro latebāt, gestiētes cupiditate cædis & sanguinis, nō exspecto signo teneri nō potuerūt, quominus in prætereuntē fortè Lusitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, ut incommuni metu, ab utriusque factionis hominibus ad turrem extemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam signum ederent percussiores oppressi partim caduntur, partim è muris fenestrisque sese præcipites dāt. Ab Lusitanis, ut in re trepidā, oclusæ portæ: & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ stationes que pænè serò dispositæ. Ac per hunc modum eo die seruata non arx modò; sed, vno Pereriæ.

excepto, vita omnium ac salus, euidenti profectò Dei benignitate, credo propterea quòd futuræ postmodum in iis locis Christianæ messi consuleret, Sub hac, inter Lusitanos de successore, vti consueuerant, ingenti contentione certatū est. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per seditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque instituto maiorum, è vinculis ereptus Fonseca in locum defuncti pessimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non tam voluntate, quam vi, quòd alioquin ex omni circa regione commeatibus arceretur, commodius factum est nihil, quàm quòd ex postulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Cæterum, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiam Lusitanis indulsit. Et ipse postmodum apud Indiæ prætorem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum seuerius exercet imperium, & a magistratibus cæterisque, quos ad eam diem publici peculatus pauperant, acrius rationes reposcit, principum sibi odium simultatesque irritauit. ii probabilem nacti materiam criminandi, quòd per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fonseca adduxerunt, vt in fontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium sustitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fonseca diras omnes imprecabantur. atque etiam è Lusitanis nauarchis minimè deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pererix necem, amissamque propemodum arcem,

& si ma iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo sollicitus metu, peræquè omnibus adèd diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vlllo portectum, nisi sinistra acciperet manu; quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, vmbras horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus, statum rerum suarum tacitus apud se desebat. Eo libentius de successoris aduentu nuntium accepit; (is erat Triflanus Ataidius) eique sine vlla tergiversatione clauēs arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consalius Velocius, qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suspicere sacra in animum induceret auxilium contra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ii, dies aliquot a præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque in patriam reuecti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam lato successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem exemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia, magnifico pro copia loci apparatu; ipse comitesque baptismo lustrati, atque aliis quidem alia de more imposta nomina: dynasta, in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus Momoiam redeunti comes additus Simon Vaszus sacerdos. Huius opera, præsertim Ioanne adiutente, multi paucis diebus ad

Ecclesiam adscripti. Cumque in dies cresceret numerus, laboranti Vascō Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum verò summi infimique, credo magis imitandi principis causa, (vt euentus postea docuit) quàm quo necessaria Christianæ fidei capita probè tenerent, relictis in speciem simulacris, vni Deo nomina profiteri institerunt. Simul, delubra non pauca, statuis demonum comminutis atque sublati, ritè expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmissi, qui urbem munirent, ac nouellos Christianos à Mahometanorum incurſu rapinisque defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt, Ternate ab improbis, cupidisque rerum nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidium defertur, quasi de occupanda per dolum arce consilium iniret, ipsiusque præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innixio adolescenti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illectus, repentè in vincla conicitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætorem est missus. atque ibi demum causa cognita verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriâ repentes, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterùm Ataidius, præiudicata re, neque Nonnii expectata, sententia Cacilem Aerium eius loco fecerat Regem, Boleisi pariter expellere natum Iaua: quæ, filij salutis non sine causa metuens, cum acrius tenderet, ne tam infastæ successionis aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant, ipsamque muliebriter vociferantem, vesano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus non Terquatenſium modò; sed omnium eius plagæ

Regum ac populorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cætibz conciliisqz, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab iis qui panè precariò nuper in eas regiones irrepserint, Reges incolis ex libine dari adimique. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societate mutuo sanguinis haustu sanxit. is genti solennis fœderum ritus. inde, cum securi insulani, quasi ad amicum & socium, vel contrahendi uel etiam visendi causa, familiariter in ipsam nauem adirent, Pintus, aliquot ex iis repente correptos, abdito loco infra tabulata coiecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ, sensim vnus è captiuis in mare desiliit, nandoque cum ad suos peruenisset, rei gestæ seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab iis Lusitanus propè inter molientum oppressus, sæua postmodum coorta procella panè submergitur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hæc ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis, Molucenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, missis vltro citroque nuntiis, cum Tornatensi populo coniurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vaigamano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consilium erat, sparsos variis locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtractis

vnique alimentis fame conficere: si id minús è sententia cessisset, felices omnes arbores vltro succidere, & cum familiis longè inde migrare, vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset, certè solitudine ipsa & inopia rerum omnium excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis, initium belli factum à Ternatensibus: ii, quam occultissime suis rebus intutum egestis, ne quid hosti ad prædam reliquum esset; postremò, antè lucem omnes ex vrbe profecti sunt. frustra que Ataidius, vt primùm id rescivit, abeuntes omni ope reuocare, eorumque iras pollicitationibus & blanditiis permulcere tentauit. Maritima primum loca procul ab arce petière: dein cùm à Lusitanis nauibus vexarentur, in abditos saltus ac præaltas rupes recepère sese. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maximè & lignatores Lusitanos fiebat impetus, quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret, patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum subito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eodem ferè tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui aliis aliisque in regionibus vt apud amicos agebant, repentè circumuenti cessique. Et in Moro, præter alios, Simon quoque Vastus sacerdos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ægre nauicula Ternatem euasit. Pessimum verò ex ea coniuratione illud accidit, quodd Catabrünus veneno adolescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momoianos, vtpote Christianis præceptis leuiter admodum institutos, ab recta in Deum fide metu minisque deduxit. vno incassum reclamante dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disci-

plina præcepta, & Euangelii veritatem, in pectus altè demiserat. is, vbi obstinatos ad deditionem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit, locum extra urbem tumultuario opere muniit, frustra que hortatus Lusitanos aliquot, quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus opugnationem hostilem à matutino tempore ad vesperum præclare sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorem habebat Christianis nuper sacris initiatā, hanc vnā cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis de baptismi præmiis periclitarentur, in opinionis errore optimo vtens animo, sua ipse manu peremit. inde cū sibi quoque manus pararet afferre, domesticorum interuētu prohibitus, & non sine magno animi dolore Catabruno traditus est. Ab eo cū interrogaretur, cur tā triste consilium cepisset, immeritā coniugem cū innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filiis egregiè ab se consultum esse respondit, quorum sexus ætasque ab salutari Christi confessione abduci facile potuisset: at sese, vti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatūve Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sæuitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profectò qui non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubiè peruenisset. Et Ioannes quidem, quan dixi, constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba vtrum vel

vnus in fide manferit nihil comperti est. adeò (vt est in sacris litteris) malè fundata ædificia , ingruentibus ventis atque procellis , facili momento foluuntur. Hæc & alia eiufmodi audienti Ataidio peracerba erant ; fed acrior & præfentior erat fenfus quotidiana penuriæ , omnibus circa populis inferis infeitisque , itaque ingrauefciente in fingulos dies annoua , oryza præcium in modios à fextertiis binis ad quadragenos ferme peruenerat : iamque fames vrgebat ; actumque de fumma rerum procul dubio foret , ni per idipfum tempus cum commeatibus & modico militum fupplemento Simon Sodreus à Malaca , & à Mindanao Pinitus , cuius paulo antè meminimus , affuiffent. Hoc aucti fubfidio Lufitani , variis eruptionibus Turutum caftellum egregiè munitum , itemque Palatiam , & Calamatam , & Gicum haud fine certamine capiunt. quibus victoriis laxatæ duntaxat in præfens anguftiæ funt. deficiente dein rurfus commeatu , imminutoque variis cladibus præfidio , premi denuo longe vehementiùs cæpti , vtique poftquam commiffio nauali certamine cum Tidorenfibus , præter confuetudinem , femel iterumque malè pugnatum eft. Ex eo tempore , de maris poffeffione deiekti , egredi ex arce nufquam audebant : & diuina magis benignitate , quam viribus humanis , in aduentum Antonii Galuani extracta obfidio eft. Eduardi , cuius fuprà mentio eft facta filius erat Antonius , in Abaffina legatione ad Camaranum infulam vita funkti : vir excellenti cum in Deum fuperosque pietate ac religione , tum erga homines æquitate , & incorrupta in Regem fuum fide ; & fuper hæc , admirabili quadam nauticæ rei fcientia : quippe gubernatorum , in fyrtibz euitadis & dirigendo curfu errata corrigere , defperantes , vt sæpe fit , de falute veftores nautasque confirmare ; & morbo laborantes

mira sedulitate suis etiam, ubi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cum in India priuatam rem ageret, ex regiis repente litteris Molucarum praefectus ab Nonnio declaratur. ac tametsi non ignorabat quam affecta atque adeo exulcerata Molucensis esset res, tamen obsequio in Regem ac studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi praefecturam haud grauatè suscepit. cumque ei è, fisco regio, in stipendiū & sumptus necessarios nūmi tardè admodum ac malignè praerberentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguam, qua negotiari si cum industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbū, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coëmit. itemque ad propagandam Ternate sobolem, hestēsque de spe deliciendos eius coloniarum vel praefecturae extinguendæ Christianas mulieres aliquot secū auexit, quas ibi cū Lusitanis in matrimonio collocaret. Cū hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, non praefectus modò, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodire, quasi ad certam eius praesidii salutem ac libertatem è cœlo descenderet. Neque eos fefellit spes: quippe, expositis a Galuano commeatibus annona primū leuari cæpta, ædilesque macello praepositi; & in singulas res pretium statutum, quo ne pluris quæque veniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandōsque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem ubi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos, fortitudine &

vigilantia in hostes, cum arma nunquam excubaret, & exueret & pro vallo ad subita ac periculosa prius accurreret, enixè operam dabat, ut omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore constiterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta contraxerant: neque urbem tantum cinxerant muro fossaque, sed etiam, in præalta supra urbem rupe castellum, arcis instar, exstruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent littus, & prodeuntes ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cum ingenti quaestu commercium eblandiri conatus est. dein, cum inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionem aspernarentur, atque adeò in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fuisse ad Omnipotentem Deum precibus, & celestium vniuersorum ope suppliciter implorata, rem est ausus portenti similem, & merito carituram fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsum omni suspicionem mendacii apud æquos rerum æstimatores eximerent. Naves habebat in portu maiores, non amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in clasficulam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum ferè mancipia; Tristano Ataidio cum eius familiaribus amicisque ad custodiam arcis relicto, Tidorem petit ultro; & nullis (incertum quare) hostium navibus obuiam egressis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora mul-

titudinem, & situm vrbis, ac totius circa regionis naturam attentè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ab hoste neglectam, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti, hisce additi è reliqua turba, qui trecentorum summam explerent. cæteri, classem tueri, & ab hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & variis locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsiði & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu virginis supra sesquimille simum trigesimo septimo, quendam è captiuis nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi manu descendit, silentique agmine & expedito per syluestres maximè semitas ad montis verticem occultè succedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, lassitudinis vitandę causa, confecerat; cüm orta lux, & micantes procul galeę, rem hosti prolidere. ex templo ad arma conclamatum horrenda cum vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum densitas, ac sinuosi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quasi ad prædam haud dubiam, concursus illico fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos transitus cum parte copiarum accurrit, & modica in planitie Lusitano è siluis egredienti fit obuiam. ibi contracta repentè pugna Aialus casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraque manu romphæam in hostes furibundus inuehitur: ac dum hastatis & fistulatoribus incautiùs ob jicit sese, cüm vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit, & simul, vt erat egregiis viribus, momento resurgit, ac dissimulato aliquandiu dolore, ne suis trepidationem injiceret, ante prima signa prælium ciere

perrexit : dein cū latius manaret sanguis , quippe nullo medicamento suppressus , linquente iam artus animo & oculis offusa caligine , rursus occubuit ; tantū ad stipatores effatus , vt inde se quam ocysimè tollerent , ne canes (sic enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur . Vti iusserat , non sine periculo factum & ipse quidem elatus ex acie , paulo pōst efflauit animam , reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimum genus) extemplo terga verterunt , ac per inuia cautesque præruptas passim arma iactantes , pars nota nemorum letibula , pars urbem trepidi repetunt , ac venientem subsidio alteram aciem , per angustos calles vnà secum auertunt ; pars montis cacumen contento cursu occupare nituntur : horum maximè tergis institit Lusitanus , cœsisque compluribus , vno tantum amisso mancipio , immixtus fugientium turbæ in arcem irrupit . Ibi Galuanus tam insignem victoriam , ac planè diuinam , Christo domino superisque gratulatus , ignes arcis confestim iniecit prudenti consilio . quippe oppidani pariter & externi , vbi supra caput grassantes flammās videre , subito pauore perculsi , imbelli plebe sese certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt : Lusitanus interea , collectis vtcunque viribus , cum incitato clamore ac tubarum cantu , ex arce decurrit ; ac sine certamine vacuā defēsoribus , refertā diuitiis urbē ingreditur . ad quas cū extremo periculo diripiendas , ne cæca præceps auiditate discurreret miles , ædificiis omnibus iussu Galuani subditę faces : magnoq ; omnium dolore , quiq ; vt in tutū suas opes eò cōgesserant ; quiq ; subiectā oculis adamanerāt prædā ; cūcta , exceptis cōmeatib⁹ , intra paucas horas arsere , & ex ea quę tardior ad fugā fuerat , urbana multitudo , capti plurimi , iuncusque in portu vnus , & actuaria nauigia permulta .

Minutis dein prœliis terra mari quæ fatigari hostis cœp-
 tus:quem adhuiusmodi machinas rudem adhuc, nihil
 æquæ ac tormenta Lusitana terrebant. simul etiam,
 prægrauante multitudine, in tam parua insula ciba-
 riorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Re-
 gibus non sine causa iniectus timor; ne Lusitana clas-
 sis, aucta nauium numero, in eorum fines impetum
 faceret. ac proinde (vti omnis ferme coniuratio, vbi
 proprii periculi incessit metus, quamlibet leui de cau-
 sa dissoluitur) Tidorensi valere iussu, fœderati Re-
 ges domum quisque suam repente dilapsi. Eam oc-
 casinem Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pa-
 cis idoneam ratus, si fortè rebus aduersis ferociam ex-
 uisset, legatos ad eum & litteras misit: neque ita dif-
 ficile fuit, desertum à tot auxiliis, & recentî clade per-
 territû, ad æquitatē & concordiam reuocare, adnitente
 præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui
 inter cæteras causas, vulgata Galuani virtutum fama
 cōmotus, amicitiam & societatem cum eo vehementer
 optabat. Pacis condiciones fuere; vt Tidorensis abla-
 ta Lusitanis arma & machinas omnes reddet, caryo-
 phyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis pro-
 curatoribus è Ternatensi formula venderet, neminem
 contra Lusitanos aut armis aut vlla iuuaret ope: Lu-
 sitani pretium sine dolo persoluerent, & vrbi reficien-
 dæ vnâ cum insulanis instarent. Hæc in leges renoua-
 ta societas est: eaque magis in dies mutuis deinde con-
 gressibus donisque, & egregia in primis Galuani fide
 ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, mi-
 nitantem adhuc, & de Christiana religione in pri-
 mis pessimè meritum, Galuanus classe profectus, Ternatē
 sua tempestate reicitur. Ibi, quæ d statim na-
 uigationis Indicæ aderant dies, nefaria militum sedi-
 tio rursus exorta, & missionem & frugis priuatim
 auchendæ

auehedæ potestatem ferociter postulabant. eos Galuanus, quando per vim coërcere non poterat; tum verbi tum exemplo ad officium reuocare conatus est. quippe non solum ipse contra aliorum consuetudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collocatum à Tidorensi Rege proceribusque magnum caryophylli numerum in Regis Lusitani apothecas a scribis & custodibus iussit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax est; vbi mentem, de cœlestium bonorum contemplatione deiectam, fardus avaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione permulti collectas fruges furtim in naues inponūt: tum intentantes arma palam, si quis eos retinere aggressus esset non modò contra leges amicitiae, sed etiam contra iusiurandi fidem, inter infestas gentes ducem repentè destituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter. neque tamē de facinoræ tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magnâ suorum parte desertus, consilio tamen atque animo stetit. Ac primùm, quod omnes in partes magnopere interesse cernebat, profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternatenses mitigare, & patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimonix documentis instituit. quam ad rem, Tidorensium quoque suasiones haud mediocris momenti fuere. Paulatim ergo positis odiis, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent, Tabariæ desiderium, (quippe nondum defunctum audierant) Ajalo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætorē deposceret: atque ipse

interim arbitrato suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæteras utilitates, nullo propè negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus utrùm ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominem in parentis pastorisque loco Mahometanis præsse; oblatum sibi honorē opesque magno animo & excello repudiavit: omnique arte ac studio, muneribus etiam è sua pecunia consecutus est, ut in patriam cuncti remigrarent, & communis concordia salutisque gratia, Tabaria interim omisso, Ærium Regem volentes agnoscerent. Hac maximè ratione Galuanus rē Ternatensem diu multumque jactatam, haud sine magno labore ac difficultate restituit. Cæterùm ab Geilolio & Bacciano adhuc restabat bellum. Nec dubitavit Galuanus Regem utrumque ad singulare certamen provocare; ut unus aut alterius capite potius, quàm multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubiè ventum esset, ni Rades, cuius modo meminimus, pro amicitia intercessisset. Hoc vel in primis adiutore & sequestro non provocatio tantùm oppressa, verùm etiam inter Lusitanum & Reges ambos reconciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersæ, qua in re fidem Tiodorensi Galuanus egregiè præstitit. dein, calcatis institutis, Ternatensem ipse arcem augere ædificiis & propugnaculis aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo, qui medium occupabat, ferramenti exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptiis, hortando perpulit priuatas ædes pro arundineis cœmentitiis facerent, puteos foderent, hortosque &

allatas ex India vites & poma fererent; quam ipsam ad rem, & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuū millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incenso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbis dimensionem summa eius voluntate descripsit, nequæ sum modò Regem sed omnes peræquè incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit, vt eum æquè ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus, nihil ferè grauioris negotii, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in Mautricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modò gentem, importunè vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adeò Lusitanis apertè minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot, ab Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliariis aliis misit Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito; iis, Christo duce ac prælide, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater, aliisque multi occisione occisi, cæteri tarpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad Mauricas res cõponendas adhibito studio: cū plerosque ex iis qui per metū à Christo paulo antè descuerāt, in gratiā cū Ecclesia reduxit; tū alios quoque non paucos ad fidelium numerū aggregauit. Hanc lætā adeò victoriā, alia mox neque magnitudine neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad cõmendandum caryophyllum Molucas petebant. Ea re cognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia turbarentur, caracoris vi-

ginti quinque, Lusitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cùm ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensium mari præpositus, ad Amboinum occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatique magna cum cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venere. in iis tormenta complura, telorum vis ingens, & pecunie non parum inventum est. Inde territis latè nationibus; victor Azeuedius Amboinoràm legens, accolas maris vniuersos aut voluntate aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: iis qui Atiuam, Mantelum, & Nuciuelè præcipua eius littoris habent oppida enixè petentibus; Christiana sacra per sacerdotes impertiit. ac demum rebus è sententia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. iisdem ferè diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus, consilio ac lenitate magis, quam viribus, regulos omnes ad societate atque amicitiam perduxit Regis Lusitani: præbitamque ab iis magnam comæatus copiam, incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secundo rerum progressu, ne quid ad gloriam Galuani præfecturæ deesset, ex alia quoque parte ostiū repentà ingens Euangelio patuit. Macazar est insula, cuius modò meminimus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excurrit; atque, vt aliæ ferme vicinæ, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, fide, carnibus, piscet; in reliquos verò vsus atque delicias, candida veste, sandalo, ebore, auro, margaritis: & quæ corporum firmitas & studium est gentis, valentissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc, amnibus ad euectionem subuectionemque scinditur multis, qui è montana introversa regione decurrunt. Ex hac in-

fula germani duo fratres Ternate nuper baptisimi sacramentum, sponse eodem & hortatore Galuano, susceperant, nouisque de more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michael vocabantur: ambo deinde cum in patriam reuertissent, Euangelio vtcunque prædicando, magnam popularium partem ad contemptum fictitium Deorum, ac miram in cupiditatem nouæ ipsi quidem ac peregrinæ religionis impulerant. Eare permoti, legationis munus idem ad Galuanum gentis nomine haud ita grauati recipiunt; atque ad conciliandam facilius societatem, vario genere mercium quas terra fert, in naues imposito, nobiles insuper aliquot adolescentes baptisimi causa Ternatem adducunt. Periucunda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fonte lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gente & ineundam cum vicinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primum ad insulam Celebiorum appulit Getiganum. ibi clementer acceptus, Regem vnâ cum fratribus, coniuge, ac filio, itemque è nobilitate ad centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit: & elutis baptisinate maculis, neophy os alios aliter, ipsum Regem nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulam accessit; ac legens oram, denique ad insigne opidum Siliganum haud frustra delatus est. quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Reginamque, & filias duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, &

magna popularium turba Reges alii tres, Butuanus, Pimilanus & Camiguinus: illorum utrique Ioannes, huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castris cum ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis ac sæua tempestate patenter submersus, Ternatem necessariorum rediit. Macazarense expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppidò paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Synodus approbavit. In id Seminarium adlectos è variis nationibus adolescentulos indolis bonæ: qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura ac diligentia, quoad permitterent occupationes, per se, perque suos, Christianis & litteris imbuebat & moribus, quin etiam, parentes barbaros, quo facilius desiderium ferrent; & verbis, &, ubi res posceret, etiam donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio Indiam regente per nouennium fuit. Eodem Prætorè Nonnio primus ex Episcoporum numero, ad ecclesiasticam rem inspicendam ordinandamque, Fernandus è Franciscana familia in Indiam venit: ibi cum cæteris functionibus, tum sacramentis præsertim Confirmationis & Ordinis ritè ministrandis, nec non per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocandis, ethnicis ad Christianam alliciendis fidem, Episcopale munus egregiè præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro & ab alijs in eo genere digna reatu & præconio gesta sint. Sed admodum raræ tum quidem in iis locis fuerunt littæræ: & si

qui exstant scriptores ; ii ferme institutorum peregrinationes atque commercia, & ducum res bello gestas, ac domesticas plerunque dissensiones per otium explicant ; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goam obsidendam, Albuquerque Prætor, venisse docuimus. Is deinde, honoris & gratiæ causa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vicum de quo suprâ diximus, ad multa opportunum, & vrbis Goæ imminentem, lata fossa & egregii operis muro circumdedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones, (qui Mahometanis Regibus ac tyrannis est mos) ne ab Idalcane per calumniâ omnibus bonis ac fortunis euerteretur, occultum fœdus cum Nonnio Prætor percussit, atque Lusitanorum animos demerendos, Bardesiana & Salsetana portoria, opimi & propinqui redditus Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ, fixo in iis locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebât sūmas. Haud ita multum dein effluxit tēporis, cū Azedecā, vel purgatis, vt fit, suspitionibus; vel deprecatoribus apud Idalcane adhibitis, pristinū gratiæ locū recepit: dēptoque metu, pœnitere cepit hominē, proiectæ sine causa tātæ partis fructuū; & præualidæ gētis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modò virorū, sed feminarum etiam, præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundē in rogū inferre nō ausæ, (quā vetustissimā esse cōsuetudinē, & Propertius & Strabo demonstrant) metu deinde ignominia,

E c iij

lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quædam inclusæ, quod reliquum est vitæ, in execrabili Satanæ famulatu consumunt. Ex hisce ynum commodo situ, Lusitani Quæstores inuasérant, locus de nomine cacodæmonis, cui dedicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vestigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem finibus extruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copiis, nouem circiter millium summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cū hisce copiis idem Solimanus Raciolum accessit primò dein ad eliciendum in insidias Lusitanum reducto exercitu, duas inde leucas, circa montis cuiusdam flexum, occultè confedit. Interea excitus à Raciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Prætorè, cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis, quorum erant equites non amplius cētum, ex templo Raciolum accurrit inde cupiditate certaminis ad hostem parum explorato, prouecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia, numerum peditum equitumque, naturam loci, corporum habitus. quippe, longè ab arcè subsidioque, non modò cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitanos extenuatà maiorem in sinum acie, pedites ab lateribus, cataphractos in medio, expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat. iamque promotis aeminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraque ventum erat; cum ex imminente periculo turbentæ Lusitanorum, presertim auxilium;

mentes; & insolitus quidam oculis animisque terror
offus. Ea re animaduersa Ioannes confestim aciem in-
terequantans; Quæ vos (inquit) nouâ formido, cō-
militiones, quis præter consuetudinem horror inua-
sit? scilicet ex longa defatigatione, incommodo lo-
co deprehensi, nec opinatam hostium multitudinem
extimescitis, quasi verò nunquam adhuc, ex eiusmodi
periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cū
incolumes, tum victores etiam euaserimus. Nonne,
qui rebus in asperis ad hanc vsque diem nobis maio-
ribusque nostris affuit Christus, nunc quoque præ-
sens ac propitius fore putandus est? aut non idem hic
est hostis, quem antea sæpe fudistis? cuius toties in-
terga pugnistis? cui per hosce dies inuito ac reniten-
ti munimentissimam arcem imposuistis? Proinde, sta-
te animis viri, & omnem salutis spem, secundum
immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite.
Nam de receptu, ne deliberatio quidem reliqua est
vlla. Cædetur parenti campo fugacissimus quisque
prius quam fractis metu viribus ad mœnia Raciola-
na tanto intervallo perueniat. Inter hæc dicta, con-
spicatus intentos ad orbem claudendum hostes, Iorda-
nem Freitam cum delectis equitibus triginta in cata-
phractos immitit. ipse cum pugnacissimis, (nam re-
liquos tardabat metus) antequam hostium cornua in-
ter se coirent, in alterum ardentibus animis impetum
dat. Et quamcunque in partem sese ferox iuuenum cō-
cita globus, perturbant hostium signa, & maiorem
quàm pro numero edunt stragem: atque instantibus
nuper, vltro ipsi pauorem ac trepidationem incutiunt.
Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera parte
cum suis in auersos incurrit. ita abruptum ab reliqua
acie cornu, & solutis ordinibus, promiscuè geri cæ-

ptares est. Et Lusitani socique, cùm inter pugnae fugaeque consilium aliquandiu trepidassent; pudore demum per ignauiam deferendi ducis, & mutuis inter se adhortationibus incitati, densata, & pariter clamore sublato, medios in hostes inferunt signa: & corrigendae tarditatis ac demendae ignominiae studio, valida facta impressione, hostem impellunt primò: dein redintegrato impetu prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum equitibus, ad proximum usque flumen acriter insequutus, latè cecidit, cùm quidam Canarini & Decanii, ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos, quod sociorum Lusitani nominis erat insigne, capitum tegumentis insererent: ex hostibus, eo praelio præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati; è Lusitanis & auxiliariibus iæti, sagittis ferme, complures, ne vnus quidem (quod portenti simile uideatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentiae, momento direpta. & Pereria, euidenti planè Dei superumque auxilio, cuius maximè fiducia inierat pugnam, memorabili parta victoria, spoliis diues & harbarica suppellectili, Goam reuertit; omnique obuiam effusa ciuitate, cum laudibus & cum solenni supplicatione ouans urbem introiit. At Azedecan, quamquam tristi nuntio perculsus, non tamen idcirco abiecit belli consilia: quin, Solimano dimisso, cuius ductum iam toties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, virum & corporis robore & armorum arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vestigalia recuperanda profecti; rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus ipse inter

alios, ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. promptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas consultò occæcauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abcessit: & pacata in aliquot annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessionem haud sine magno pro-
uentu, retinuit.

LIBRI DECIMI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER VNDECIMVS

DVM hæc à minoribus præfectis gerantur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus naualem apparatus, quem decedens Lupus Vasaëus partim Goæ partim Cocini reliquerat, ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant animum adiecit. ac primùm idoneos homines, magnis præmiis inuitatos, mercatorum specie Diem ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probè cognoscerent ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat, magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quæ ad rem pertinebant, diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erāt Lusitanoru tria millia, Malabaricum totidē, & Canarini bis mille; Damantum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius

concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dto nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, perexiguò circuitu leucæ ferme vnus, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pænè vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quòd dileucarum oëte non amplius traiectu peropportunè imminet in vrbem Dium, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facillè poterat; ad eum locum munendum paulo antè Cambaïæ Rex quendam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eò peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset: ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigiis ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti, consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodiit. Petebat vti sibi cæterisque insula excedere, suæque secum exportare tutò liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & audis rei gerendæ, ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quæstor. ex obuiis trabibus raptim conferta rate. per tenebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequenti ex imbelli turba qui poterant. ceteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnum congesta cumulum, ca

psa nocte succedunt, & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figurâ abrado, (aded is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitiisque, Lusitanum vario telorum genere supernè laceßunt. Ea re commotus audacia Prætor, non expectato, vti decreuerat, Solis ortu, (& fortè nox erat Lunę radiis admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatâ arcē expugnat. Variis inde locis, vti sese passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregiis aliquot, eques primò tum pedes, ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illico fieri capta. cumque hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; vrgente metu alij per saxa cautesque sese deuoluunt, alij specus, & latibula circumspiciunt: multi eminus traiecti missilibus, multi cominus gladio hastæve confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitium fuit is, in angustiis deprehensus, cum adhærentem lateri comitem interfectum, & in se deinceps intentem Lusitani lanceam cerneret, nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellēs, ad corpus aduersarii per ipsum hastile furibundus affluxit, & stricta fica, nec opinantis abscepsit femur. Ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodem parē vestigio corruerunt. E Luktanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euersis aut incensis Cambæorum ope-

ribus, eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme dies in anchoris stetit. nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora salutis Diensibus fuit. Si quidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni oblidione recellerant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem quærentes, Diu classe deuenire, secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, &, præter minora tormenta, basiliscos & neos egregiæ formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo antè, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditionem haud dubiè inclinaret. Exinde, Mustafa suasu, emissa extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba, reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter nouos auxiliares, vndecim ferè millia, & omnes graui edito vetiti egredi ex vrbe. Tum eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in urbem irrumpissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus consultò ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ij quos ob id ipsum ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Diu ire perrexerit; haud

dubiè ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquem in vrbe futurum. Vbi eò peruentum est, vix dum in falo jecerat anchoras, paratus per colloquia tentare animos incolarum; cum ex omnibus repetè propugnaculis in classem vis ingens pilarum emissâ è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam panè Prætoriam tres illatæ, magnam consternationem fecere. Inde subducta extra ictum classe, & omni sine non voluntaria deditio- nis modò, sed etiam pacis abscessa; cum speculatoriis nanigiis missi, qui è proximo, quoad liceret lustrata oculis vrbe, certî quippiam referrent. ii, abraço ad jacula vitanda littorè, sensim progressi, ingentè aspiciunt pro muris hominum frequentiam, & navium multitudine in portu paratam, & omnia telis atque tormentis, micantibusque eum ingenti sono flammis horrentia. Simul animaduertunt non æquè ab terra atque à mari difficilem oppugnationem esse: & sicubi descensio facta sit, à Septentrionibus maximè succedi ad mœnia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quòd in vnam rem naualem intentus, terrestris pugnæ machinas & instrumenta nequaquam aduexerat, portus claustra perfringere, classemque adoriri, & simul è navibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & pluteis tractæ, scaphæ complures, triremibus ab tergo & ab latere adjunctis: squæ simulatque per stragem aliquis aditus daretur, ad irrumpendum inter volitanti a tela militem audacter exponerent. Hec, t urbatis inexpectata hostium vi plerisque, aduerso insuper estu, per metum ac trepidationem ægre fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cùm oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta libarent; Lusitani, è fluxu & instabili, propè in incertum mitterent tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alte-
ris

ris nihil ferme illatum damni; ex alteris, propugnatores & nauarum non patiri parè momento discrepti sunt: & quod vel in primis oppugnanti fregitum animos, omnia ferme tormenta, maioribus quam quos paterentur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tam infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad procellas ac tempestates expositam in malo classem haberet, simul milites remigesque tanto cum detrimento densissimis hostium globis obiiceret; si blatis anchoris, frendens gemenisque irritò conatu ad Betelem rediit. Inde, Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodè paulo post Saldania quoque rediit, inter cæteras clades euersa Goga, (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cambaici sinus custodia viro egregiè forti Iacobo Sylueriæ tradita. Gogæ hyems iure dicundo & nauibus reficiendis exacta; deinde vbi sese æstas aperuit, Cialem Prætor classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprimè nauigabili æstuario impositus, mirè factus erat ad Arabum infestanda commercia, & Zamorini consilia exploranda, conatusque opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad impediendam ædificationem auso iniire certamen, arcem egregia opere militari paucis diebus exstruxit. In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialensi regulo præsentibus nummis cempta: & regulus ipse, ne Zamorini vim extimesceret, in fidem ac societatem acceptus est. Eadem æstate, Iacobus Sylueria, Tanahensem dynastam Diensis auxiliij fiducia tributum pendere recusantem aggressus, oppido exegit; ipsumque oppidum egesta præda cremauit. In eodem tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno & valido præsidio

munitus, vi cepit ac diruit. Multos præterea Cambaie oræ vicos euerit; naues partim subductas exussit, partim cum oneribus Diu petentes excepit aut deprefsit. ad hæc, in remigum supplementum, quatuor millia captiuorum abducta; & clausis vndique maritimis com meatibus, Diensi portorio & annonæ ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem præne vastitas, eodem Sylueria duce, anno insequentis propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque agris inuicta. villæ, vici, nauigia passim incensa. multi mortales abducti. opulenta emporia duo. Pate & Patane, haud sine certamine capta & direpta Mangalor oppidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahometanis, deletum: ditati præda milites, nec parum pecuniæ in regios quoque fiscos redactum: impune cuncta: cum & nouo Cambaie Regi Badurio, interioribus implicito bellis, haud quaquam vacaret opem ferre, quamuis adeo laboranti oræ maritimæ; & Melicus Tocan, circumferenti bellum Lusitano occurrere nec posset, nec satis audere absente Mustafa, qui post repulsos ab Dio Lusitanos, in regiam cum læto nuntio ad præmia petenda, & vendendam in posterum operam suam Regi, haud sanè magna Tocanis voluntate, contenderat. Eo adiumento ac præsidio destitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia dâna terrore nominis Lusitani percussis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dii custodiam, partim ad muniendum Bazainum summo studio conferebat. Et Nonnius, ardens dolore susceptæ ad Diu labis, ad eam eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat. Ac maturandû ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hostiû animi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorû quatuor millibus, quorum dimidia pars Lusitani, cæteri Mala-

bares aut Canarini erant, Cialum accessit, inde præmisso cum expeditis nauigiis Emmanuele Albuquerque ad portus introitum occupandum, ipse Iacobo Sylueria trans Dium accito, cū cætera classe subsequitur. Bazainum tum agebat Tocan, magno equitum peditūque numero ad famam classis Lusitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiusmodi, arcem idoneo loco ædificatam habebant. præterea, ad euripi fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculum excitabant. inde perpetuam fossam immisso mari, itemque aggerem cum crebris turribus, magna tormentorum imposita vi, ad oppidum vsque perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequentia tectis loca protinus petenti hosti, nullis circa siluis aut collibus, turres ab latere minabantur. Nonnius, duce transfuga locorum perito, paulo supra id quod dixi propugnaculum, tripartito exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria, secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant; postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventū est, Lusitani, tentata, dein omiſsa propter altitudinē fossa, præter hostiū oculos ad oppidū recta cōtendunt. Scilicet in prætereūtes cōfestim ex aggere sæu° imber telorū, perpetua iaculatione cōiect°. quacūq; audax incedit agmē, igniferæ bolides, plūbei ac ferrei globi spicula dēsa circonvolant. Mirū profect°, & quod, nisi in potētia Dei referatur, planē fidē excesserit Puro & patienti littore, cū ē turribus ac fenestellis vndique peterentur, nemo prorsus omnium ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi, sponte dein Christianam fidem amplexi, cū ita affirmarent: angustis in rebus nullum omnino æque atque Lusitanorum Deum suis cultoribus esse presentem atque propitium. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus

armatorū sese Tocā ostēdit. Ibi acrior cōcursu primo, quā perseuerantior pugna fuit. Inuehentem se magno impetu Lusitanum, gladiisque & hastis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani, transmissō per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemque loco castra comuniunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem, animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans agmen, ex templo sese per auersam arcis partem omnes eiciunt: traiectoque pariter euripo, Tocanis vestigia subsequuntur. Per hunc modum arx oppidumque minore quā timebatur certamine in potestatem venit. ē Mahometanis, tum in prælio tum in fuga, cæsi quingenti & quinquaginta; ē Lusitanis, desiderati non amplius sex. Multū ibi sulphurei pulueris & globorū inuentum, & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipuē Sylueria, & iis qui in primo agmine dimicarant, (nam ad secundam aciem & subsidia prælium non peruenerat) donisque militibus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro ignique corruptum; oppletæ hostium fossæ; prorutum vallum, & arx ipsa, quod ad eam tuendam copiæ non suppeteerent, à fundamentis excisa: & Nonnius, per se perque suos egregiè repenso barbaris quod ad Diū acceperrat damno; incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam: Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum vrbi præerat, aduerso flumine ad hostem subijt: ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & urbem

Vgentanam incendit; tormenta complura nauesque captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hæc, è Lusitania cum onerariis quinque Martinnus Alphonfus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta à Nonnio classe, navibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanum duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quæ gens latrociniiis dedita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebantur. iidem, vrbis aditum à portu, tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obseperant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primùm nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circumuectus est; dein vitato portu, nocte in tempesta in asperum littus non sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, vt dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauitèr icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigium extaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, non sine magno terrore, Diu vsque percurrit. Capti & euerfi Damani fama Badurium valde commouit; præsertim quòd eo ipso tempore grauiora ex aliis partibus bella imminerent; in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendæ pacis ad Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum,

vicinasque insulas, quo in numero Salsatanæ sunt & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duotum à Septentrione hostes in primis vrgebant: Cremen-
tina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterum præferoci & plus quàm virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepidè solita. itemque Mogores, Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mādoo dynasta sollicitante, (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo antè in Cambiæ fines valido cum exercitu irruperat. Inde sublati animis Cremen-
tina, filii gerens tutelam, statutum olim vestigal Badurio abnuebat pēdere; coactisque duobus equitum, triginta peditū millibus, in regia sese continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maximè Baduriū eo tēpore distinebant curæ. Super iis cū aliquandiu apud se deliberasset (nam alienis consiliis admodum rarò utebatur) Sangam edomare quamprimum deī Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Bardurii stipendia meruere: Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta; peditatus quingentorum millium explebat summam: iniis, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fertacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Christiani captiui, de mptis ad militiam vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Lusitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicās

regiones appellati. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum exere cuncta parauerat : in iis , vastæ magnitudinis quatuor basiliscos, intredientes solo, centena singulos bouum iuga trahebant. Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque claustra quingenta, & libratores ac fusoria artis magistri complures, cum omni jaculandi & conflandi instrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fistulas maiusculas alij binas, totidemque milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoque, vehes onustæ quingentæ, & super hæc omnia, Satrapæ ac dynastæ permulti cum suis quisque thesauris & magno comitatu sequebantur. iam verò mercatorum, opificum, lixarumque, & calorum summa iniri vix poterat. Cū hisce copiis è Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangæ fines Badurius ad Citorem castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuum obtinet ambitu, sumptuosis admodum ædificiis publicè ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregiè cincta. itaque propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambæus vel fame subigere inclusos instaret; cū anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti planè exitiale, magnis operibus machinisque ex tuto urbem ad oriundi. neq; difficilis erat ei molitio quātauis, nimirū exsuperate ad omnia multitudine. Ergo ad vrbs radices, densū ordinē trabiū, qui muniētes ab tergo protegeret pluteorū vice defixit. post hosce pluteos breui tēpore duas turres, quæ fastigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla

excitauit ; gradusque ad ascensum adstruxit. in iis turribus delecti bellatores & muralia tormenta disposita, eum neque in aduersis propugnaculis quemquam consistere paterentur , & testis ac delubris ultimum haud dubiè minarentur excidium ; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tanto terrore despondit animum : perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani frustra hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum perditis rebus, in auri argentique & prætiosæ vestis aceruos, (quo, idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Betelanam conuersi rabiem, subditis ignibus iniecere se. tres ipsos dies incendium tenuit, ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus urbem ingressus ingenti lætitia, purpuratos amicosque nouis beneficiis ac vètigalibus auget ; militi stipendia duplicat ; se ipse adeò magnificè & elatè circumspicit, vt omnium Regum vni sibi, qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verum, quæ sunt humanæ vicissitudines, non diuturnum Sultano eius victoriæ gaudium fuit. aduentanti copiis auctis Mogori obuiam progressus, ad Decerem urbem semel ad Mandoum iterum profligatur, & castris exuitur. inde cum ab aliis tum ab ipso Mustafa desertus, barba, ne dignosceretur, abraza, gregali cultu, per paucis comitibus Diu vsque contendit. Ibi, à concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris, qui supererant, & regno relinquendo agitare dicitur. Sed suorum hortatu retentus, dum hostes populando agro, & egerenda è desertis urbibus præda morantur, & ditati spoliis, vt fit, patriam cogitant ; interim ad opem à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores misit : iis dona ad ipsum Turcam data,

quorum æstimatio ad sexcentorum millium aureorum summam ascenderet, ad milites verò quam exercitissimos (nam id vnum ab Turca implorabat auxiliū) mercede conducendos, magna pecuniæ vis. Hoc in præsentia reparandi belli consilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne serum afflictis rebus id remedium esset; fracta demum superbia, Sosa ab Ciaulo, (nā in ea tum statione classem habebat) dein ab Goa Præto-rem ipsum Nonnium ad se per legetos ac litteras inuitavit: iisque, modo partem caperent belli, potestatem arcis ad Diu ædificandæ (quod frustra iam toties omni arte quæsierant) ultro detulit. Hisce nūciis allatis, ab neutro in tam præclara occasione cessatum est. Sosa prior, tum Nonnius Diu instructa classe contendunt. Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitia le- gibus in publicas tabulas testato relatis; designati cōmuni consensu fines arcis, in extremo insulæ promōtorio, qui locus imminet in ipsum introitum portus, vt claustra maris haud dubiè Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigelimus quintus. Area dimensa, confestim ad structuram admotæ manus, non fabris tantum & nauali turba, sed ipsis etiam militibus & præfectis enixè rem adiuuantibus. Triquetra, vtpote in promontorium desinens, loci est figura. iactis fundamentis, ab aperto mari ad interiorum tumulum, è regione oppidi, murus est ductus pedum septēdecim crassitudine, altus ad coronam vsque viginti. in eo temulo, rotunda, vti mos tum erat, cespitè ingesto, erigitur ante omnia turris dodrantium nonaginta diametro. Thomæa appellata, quòd eius Apostoli festo die exordium sumpserat: inde rursus ad alterum insulæ marginem continuata mœnia sunt; qua rupes abscissæ portum attingunt. ibi turris altera exstructa diametro dodrantium sexaginta. Huic ab Diuo Iacobo

Hispaniarum præside inditum nomen. Muris fossa circumdata quoad cautes & præcipitia tulere. Inter duas turres, medio ferme spatio, portam cum lorica: in urbem aperiunt. intra mœnia facellum, & præfecto præsidij militibusque tecta militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab urbe intercepta est; laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus reiecta: Cæterum opus vndequinquagesimo die, non sine Sultani admiratione, perfectum. Simul, ad recuperandum in Gambaia finibus Variuenem pagum, arcemque appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascue Petreius à Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenso pago arcem obtinebant. ij quādiu leuioribus missilibus dimicatum est, hostibus egregiè resistere. Ast ubi prouectis è classe maioribus tormentis mœnia quati cæpta, diffisi viribus arcem deseruere. Ita Variuenes denuo in Sultani potestatem redigitur. Preterea in maritima Cambaia oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidij causa profecti. cuius auxiliij fama è longinquo, vt sit, in majus aucta, retardatus Mogor; spoliis Cambaianis grauem exercitum trahens, instante iam hyeme, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus cladibus afflicta & prostrata jacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis jugum excutere conabantur. Per eosdem ferè dies, ad naualem nominis Lusitani gloriam vnus viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nauarchus egregiè strenuus, idemque maritimæ scientiæ laude præcellens. is, cum aliquot annos in India & Em-

manueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset, in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de morte petenda. ibi dum suam agit causam, resque, ut sit, ab se gestas exponit, ab inuidis in crimen repente vocatur, quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur, atque ad Regem Galliarum, qui tum erat Franciscus eo nomine primus, transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in Indiam. in eo exilio, non tam de patria quam de existimatione sollicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis, ac suam in Regem obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento, probaret. Iuncta per id tempus inter Lusitanos & Sultanum amicitia, locoque ad arcem Diensem dato, quod Ioannes dudum ardentem optabat; peregratum se Regi facturum existimauit, si omnes tam lætæ reuinculos celeritate præuerteret. Modicam biremem pedes minus octodecim lūgam, sex latam habebat, ære suo in bellicos usus exstructam. In eam egregiis aliquot nautis, ignaris consilij, assumptis, (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit, partim metu minisque coercuit) tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit, Dabulum ab Gocino prouectus, præciso Indico mari, ad Arabiæ littora vehitur, & aquatione facta, cum ex eo loco ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processisset; inter flectendum aliquoties pænemerso actuerio, caligine tum obiectam insulam Sanctæ Helene præteruectus, cōtento cursu Tercias, ad demum Olisiponem per summos labores atque pericula tenuit: resque ad Diem gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narrationem ab Nonnio Prætoris mox nuntij & litteræ, defflorata iam eius nouitatis gratia, comprobauerunt. ita, non modò purgatus Ioanni, sed etiam

præmiis donatus, patriæ redditur. Per multos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quòd si paria tam fortibus ausis vir fortitus esset scriptorum ingenia, scilicet Argo illa, tot poëtarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud immeritò rideretur. Compositis utcunque ad Dium rebus, (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormentorum apparatu, Emmanuele Sosa, Goam hybernandi causa reuertit. Eodem tempore bellum atrox inter Zamorinum & Cocinensem exarserat. Cocinensi, pro amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus, Martinus Alphonsus Sosa, is, conantem ingenti exercitu in Cocinensem agrum irrumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Partieci quondam nobilitata victoriis, parua item manu, magna cum laude repressit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuersus, Calecutanam classem ad Coulentem oram Malabaricæ fudit fugauitque: ac rebus terra marique præclare gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenii leuitate, vel quòd Prætor non pro spe copias ad persequendum bello Mogorem misisset, pœnitere cepit indomitæ gentis in suum regnum admisæ. Ninario Dienfi præfecto mandat, uti extemplo per speciem cingendi ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat regii stabuli, modico intervallo murum arcis Lusitanæ prætendat. Id cum se Lusitani passuros negarent, quòd ex eo munimento periculum ingens immineret arcis; elatus iracundia Sultanus, conuitia in eos & minas intemperanter effudit: dein, simulata rursus amicitia, incautos adoriri, atque adeò Prætorem ipsum, ut ferunt, simulatque rediret, ad epulas inuitatum opprimere statuit. Super

hæc ad destinendas quam maximè Lusitanas vires; missis clàm literis nuntiisque, Zamorinum cæterosque eius oræ dynastas in Lusitanum instigabat nomen. Prætor, pluribus ac minimè obscuris indiciis fraude comperta, ineunte seculi huius anno trigésimo septimo; nauibus triginta, in quibus erant Lusitani quingenti, Diu iter edixit. Eòdem cum sua classe Martinum Alphosum ex ora Malabarica subsequi iubet; paratus, vbi res facultatem daret, Sultani insidias anteuertere. Ea facultas opinione celerius oblata: Cum enim in Diensi portu sub arcem iactis anchoris Prætor morbum egregiè simulans, Regi salutem nuntiari iussisset; ac se, quominus ad eum adiret, valetudine prohiberi Sultanus, nimirum ad sua tegenda consilia, vltro ipse parua biremi ad inuisendum in prætoria Nonnium accessit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate gladio inaurato succinctus. Vehabantur eodem nauigio, præter Emmanuelem Sosam, (quem ipse pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more gestabât. Lembi quattuor cum cætera familia sequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conscendenti Nonnius aperto capite obuiam ad scalas magna cum obsequij significatione progreditur; acceptumque perhonorificè, in puppim, instar cubiculi, regio apparatus exornatam indexit. Intromissi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ tres. prætoria Lusitani milites erant dacenti. Scilicet ingrediens Rex, à consciis arcanorum illico morti destinatus: intentique ad imperia exsequenda, suspensio omnes exspectabant animo, quàm mox Prætor ad occisionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultanus, hospiti j valuit fas. Taciti

ambo, & alter cōcepti facinoris, alter aditi periculi magnitudinē confusi, aliquandiu perstitisse dicūtur. ad extremū & Sultanus, cū à suis Persico sermone quāsisset, num in pergula, quā ad gubernaculum est, armati laterent, responsumque esset, nihil videri tale; tandem, prosequente officij causa Nonnio, ad scalas rediit, suāque in biremem saltu se misit, defuncto periculo vana opinione confidens. At Nonnius, vti abeuntē vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos aspera voce vultuque cellatores increpitat. Illi, dūdum ad cādem instructi, in expedita nauigia ex templo desiliunt; cōtentoque remigio Sultanum intra Lusitana prælidia classemque deprehensum inuadunt. Emmanuel Sosa cum in promptissimis in regiam ē sua naui transcendit. Alij ab lateribus circūstunt. Atrox circa Regem pugna cooritur, multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in iis Sosa, ab Sofaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confossus, in mare proicitur; & puer is, qui pharetram & arcum Sultani ferebat artis sagittariæ peritissimus, octodecim spiculis totidem Lusitanos, nullo prorsus in irritum misso, cōfixit: atque ipse ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces regiæ tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures. ij, vt Regem in extremo discrimine circumuentum videre; haud quaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hostium tela nauesque perimpunt. neque à prælio abstinere, quoad affluente in singula momenta maiore Lusitanorum numero, ad vnū omnes interfecti sunt. Interea regiam nauem promiscua cædes vacuam epibatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ab remigibus omni ope adhortandis instabat. iā prope littus erat naus, cū ē remigibus duo trēsve vno tormenti ictu discerpti sunt. inde biremis;

præsertim èstu recedente, transueta repente vadis in-
hæsit. neq; segniter Sultanus ad vicinâ salutem in ma-
re defiliit. sed nimirum frustra eluctâti extremus ade-
rat dies; inter enatâdum, affecto corpore, cum in aduer-
sos fluctus aliquandiu tetendisset; denique ad Lusita-
num actuarium, cui præerat Trïstanus Paiua Scalabi-
tanus, ipso aquaru impetu abripitur. ibi, spem inter
ac metum, cû ingētibus promissis ac precibus vt reci-
peretur, qua regem qua Sultanum se clamitans miser,
dum illi remum ad euadendû porrigit Paiua; præter ex-
spectationem, à quodam è nautis infimæ sortis homi-
ne conto seu hasta cōficitur. Examine corpus cûm diu-
tius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam apparuit.
Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cûm nuper ma-
ria terrasque sui nominis terrore compleisset; ab iis de-
mû quos magna mercede conduxerat, teterimo gene-
re leti, suorû in conspectu peremptus, cæcitatem hu-
mani consilij, & vanitatem eorû; quæ vulgo solida ac
præclara putâtur, exitu comprobauit. Ex iis qui pu-
gnæ superfuerant, semineces aliquot in classem ac-
cepti: quo in numero Sotarem Nonnius clementer ha-
bitum, curatis vulneribus, misit ad comprimendos
in vrbe tumultus. namque omnis multitudo, (& e-
rat eo tēpore frequētissima) vt in eiusmodi perturba-
tione rerû, incēdi j ac direptionis metu perculsi, ad por-
tas ac muros fugæ causa ruebant eo impetu, vt, præ
cōferta in angustiis turba, elisi aut obtriti sint aliquot.
is pavor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atque
auctoritate sedatus. Badurii mors, non tam interfe-
ctoribus gloriosa, quam læta iis gentibus fuit: fœ-
dam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vi-
tius omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor;
æquè sui prodigus, & rapax alieni; potentiæ viriumq;
per libidinem & sæuitiam ostentator dirus: multos

per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque, multos etiam ex amicis, in iis duos Iazii filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, aded omnes homines, omnia loca tēporaque suspecta habebat; vt cibū suis ipse sibi pararet manib⁹, perq, sūmam indignitatē, principis simul & coqui munere fungaretur. Quo magis mirandum est ad inuisendum Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furia in eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem extremam haud obscure machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione vel stolidā temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionem extemplo concessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vestigalibus in portu exigendis, ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eò quoque facili appulsu comeabant naues) scripturæ magistri à Prætoře dispositi. In regiis thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis verò & armamentariis, comæatuum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in naualibus etiam haud exiguus nauium variæ formæ numerus. omnium ratio in codices à Quæstoribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circumdari cæpta; & è vasto specu, in quem medio ferme tellus recesserat, admodum capax effecta cisterna; & eversa Rumæpoli, quoddam eius præsidium copiarum non suppetere, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quæ hodie Bengalā vocant, ad Prætorem adiit, natus vt ferebatur, annos trecentos triginta quinque; neq; mēdaci suspicio suberat; nā & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse, & ipse

ipse filium habebat nonagenarium; & cum literā nollēt nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem annalium optimè congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, aliis continuò subnascentibus: & barba ubi prorsus incanuisset, in artum denuo colorem, idque paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum annum idola coluerat: inde æquè miserabili errore ad nefariam Mahometis transierat sectam. is propter miraculi nouitatem Sultani stipendiis ali consuetus, idem vitæ subsidium ab Nonnio petiit: Nonnius haud grauatè assignauit, dein arcis custodia cum sexcentis ferè militibus Antonio Sylucriæ commissa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani casu, Cambaiæ procures Mamudium puerum, eius sororem genitum creant Regem. rectores pneritiæ, iidemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonnij profectiōem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio, in Lusitanos accensus, omnibus suis rebus miro silentio in tutum auectis, (& erat totius ciuitatis longè ditissimus) triginta ferme leucarum itinere ad urbem Madabam ab Dio contendit. iamque ad bellum sponte inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim habito delectu, conscripta decem peditum, quinque equitum millia, Alucan dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille suo arcē conduxit. Pari ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mense profecti, non longè ab Rumæ poli castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuò Lusitani in nouū necdum omnino ob solutum, de quo dixi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucanē interim operibus occupato, cum suis magno impetū adortus, dum

dum muros incautiùs subit, altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatium Lusitanis datum, perficiendo castello; itemque cisternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ ac primò consilium Antonii Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, atque ob id ipsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto disposuit, qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosque institorum habitu peregrinos milite in vrbe versari didicerat; eorum cætus aliquoties vi Minisque discussit, arma plerisque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidium loco essent, repente in arcem arripuit. Dein, cum promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infestum faceret; nec possent sine perniciæ Lusitani diutiùs in ea statione perstare, nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sanè tempore, subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suorum sententia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumæo castello Franciscum Paciecu, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta præposuit. in marino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim lazius extruxerat, Franciscum Goueã cù delectis locauit. itemque in arce prout res postulabat, aliis alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in vrbem admissi. Alucan regiis in ædibes procul ab hoste confedit: neque in aleam pugnæ, grandiam ætate vir, sese facile committebat. Sofar prope arcis mœnia locum cepit, atque communiit. Inde per occasionem leuia certamina seri cæpta, quibus ferme superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo Sofa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus

alérat, idemque postea totam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur; Ottomanus interea aliis aliisque Badarii nuntis precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; non tam ad lacellendum bello Mogorem, quam ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium ad jungendâ, conatus omnes adhibuit. Cladem ad Suezium, cura Abrahami purpurati ædificatam & instructam, habebat maiorum naulum (quatum pleræque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessere deinde Cambaica septem, Malabarica tres. Ei classî cum summa potestate præposuit Solimanum Poloponnesium, præsidem Ægypti, virum enormi nominis adipe, quam auaritia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille, aliarum gentium cæteri, masculinæ ferme rei callentes; qui & militum, ubi opus esset, & naturam patres obirent. Solimanus, lustratis ad Suezium cõitiis, cum remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit urbem ab incolis metu relictam. dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auiâ loca secesserat, Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum trajecit classis, Nocoda Hamedius Turca opido imperabat. is, largè & munificè accepto Solimano, eiusdem iussa repente securi percutitur, oppidum Mustafæ Mammalucò donatum. Ab Zebito Adenum superatis faucibus ventum est; præmissis iam antè legatis, qui ab Rege com meatum vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura

præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitum laborantibus datum, in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contextis. per eâ fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille cum, suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus, quod iam antè conuenerat, esse, è classe proponitur signum. ii cum armis e templo coorti, stupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circumsistunt, comprehensumque Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbe interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officii causa venire distulisset; cū liberiùs responderet, quam prædenis aures ferre consueissent, arreptus propalam ex ipsius prætoriae naus antenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidio quæ imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomanis mandatis Goam primò intenderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Diu flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem, ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam mouenti. quæ tota de re cū litteras ab Sofare iam dudum accepisset, Sofarem deinde ipsum itinere ad lucas ab Dio circitur quindecim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, & ipsi postremò speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis variisque terroribus minimè fractus; pro ea quam habebat copia vigilias intendit, custodias augeat, munitiones instaurat: simul, ad petendum à Prætre subsidium nuntios Goam epistolis mittit. iam Tercæ appropinquabant, in hunc ferè modum instructi: dextrum cornu è quatuor decim triremi-

bus, quas regias vocāt, in altū Solimanus extēderat, ministrū, ē triremibus nō amplius sēptē, propiis ad terrā admoerat, medium locū tenebant onerariæ totū agmen reliquæ rremēs & rostratæ claudebant. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculum ex arce contenerant, Sylueria perquam serena, fronte conuersus; En, inquit, viri, tempus, acceptam à maioribus bellicam gloriam debitamque cūm Deo Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. horum vtrumque si attentis animis intuebimur, profecto labores omnes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamque multiplici apparatu nobis impendent, præ officii ac pietatis fructu leuia ducemus. Equidem, & ex ipsa quam agimus causa, ex vestra virtute commilitones, magna in spe sum, fore vt de immanibus hisce barbaris illustrem intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio, superuacaneum reor hoc loco trophæa recensere, quæ toties iam ex communibus & Christianæ religionis & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hisce dictis ad stationes disponendas animum intendit. Fessis in tutū receptis alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad renouandos aggeres, itemque lanæ & centonum ad protegenda mœnia, vim sedulò comportari iubet. ad hæc seruitiis, ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat; custodes apponit. in primis verò annonæ diligens habita est cura: vt salubri temperamento ac dimensione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiando immortalī Deo diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes adhibet. At Solimanus, in salo anchoris iactis, ad tentandam arcis oppugnationem septingentos prætorianos in proximum litus exponit. ii, misti sagittariis egregio ornatu sistu-

latores, cum ad mœnia subiissent, repentina missilium
 vi sex è Lusitanis occidunt, viginti consauciant. Ne-
 que segniter ab inclusis reddita jaculatio est. Ianizari
 quinque inta interfecti, vulnerati complures. Cæ-
 teri, minoribus quàm venerant animis, ad Sofaris mu-
 nimenta se recepère. Per eosdem dies, transuerso cum
 sordidulis nubibus Austro, classis propemodum ad ter-
 ram alliditur. Eo metu Solimanus, & qu' d telis ex ar-
 ce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas ultra Diu
 quinque, processit. Descendenti paratus iterum ad
 omne obsequium præstò fuit Sofar. Cum eo Solima-
 nus consilia de totius belli ratione, atque adeò de ip-
 sius Cambaiæ occupando regno communicat. Expo-
 sitò dein milite, muralibusque tormentis. Diu ter-
 restri itinere accedunt. Eodem serè tempore Alucan,
 haud leuibus argumentis suspectum habens Turci-
 cum scelus, ad dominandi libidinem; cum parte copia-
 rum, (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar a-
 pud se retinuit) omnia obsidione, in mediterranea loca
 secedit; Rerumq; Mamudium & rectores de suo con-
 silio per litteras edocet. Rex & factum probauit; &
 missis circum populos & dynastas edictis, ne quicquam
 expostulante Solimano, commeatus in castra subuehi
 vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad vi-
 ctoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maximè
 tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ
 machinæ genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magni-
 tudinis, ad opera transuehenda, naui erat in portu.
 Huic naui præ celsam ex arida materia pyram pice sul-
 phure, nitro, aliisq; ad fœtorem simul ac fumum ex-
 citandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardente m-
 fluum in marinum præigne cum æstu reciprocate
 d mittere, vt vel præsidarijs flamma tetraque vapor e-
 si spiritum includeret; vel certè, dum extinguendis igni-

bus occupantur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ trajecto celeriter euripo, scalis in muros euaderent. Verùm ad eam molitionem, quo tant ponderis machina innatare fluctibus & muris applicari posset, nimirum expectanda erant summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgò nautici aquas viuas appellât. Ea re animaduersa, Lusitani, ultro nauē incēdere, Albuquerquei ad Goã exemplo, & illud vtrunq; seu exitiale cōmentū seu inane ludibriū amouere cōstituunt. Ad eam rē Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei & propugnaculo præerat, insigni constantia viris proxima nocte duobus egregiè armatis caturibus eò sensim accedens, non fefellit excubias. continuò è stationibus densæ pilæ in prætereuntes emissæ. at ille nihilo secius in incepto persistit, per quæ media tela, fauente Deo, ad locum sine damno prouectus, in pyram multis simul partibus ignes conjicit; custodes ad viginti confestim in mare defiliunt: ii è caturibus plerique confossi. Vbi materiam flammæ tenaciùs occuparunt, quam vt opprimi faciliè posset; pari audacia & felicitate Goueanus, volitantibus vndique globis, retro vnde venerat, cum suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turcæ, haud omissa interim arcis Diensis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumæi castelli mœnia quasi sancta conuertunt. Inde cum vtrinque summa vi pugnaretur, & multi quotidie occuberent; in Lusitana muliere (Barbaram nomine appellabant) inuietum animi verè Christiani robur enituit. Huic, amisso conjugē, duo supererant filii, ætate viribusque florentes, Aloisius & Christophorus. ille ad Rumæopolim, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Fortè ita euenit, vt Christophoro, cū pro muri corona staret armatus, contorta ab hostibus è transuerso pila partem

Ventris vna cum intestinis abriperet. extemplo semianimis domum relatus, vti erat de aterna salute sollicitus, parentem optimam interrupta compellans voce: „Peto, a te, abs te, quæso quæ mater, vti mihi prius ad „expianda crimina sacerdotem, quàm, ad prosequen- „dum obitum, lacrymas ac suspiria præbeas. Vereor „enim, si te ingemiscentem audiero, ne dolor tuus ac „mæror meam ad supremum hoc iter necessariam exi- „gui temporis præparationem impediat. Cui parens, „inter adstantium singultus & complorationem vna „siccis oculis & placido vultu: Ego verò quæd doleam, „inquit, fili habebō nihil, nisi noxæ aut pia culi quip- „piam tibi superesse, quod eluas. Nā alioqui probè in- „telligo, iis qui istud obierint leti genus, præclarā esse „mercedem paratam in cælo. Tu modò clementis Dei „pacem ac veniam fidèter implorante quæ in hoc tran- „situ vitum præbe. Id vnum in hac orbitate maximo „mihi solatio fuerit. Inter hæc adhortationes, laben- „tia moribūdi viscera manu suffulciens, fugientis animæ reliquias tandiu fouit, quoad accito in id sacerdoti pec- cata cum salutari detestatione confessus & absolutus, in sinu parētis animam efflauit. Vixdum demortui corpus vidua terræ mandauerat, cum de alterius filii nece nuntius affertur, in propugnatione Rumæi castelli paulo antè ceciderat, scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere, confectum iri feminam pro certo putaret. At illa, in tam acerbo casu, tātum abfuit vt quicquam Christiana spe & grauitate indignum admitteret, vt etiam venientes ad se doloris leniendi causa notos ac familiares vltro consolaretur. Huius mihi matronæ sensus, & in liberos caritas, laudabilior haud paulo visa, quam eius quæ ad primū de morte filij nuntium exanimata est, aut illius, quæ lætitia conspecti repentē nati, quem mortuum crediderat, exspirauit. Cæ-

terùm Patiecus Rumæo castello præpositus, magna parte muri diruta, cùm hostium multitudini vltra ob-
sisti non posset; saluis, præter arma, rebus atq; corpori-
bus, deditionem fecit. Vix ea facta deditione hostes
ex omni parte in castellum irrumpunt, Syluerianis, qui
freto diuulsi rem ex arce ipsa cernebant, ad spectacu-
lum adeò triste collacrymantibus, inter eam irruptio-
nem planè memoranda contigit res. Vexillum erat.
Christi Domini in summis mœnibus de more desixum
id vexillum Turco signifer contemptim raptum abie-
cit, & Mahometanum eius loco substituit. Non lon-
gè inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate vir
cæterum egregiè pius idem ac strenuus, is, vbi strata
humî diuina trophæa conspexit, generoso quodam ar-
dore succensus, eos qui circa se erant, ad illam vnâ
secum vindicandam contumeliam inuitat. Sex ferme
sequeuti. Cùm is ad locum intrepidus vadit, euulsisque
pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia: id con-
spicati extemplo victores accurrunt, Lusitanis inter-
minantur, Mahometana restituant: nil valuerunt mi-
næ. Turcis vixdum digressis, pari constantia Petreius
& socij ad locum aduolant, Mahometis afflicta rursus
imagine Crucem extollunt. hoc ipsum tertio vel quar-
to, Lusitanorum incredibili perseuerantia, factum
est; neque certamini modus fuit, quoad exasperati &
perciti rabie barbari, obtruncatos Christianæ dignita-
tis assertores in mare deiicerent. Hinc mira visu dictu-
que res Militum Christi cadauera, diuino scilicet nu-
tu, ne honore sepulchri carerent obliquo euripo, con-
tra vim æstus rapidissimi, sponte ad ipsam arcis Lu-
sitanae portam euasere; haud obscuro sanè documen-
to, cùm tanta sit corporum diuinitus habita ratio in
terris quam gloriosa fuerint eorum animis in cælo
præmia persoluit: reliqui dediti j, cū honestæ morti

ante tulissent exiguæ lucis vsuram; initio comiter accepti ab Solimano, atque adeò donis culti, sed iisdem postea, in reditu, ab ira malè gestæ rei, capita ad zebitum præcisa dicuntur. Capto Rumæo castello, in vnam Diensem arcem tota belli moles incubit, ac simul terra marique oppugnatione cæpta. Maioribus primùm tormentis per dies aliquot sine intermissione muri quatiebantur, Lusitanis, vbi quid procidisset, impigre obmolientibus. Aspera dein prælia, promoti ab hostibus aggere vineisque commissa. Et vtrinque cuniculi: sæpe eruptionibus, sæpe in ipsa mœniū strage pugnatum est. Verum atrocissima omnium postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia successerant Turcæ, quattuor ipsas horas mira contentione certatum ac tantus fuit oardor animorum, vt Lusitanus fistulator, assidua neque irrita iaculatione iam oculis pilarum exhaustis, dentem excusserit sibi met, raptimque in fistulam inditum plumbi loco in hostes emisit. E Turcis quingenti eo die desiderati, vulnerari circiter mille è Lusitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo numero partim ambugi, partim grauitè vulnerati adeò multi, vt non plus quadraginta idonei ad sustinenda arma superessent. iamque ad extrema ventū erat. vnà cum viribus annona quoque, & tormentarius puluis, & pleraque instrumenta belli defecerāt. Vicit nihilomin⁹ pertinacia Lusitan⁹, quòd nulla vi, nullis cladib⁹, nō modò ad arcis deditiōē, sed ne ad pacis quidē mētiōē adduci potuit: ipsis quoque; feminis puerisque supra sexum & ætatem, omni cpe adiuuātibus viros; eosque; ad certamē, ac decus, & oppetēdā in Christiana causa mortē adhortātibus. Inter hæc, ab Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam ornat classē, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrafabā accesserāt noctu, quaternis in

singulas puppes luminibus ad speciem augendam haud frustra sublapis. eo quippe terrore Turcæ perculsi, tribus iam milibus suorum amissis, & super alia damna, arctioris etiam in dies commeatus & imminentis hyemis pauore perterriti, Sofarem exsecrantes, urbem incendunt; & noctis intempestæ silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione consumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, ut senecios quingentos & magnam tormentorum partem fædè reliquirint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quo etiam pulchrior lætiorque Lusitanis, exitii metu præter spem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoque cum suis in loca remota di scessit. Insulam dein totam Lusitani sine cettamine recepere. Inclyta per gentes ea fuit victoria; bonamque Asiæ atque Africæ partem Europamque parè totam noua cum nominis Lusitani laude reualuit, quippe, non cum incondito ac semiermi Æthiope, vel cum fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore, in summa propugnatorum inopia, fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Galliarum, magnus virtutum æstimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expeitit, præstantium virorum ac ducum tabulis inferendâ. Dû Lusitani obsidètur, parati Nonnio quâ primû inclusis auxiliû ferre, præter opinionem successor è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famâ, naues vndecim, armatorum septem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atq; apparatus minimè silenda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus copiam, ut in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos ac noxios & rei capitalis damnatos, qui ad militiâ idonei viderentur, conscribi & cœturiari imperauerat. ii, quo notior eorû esset opera,

separatim vnā in nauim impositi: Callaicam appella-
 bant. Hæc Regis clementia diuino iudicio haud satis
 comprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olisipone
 profectæ, cursum tenuere omnes: vna duntaxat, qua
 cœnum illud atque colluuiæ vehebatur, incertum quo
 infortunio quoue loco, prorsus in itinere periit. Ac ne
 reliquarum quidem magnus in publicum vsus fuit;
 quippe soluta, vti dictum est, obsidione Diensi, pro-
 fectisque iam hostibus. Præter militares autem co-
 pias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egre-
 gium, qui eo munere fungeretur, secum Garzias ad-
 duxerat Ioannem Albuquerque e Franciscana fami-
 lia, Castellānum, eiusque comites atque adiutores,
 Vincetium ex eadem familia, catechistam eximium; &
 clericum quendam, nomine Iacobum, ex oppido Lu-
 sitaniæ Borba, notæ facundiæ concionatorem. Horum
 verò, cum in episcopatu administrando, tum in exco-
 lendis atque ad Christum alliciendis hominibus, fru-
 ctus pietatis & industriæ constitit. Vincentio etiam
 memorabile quiddam cōtigisse perhibetur. Cum enim
 Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem
 Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris ali-
 quot vel tardioribus vel aliud forsan agentibus cola-
 phos infregit, quæ res apud eas quoque nationes pro-
 bro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mōta,
 cumque furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur,
 ignominiam demendam, arreptis armis in Dei fa-
 mulum irent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum ab-
 fuit vt patrum facinus adiuuarent; vt etiam facta ma-
 nu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei
 miraculo stupentes barbari, gradum illico retulêre, &
 suam quisque domum, re infecta, dilapsi sunt. At Nō-
 nius tradito successorī prouincia, cum circiter decēniū
 Indiæ præfuisset, in patriā deinde renaui gās, graui cor-

reptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca proiectum est. Noronia, vt primum iniit magistratum, ad componendas maximè res Dieneses iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis antè procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Ægre impetrata. nam etsi rectores iam tum propensi ad quietem & otium erant; duæ tamen faces Regem adolescentem assiduè ad vlciscendam auunculi cædem omni arte incendebant; Badurii mater & Sofar: quamquam is quidem occultè ac dissimulanter, vt spatium ad reparandas interim vires ab Lusitanis haberet. Pax in has maximè conuenit leges: Vti portum artemque Lusitanus, reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorii caperet. Eidem quandocunque libuisset, murum è regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præsidariis loco. ii fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sofa, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus archi præpositus; & otium, quod ita vtrique parti expediret in multos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adolescens, auiæ præsertim stimulis agitatus, ad recuperandum ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de iis diceret, præfectos cum modico exercitu misit. Cum iis ab Rhoterico Laurentio Tauora qui Bazaino præerat, minutis aliquot præliis prospero ferè semper euentu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessi bellicis incommodis, ultro pacem ab Laurentio petière. Neque ea concessa. per vim omnes haud sine magna cæde ex iis locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus à

Prætorē ad auxiliū socii Regis & amici cum haud magna classe Michaël, Ferreria, Calcutanos commisso prælio superat: cæsi ex hostibus ferme notissimi, in iis Patemarcas ipse classis præfectus: pleræque naues cum magno tormentorum numero in potestatem venēre. Michaël, defuncti ducis caput abscissum, munus gratissimum Ceilānio militi Regi. ob eam rem cum gradi pecunia donaretur, pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamotini maritimæ vires accisæ: pacemque dein à Prætorē hand æquis conditionibus impetravit. Dum hi duces in India Lusitanas opes ac nomen armis amplificant, in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucensibus quoque populis; ac Ternatensi præsertim, ad eandem sacra motus animorum exstiterat. Ea re animaduersa, Mahometani Cacizii, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insulas circumfite, proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obtestari, vt otienti quamprimum occurrerent malo, neii tam insignem summo prophetæ contumeliam imponi permitterent. Horum precibus ac denuntiacionibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta desereret, exsilium & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto aliorum studia Christianæ disciplinæ restincta; aliorum, vt sæpe fit, multo magis accensa: in iis Colanus Sabia, ex intimis Aërii Regis amicis & consiliariis, nullo terrore de sententia demoueri se passus, in arcem Lusitanam repente confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmannelis Galuani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Ceiloli quoque Regis consobrinus; Mahometica superstitione con-

tempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipsa Mahometis progenie, quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius verò conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa commota: atque adeò Aërius ipse Rex parum abfuit, quin, patriis ritibus relicto, illico sese ad Christum adiungeret. Alii certè complures auctoritatem Arabis apertè sequuti. quos omnes Galuanus in fidem ac patrocinium benignè receptos; operâ, consilio, pecunia tuebatur. Neque tamen id circo quicquam apud alios ipse vel de existimatione vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & veneratio viri; nihil magis æquè summi atque infimi, quàm ne sibi Galuanus eriperent, timebant. Ergo, re sæpius agitata, permissu denique magis quam voluntate Galuani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris; in quibus exposita priorum præfectorum auaritia, crudelitate, superbia, itemque commemoratis ex altera parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia; enixè petebant, salutis & pacis omnium causa, vti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, quæ ad Lusitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hęc à Regibus proceribusq; cõmuni omnium nomine, missa legatio. Cæterù tâto locorum intervallo satis maturè peragi ac renuntiari nō potuit. iã Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auideque expetenti prouinciam, Galuanus nondum spatio sui magistratus exacto, minimè perueicax vel ambitiosus, ex templo concessit, Nihil tam acerbum aut calamitosum

iis nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdū abierat præfectura Galuanus, cum tota Molucēsis res illius viri lenitate atque consilio quā optimē constituta, iisdem ferme quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cum inæstimabili detrimento Christianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnera sine acerbō dolore tractari non possunt, consultò faciam vt ea posthac vel attingam leuiter, vel etiam silentio protus inuoluam. Dabit, opinor, haut grauatè pius mihi lector hanc veniam; contentus videlicet iis quæ superioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensium statu, Garzias Indiæ Prætor, lætali correptus morbo, sesquianuum circiter administrata prouincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migravit. Garziæ statim è regio chirographo substitutus est Stephanus Gamina, qui Malacæ vibi paulo ante præfuerat. Martinū Alphonsum Sosam, multis rebus præclarè gestis insignem, primo locò nominauerat Rex: sed cum is nuper in Lusitaniā rediisset; ad Stephanum, quod proximum ab Sosa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem ferè tempus, nouo Lusitanorum beneficio, cum Thoma (quem alii Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo suprā demonstratum est, ab Ismaële defecerat. idem è Persæcis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat præbas. Adeuni coercendum plectendumque missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitū, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclarè muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quo ad mare liberum tyrannus haberet: i. l. circo, ad comineatus vndeque prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitie ab Lusitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac literas

litteras petiit. In eam expeditionem profectus ab Armuzia cū celocibus aliquot Martinus Alphonsus Carualialis, adhibita cura vigilisque dispositis, breui marinos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus, inopinato ictus malo cū in singulos dies inopia cresceret, magno primū auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onarariis duabus alimenta vehentibus transitum dissimulante ad se permittat. dein, vt inuitum ab auaritia sensit animum viri, desperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit: sed Caciciorum verbis ab ea mente deductus est: cū ita differerent, multo satius, vt in malis, esse, Persarum quā Lusitanorum arbitrio sese committere. quippe, si in potestatem Mahometanorū veniret, corpori duntaxat imminere discrimen: sin impiis magni prophetæ aduersariis ultro se dederet, nō corporis modō, sed animi quoq; dānnum dubio pocul esse facturum. Ea superstitione obiecta, miser ad cruciatus ac necē sese Cazicani permisit. Captis latronis nūtio valde latatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipuē tulit acceptam. At Carualialis, hoc facto Persis maiorem in modum nomini Lusitano deuinctis, non minis integritatis ac fidei, quā rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud levis momenti rem, cū a Vasco parente olim, tum nuper a Garzia Prætorē cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cū Turcicæ rei detrimento combureret. In id classe instructa ornatæque, per speciem Dienlis reuiscendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi, ad Arabicum fretum recta contendit: & successissent vota; si protinus ab sinus introitu Suezium petiisset. Sed visendi studio applicita ad dextrum lius

classe, dum agros vicosque maritimos & veteris Arabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & malè recto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntii præferuntur. Neque illè cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam extemplo submisit. Ea se segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquantî Suezium Stephano à præcursoribus nuntiatum, Turcica navalia magnis firmisque militum præsidiis obtineri. Nihil plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spè deiectus, & grauitèr semetipsum incusans, in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuiò latè vastauit: Philoteras, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam seu Torum, & Suaquenum olim Aspidem, vrbes, nauèsque permultas incendit. inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitus Barnagazius, & vna orator Asnafasagaris Abassini Regis, (quem alio nomine Claudium appellabant) cū ipsius Regis & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium contra communem aduersarium ex fœdere postulabant. Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudum cum exercitu irruerat: multisque cladibus Regem penitus intima Æthiopie compulsum, magna parte finium exuerat; religiosissima templa, cum sacris monachorum cœnobiis euerterat; prædas pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cū miserabiliter exposuissent, indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato consilio, suppetiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent in

magna competitorum turba, cum id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret, Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolefcens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, & magnus tormentorum numerus attributis. Cum hac manu Gamma profectus Iunio mense anno seculi huius quadragésimo primo, ad puteos quosdam falsos prima nocte confedit. Inde caloribus maximis per loca partim á feris infessa, partim etiam confragosa & arenaria, summo labore fieri cæptum iter pedibus torméta cómeatumque cameli ac mulæ vehébāt, Barnagazii cura cótractæ ubi angustia occurrerāt, quâ tráitus onusto iumêto nō esset, detracta belluis onera Lusitani, atq; ipse ante alios Gama, subibāt humeris, ita, septimis demū castris peruentū ad præalti môtis iugū, ex quo in vberēs & irriguës Abassia cāpos lôgè ac latè prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot annis facili superatis, tertio die Baroā procedunt. Vrbs est in ditione Bārnagazii ampla, & exornata ædificiis, piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam utrâque freuens vicis pagisque, sed per id tēpus Mahometanorū iniuria desertis. Appropinquant Lusitano sacerdoes & monachi obuiam prodiēte cum infulis, Del primū, tum Gamma & commilitonu implorantes opē, quartū decimū annūptem sese dura atq; intoleranda Zeilani tyrānide, oppida euerfa, incolas miserrimā in seruitutē abductos, antiquissimæ religionis ædes atq; cænobia nefariē spoliata ac diruta: iam sibi ne aras, quidē, quod supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Pergerent porrò alacres ad salutem eius gentis è cælo demissi: ac violatæ religionis, contemptiq; Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterēt,

H h ij

Hæc monachi, & alia quæ in tali re iustus piusque subiicit dolor, cum flebili vociferatione conquesti, aded confudère audientium animos; vt in tanta rerû indignitate lachrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper tegete paleisque operuerant. A precatione; Gamma cum suis instatita extra urbem locata se contulit. ad noui auxilii famam, Abassini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagio in consilium ab Gamma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cæptum. Victoriæ spè in eo verti censebant omnes, si cum reliquiis copiarum Abassini Regis maturè sese coniungerent. Sed quòd is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sapius interea cum Zeilano certandum foret. in præsentia; cùm ad Lusitanorum existimationem, tum ad commeatus facultatem & copiam expedire visum in primis, vti Elisabetham Regis matrem in castra perducerent. Eam si apud se haberent, & maiorem hominum concursum ad signa futurum, & audaciùs multo ac libentiùs alimenta ab agrestibus vndequaque subuectum iri. Elisabetha non longè inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regum filii nati minores, ne quid eorum gratia seditionis existat, Sinarum more includuntur. exelsa & vndique abscissa est rupes, quæ ab satis loco fundo paulatim fastigiatur ad summum inde, ad fundi maximè speciem, circumquaque prominet labrum; mille ferè passuum ambitu, ex quo subiecta quæ quæ sita lustrantur oculis, vt nullus circa latebris insidiisve sit locus. Intra eius proiectione planitiem regia tecta, cum capacissimis duabus cisternis,

& ornatissimo templo cœnobioque visuntur: accedit agri, quod probè cultum, in annua quingentorum ferè hominum alimèta sufficiat. Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso, anfractu ad certum vsque spatiũ ascensus est ab eo spatio ita arrecta sunt saxa, vt funibus corbibusque extollantur demittanturve homines, quæque alia vel importanda vel auhenda sunt, ac demum ea natura est loci, vti prorsus neque vi neque fame sit expugnabilis. Gamma lætus propinquitate Reginae litteras primùm ac nuntios ad eam officii causa, tũ ad ipsam deducendam armatos præmisit centum. Elisabertha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diuturno veluti carcere haud grauatè descendit, liberis & arce parenti, qui ibidem agebat exacta iam ætate, concreditus. Instratæ mulæ (nam equis minimè vtuntur Abassini) ad saxi radices opera Barnagazii præstoderant. Regina, præter Lusitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus, in viam se dedit hoc ferme ornatu: Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu; hæcæ bombycina penula contegebat cinerea, ramis floribusque subteuliter ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat, phaleratæ & serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse obsequi causa, nudo exerto brachio, tygridis exuuis humeros reclusus, loro ducebat; cingebant latera, linteati dynastæ pedites duo. Pro umbella, pellucidum conopæum ingens Ita omnia contegebat, vt nisi reducto linteo nequaquam introspecti posset. Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorũ bombis, quibusque aliis rebus letitia significari solet, venerabundus accepit: idemque quoddam antè per litteras coram per interpretem docuit, se à Stephano fratre Indiæ Prætoris,

Hæc monachi, & alia quæ in tali re iustus piusque subiicit dolor; cum flebili vociferatione conquesti, aded confudère audientium animos; vt in tanta rerû indignitate lachrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper tegete paleisque operuerant. A precatione, Gamma cum suis instatita extra urbem locata se contulit. ad noui auxilii famam, Abassini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gamma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cæptum. Victoriæ spè in eo verti tenebant omnes, si cum reliquiis copiarum Abassini Regis maturè sese coniungerent. Sed quòd is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sæpius interea cum Zeilano certandum foret. in præsentia; cum ad Lusitanorum existimationem, tum ad comiteatus facultatem & copiam expedire visum in primis, vti Elisabetham Regis matrem in castra perducerent. Eam si apud se haberent, & maiorem hominum concursum ad signa futurum, & audaciùs multo ac libentiùs alimenta ab agrestibus vndeque subuectum iri. Elisabetha non longè inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regum filii natu minores, ne quid eorum gratia seditionis existat, Sinarum more includuntur. exelsa & vndique abscissa est rupes, quæ ab satis loco fundo paulatim fastigiatur ad summum inde, ad fundi maximè speciem, circumquaque prominet labrum; mille ferè passuum ambitu, ex quo subiecta quæ quæ, ita lustrantur oculis, vt nullus circa latebris insidiisve sit locus. Intra eius proiecturæ planitiem regia tecta, cum capacissimis duabus cisternis,

& ornatissimo templo cœnobioque visuntur: accedit agri, quod probè cultum, in annua quingentorum ferè hominum alimēta sufficiat. Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso, anfractu ad certum vsque spatiū ascensus est ab eo spatio ita arrecta sunt saxa, vt funibus corbibusque extollantur demittanturve homines, quæque alia vel importanda vel auhendenda sunt, ac demum ea natura est loci, vt prorsus neque vi neque fame sit expugnabilis. Gamma lætus propinquitate Reginae litteras primùm ac nuntios ad eam officii causa, tū ad ipsam deducendam armatos præmisit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diuturno veluti carcere haud grauata descendit, liberis & arce parenti, qui ibidem agebat exacta iam ætate, concredit. Instratæ mulæ (nam equis minimè vtuntur Abassini) ad saxi radices opera Barnagazii præstod erant. Regina, præter Lusitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus, in viam se dedit hoc ferme ornatu: Vestes erāt ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu; hæcæ bombycina penula contegebat cinerea, ramis floribusque subteileret ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat, phaleratæ & serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse obsequi causa, nudo exerto brachio, tygridis exuiis humeros rectus, loro ducebat; cingebant latera, linteati dynastæ pedites duo. Pro umbella, pellucidum conopæum ingens Ita omnia contegebat. vt nisi reducto linteo nequaquam introspecti posset. Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorū bombis, quibusque aliis rebus letitia significari solet, venerabundus accipit: idemque quoddā antè per litteras coram per interpretem docuit, se à Stephano fratre Indiæ Prætore,

quòd ita velle Ioannem Lusitanæ Regem intelligerent, cum ea manu missum ad ipsam filiumque adiuvandos proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. interea paratum se ceterosque, qui aderant, pro Christiani nominis dignitate & Abassini regni salute mortem oppetere. Ad hæc Regina paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primum Regi, tum Gamma cæterisque gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abassinæ res in pristinum breui esse redituras. inde, transacta iam ad Baroam hiemem, castra mota, certusque & in castris & in agmine locus Regina assignari captus, eisdemque custodes corporis, Lusitani fistulatores centum attributi; Michaële Castanoso præfecto, qui hæc ipsa in commentarios retulit. Aduentu Reginae vulgato, Abassini frequentiores adesse, & è sua inopia, quippe finibus ab hoste vastatis, certatim cibos in castra conuehere. Per hunc modum Gamma, dierum aliquot iam iter emensus, munita loco excelso castella duo haud incruento certamine cepit complures populos, qui ad Zeilanum metu defece- rant, ad Abassini fidem imperiumque reuocauit. Maturanti dein cum Rege sese coniungere, à quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum antegressus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longè superior, cæterum armorum ac telorum genere minimè par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Turcas auxilios habebat. cæteri, leui armatura, sagittis, hastisque, & gladiis utebantur. Vbi propius ventum est, neque iam vitari congressus poterat, in aciem dux vterque copias educit. ac primum Lusitanorum paucitas contemptui Mahometanis esse: dein, vbi tormentis geri capta res est, equi flamma & fragore consternati, demitis plerique franis in fugam seque & sessores auertunt; tum sagittarii destinatis ictibus totopassim campo sternuntur. Denique Gradaameti, in

primis ordinibus restituenti pugnam, ferunt vna cum equo plumbea pila transfigitur, inde super moribundū equum ad terram corruens, concursu suorum ex acie intutū effertur. Ad casū tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta instāt Lusitani, & quoad vires tulere, ferociter hostē insequuti, magna edita strage, non plus vndecim suorum amissis, victores in castra reuertūtur. Idem iterati paulo post prælii euentus fuit: hoc etiā latior, quod nuda præsidio castra Mahometana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit, si ad persequendum equi Lusitano fuissent. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lætica in aciem exierat. non nisi transmissio vicino flumine, ab effusa constitit fuga. Lusitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onusti manubiis, in statiuā rediēre. ibi dum faucis curandis operam dant, Barnagazius cum popularibus quingentis & paucis insuper Lusitanis è maritima ora superuenit. Inde territus barbarus, magna suorum parte dilapsa, retro ad Mangadasum præcelsum montem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iam aduentante concessit. nec Lusitani à vestigiis abstinere. cumque sese Gradaametes tum loci natura tum anni tempore tueretur, Gamma item vicinum montem, Ofalam nomine, ad hyemandum elegit. ibi dū Lusitani partim intercipiendis cōmeatibus, partim finitimis pagis vicisq; in Abassini ditionē aut vī aut volūtate redigēdis insistent, Gradaametes interea, quam occultissimè per legatos ac munera, trās fretum ab Zebitano præfecto aduersum Christianos opē implorat. Missi Turcæ fistulatores admodum mille, quo maximè genere militum opus erat, cum tormentis curulibus decem: quos ille per auersam montis partem inscio Lusitano, vere iam appetente, lætus accepit. neque interposita deinde mora, quo minis

ultra vallum & castra Lusitanorum inuaderet. Sensit illico Gammam non mediocriter auctas hostium vires; ac primò, distributis manipulis, in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein ubi curules admouebantur ballistæ, munimento diffusus, vti per vices in hostem erumperent suis edixit dictis obtemperatum: & in summa rerum omnium iniquitate Lusitani pugnam acriter initio sustinebant: dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque; cæteri, priusquam ab hoste circumuenirentur, fugam in saltus auios rupesque præripiunt. De Barnagazio nihil traditur. Elisabetha cum sauciis curandis aliquandiu piam, vti solebat, ac sedulam nauasset operam; perditis ad extremum rebus pauida perexiguo comitatu profugit. Castanosius præfectus & è stipatoribus triginta sequuti. in Regina tentorio vulnerati còplures incerta spe vitæ relictæ. in eos parta victoria Mahometani cum fædè sæuirent; quidam è Lusitanis atrox ac triste facinus ab vltima desperatione commisit. accenso funiculo, tormentarii pulueris cadis (nam ibidem adseruabantur) sensim adrepens, applicuit ignem, flammisque momento diffusis, seque & quotquot intra id tabernaculum agebant, eodem absumpsit incendio. Gamma, cum egregiè aliquandiu dimicasset; ad extremum grauitèr saucius, hortatu suorum, intendentibus iam se tenebris; præter ipsam castra cum paucis effugit. dumque egerenda è castris præda hostes distinentur; tota nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in proximam conuallem & dēsas circa siluas è via deflexit. ibi, dum abditum fontem è longa defatigatione colligit vires, ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cuiusdam oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum dein regium cum ingenti plausu raptatus, congestis in eum ab

Gradaamete probris minisque, detracta primùm veste, virginis acerrimè cæditur : tum ad ludibrium & contumeliam totis castris per militum & colanum ora traducitur. postremò, cum omnes iniurias & cruciatus inuictò propter Deum animo pertulisset ; ad se retrahi iussum, ab impotentì sæuaque iracundia, suismet ipse manibus tyrannus obtruncat. Sunt qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gammã in cælestium numerum pro certo referendum existiment. Sanè Abassinus Rex in ea quam ad Indiæ Prætorem de his rebus misit, epistola, Christi martirem non dubitanter appellat. Caput Gammæ præcisum, & cum eo primarii Lusitani duodecim ad Solimanũ Ottomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaametes, conuiuiis ludisque aliquot deinceps dies indulgit. Cæterum insolenti barbaro lætitia primò in mœrorem, mox etiam in perniciem vertit. Dimissis cum congiatione Zebitanis, quasi nil iam superesset periculi, cum vxore liberisque, & cætera multitudine, ad Nili fluëta, valetudinis & animi causa cõcesserat. Ibi nihil tale metuentẽ Claudius cū Lusitanorũ reliquis è fuga collectis, & Abassinorũ peditum octo millibus & equitibus quingentis inuasit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Lusitano cuius nomen ignoratur, cū vnũ tyrannum simul omnes impeterent, plambea grande traiectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorum fugientium strages, & castra cum tormentis & cætero belli apparatu direpta. & quod omne superauit gaudium, haud exigua Christianorum omnis ætatis & sexus vtriusque multitudo è miserrima seruitute ac vinculis erepta. Gradaametis vxor, cum trecentis equitibus, quos circa se præsidii causa habebat, & cum thesauris effugit. Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit ; iis qui per bellum ab eo descuerant, cum

lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeuntibus. Tam insigni parta victoria, Claudius, in iisdem locis, anniuersarias hebdomadæ sacrosanctæ ferias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatum est, atratus & squalidus veteri gentis more, nihil omnino gustauit nec pedē è templi finibus extulit. idem à Regina matre & proceribus factum. Nec minore cerimonia studioque paschalia dein peracta mysteria. elutis per confessionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refecti, summi atque infimi, ad extremum agmine composito collucentibus undique cereis cum solenni pompa supplicationem obiere. Neque ita multo post, Lusitanis qui in bello ceciderant, iusta funebria, & regalis apparatus exsequiæ, cum insigni erga pauperes benignitate, & piaculatoribus sacrificiis, & summa omnium ordinum frequentia persolutæ. Lusitani superstites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, ferè omnes in Æthiopia transegerè.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

HISTORIARVM
INDICARVM,
LIBER DVODECIMVS

L V R A iam hinc & vberiora de progressu Euangelii, deque rectæ in Deum fidei propagatione, dicuntur. Quippe, ad hæc vsque tempora, constituendis emporiis, arcibus extruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorū armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quam diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cū domicilium in India pridem constitutum haberent, essentque amplificandæ religionis Christianæ percupidi, tamen quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti, satis otii nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo aliisque muneribus, quæ ad conuersionem gentium, & curationem & cultum haud dubiè requiruntur. De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano; vel prudentiæ laude vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michaël Vasquez, totius Indiæ pro Episcopo; (Vicarium generale

appellabant) & Iacobus , de quo supra dixi , Borbanus, Episcopi comes : itēque Cosmus Annus , regius scriba. ii, cōmuni consensu, Stephano Gamma prętorē & Fernando Rhothorigio Quęstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus , collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum ē variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam atque ob id ipsum , ei collegio ab Sanctę fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua diui Pauli conuersionis ædicula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & redditus, qui paulo antē in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, dæmonum cultui deservierant, fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem ferē dies, haud contennendum, etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat Parauæ, sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipuē dediti. Inde Piscarium, quinquaginta ferme leucorum spatio, litus appellant. idque ab ipso promontorio initium ductens, meridiem spectat primò, tum in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarem insulam. fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tam breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt iisdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter & viginti ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cū grauioribus in dies afficerentur iniuriis, coacti concilio, de re communi consultant. Fortē in iis tum locis negotiabatur ē Christianis Ma-

labaribus quidam Ioannes Cruceius ; qui nuper, honoribus ac beneficiis auverat. Hoc maximè auctore, Parauæ, in summa consilij inopia, rerumque difficultato, legates opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones, (Patangatini patrio sermone dicūt) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit ; paratos Parauas omnes, publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore ceterorum voluntatis accepto ; non dubitauere Lusitani supplicas laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium littus missa, non modò Mahometanorum audaciam repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumento restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æquè summis atque infimis, nemine repugnante, institère. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens parè vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti subitatorios fidelium greges, aliquà subinde mancipia vel socii & auxiliares Indi temere adiungebant sese, (certorum hominum testatam & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano Prætori gratificarentur, quàm quòd suis ponderibus religionum discrimē ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lymphæ corporis & nominis immutati memoriã, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat, partim etiam cultorum inopia ; quippe qui, propter paucitatem, nec probè subactò sererent solo, neque fata deinceps, ab initio vsque ad extremum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine desti-

tuti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano commercio nationum, quæ ignorant Deum, multa & grauiâ in hominum nostratum mores irrepserant vitia: propiusque aberat, vt Europæi aduenæ aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu, quam vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonix & seueritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem accedebat ingenium soli cœlique, mirè factum ad corrupendam vel generosam indolem; quodque, ni summa cautio adhibita sit, quam libet Martium vigorem animorum, otii dulcedine, & variis voluptatum delinimentis, extinguat. Hæc Ioannes Rex cum & litteris multorum & sermone didicisset, angebatur intimis sensibus, quippe cui salus hominum, ac præcipuè popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificiis, & iure communi, non nisi tuendi augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelii nomine, si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum optimæ decimas & vectigalia capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque diuitiis, & copia rerum, languere Christianam industriam, & aded paucos existere, qui mortalibus, inani spe & praua cupiditate demonstrarent, haud immeritò nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ voluntate nihilominus hærebât cōsilia Regis: quippe, ad tantam hominū vim in arctâ & angustam ablatâ & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terrarumque regiones, tractanda tam variari in nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixâ captis er-

rōre mentibus ; Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia ; & numero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrinā ; & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum vſu opus eſſe non ignorabat. Huſus autem generis magna per id tempus erat in Luſitaniæ regnō penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accerſebantur. Liberalium artium ſtudioſi Complutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam Regis impenſa Pariſis alebantur. Vnicum erat regni totius Oliſipone Gymnaſium infrequens, ab Dionyſio rege inchoatum. ibi pars, iuuentutis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id ſanè gymnaſium nuper ipſe Ioannes, in poſterum longè proſpiciens, ex Oliſiponenſi tumultu Conimbrigam tranſtulerat ; in urbem antiquam, & Muſarum otiiſ iam ante dicatam ; ac tum quidem, caſtigato præterlabentis Mundæ fluminis alueo, ſalubris pariter & amœni ſeceſſus. Eò clariffimos dicendi magiſtros, ac mathematicæ rei ac medicæ profefſores, & humani diuiniſque iuris, & ſacrarum littèrarum interpretes, non ex Hiſpania tantum, ſed etiam ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat : ſcholiisſque ex Pariſienſi formula, & diſciplina inſtitutis, aliquot inſuper adoleſcentium collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat ſoboles ; & Indicæ neceſſitates præſentem efflagitabant opem ; & domeſticis hiſce præſidiis, ad excolendam Luſitaniam ipſam, & ſupplendos magiſtratus, & ſacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porrò vetum erat, quo remotæ fouerentur partes, inſtina ac vitalia membra deſtitui. Hiſ anxio curis, atque ad Indicam ſubleuandam rem, externa circumſpectanti auxilia, tale re-

medium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Rome, qui paulo ante, cum eximiis aliquot eiusdem propoliti viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelii prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione, deuouerat. Ea societas I E S V ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque variis Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit, Petro Mascarenæ, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se, quando generis humani salutem & Christi Domini gloriam vsque adeò sitiant, non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltem ex parte releuent sitim: præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore simulatque commoda tempestas affuerit, quæque de nauigationem necessaria sint, ea ab suis procuratoribus largè & copiosè præbitum iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quoddam aliis quoque regionibus pro sua parte consultū vellet, expetenti sex oratori duc tantum assignauit, Simonem Rhoterigium Lusitanū, (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum, claro inter suos genere natum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem, maturè præmonitus, quoddam quartana tū laborabat febris, in Lusitaniam naui transmisit cemite Paulo Camerte, egregia probitate fideque viro, qui sese cum aliis ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xauerio autem, quo maiorem videlicet in re subita ferret obsequii laudem, non nisi pridie quam illi cum
Mascarenia

Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit. denūtiata res est. Ac tametsi, confirmata nondum societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xaerius tamen id imperium vsque aded durum ac repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex parte non est, sed etiam incessit omnibus lætitiis: acceptoque spatio vix quod salutandis amicis, & refarciendæ ac laceræ tunicæ satis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi profectionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu, in Lusitania substitit) paulo fusius persequi est animus: vt promulgandi Euangelii studiois hominibus recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem exsequenti mihi subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum hominum in ægrotos ac pauperes, & infimam plebem officiis, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut frivola aut etiam sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bellorum apparatibus, terrestribusque ac naualibus præliis, & inclytarum urbium expugnationibus adsuevere. Sed habet hoc utique philosophia Christi, nihil primo aspectu cōtemptius, nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflammat: quæque ab aliis de officio vel ostentationis vel etiam animi sæpe causa quaruntur eâ rebus ipsis ac vita quàm verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad natrandum gratiora censenda sunt, quanto facta dictis, & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xaerius igitur, vbi profectionis affuit dies, (annus tum agebatur huius

seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri captum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam, & certa precandi commentandi que spatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robustior, ad opem aliis ferendam semet acriter incitabat. Hi quo libentiùs curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: depòsita seueriore persona, comiter alloqui singulos, hilari ac sereno respondere vultu, faciles ad se cuiuslibet præbere accessus, contemnere omnino neminem, gloriam æquè fugere atque alii captat: nihil in victu cultu que sibi præcipuum sumere; minimis vilissimisque contentus esse: vtique quisque pessimè se acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentissimè suo lectulo rectoque cedere: vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum subleuandum raptim ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, prece votisque succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumenti fluuio ad transitum sese committere, cum aquarum impetu vorricibusque ad exitium raperetur, pia (vt affirmant) Xauerii supplicatione seruatus est. ad hæc lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exurgere, denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iuantis. Hac ille summissione, officio, suauitate, clementia, cæterisque artibus, quas ei spiritus cœlestis haud dubiè suggererat, breui omnium animos ita sibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum ulli videretur, aut nimium. Neque ipsos dunta-

rat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur, sed etiam in cauponis ac diuersoribus, cum se occasio daret promiscue cunctos docendo, iuuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus ut quicquam omnino carni aut sanguini daret, atque ad patriæ saltem incunabula reuiscenda, quamuis modico diuerticulo de via defleceret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenia, cognoscendi noui comitis, atque introspicendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consuevit, ut bene longi itineris diurna pariter & nocturna consuetudo, quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam diu sustineri non patitur, eo liquidius Mascarenia de Xauerio ferre sententiam licuit. cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri, præmisso ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, ut Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum, ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die expectabat. Xauerii demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam. accenti sese Rex per honorificum præbuit, ac verbis, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sciret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio, cum ei lauta ad diuersandum hospitia non deesset, ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiæ sodales procurant, vna cum Simone &

Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diuturnas, agris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio aut re iuuandis insumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponenſis approbatione tráſactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus, cum regii æconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus petitis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam lægum, vel ad prouinciam adeò remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, vti prorsus nihil, ipsi vel sociis, neque ad valetudinem neque ad commodum cultumve deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accuratè cõmendat: conuertendis ad Christum æthnicis, neophytis in fide firmandis insístat, Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustret, deprauatos corrigat mores; deque omnibus rebus quàm diligentissimè ad se perscribat. Postremò, quo sibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat, transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eũ Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cum eximie illius benignitati gratias ageret immortales; tum verò, quòd ad procurationem Indicæ rei pertineret, sese, quantum liceret ac posset, serui fidelis officio fũcturum esse reciperet. Regiis verò curatoribus, & Castaneriano præsertim complura; in vsum nauigationis identidem offerenti, aliquandiu obfirmato restitit ani-

mo : dein , ne per contumaciam superbiamve cuncta
 respuere videretur , perpelli se tandem est passus , vt si-
 bi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum ,
 paucis illis diebus , studio pietatis incensus accesserat
 Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore tex-
 tu lacernas ad arcenda circa Bonæ Ipei promontorium
 Antarticæ plagæ frigora , itemque sacros aliquot li-
 bros , cuius generis inopia laborare India dicebatur , in
 nauim imponi permetteret . reliqui verò commeatus
 atque viatici genus omne reiecit ; cū ita diceret :
 suscepto paupertatis voto , & vnius Dei causam agenti
 sibi nequaquam esse de crastino laborandum , Hortan-
 te dein dynasta , vt puerum saltem vnum adsumeret ,
 victus quotidiani administrum ; Mihi verò , inquit “
 Xauerius , dum pedibus manibusque vti licet meis , o-
 pus ministro non est . Cū ille nihilominus vrgeret “
 ac premeret ; indignum ea fore persona quam gerebat ,
 affirmans , si in tanta vectorum ac nautarum turba
 palam conspiceretur , aut vestem ad navis marginem
 abluens , aut cum cæteris ollam foco in quotidianos ci-
 bos imponens : At qui clarissime vir , Xauerius in- “
 quit , dignitatis tuendæ , artes istæ & præcepta quæ “
 narras , quò vides loci Christianam rempublicam “
 adduxernut . itaque mihi & ollas , vbi res postulaue- “
 rit , inspectante populo , non attrectare solum , sed “
 etiam tergere & lauare pannos , & infima quæ- “
 que modò peccatum absit , obire ministeria certum “
 est . Cuius veritate responsi & in præsentia œconomo “
 vocem inclusit , & magnam apud eum de se in perpe-
 tuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinio-
 nem reliquit : quam Castanerianus postea prædicare
 libenter solebat ; illudque crebris usurpare sermoni-
 bus , in classis discessu , non minùs cum Xauerio sibi
 certaminis fuisse , vt plus acciperet ; quàm cum alijs

hominibus, vti ne plus exigent. Ab eo colloquio Prætoriam nauim Xauerius Regis, iussu conscendit. ibi verò, quam in omnes partes fructuosa eius caritas & industria fuerit, quo faciliùs possit existimari, pauca de vniuerso genere classium Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigia per multa, quæ variis anni temporibus ex Olisiponenſi portu ad alia atque alia comitant noui orbis emporia, quatuor ferme vel quinque in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis aded vastæ, vt cum inflatis auras secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar optineant. Harum singulis, præter comitatus, instrumenta mercesque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus ordo, nauticæ multitudinis, ii certis inter se legibus ac disciplina conſtricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad jus dicendū, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quique ad naues tuendas, quique ad Indica præſidia supplenda, conſcripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec desunt medici, seu quos vulgo phyſicos seu quos chirurgos appellant. Populus vnius onerariæ in vniuersum capitibus modò sexcentis, modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur; & obuerſante plurima leti specie, culeum è sparto & linteum quisque secum in nauim infert, quibus insurus, si diem obire contigerit, deiciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis anis & rei diuinæ præcurandæ, mercenarius plerunque præest: qui morientium ubi confessiones audierit, & mittendos in pelagus lu-

stralibus aquis & piaculari precatione fuerit profectus, nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam, in de Cocinū, coemendi maximè piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, ut nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis malaciæ lentissima tædia; modò seuientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror assiduus diuturna infomnia tolerenda; adde malignè diuisa & sæpenumero vitata cibaria, vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque trajectitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauis oram cõtignationes quatuor vel quinque attoluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternunt; in cæteris tormenta constituunt, vasa dispoſuunt, mercimonia capsasque constipant. vectoribus admodum exigua sub iis tectis agendi spatia relinquuntur. à prora puppique gemina impugnam sugunt castella. in horum utroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinant. hosce, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio cætera turba, ni sæuiant venti, prout cuique datur sub dio in angustiis cubât. sin atrocior tempestas discursum nautarum ad repentina imperia postulet, pauidi confertique sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu æstuque, teterri-mus odor sentinæ pædor que & illuuiæ afficit corpora. Inde cùm graues alii morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variæ, fœda oris vlcera, & purulenti ginginarum tumores existunt: & ipsos etiam haud ratò sacerdotes medicosque corripunt.

Iam in tanta plebis colluione, militumque licentia, quot quantaque sint labes animorum ac vitia, enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque subiiciet. Omnem hanc benemerendi siluam, & sempiternæ gloriæ fegetem, in sua navigatione Xauerius habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus, qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat res. Huic primum Xauerius & alleclis eius apparitoribusque, ad iustitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanandos & corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos, consolari mœrentes, adfingere agrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire & coquere cibos, præbere sorbitiunculas, atque vitale instillare succum, sternere lectos, ac sordes euertere: quibus esset spes vitæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare: quorum deplorata esset in terris salus, iis æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra dæmonum incursus ac petitiones induere valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari; detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia discordiarumque, vel impia in superos verba iactantes, vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimam diuinæ tum iustitiæ tum clementiæ mentionem & recordationem inferre; controuersias rixasque dirimere, lenire odia, religionis ignaros ac rudes Christiana doctrina instituere; omnibus omni ratione prodesse. inter hæc, se ipse inuidtum ab omni perturbatione præstare, cibo potuque vti parcissimo; nec dies modò totos exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos tamdiu in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus, ubi fors ferret,

tandem aliquando succumberet. Atque ex hoc tam abiecto, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate vel de exultatione deperderet; vt eum summi infimique, tamquam salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primum & patris & sancti cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper & vocitatus & habitus est. Cæterum in hoc itinere, Xauerii virtus eo maiorem habuit campum; quo tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est, non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum deuenire; ibi Aprilem vsque hyemare coacti sunt. & ægris qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eorum famulatu patet tanta denuo cum assiduitate vigiliisque versatus est, vt præ sui corporis negligentiâ grauem & periculosum in morbum incidit; in eo morbo cum maximè arderet febris, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentem, cui exitialem exitum haud sine causa metuebat, è faucibus tartari, si qua posset, eripere statuit: jacebat miser humi destitutus ab omnibus; eique per extremâ phrenesim (quod erat inprimis dolendum) ad detestanda & cōfitenda crimina talî tēpore neque mens neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussu, in suomet cubili Xauerius collocat; ad eum contatum (mira dictures) confestim ad se iuuenis rediit, & peccata Xauerio ritè confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet, quæ prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore celeriter antecessit; neque Xauerium, viribus utcunque receptis, ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia in noso-

comii procuratione, quoad classi sabiret, iussi persistere. Xauerus interim de instituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei naus particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. hanc item pater allis egentibus vltro concessit. ipsi, pro culcitra funis anchorarius in spiram conuolutus, pro cervicali fuit ipsi, pro culcitra funis anchorarius in spira conuolutus, pro cervicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere primùm ad Melindem, tum ad Socotoram naus appulsa. vtroque, in erudiendis ac subleuendis hominibus. pro temporis breuitate, Xauerii nauitas ac diligetia cõstitit. Goã denique anno seculi huius quadragesimo secundo peruentũ est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quoddam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illæsus emerfit. Descensione facta. Pater ad Regis valetudinarium, vti solebat. exemplo se confert. Eodem paulo post cum classiariis ægrotis Paulus & mausilia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goanæ tum Ecclesiæ præerat Ioannes Albuquerque, (de quo suprà commemoratum est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc Xauerus, ante quam vllam reipublicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequii causa; eique sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli Pontif. Max. & Ioannis Regis Lusitanie missu, ad impertiendum ethnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos aduenas & inquilinos pro veribus adiuvandos, in ea loca venire. attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus; ac proficitur, sese iure illo ac potestate nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi seu modestia captus Albuquerque, illico ruit in amplexus viri: perlenctum

probarumque diploma restituit : postremò, etiam atque etiam Dei seruum ad horatur, vti animo soluto ac libero Christianam rem è præscripto sumi Põtificis administret, valde cõsidere se se, illius aduetum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam vel amplificationem, magnopere profuturum. neque in præsentia modò Xauerium comiter ac libenter accepit ; sed etiam in posterum præcipuo semper tum in honore tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum in regionibus ijs vtique primus instituit. Quotidie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vlgî sermone breuiter ac dilucide comprehensa, (quæ ipse met postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto: Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui extemplo reddebant. id cum pro populi captus bis terve ac sæpius fieret, sequebatur, vt sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, integra paulatim sensa totasque deriochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indictò symphonia conquieuerat, certos ex eadem institutione locos Dei famulus fusè ac populariter explicabat. Ita pueruli, feminaeque, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis ac pænè ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac vetus Academia, lycæumquæ illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum scholæ, tot sæculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem

à Xauario gesta : & simul , optimatum rogatu , Paulus Camers , diui Pauli seminario collegiõe , quod iam puerorum numero haud paruo constabat , administrando regendoque præpositus. At Xauerius , quod per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat , Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte profectus est. ij populi , vti suprâ docuimus , magna Michaëlis Vasaï & sociorũ alacritate , salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis ; cæterum eius mysterii uim , & reliqua ecclesiæ sacramenta , itemque precandi formulas , & Christianæ fidei articulos , & legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neque sacerdotibus Europæis , quive Cocini degerent , vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ : quippe in magna distantia locorum , & nullo propemodum linguæ commercio. ex quo nimirum facile coniici potest , dum peregrinus homo Xauerius ignotum sermonem addiscit , cæcam que ignorantiam noctem exiis mētibus conatur expellere ; quàm graues illi miseriæ , quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cū Brachmanis præcipuè magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum , fraudeque suas ac mendacia detegi , mortis instar ducebant. cumque à uicibusque eos turbatum abstertere metus , frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea , vicino quodam in oppido , quod tyranni metu in patria superstitione perstabat , femina , quartum iam diem ex partus difficultate grauissimi laboranti agentique animam , Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit : certum ad salutem iter ostendit. assēsa est mulier , baptismum expectiit , illico peperit. ea re adducti propinqui , dein populares vniuersi , tyranno mitigato , repudiatis idolis , Euangelio credere : quot omnes probè institutos pa-

ter sacro item baptismo proluuit. Hæc alia plurima Xauerium mire districtum habebant: atque vbi quod in præsentia satis esset, eodem substiterat loco; delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ii patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis & ingenii laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptismo fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, consignatum interea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent. Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum aut pagum pedes, & quidem sine sacculo semper ac pera, transibat. Vbi orā omnem, iis quæ dixi caritatis officiis; & prædicatione Euangelii peragrauerat, orsus iterum a capite eandem pari diligentia prouinciam obibat, pensum cum à cæteris Christianis, tum verò a canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam piæ ac necessariæ functioni vacarent, certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanæ & Regiæ focculos ab Indis conferri solitū; cum quidam ad Catharinam scribens, Ioannis vxorē, insigni virtute ac pudicitia feminam, haud ineptè lussisset; nullis eam foccis æquè faciliè scansuram in cælum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annum Dei famulus in Paraua regione traduxit eumque Domini agrum ad eò reliquit probè cultum & consitum, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerum fama commoti Macoæ finitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occidentum, Parauis multitudine ferme pares, Xauerium ad se baptisimi causa per supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodem & institutionis & peregrinationis ordine, plus decem hominum millia vertente mense

ad Christum adiunxit. noui dein ad eum concursus quotidie fieri, atque ubi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant, cum alia suspicere, & laudibus in cælum ferre; tum verò ipsa præcipuè decem diuinæ legis præcepta mirari; quàm illa æquitatis plena essent, quàm vera, quàm rectæ rationi consentanea. oblata sibi à cælo haud dubiè lucem gratulari inter se, deplorare suam & maiorum amentiam, qui ad eam diem in tam densis errorum tenebris ac tanta vitiorum fœditate iacuisissent. inde se mutuo ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternæ salutis accurrere. Hisce abluendis cum maximè instaret Xa- uerius, noui è Manari legati superueniunt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones apposita. eam quoque gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis utcunque viris, initiat. Is verò ager, non fidelium modò, sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iafanæ parani Ceilaniæ terræ tyrannus, cuius in ditione erant Manaren- ses, idolis ad insaniam deditus, audita re, insitam ingenio feritatem nouellos in Christianos exercuit. im- missoque satellite, partim eorum occidit, partim variis suppliciis per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi, (in iis regibus quidem adolecēs) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goam vsquè se contulère. ibi ritè instituti omnes & mistico partu renati sūt. Neque hac tantum regione se se tenebat animorum ardor. Macazarès quoque leucas in ortum quingentas ab Cocino disiuncti, Christianos doctores maioram in modum expetebant. ii legatos primum ea de re ad Antonium Galuanum (vti supra commemoratum est) miserant Galuani iussu

tum ad eos tenderet, Franciscus Castrius, aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat infecta res. Felicius deinde nauigauit, cum Sosa Indiam regeret, Antonius Paiua, coemendi sandali causa, missus in eadem insulas ab Rhoterico Vazæ Pereria Malacæ Præfecto. Iam antè in illis emporiis negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat, neque erat Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit, (hoc nomine gens est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facilitas Regum illorum est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindécim natum, item quæ adolescentulas, aureis armis ornatas, tringinta. Eo comitatu cum ad portum venisset, accepta salutatione redditaque, variis de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore sermonem instituit. inter cætera quæsiuit ex eo, quid ita Lusitani Mauris (sic vulgò Mahometanos appellant) infensi infestique potissimum essent. Ea occasione arrepta, Lusitanus, in hæresis Mahometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, avaritiam quæ pro ea quam habebat fandi copia inuectus, iis dein vitiis fraudibusque, veritatem, ius fasque Christianæ religionis opposuit; deque ipso Christo Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmavit nomini Christiano cum scelestissima & corruptrice animorum secta proprium ac perpetuum bellum esse susceptum. Onia Regi probabilia admodum visa: &, quòd iam ad vesperasceret, domum regressus, Paiuæ xenia misit ad nauem. Postero die, ac sæpedeinceps, multa ex eodem sciscitari perrexit: in is illud etiam, quisnam esset Iacobus quidam quam in prælliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc Paiua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum a magistro dimissis, pauca perstrinxit. in iis,

iis, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui primus lætissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cæli, nuntium attulisset: atque idcirco in eius præcipuè Apostoli tutela ac patrocinio Hispanos latere vniuersos. ac proinde, inter dimicationem ab iis inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei vel Mauros optimos esse testes, qui conferta cum Lusitanis pugna, plures ipsius ac paratiores tali viso non semel cæcam in formidinem fugamque præcipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione præsidioque cœlestium, pauca disseruit. Cùm hæc, & alia idgenus complura, mira quadam aprobatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capeßenda peregrina religione statueret quicquam; Paiua, quod in eo emporio tempus vltrà negotiandi non esset, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siano Rege familiaritas intercedebat Paiuæ, quippe apud quem ægrotus olim in hospitio fuerat, multaque cum eo de Christianis initiis egerat. Hunc ubi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul a portu anchoris in salo stantem, prior visendi gratia transmissit. & mirifica quadam ex eius aspectu voluptate perfusus, post mutuam salutationem: Auguror, inquit; faustum ac felicem mihi meisque tuum esse aduentum, ô Paiuâ: quandoquidem, ex quo te aspicio, tanto ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac suauis cum peregrinis habito sermone digreditur. Insequenti luce, cùm ad eum salutandum honoris causa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent, conuersus ad Paiuam Rex; Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hîc apud nos cùm esses, de vestræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narraßti; hærent ea mihi penitus infixæ; neque vaquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem

eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hætenus me popularium metus, si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis ratio, si grandi iam natu, repentè immutatus viderer, ab hoc tam honesto consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi pendo, teque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum putes. ac simul quæso vti coram hisce proceribus (adstabant autem plures) aliqua de fidei vestræ mysteriis, deque hominis Christiani officio differas. Tum Paiua, se indoctum præfatus, ac minimè dignum qui tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pii Regis studio pro sua parte non de futurum, orsus a primo decalogi præcepto, cætèra sigillatim deinceps quàm planissimè potuit explicauit: eaque cuncta summatim ad illa duo capita redigi ostendit, amoris erga Deum & proximum. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audita. sic ille abiit dies. Postero eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea quæ tradiderat, sermonem adiunxit de officiis operibusque misericordiæ, quæque ad corporis quæque ad animi auxilium pertinent, iisque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua proximo die reuocatur in regiam. ille Deum enixè precatus, vti mortalibus cæcis lumen aliquot æternæ veritatis offerret; ad urbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt viæ laborem ac tempus omnino fessellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante nobilium corona rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde quæ fuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cum, Sanctus quidnam sibi vellet, rursus interrogasset Rex, (id enim verbum Paiua reddere Macazarisè

nequierat, propterea quod ii populi, vt sanctitatis ipsa re, sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent, ac se quam maximè à corporis contagione seiungerent. huiusmodi fuisse rectæ religionis interpretes, & ei ple-nos; ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc respondeam, (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ô Rex. quod si nihilominus acerbâ & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsoque, vti omnem in me vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cùm ille continuò quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim faciliùs aut clariùs demonstrauerim, quàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cùm enim Iesum Christum, Dei filium totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, vt erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cùm hæc & eiusmodi maximè dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum cæli fragore, tonitribusque, & procellis; ingentem vim imbrium effundere. quæ res & mirabilior visa est & gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cū dein Regem vrgeret Paiua, vt in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius voluntati maximè sacrificoli, quos vocant Bécos, teterrimum genus. ii, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comitque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque luxum atque

molliciam produnt. iisdem feminam attigisse capitale est : ardenti viuis crematur pice qui tale quippiam admiserit. at verò ipsi, (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt; & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus adfecti flagitiis, Christianæ seueritatis & castimonie nomen horrerent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causâ in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum scelerei & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addiderit. Cùm ab iis responsum esset, Sianium cunctari deliberandum adhuc, Supanus, in re adeò salutari, tam longa deliberatione, quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quòd sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quàm maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam e comitibus, cùm cetero corporis habitu, tum ipsa cani ie venerando. post Regem, alii quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati Regi Ludouici nomen impositum. cetera cohors, alii aliter appellati. Summa dein cum læticia & gratulatione bombarda perstrepuerunt; rei que gestæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus tandem aliquando Sianius, omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo, præter veterem

amicitiam ac vicinatatem, nouo insuper sacrae necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque cōstricti. Abeunte dein Patau cum suis, veriti, ne duce ac magistro destituta gens, breui priuinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacā præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelij cursus, (quod quidem exstet) gerente Præturam Sofa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendę atque administrandę prouincię diligenter operam dederat. Is, vt primū Goam est delatus, inito māgistratu, hyemen totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægrotos inuiseret: ibidemque rei diuinę calā interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatque vt, salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturę tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit ipse ad Baticalā Reginę ferociam edomandam arma conuertit. Hęc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigal dudum abnuebat pēdere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sofa quadraginta nauibus in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticas parones, ad vnum exigerēt. illa, metu repentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde, cū varias ad frustrandum excusationes afferret, descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometa ni primū ē palmetis in hostem, intrepidē subeuntem, varii generis tela coniiciunt. dein, vbi ea sperni sensēre, ad urbem cirato, recedunt gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum & coniugum (nam Regina tū

ab erat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acrius Lusitano, fusi per agros fugatique omnes, oppidum nullo defensore cap-
 tum & in ensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris maior multo numerus cecidit. Cæterùm in eap gna insigne traditur facinus Francisci Almeida Scalabitani. is, conspiciatus commilitonem in extremo di crimine, hostiles manipulos impetu capto perumpit, circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, quoad suis ad opem utrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam, populari seruato, præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit exinde. Prætor, succedentibus in orbè centuriis, Baticalanos fines non intermissa dierum aliquot clade, vastauit. ac metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues pernumeranda stipendia, & pacem renouandam adegit. postreme victor incolumi classe Cocinum petiit: ab Cocino dimissis varia in loca nauibus, in vrbe Malacca primus portorium & scripturæ magistratos instituit: ex quo ad regia vectigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido incessit Tremelani delubri exspoliandi, credo quòde eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromandelio tractu delubrum id est; cùm cætera superstitione, tum auro ac diuitiis inclytum. in eam rem Sosa permultis iisque aptis remigio nauibus, quo faciliior esset ad terram appulsus, & tribus ferè armatarum millibus, ineunte verè cùm ab Goa soluisset, vixdum in altum euectam classẽ atrox tempestas oborta pænè demersit. maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique tenuere. Inde ad insu-

lam processere, quam a vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contrà quàm Prætor ab aliis audierat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus, ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repentè flexit. ibi arcem, uti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna distabat fanum, in quo magnam item pecunię vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitie paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes, vbi templum intrantem vident Sosa; tum demum sentire quid peteret. exemplo reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquerque euenerat) è superiore loco, siluisque ac sepibus. Naires minùs centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affecere. Sosa cum agmen clauderet, ex equo degressus, quo minùs ad ictus pateret, ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerant nūmulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocant, neque sestertium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescendi, ex aliorum malis præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (uti sunt eæ gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & similitates existerant.

Idalcan Azedecanem, beneficiarium & vedigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens pariterque thesauris, quos diurna parcimonia rapinisque congefferat, palam imperium detrectabat. Inde mutuo sibi struere insidias, mox etiam bellum apertè moliri, ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è malè parto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi: E stirpe Decanii Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam, is, ad otium magis quàm ad arma natus, & sænitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam, ibi cum vxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam petiturus, auexerat, iniecta quidem spe à iti regni recuperandi: sed, quod multo similis veri est, quo per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus excitaret. Hisce ergo promissis i flatus Meales, & comiter in classem acceptus, in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterùm à Lusitanis paulo post victo & fugato Solimano, haudquaquã suis viribus fidēs, ibidem in exilio sponte substitit. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano, leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ præfecto, (nam Sola tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat, is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursum ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad justum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impositis legibus, si eum in

patria locauerint sede ; pro infidioso & rapaci accola-
vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum
habituros Hisce atque aliis rationibus facilè persua-
sum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealem
cum vxore liberisque Goam euocaret. Eò vbi peruenit;
confestim admonitus Prætor , qui tum erat Cocini,
Goam repetit. ibi in cõsilio dies aliquot anceps delibe-
ratio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repẽ-
tè violare, nefas ; & Mealem vltro accersitum repentè
deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus
inde sententiis, cùm aliquandiu hæssisset Prætor, tan-
dem è dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse,
Mealis afflictas fortunas omni ope excitare, & cum A-
zedecano, iamdiu id exoptante, vires atque arma cõ-
jungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum
Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decanii re-
gni fines præstò erat popularium manus, Meali exci-
piendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum ar-
matòrum copiis Mealem sine fine gratias agentem ad
littus honoris causa deducebát. vix ad arcem Benefa-
rini peruenerant, vnde incontinentem ex insula traie-
ctus est ; cùm seuocatù Prætorem Petrus Faria Lusita-
nus, vir bello egregius, & magno rerum Indicarum
vfu, monere etiam atque etiam institit, integris rebus
videret quid ageret ; perfida barbarorum ingenia, in-
constantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu
florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret
exsulum rebus, neu Idalcanem tanta potentia Regem,
amicum ac socium, sine causa lacerasset. mittendi Mea-
lis, quodcumque sit opus, arbitrium penes Præto-
rem fore : sedandi belli, si temere moueatur, non quo-
ties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul au-
ctoritate viri, permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret
animo, repentè, quasi noua res aliqua maioris incidis-

set momenti, redire vnà cum Meale cunctos in urbem jubet. id cum initio sermonem æquè ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit, siquidem quintodecimo ferme post die nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab vrbe Visapore, (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, urgente animi ægritudine senioque, extremum obierat diem eo demortuo, Idalcane urbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aiebant. Hæc ubi Goā allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcane mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcane, inter ipsam rei tantæ lætitiā, vel Prætoris officio vel ipsius legati dexteritate captus: Bandefios & Salfetanos vicos agrosque, & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lusitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filiis Malacane amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad novos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit exemplo qui possessionem locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigèrent. De Meale; incertis implicans responsis, calidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcane in officio contineret. ex eo tempore Meales nequiquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sosa Prætoris gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore sc-

per habuit Rex. Cæterùm eius præturam vnâ res maximè fecit insignem ; aperta per id tempus, & primùm cognita nostris hominibus, terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingeniis ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamen hîc etiam exponi quædam aut ex eo extempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubiè postulat.

Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eæ præcipuæ tres insulæ sunt, circumfusus aliis minoribus interfluo euripo dissiurctæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur : eius caput est vrbs Meacum ; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapiis regnisve censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungenfis. Tertia dicitur Xicocum : satrapias aut regna continet non plus quatuor ; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquâ resopndet latitudo : decē tantū alicubi patet, summum triginta nō amplius. de ambi unil dū certi proditū est, iacet ab Æquatore in arctū à trigesimogradu ad trigessimū ferè octauū. Ab Oriēte obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum intervallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, variapro littorum flexu excursiue distantia : siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis ortum est limes, ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta : ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducen-

tarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, nivalis ac frigida, neque admodum ferax. Seprembri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiam locis Mato triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offæ seu polentæ faciunt. Salubris cœli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in usus emicare cognitum est. Editi præruptique montes cum alii passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammæ euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circumfusus nubes sese cacodæmon ostendit; alter Figenoiama nominis, leucarum aliquot assensu trans nubes attolitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea mercede pelliciunt. Arbores vel ad amœnitatem vel ad fructum serunt haud absimiles nostris. vnius tamen, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabili prorsus ingenium. siquidem (vti perhibent) humorem quemlibet reformidat: si fortè maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pettifero contactu marcessit. remedio est, auulsam radicem, in sole siccare, & in vacuū scrobem scoriam ferri contusam vel sitientem arenam infundere: ibi, postquā aruerit, rursus depacta reuiscit, ac pristinum nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima verò variis locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, vt inde fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oves, porcum, gal-

nequierat; propterea quòd ii populi, vt sanctitatis ipsa re, sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nup̄er ab se præcepta seruarent, ac se quam maximè à corporis contagione seiungerent. huiusmodi fuisse rectæ religionis interpretes, Leiple- nos; ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc respondeam, (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ô Rex. quod si nihilominus acerbâ & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsoque, vti omnem in me vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cùm ille continuò quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim faciliùs aut clariùs demonstrauerim, quàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cùm enim Iesum Christum, Dei filium totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, vt erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cùm hæc & eiusmodi maximè dicerentur, subitò coactæ nubes, magno cum cæli fragore, tonitribusque, & procellis; ingentem vim imbrium effudère. quæ res & mirabilior visa est & gratior accidit, quò maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cũ dein Regem vrgeret Paiua, vt in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius voluntati maximè sacrificuli; quos vocant Bécôs, teterrimum genus. ii, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque luxum atque

mollitiam produnt. iisdem feminam attigisse capitale est : ardenti viuis crematur pice qui tale quippiam admiserit. at verò ipsi, (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus adfueti flagitiis, Christianæ seueritatis & castimonie nomen horrent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addixerit. Cùm ab iis responsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc, Supanus, in re adedò salutari, tam longa deliberatione, quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quòd sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quàm maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam e comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canie venerando. post Regem, alii quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati Regi Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alii aliter appellati. Summa dein cum lætitia & gratulatione bombardæ perstrepuerunt; reique gestæ fama longè ac latè manauit. co exemplo incitatus tandem aliquando Sianius, omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo, præter veterem

amicitiam ac vicinatem, nouo insuper sacrae necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque cōstricti. Abeunte dein Patau cum suis, veriti, ne duce ac magistro destituta gens, breui priuinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarii subsidii causa misere. Hic admodum Euangelii cursus, (quod quidem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, ut primùm Goam est delatus, inito mǎgistratu, hyemen totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, ut sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægrotos inuiseret: ibidemque rei diuinæ calāam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatque ut, salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigal dudum abnuebat pēdere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa quadraginta nauibus in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticas parones, ad vnum exigerēt. illa, metu repentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde, cū varias ad frustrandum excusationes afferret, descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometa nimirum è palmetis in hostem, intrepidè subeuntem, varii generis tela coniciunt. dein, ubi ea sperni sensere, ad urbem citato recedunt gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum & coniugum (nam Regina tū

aberat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acriùs Lusitano, fusi per agros fugatique omnes, oppidum nullo defensore captum & in ensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris maior multo numerus cecidit. Cæterùm in eap gna insigne traditur facinus Francisci Almeidæ Scalabitani. is, conspiciatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perumpit, circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, quoad suis ad opem vtrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam, populari seruato, præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit exinde. Prætor, succedentibus in orbè centuriis, Baticalanos fines non intermissa dierum aliquot clade, vastauit. ac metu malisque demum, Regnam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues pernumeranda stipendia, & pacem renouandam adegit. postreme victor incolumi classe Cocinum petiit: ab Cocino dimissis varia in loca nauibus, in vrbe Malacca primus portorium & scripturæ magistrōs instituit: ex quo ad regia vectigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido incessit Tremelani delubri exspoliandi, credo quòdeo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromandelio tractu delubrum id est; cùm cætera superstitione, tum auro ac diuitiis inclytum. in eam rem Sofa permultis iisque aptis remigio nauibus, quo facilius esset ad terram appulsus, & tribus ferè armatorum millibus, ineunte verè cùm ab Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta penè demersit. maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique tenuere. Inde ad insu-

lām processere, quam a vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contrā quā Prætor ab aliis audierat, asperum & importuosum esse: nullā ibi tutā stationem fore. Hoc nuntio reuocatus, ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repenti flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna distabat fanum, in quo magnam item pecunię vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitie paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes, vbi templum intrantem vident Sosa; tum demum sentire quid peteret. exemplo reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquerque euenerat) è superiore loco, siluisque ac sepibus. Naires minùs centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affecere. Sosa cum agmen clauderet, ex equo degressus, quo minùs ad ictus pateret, ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerant nūmulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocant, neque sestertium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuēcta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescenti, ex aliorum malis præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idolcanem (vti sunt eæ gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & similitates existerant.

Idalcan Azedecanem, beneficiarium & vestigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens pariterque thesauris, quos diurna parcimonia rapinisque congererat, palam imperium detrectabat. Inde mutuò sibi struere insidias, mox etiam bellum apertè moliri, ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è malè parto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi: E stirpe Decanii Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quàm ad arma natus, & sœnitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo suprà diximus, Indiam petiturus, auexerat, iniecta quidem spe a ita regni recuperandi: sed, quod multo similis veriest, quo per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus excitaret. Hisce ergo promissis i flatus Meales, & comiter in classem acceptus, in Cambaia deuenerat fines. Cæterùm à Lusitanis paulo pòst victo & fugato Solimano, haudquaquã suis viribus fidēs, ibidem in exilio sponte subliterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano, leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Gartzia Castrio Goæ præfecto, (nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursum ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad justum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopiègentique quibus velint impositis legibus, si eum in

patria locauerint sede ; pro insidioso & rapaci accola-
vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum
habituros Hisce atque aliis rationibus facile persua-
sum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealem
cum vxore liberisque Goam euocaret. Eò vbi peruenit ;
confestim admonitus Prætor , qui tum erat Cocini,
Goam repetit. ibi in cōsilio dies aliquot anceps delibe-
ratio tenuit. nam & pacem cum Idalcanē factam, repē-
tē violare, nefas ; & Mealem ultro accersitum repentē
deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus
inde sententiis, cū aliquandiu hæsisset Prætor, tan-
dem à dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse,
Mealis afflictas fortunas omni ope excitare, & cum A-
zedecano, iamdiu id exoptante, vires atque arma cō-
jungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum
Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decaniū re-
gni fines præstò erat popularium manus, Meali exci-
piendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum ar-
matotum copiis Mealem sine fine gratias agentem ad
licitus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benefa-
rini peruenerant, vnde incontinentem ex insula traie-
ctus est ; cū seuocatū Prætorem Petrus Faria Lusita-
nus, vir bello egregius, & magno rerum Indicarum
vfu, monere etiam atque etiam institit, integris rebus
videret quid ageret ; perfida barbarorum ingenia, in-
constantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu
florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret
ex solum rebus, neu Idalcanem tanta potentia Regem,
amicum ac socium, sine causa laceraret. mittendi Mea-
lis, quodcumque sit opus, arbitrium penes Præto-
rem fore : sedandi belli, si temere moueatur, non quo-
ties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul au-
thoritate viri, permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret
animo, repentē, quasi noua res aliqua maioris incidis-

set momenti, redire vnà cum Meale cunctos in urbem jubet. id cum initio sermonem æquè ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit, siquidem quintodecimo ferme pòst die nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab vrbe Visapore, (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, virgente animi ægritudine senioque, extremum obierat diem eo demortuo, Idalcan urbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aiebant. Hæc ubi Goā allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcam, inter ipsam rei tantæ lætitiâ, vel Prætoris officio vel ipsius legati dexteritate captus: Bandesios & Salsetanos vicos agrosque; & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset, Lusitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filiis Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad novos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit exemplo qui possessionem locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigèrent. De Meale; incertis implicans responsis, calidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequiquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sosa Præторе gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore sc-

per habuit Rex. Cæterùm eius præturam vnâ res maximè fecit insignem ; aperta per id tempus, & primùm cognita nostris hominibus, terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingeniis ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamen hîc etiam exponi quædam aut ex eo extempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubiè postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eæ præcipuæ tres insulæ sunt, circumfusus aliis minoribus interfluo euripo disfluit. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur : eius caput est vrbs Meacum ; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapiis regniue censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungenfis. Tertia dicitur Xicocum : satrapias aut regna continet non plus quatuor ; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquâ resopndet latitudo : decē tantū alicubi patet, summum triginta nō amplius. de ambi vni dū certi proditū est, iacet ab Æquatore in arctū à trigesimogradu ad trigesimū ferè octauū. Ab Oriēte obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, variapro littorum flexu excursiue distantia : siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis ortum est limes, ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta : ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducen-

tarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, e quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Seprembri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiam locis Mato triticum metunt; neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offæ seu polentæ conficiunt. Salubris cæli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in usus emicare cognitum est. Editi præruptique montes cum alii passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assiduè flammæ euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circumfusus nubes sese cacodæmon ostendit; alter Figenoïama nominis, leucarum aliquot assensu trans nubes attolitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pelliciunt. Arbores vel ad amœnitatem vel ad fructum serunt haud absimiles nostris: vnius tamen, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabili prorsus ingenium. siquidem (vti perhibent) humorem quemlibet reformidat: si fortè maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contactu marcessit. remedio est, auulsam radicem, in sole siccare, & in vacuū scrobem scoriam ferri contusam vel sitientem arenam infundere ibi, postquā aruerit, rursus depacta reuirescit, ac pristinum nitorem decorumque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima verò variis locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, vt inde fabri. basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oves, porcum, gal-

linam, anserem, fœdasque alias domi haudquaquam alunt Iaponii: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrât. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac siluestres gallinæ cernuntur. Pisce cum alio abundant incolæ, tum verò fluuiatili trutta, seu filare, & marina tanquam alosa; huic honos plurimus. Butyrum nesciunt, oliuo carent, factitio vtuntur, è cetis ad littus eiectis: pineas tēdas ac faces, alicubi etiam paleas, ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisque viuacitas; firmæ vires: in sexagesimum vsque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam, in capillo varius est mos: volfella depilant, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quæpiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Mortalitatis incommoda, fœmem, sitim, æstum, algorem, vigiliæ, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exercentur, & procul a matre ac nutrice locis habentur asperis, quòd ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac blanda educatione. Storeis, culcitra in modum tumentibus nitidisque, pauimenta consternunt. in iis & sumnum subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Mūditiarum apud eos haud minor quam apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vtuntur, vti nequē excidat quicquam, nec digitorum tersu opus sit. canationem intrant excalceati, ne catastrofomata calcædo coinquinent. tenuiores, ad mare præ-

fertim, viſitant herbis, oryza, piſce: diuites, ad conſuetudinem Sinarum, ornant ſplendide atque apparatè cōuiniū. in ſingula fercula, ſine linteis aut mappis, mutatur ſua cuique conuiuæ menſa è cedro pinūve, palmi ferè altitudine, binum dodrantium quadro, nitidiſſima, lectiſſimi ſque diſtincta coloribus, cibi conſecti in pyramidem exſtruuntur, auro conſperſi, cupreſſinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquam etiam roſtro pedibusque mauratis aues integrę nobilibus patinis inferuntur. Hoſpitem & conuiuam hilarè ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obſeruant. Vſum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: ſed ipſi quoque ante omnia delectantur hauſtibus aquæ panè feruentis, inſperſo quem ſuprà diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentiſſimi ſunt, ac principes interdum viri ſuis ipſi manibus eidem temperandæ ac miſcendæ, amicorum honoris cauſa, dant operam: certasque habent ædium partes, huic miniſterio dicatas: in iis focus aſſiduè ſtat, cortina è ferro liquato ſuperimpoſita. inde venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hoſpitibus verò, in digreſſu contemplandam etiam offerunt ga am, quæ apud eos maximi ſit. ea ferme ſunt illius quam dixi potionis inſtrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum figlini calices, cochlearia, & vaſcula, tum herbæ ipſi tum pulueri, qui ex ea conficitur, adſeruando. Hæc utique certis generis, quod non niſi peritus eiufmodi rerum inſpector intelligat, haud inferiore anud Iaponios habentur loco, (quandoquidē hæc opinione gentium conſtant) quàm apud Europæos anuli gemmari & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiatorum laminis certorum opificum. prorſus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus

æstimentur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam læuoris eximii, in quibus, atro monochrome singulæ tantùm aues arboræve, nobilium artificum penicillo pictæ, retinent oculos. Hæc igitur, ut dixi, Iaponi, dynastæ præfertim, & auidè sibi comparant, & aliis ambitiosè proponunt. Ligneis plerique ob crebros terræ motus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt templa, & sacerdotum utriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobîa : quamquam ingentem eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quàm execrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nunciabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, uti plures haud immerito videantur esse quippe vniuscuiusque notio- nis ac rei multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia femina vrsupant. ad hæc; aliter loquuntur ac scribunt, & in ipsa scriptio- ne aliter epistolas, aliter volumina librosque consi- ciunt : habent autem plurimos, tū soluta oratione tum elegantissimo versu conscriptos. porrò notis utuntur eiusmodi, quarum singulæ singulas vel etiam plures di- ctiones, Ægyptio ac sinensi more, contineant. ad sum- mam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua Latinæ, vel genere ipso vel vbertate, præfertur. Itaque ad pèrdiscendum & magni laboris & longi temporis indiget. Armis verò apprime dedita gens est. ea sunt, præter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus & pugio, (queis ab duode- cimo ætatis anno sese præcingunt) tam egregia chaly- bis temperatura, uti ferrum nostrum acie propemo-

dum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentove
 bracteatum, falce præfixum, nanguinatam a pellant.
 hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras & leuitate
 & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iu-
 uentutem sumunt varios, idque cum cæremoniis &
 solemni apparatu. Cæterùm qui adulti iam sunt - tala-
 rem gestant versicolore tunicam. hanc domi demit-
 tunt prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum
 equaliter laxas; easque circa renes leui subligant nodo.
 Tunica amiculum superinduunt breuiorem, (quimo-
 nem vocant) manicis non ultra cubitos eminentibus.
 hæc vestes per æstatem gerunt simplices, ac subtilis-
 simo textu: per hyemem scilicet densiores ac dupli-
 ces, inserto item serico tomento, easque, ne incom-
 modè tumeant, perquam artificiosè perpungunt. Cal-
 ceis crepidisve sine obstragulo, sandaliorum instar, v-
 tuntur, corneo ad extremum exstante hemisciclo. quem
 firmitatis causa, primum inter & secundum inserunt
 digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem,
 tum ad auram colligendam. auro sericoque intertex-
 ta, sub vmbella ferme procures, alioquin aperto capi-
 te, in sole pariter ac pluuiâ, uterque sexus incedit. è
 coloribus festum habent nigrum atque puniceum,
 albus in luctu est. Ac plurimis quoque aliis in rebus
 credi vix potest, quantopere à nostro victus eorum &
 cultus abhorreat. In olfactu suffitus nostros minimè
 ferunt: alia ipsi quædam odoramenta succedunt. In
 gustu nostras illi epulas, nos vicissim illorum condi-
 menta aspernanur. Aquam nos gelidam, illi calefa-
 ctam æstate pariter & hyeme potant. In auditu sym-
 phoniam eorum nostræ aures omnino refugiunt.
 Nobis dentium in candore; illis, quod mirè-
 re, in ipsa nigritie decor est. itaque atro quo-
 dam eos pigmento identidem inficiunt. fœmi-

nas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra, conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, perleui crepidatum vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduentanti amico nos adsurgimus, illi subsidunt nobis gēmae, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi falsa, & acrida, & cruda ægrotis apponunt: nos pullos & altilia, illi pisces atque conchylia. pharmacis nos ferme olidis & amaris, illi perquam suauibus & odoratis vtuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque aliis item in generibus ita multa obseruant eiusmodi, vt si minus plantis, (neque enim id probè dum exploratum est) moribus certè orbi nostro plane oppositi videantur esse. Neque verò, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem afferre non possunt vt illa: sidere quàm attoli, maioris venerationis indicium: cuiuslibet vsus vasa, quam nullius commodi lapillos, quantauius mercede, sapientiùs emi: frigida comprimi fibras, irritari tussim & pectoris vitia, restinguere natiuos ignes: feruida foueri calorem insitum, laxari meatus, eoq; faciliùs leuari sitim. ægro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europeis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarum aut elegantia contentionem, vt sit, cauillis agatur, par pari nobis egregiè referunt. Sed cùm in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent, iidem tamen in constituendis hominum classibus ordinibúve haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ii, quinque præcipui. Primus eorum, qui cum imperio sunt, rerúq; potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alii deinceps existant dignitatis

dignitatis gradus, vti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. si omnes non tam auro pecuniave, quam cæteris opibus & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministeriis, appareant Regi; & in bello, suis ipsi cibariis ac reliquo sumptu militiam obeant. fit fit, vti dynastæ, quamquam in magna numerum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aula frequentia, cæteroque apparatu, vim imperii ac speciem regiae maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quod animo excelso, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo; sed vbi virgere capit senium, certis ad victum cultumve sibi prædis reseruatis, filium, aut si quem alium successorem, destinarunt; artibus regnandi ac præceptis imbutum, plerumque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatem exinde prudentia, rerum usu, consiliis tuant: quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare, quo latius ac felicius imperabat: eo maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum classis eorum est; qui nefaria gentis illius procurant sacra; capite ac mento proffus abraso, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, cælibem nihilominus ac sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ causa, in omne argumentum sanctimonix grauitatisque compositi. iidem nobilium ac diuitum exsequias ducunt; & alternantibus in odeo, anchoris carmina suo more decantant; & dicendi copia & facultate præstantes cõcionibus populo arbitrato suo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: nec desunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem (Christianos

quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas vna cum religione res tractent : sed communi omnes appellatione Bonzii vocitantur, honesto loco nati plerique : nam proceres, multitudine liberorum, & angustia rei familiaris vrgente, ex iis aliquos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant. Multa insuper variis habent locis gymnasia, quas Academias dicimus, copiosis instructa vestigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; sed post illatas in ea loca faces Euangelii, fraudeque vulgo nudari & coargui cæptas, multum videlicet vniuerso generi de auctoritate atque existimatione decessit. Tertius ordo ciuium ac reliquæ nobilitatis est, è quibus in cultu regum plurimi, ac simul in militaris gloriæ studio consenescent, nec pauci artibus iis, quas ipsi liberales existimant, atque inter cætera pangendis carminibus, delectantur. Sequuntur institores, ac sellularii, & variarum opifices rerum, egregia ferme solertia. Multas armorum habent fabricas, atque ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postremus est agricolarum locus, & eorum qui propter inopiam, in ditiorum famulatu ac ministerio victitant, quorum longè maior quam apud nos multitudo censetur. In vniuersum acuta, sagax, ac bene à natura informata gens est : iudicio, docilitate, memoria, non Eois modò, sed etiam Hesperiiis nationibus antecellit : quæ res in rusticis ac pueris liquidò cernitur. illi, urbanos panè mores, vegetum ingenium, ac minimè agrestem indolem præ se ferunt. hi celerius multo quam Europæi nostri, latinas & litteras & artes arripiunt. Paupertas dedecori aut probro nulli: vix etiam in multis agnoscitur, adeò accuratè familiarem dispensant rem, & pro sua tenuitate concinni ac niten-

tes incedunt. Maledicta furta, impiam temere iurandi consuetudinem, alex genus omne auersantur. Famæ gloriæque audissimi, dignitatis verò supra quam credi possit retinentes æque summi atque infimi sunt. nullam non modò contumeliæ speciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reuerentur inter se, præcipue nobiles, certantque officiis & honorè verborum. quin ipsi rerum vilissimarum artifices, quique se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vti velis industria. nam alioquin irritantur, ac spreto lūcello, captum opus abiiciunt. Constantiam ac decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina sensim ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in diuictis vel in factis appareat atque ob id ipsū, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in specie cohibere, atque iræ præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium flectere didicerunt. tū enim & gradus lētior & frons hilarior est. intemperentiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia neque inter populares in publico, neque domi inter maritum vxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedatè grauiusque quod agendum est, agitur. si quid odiosius accidit, internuntii commeant: quin etiam, inter ipsas noxiorum pœnas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac rixæ, contrà quàm apud nos, admodum ratæ. ferociam illi minasque in tempore belli reseruant. Iam verò (quæ haud postrema amicitia lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt; tristitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem ineptis querimoniis & superuacaneo mœrore sollicitant:

ab aliis interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certè modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus planè iucredibilem animi æquitatem ostendunt, ac velut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa varietate casuum edocti, & inconstantiarum humanarum, quæ in iis regionibus vel maximè viget. Infimæ sortis homines ad regiam celsitudinem euehi repenti, alios è summo fastigio ad ima præcipitari, pænè quotidianum est. hac illi vicissitudine scilicet eruditi, lætissima quæque si optant, -vt interim difficillima cogitent. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ solùm ætatis ex laudes: in puerorum consuetudine, atque adedò in ipsis lusibus & remissione animorum, senilis propè maturitas & moderatio quædam elucet. Hæc ferme Iaponiorum bona, quæ tamen eadem ingenti malorum cumulo compensari nil ambigas. Ac primùm, in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est, & in finibus bonorum ac malorum, vnà cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur iis, quos dixi, Bonzii. hi, vario alioquin dogmate mendacisq;ue, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendum interest, quòd impietatem hanc pauci palam & promiscuè cunctis hominibus, alii non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere & amentia sunt, qui veteres quosdam impostores, Amidiam & Xacam, suppliciter adorandos inculcant plebi, verbisque conceptis deprecandos identidem, neq; id per hæ-

sitationem angoremve, sed animo planè securo, certa-
 que, si tantum hi ritè inuocantur, salutis æternæ fidu-
 cia; quippe quorum vtriusque, dum in terris agerent,
 tanta durties & asperitas vitæ fuerit ad generis hu-
 mani luenda peccata, vti vltà sollicitum ellè de superũ
 pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quẽ-
 quam, vel quoquomodo pœnas delictorum ab semet
 exigere, non modò stultum & superuacaneum, sed in
 ipsos beatæ vitæ parentes contumeliosum ac nefa-
 rium sit. hoc Bonzii multi & priuatim & publicè sua-
 dere non desinunt, nequitia Lutherianæ persimili, vt
 vnum vtriusque auctorem facilè agnoscas. Porro,
 quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia pri-
 mæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expetan-
 tur, cognomine Fotoques vocant. alios dein habent
 veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, li-
 berorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent,
 largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos,
 Regũve filios, aut inuento quopiam, insignive alio
 facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. ho-
 rum de vitæ rebusque gestis, vti de Ioue, Saturno, Li-
 bero cæterisque inanibus Diis Græci poëtæ absurda
 quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponii
 paulatim extinctus quæ Deus indiderat, veritatis igni-
 culis conscientia magisterium exuunt, effractisque
 pudicitia claustris, in choreas, ludos, computationes,
 ac venerem intemperanter effusi, cæci cum cæcis du-
 cibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti ce-
 leritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauita-
 tis atque constantia, dum animorum sensa motusque à
 primis annis obtegere ac celare adsuescunt, facili defle-
 xu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiam-
 que degenerant. inde prauum simulandi studium, &
 fallendi certamen. vti quemquẽ pessimè oderunt, ita

familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sœuitia morum & immanitas dira; leuissimis de causis, & quidem nec opinantes & auresos, inuadunt homine, vnoq; aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertinêat, ferrum vaginæ reddunt; insuper, nacti occasionem ex tuto, gladii acumen in capite humerisve infontis cuiuspiam interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis aut pagis, certum exitium, cuncta ferro flammisque vastantur: non ætati, non sexui parcitur: in prælio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostesue sint, spoliolum causa plerunque ab agrestibus opprimuntur, aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur, cædibus rapinisque grassari non item terra latronibus, mare piratis vehementer infestum. prægnantes feminae, partum haud rarò medicamentis abigunt, idque Bonziis auctoribus ac magistris; vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio inopiave, crudeliter infecto præfocant pede. egentibus ægrotis aut peregrinis publica & gratuita diuersoria nulla sub odio pernoctant, miseramque trahêtes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abjiciunt in sterquilinum. Eo maiore cum approbatione Iaponii Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itemque sepulturæ ac funerum instituta mirantur. Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quàm exsiliit, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidantur improvidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certeque ad ignominiam vehiculi genere per ciuium ora transactos, extra urbem cruci, ab ignavis quanta signe illi

veneratio debeatur, affigi mos est. I. seditiosos etiam, qui quidem potentes ac principes viri sunt, ex ante cōdicto interdum animaduerti solet in hunc ferè modum: Ædes noxii Rex, vbi visum est, milite armato circumdat, eidemque facit liberum aut pugæ aut mortis arbitrium, Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia planè tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia; sin voluntariam elegerit necem, vltro sibimet ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina cāpère, parato in idipsum famulo ceruices amputandas præbent; & ex amicis præcipui, illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atque idem facinus, in alijs quoque periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fama, valde vfitatum est; & obductis densa caligine mentibus honestissimum ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel à parentibus exacerbati, vehementius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti palam sibimet ipsi consciscunt. Forensis res, nulla prope modum; non iuris ciuilis formulæ, non responsa prudentum, non vadinonia, non carcer non iudicum testium reiectio, non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in procures ducesque; ducum in ciues, ciuium in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus, acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari aut rescindi consueuere. ipsi autem dynastæ Regesve quamquam ab externo ac mercenario milite planè imparati, atque ob idipsum indigenis vehementer obnoxii, tamen barbaro quodam fastu, vti de Sina retulimus, adorari colique se volunt: stipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præ-

bent aures : adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt : sermonem grauati consociant : nil opis habent in populi caritate repositum : regit omnia metus : huic adiunctum est odium : inde crebra & occulta cōspiraciones ac seditiones erumpunt, excussoque rectore, sceptrum ad alios aliosque, in summa rerum omnium perturbatione, transfertur. vetusta imperia & principum longa serie deductas imagines oppid. pauca reperias. Sane Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo seu Dairi : quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus præfectis, & satrapis, ac præcipuè Cubis (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui capit esse. Viri etiam militares, talem aliquandiu perpeSSI, mox indignati dominum, tandem abruptè frenos, & suam inuasere quisque prouinciam : ita momento vnitas illa, & maximi contextus imperii, multas in partes ac veluti fragmenta diffiliit ; ius tantum Dairi mansit in hunc vsque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus designantur. inde haud spernandas cogit pecunias : alioqui pænè precariam obtinet dignitatem. Sumus verò & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ille, quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum cōmuni nomine Tensam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus, huius in solium, à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberis, eiusdem aut pulsus aut occisis, per factionem ac vim præcipuus è ducum numero Faxiba successit. Hætenus de moribus institutisque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognosci potuit. Cæterum alia primum eius

terrae titulum decussae, & alii quidem Lusitani ad se trahunt; sed ego Antonio Galuano crediderim in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conscripsit, aperte narranti, Antonium Motam, Franciscum Zeimorum, & Antonium Pexotum, cum ex vrbe Stonis Doda peterent Sinas, pertinaci vento ad Insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cum Sosa (vti dicebamus) Indicam prouinciam regendam accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successorì gubernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, præter militum supplementa, egregios tres viros è Societate I E S V ad Xauerii labores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannem Beiram è Pontevetere (id oppidi nomen, oræ Callaicæ) Italos duos, Nicolaum Lancilotum Vrbinate, & Antonium Criminalem Parmensem, qui deinde, vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, forensi primùm composita re, nouisque magistratibus & scribis cum cura susceptis, in reficiendam exinde augendamque classem, & rouocandam omni studio militarem disciplinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Aërius Goā victus deferretur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa, ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis præfectus cum armatis custodibus ad Prætorem Indiæ miserat. Aduenientem Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit, & in separato hospitio liberaliter habitum causa probè cognita, de consilii sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc item Prætor felicitè administrata Christiana res est. Michael Vaseus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deque Ecclesia Christi optimè meritis, consiliis cum Francisco Xau-

rio communicatis, sub aduentum Castrii nauigauit
in Lusitaniam; Indicæ rei vitia demonstrauit Regi; vt
ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege an-
no sequenti litteras ad Castrium Prætorem eiusmodi
retulit: Ioannes Rex, Ioanni Castrio Indiæ Prætori,
„ amico S. Quod non ignoras, idolatria tam graue pia-
„ culum est, vt ea in meis regnis vlllo pacto ferenda non
„ sit. delatum est autem ad nos, in Goanis finibus, tum
„ publicè tum priuatim, coli sacella idolorum. præte-
„ rea ludos ritusque ethnicos celebrari palam. Ac pro-
„ inde, tibi atque etiam mando ac planè iubeo, idola
„ omnia, per idoneos ministros inuestigata & vindi-
„ què sublata, comminuas, comburaque, & cum gra-
„ uibus edicas minis. ne cui prorsus vllum eiusmodi fi-
„ mulachrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso,
„ aliòve metallo, materia, massa, fundere, ducere, scul-
„ pere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde impor-
„ tatum habere, seu sacra ludòsve ethnico more face-
„ re, aut Brachmanas concionatores magistròsve, te-
„ terrimos Christi aduersaris, vlla ope iuuare, vel
„ tecto recipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in e-
„ dicto propositis nulla remissione mul&tor. Et quia
„ gentes ad legitimum vnus Dei cultum, non modò
„ spe futuræ beatitudinis, sed etiam præsentibus in-
„ terdum præmiis, inuitandæ sunt; curabis enixè, vt
„ redempturæ vestigalium, curationes publicæ, &
„ alia munera quæstiuosa, in homines ethnicos ad hanc
„ diem conferri solita, in ipsos Christi neophytos pri-
„ mo quoque tempore transferantur. Ad classes meas
„ deducendas audio promiscuum cogi vulgus Indo-
„ rum. Placet excipi Christianos, quod si necessitas,
„ eorum quoque operas interdum exegerit; videbis
„ omnino posthac, vt quotidiana illis merces ac ju-
„ sta soluatur. Atque hoc toto de genere Michaëlis

Vasæi sententiam exquires:quem nos virum & pu-
 plicæ rei bene peritum, & Christianæ religionis ap-
 prime studiosum animaduertimus. Ad hæc, certis au-
 ctoribus magno mihi meo dolore compertum est;
 ab Lusitanis hominibus vili pretio coëmpta manci-
 pia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio
 ad baptismum adduci possint, Mahometanis ac bar-
 baris mercatoribus, ad non dubium animorum inte-
 ritum, vberioris quæstus causa venundari. Id piacu-
 lum ne admittatur in posterum, neu seruitia vlli ni-
 si Christiano emptori aut licitatori addicantur, item
 graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiam, quã
 certo capite Goanarum legum ali didicimus, fac im-
 perio atque auctoritate coërceas, idque caput è le-
 gum serie quamprimum expungas. In oppido Bazai-
 no templum Diuo Iosepho exstruitur, idoneumque
 stipendium alendo Vicario, & beneficiariis aliquot,
 de meo assignator. Annua porrò tria pardaum milia
 in impuras Mahometanis ædēs, & nefarium cultum,
 ab eius sectatoribus impendi ante hac solita euange-
 lici præconibus & conuersionis adiutoribus in poste-
 rum numerantur. In agro Cialensi, neophytis à Mi-
 chaële Vafæo institutis, & si qui præterea ad Chri-
 stum accesserint, è meis vestigalibus trecenti quot-
 annis oryze modii ab antistite diuiduntur Pōdera, præ-
 tia, pactiones, olim cū Thomæis Christianis initas, qui
 in Cocinçâ ditione diuendunt piper, à nostris merca-
 toribus labefactari violariq, cognouimus: nec non
 subtrahi corollaria, quæ ad pretiũ addi ex pacto con-
 ueto cōsueuerat: idq; magno cū eorũ dāno pariter &
 oñensione, quibus multas ob causas præcipuè cōsul-
 tũ oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligen-
 tissimè, vt in hisce cōmerciis, Thomæi prorsus inco-
 lumes indōnesq, seruentur: eosq; ceteris etiã in rebus, "

„viti Christianos & socios æquum est, liberaliter co-
 „mittereque tractabis. Ages etiam cum ipso Cocini
 „Rege, vti ritus quosdā Ethnicos ab ipsius auguribus
 „in piperis venditione adhiberi solitos (quandoquidē
 „nihil ipsius ea res interest) è nostro commercio tolli
 „permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditio-
 „ne, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, for-
 „tunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi immani-
 „tate & tu omnibus nervis amicum Regem niteris a-
 „vertere : & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad-
 „eum litteras dabimus. Socotoranam causam diligen-
 „ter ipse tu mihi coram & per litteras commendasti.
 „eos ego populos è miserrima servitute ereptos admo-
 „dum cupio ; sed cum eo, ne Turca, cuius in imperio
 „sunt, acrius irriteretur ; classesque in isthac maria mit-
 „tere paulatim adsuescat. Hoc totum, adhibito Micha-
 „ële Vascō, tu pro tua prudentia, teque istarum vsu, vi-
 „debis cuiusmodi sit. Piscarii littoris incolas, cum aliis
 „iniuriis affici à meis ducibus ferunt ; tum verò cogi
 „ad ea quæ piscantur, sibi tantum, iniqua conditione
 „vendenda. Cauebis igitur etiam atq; etiam, ne popu-
 „lis iis liberum vendendi arbitrium adimatur : ducēsq;
 „mei in commercio eiusmodine quid sibi proprium
 „arrogent.. atque ad cæteram quoque tollendam ve-
 „xationem, videbis num ea littora sat custodiri, meaq;
 „vectigalia sat commodè exigī sine classibus possint.
 „quæ res si facultatem habueri, non est cur illuc in po-
 „sterum nauigent. Præterea, cum magistro Francisco
 „Xauerio consultabis atque dispicies, vtrūm ad eius
 „Ecclesiæ incrementum expediat, fāsve sit ; piscandi
 „potestatem patere duntaxat iis, qui Christum indue-
 „rint : cæteros, quoad sapiant, eo quæstu & commodo
 „prohiberi. Qui ex ethnicis ad Christum sese conuer-
 „tunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à pa-

rentibus, cognatis amicisque testō elici, bonis eueri, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopiæ subleuandæ, communicata cum Vaseo re, annuam è meis redditibus pecuniæ suam decernes, distribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neophytorum institutioni præfuerit. è Ceilano insula, regius, vti fertur, adolescentulus, impias auncule an parentis effugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit. Huius in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est, dabis operam vti doctrina quidem ac maioribus in Diui Pauli collegio cum alumnis cæteris imbuatur; quod verò ad victum cultumque attinet, lauto separatim hospitio, impensa mea copiosè ac liberaliter habeatur. Significauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani regnū, sibi ius actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probè exploratam & cognitam ad me perscribes. Quod autem tyrannus in suos populares, qui Euangelio credidè, tam crudeliter sœuit; seras quidem illas, veruntamen debitas tanto sceleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo: & grauem audaciæ mercedem statui, quo intelligant omnes, nihil esse mihi antiquius, quam vti omni ex parte integri incolumesque seruētur, qui à dæmonū castris ad Christiana signa trāsierint. Ab ethnicis artificibus, Christi Domini, Virginis Matris & sanctorum imagines pingi, atque adeo circumferri venales, minimè decorum est nomini Christiano. Tu ergo cū proscriptionis ac virgarū minis edicēs, ne cui pro fano tabulas eiusmodi pingere aut vendere quoquomodo in posterum liceat. Paræciale Cocini templum, itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, turpissimum est. Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis, quampri-

„ primum tegendum ac perficiendum curabis. Pla-
 „ cet etiam, in vico Noroà templum Diuo Thomæ
 „ Apostolo fieri, Calapore captam sanctæ Crucis æ-
 „ dem absolui: itemque in Ciorano insula templum
 „ excitari præterea, locis idoneis auditoria & scholas
 „ institui, ad quæ statis diebus non Christiana modò
 „ plebs catechismi causa verùm etiam ethnici ad Euan-
 „ gelium audiedum vel inuiti conueniant. Quandoqui-
 „ dem in ista mea ditione mihi primum cœnium &
 „ maximum est obsequium Dei, & Christianæ reli-
 „ gionis amplificatio; cupio vehementer è Salsetanis
 „ quoque & Bardesii sinibus, quibus mihi nuper Idali-
 „ can cessit, idolorum cultum ac profanas gentium su-
 „ perstitutiones prorsus euelli. Id quo citra tumultum
 „ ac vim hoc præsertim initio fiat, expedit, rationi-
 „ bus ac disputationibus quam lenissimè populos edo-
 „ ceri, quanto in errore ac veritatis ignoratione ver-
 „ sentur: quamque vel peruersum vel impium sit cul-
 „ tum, vni debitum Deo, simulacris lapidibusque ab
 „ homine tribui. Porro ad eas pellendas tenebras,
 „ cum alios viros adhibebis virtute & eruditione præ-
 „ stantes, tum verò ipse tu primarios gentis euocare,
 „ alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad
 „ Christum allicere. Qui sese dederint, hosce, in fidem
 „ receptos, non tneberis modò, sed etiã pro suo quem-
 „ que captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito no-
 „ bis maiorem in modum esse cordi; quæ singula te pro
 „ tua industria & probitate sedulo curatorum esse con-
 „ fidimus. Almerini vii j. Idus Martias M. D. XLVI.
 „ Epistolam igitur hanc, indicem regiæ pietatis ac sa-
 „ pientię, Vassæus in Indiam pertulit plenus optima spe.
 „ Cæterum salutaria principis mandata, itemque Præ-
 „ toris edicta, non quantum par fuerat ponderis habue-
 „ re. obseruata & exhausta ferme facillima quæque, re-

liqua, partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto ad reditus, quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorum insuper annua bina millia Goanis & vectigalibus accessere, Xauerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas, (quam Domini vineam à Galuani discessu fœdum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem & itinere primum, inde Malacam; à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, postremò Ternatem defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantarius de more institutis; pro copia præsentis villicos atque custodes apposit. Hinc ad reuiscenda quæ liquerat, operasque in Christi latifundia diuidendas, (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucellum fletu Goam renauigare est coactus, Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta in Ecclesiam Dei & erat ibi neophytorum ingens numerus) odium ex prosperat nominis Christiani, multos acerbe torserat, quosdam occiderat; plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora puniendi profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione, tum sudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndique septum offendunt. aded, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidem arte, veruntamen irritò conatu firmarat, siquidem eructantibus & vicino verticibus montium, tantarepentè cecidit cinerum vis, uti munitionibus cooptis obrutisque, liberum ac tutum Lusitanis ad urbem accessum daret. hinc, non solum exitu lata, sed etiam miraculo insignis parua victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle v-

bi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi sanguineis & in speciem recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa, repandum in liliū desinens. insidet in summo colūba letę: ab imo herbę luxuriant: in eo circulo incisę notę cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam, alij, seorsum allegendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas, duos præcipua eruditionis fama haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione, respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. iis Apostoli sancti martyrium, quale nos à vetere traditione descripsimus breuiter contineri: atque illud nominatim, (quod ipsa testentur guttę) Christi famulum inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probe purgatum, Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt: intentiore cura sacellum absolunt. Noua in loco frequentia, nouus honos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natali diebus ab Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus, in eam adiculam Christiani rei diuinę causa conuenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote cœptum Euangelium est, vniuerso inspectante populo, Crux eā modicis primò stillis, largo dein sudore manauit. admotā hinc tresui linteola sacra, liquidò cruentis ebibere maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cessit: grato post hæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus rediit. Scilicet, res tam noua & illustris, ineffabili quodam gaudio delibutis adstā-

tium

et sum animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò proprium illius duntaxat diei cœtusve id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non modo sacrificii, sed etiam euangelii momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus, totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilii Tridentini transmisit. Cæterum thesaurus ipse repertus, Castrio demum obtinente prouinciam, & Euangelio adstruxit fidem & opportunè Prætori, ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

Mm

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER TERTIVS-DECIMVS

TRANQVLLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisque partim vi ac metu subactis, partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cùm repente periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur, exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio Solimani diceßum, pacemque redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudii adulta iam ætate Regis gratiam insinuerat, vt omnium arcanorum non particeps esset modò, sed pænè moderator & arbiter. ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vlciscendos auunculi Badurii manes, delendumque ex India Lusitanum omne nomen, miris artibus incitarat. In eam rem, præter veteres copias, novos quotidie variis è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmiis euocabat Rex, iis in disciplinam tyrones & col-

lectitii tradebantur : fabrum, arrificum, ac munito-
rum multitudo quàm maxima cogeatur. ac præter
cæteros, architecti etiã & machinatores egregii quin-
que a Byzantio vrbe conducti, menstruo in singulos
trecentorum aureorem pacto stipendio, armatorum
ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis
per amplæ institutæ. sollicitari occultis legationibus
Indi Reges ac principes ad puniendas iniurias, & re-
cuperandam maris possessionem, quam latrones pau-
culi, specie mercaturæ subreptam, aliena magis igna-
uia, quàm sua virtute obtinerent. Sibi esse certum ac
fixum primo quoque tempore Diensem arcem inuade-
re. si vnà cuncti consurgant, libertatemque ac dignita-
tem, qua nihil prius debeat esse, tandem aliquando res-
piciant, tam exiguam profectò manum, tot sparsam
præliis, ab ope domestica toto pænè terrarum orbe
disclusam, mutui demum inter ipsos auxilii commu-
nitione sublata, nullo negotio protus obrui & extin-
gui posse. Cũ eiusmodi ferè mandatis dimissi quoquo-
uersum legati. Et omnia hæc interim clandestinis agi-
tata consiliis, alto silentio tegebantur. Vniuersæ com-
parationi tantisque delectibus, probabili sanè com-
mento, prætendebatur imminens in singulos dies à Pa-
tanio Rege bellum, qui cùm propter vicinitatem,
quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, si-
mulandi æquè ac dissimulandi magister, tum vel maxi-
mè cū Lusitanis, honore verborum, officiis. humanitate
certare. Neq; verò callidi veteratoris fucum astutæque
inscitè Mamudius imitari: quippe, tū suo pte ingenio te-
ctus ac perfidus; tū domesticis disciplinis ad omnes do-
los atque fallacias eruditus: adeoq; se per id ipsum tē-
pus in Lusitanos bene animatū ostendere; vñ noxios e-
tiam perfugasque, si qui ex eorum ditione in suos
transissent, fines magna cū beneuolentiæ significatione

iisdem ad supplicium redderet. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis : quod cùm suas ipsi cogitationes vario obtentu celarent ; tum Lusitanos (vt est omnis incauta securitas) ad cuncta quæ nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium, deque omni statu prouinciæ palàm & sine ambagibus prò menda perlicerent. Erant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiusmodi res, quæ vel quietum hostem & otii cupidum, pænè explorata victoriæ spe, irritare facillè possent. Disciplinæ bellicæ studium ad mercimonia quæstusque conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermium labe ac situ corrupta. nautæ remigésque, neglectis custodiis infrequentes : milites, è statuiis atque præsidiis, causati sibi stipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiosè vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maximè omnium erat, propter loci naturam, subitis ac variis belli casibus, opportuna, è defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioannes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quàm auctoritate imperii vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormentarii, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis. ac ne frumenti quidem vel oryzæ, & reliqui commeatus, ex anteconueto atque seposito copia suppetebat. Hæc, Sofar in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur ; separatim ac sæpius pro familiari consuetudine percūctādo, probè cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo placuit. mis-

si rursus legati. iis auditis, Reges alii pecunia & milite
 juuere Mamudium: alii, quominus eandem coirent
 societatem, intestino ac propius vrente bello disten-
 ti sunt. apud quosdam etiam, rei euentum exspe-
 ctantes, composita nuper cum Lusitano pax & amici-
 tia valuit. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copia-
 rum viriumque paratum ad omnes conatus animad-
 uertit, gerendi belli hanc maximè rationem instituit.
 Sofarem, ingentibus inflatum promissis, summæ re-
 rum ampla cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris
 filio, rei tormentariæ procurationem attribuit. hyems
 ad obsidionem arcis delecta cuius initium, vti su-
 pra demonstrauius, in iis locis est à Kalen. Aprilis:
 vt ipsum anni tempus, præclusa navigatione, Lusita-
 nos maritimis, quæ vnà supererant, auxiliis prohibe-
 ret. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem
 quoad fieri posset auertendam, rumore insuper è
 composito dissipant; urbem Dium Sofari pro amici-
 tia donatam ab Rege, in eamque possessionem breui
 Sofarem esse venturum: nec sine mago comitatu, re-
 uocandæ veteris frequentia causa, quæ res eo pro-
 pius ad veri similitudinem accedebat, quod & plenus
 certaminum & controuersiarum esset is dominatus, vt
 non multum ex ea largitione Rex damni facere videretur;
 & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum & Reinelum,
 paulo antè concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato,
 vbi tum agebat, litteras ad Mascareniam dat, in quibus erat scriptum:
 Ad cætera loca, quæ Mamudii Regis benignitate obtineret,
 nouissimè Dium urbem accessisse. id munus eo sibi accidisse
 iucundiùs, quo maiorem inde facultatem sit habiturus,
 optata Mascarenie tanti viri cōsuetudine perfruendi.
 simul sibi esse in animo, urbē superioribus belli
 cladibus magna ex parte dirutā & euersam instaura-

re, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo libentius affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque id sua tantum, sed etiam ipsius Regis Lusitaniæ causa. hæc quoniam in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingeniis, fieri sine magno apparatu copiisque non possint; petere se & crare, si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Diu aduenerit, ne quid idcirco aduersus Lusitanum rem aut amplitudinem ab se vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id adedò reapse daturum operam, uti æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputque suum fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiam à Sofare in præsens tēpus de more conficta. Mascarenias haud ita pridem in eius arcis præfectura successerat Emmanueli Sofæ, (alteri ab eo qui à Badurianiis est cæsus) cognomento Sepuluedæ, atque is initio præfecturæ, cum in Cambaiæ finibus multa misceri ac parari contra Patanium Regem audisset, haud sanè commotus est. quippe nec sine causa, Mamudio, rebus iam a Mogore accisis, æmuli atque opulenti Regis insidias omni conatu præcanendas putabat; & quo minus temere Lusitanum, constituta iam pace, Cambæi lacefferent, vel sibi obnoxium ducerent; sat magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc ferme principio Mascareniam sollicitudine liberabant. Ast ubi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in armis & militari concursatione, machinarum opificio, carrisque ac iumentis omnia perstrebebant; enimvero tū suspicari Mascarenias cepit subesse fraudē. atq; ad Lusitanæ arcis excidiū ea cūcta spectare; suspiciōē auxere cōmeatus atq; tormēta, in pagos

Dio propinquos paulatim subuehi cæpta. Postremò dubitationē exemere omnē, Sofaris ipsius litteræ, tâta præsertim adulatione blâditiisq; cōspersæ, nec nō magna calonū lixarūq; turba cū plaustriis & impedimētis in vrbē ingressa; itēq; sub signis cohortes armatorū aliquot subsequutæ. Annus tū numerabatur sec. li. huiusce 46. & e. actō iam autumno Martius mensis erat in exitu Mascarenias, quamquam atroci ac subita percussus re, tamē extēplo colligit animum, seq; in omnes firmade arcis & seruadi præsidii partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura cælestē opem & supplex implorauit ipse, & aliorū precibus iussit eposci. Tū per expedita nauigia Castriū Indiæ Prætorē, itēq; Bazaini & Ciauli præfectos, Hyeronimū Menesiu & Antoniū Sofā, de hostiū apparatu & conatibus edocet: ni suppetiæ quāprimum feratur vltimum haud dubiē sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorū amādat imbellē turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipiis, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitæ, ne desererent viros societate periculi & diuturnæ obsidionis incōmoda minimè recusabāt Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cum Diēsibus amicitia, hortatur, tū publicę salutis tum priuati compendii causa, vti coemptā frumenti & oryze vim, carnes piscesque sale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id vti potuit in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factum. Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis euerse; tigna tabulæ, ferramenta, mali nauium introlati. Inter hæc Mascarenias, pari dissimulatione, & iisdem quibus peti se videt artibus, ad Sofaris epistolam ita rescribit: Quòd Sofar, præter cetera in eum à Mamudio collata ornamenta honoresque,

nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit, neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaïæ merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modò Sofaris, verùm etiam reipublicæ causa, quod bonorum omnium interfit, fortibus & industriis viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in urbem attineat, nequaquam se illi concedere, vti maiorem fructum è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarum numero, quas ad urbem variis de causis cogatur adducere, neque pudoris neque arbitrii sui esse, definire quicquam: tantùm admonere pro amicitia, videat etiam atque etiam, ne quid in tanta hominum colluie & Lusitani præsidii vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere lætari Sofar tam bellè testata sua consilia; tam læta initia dare sese. neque diutius morandum ratus; instante iam hyeme, Diem alias identidem aliàsque submittit manus: interdum milites ac lixæ cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremò Sofar ipse ad XIV. Kalend. Maias cum Remeçane filio urbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ii erant exercitus nerui. sequebatur longè maior è variis gentibus multitudo. Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam inde per causam Mascarenia salutandi, speculatores in arcem mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officii causa, destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primò comiter accipit: mox, variis de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, vt olim, adeò salutare impediunt opus. de-

in eorumdem iniuriam institit queri, quoddam præcario in eas regiones admissi, totum sibi vindicent mare; & cum alios populos ac dynastas, tum verò ipsum quod Cabata Regem iniussu navigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheus renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quam pauci, quam procul ab domo, quam a rebus omnibus imparati, quam incommodo anni tempore, tot tamque infestis nationibus ad prædam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint, profectò fore, uti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma ultro laceessant. Cum hisce mandatis Pheus in aream regreditur. Mascarenias ad cõsiliu refert. ac tametsi liquidò cunctis apparuit, à Sofare non certamè iuris queri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longè distare Prætorem Inde Castrum. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iusticia, quod fas æquumque sit, facillè impetraturos. Quod verò ad murum atineat extruendum, in Garziano fœdere desertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium ædificare Sofar animum inducat; se non modò prohibi-turos, verum etiam adiuturos manu. Sin terminos transilire, & quod Ninaraus ante frustra tentarit, arcu obmoliri atque officere cogitet; daturus operam uti denuo Cambaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore; nullis difficultatibus, vel de iure finium vel de gradu constantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referri iussus in regiam, & unà exemplum fœderis, testato descriptum. Ad ea denuntiata nimirum Christi desertor excaudit: traditum-

que sibi à Pheo libellum, incensus ira, discrepsit. id Sofari & committendi belli principium & finis alienæ gerendæ personæ fuit. confestim iniectæ legato cætenæ: & ambulantes in proximo Lusitani alii duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimis telorum in arcem subito procursu coniectus. Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quo propius cernit periculum, eo in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat. hortatur ne improviso malo icti contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in focioriam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria veriis orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abeant, nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria profecto maioribus etiam copiis terræ marique oppugnatum obsessamque. Lusitanos perexiguo numero ad vltimum inopiæ redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamen sterisse cœlesti subnixos ope; & quæ pati in iis angustiis possit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidii. Turcæ pariter & Guzaratæ, atque adeo Sofar idem ille, relictis per summam trepidationem impedimentis, abscesserint. Inde prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores fœderum, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro infonitibus & circumuentis, &, quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud dubiè superos bellum esse gesturos; & accita iam ab Goa, Bazaino, Ciaulo, & aliis opidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque verò, quod ad timorem vel maximè pro-

ponatur, extimescendam esse hyemem, Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interval-
la, non ventos, non tempestates, quominus vltima ex-
periantur, obstare. Tantum interea se ipsi viros præ-
beant, omni conatu enitantur ad laudem; neu com-
mittant, vti vel Christiana fiducia, vel duritie milita-
ri, Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte fuisse
videantur. Eiusmodi vocibus publicè priuatimque ob-
firmato ad omnem patientiam milite, Mascarenias, pro
tenuitate præsidii, stationes vigiliâsque disponit. Sep-
tem instauratæ paulo antè arcis erant propugnacula; in
iis totidem duces cum vicenis ferè militibus collocat.
Marinum Castellum Fernando Carnallio committit;
huic defensores triginta attributi, Cambaicam oram
Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iussus, &
hostem, quoad liceret, maritimis com meatibus in-
tercludere. Reliquam manum sibi Mascarenias ad su-
bita belli referuat. Duces ad sua quisque digressi loca,
sefe alacriter ad opus accingere: centonibus ac molli
tomento protegere muros, aggerere cespitem, farta
glebis dolia inter pinnas locare: arma, contos, machi-
nas, & quicquid ad repellendum hostem opus est,
pro copia præsentis raptim expedire: ad nominis Chri-
stiani gloriam retinendam, subeunda pericula, famam,
sitim, vigiliâsq; & vltima preferenda, mutuis abhorta-
tionibus incitari. Inter hæc Sofar, omnibus iâ rebus in
proximo cōparatis, qua parte ex oppido est aditus, ag-
gerē vineâsq, ad arcē agere instituit. apertâ quippe op-
pugnationē & repētīnū ad mœnia succellū impediēbat,
præter defensorū virtutē, ipsa quoque altitudo & lati-
tudo fossæ, quā post Sylueriæ discessū, Emmanuel Sofā
duplo quàm antea capio rem effecerat. Sofaris autem
muriendi ratio fuit eiusmodi: Ab vtroque insulæ
margine vallum arcis ad teli iactum obiecit. in eo vallo

turres locis editioribus excitantur è soluto lapide, frontibus duntaxat ad lineam exequantis, ab tergo baliuli atque operarii terram adaggerant. in summo, prætentis gossipii sarcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta, noctu ferè muniebant, quo minus ad certos Lusitanorum ictus paterent. interdium, sicut ab opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus cæptus duci, flexuosis Indico more mæandris; quo & oppidani tutius ad arcem subirent, apperemque protruderent; & præsidarii, si fortè erupissent, non modò ad transversas ex occulto iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt Sefar optimum statuit, ex alia parte maritimum adoriri castellum: ut eo capto & portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem onerariam in recessu intimo procul ab hostium telis, ad castelli fastigium adæquandum pluribus tabulatis attolli iubet; multoque bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde, ad castellum admotam æstu secundo, succédant; concepto igne, in scaphas desiliant armati auctoque tumultu inter ipsum & clamorem, scalis ascensum in muros obtineât. Hæc res, priore bello frustra tentata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in sublime érescentia conspicatis è turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt. Extemplo negotium datur Iacobo Læteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, uti quamprimum occupet parato ad incendium præmati nec opinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam te-

Etis sub manus volla funiculis, lenissimoque remorum
 pulsu, non latuit Sofarem ipsum, ea fortè hora circū-
 euntem excubias. ille confestim ad arma littúsque dat
 signum. tollitur clamor. ex omni parte concurritur.
 Laëteus, ad similem casum præparitis iam antè suo-
 rum animis, rectum cursum rectasque proras in pe-
 riculum tenet. nec minus feliciter quam antea Gouea-
 uus, circumfremantibus ferreis globis atque sagittis,
 ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minimè
 custoditâ. Confecta iam videbatur esse res, cùm in ip-
 so (vt fit interdum) articulo ingens præter omnem
 expectationē difficultas oboritur. hostilis pira, quã vel
 è longinquo concepturâ ignes crediderât Lusitani, ad-
 uersû cõiectas è proximo tãdas ardentesq; ollas, repẽ-
 tē contumax & inuicta perstare: iteratis vndique ia-
 culis nihilo magis lædi, iaculantium oculos animos-
 que ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, an-
 cipiti vrgente malo, quodd & in mora exitium, &
 in irritò incepto deformitas foret; consilium a cupidi-
 tate gloriæ mutuantur audax ac pænè temerarium. in-
 cisís momento anchoralibus, nauem ipsam remulco
 ad castellum vsque per mediâ tela perducunt. ibi de-
 mum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu,
 relucētibus latè flammis absumpta. Id euentum, sicuti
 eximiam in suos Dei benignitatem & pristina miracu-
 la retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis ini-
 tu redituque inter tantam missilium procellam deside-
 rato vno tantùm leuiter saucio; ita Sofarem, primo in-
 dignantem, dein stupore defixum, ab consilio mariti-
 mæ oppugnationis auerti. eo acrius ab terra munitio-
 nes vrgeri cæptæ. & abundabat multitudo, vt si quid
 tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mamudiani
 exemplo reficerent; & mortuorum loco (plurimi
 autem quamquam per tenebras fixi cadebant) fu-

stuario coactos alios aliosque submitterent. inclusis
 contrà, neque ad erumpendum copiam, neque an perpē-
 tuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc
 modum vertente mense, ad arcis pænè fossam agger vi-
 nea que perducta. huic rursus aggeri lapideum præstu-
 unt murum tredecim pedum latitudine: & in eo noua
 castella, crebrasque stationes & varia tormenta consti-
 tuunt. Hanc ferme, circumuallandę quacunque licuit,
 arcis formam sequutus est Sofar. Interea Castrio Præ-
 tori ad classem, vt dictum est, reparandam sat per inci-
 tato acres addiderant stimulos, Mascarenia nuntii ac
 litteræ Corfestim, è duobus filiis Fernandum natu mi-
 norem, egregia indolis adolescentem, cum nauigiis
 cōpluribus & vario cōmeatucadisque sulphurei pulue-
 ris, & nobilem manu, Diu quàm celerrimè iubet
 præcedere. Hosce dubio profectos cælo, atrox in mæ-
 dio cursu tēpestas adorta disiecit. pars Bazainum & vi-
 cina littorā petiēre: Fernandus cum cæto caturibus
 instando & remigando peruicit, vti Diensem teneret
 arcem; inuitisque & inspectantibus Mamudianis. mili-
 tem & commeatus, & omne bellicum instrumentum
 exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium ac-
 ceptum: ac minimè dubia spes victoriæ cōsequuta. ini-
 tur bellatorum numerus: ad quadringentos & quin-
 quaginta peruenit. Suppletæ dein aucteque custodiæ,
 & Fernando infirmissimum omnium propugnaculum
 Diui Ioannis (suum cuique propugnaculo ferme ab
 cælestibus patronis indiderant nomen) cum for-
 tissimis iuuenibus est datum. Per eosdem ferè dies,
 Mamudus, ad visenda opera militesque animodos
 cum nouo exercitu Diu aduenit. id suspicatus è
 concursatione plausuque Mascarenias, Fernandum
 Caruallium è marino castello rem per exploratores
 iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte

nandi periti & spectatæ fortitudinis viri sexi, ad vicinam hostium stationem adrepunt, & è custodibus vni manus injiciunt. ad cuius vociferationem concursu facto, Lusitani duo trésvé inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, prævalentes ipsi viribus, ad suos illico transtulère. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemque de consiliis hostium nonnulla comperta. quibus rebus aded non exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras, crebro igne, bombisqui, & tubarum cantu signa effusæ cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cum admiratio cepisset hostes, ausi è proximis vigillis percontari quidam, (è diuturno commercio naud ignari linguæ Lusitanæ) quanam esset causa tantæ ac tam repentinæ lætitiæ. Responsum ex arce est : efferrî gaudio Lusitanos quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint. quippe, hætenus cū fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni colluuiione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regnique proceribus multo honestius fore certamen eo responso irritari vigiles inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Sofaris, æternas compedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationem ferrea vtrunque sequuta missilia. Per continuos dein dies, inspectante adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Subtestudine basiliscos (noxium plerumque nominibus animantium hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant, iis Thomæum & Jacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumque erat muri, cum ruinæ minis ac terribili fragore feriebant. Minora veró tormenta, in ipsas potissimum fenestellas. ac pinnas obuenterant ita scienter, vt sine præsentî exitio sex vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaiz (a quo multa de his rebus excepiimus) in

hostem collineāti globulus in fomitem fistulæ illatus; fracto impetu, oculum ipsum, quo collineabat, excussit. Puluis autem eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt è flammis emicantes ouales pilæ, doliæ cespice plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco, (& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, maiore tamen inclusorum trepidatione, quam damno : quod tum è genere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent. tecta ferme perforabantur, & dissilientibus lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutum, magister dein fortuito ex arce telo perimitur. successit huic artifex, nequaquam vsu, vel scientia par. huius culpare sidentibus in castra globis, tres è Mamudianis obtriti; neque vltra exerceri machinam placuit : ita is terror amotus. Cæterum ex aliis partibus haud intermissa verberatione aliquantum prociderāt muri. & propugnaculum diui Thomæ, solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum interior mutus latitudine pedum viginti maturè perductus. diruta prius ædificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuere. A præfecto ipso cum nobilissimis primùm admotæ operi manus; horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti : magnoque certamine continuata structura, intra septimum diem murus absoluitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quam putarat obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, è suo comitatu Iusarcænem ducem impigrum, & bellicæ compotem laudis cum Abassina legatione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu, Madabam vndecimo quàm venerat die regreditur : verbo, ad expediendos commēatus nouumque subsidium

Subsidium : re vera, præter moræ tardum, metu quoque perfusus, quoddam cognatorum numero quidam hostili glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. At Sofar, incensus dolore & rabie, quoddam nullam admodum insignem operam præsentem nauasset Regi, præcellam aliam struem è saxo terraque, interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata est) erigebat ; vt libero in arcem prospicere, Lusitani præsidii discursum ad bellica ministeria, destinatis è superiore loco ictibus impediret. aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportunitatem captas iaculandi, tormenta identidem alio atque alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machinæ raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passanius cum fistulatoribus quadráginta, quot ipse quaquam arctis in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem alebat. ii summa contentione opus impendere iussi. id quo commodius facerent nocturnis horis (quo maximè tempore muniebat hostis) ferrea candelabra permagna crebreque facès ad idonea loca dispositæ : quæ, fuso longè lateque lumine, cum situm castrorum genus operum, multitudinem hominum veluti diuturna luce nudarent ; magnus videlicet, vilium præsertim operarum, interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ copia, is ab tergo instantium atque urgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miserî sese volitantibus palam telis obicerent ; ac peremptorum loca noui subinde recentisque supplerent. ita, nequicquam conantibus prohibere Lusitanis, ad summum perducta moles, & omni bellico apparatu confestim instructa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infesta fierent, Mascarenias ante faciem redempto loco tumulum extollit : collatisque eo tormentis, & ingenti præcipuè basilisco, Ramosa mita quatese-

cit, vt magna cū superstantium clade prosterneret. neque stratam rursus exaggerare ausi Mamudiani. Conatus dein. omnis ad fossas opplendas, & opera mœnibus ipsis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vsque perduxerant vineas, accessere validis ex asleribus musculi, quam durissimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commeatent. Ex iis musculis tabulæ decliues ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto saxa, truncique arborum, & glebæ ultra mediam fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis, quòd more feminarum intra septa latitantes, non hasta gladioue, sed missilibus tantum è longinquo rem gererent. at non hisce artibus, qui primi è Lusitania ad Indos venerint gloriamquæsiisse; non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum in dextris & pede collato propositâ habuisse victoriæ spem: seque non mœnib⁹ armis mœnia sed tutari solitos. attamē sibi nō esse dubiū, quin eius desidii non tā penes militē, quā penes præfectū resideat culpa. quippe qui communem salutē proprio timoti prætexat: virosque (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoste manum paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitæ & imperii vinclis intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identidem barbarus nimirum Sofaris iussu: quòd magna esset in spe, si apertum ad certamen elici possent, paucis præliis absumptum iri omnes præsidii vires. Sed neque milites, in id vsque tempus obediētes duci, neque ducem, minimē leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuicia. Magis

cunctos angebat cura, cur ingruenti à musculis dam-
 nio quamprimum obuiam iretur: quæ res magnas ha-
 bebat difficultates. nam & coniectes è muris ignes
 coriæ respuebant, & maiorum ballistarum vsum, quo
 vel maximè inclusi valebant, spatium ipsum propin-
 quitatis ademerat. His rebus anxio multaque apud
 animum suam agitanti præfecto; remedium tale in
 paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in imis mœ-
 nibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus.
 Eo animaduerso, locum aperiri ac repurgari Masca-
 renias imperat; postibusque validissimas imponi fo-
 res. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes in-
 vicem alii aliis, fossam latentes exhaurirent: ac tra-
 dita per manus rudera silentio in arcem asportarent.
 ii deciduam vndequeque materiam ita subducebant,
 vt quàm integerrimum cumuli fastigium, fallendi
 hostis causa, relinquerent. Quatriduum totum no-
 cturnus diurno continuatus est labor. interea Mamu-
 diani munitores fabрили bolide fūdū subinde explorare,
 ac primò admirari cur minimè cresceret, neque respō-
 deret operi acervus. dein, posteaquam magis etiam ac
 magis imminui sentiebant, (extenuatus quippe, de-
 mum assidua subtractione corruerat) noscendi causa,
 periculo contempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ
 jaciebantur, impigre amolientes cernunt. confestim
 & è musculis in fossā, & è muris in musculos tela con-
 iecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat.
 is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum,
 Lusitanam cryptam attentius contemplatur, suspensio
 & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus
 ex arce globus, manum simul & sinciput abstulit.
 Ea vulgata re, tantus exercitum incessit pavor, vt
 parum abfuerit, quin desertis operibus vineis-
 que, obsidio solueretur. Obstabat maximè Ru-

Rumecam, ferox ingenio viribúſque, & odio nominis Luſitani à primis annis imbutus. Is, domeſtico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano paternis exequiſ; tum vniuerſos tum ſingulos appellare: hortari ad perſeuerandum: tot iam exhaustos labores; tantæ molitionis opera ſudore perfectæ; ex hoſtibus in ipſa paucitate periſſe non paucos; & qui ſuperſint, uulneribus, fame, vigiliis, defatigatione conſectos, hominum ſimulacra non homines, vix iam ſuſtinere arma, latitare in angulis deſperato nouo ſubſidio fugam hæud dubiè meditari. ſed & maritimos exitus aduerſo anni tempore, & terreſtres vallo & ſtationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam eſſe in manibus; tam propinquæ ſpei exitum nullo pacto deſerendum: tot nationum ſalutem; tantum diſcrimen opinionis in hac obſidione verti: ſi paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi ſuo operæ mercedem optimam laturus. Hiſce dictis animati plerique, Rumecanis conſilium approbant, in tanta tamque recenti clade tantæ animi magnitudinem vulgò admirantur. denique dum à Mamudio veniant mandata, ſummam belli adminiſtrandi conſenſu militari ad eum deſerunt. mittuntur ad Regem legati. ille per litteras jubet dūces oppugnationem vrgere, noua identidem ſupplémenta, conſecti belli præmia pollicetur ampliffima: prærogatiuam ſufragii militaris de Rumecane confirmat. Luſitanis iuterim, cognita è fugituo quodam Sofariſ nece, magna videlicet ſpes tranquillitatis affuſerat: ac, veluti pactis induciis, dum ſedatur in caſtris timor, vtrinque otium fuit. Sed mox nec opinato recrudit bellum, nouo imperatore adèò impigre obeunte munia; vt Sofarem deeſſe neque hoſtes neque ciues vlla ex parte ſentirent. Ad foſſam

præcipuè aggerandam ex patris destinatione curas intenderat. itaque præter eam turbam, quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsus in orbem subit; neque iam è musculis tantum, sed propalam è vallo, cum interea missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, virgultus, cespitem jactant: occisorum cadauera, ne cæteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremo, vineas ac vallum ipsum vndique protutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neque iam vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fornix primum assiduo injectu materiæ obstructus: dein, quod supererat spatii, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc Mascarenias tot vndique cinctus angustis, nouum à Castris Prætoris auxilium efflagitare per literas nuntiosque, quos in apertum vitæ discrimen speculatoriis nauigiis hyemæ sæuiente mittebat. Rumecan verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens, Simonem Pheum sub muros misit qui variis cōditionibus popularium tantaret animos; Mamudii & Rumecanis clementiam prædicaret, obfessisque, si abire incolumes animū inducerent, naues ad profectionem offerret. Ad ea cum ferocius responderetur, negaretque Mascarenias, cum violatoribus fœderum atque periuris, vllam sibi pacis conditionem esse; confestim Pheus è conspectu subtrahitur: coniectisque per iram telis Lusitani duo, qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant, occiduntur. Postridie sub vesperam è Mamudianis promptissimi, excelsos nauium malos transuersis junctos tigillis, ad Sæcti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque super capita scutis, in summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cū Lusitani ad periculū propulsadū ac de-

mendum dedecus mutuo se cohortati, impetu capto, alios è corona præcipientes dant, alios in scalis obnixos, contis detrudunt; detrusos jaculis & flammarum alimentis & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum succedere conantes alii, pari defensorum constantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambusti aut vulneribus confecti recedunt. neque ultra tentari pugna ipsa patitur nox Paulo dein segnior obsidio fuit, dum ad summum certamen Momudiani se comparant; accensisque vrbe tota luminibus obeunt templa suumque Mahometem inani prece sollicitant; multi etiã solenni vouent coniuratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diem viii. Kalend. Augusti certamen edixerant. is diui Iacobi Apostoli natalis est dies; quod ipsum victorię mox omnem Lusitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudianis instructis ante lucem copiis, ad arcem silentioprimum, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensere, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus animis corripunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibet; vbi plurimum periculi ostenditur, ibi frequentiores obsistunt. Rimecan interea suis hortator adesse, alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, aliis voti ac iurisiurandi religionẽ incutere; acerrimè vtrinque prælium cieri; confusus imperiis, minis, gaudio, metu clamor, itemque tremendus tormentorum sonitus ad astra ferri; subeuntium audacissimi quique passim occumbere. in Thomæum præcipue & diui Iannis propugnacula ingruerat belli moles. Eò dum intenti propugnatorum oculi pariter animique sunt, è Mamudianis interrim eximia corporum agilitate complures, obseruato æstus recessu, ad maritimum arcis latus, antequam dilucescat, accedunt: perque præruptum, eoque de-

ferrum ab hoste saxum, partim brachiis humerisque, partim qua cautes patiebantur, scalis iunxi, in arcem scandunt, inque ædium tectis Mahometana vexilla constituunt. dein, stolidi capti auditate, armorum atque hostium obliti, ad prædam illico dilabuntur. Mulierculæ quædam, aliis omnibus ad pugnam digressis, in ea parte curabant. ex iis nonnullæ virili animo arreptis hastis, prædatores locorum ignaros, & incerto concursu nocturnoque pauore perterritos, intra tecta coercent; aliæ ad opem à præfecto exposcendam ad mœnia prouolant. Mascarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, silentium imperat, ipse cum expeditis ad locum accurrit: ibi hostes partim in ædibus inclusos, partim in angustibus errantes obtruncat. triginta ferme, cum sese conglobassent, ad vnum cæsi, cæteros ex arce deiectos, tum altitudo præcipitii, tum prominentes è rupe filices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus custodiri cœptus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festinè regreditur; suis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam corpore miscet certamen; ducisque pariter ac militis partes egregiè sustinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatū est. Ad extremum Rumecā suorum clade perculsus, receptui cecinit. Lusitani tantis defunctis periculis; primū omnium Deo superisq; ac patrono præfectum diuo Iacobo, laudes gratæque agunt: cæsorū deinde incunt summam, è suis tantummodo septē, ex hostibus cōperiunt amplius mille & trecētos capta etiā militaria signa non pauca. Christianorū funus magno omnium studio celebratū est. Laudati pro cuiusq; merito milites ac præfecti. Ludouicus Sosa, & Fernandus Castrius, quorū alter Thomæo, alter S. Ioānis propugnaculo præerat. præcipuū fugati hostis arcisq; seruata decus

tulère. Antonius quoque Pansanius interiorem aggerem turremque magna cum hostium strage tutatus est. Ac faminarum etiam, illo potissimum die, conspecta virtus: è quibus aliæ fortivo, yti dicebamus, ascensu transgressum munimenta hostem Mascarenia trucidandum obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa, itemque fascias & medicamenta suggererāt, versatæque inter ipsam dimicationem erant adeò pertinaciter, vt sauciæ nonnullæ constanti dextera sibi spiculum euellerent, plagisque obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuuante Deo, pugna illius exitus fuit. Secundū eam pugna, obstinatis vtriusque partis animis, aliæ deinceps haud ab simili euentu pugnata. in iis, præter cætera tormenta ferrumque, ardentibus maximè jaculis certabatur, maiore oppugnantium quàm defensorum pernicie. quippe gossipio, quo Indi ad vestem vtuntur, ignis tenaciter adhærescens, momento excitatum incendium per confertos manipulos cuneosque latè fundebat. quos autè flamma cōprehendisset; ii, abiectis armis, cū simul vestimenta proiicere non valerent, cæterosque, ab iis adiuuadis exuendisve, sui quemque periculi metus auerteret, cæci amentesque crebro cum gemitu, incerto vestigio, extra ordines ferebantur. Hinc deformatos vultus, exusta lumina, pendentem è nudatis artubus cutem; ac velut in lora dissectam horrendo spectaculo cerneret. At Lusitanum multo minùs lædebat ignis, amictu laneo, & insuper ocreis & chirotecis ac thorace munitum; & corio deficiente, præfectus in eundem vsum, è pellibus inauratis peristromata pretiosa millitibus diuicenda curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cū apertā parum proficerent vi, subterraneis operibus (& suppetebat ad omnia multitudo) occultè grafari constituunt. Cuniculos plures ad arcem agunt. in-

terea, vt ab sensu operis Lusitanum abducant, fabros cum dolabris ad suffodiendos muros quàm tumultuosissimè subigunt: maiores globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine jaculantur. Porro cuniculorum dispar, neque vno tempore fuit exitus. alii specubus puteisque, quos Mascorenias maturè in idipsum effoderat, inutiles facti: alii non interrupto successu ingentibus detrimentis rem Lusitanam affecere. Longè perniciosissimus omnium fuit is, quem ad sancti Ioannis propugnaculum præcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario complent puluere: eiusdemque pulueris tanquam institas ad cuniculos perpetuo tractu perducunt. Post hæc veluti ad vltimam oppugnationem instructi, sub signis ad eam maximè partem subeunt arcis, ac vix tentato conflictu sese recipiunt. dein rursus accedunt receduntque simulato metu, nimirum vt è Lusitanis quamplurimos, propugnandi spectandique studio, in fraudem illiciant. Tum Mascarenias, ratus id quod res erat, hostem dolo non metu pedem referre; mittit ex templo qui Fernando Castrio & reliquis præfidiariis nuntiet, quamprimum ex eo loco secedant: hostilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profectò occultæ machinationis subesse. illi, & vigore ætatis, & superiorum dierum victoriis nimium sibi præfidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti seu monita seu iussa contemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors, nam simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim iniiciunt. à primo aditu ad intestina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto eripientibus, euulsam ab radicibus turrem cum terribili strepitu, qualis ex Ætneæ cauernis interdum cieri solet, in alrum sustulit, longèque ac latè

disiecit. è superstîtibus alios volitantia saxorum fragmenta dilacerant : alii , sublime quantum propè oculorum sequi acies posset elati , dein ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur. alios dira igniû vis , tanquam tormento excussos , ad hostem vsque proiecit : quorum interitu nequaquam expletis odiis barbari , inanima & mutilata cadauera tum incessunt probris tum sparis & gladiis crudeliter fodicant. Vingtiferme ex ea statione tantæ cladi superfuere : ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique , & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein conquesta mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum resederant flammæ, cùm per stragem ac ruinas Mamudiani conantur in arcem irrumpere. aduersus eum impetum quatuor è superstîtibus raptim opposuere sese : nam reliqui incendio afflati, & treceti malo attoniti ac sopiti jacebant : & cum pugnacissimis aliquot Mascarenias confestim accurrit. huic manipulo sacerdos effigiem Christi Domini è Cruce pendentis intrepidè præferebat. eius admodum piis adhortationibus , & occulta nimirum è cælo vi , non dubiè confirmati erectique Lusitani, tumultum ac periculum pugnæ sustinere, quoad opere tumultuario murus interim ab te go ingenti aliorû sudore ac certamine obiectus est : & imminente iam nocte, Mamudiani, multis item è suoribus numero amissis & sauciis , incepto irritò recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præsidarii, exinde cautiùs in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas abistere. itaque & Iacobæa & Passania turris, item subditis ignibus, nullo defensorum interitu prociderunt. Thomæa verò (nam ed quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in fossam ruinis, paratos atque imminètes in irruptionem trecè-

ros è Mamudianis oppressit. Atque huiusce machinationis in vniuersum ferme hic erat euentus, ut Mandiani introitu exclusi, spatia saltem obsessis eriperent, & intra mœniam excidia subitaneas munitiones raptim excitarent: Lusitani contrà, & per patefactum ruina iter conantem transcendere hostem, virtute atque armis arcerent, & nouum introrsus pro diruto murum summa contentione reficerent. Inde angustior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menses obsidionem pertulerant Lusitani, cùm ex adeò paucis aliqui ferme quotidie aut vilerarentur aut caderent. Accessit inopia & fames frugibus carnibusque consumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiam erat fruticosum aut herbidum, in alimenta cōuerso. hinc vulgo ingruerant morbi fessisque & animis & corporibus, qui arma tractare possent, vix centum & quinquaginta supererant. atque ita admodum ægre continebantur, quominus in hostium stationes ultro impetum facerent, vitæque miseras & ærumnas honesta morte finirent. In hoc rerum discrimine diu expectatum ab Goa subsidium aduenit. nauës quinquaginta Bazainum facili tenuerant cursu. Aluarus Castrius Prætoris item filius, & Franciscus Menesius præerant. inde Alvarus cum meliore parte classis Diu protinus antecessit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præstabant, captatis tepestatibus, ante Septembris exitum subsequuntur. armati supra nongentos cùm omni rerû copia in arcem expositi. quæ res Lusitano maiores, quàm pro viribus, animos fecit. Auxit ferociâ, basiliscus, qui demersis in ruina rotis inhæserat, cū eî ad se micctis fanibus Mamudiani attrahere niterentur, prospera pugna retentus. Ex hoc indignari postremus quisque, & accusare primos, quod hostium conatibus non statim ex arcē obuiam ierint,

quòd opera mœnibus applicari, munitiones transferri, sese in tantas angustias cogi permiserint, recensere victorias (vt de Europa & Mauritania sileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam, Calcutum, ad Repelini vada, ad Dium denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem; scilicet quo tanta decora, tantæque laudes in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpendum in hostium castra, & dignum aliquid rebus olim gestis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu & gladiis decernatur; Lusitanum impetû, & micantia ex propinquo arma indos haudquaquam laturos: hæc initio pauci, dein velut ex contagione plures quotidie palàm in circulis & conturbènis fremere, & in Mascarenia cunctationem qua vera qua falsa iactare. Postremò ad eundem cōuenire frequentes, pugnam efflagitare, minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè suffecturos. Mascarenias contrà lenire furentes, de hostium genere numeroque dislerere; iam nunc abundare commeatu arcem; custodes vti ad hostem laceßendum paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse; hyemen maxima ex parte circūmactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmiis, & minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandē sententiam surdis canere Mascarenias: aded certamen penitus imbiberant animis plerique: nec deerant, qui ab insito liuore, solutæ obsidionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; at-

que ad profligandos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent vidèri. Mascarenias, vt inflatos inani fiducia fixosque in audaci proposito animaduertit, Æquum fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, “ nō regere; expectare signa, nō extorquere; scire, que “ ad regionē gerendi belli pertineant, præfecto & cō- “ siliariis curæ esse. Nūc, quando mihi propè manus in- “ iicitis, & seditionem vultu verbisque præfertis, vin- “ cat sanè maiestati imperii, inconsulta spes & libido. “ ite, quodd superi bene vertant, virtutem istā, lacertos- “ que, & armorum scientiā exptomite. ego, quos age- “ gere debuerā, sequar; & quamquam alieno tempore, “ tamen partem periculi ac laboris vobiscum vnā ca- “ pesserem. Vos modò videte, vt quos antè pugnam spi- “ ritus atque ardorem ostenditis, eosdem in ascensu val- “ li postmodum atque in ipso conflictu præstetis. Cū hęc dixisset prout in arcto licebat, copias instruit: pri- mam aciem Alvaro Castrio, alteram Francisco Mene- siodat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta, subsequitur. Facta secundū euripū eru- ptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) fero- cissimi quique vallo succedunt; ac defensoribus pri- mo impetu perculsis aut deturbatis, igenti ardore transiliunt. dein, signo ab hostibus dato, cū noua iden- tidem subsidia e castris affluerent, atrox esse prælium cæpit: & qui nondum transcenderant Lusitani, cū proculcata priorum pedibus lætiores herbæ altitudi- nem undassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humiliter apparuerat, icti re subita, primò hæ- sitare, dein, hoste imminente. fugam aut latebras cir- cumspicere. Tum Mascarenias: Hæccine pugna est, quam poscebatis? increpitans, ante discrimen fero- ces, in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accen-

dere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis incubunt. Alvarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cum attonitus cecidisset, Mascarenia interuentu seruatus est. Neque ultra sustineri, superfundens se ex omni parte castrorum poterat multitudo. Lusitani cum vndique pulsi transigerentur, & oppugnari è diuerso latere arcem, seu consilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsistente Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad mœnia portaque præcipiti cursu vertuntur. cupientem simul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temeraria eruptionis euentus fuit. Exinde suo ipsi conatu seiores facti, (vt in contrarium sæpe migrant vitia) vix pro muta obire stationes, vix recenti successu elatis, & subinde arcem aggredientibus Indis obsistere: quoad relictis tandem ex pauore animis rursum alacres, & oblitterandæ ignominia cupidi, ad consueta munia redire. At Mamudiani, quo se magisque obfirmatos ad continuendam obsidionem ostenderent; atque expeditiores ab continenti comœtus haberent, euripo ad Rnmæpolim, iactis vtrunque molibus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet onustas vehes tuto ac largè transmitteret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus commodè ballistis labefactari possent, in ea subditis ignibus calefacta, symphonibus acetum immitere, putrefacta continuò excindere ferramentis, igniferos è stupa, gossipio, & sulphureo puluerere globos in tecta conicere, denique cuniculos, quod ea res prospere cessisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea Mascarenias, operariis auctus, non vna regio.

ne item obliquas aduersasque excauare fossas, tormentis ac missilibus ad omni parte hostes impetere; intergerinos ædium parietes perforare; qua tecti milites & mancipia commearent. Iisdem ferè diebus, quibus hæc ad Dium fiebant, Goam de Fernandi & commilitonum clade nuntius affertur. inde grauis mœstitia simul & metus ciuitatem incessit. Prætor, quamquam acri doloris morsu perstrietus, tamen ad cæteros animandos, lugeri filium uenit. ipse nitens purpura & ornatu alio sumptuoso, in capum vnâ cum proceribus, velut animi causa, processit. ibi, tum in gyros flexo, tum cursu & saltibus incitato militari-ter equo, malum subinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratione confirmat, mox in classis apparatus omnes de integro curas ac nervos intendit. ac mitescente iam hyeme, Aluarum Acuniam nauibus quinque, in quibus, præter magnam instrumenti bellivim, fistulatores erant quadringenti, protinus iubet obsestos adire, ac suo nomine prohibere, quominus ante vniuersæ classis aduentum pedes & munitionibus efferant: sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui astuturum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa Dium in aliquot naues Arabicas incidit. iis mercenaria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum subuehebat. Aluarus, commisso feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem in arcem infert. huc, magnum auri pondus ad redemptionem frustra offereti, vnâ cum primoribus abscissæ ceruices. capita in euripum consultò proiecta, vt in conspectum vrbis, æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita. iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuerunt. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim

celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copiis quæ trahi è vicinis regionibus potuere, (ii fuere, præter nauale & aliam turbâ, Lusitani bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliantes treceti) Cabaicam orâ ferro igniq; perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascarenæ mandat, vti ad exscensionem cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium & densos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in urbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo post prætor incolumi classe subsequitur. Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ, quàm maximè tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: (slo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; in ædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex una arces factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consulat. Erant qui differendam eruptionem & reficiendû è maritima iactatione suaderet militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis maturè corporibus, tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Corréæ cum idoneo præsidio inter prælii tempus tuendam assignat: consilio dein adiunat rem, quod consilium haud dubiè victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus, quâ in apertum mare prospectus est, Syluerianam appellabant; ad eam quatiendiam, cuncta ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie missi

missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id ybi cognouit Prætor, Nicholao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, uti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ii pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum altera a. censo funiculos teneât: libratores tormēta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classem iubetur Consalvus ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem admoovere: vociferatione, bombardæ, tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum ciere, alijs aliisque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distingere copias. Hæc mandata Consaluo, cæteris item præfestis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumecan haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani essent erupturi, ad omnes aditus, æquæ terrestres atque maritimos, tormenta uigiliasque disponit, telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: auget munitiones: &, qua ex euripo descensus ad oppidum est, præaltas fossas leui superiectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis, (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex iis ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidiis: Rumæum pontem septingentis militibus insidet, reliquam multitudinem, quo clamor quo signa aduocarint, paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta uirium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum paucitatem conatusque

irriteret, vixque vniuersæ pugnae subituros aleam crederent. Lusitani contra; vti Christianos decet, vno Deo maximè freti, nihilominus expediunt arma atque ad conditum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus nouembris, Diuo Martino facer. Tum loco excelso, vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat; Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacrius capessant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatis absoluit. Eosdem Prætor, quod pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vt Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauia primò testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperii summam in eius diei certamine verti nil ambigant. postremo sciant præter naturâ loci, ab se quoque diligenter prouisum, vt i segnis timidisque nullum neque terra neq; mari effugium sit. Ex arce detractas fores, & portu naues in expeditione emissas. Magnanimis, certâ vel morte victoriâ vel in victoria salutē & præmia constituta. Cùm hæc agerentur, iñ Nicolaus Consalius classem è composito ad alteram partem insulæ circumegerat: variisque (vti conuenerat) locis descensum & oppugnationem ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens, & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsu tibiæarumque cōfcentu Martius tubarum sonus; Castrum cum omni exercitu adesse monstrabant. Eo terrore Consalius omnium o-

culos in se conuerterat : vt non ex vrbe tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præfidiis, ad mare conturrerent. id vbi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustia loci ferebant, copias (ferme tria erant hominum milia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adueto : accesserant è reliquo exercitu quadringenti, cum cæteris modico intervallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectata fortitudinis viri. Vna Casaltas ornatu quam augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana plenispe, clamore consentienti ad castra succedunt : ac semiplenas adorti stationes è vallo deiiciunt : & partim stratos, partim integros ageres murosque scalis, cõtis, humeris innixi transcendunt; hostemque obuium hastis gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumeçan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patientibus portis, magna cura eade pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id aded ex ipsa vulnere fœditate perspicì potuit. Cosmo Paimæ gladio femur abscissum. Vazão Fernando, Cum sese in hostes acriter immisisset, decusus ab tergo thorax, perque plagam nuda vitalia : cuidam, quod super aures oculosque eminebat, à reliquo capite. propè ad ostentationem artis, vno acinacis, ictu diuisum est. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis

fusum : & vexillifer Eduardus Barburus , inter
scandendum ter ab hoste præcipitatus , repetito
quartum conatu in pinnas euasit , ibique per vim Lu-
sitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos in-
uasit pauor , & fuga passim fieri cæpta. perterritis ,
hinc Prætor , illinc Mascarenias , pertinaciter ab ter-
go cum suis instant , immistique fugientium turbæ co-
dem impetu in urbem irrumpunt. ibi redintegrata pu-
gna , & æquis aliquandiu viribus mercenarii ac trans-
fugæ maximè resistebant. Vrgente dein vehementius
Lusitano , quantum se inuehebat hic tantum illi de lo-
co demoti. atque vti denuo inclinaret certamen Lu-
sitana vis vltra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani ,
insula trepidè relicta ; super alium alii ex utroque
ponte sese in continentem eiiciunt. multi in turba ob-
triti , multi à persequentibus interfecti Castris &
oppido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde
nullo discrimine sexus ætatisve sæuitum est. Mascare-
niæ præcipuè cohors dolori atque iracundiæ paruit :
Mahometicamque perfidiam , cæsos tot præliis com-
mitones , & diurnæ obsidionis mala ad satietatem
vltæ est. armati iuncta & inermes , pueri senesque , viri
pariter ac feminae trucidati. vsque ad brutorum ani-
mantium cædem atrox ira peruenit. regium Cambaïæ
vexillum ; & alia signa relata complura. castrensis
æquæ atque urbana præda militi cessit. utrobique ta-
ernas apertas , paratam expositamque rerum omnium
copiam ; triclinia strasta , & appositos cibos , velut
in media pace (adeò Lusitanum Indus contempserat)
inuenerunt. Simon Pheus & focii , ad catenas demen-
das frustra quæsi. ab irritò sub muris colloquio Ma-
mudiani Madabam vinctos attraxerant. hosce dein , &
vnà ciuem Goanum Athanasium Frerium cum militi-
bus viginti , dum lembo Diu peterent , vi tempe-

statis ad Surratum nuper eiektos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens jugulari omnes iussit. incisternam proiecta cadauera. Cæterùm in prælio è nostris desiderati circiter sexaginta, ex hostibus ad quatuor millia. Rumecan imperator (incertum à quo peremptus) inter cæsorum acervos gregali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui in iis principes aliquot, in potestatem venêre. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi opere factum sed inusitatæ magnitudinis, in armamentario Olisiponensi conspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria, fuit vel magnitudine periculi vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxêre diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, cõserta iam pugna, maiores aliquot ballistas, applicitum quater ignem, cælo minimè pluuio, respuisse. & super ædiculam arcis apparuisse mulierem cœlesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientiũ oculos mentesque perstringeret; vt cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repentè rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli viderentur. inde consternationẽ & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primum Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minimè malignè testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes quibus insula continenti iungebatur, interscidit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipse ante alios manibus, cunctos accendit; atque vt ingenti labore militum, ita non

magno sumptu, intra paucos menses partim repurga-
 ta ruderibus fossæ, partim etiam turres ac mœnia re-
 stituta: iisque, ad extremum, laxiore circulo noua
 fossa nouique muri circumdati. Hisce rebus pera-
 ctis, & stipendio militibus persoluto, Prætor ineun-
 te autumno victor Goam insolita omnium ordinum
 gratulatione receptus est. Per eosdem ferè menses ida-
 can in Bardeianos & Salsitanos fines, eadem qua nu-
 per iis Lusitano cesserat leuitate, ad vectigal porto-
 riumque exigendum armata manu procuratores immi-
 serat. Aduersus hosce, modicis copiis Prætoris ius-
 su profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris,
 Pondam trepida compulit fuga, castellum, vti supra
 docuimus, magnis operibus ab Azedecane muni-
 tum. iis cum ab Idalcane subsidia mitterentur, Ca-
 strius ipse cum duobus millibus peditum, equitibus
 ducentis in ea loca traiecit. Aderus euentus famam,
 pauidi hostes, ne expectata quidem oppugnatione,
 castellio agrique excessere. Castrius Pondam recerta
 & euerfa, Goam rediit: inde aduersus Mamudium
 reparantem bellum, protinus classe contendit lem-
 borum aut biremium centum & vinginti, quibus Lu-
 sitani mille & cingenti, & è sociis Naires quinquenti
 sehebantur. Cum hisce copiis in Cambaiam delatus;
 aliis atq; aliis locis milites sub signis ad populandâ orâ
 agrosque duxit. Cum diu neminem obuium habuisset
 armatum; ad Barocum denique urbem cum equi-
 tum millibus quinque acie instructa sese illi obiecit
 Mamudius ipse Rex. Turritos elephâtos & curalior-
 mēta in prima fronte locauerat; post elephantos in di-
 midiatæ Lunæ figuram instructo equitatu substiterat.
 Neque Castrius detrectauit certamen. Vbi ad teli ia-
 ctum est ventum, repente Mamudiani referunt gra-
 dum, haud tamen confusis turmarum ordinibus; &

intra conspectum hostium, loco remotiore, consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vnà suum ipse caput furcibus rabie ac temeritate Lusitanis obiiceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, vti auiditate pugandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos ex omni parte circumveniret. Siquidem è toto regno copias ingentes equitū peditūque in loca vicina contraxerat. Vt cunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, in integris item ordinibus, aliquantulo spatio sedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumen exercitum præter oculos Mamudii cum plausu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnū mortaliū numerū partim occidit partim cū alia omnis generis præda captiuos auxit: sata, villasque, & cōditas horreis fruges exussit. Eā vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem fecit. Tres ferè mēses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudii conatus in multū tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, renaugans Goam, exitinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimū vi cepit, direptoque flammis iniecit. Idalcan, absente Castrio, in Salsetanum rursus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat equites septingentos. Abassini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus sententiis in decernendo staretur. ad Marganum vicum munierant castra. Prætor, vti Goam insulam attigit, priusquam urbem intraret, nouis

cōpiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salfetanam terram transmisit ratibus Lusitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem insula Goa item bis mille, Naires sagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito, duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. à fronte fluvius, ab tergo mons editus claudibat. eorum vestigiis acriter insistens Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte confedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrisariam copiis, intentus prælio ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex mactandus foret, accensa cupiditas inuasit pugna; minisq; ac denunciationibus plerique ad signa contineri vix poterant. ex iis quinquaginta fistulatores, inconsulto Præto, deuiis calibus antegressi, flumen vado traiciunt, interclusique ab suis temere hostem lacessunt. in eos continuo Arabicus equitatus emissus, cumque pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes Prætor, ad opem circumtentis ferendam amne transmissis cum paucis equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iacta à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hostem aggressus, tandiu sustinuit pugnam; quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primum certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus, & is ipse dies fortè natalis erat Apostoli, XII. Kalend. Ianuarii, quæ res animaduersa, fiduciam animosque militibus auxit. Simul etiam Gasalius idem, qui nuper ad Dium, Christus pro nobis è ligno pendentis effigiem excelsam gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem

addebat stimulos. Neque ad superos vota neque ad homines hortamenta irrita fuere. Evidens tum quoque cæleste numen Christianis affuit rebus. Et Lusitani proceres, nouo ardore concepto, in Mahometanas cæteruas impetum dant. Aluarus Castrius primo incursum duos ex equis præcipitat, stricto dein gladio sese medios in hostes immitit, Ioannes Ataidius vnum ex primariis deturbat: inde non gladio tantum, sed manu atque impressione vrget aduersos. Franciscus Syluius effuso item vno, cum tribus simul capeffit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus hasta transfigit. Aluarius Camignatres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magisque incitandos, in mediam hostium aciem seque & signum intrepidus intulit. Dum hæc ab ante signanis fiunt, nequaquam ab aliis interea cessatum. acriter vbique gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio interuenisset nox, è tanto hostium numero pauci omnino superfuissent. Sub vespærum cæpta pugna, circiter vnus horæ spatium habuit. arrepta dein fuga pleno vulnèrum ac pauoris Mahometanos tenebræ simul ac siluæ tutatæ sunt. Eorum equites cecidere centum & quinquaginta: sexcenti pedites: è quinque præfectis occisi tres. in iis Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægrè tandem euasit: alter incolumis, per dælas cohortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Ioannem Regem fusè perscripsit Prætor; idemque multiplici intra vertentem annum parua victoria, Goam urbem specie triumphantis inuectus est.

Sub hæc, perhonorificū de rebus ad Diū gestis decretum Regis allatum ex eo cū alia fortibus viris diuisa præmia, tum veteranis ad Bazainum agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Proregistitulo decoratus est: eidem super honorarium stipendiū, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed quæ rerum humanarum vanitas est, Castrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis; è magnis laboribus vigiliisque lentacorreptus febris, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vir omniū consensu æquè belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varii per omnem ætatem casus exercuere. Olisipone, adolescens, ob clādestinum matrimonium eiectus a parte, in aliam partem vr̄bis migraui. ibi quamquam in magnis rei domesticæ angustiiis, cum Petro Nonnio eiusdem vicinitatis illustri mathematico, familiaritatem iniit, multaq; ab eo per otium de rebus astronomicis ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione, ipsomet insinuante Nonnio, in Ludouicis principis amicitiam peruenit Ioannis Regis frater germanus hic erat: idēque eximius bonarum artium patronus ac præses. Ab eo cū auxiliariis copiis ductus in expeditionē Cæsaris Tunetanam, egregium sese virum & manu & cōsilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege missus, magnam sibi rerum Indicarum notitiam peperit, eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goam vsque, singulorum dierum iter, locorum aspectus ac situm, altitudinem Solis ac poli, diligentissimè persecutus est. Idipsum rursus præstitit oram legens ab Goa Diū vsque, & ex partiū dimensione, multis oppidis vicisque vocabula antiqua restituit. ii commentarii, Ludouico dicati, in Academia Eboresi (quam Henricus dein Cardinalis regali mu-

nificentiâ condidit) adseruantur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem regem epistolæ in quibus, præter cõmunis boni studium insigne, non vulgarem insuper tũ militaris tum politicæ rei scientiam facillè animaduertas. Et, quòd hæc omnia superat, vsquè adeò pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia, ad Crucis adspèctum illico positis humi genibus, oculos in cœlum cum attempta quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgò acceptas ferebant; quas breui tempore paruisque copiis non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quòd morienti Xauerius affuit & in extremo illo certamine opem egregiã tulit. Castris vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus successiones, quas vocant, de more consultæ. prima Ioannem Mascareniam, cuius modò meminibus, nominabat. is, quòd in Lusitaniam paulo antè redierat, solutus alter codicillus Prætorem declarauit Garziam Salam grandi iam ætate virum, multisque in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni, tradita extemplo gubernacula. Atque eo lætius fuit eius initium magistratus, quòd per eos ipsos menses è Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenire. Duodecim erant numero. Antistitem habebant Iacobum Bermudium Castellanum. Hisce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumque Goæ magno rei Christianæ bono & vrbs ornamèto conditum est.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER QVARTVS-DECIMVS

SV B idem tempus, quo hæc in India gerebantur, in vltimas quoque terras porta præter spem & expectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysteriis, ac simul de Xauerii sacerdotis vita rebusque, quas gereret, multa ex iis in familiari sermone percepit. inde paulatim & veritatis & Xauerii tanto studio est captus, vti ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis iisdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponiis mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætatus, crebris deinde colloquiis varia ex iisdem sciscitari non destitit. percommodè ad singula respondebant: minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles tum humanitas visa. ergo Xauerius vt primùm Indica negotia transegisset, Iaponios (quod iam antè cogitarat)

omnino adire constituit. Interea, quod Parauaria & finitimæ Indorû Ecclesiæ erant illi ex itinere inspiciendæ Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Beiram, Nunnum Ribèrium, Nicolaum Nonnium socios Molucas petere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vincentio Viegæ externo sacerdoti egregiè probo concredidit. Mox ipse perquam difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque traiecit fines; ac suis, qui in ea regione curabant, Antonium Criminalem communi consensu præposuit: neophytos ad perseverantiam adhortatus est, oratoria recognouit, nec leuibus denuo signis atque miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit: demonia exegit: mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod tamen ut postea fateretur ipse, quamquam grauissimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce aliisque in ora Piscaria gestis rebus, ab urbem Goam summa ciuium gratulatione peruenit, paulo antequam Prætor Castrius è vita discederet. huic animam agenti (ut suprâ significatum est) affuit. Angerum vnâ cum famulis probè institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea messis Iaponicæ fuere libamina. simul è sociis alios aliò: Alphosum Cyprianum genere Castellatum, in Diui Thomæ Coloniam, Gasparem Berzeum ortum in Belgis, Armuziam destinauit Goani collegii ac seminarii domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta subiecit. Interim verò, Iaponicam ad expeditionem, instante iam die, se ipse diligenter parabat. is ubi percrebuit rumor, plororum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monent, obsecrant, obtestantur, ne semet ultro

tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neupublicam rem, quæ ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consiliis tantum in discrimen adducat. Sanè quàm multa erant; quæ quamlibet animosum hominem ac fortem abstergeri à tali itinere possent. primum ipsas longinquitas: quippe leucas amplius mille trecentas distat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præsertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis infestum, itemque à Sinarum præsiidiis, quæ sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tanquam in hostes inuadunt. idque tum erat extimescendum magis, quòd Sinas inter & Lusitanos nondum essent planè reconciliata commercia, neque locus foret Sinarum ullus, quò Lusitanis ad contrahendum apertè descendere, aut ubi tutò commorari licet. memorabantur etiam variis locis infidiosa vada syrtesque, nondum ad plenum iis cursibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod sævum, & vastum, & vorticosum, totas haud rarò naues absorbet; & super hæc, præcipuus nautarum terror, eccephas typhon; suetus in ea vel maximè plaga furere; & in ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia in asperum sæpe littus ac saxa torquere. Cùm hæc & alia multa ad timorem proponerentur; satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum usu tali sapientia vir, tantis periculis obiiceret sponte sese, relictâque in vicino segete, cuius ipsimet sementem fecisset; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus, „ noualia peteret; Ast ego (inquit ille) satis mirari non „ possum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam „ quotidianis præconiis celebrare soliti, eidem nunc potentia ac bonitati, meo potissimum in capite, diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter „ sit, huic animata æq; atq; inanima prorsus ad nutum om-

nia deferuire? Testis haud semel vnda, quæ sese Do-
mini ac famulorum postea gressibus, mutata illico
natura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procel-
læ, quæ perfusis vltimi exitii horrore discipulis,
vno Christi imperio conciderunt. Testis inelytus
ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini
voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus. Te-
stis denique (ne in re aperta sim fusior) veritas ip-
sa, quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse,
ac ne vnum quidem ex iis periturum, disertis verbis
affirmat. ergo, sicuti Regum ducūve internuntii ac
præcones, regiis dumtaxat insignibus freti, per
media castra, per instructas armatorum phalangas
ac tormenta disposita, vadunt securi & inermes;
ita, diuinarum legum interpretes, gentiumque do-
ctores, vna summi Regis tutela ac maiestate subni-
xi, per varia terræ marisque pericula, atque adeo
per intentas vndique machinas ac mucrones, quo-
cumque res postularit, intrepidi atque alacres pene-
trare non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in-
larrones incidunt, laniantur à feris, naufragia fa-
ciunt: variis implicantur morbis; æstu, frigore, fa-
me, siti, rerum omnium egestate laborant; circumue-
niantur consccleratorum insidiis, factionibus oppri-
muntur, tyrannorum iussu omnibus suppliciis excru-
ciati mactantur. Concedo, & quidem hisce itineribus
olim Apostoli ac martyres ad sempiternā gloriā per-
uenerunt. Sed idē contendo, hæc omnia ad illorum
vel probandam fidem, vel constantiam illustrandam,
Diuina tantū dispensatione permitti. Nam alioqui
refertæ historiæ sunt exemplis eorū, quibus esuriēti-
bus angeli ministrarint cibos, quorum leuandæ siti,
purissimi subito fontes è terra emicuerint; quibus,
posita extemplo sæuitie, flatus ac tempestates

„ obsecūdarint; quos voracissimæ & in alios ferocissi-
 „ mæ belluæ propallâ blâdiēdo permulserint; quos vel
 „ exquisitissima lictorum carnificumque tormenta nil
 „ læserint; que is ferrum, equulei virgæ, rotæ flam-
 „ mæ pepercerint. Atque in eiusmodi certaminibus ta-
 „ met si non semper explorata victoria est, multique ac
 „ magni sæpe conatus in irritum cadunt; tamen diui-
 „ næ gloriæ & hominum saluti seruientem, fidenter
 „ omnia tentare, moliri, experiri par est. Itane ve-
 „ rō? ad leuissimam incertamque prædam, per densas
 „ acies, micantes gladios, & volitantia tela cæco im-
 „ petu ruet miles; inanes honorum titulos, & specio-
 „ sa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitio-
 „ sus per summam indignitatem atque miseriam, quo-
 „ tidianis obsequiis, adulatione seruili, valetudinis
 „ damno, patrimonii profusione captabit; sordidarum
 „ mercium causa, quæque dumtaxat corpori seruiunt
 „ & vetustate facillimè corrumpuntur, institor ac na-
 „ uicularius, terra vnde ortum habet relictâ, veluti
 „ ruptis naturæ fœderibus, ventorum ac maris iræ se-
 „ se permittet; obiectusque fluctibus ac piratis, igno-
 „ tum urbem, peregrinarum auium instar, ignota sê-
 „ pèr littora pererrabit; nos, propagandæ religionis
 „ amplificandi Christiani nominis, omnipotentis Dei
 „ demerendi, seruandi humani generis gratia; inopiam
 „ ærumnas, incommoda, morrem denique recusabi-
 „ mus? præsertim cū illorum temporarios labores,
 „ ab improba plerumque cupiditate profectos, mor-
 „ temque vnam altera sæpe mors, & sempiterni labo-
 „ res, atque infiniti cruciatus excipiant; nostram in-
 „ dustriam operamque, si in officio ac fide ad extre-
 „ mum vsque perstemus, beatissima æternitas, im-
 „ mortales coronæ, immensa præmia maneant. nihil
 „ ergo sit tanti, quo nostra de Deo deque hominibus
 „ beneme-

benemerendi studia retardentur. Nam quod Goanae Ecclesiae, vicinique huiusce tractus, absente me solitudine pertimescitis; agnosco pietatem vestram, sed ne in hac mellem operæ desint, satis à me, ut in tanta nostrorum paucitate, prouisum est. Paulum Camentem eximia caritate virum, Goano collegio, Antonium Criminalem, insigni virtute pastorem, Ecclesiae Parauianae cum idoneis adiutoribus vtrumque praefecimus. Ad hæc, episcopum habetis in vrbe vigilantissimum; Franciscanos Dominicanosque fratres, vestri amantissimos cupidissimosque: præter hosce, alii quoque subinde sacerdotes è Lusitania superuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti salutis nuntii, nullo vniquam tempore allati sunt, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquando monstrandus; ac teterima dæmonum seruitute miserandum in modum oppressis, Christianae libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Lusitanis tantum, aut Canariis, aut Parauis, sed pro vniuerso hominum genere, quotquot vbique sunt, facere, futuri sunt, redemptor idem & conditor IESVS vitam ac sanguinem in cruce profudit. quibus miserima captiuitate detentis, cum in idipsum à præpotenti Deo vocatus destinatusque sis, non omni ratione consuluisse, neque per inuia quamuis & aspera sacrum Euangelium pertulisse, extreme non modo ignauiae, sed etiam perfidiae crimen esse quis ambigat? Proinde facessant querelæ, absint complorationes, singultus ac suspicia sileant. quin potius, vti Christianos & Dei hominumque amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis, ut ita dicam, omnibus & studio incensis apud Deum suffragationibus prosequimini. Hisce dictis leuato vtcunque mœnore conscendit nauim Aprili mense, anno post Christum

MDXLIX. Comites habuit è societate Cosmum Turrianum & Ioannem Fernandum Hispanos : de externis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primùm, inde Malacam exeunte Maio venêre. Hic patri, quò intenderat pergere cupienti, navis Lusitanorum nulla sese obtulit. Iuncus erat Sinarum in Malacensi portu, & quidem piratica infamis vulgolatronis iuncum appellabant. Cum ipso latrone Xaverius (tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede paciscitur, vti relictis ad læuem Sinis, ipsum & comites in Iaponem extemplo perducatur. solvère vii j. Kal. Iulias ipso D. Ioannis Baptistæ die natali. Post multa nauigationis incommenda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri uti dictum est, patriam, attingere xvii j. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cælum Deiparæ Virgini sacer est. Xaverius à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vix dum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit. linguæ primùm Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquam enixè adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarum inscitiam cōplures dies ingenti labore miseriaque desudatum est. postremo, iis in codicem vtcunque relatis, eo codice Xaverius balbutire ad populum vnà cū sociis capit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alii sollos barbariæque, alii quid ea lectione significaretur, ambigere; alii peregrinum habitum cultumque demirari: alii etiam, communis consuetudinis ac morū ignaros, probris & cauillis petulanter incessere. nec deerāt

qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum utique genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xaverius interea sociique nihil de studio & contentione remittere. adhuc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutumque exempla præbere; uti veram ac salutarem doctrinam asserre se factis moribusque, multo magis quam dictis aut scriptis, ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas capta; nostrisque non ad magistratus modò, sed etiam ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo prefertim adnitente; facile potuit aditus. Commercium is Lusitanorum auidè iamdudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commeare didicerat. apud eos, quòd plurimum gratia & auctoritate Xaverium valere Paulus & famuli testarentur, valde sese illi comem & humanum initio præbuit. quin etià prolatà à Paulo Christi & sanctissimæ Virginis matris imaginè veneratus, id ipsū fieri ab omnibus, qui aderāt, imperauit: ac prædicandi Euāgelii, & baptizandæ ritu Christiano gētis potestatem haud grauatè concessit, eaq; de re publica edicta proposuit. Ac Bōzii etiā, (quo de hominū genere supra demonstratū est) superstitionū Iaponicarū antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate cōfisi: cū nihil ab ignotis prefertim externisq; sibi metuent, fauere tū quidem Xaverio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in urbem inducta. Pauli primū vxor & filia, tum proinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti. hosce deinceps alii subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolēdis, operā Xaverius in primis

impendebat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguæ vsum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quo expeditior, ad cæter os prædicatio esset, Regi primum ipsi vel Imperatori, quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre: sed Regis præcipue Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quàm cogitârat in eadem vrbe detentus est. Inter hæc, negotiatores Lusitanis cum mercibus Firandum regni Figenfis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum est; periniqto tulit animo Rex vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitii exspectatione frustrati ex eo tempore sensim auersari Xauerium cepit; & ab ipsius doctrina præceptisque refugere. Bonzii quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi, Euangelii luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata, denique discipulos & sectatores ab se auocari animadverterunt; immutata subito voluntate, Xauerium execrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere, publice priuatimque maledictis lacerare atque proscindere, offensum iam Regis animum nouis indies fastigare: neque ab incepta destitère; quoad reuocato priore edicto rursus pœna capitali sancitum est, nequis omnino, relictis patriis auitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaue & grauia perpessus incommoda, Meacum, quò pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme perueherat. Paruulum eum gregem Paulo commendat. ipse vertente anno, morientibus lugentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando pro-

greditur. ibi verò, cùm à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab regulo perhonorificè acceptus est; & quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem noticiam noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim aliis aliisque, prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & castè viuendo? plures paucis diebus Firandi, quàm toto anno Cangoximæ ad Christum adiunxere. iis Cosmi Turriani curæ fidei quæ concreditis, Xauerius cum Fernando Meacum petens; circa Octobris initium, sæuiente iam hyeme, Amangutium, leucas ferè centum à Firando, processit. ea tum erat vrbs perampla, (nam aliquoties dein ferro & flammis euerfa est) in Japonis ferme vmbilico sita, ac Regem habebat longè latèque imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accesscit. ille de vno cæli terræ quæ conditore, de lapsu Angelorum hominūque, de redēptore generis humani IESV CHRITO Dei filio, de sempiternis pœniis, ac pæmiis, ex quem dixilibro multa expromenti Fernando, vnus horæ spatium mirū in modum attentas aures præbuit dein, vt sine honore, ita sine injuria vtrumque dimisit. eadē fermè nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculisquæ accidere potuit. ergo, non plebis tantum infanæ, sed etiam nobilium infesto clamore sibilisque & cachinnis explosi, & omni petulantia genere vexati sunt nullo prorsus operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutii gesta. Meacum inde abeuntes, duorum ferè mēsiū iter excepit difficile & asperum, a latronibus atque piratis infessum; niue gelūque, siluis ac saltibus,

ad hæc, interueniente pelago vel æstuariis impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictum est quàm grauiam, qua acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryzæ semitostæ indiderant bolos, (auelam vulgus appellat) eo cibo famem aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste, persequiebantur excalceati, quòd eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ vectatione lassæ, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruiebant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum intumescens: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agrestis reciperentur, alia hospitalitate nulla præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis. præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. at ubi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam panem sentinam detrudi consueuerat. Per eiusmodi vexationes atque miseras cum ad urbem denique Meatum sospites haud sine miraculo peruenissent; minimè idoneum sationi Evangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstruatas incolarum aures offendunt. Ad ipsum verò Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, aspirare non licuit. ergo, terræ natura gentisque moribus in præsentia utcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quòd sese haud iniquum illis ante

præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniã experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum fūco & ostentationi afluētos, plurimūm externa moueri specie, & animi bona ferme corporis habitu cultuque meriti, ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare sese; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggrediretur, Firandum accurrit. ibi Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur, commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indiæ Prætorē & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non à Malacensi Præfecto munera Iaponiis ante id tempus ignota. In iis erat Lusitana vestis vinumque prænobile, musica sambuca, & horologium ex iis, quæ inæquali ponderum examine, pleriumque rotarum denticulis inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum interualla distinguunt: quā Europæ solertia machinā gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis, ipse, præter Ioannē Fernandū duobus tribusve Iaponiis comitatus, Amangutiū redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitū numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cū cōsiliariis contulit, iisdēq; approbātibus, maiore deinceps in honore Xaueriū habuit: ac primūm, auri argentiq; non leuī pondere munificentia aduenæ remunerari contendit: quæ cū Xauerius obfirmato consilio cuncta reiecisset; altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein publica per vias edicta proponit, placere sibi, non Amangutii mo-

da, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnis-
 que, vnius Dei legem ac religionem declarari palam;
 eaque cuilibet amplecti liberum esse: legis eius ac re-
 ligionis interpretes nulla ratione lædi vel impediri. sub
 hæc. Evangelici præcones, ad instituta munia quàm
 acerrimo studio retulere sese interdum, in arcibus, triviiis-
 que conciones habebant; noctu, cum fluentibus ad se
 omnium ordinum, ætatum, sexus vtriusque mortali-
 bus, aures ac responsa præbebant. erat autem tanta
 frequentia celebritasque, vti cœtum eides ipse non ca-
 perent: alii, quæ in publico inaudissent, priuatim ac per
 otium auere nosse: alii etiam, animi causa, incomptam
 ac rudem peregrinorum atque hospitem irritare lin-
 guam, & cum effuso adstantium cachinno de industria
 disputationem extrahere. alii denique variis interro-
 gationibus etiam atque etiam fatigare doctores no-
 uos. Huic tantæ curiositati cum ab Dei seruis, partim
 ex vetere historia, partim è physica ratione, partim è
 Theologorum decretis atque responsis identidem sa-
 tisfieret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet,
 in stultitiæ tenebris & cœno flagitiorum nihilominus
 hærebant. neque tamen idcirco Xaverius despondere
 animum, quin potius omnem in partem versare semet,
 captisque actiter ac perseveranter instare. Cum ali-
 quot iam menses crudum aridumque nouale tractasset, ac
 nullodum fructu diuini verbi semina proiecisset, tan-
 dem è proscisso ac sæpius iterato solo Christianæ fidei
 germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi:
 Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præ-
 teriens è plebe nescio quis, attracta præpingui salua,
 repente in mediam inspuuit faciem. ille, sine perturba-
 tione vlla sputum linteolo abstergit: ac ne verbo qui-
 dem reddito, captam orationem eodem prorsus tenore
 vultuque prosequitur. id contemplatus ex auditoribus

Quidam haud imperitus rerum, æstimator (ex quo facile intelligas, ad permouēdas ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cæpit cogitare apud se; profectò nobilissimum atque ad id diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiâque perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit. præcipua Christianæ fidei capita legēsque probè cognoscit: postremò, certis precationibus, Mosique decalogo, ac symbolo Apostolorum, è catechismi formula memoriter haustis. Amangutianorum omnium primus, antea actæ vitæ de testatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alii deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in proposito firmi stabilesque, vti per varias deinceps clades & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbat, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tempus religiosè coluerint. inter que circumactò iam anno Lusitanorum alia nauis portum Bungii tenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta, ab iis de statu rerum Indicarum Xauerus cùm litteras accepisset, cùm alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum verò, vti rursus, inde quocunque opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelii gratia adire cogitabat, haud absurda ratione coniectans, si gentem illam Christo lucratus foret eius lucti accessionem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socii minimè segniter in

fuo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam à Goa profectum, paulo antè docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Goufa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cùm in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam vnà cum aliis octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socii adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, vti quotidie publicè tum ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permetteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosque hominum moros paulatim aggressus est: rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluiemque seruilem, epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, alex, rixis, calūniis adfueti. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, ex èp̃lo priùs quàm verbo opus esse ratus, cuncti, vti æquū erat, ad omnem virtutem & caritatem præluere perrexit. Neque sanè ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerèdimeries. primùm socii eius è maritima iactatione & nausea in morbū insidère. iis dum accuratè ministrat, & propalam coqui munere fugitur, ita despicabilis initio visus, vti paranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circùm pueri, præter cæteras contumelias, appositam quoque ollam aut furto subducerent, aut per lasciuiam frangerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnosque

abstinerent. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecundiam vertit: nec defuere, qui laboranti, per se perque suos, opportunè succurrerent. simul etiam sociis melius caput esse. operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægros, veterem iam societatis instituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quàm breui omnium vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam; non promiscuam seruorum, nautarum, militum, institorum turbam, contineri marino illico domicilio dices. Primus ferme Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione se se collegit: piisque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum aliis quoque opportuna de Christo deque cælestibus rebus habere colloquia, suos primùm familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis eleëmodynīs alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiam haud infimæ fortis negotiator, Christianæ caritatis pulchritudine ac specie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductum ac vitæ rationes applicuit. inter eiusmodi occupationes Guineæ malacia primùm, dein sæuissimis procellis duabus circa Bonæ spei promontoriū superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incommodis tantæque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum nauis appellitur. Ibi optatissima dierum quindecim capta quies, terrestribus etiā diuersoriis è maritima iactatione refecti pleriq;. Gaspari tantū ac sociis, de aliorū magis quā de sua incolumitate sollicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorū hospicia minimè deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendā vterentur, instabant; sed Gaspar

Xauerii æmulator egregius, deportatis in publicum nosocomium ægrotis, eodem ipse quoque successit: ac refouendis eorum corporibus animisque, (cùm ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tempus alia eiusdem classis naui, fratres Dominicani duo Mossambicum delati, horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. variis quotidie locis ad multitudinem, in ipso Prætorio ad selectam nobilitatem, procuresque verba faciebat: quanto cum fructu mutoque, è noua emendatione morum, è voluntariis diuitum ac delicatorum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex iis primarius quidam sæpe conuictus, denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinũ studio celebratus: viæ vrbs, vario peristromate, ac videnti palma elegantem in modum ornata: neophyti magna tum Christianorum tum etiam Brachmanarum frequentia in quis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Prætore, honoris causa ritè suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum; adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi multa Goæ Gaspar omni ope curabat, A Xauerio dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ipsa primùm nauigatione

pristinam cunctos adiuvandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiae felicitis delatus; Europaeos exsules vel decoctores, qui tanquam ad asylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque renovare conatus est. A Mascatò prouectus Armuziam; in ipso portu, officii causa; obuios habuit Proepiscopum & sacerdotes. ab iis cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum deducitur. ibi cum inter se præfectus & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratiis utrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiis monstra capturus. Hic, è Xauèrii præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepius ac munivit. simul, optimatum voluntates sibi conciliare aggressus, breui perfecit humanitate, submissione, prudentia, ut omnium nemo illis acceptior esset aut carior. Per hos maxime de statu emporii, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimum ex parte oppugnaret scelèris & nequitiae munimenta, arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacròrum, infestitia diuini pariter humanique iuris, & alta quidam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani conuentus & inquilini magistris, ac monitoribus, parochisque caruerant: & qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quam animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni sideris radium ac lumen arcebant. hinc teterrima rerum, caeremoniarum, errorumque colluies; artes ma-

gicæ diuinitio, sortes, concubitus incesti ac vagi, quodque haud minus detestêre, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gentium ritus moresque transirent. eam consuetudinem Gaspar admirabili spiritus vehemèntia, crebris concionibus ac terribili cælestium irarum denuntiatione discussit. Et auxerat opportunè pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos fortè dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatem fidei reuocandam, & prauæ religionis procul habenda contagia, nullo non die statis horis è Xauerii formula publicè catechismum habebat. id verò in omnes partes vnice profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysteriis etudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrent: propositisque præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filii parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublati ibi quoque prophæanis & lasciuis cantionibus, castissimo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati, non in præsens modò, sed in posterum quæque magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, vitæque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quòd Pontificias diras contra id facinus in cœna Dòmini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proteruè contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quæstu sacrilegio destitêre non pauci, & pro ea potestate quam

habebât Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victoriis, Christi miles, teterrimam a-
 liam generis humanis pestem aggreditur, auari-
 tiam & sœnebre malum: quo in genere tanta erat
 nonnullorum impudentia, (qui se Christianos fere-
 bant) ut aureorum vix decem iteratis per annum vsu-
 ris, integra semper sorte, seque familiamque turpiter
 alerent. ad hæc tollenda scelere, Gaspar, de auaritiæ
 peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ,
 tam veris grauibisque sententiis, tam incensis amore
 diuino verborum fulminibus, ut hoc etiam demonis
 castellum pænè à fundamentis frequenti verberatio-
 ne conuulserit. Id, graui multorum pœnitentia, &
 euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum est, qui
 prima luce, ne salutato quidem Deo, ad argentarias
 tabernas protinus itare adsueta, atque ibi nullo recti
 prauique discrimine res contrahere, pecunias huc il-
 lûcque traiicere, sœnus augere; iam, intima religio-
 ne tacti, domo templum rectâ, inde forum adibant.
 ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisque tam-
 quam in academia, de iure mutui, de legibus permu-
 tationum, de Christiani mercatoris officio, è Gaspa-
 ris potissimum præceptis ac traditione quærebant. Ne-
 q; labiis dûtaxat ac vultu sese philosophia continuit,
 ad rē atque ad facta peruenit, & inexorabilibus ad eam
 diem claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex malè
 parto restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut v-
 bi ii non apparerent, in pios vsus; & super hæc eleëm-
 synæ factæ cōplures, atque ex is auri argentiq; redæ-
 ctum, quod magno puellarum numero collocando, no-
 socomii laxandis angustiiis, & multorū inopiæ leuandæ
 sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennæ me-
 tu percussî, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbi-
 triū cōtulêre, parati, quicquid ab se fraudatū fuisset, nō

pecunia tantum, sed etiam, ubi satis canon esset, corporibus luere. Per hunc modum fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, ut in celeberrimo portu amplisque diuitiis, erat Armuzia luxus. ea quoque Satanae opera Gaspar aggressus, multorum excusit delicias, multos è scortis atque à nefario pellicatu diuulsit. Inde ad lites dirimendas tollendasque inimicitias adiecit animum: monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, uti datis inter se dextris, & venia offensionem petita, publicè ad ipsas templi valvas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicariis (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna lucrave sibi esse tanti, ut præsentem fructum ac dulcedinem ultionis, amitterent. Hoc perditorum genus, itémque blasphemi, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, ut oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnius nationis alteriusve salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium proflus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certatione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis; sextam Mahometanis; sabatum Hebræis (quos harum quæque secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longè plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & aegrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim uerò itemque conciones, vel seruentissimo solis ardore, (cum intra tectorum umbras immersi

aquis

aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu, loca cerratim occupatum, uti panem ante lucem templum auditoribus impleretur. accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; ut, quod è superiore incassum egerat loco, priuatis colloquiis & familiari conuictu ad exitum hand raro perduceret. Multo verò maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ sacramentum, cui Gaspar non interdum solum instabat, sed etiam nocturnis atque ita destinebatur interdum, uti ad necessariam corporis quietem, quantouis abhibito conatu, spatii horæ vix vnus eriperet. Auxit eam occupationem, publicè per eos dies accepta clades. Munitum & opportunam castellum erat in Persidis continente, Mossianum, Armuzianæ ditionis, id hosti repente proditum est. eo vehementius tum Regis tum popularium animos inopinata res perculit. missus ex templo recipiendi causâ Mahometanus præfectus cum quinque milibus Persicæ iuuentutis. additi ex fœdere, Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala præerat. Hosce Gaspar, antequam ab bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud cæteros inania fuere monita: flagitiis non minus quam armis operti ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graue s neglecti numinis pœnas Lusitani propediem darent. Præfensioni respondit exitus. quispe, ut in statua peruentum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui periëre ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoste circiter centum, inde cum alii deinceps atque illi caderent, ac veluti pecora passim in humati iacerent, consternata fœdo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitii metu perterrita, conuulsis repente signis

ægre Armuziam repetunt; Gasparem vnum omnes requirunt; vti se à peccatis absoluat, ac resipiscentes exaudiat obtestantur. Nec mora; in valetudinarium admissi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti ex templo medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites, vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere. quocirca ita distringebatur, vti vno eodémque tempore, huic peccata expromenti aures, illi animam agentis voces & hortamenta præberet. Cecidit perincommodè, quòd vi morbi emotis mente nonnullis, ad confessionem peragendam neque ratio neq; sermo constaret. in iis quidam cum ferrum in sese repentè strinxisset, clamore & concursu retentus, extorto gladio in Gasparis fauces inuasit manibus: ac minimum abfuit, quin spiritu intercluso præfocaret infontem. per vim auulsus, paulo post expirauit. instinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo sibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, sollicito Rege populóque, quòd extraheretur bellum & amissi castelli obsidio malè procederet; supplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam, duo ferè milia passuum ab urbe, Gaspar in dixit. Insigni pietate concepta excalceati nō semel iēre quamplurimi, cœlestem opem ac pacem consono clamore poscentes. haud in irritum fusa obsecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum, conditionibus demum ac subita voluntatum inclinatione receptum est. ea res præter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximix viri sanctimonix felix tribuebatur euentus. Accessere ad nominis celebritatem ac famam in alio genere nonnulla miracula.

Lusitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gasparem, salutaria dantem monita, identidem respuebat, hoc etiam nomine insensus patri, quoddam suum negociandi ac viuendi genus (ut est suspicax malè conscia mens) publicis ab eo concionibus propriè perstringi putaret. cum huius pertinacia Gaspar interia officiis & caritate certabat, ac plurima nequicquam expertus, ad extremum magis magisque pro illo se macerat, preces & obsecrationes instaurat. nouissima demum hæc remedia valere. propitiati Domini in obstinatum indulgentia singularis apparuit: quippe seraiam nocte, secundum quietem Lusitanus præsentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima forma conspicuum; suauissimo quodam odore fragrantem. tum alter adstans jacenti nescio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, cælesti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta & quam angusta corporis totius habitusque dignitas sit? hisce dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi causa manus ad tactum adinouenti, apparere Gaspar è vestigio desit. eam scilicet frustrationem Lusitanus ægre admodum ferre. Tum alter ille, tristem ac morientem bono animo iubet esse, certam desiderati sacerdotis in proximo spondet copiam, quippe, ubi diluxerit, in regio nosocomio publicè sacris operaturū. hæc effatus, ite euauit. Admiranda somni virtus fuit, lapideū viri pectus emoluit, vim lacrymarū expressit. madentibus inde oculis ac genis euigilans, Gaspar è valetudinario precibus infimis domū accersit, perque summam obseruantiam ac mistum gratulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas edisserit; eidem seque & sua cuncta permittit. mox tempestiuo dierum

aliquot secessu, meditatione saluberrima vegetatus, cum alia Christianæ sanitatis minimè obscura dedit signa, tum verò; quò inegentes breui aureorum millia circiter quinque distribuit. Alium quendam Gaspar, diu multumque obluentem, ad euomendam animi saniem plagasque nudandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem è præscripto fatiscit; ecce tibi, tetrus animilibus frædisque monstris cubiculum repentè completur. ab iis circumtentus, ac variè petitus, obrigit primo; & conscius offensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipsis, vt aiunt, vestimentis illico raperetur, extimuit. dein, vbi sese paululum ex dolore collegit, detractam è pariete sacram imaginem arctè complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba discessit tanto cum tumultu strepitumque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probè expiati purgatique animi argumentum nonnulli duxere. certa magna tum sua tum Gasparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vitæ rationem instituit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cæno jaceret, in Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur; affirmans, mortem subitumum potius quam Gasparis vultum atque iudicium. Veritus deinde, ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum, quod adeò horrebat, amicorum aut conuitiis tandem adigeretur aut precibus, mutare sedem, & in Indiam proficisci quamprimum decreuit. eo consilio vixdum conscenderat nauem, cum subita vi morbi, miser, ac simul panico quodam ita correptus est, vt cœlestes in suum caput minas vndique intentas putaret: quicquid increpuisset, se videlicet vnum peti sine dubio crederet. Hisce terroribus anxius,

in terram exscendit, Gasparem aduocat: peccata fate-
 tur, ac valetudine tum demum recepta, castigato ve-
 tere luxu, nouum induit hominem. eodem improuisa
 mortis metu pertinaces alii multi ad Gasparis tribunal
 arbitriumque pertracti. Atque horum animi ferme, il-
 lorum etiam corpora sanata diuinitus. Primarii viri fi-
 lius febris grauiſſima laborabat. eidem erat oculus diu-
 tarna tabe putridus, & ſauro tumore diruptus, duplici
 malo multis adhibitis effectu nullo remediis; cū in
 humana ope nihil iam eſſet ſpei, mœrens pater Gaspa-
 rem demiſſè obteſtatur & obſecrat, vt pro ſalute ca-
 riſſimi filii, tam periculoſè ægrotantis, litare digne-
 tur. Fecit ille: neque diutius dilatum è cœlo benefi-
 cium eſt. eo ipſo quo ſalutarem hoſtiam obtulit die,
 nō ſolū æquatis humoribus vniuerſa febris abiit, ſed
 etiam delapſis ex oculo maioribus ſquamis, planè re-
 ſtitutum eſt lumen. Tum parens, accito feſtinè Gaspa-
 ri, liberatum vtroque ſimul morbo iuuenem, vix præ
 lætitia ſui compos oſtendit, agitque gratias immor-
 tales, quōd ſibi pariter ac nato ſpiritum lucemque
 reddiderit. At Gaspar, modeſto vultu, conſtantique
 ſermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat ſa-
 crum, tantam virtutem, aded inſigne miraculum tri-
 buit. Idem pro amico, pænè iam animam agente roga-
 tus fecit: ille, ſacro vixdum abſoluto, conualuit. Mu-
 lier a demone propemodum obſeſſa, ſpectrisque hor-
 rificis agitata, in vltimum uenerat vitæ diſcrimen. E-
 uocatus à marito Gaspar, vt afflicta & exſanguis ma-
 nus imponeret; per occupationes ipſe tum quidem adi-
 re non potuit; cæterum ſchedulam, inſcripto diui
 Ioannis Euangelio, pro ſe miſit, quam peſti amolien-
 dæ mulier è colo ſuſpenderet. id vbi factum, confe-
 ſſim leuato morbo, terrorique ſoluta, ſurrexit. Præ-
 terea cuiuſdam acutiſſimus laterum dolor pia Gasparis

deprecatione sedatus est. Neque verò ad corporis morbos duntaxat leuandos aut depellendos valebant eius vota ; sed etiam , vbi ad animi salutem id expediret , vltro accersendos augendosque. Centurio nobilis quidam , insigni contumacia & procacitate , pænè totius ciuitatis odia sibi conciuerat : ac proinde cum multis , vt sit , graues & appertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam à Gaspar , diu multumque sollicitatus irritò semper conatu , incertum cuius rei gratia ex vrbe secessit. regressus deinde , cum in eadem obstinatione perstaret ; quàm vellem , (inquit Gaspar) adfectendam istius mentis duritiæ , diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti. nondum id planè optauerat , cum ferus ille , saua correptus febris , ad Gasparem , urgente religione se contulit. à quo per Pænitentiae sacramentum ritè expiatus , cum in eius potestate sese futurum omnino affirmasset ; apprehensum inermem ac supplicem , pater , ad petendam ab inimicis veniam offensionum , tota vrbe circumagit : sanè opportunè : quippe , alii lapidibus , alii gladiis & ballistis instructi , variis locis inuisum caput ad necem operiebantur : quorum incensus dolor , & punienni propositum , centurionis humilitate & Gasparis auctoritate subitò mitigatum est. Ita , quòd ferreus miles , audacia & robore ægre affectus foret , vti aduersariorum iras atque impetus frangeret , id morbo subactus & Gasparis hortatu Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium itò superbū & sanguinariū , truciq; ore minaces gerentē spiritus , aduersa præter opinionē valetudo prostrauerat. Vfus occasione Gaspar , ad hominē , si qua posset leniēdū simul & expiandū , clementer accedit. mulcere iracundiā ; bonæ concordiae & pacis , discordiae mala ; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac sollicitudinem ;

Christianæ legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sæuitiaque, patrem auersatus, vltro contumelias ingerit, Deumque laceffit ipsum. abiret cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaspar; Itane? inquit. Atqui non antè crastinus occidet sol, quàm tu plus quinques, & quidem frustra, sacerdotem inclames, nec vana cecinit. postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repentè ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat, ac parum abfuit quin, ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documenta. Præterea misti variis è nationibus ad eum desertores transfugæ, nec nō schismatici ventitabant Abassini, Armenii, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solenni ritu piatos restituebat Ecclesiæ. Ex iis vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis aduendi, præclarū martyrii decus tulit, Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natvs admodū locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, nō lōgè ab Armuzianis finibus; pro Mahometano sese gerebat, tormentarii pulueris artifex, atq; ob id ipsum gēti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusq; iis quæ Armuziæ gerebantur; ab impio ministerio ad famulatū Christi, si Gaspar adiunaret, quamprimū redire constituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti librarii difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone cōscribit: vehemēter

menter optare se, modò apud Lusitanos tutò liceat commorari, & in idipsum a Gaspare fidem accipiat, Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum penitentiae satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hæc epistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione questum. ille verò intrepidè sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christi nomine promptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis sceddè laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei cōfessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo pòst, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quòd sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo, Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum est. refixum extemplo caput, Armuziamque accuratè transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atque hæc ferme Dei seruis cum his, qui vel Christi censebatur nomine, vel quomodo ad ius ac ditionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem & Arabibus, quique alii pseudoprophetam sequuntur, cum ex occasione alias, tum verò sexta, vti dictum est, feria maximè versabatur. Apud eos, contrà quàm in Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existimationem perspecta & voluntaria

viri paupertas, & in tantis animis bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiā verò conciliarat comitas & mansuetudo, & super hæc, fæneratoribus Europæis per illum inculsa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Augebat venerationem, constans apud omnes de eximia illius sanctitate editiisque miraculis rumor, ut eum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adedò ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgò appellarent. Ergo ab iis patri, inter cætera, novum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est: media nocte, videlicet ob calores, illum non modò in maximum Mahometis templum, (Corānum, id est rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxere frequentes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuit ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter milia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multo post ad se Gasparem accessit, intrantique non assurrexit solùm, sed etiam in suamet sella diu retinentem sedere coëgit. Ad colloquium cæteris arbitris consultò remotis, vnus interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cætu & principū corona, vanitatis Mahometanæ fallaciis: dein condictum catechismo tempus, ac sa-

cro baptismati : & Gaspar collaudato Rege, lætissimus abiit. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ ægre admodum passi, blanditiis primùm ac precibus tentant Regem : aspernanti mox defectionem & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant. Hæc comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Cacizios insuper (quo nomine Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regiæ vestibulo de auita religione tenenda vociferari, confestim abigi lapidibus iussit, atque perpetuo multauit exilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram : sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplum cæteri ex templo secuti. Aliquod deinde interiectis diebus, vocato rursum ad se Gaspari plus etiam quàm antea honoris tribuit Rex. ingrediendi ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixius genibus oxosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa docuit, quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere ; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experientiam tanto discrimine vim. ubi primùm atrox procella conciderit, & optata affulserit lux, se neque suis promissis neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentibus difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta nihilominus expectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus, ingemuit ; hortatusque Regem est ; vti Deo, cui nihil arduum, fideret ; eique totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra no-

uas dæmonum & hominum frudes, nouum è cælo auxi-
 tium petit; voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes
 per se perque suos instaurat: supplicationes de more
 per urbem habendas curat. concinentes longo agmine
 incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel sexa-
 geni pariter, in sua terga flagris acerrimè sæuiebant:
 omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduer-
 sus ea Gacizii vicissim inflati pœnitentia Regis & po-
 pularium, concita plebe, supplicationes item obire, ine-
 diam extendere, nouaculis cutem incidere, quàm maxi-
 mas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Maho-
 metis execrabile nomen ex omni parte dissonis clamo-
 ribus inuocare, Tum Gaspar, facinus indignum ratus,
 in vrbe, quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Ma-
 hometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas &
 ludibria cum recta fide sanctisque mysteriis propemo-
 dum ex æquo contendere; per summum animi ardorem
 aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi,
 nullo armorum strepitu, præuia dumtaxat psallentium
 puerorū imbelli turba, ad Coranū tēdit intrepidus. res
 mira, Crucis virtute ac fulgore perstricti atq; attoniti
 Mahometani repētē diffugiūt. Gaspar in Corano palam
 victricia mortis ac Satanæ desiguit signa. Regis dein ius-
 su fabris a libitis, tēpli ianæ cāmēto & calce obstru-
 untur. Super hæc, graui edicto impię vociferaciones in-
 fula tota prohibita. tū verò satrapæ & antistites fre-
 mere; violatas religiones, & sacra deserta, cū Armuzia-
 no corā, cū ceteris Regib⁹, Persāq; in primis, per litte-
 ras queri: cūctos ad arma atq; ad vltionē accēdere, po-
 stremò, sese urbē relicturos, & in perniciē vectigaliū a-
 liò cōmercia auerituros minari. cū parū terrēdo profi-
 cerēt, ac nihilomin⁹ clausæ valvæ perstarēt, multo bre-
 uiorē & magis cōpēliariā ineūt viā Europæos aliquot,
 professione dūtaxat ac nomine Christianos, perque eos

nouum arcis Lusitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum denique patefieri, & celeberrimè religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otiiue causa inclinato ad assentendum animo, nihil tamen inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrem ad conuiuium inuitat. in eo conuiuium cum blandè super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cæpisset, subito deliquio pænè exanimatus, cæptum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alii alio læto pacis diebus absumpti, de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cum aliquandiu Christi cultum agitasset animo, improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, denique sapientem cogitationem abiecit, ac regno cælesti (quod nimium sæpe fieri videmus) humanas opes & fluxa commoda vitæ præsentis ante tulit. De populo tamen subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitebatur, vt Mahometica palam prauitate conuicta, gentem „si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contrà tergiversari, congressum altercationemque defugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in questionem villo pacto deducere. Hoc maximè prætextu conatus Gasparis & pro-uocationes diu elusere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam, prædamnare semet, & causæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum natione Persam cum sobrietatis apud eos, tum verò doctrinæ fama præstantem; quippe non Mahometica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam lætitarat, ac medicam insuper callebat artem, eratq; in physicis apprime versatus. Is in medium addu-

ctus, Gaspari ante omnia sponſionem obtulit; in montem natiui ſalis (quales in eo tractu multi conſurgunt) ſqualidum ac deſertum, & omnis alimenti penitus inopē ſecederent ambob. vter diutius in eo monte inedia tolleraret, eius fides in Deum ac religio rector ac ſanctor haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus eſſe reſpondit: hominem à brutis ratione tantum & oratione ſecerni: verbis agerent priùs: concertatione verborum ſi decerni liſ atque ad liquidum controuerſia perducere non poſſet; tum demum ſponſione certarent, atque ad aſpera quamlibet experimenta deſcenderent. Hiſce auditis philoſophus rubore ſtatim mox pallore ſuffundi: nolle ſe videri victum: nolle ruruſus infirmas ac friuolas theſes in diſcrimen adducere; ad extremum, vincēte pudorem metu, in aliud tempus delata reſ eſt. Porro hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæteros aderant ipſius philoſophi vxor & filia, non vulgari indole & ingenio feminæ, & inſuper generis nobilitate inſignes, è Zeidenſi familia quam ferunt ab ipſo Mahomete originem ducere. hæc, perſpecta pugiliſ Chriſtiani conſtantia, Mahometani formidine; proſectò nihil ſyncerum ac ſolidum ſubelle patriis ceremoniis argutè coniectant. dein afflatæ diuinitus, quando paterfamilias in amentia perſtaret, priuatim ipſæmet ſaluti ſuæ proſpiciunt, baptiſmum ab Gaſpare ſeorſim petunt: ille feminas illuſtres apud fidelem amicum & probum catechiſmi cauſa, in hoſpitio locat; ianuſ, quæ in publicum ferebant, diligenter occuſiſ. ea reſ ob illatum claritatem atrox admodum incolis viſa, magnosque in vrbe animorum motus exciuit: ſed partim Gaſparis reuerentia, partim Luſitanorum arce machiniſque dererriſi, diuerſorio vim afferre non audebant. Tum philoſophus deſiderio ac dolore agitat, ad Ga-

sparem adit; iniuriam dolenter expostulat, coniugem marito, parenti filiam reddi protinus æquum esse, Deos hominesque testatur. Gaspar contra nihil iniuria factum dicere, feminas ultro (& sapienter quidem) sibi consuluisse: ut Christo initiarentur, suppliciter exorasse: recta illarum studia deferri, sanctissimam postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc multis ultro citroque habitis verbis, nouam conditionem philosopho Gaspar tulit; relictam paulo antè disputationem ex condito repeterent, testes adessent, si victor eua-deret Persa, feminas domum abduceret cum bona pace: sin victus, vnà cum illis ipse quoque Christum indueret. Eam conditionem admodum grauati Persa visus accipere, sed amor, & necessitudo, & prætere ratio dignitatis vrgebat. dicitur disputationi dies. ea ubi affluit, in idem conclaue conueniunt. Sponsionis iudices ac spectatores certaminis Proëpiscopus ipse, & Penna interpret, itemque scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec non alii partis vtriusque viri graues adstabant: spectaculi autem eo maior fructus fuit, quòd certantium vterque dialecticis artibus erat imbutus: ut non eminus inter imperitos tanquam velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed ut inter statarios & exercitatos, collato pede, gladii mucronesque concurrerent. De natura Dei quæsitum in primis, quem solitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hæresi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maximè fecundam validis argumentis Gaspar ostendit: effecitque ratiocinando, uti Persa Deum trinum vnicunque ex fidei orthoxæ decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio sequutum problema, quem ex Dei quodam halitu, & è Virgine matte conceptum genitumque, Mahometani eximium illi quidem prophetam

agnoscunt ; veruntamen Deum eundem , & pro generis humani salute mortuum , prorsus negant. At Gaspar , verum Deum pariter hominemque , duplici in vnam hypostasim coëunte natura , non solum è Spiritu sancto conceptum & natum è Virgine , sed etiam Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum suo capite excepisse , diraque supplicia , & ipsam in Cruce mortem sponte subiisse ; rationibus , exemplis , oraculis docuit. Iam , quæ Arabes de cœlesti beatitudine fabulantur , quam in fœda sensuum voluptate ac titillatione constituunt ; quæque de immensis nescio quibus Angelorum corporibus ac ministeriis turpiter adstruunt , perleui momento cuncta Gaspar evertit. Denique variè argumentando premendoque paulatim aduersarium adduxit , vt Christianam religionem dignam esse , quam prudentissimus quisque maximè foueret ; Mahometicam nec sine stultitia suscipi , nec sine pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locum ventum est , nouo perfusus gaudio Gaspar , ad Persam : bene habet , inquit , non longè abes à regno Dei. dein cùm instare pergeret , & clariùs eandem confessionem exprimere ; Persa cōfusus ac perturbatus , dæmone reprehensate resiliens , tam longè sese prolapsus ingemuit ; ac sibi talia excidisse responsa. postremò , ne manus omnino dedisse videretur , ad veterem cantilenam confugit domesticis negotiis impeditum , ne fidem falleret , subito se in arenam descendisse : certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse , quo paratior instructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies , & ampliaretur iudicium , postulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynastam consultandi gratia secessit. ab eo acriter obiurgatus , quòd cum veteratore ac venefico (ita enim Gasparem appel-

labat) egisset ; camelis in Persidis interiora transmis-
sus est , neque postea rediit. Insignis , ad Caciziorum
dedecus & ignominiã , illa fuga & exilium fuit. vulgo
fractum & abiectum Persam latebras quãssisse narra-
rabant. Vxor interim eius & filia, Christianis institu-
tionibus eruditæ divisæ in pauperes aureorum quatuor
ferè millibus , magno apparatu pompæque ad templum
Christi adeunt. ibi summo omnium gentium ordinum-
que concursu, mirabonorum lætitia, sacro fonte ab-
luuntur. matronæ M A R I A , virgini Catharina in-
ditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano viro dedit in
matrimonium. Earum præclara conuersio Mahometa-
nos in diuersa distraxit. alii, exemplo incitati, rectam
fidem amplectebantur. alios contrà , è tam secundo
Christianæ rei progressu, metus incessit, ne magia &
præcanttionibus ad peregrina & inuisa cogerentur sa-
cra : ac proinde , antistitum admonitu, non modò ve-
cem Gasparis ac vultus horrebant ; sed etiam ad con-
suetum cathechismi signum, oppositis illico manibus
obturabant aures, quod ita persuasum haberent, in
ipso quoque illius tintinabulo ac sono vim inesse male-
ficam. Per idem tempus , modò præconum adesset co-
pia notius in vicinas regiones aditus Euangelio pates-
cebat. populi sunt feliciis Arabiæ ; celeberrimis qua-
tuor oppidis incolentes : Ammonitas quidam opinan-
tur , vetustissimi generis, in ipsum vsque Loth origi-
nem referunt. Hæc maiores fama est mortalium
primos à Mahomete in fraudem inductos. ii, rumore
excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctri-
na longè lateque manauerat, communi consensu pa-
trem ad se per litteras ac nuntios inuitarunt. magno
studio se teneri veritatis & sapientiæ : ad sitientes au-
res accederet ; non sine fructu verba facturum. Ea res
Gaspari mistum dolorem gaudium attulit. sollicitam de
cificiis

officii ratione deque æterna salute gentem in media apparere barbaria magnopere lætabatur. obstructum sibi ad eos aditum valde mœrebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat, ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, sese in medios Persas ac Turcas immittere, & Mahometanæ sectæ mendacia refutare palam: sed eo feruore comperto, Xauerus, publicæ magis rei quàm Gasparis gloriæ, consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo vel certè Goani rectoris iniussu pedem efferre vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus; tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo lustrauit: quo minùs in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suasit; idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc sese initia dabant expeditionis nouæ, necessariò dilata, multis, vt fit, difficultatibus interpositis, deinde consensit. At Gaspar à libero excursu & ancipiti peregrinatione cohibitus, eo accuratius operam ac studium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vt dictum est; ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versabantur. In iis aliquot erant Iogues, (de quibus antè commemorauimus) horrido in primis & aspero victu cultuque famam sanctimonix vulgo captare adsueti. suburbanum habebant specum ac delubrum: interdum ad emendicandam stipem, & imbuendas variis erroribus hominum mentes prodibant: noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque horis (aded ex omni patte Christianas cæremonias demon æmulari non desinit) dato signo ad certas primū cōmentationes euigilabant; tū ad cœlestes honores simulacro seu

pagodi cudam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; asperso cineribus corpore; obsitus pannis, ac seminudus; dira macie luridus, hisce aliisque id genus artibus in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ipse religionis causa potaret. Hunc præcipuo conatu Gaspar aggressus, paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem instituit de omni virtute, ac præsertim de continentia & de castitate, colloquia: quibus ille paulatim in studium Christianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus; inter consilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutanti & anxio suafit Gaspar, vti diebus triginta continuus quina verbera virgæ, totidem Christi plagas recolendo, susciperet: certamque sibi lucem à sole iustitiæ accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter: ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputandi apud se clara subito ad aures accidit vox: *Quintu*, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via quam populus Christianus insistit. simul vigilantibus magnificus nostratium sacrorum apparatus per spetiem oblatus, pretiosa Pontificum vestimenta, sumptuosa textilia, mitre gemmis auroque fulgentes, nitidissima lintea, nec non disposita in abacis vasa varii generis, auro argentoque cælata. His ille visis, ac monitis, & intimo sancti Spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Manè, vitato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparem ipse ultro conuenit, baptismum enixè petiit. adeptus, noua innocentia stola & inclito Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in Europam classe transmissus, iucundum

aliquandiu spectaculum Regi Lusitano ac popularibus præbuit: paranti postmodum è Lusitania Roman ipsam adire interuenit mors. Cæterum Armuziæ sequuti rectoris auctoritatem loques alii, suaue Christi iugum, graui & acerba dæmonum excussa tyrannide, subiêre. insignis ad veri Dei gloriam & rectę fidei propagationem ea conuersio fuit; atque ad multum ex inde tempus in omnium ore ac sermone versata; specum ac delubrum Gaspar solenni ritu expiatum præalta ibi defixa Cruce, Deiparę Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, miram ab eorum plerisque gratiam inuit. inde sese comiter illorum synagogis & cœtibus incerendo, quem frustra expectant liberatorem ac Regem aduenisse iamdudũ, atque ad infinitam eius clementiam quamlibet noxiis ac perduellibus aditum perfugiumque patêre, firmissimis argumentis ac testimoniis demonstrabat: vti ab inani- bus umbris & rancida superstitione ad nouem legem veritatis & gratiæ sese tandem aliquando trāsferrent, suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros quos vocant Rabinos, magna apud vřsanam gentem auctoritate, incertamen vocabat: ac parum abfuit, quin sapius conuictum vtrumque ad Ecclesiam aggregaret. quominus planè obsequerentur, nimia in vxores ac liberos iddulgencia, & necessario malè quęsitæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce aliisque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulũ dignitatũ & glorię defuit; occasio martyrii subeundi, quam ille palmam ardentem, vti dictum est, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xa- uerio Ecclesię Patauanę præpositum fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire ad-

suetus ; ad Remunacoris vada tum erudiendæ insudabant plebi. Vltimus iin Septentrionem Christianorum locus erat ille : Narasingano seu Bisnageni regno finitimus , agri malè pacati : atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum fanum habent Brachmanæ ; ii ab Lusitanis militibus per lasciuiam lacessiti , ac variis affecti contumelis , ad proximos Narsingæ populos confugiunt , quos Badagas vocant. cum iis acceptas à Lusitano queruntur iniurias : orant obsecrantque , ne patriæ religionis antistites , Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes , peregrinis & profanis & desertis hominibus derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quemque spreti numinis vindicem ultoremque maxima ab superis haud dubiè laturum præmia. Hisce vocibus incitati barbari , certis de more significationibus iuuentutem ad arma vocant : millia ferme sex momento conueniunt : ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus , nullo aut perexiguo septus munimento ad incursum patebat : incolæ minimè feroces ingenio , & , super insitam lenitatem , piscando natandoque magis quàm bello aut armis exercitati. In Lusitanis tantū erat spes : qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum : & quidem per eos fortè dies , cū ab aliis imparati rebus , tum à tormentario puluere , quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina , & in fugam agere consueuerāt. Nota hæc Narasingano , speculatores quippe ac delatores occulti non deerant , eo maiore fiducia & impetu ferebantur ad prædam. Aduentu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præsidii Ioannem Fernandum Gorream ad pacem duris in rebus petendam , placandosque aliqua

honestâ ratione Badagas, ne quicquam, adhortatus, templum, vbi rem diuinam manè peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gregem aeterno pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit. Miseranda ibi rerum facies. iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alii protinus in auia fugam arripere: alii domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupare lintres, vel vbi in iis locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues; alii, deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum. hæ paruos complexæ liberos, opem à viris implorantes, cuncta lamentis gemitibusque complebant. Antonius, certatim offerentibus illi scaphâ Christianis, atq; vt præsentî exitio subtraheret sese. etiâ atq; etiam obtestantibus imbellem & opportunam iniuriæ turbam summa ope instat imponere. Inter hæc Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa; irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lusitanos, trepidè molientes à terra, telis eminus impetunt. lanceis multi, plerique sagittis, complures etiam nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant. iis licèt nondum ita peritè vterentur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani periêre postmodû sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis custos armento consulere; comitem suum & interpretem, eximia probitate virum, occidi circa se videt. ad eius casum, illico manibus oculisque defixis in cælum, procumbit in genua; quod ille quadragies ferme cum jaculatoriis precibus quotidie factitabat. Inter eam supplicationem ipse quoque mox, impio ferro confossus, animam Deo reddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam, barbari ad ostentationē ex alto suspendūt. inde ad prædam versi, magnū feminarum ac puerorum abducunt numerum; atque ad

gratias pro bene gestare idolo agendas, cum lato cantu ac tripudiis abeunt. Beati martyris truncum, tenui cespiti à superstitibus incolis in summa tellure contestum, Lusitani deinceps, altiùs effossa humo, cum lacrymis condidere. Vir fuit insigni morum sanctitate, minimè vulgari consilio & usu rerum, cibi ac somni parcissimus, patientia corporis animique mira; ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla, ni strenuum probatumque operarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum, socii à Xauerio eidem attributi, cum alii priuatim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Episcopum ex fide scripsere.

LIBRI QVARTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM

I N D I C A R V M,

LIBER QVINTVS-DECIMVS.

T A L I S viri nece ac neophytorum acerbavexatione commotis bonorum omnium animus, haud exigua spes alianderum vtique latiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas ultra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim, eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Reges, in Lusitanum nomen à pueritia valde propensus, cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætor exstructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem, & Ioannem Soarium Cialensem antistitem vètitantes ad se, libenter audiebat. horum præcipuè stimulis discussso torpore, baptizatus à Soario, susceptus à Xiralupo & Cosmo Annio Quarstore, (qui tum fortè, Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat) Ioannis maximè nomen in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo pòst, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli præfectis vnus, è & Caimalibus seu dynastis alter. verù hæc in occulto fiebant, nè quis grauior popularium motus

R r i i i j

existeret; atque adeò Rex ipse Tanoris, trina fila, Barchmanæ superstitionis insignia, palàm è ceruice gestabat: cùm tamen idem ipse, Vincentii patris munus, aneam cunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu, sub hæc neophytum Regem, adstringendæ cum Lusitanis amicitia causa, incessit cupido regiam ipsorum urbem ultro adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi. id quo tutius faceret, litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiam illorum sacra sibi & vxor suscepta. Valde se optare, si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextraeque jungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vtrique communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbem allatis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affecit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela præsidioq; latere quamplurimos; & Christianam religionem relictis patriis ritibus induisse. haud ignobilem in iis locis Regem: atque, vt cupiditati est ferme adiuncta credulitas, vulgo ita differebant; Malabarici lictoris incolas omnes, viri huius exemplo atque auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse venturos; simul, affuturo propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem re Prætor ipse consilium aduocat, ei consilio interfuere delecti è nobilitate viri triginta: Quæstores regii tres: custos Franciscanorum: & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrum aduenientem Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari cõteret, ea de re cùm alia alii rogati censerent, negauit Episcopus neophyto Regi patrium in præsentia

gestamen aut vitio verti aut fraudi esse debere. Iosephum quoque ab Arimathia, quem iustum sacræ testentur litteræ : itemque Nicodemum & Gamalielē, qua fide, qua probitate viros occultos Christi discipulos fuisse proter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, iannīs clausis dies aliquot in eadem carnatione latuisse. iam verò, diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudum Cæristiana religione, tamen Romano militari ornatu, ut nulla re prorsus à cæteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem coeret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus, concedendum aliquid spatii, dum Naires ac procures uitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus, id expectandum utique sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quam naturæ bonitate prouectus : nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis & symbola religionis intersit. Vicit tamē auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes ière. Confestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo commeatu, missus ad Regē aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras jact, deinde suo appulsu facit eum per nuntios certiores. ille, sospitem gratulatus accessum; ad profectiōem extēplo se comparat id ubi cognitum in vrbe, propinqui & primores, ac præcipuè Brachmanæ, circumstant

Regem, monent, orant, obsecrant, ne regnum sine causa deferat, ne caput suum peregrinæ & ignoræ committat genti: ne sese, vetustissimis cæremoniis præditum augustumque, profana & impura contagione contamine. Ea monita precesque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimvero illi acrioribus remediis opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt, triplici circumdatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte concubia, solus, reuincta capillis in ipso vertice, quam dicebamus, effigie Christi, cuius opem subinde implorabat, subitariam restem, præligato quod fors obtulerat adunco cerni cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoque adminiculo in summum euadit. inde translato in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterum felici ausu transgressus; in tertii descensu, quod altitudinem mœnium restis haud æquaret, ex intervallo defiliens, caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitanorum ægre progressus, in accensu scaphæ, tumentibus aquis, pænè submergitur. Hisce defunctus periculis, ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus, cùm eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt: supplices tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo antè cum lacrymis obtestantur. quos ille partim præsentis largitione, partim celeris redditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propiùs ad insulam accedenti præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus ore cum splendido comitatu, & fulgentibus vndique serico versicolore caturibus ac lembis, obuiam fit. Ad mutuum conspectum, vtrinq; tubæ tibiæque ac

tympana perstrepunt. Consueta dein salutatione accepta redditaque, Rex ad impositam littori suburbanâ Antonii Personæ villam, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrifono tormentorum fragore ad urbem classe prouehitur. ipsum Prætorem in arcis mole præstolantem, paratos item ciues populumque, structam summa ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur talis: Ad portam, qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance clauis vrbis tenebat, hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant decuriones auratis baculis, holosericam ostrinam attollentes vmbellam, fimbriis è cocco retro pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, propè purgatam, aqua conspersam, virentique stratam iunco, parietibus ex vtraque parte prætioso textili & varia pictura nitentibus; clericj & sodalitia sacra, cum insulis & insignibus religionum, longo agmine infederant. postremus omnium erat Episcopus, maioris formæ baiulans Crucem. Rex urbem ingressus, cum cætera lætus gratulatione, tum in primis honore clauium; sub vmbella cunctabundus incescit, aded conferta occurrentium ac deducentium multitudine, (cum interim è superioribus locis alij spectarent plurimi) vti ad lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex solemniter ab eo precatione lustratus. Crucem venerabundus amplectitur, pendentis Christi signum exosculatur: dein templum intrat, fusiisque ritè precibus, ad pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætoře quam apparatissimis epulis, arcano colloquio tempus ac loccum petit. confestim

vacua pars facta Prætorii. ad colloquium Episcopus & nonnulli Theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima vrbis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regi quos dixi Quæstorès, & Gaspar Nonnius interpres. Coram eo confellu Rex omnem fui de religione consilii rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emerfit, nihil æquè in votis fuisse, aut esse; atque vt populares suos non solùm, sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisque de suo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verùm lenitate opus esse; quæ, nisi tempus ac spatium datum sit, constare non possit; vsque aded Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienas horrere atque auersari leges ac cæremonias: aded auitis erroribus ac superstitionibus captam atque implicatam teneri. interea sibi Christum eiusque præcepta penitus hære in medulis: eius rei Deum & conscientiam testes inuocat simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor & Episcopus, collaudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, satius videri sibi, Regem, ad cæteros permouendos, Christianum sese fateri palàm; & ope diuina præsidioque magis quàm humana prudentia vel dexteritate confidere; multo plus vniuersæ genti extemplo factisque quam arte ac simulatione & occultis hortationibus profuturum: Rex magna rursus pericula, magnos rerum motus obtendere. inter cætera incommoda fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastæ vicinis opibus & fauore subnixum. haud sine causa vereri se, ne, si noua & peregrina obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur, eorum alienationem ille suam occasione

putet. Lusitanis paululum modò expectare ne graue sit. Si vita supperat; domesticas pariter & publicas res ita se Deo adiuuante compositurum, vt quæ nunc temporis causa corde tacitus premat, ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc vltra tendere neque Prætori neque consiliariis visum. ita re infecta discessum est. seorsum dein super sacramento Confirmationis à Prætoris consultus Episcopus, nequaquam negandum enixè petenti respondit; eodemque approbante Prætoris, postridie ipsemet in priuato sacello neophytum, paucis adhibitis testibus ne rumor manaret, solemnî ritu ad lucam spiritalem inuixit. ab eo mysterio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum tum cæteros omnes impleuit. Decem ferme dies Goæ in hospitio substitit. omnes hi dies Lusitano populo geniales ac festi fuere. è cunctis ædium sacrarum turribus campanum æs quâ citatissimo pulsu dies noctesque personuit. Exhibiti ludi, taurorumque venatio; accessere armatæ saltationes & Indicæ & Ægyptiacæ, mimi, sanniones, & pectoristæ, quæque alia effusæ lætitiæ signa sunt: itemque ad Numidarum consuetudinem edita equestris pugnae simulacra; in quibus expeditos equites, vario distinctos ornatu, arundinum iaculis inter se decertare moest. Inter quæ reuocatus domesticorum epistolis precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à Prætoris bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum omni genere honoris & officii cultus, multo quâ antè Lusitanis amicior & obstrictior abiit. Hanc nos rei gestæ seriem cū ex aliis auctoribus minimè spernendis, tum verò ex ipsiusmet Episcopi Goan litteris hausimus ad Catharinam Lusitanæ Reginam datis. quibus nuntiis mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanorii conuersionem, vna cum Antonii

Criminalis exitu glorioso, non modò Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Roma Pontificatum ineunti Iulio iij. per Alphonsum Alencastrium oratorem suum diligenter exposuit quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque, (perstitisset utinam) bonorum ac fidelium ubiquè gaudia cumulauit. * Sunt qui totam eam conuersionem, captandæ Lusitanorum gratiæ, & in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maxime argumento, quòd domum reuectus, promissa non præstitit. Mihi, circum spectis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu potius quàm perfidia neophytum a suscepto consilio destitisse: præsertim quòd alioquin & ipse contractam cum Lusitanis amicitiam egregiè coluit, & successor eius hodie sese præclare in eisdem animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patriæ dynastæ alij duo, cum ad Lusitanam confugissent opem, tenera ætate uterque, ad Christum adiuncti, atque à Prætorè Societati I E S V in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceslano adiacet, alter Maldiuus, quarum de regione ac natura suprà docuimus, imperabat. Ac Trichinamalo quid postea contigerit incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili Virgine Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem, delit in glorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens, nuper, cum in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patriis de rebus venisset per noctem ignotus Olisipone, à sicariis, contracta ex occurso rixa, magno bonorum dolore peremptus est. Cæterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzius Prætor anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem, pacatam nactus quidem ille prouinciã, veruntamen de Lusit-

tana re inter ipsam pacem egregiè meritis. quippe imminutam variis casibus classem, rostratis cellioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pulveris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Castrio Dienfis arcis ædificationem ex eius commentariis ac destinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas in suspenso lites & controuersias attentæ & æquabili iurisdictione desiderat. In Garziæ locum Georgius Capralius è regio codicillo suffectus. oppido Bazaino tum præerat: vir & bello strenus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum statu Brasiliicæ quoque syluæ ac dumetæ paulatim interlucari ac subigi cæpta. Societati I E S V id item onus impostum; cum id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maximè generis, forti magis animo quàm prospero euentu tentassent. Namque ante partam eius linguæ noticiam, vnus ex iis in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumen exinde appellatum. reliqui, subito coortis in aduenas Brasillis, interempti. Successère igitur è Societate primi omnium sex: Ioannes Azpilcueta Nauarrus Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus, & Vincentius Rhoterigius Lusitani Rector iis additus item Lusitanus, Emmunuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomiam sequebantur Sofam, qui primus omnium Prætor ea littora petiit Brasiliam attigère ineunte Aprili mense, anno post Christum natum MDXLIX. cum ante duos circiter menses Olisipone soluissent. Nauigatione sunt vsi admodum læta; ventisque adeò secundis atque ferentibus, vt iæptis illorum adesse Deum hand obscure appareret. Pauca tum Lusitanici generi erant in iis re-

gionibus, ac vixdum inchoatæ colonix seu præfecturæ; antiquissima omnium, & ab Æquatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambuco, tertiam Illeos, quartam (Capralis quoniam ap-
 pulsu prænobilem) portum securum: extremam à Sancto Vincentio neminauerant. ipsorum verò incolarum, nulli pagi, nulla oppida urbésve. dispersis (vti suprà dictum est) mapalibus habitabāt, sedem pabuli ratione mutantes Nomadum in morem: iidemque ab externis alieni commerciiis, & infandis epulis ad-
 ſueti, paucos aduenas & imperitos regionum haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnus fuit mora, dum variis artibus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi cōdendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus. & pax cum acolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum millibus à Vetere villa, inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem mutare non placuit) in exstructionem aræ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegere, vbi Mariæ Virginis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iisdem conditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi, quotidianum obibant epus.

rec

nec raro, planè omnibus defecti alimentis, cibaria ostentatim emendicabant euentu vario, quippe cum alii sibi quoque angustam esse domi rem dicerent; alii commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicum quid, eleëmodynæ nomine, ad tolerandam ex parte vitam assignat, quo ad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas miseriaque (si ultro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuuandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant Sed non eo consilio tantum traierant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenatum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simul ac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochiæ munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem mortem Caluarium ipsi dixere, circumfusus vndique barbarorum tuguriis, magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maximè ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longè erat causa Vincentianæ coloniar, quos exsules ferme in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disunctos, atque ob id ipsum celesticarentes cibo, circumfremetibus barbaris, ipsa propemodum esserauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recrean-

dos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in presentia destinavit, Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum. ipse cum reliquis ad Brasiliis indidem circurandos & eruciendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat inscitia linguæ, quamquam haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone planè abhorrentis. obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamen, dapesque diras in crapulum quoque ac Venerem proiecti, magis indies obtunderent aciem mentis; & flagitiorum cæno quicquid erat indolis bonæ demergerent. Acebat indomitum ac latè patens malum, & quo valentius nihil aditum atque iter obseperit Euangelio; veterum Christianorum, indigna tali nomine ac professione, licentia procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum grauitè cunctos offenderet, tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiâque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vt dicebamus, mutatio loci; vt sub ipsum interdum messem, fessis agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repente apparere desinerent. Postremò deploranda erat hîc etiam, in tam vastis terrarum spatiis, tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet quàm exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo ducè atque adiutore gessissent. & Christus idem, talium consiliorum parens fautorque, recentibus his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur

incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex iis qui ante Sosæ aduentum ad villam Veterem agebant, ii primùm adhibiti interpretes, vicem sermonis vt cunque supplebant. Dein, quo faciliùs procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasilicam linguam addiscendam cuncti pariter animum adficiant, acrique studio ac pia æmulatione perfectum haud ita magno temporis interuallo, vti essent ad confessiones audiendas & habendas conciones idonei. Azpilcueta præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgò Lusitani affirmarent, pecuniare ac proprium munus decusque Nauarrae gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinae Christianae capita certasque preces, vt assolet, Brasilicè vertunt. dehinc vicos & tuguria paulatim obire, modestie, comitate, beneficiis obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei discebantur, ingenti cum admiratione æquè a viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse similes. verùm quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum perversitate ac feritate retardabantur. eo acriùs instare patres; vti eos humaniorem ad vitam ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda fustis ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob

id ipsum grauius non semel adiungere non discrina. Inter cetera illud memoratur facinus insigne: Captum in praelio ex hostibus quendam accolam ad Caluarii montis radices attraxerant, ac diu passum coactumque pinguetudine, in epulas ingenti cum exultatione mactabant. Ea re cognita, Christum suppliciter inuocant patres, hortatique inter se protinus aduolant, in tugurium irrepunt, protersum cadauer in ganeam praeprantibus interueniunt, palam ac fidenter asserunt manus. Ac virorum quidem quies ac silentium fuit, iniectione pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis est vicinate contraxerant. Non eadem fuit patientia feminarum. vetulae adstabant aliquot praecipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. haec sibi nec opinato ereptam est faucibus praedam indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurrere, iuuentutem ad vlciscendam adeo atrocem iniuriam excitare: inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitere: sed mox vel ipsa repugnante naturavel, etiam diuinitus territi, captum omittunt. ita, corpus ablatum patres in hortum suo sepeliunt, aliquot cenotaphiis ad fallendum appositis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortum irrepere Brasili, per tentatisque sepulcris, ac demum inuento corpore, (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in id ipsum patres accurrunt, eademque orationis animique constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sapius certandum foret, ablata denuo membra intra urbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, mulieribus praesertim incensae facibus, ac parum absuit, quin agmine facto repente urbem inuaderent. Patres quidem, iussu Praetoris intra moenia remigrare coacti tantisper

dum iræ mitescerent, aliud sibi hospitium condidère, qua nunc collegii noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumque vsu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit, Ipsorum culpa & rerû gerendarum auditate misceri cuncta, pacem turbari, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat aduentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repentè nitidûque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit, mitigari præter spem animi barbarorû, & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasiliis agere: non tam quòd suo ipsi parcerent capiti, quam ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsère. ab aliis impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certè omni studio consulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarem peccatorum detestationem adductos, priusquam raperentur ad necem, sacro lustrabant latice, dabantque operam, vti ex hastium ludibriis ac teterima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaferant aiebantque barbari, intinctis eo baptismo carnibus multum de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebant. Itaque attenta consultatione demum eò decursum à patribus, vti ne ci destinatos supremo die ad patibulum vsque prosequerentur, atque interea maddenti sudario super aliquam corporis partem furtim

expresse, adhibita formula sacramenti, iam iamque
 morituros dissimulanter abluerent. id aliquoties ten-
 tatum, ex animi sententia cessit. Per idem ferè tem-
 pus Lusitanus quidam incolarum casis oberrans, in-
 certum vnde orto iurgio rixave, perimitur. Accen-
 dit ea res maiorem in modum animos Europæorum.
 nulla surgentis etiam tum vrbis habita ratione, vindi-
 candam fremunt eadem, consulendum ipso initio inco-
 lumitati aduenarum; neque impunitate ac socordia diu-
 rius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & co-
 ram Prætoris & inter se jactare, nec dubiè ad arma itū
 foret, ni rem Christianam fouens Deus barbarorum a-
 nimos ad æquitatem repentè flexisset. amicitia ac vi-
 cinitatis jura sanguini prætulere, deditus piaculum ire
 noxius, & inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in
 os bombardæ propalam insertus, applicato ad spiracu-
 lum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnū
 Brasiliis terrorem incussit; simul etiam, vnius Lusita-
 ni casus, cæteros in præsentia non nihil ab inconsulto
 ac temerario discursu cohibuit. inde patribus paulo ex-
 peditior Euangelii prædicatio capit esse. magnòque ac
 fidenti animo sese multitudini subinde immiscentes,
 densam ignorantia nebulam, veritatis luce dispellere,
 opinionum portentia ac monstra fugare; magorum ac
 veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ
 mendaciis & errore sunt mentes) præstigias atque
 fallacias aperire ac tollere nitebantur. In iis præcipua
 astutia veterator summam sibi auctoritatem vbique
 pepererat, tanquam pro Æsculapio venditabat sese, ad
 agrotos omnes illico aduocabatur. Hunc, Nobrega
 data opera aggressus, rogat; qua tandem vi res tantas
 efficiat, illumne consulat Deum, qui totam hanc re-
 rum vniuersitatem verbo condiderit, regiamque ac do-
 micilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis con-

fuerudine vtatur & opera. impudentiffimè arrogantif-
 fimeque respondit; se quoque Deum esse, & Deo pro-
 gnatum; certum etiam hominem coram produxit, à
 quo grauitè laborante morbum ipse depulisset. illum
 præterea regnatorem cœli Deum, sibi esse amicissimū,
 ac sæpe inter nubes tonitrua ac fulmina ostendere sese:
 & alia eiusmodi multa, superbæ vanitatisque plenissi-
 ma. Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemque
 non ferens, aduocata concione institit singula hominis
 dicta firmissis argumentis maxima vocis contentione
 refellere, conuictumque tandem ac fractum ad senten-
 tiam simul morēsque mutandos adduxit, amicè comi-
 tērque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore
 deprecatozem. ac paulo pōst, cum se ipso initiandum
 sponte obtulisset, in catechumenorum adscriptus est
 numerum. is numerus pro multitudine reliqua op-
 pidō exiguus erat, agrēque admodum necessaria Chri-
 stianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebant. post
 diuturnam institutionem; qui maximè idonei ad ba-
 ptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumque vnica
 vxore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex iis vnus,
 læticia gestiens, adiit patres: nutu gestuque significās
 & affirmans, proxima nocte sese apud superos fuisse,
 incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs
 à patris epulis, & ebretate, & saltationibus impudicis;
 & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant.
 neque in iis colendis vllo pacto respondebat operę fru-
 ctus. quocirca socii nequaquam vltrà ferere super spi-
 nas, sed puram aggressi tellurem è vetere præcepto
 constituunt. Infantes primū quamplurimos in tu-
 tum recipere (si cui fore tantæ vsum rationis obeun-
 da sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire
 festinant, patres dein matrēsque familias, precibus,
 promissis, blandimentis adducunt, vti puerilem ætatē

ac sobolem sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundiis paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec paritendus fuit labor. siquidem & tradita facillè accipiebant, & retenta fideliter grandioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio, per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim ceteros à nefariis atque impuris moribus auertebant. Parentes interea (ut est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrina lætari, eosque ultro ad proficiendum accendere. actantus erat Christianæ institutionis amor, ut piis catechismi carminibus, ac beatissimis vocibus I E S U & M A R I Æ, littora, campi, luei perstreperent. Neque ita multis interiectis diebus, Brasiliæ centum maturi baptismo exsistere. is baptis-
mus quanto maximo licuit apparatu pompæque celebratus est peracto Paschate, qui præcipuè dies, veteris Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. ceteros catechumenos od septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscientes & impatientes moræ, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia subito factum, uti neophyti præne omnes in morbum alui oculorumve abscessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptismum inuidiosè referre. lauatione illa tentari valetudinam; doctrina ac prædicatione pestem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita mox Brasiliis firmitas, aperte redarguit, ea recepta, institère cum aliis, monitu patrum, oratoria sacræve ædes publicè e seruire, quò ad conciones & catechismum undique cõuenirent. duæ duobus locis magno Christianæ rei bono excitatæ. Agitatum etiam à partibus, (idque dein tempore procedente perfectum est) uti quod de Thesoiactat Græ-

cia, sparsos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerent, agris colendis adsuacerent, eorumque cœtus legibus ac magistratibus temperarent. Circa idem ferè tempus, quo Prætor in Brasiliam est missus, Conganis quoque Æthiopibus ab Rege Lusitano pari diligentia & caritate subuentum est. Alphonsus iam antè decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demonstrauimus. Successor eius, Iacobus nomine, quamquam Christianis initiatus sacris, tamen ab illius viri vestigiis atque itineribus longè deflecterat. Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momẽto ruebant. nec multum erat in Europæis vel infectoribus vel etiam sacrorum administris auxilii. quippe, tantum aberant à miserris Æthiopibus verbo aut exemplo iuuandis, vt ipsi potiùs constringendi vinculis maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius, è Conimbrigenſi collegio quatuor viros in vineam illam cæteris eandem sortem ardentè optantibus, impetrauit: Christophorum Ribberum, Iacobum Diaziam, Didacum Soueralium, quæis Georgius Vascus præerat. ii ab Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam nauigarunt, ex qua facilis ad lictora Congi traiectus est. in eâ insula febribus aliisque morbis acerbè vexati, necdum recuperata valetudine Pindam emporium Congani transmittunt. Eorum aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam misit. ab iis in regiam ligneis equis de more perducti. rudis artificii tale cômẽtum est, Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudo, bubulum corium ad sellæ amplitudinem intendunt. huic ephippio diuarricatis cruribus virtor insidet, baiuli succollant duo, & vbi longius iter est, succedunt alii. huiusmodi caballis languidos ad huc partes in interiora prouectos, comi-

ter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex vnà cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positā honoris causa progressus: Tum illis adsignatur hospitium, cuiusmodi Æthiopum ædificia sunt, culmo paleisque contactum. Ibi Soueralius publicè ludum aperuit. sexcentos admodum pueros labore maximo & litteris & Christianis præceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendandam populi ac procerum vitam omni ope connixi primùm, dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operam contulere, nec sine fructu; quippe intra quintum mensem Riberus mille septingentos Æthiopas probe institutos, ad Christum adiunxit; Diazus quadringentos, Vasaëus trecentos: idemque Vasaëus cum fido vno duntaxat inreprete, viatico prorsus nullo, in proximos pagos egressus, duo millia & septingentos baptismo expiauit: ac præter templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in sinibus excitauit dicauitque; Saluatori vnum, M A R I Æ Adiutrici alterum, tertium diuo Ioanni Baptistæ: ingrauescente dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduersa conflictati valetudine, (siue id è grauitate cæli, siue ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritualibus ministeriis ad necessariam corporum curationem haud sine magno ipsorum dolore traducti. Accessit ad prædicationem interrompendam, Régis quoque aliens à studio religionis animus cū rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia, in primis egeret, segniter admodū ac malignè pro sua parte consulere: atque inter cætera pessimi exēpli delicta, ab improborum consuetudine. & a multiplici pellicatu auelli non posset. Haud paulo felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India, & Capralius Prætor, tuendis ornandisque nec phytis, ethnicos ad Christum inuitabat. Consilio, auctoritate, ope, Dei seruis & Euangelii præconibus aderat. Præter hæc attolentem

seſe denuo Zamorinum, exercitu maturè coaſto re-
preſſit. Couletum, Tiracolum, Pananem Calecutanæ
ditionis, vi cepit, facibusque ſubiectis incendit, agros
vaſtauit, palmeta ſuccidit, magnum numerum æquè
maioris ac minoris formæ nauium flammis abſumpſit.
ad extremum oræ Malabaricæ proceres, Calecutani
ſocios ac fœderatos, Cocino minitantes, intra Cien-
bem inſulam deprehenſos obſedit: redactiſque iam in
arctum rebus, nuntius de Alphonſi Noroniæ ſucceſſo-
ris aduentu in caſtra perfertur. E Luſitania profectus,
Ceilanum attigerat. ad eius rei ſamam dilapſi milites,
Noroniæ viſendi cupiditate; & Capralius ipſe ad pro-
uinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumactò,
diſceſſit; inde ſoluta præter opinionem obſidio. Inte-
rim ex vltterioribus Indis valde iniquos infeſtoſque E-
uangelio ſeſe præbebant reguli Molucenſes. ii cùm
denuo in Luſitanorum conſpiraffent cædem, patefactis
inſidiis oppreſſi, vires omnes atque conſilia ad neo-
phytos ab Chriſti cultu abſtèrrèndos, Caciziorum
inſtinctu, verterunt. nèque ita difficile fuit, exacerba-
tos Europæorum iniuriis, flagitiis atque peccatis of-
fenſos, necdum in veræ fidei ac ſolidæ virtutis amore
fundatos, partim ſuadendo, partim infeſtando vexan-
doque conuellere. Ergo, cùm alii, tum verò qui Mau-
ricas inſulas incolebant, quorum ingens in oppido
Tolo erat numerus, Xauèrii patrumque auctoritatis
atque inſtitutionis obliti, rupto baptiſmi Sacramento,
propalam ab Eccleſia Chriſtòque deſciſcunt, ædem ſa-
cræ euertunt, Cruces & ſanctorum ſigna ſuccidunt:
Luſitano Rege contempto, Geilolii tyranni imperio ac
ditioni ſeſe ſubiiciunt. Neque impunè tanta illis im-
pietas ceſſit: primum æger, totius regionis antea
feraciſſimus, mutata ſubitò natura, ſqualidus atque
effræctus euasit: conditæ in horrea fruges dira tabe

prorsus exesa: dulces aquæ, fœluginæ atque amarore contractæ, noxiæ redditæ: fœne dein ac pestilentia multi omnium ætatum ordinumque mortales absumpti; ac reliqui nihilominus in obstinatione persistere. satisque comperto, sibi novum à Lusitanis imminere bellum, contrà omni arte parare sese; aditus alios muris alios vallo fossaque & operibus obiectis obstruere; milites ac tormenta clam ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. inde cum se aduersus omnem externam vim sat superque tutos putarent, ac deterrimus quisque ferocissime loqueretur, Lusitani parua, ut solent, manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxiliarius manipulis aliquot superueniunt: missisque è classe interpuntiis, blando ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur. se non armis aut multitudine fretos, aut sanguinis avidos accessisse; verùm salutis ipsorum studio adductos, & omnipotentis Dei præsidio atque ope subnixos: quem illi si pergant spernere, neque eos admissi facinoris pœnitentia capiat; maiore in dies mercede sensuros, quam graui piaculo datam Christo fidem, & initam cum Lusitano Rege amicitia, ac diuina pariter & humana fœdera uiolarint. Aduersus ea cum inflato ac pertinaci animo respondissent barbari; sat iam ab ignoto & externo mercatore insultatum indigenis; non vlterà ferendam impotentis dominatus acerbicatem; sibi quoque auxilia, machinasque, ac bellica tormenta suppetere; denique se Christianos nullo pacto futuros, continuò in amentes efferatisque euidentior, quàm vmquam alias, vindicta cœlestis apparuit. circa meridiem obscuratus repente sol, densas hinc tenebras cum pauidi ac tremebundi palparent, ecce tibi rursus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebrisque tonitribus, qualia maioribus tormentis eduntur, sordidum ac te-

trum erumpit incendium, tantæque cineris pumicum-
 que & ambustorum igne lapidum vis, uti propugnacu-
 la & muri coronas æquaret. accessit terrarum motus
 ingens, quo arbores auulsa radicitus & inuersæ, re-
 cta omnia diruta præter vnum templo nuper euerso
 contiguum. quin, proxima quoque palus, oppleta sa-
 xis & improuisa congerie, latè restagnans, multos
 mortales vnâ cum brutis animantibus obruit. neque
 horas paucas, ut antè, sed ipsos tres dies noctesque
 tartarei camini ardor ac sæuitia tenuit. Post triduum
 stetere flammæ, & caligo discussa: faciliq; ac plano
 iam aditu Lusitani procul è nauibus omnia contempla-
 ti, descendunt. ac defensoribus aut exitio sublati, aut
 metu dilapsi, iterum nullo certamine cuncta perua-
 dunt. Arma dein illata Geiiolio. is duodeuiginti iam
 annos cuiusdam insulæ, septem à Ternate leucas, ar-
 ce sese tenebat, partim situ manuque, partim etiam æ-
 neis munita ballistis, quas ille Christianis interposita
 hospitii fide captis ac subinde mactatis ademerat. ea
 Lusitani arce tertium intra mensem Bernardini Sose
 consilio ac virtute potiti sunt. ipse tyrannus, cum vi-
 uus in potestatem venisset, memor, flagitiorum ac sce-
 lerum, sibi met mortem veneno consciuit. in eius lo-
 cum filius ab Sosa cæterisque suffectus. His cognitis
 rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira trans-
 misit. territos incolas palatósque suauis oratione ac fa-
 miliari vultu contraxit: monitósque per eam defectionem
 quanto quamque nefario sese obstrinxissent cri-
 mine: docuit nihilominus, modò facti pœniteret, nõ
 esse cur de venia desperarent: quippe nullum excogi-
 tari posse delictum, diuinæ bonitati atque clementiæ
 par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gen-
 tis duritia. hoc altius amantiſſimi patris monita pene-
 trarunt. ergo vbi sat magno acriterque dolore compun-

ctos, & priora consilia cum gemitu detestantes, ac fibimetipsis iratos animaduertit, bono ac fidenti animo jubet esse: tum solemnī ritu per sacram confessionem expiatis, Ecclesiæ sacrosanctæ Christoque salutis humanæ parenti ristituit. Inde noua rerum omnium facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fecunditas rediit: luctus, mæror, atque formido, in gratiarum actiones, hymnos, lætitiæque conuersa: denique inaudito miraculo, noxii quoque mures, qui fata per id tempus in perniciem gentis eroserāt; aquæ lustralis adspergine protinus ethnicorum in arua compulsi tanto quidem eorum damno, vti vulgo cum Christianis iniuriam expostularent: mox etiam tantis ac tam variis permoti prodigiis, gregatim ad Beirâ baptisni gratia confluerent. iis, quod pater solus cunctis ministrare non posset, socios à Ternate accersit primū: dein, cum ne ii quidē sufficerent, magistratum rogatu in Indiā ad subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto ferme triennio, Goam superiorum accitu reuertit, Iaponios inde Sinasque, si per eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romam ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardenti agitans animo. Verū in digressu ab Armuzianis hædquāquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat lacrymisve, vti mos est, ne se defereret, summi pariter infimique tendebant; amica parabatur ei vis; postæque locis opportunitis insidiæ: quas ille frustratus, celerilēbo ad Lusitanam peruenit classem, capta & directa Catifa Canarinos ad portus eo ipso tempore nauigantem, ibi magno militum ac navis turbiæ gaudio in vnam è rostratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonii Laurei Franciscani inuitatu, ad salutandos in vicino Christianos excurrit, ab eodem

Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractatu, priscae artis & magnificentiae monumenta videntur, in iis Canarini fanum quod appellant, vna cum ædibus priuatorum multis, itemque viis & angipor-
tibus, nec non cisternis ad centum, è solido ac viuo lapide ferramenti excisum. aliud item ex vna petra, fanum elephantis vocatur, multis insigne simulacris ac duobus præcipuè colossis ingentibus, terna queis capita totidem pedem manusque. eiusdem operis templum aliud incerto titulo Antonius ritè expiatum, Christo dicauerat. in templum id Gaspar obuio Christianorum agmine, præcinentibus tubis, effusa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit, grauique & efficaci oratione animatis ad fidem officiumque neophytis, Tanaham inde, Ciaulumque, postremò Goam cunctis optatissimus appulit. At Xaurius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primum Christianos in digressu confirmat. Cosmum Tutrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gregi; ipse in Bungū, quò Lusitanorum appulsam audierat nauem, recta contendit. Rex erat Bungitum adolescens, & cæcis eorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xaierii esset virtus, quanta etiam apud Lusitanos auctoritas, (quorum ille. vt plerique eius tractus dynastæ, commercium ac societatem experebat) aduenienti patri sese valde humanum & honorificū præbuit: abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiæ Prætorem dedit. idem cæteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt, eandem humanitatem ac benevolentiam prestitit; proprium in suo regno domicilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamque litteris ac nuntiis muniit: quin etiam, in maximo rerum suarum discrimine, inter grauissimas bellorum ac se-

ditionum procellas, eorum saluti & incolæ mitati præcipua fide curâq; consuluit; ab duodetrigesimo demum post Xauerii profectionem anno, Christiana sacra suscipiens, quæ ad id vsque tempus metu seuerioris discipline fuerat auersatus, de tanti patris nomine Franciscu appellari se voluit. Nouissimè verò ad Gregorū xiiij. Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obsequii nomine, destinauit: qui Olisiponem, ipsius ferme triennii spatîo perquam ancipiti navigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munificè comiterq; tracti, boniam Hispaniæ & Italiæ partem, vt inaudito post omnium seculorum memoriam, ita gratissimo cunctis principibus populisque spectaculi genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, præter Bungensem, de quo dicebamus, Regis internuntiū, ex ipso etiā fidelium numero viros duos egregiè cordatos assumpsit, Matthæum & Bernardum, ad urbem vsque Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos, quorum alterum Goæ mors abstulit, alter, quò intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obscurior, eo per otiiū attentior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ caeremonias, religionesque, & sacrorum apparatus est contemplatus; celeberrima sanctæ vrbis templa, insigni cum animi fructu ac pietatis incremento, non semel obiit; patriam deinde repetens, multa Iaponiis narraturus, in Lusitania letali correptus morbo, Conimbrigæ supremum vitæ actum haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus à Bungo Xauerius Nouembri n.ense anni quinquagesimi primipaucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianum, quò conuehabant per ea tempora Lusitani, leucas ab vbe Cantone triginta. ibi inter alios opportunè reditum ad Indos parantem Didacum Peteriam offendit, nauarchum experientem

tem, & industrium, & Sinarum vtcunque littoribus adfuetum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo cōsilia contulit. Aptius nihil vtrique vifum quàm ab Lufitano Rege ad Regem Sinarum, amicitia & societatis ineunda cum litteris ac donis orator. quam rem infelicitè olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis modò temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani coniectura sperabant. in huius porrò noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguæ consuetudinem, vel interpretes certè naſti fidos, magno deinde animo, diuino subnixi ope, sementem Euangelii facerent. Cùm ea maximè ratio probaretur; legationem sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamque repentè scapham, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus: aquarum insani montes vndique minabantur exitii: nautæ maioribus demissis autènis modico tantùm velo tempestatis vim subterfugere nitentur: memoriam scaphæ propitior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantùm ea insidebat cura. neque id, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac prefectum aggreditur. diu renitentem vtrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruincit, vti dolones demitti protinus imperent. ægre id exsequeuti proreta, mox, cùm, ne sic quidem è summo speculantibus appareret scapha,

pelago fauiente vela rursus expediunt Tum, inuicta caritatis ardore, ad portum aduolat pater interiectis antennarum manibus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc moræ per summam contentionem extorquet: puerum iubet, dispendii causa denuo rudentes ascendere. Cum hæc maximè fierent, ecce subito aduentans præter omnium opinionem scapha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones: atque ad eam expectandam, cursumque facilius inhibendum, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquant deinde eminens iniicit funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum navis latus rectè accessuram esse per se: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tandem stetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitum interea pelagus. Mahometani è tanto periculo sospites instante Xauerio cæterisque, ad Christum extemplo conuersi. cuncta prorsus uti prædixerat, euenere. scilicet magnitudine rei primò defixi omnium animi: noua dein perfusi lætitia, diuinam clementiam gratulantes agnoscunt: ac, prospero demum cursu Malacam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantum & confirmatis in opere sociis, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goā deuenit, Februario mense, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor non totis mensibus è Iapone illuc usque consumptis eius aduentus, quo diutius ac longius abfuerat, eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiā attulit. ipse, à descensu, primum omnium, publica nosocomia & sacra cœnobîa religionum inuisit, dein ad collegium diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquam suauiter amplexatus, reliquum vnum esse cognoscit, qui dudum in lecto decumberet. is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris, nunquam tamen spem abiecerat ipse, modò

Xauius ante supermum adesset diem; neque munda
 fuit fiducia. vti valetudinarium ingressus pater, iacen-
 tem gratò sermone ac salutatione, vti solebat, imper-
 tiit, impositisque capiti manibus, consueta in eam rem
 ex Euangelio e fatus est vrba, illico leuacionem sensid
 & grotus, mox etiam vires omnino recepit. Obniten-
 te dein amicorum turba, nihilominus in maturandam
 profectionem intentus, Episcopo Prætorique suas &
 Pererix cogitationes aperuit. laudabiles vtrique vife.
 & Prætor haud grauâtè principem legationis Perer-
 tiam declarauit, eidem què conciliandæ fidei litteras
 ad Regem Sinarum, nomine Lusitani Regis, attribuit.
 Cæteris ornamentis donisque regalibus Pereria suo-
 met sumptu magnificè legationem instruxit Xauius
 Interea, Indicæ prouinciæ res, ne quid per ipsius ab-
 sentiam caperent detrimenti, accuratè ordinabat. Au-
 te omnia Gasparem, Paulo Camerte piis aliis muneribus
 occupato, quàmquam iuuatū, & comitandū per
 asperrima quæque patris cupitate flagrantem, Goano
 collegio cæterisque præposuit. Ad Bazaini culturam
 Melchiotem Nonnium, ad Tanahæ, in Piscarium lit-
 tus Aloysinum Merdium, (qui deinceps propter Chri-
 stum ibidem à Barbaris iugulatus est) Sæthi Thomæ
 coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusita-
 niam verò, atque inde Romam, ad demonstrandum
 Ioanni primum Regi tum Ignatio Indicæ prouinciæ
 statum, & petenda ab utroque supplementa, Andrea
 Fernandum cum Bernardo Iaponio vti paulo an-
 tè diximus, destinauit. In Iaponensem demum vi-
 neam Cosino Turriano & Ioanni Fernando sufficia-
 rios designauit Balchasarẽ Gagum, Petrum Aldeacẽs,
 Eduardum Syluium. hosce Malacam vsque secum du-
 cebat. Hisce aliisque rebus, tum è domestica dispo-
 plina, tum è publica utilitate compositis, inter pie-

deducentium lacrymas faustasque preces & certantia vota discessit xv. Kal. Maii, tertio circiter mense quàm è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectus flatu, adedò subita ac fœda tempestas inuasit, vti neque nautarum conatus artésve, neque vasorum onerumque iactura, superandis fluctibus & naui regendæ sufficerent. Inde, cùm exsangues metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alii coniuges liberósque, alii tetrum & informe genus leti miserarentur, ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demere, excitare iacentes, certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein onerariæ scandi in trepidus. reliquiariam thecam è collo sibi detrahit: lineaque suspensam, vnus trinique Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit, ac rursus ad cœlestium pacem exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat preces: cùm è dira procella, turbidòque ac fulminante cælo, optata lux primùm, mox plena tranquillitas rediit. Hinc recreati Lusitani cùm se defunctos iam periculis crederent, apertè monuit Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discrimen. neque falsa prædixit in breuia syrtésque paulo post illata carina, cùm aliquandiu ipsa inarassent vada, vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum enasit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum eiusque consortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iam loco videbatur esse res, quippe non modico nauigationis emenso iam spatio: & oratore cæterisque ad suas cuiusque partes ritè obeundas accensis: cùm repente,

vnde minimè oportuerat, graui-tum Christianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacam obtinebat, haud satis æquo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentiam causatus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum nauem legati, legatū-ve ipsum è portu excedere vetuit. Neque, obfirmatam illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriæ obtestationes, aut Prætoris decretum ac litteræ, aut Xauerii expositulatio, causæque bonitas, & Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisque diplomata flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio diligentiam & alacritatem, vel certa cum impesa periculoque præstiterat designatus orator, tam se alter hic, nobilissimæ legationi actionique infestum aduersarium præbuit. Neque verò, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siquidem Præfectum execrantibus quacunque incedebat viris feminisque, elefantiaca primùm inuasit lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniam Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, damnatus reductis in fiscum bonis; ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per summam, animi ægritudinem, & corporis fœditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregii studii conatusque non modò præclarum ex optimi cuiusque commendatione, atque aded ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificentissimo Rege præmia rerulit. Xauerius autem, quamquam tanto præsidio ac spe subitò destitutus; haud tamen idcirco despondit animum. neque cōsiliū saluberrimæ expeditionis

abiecit. Solatus Pereriam, atque ab obliuiscendam iniuriam, & condonandas Christo inimicitias adhortatus; itinere cæpto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius a Sancta fide genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuëctus pater, ante omnia in littore temporariam adiculam ex obuiamateria raptim exstruxit. ibi rem diuinam quotidie facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuuare, vti solebat, instituit. simul, è Sinis, qui ad eam insulam commercii causa ventitabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea, iniecto iudicii pœnarumque metu, fefellit fidem. ab aliis, de gentis quotidie moribus legibus, institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes hominumque colloquia. quam illi rationem, cum sine euidenti capitis discrimine propter seuerissima interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xauerus, ex iis quæ de Sinarum ipdole igenioque subinde audiebat, acriore indies accendebatur studio, tam docilem, tam politam aliocui nationem è gentili ac caligine ac tenebris eruendi ac modò Euangelium afferre miseris quoquomodo liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorum salute non solùm æquo, sed etiam libenti paciscebatur animo. Huic patris voluntati studiisque maximè Lusitani obfistebant; tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reueerbantur vnicè; tum verò nimia quadam solitudine, & axina cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus advena sacerdosque, non ipse tantùm acerbissimas illico daret

pœnas, verùm etiam denuo in Lusitanum omne nomen, regionum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob id ipsum crudelitas eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiekti; comprehensi confestim ab incolis, teterrimo etiam tum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiektitiis evenisset quid tandem illi futurum, qui sese, prudens volensque, nullis cuiusquã opibus vel commendatione fultus, intra illorũ præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, vt maximè cupcta experiri libitum foret, quam tandem habitura esset res? calcaturamne facultatẽ cum comitibus æquora? an, centum ferè millia passuum (quantum interesset spatii) trabe vel tabula traiekturos? nam portitoris quidem & nauicularii nullam omnino fore copiam. Lusitanas, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quemquem externum iniussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quamvis occultè detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris compendio, ne quid incidii emanare posset, in altum è naui proiiceret. Cùm ad terrorem à Lusitanis haud absurdè proponerentur; nunquam tamen Xaverius de sentẽcia potuit demoueri: tantum, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timorem; per sanctè pollicitus, non antè se quò tendebat iturum, quàm confectis ipsi negotiis ab Sanctiano soluissent. cæterum à transmissione in id tempus præparanda non destitit, aliquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat necessariò confugiendum, appellati ea de re, vulgò negabant: ad extremum tamen pecunia euictus

est vnus huic cum Xauerio in hæc pacta conuenit: Si-
 nalembum, occultandæ rei gratia excluso omni alio
 remige, nauta, vectore, suis duntaxat filiis famulif-
 que ad iter in diem certam instrueret. transuectum in
 suburbia Cantonis patrem ad tres quatuorve dies clam
 haberet apud se; tum intempesta nocte cum sarcinula
 & libris ad portâ vrbis nemine cōscio destitueret; vnde
 perductus (quod extemplo videlicet erat futurum) ad
 tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, aliisve
 de rebus, periculo suo palam explicaret. Xauerius vi-
 cissim, cuius opera transuectus fuisset, prorsus habe-
 ret occultum: eidemque nauli nomine daret piperis,
 quod ducentorum paulo amplius aureorum efficeret
 summam. id piper Xauerio Lusitani, quando eum ab
 incepto reuocare nequiuierant, in idipsum pro amici-
 tia fuerant elargiti. ea pactiōe transacta, pater interea
 omnis tormenti patientiam assiduè meditari: martyrii
 plamam cum animarū salute coniunctam dies noctes
 proponere, cōdictū que sibi profectiōi tempus per sū-
 am cupiditatem exspectare. Inter hæc abeuntibus pau-
 latim Lusitanis, aduersa valetudine laborantem Fer-
 reriam, ne sibi in tam ancipiti rei impedimento foret,
 in Indiam tempestiuè remiserat. mox ipse quoque in fe-
 brem incidit: qua dies aliquot acerbè vexatus, cū o-
 nerariæ in salo iactationem ægre admodum ferret; in
 casam inde sese recepit apertam, ventoque ac frigori
 peruiam, ex iis quas ad extremam littoris oram,
 Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è palei s ac ra-
 malibus momento excitare, atque in discessu distur-
 bare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Si-
 nam ex composito portitorem expectat, nauarchis iam
 Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cū
 ad refocillandas vires nihil omnino suppeteret, in summa
 rerum omnium egestate, germanus Christi in morte pa-
 riter & in vita discipulus, accensa diuino amore ia-

cula è psalmis ferre petita , subinde in cœlum emittens , IESVMQ. ac MARIAM suauiter inuocans , è corpore , ex quo iam pridem eminebat , excessit iv. Nonas Decembris , anno Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimo secundo : Indicæ verò suæ peregrinationis , vndecimo. Ea de re seriùs moniti Lusitani morerentes accurrunt : mirantur habitum quiescenti quàm mortuo propiorem ; compositos artus , decoram faciem ipsa denique pietatem adhuc spirantia lineamenta. dein rati id quod erat , indignum ac nefas , tanti sacerdotis corpus , tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti , nullo exsequiarum honore , desertis in locis & barbaro solo relinquere , cum ipsis vestimentis in arcam inclusum , viua operiunt calce , quo celerius exesis acrimonia carnibus , nuda secum ossa deportent ; ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies aliquot confectis negotiis ad sepulcrum vniuersi conueniunt , corpus diligenter inspiciunt attrectantque ; non modò integrum , solidumque , & aspectu iucundum inueniunt , sed etiam , quo magis obstupere , suauiter admodum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem comprobare diuinitus , in eadem viuæ calcis arca reconditum , venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum , prodeuntibus obuiam cum solemnī pompa oppidanis , excipitur , & sua impensa funus procurante Didaco Pereria , qui nondum abierat in ædem Beatæ Virginis , ybi collegium est hodie Societatis , deferatur. iam tertius à morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt : nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi , ac Lusitanico more (haud dubio Deinuto , quo liquidiùs postea de admirabili integritate constaret) terræ ipsi mandant nullo

capsæ tabula ve munimine, puluino duntaxat cernici subiecto, & testâ sudario facie. quinque ipsos menses cum in eo tumulto iacuisset, è sociis quidam missus ad Xauerium inuestigandum ab Goa superuenit, (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab aliis antè perscripta memorantem audiuius) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit, mirum dictu, puluinum ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expresso. cæterum corpus totum planè illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate : quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimum linteum, adeò recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone deinde, quemadmodum diui Pauli eremitæ palmea quondam tunica diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cæremonias vtî consueuerit. clara profectò ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia, (quamquam aliis quoque argumentis antè iam nota) quando neque calcis viuæ caustica vis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum omnibus, vltrà in defosso haberi corpus, tanto tamque honorifico Dei munere custoditum. in iis Didacus Pereria, memor amicitie ac meritorum, elegantiore materia formæque arcam aliam damasceno serico subluendam, aureo textili desuper obtegendam, curauit. in eam translatum corpus idoneo loco ad vsque tempus Indicæ nauigationis est habitum, quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcacer, Malacam ex Iapone delatus, impositura in onerariam sacrum thesaurum vnâ cum altero de quo dicebâ socio asportat, præsens vtique nauigantibus ac saluta-

æ præsidium ; si quidem nauim, diffracto gubernaculo,
 vadis impactam aliquoties , præsentì illius ope , cuius
 vehebant exuias , haud dubiè seruata fuisse cùm a-
 llii, tum nauatchus ipse testatus est : idemque actuario
 Goam celeri cursu præueniens ; rem totam pratibus
 nuntiauit. ex iis quatuor cum totidem à catechesi pue-
 ris biremi regia, tardiùs nauiganti onerariæ ad Batica-
 lam occurrunt, arcam denuo referant sextodecimo iam
 ab obitu mense ; æquè incorruptum corpus ac vesti-
 menta , gaudio simul ac stupore attoniti , deprehen-
 dunt. Arca iterum clausa in biremem eo quem dixi or-
 natu deponitur. nautæ sublatis vndequaque vexillis
 tormenta festo cum reboatu displodunt. eo die sub ves-
 peram à Baticala ad Goam biremis rediit. arca noctem
 vnam in ædícula Deiparæ Virginis custoditur , passi-
 bus ab vrbe mille quingentis , postridie manè conse-
 stim Prætor ac proceres , Canonicorum ac Misericor-
 diæ sodalitia , ingens pæterea oppidanorum vis , & di-
 ui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam
 prodit : reliqua multitudo ad spectaculum effusa , pa-
 rietes , fenestras , plateas , ita compleuerat , vt in re-
 ditu sammoueri vix posset. cum cereis canditati nona-
 ginta præibant pueri , sequebantur clerus , & magi-
 stratus , ac nobilium ordines : quacunque pium ince-
 debat agmen , multa erant passim odoramenta dispo-
 sita. feretri latus vtrunque thuribula ex argento
 afflabre facta cingebant : diui Pauli templum quo infe-
 rebatur , cum per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosan-
 ctæ agentur solemnia , nihilominus albo peristromate
 conuestitum: cuncta sobriam ad hilaritatem lætiti-
 que composita. Hoc maximè modo corpus acceptum,
 & statim in diui Pauli sacello , tectum vti erat , magna
 cum veneratione repositum est. ibi quominus tertium
 aperto iam loculo palam ostenderetur , efflagitantibus

pariter summis infimisque, negari non petuit: verumtamen ad introspectendum obiecti cancelli, ne applicuisse rosaria, impressisse oscula virgineis carnibus, semel iterumque palpasset non satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frustra & præsemina cæterasque reliquias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumque concursu. neque interea ab vno quopiam è superiore loco pater est laudatus, vt assolēt. pro laudatore populus fuit. alii quippe reconditam viri doctrinam & sapientiam ac dicendi vim copiamque: alii prudentiam, vsque rerum, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alii comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignitate summissionem, sine fuce pudorem atque modestiam; alii castimoniam insignem, & voluntariam paupertatem & longa ieiunia vigiliasque; alii subleuentas egentium angustias, orbis educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregiè custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatem ægrotos, diremptas plurimorum inimicias; alii verissimas prædictiones atque miracula; (multo videlicet plura quàm quæ nos aliò properantes attigimus) ac partim Christianorum greges à perduto vitæ genere ad meliorem frugem, partim ethnicorum ab Satanæ seruitute ad Christi fidem obsequiumque traductos, horumque tutelæ, commodis, ornamentis omni ratione consultum; alii denique magnitudinem animi in rebus arduis capeffendis, constantiam in promouendis, & quod super omnia mirandum aded salubri temperamento mistam actione contemplationem; vt cum vtranque coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cælum ef-

ferre. Interea exacto ferme quadriduo, cum satis iam in aperto fuisse videretur, ab sociis arca iuxta maximam aram loco certo reponitur, & claustro munitur. Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit, ad æterna, vti sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is Indicæ provinciæ administratione suscepta, publicè priuatimque multa præclare instituit, quorum hodieque vñs cum vberissimo perseverat animarum fructu. dumque in domesticam pariter disciplinam & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus, affecto iam corpusculo acerbius grauiusque quàm ferre posset imperitat; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus, intra pulpitem concidit. colecto dein spiritu demum regressus, acrique correptus febris, mox inter sodalium caros amplexus animam efflauit XV. Kalend. Nouembris, anno seculi huiuscæ quinquagesimo tertio. elatus est magno ciuitatis luctu, quam sibi suisque vniuersam excellenti caritate officiisque deuinxerat. Sub hæc, ab Iaponiis dynastis litteræ ad Prætorem allatæ, fœdus & amicitiam vltro petebat: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelii, & sapientiæ Christianæ magistros. ea re permotus, vti æquum erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicariis citeriore prouincia, cum sociis aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in iis locis erat perturbatio rerum omnium. Amangutii Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bellum, nec nisi Regis & filiorum interitu restincta seditio. in Bungi quoque Regem aliquot principum coniuratio eruperat. ii, commisso demum prælio, victi cæsiq; & otii deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationē & cōsuetamunia rediēre. ac Deus itē signis atque miraculis adiuvabat. ægroti debilesq; lustrali vt plurimū aqua sanati:

ex incessis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minime deerant Euangelii firmamenta : sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes, ferme & inferiorum ordinum homines colla salutari subdebant jugo. contumax etiam tum & fastidiosa, Iuxta tamen manus olim datura, nobilitas à Christiana humilitate ac mansuetudine egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

LIBRI QVINTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER SEXTVS-DECIMVS.

NTER hosce tam varios dubiosque rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanos quoque bellum exarsit. Columbano Regi, qui Cottam pariter insignem obtinebat urbem, tres erant sororis filii, ad quos de more gentis, hæreditas pertinebat. ii, expetiturum ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi detineri ægre ferentes, facta coniuratione Regem interimunt. inde ita inter se opes & imperium partiuntur, uti nati maximus, nomine Pareæ Pandar, ius populis è regali folio diceret; minus, cui Madunio nomen, (medio paucos intra dies extincto) militaribus copiis cum stipendio ac potestate præesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi, mox (ut est omnis dominationis malè fida societas) capitales inter vtrumque dissensiones exorta. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus auunculo, cæteris hortantibus, attulisset; magisque sese in dies à Pareæ cōsuetudine rationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quoti die sese caputque suum præsidii aduersus fraternas insidias in-

pietatemque munire. inter cætera, cum Lusitano Re-
 ge per supplices litteras egit obtinuitque, uti nepo-
 tem ex filia, contra consuetudinem, excluso Madunio,
 in regni successionem iusque adoptaret. Eo acriore in-
 census ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri
 bellum inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum ca-
 stra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronem
 ac perduellem, aggere mœnibusque potius quam armis
 ac virtute sese tutari videretur; malè auspicato eductis
 extra oppidum copiis, idoneo considerat loco. erat in
 eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors, ex iis gre-
 garius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incer-
 tum) plumbeo missili sine metu suis obuersantem Re-
 gem interficit. Tum procures in urbem extemplo sese
 recipiunt; nepotemque Pareæ, regiis communi consen-
 su decoratum insignibus, in auita collocant sede. mox,
 diffusi adolescentis ætati, ac populatium animis, instante
 præsertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia
 Prætoris subsidium petunt. Ille sine mora instruit clas-
 sem: impositisque Lusitanorum milibus admodum tri-
 bus, ipse met eam expeditionem obire constituit. præ-
 tendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia
 pueri patre circumuentis defensio. sed arcana suberat
 profectio: nis illecebra, quod à quibusdam pro certo ac-
 cepisset Prætor, auri argentique thesaurum in urbe
 Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum
 crebra ex rogatione exinanitū. arariū opportunè supple-
 ri, & se iūdoque facili negotio ditari posse consideret.
 Hac mente consilioque profectus, incolumi classe Colū-
 bū defertur, leucas ab urbe Goa ducentas. descensione
 facta, primum omnium in thesauri perscrutatione toto
 pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione
 oppidanis, adeo ut non pauci ad hostem subinde tran-
 sirent; ingenti labore miseriæque tandem eruit, quod au-
 reorum

reorum centum millium summam exleret, quantum in classis bellicue apparatus insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndique copiis intra Ceitauacam urbem, à Columbo nouem introitus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eò signis Prætor haud magna mole urbem expugnat; direptamque ferro & flammis exiudit: de Madunii exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quàm inuenta pecunia latior clariorque, Goam solpes reuertit. Ab Go, renouato impetu, Ciembem insulam petit, receptaculum latronum Malabarium, in Cocinensis regis damna perniciemque imminentium. hanc frustra nuper à Caprali circumfessam, ipse haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auidè cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ vicinique tractus oblata denuo spes, Mahometanis inquilanis odio Lusitanorū per clandestinos identidem nuntios litterasque sollicitantibus. ea si obtinuisset loca, perbreui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos questuosissimi commercii fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillimè depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delendæ ignominie ad Diu priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio properè iubet accersere; & Aden claustra quàm occultissimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiaturi) inuadere; cum eo tamen vti ad colligendam clementiæ famam incolarum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quam incendiis, cadibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerariis duabus extemplo deductis ornatisque, celeriter

tate vsus & secunda nauigatione Mascatum applicuit; Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi, eam arcē obtrinebant, ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à conmeatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditiōem faciunt: eiusque mox deditiōis luere piaculum; à barbaro, contra pactiōis fidem & Solimani mandata, malè multati & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cū in maius, vt fit, cuncta certatim augerent; ita occæcauit animos omnium, vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus in tutam sese receperat loca; ciues & inquilini, partim arreptis quæ carissima habebant, patim etiam præformidine ac festinatione relictis; auios alii montes, alii proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate I E S V agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum iis in arcem inclusit, alter neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecuniis, ad Mogastānem continentis oppidum ingenti labore traiecit, eumque ibi gregem ad vsque transitum illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At Peribecus obuio nemine prouectus, vacuam hominibus gaza refertam urbem, ad Turumbacū ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein cæteris deripiendi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitiis comparanda: vsque adeò multi omnium ferme nationum institores varias illuc primæ notæ merces opesque congefserant. Ergo tantum prætiosæ vestis, gemmarum, & vñionum, auriq̃ue & argenti exhaustum, quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad ar-

cem oppugnandam & apte locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipue infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit, vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoque certis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neque inter verberationem omnino quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage, haud tamen ad subeundum, conferensque manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandem festinaret prædam, seu præsidii magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingentos, omnibus rebus sustinendam vel oppugnationem vel obsidionem instructos, arce contineri non dubie comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein ommissa pugna, Queixomem insulam, quod multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petiit: oppressique ac varie cruciatis, quicquid secum asportauerant fortunarum extorsit. inde grauem spoliis classem ad Bazoram urbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognita manubia, & è molesta iactatione refectus miles. At Goam vt primum circumsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor quanta maxima potuit classe exercituque coacto, Diu sine mora processit. inde, ne præsidii Indiam nudaret, cum parte copiarum Antonium Noroniam iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam direptamque urbem, iteque solutam dudum arcis obsidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretiosissimis vtramque rebus onustam, nocte per summam silentium à Bazona soluerat, reliquis denceps pari silentio sequuturis. Ad harum conspectum Antonius confestim, anchoralibus præ-

præcisus, abeunte latronem insequitur. at ille, ante capto iam spatio, per summam & remigum contentionem, & nautarum industriam, vix tamen atque ægre instantium ab tergo Lusitanorum effugit manus. Inde mœrens tam paruo sibi momento elapsus hostem Antonius Armuziam reuertit; aditaque Regis iussu arcis præfectura, classem, vti maudauerat, Prætor Didaco Noroniæ tradidit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti vicinamque oram attentè percurfat, profugi maris accolæ in patrias reuocati sedes, inclusi que intra sinum hostes, capto haud semel impetu cùm ex angustiis erumpere conati essent, onerariis duabus amissis præclare cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna concessit. neque iis dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura vivebat in pectore Fernandum filium cū magno nauium ac militum numero ad easdem obsidendas fauces maturè transmisit. is celeri cursu in Arabia conspectum delatus, speculatoriis nauigiis quoquo uersum dimissis, cognoscit partem triremium, cæteris ex interuallo sequentibus, cursum ad fauces intendere. continuo classiarios ad demendum nomini Lusitano dedecus, atque ad vlciscendas fratrum ac sociorum iniurias cohortatus, ad Rosalgatum promontorium dirigi proras iubet. inde oram legens circa Mascatum obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congressus causa, cùm littus propemodum singulæ abraderent, Fernandus è celsarum numero tres rostratas, castellorum instar, vltro in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu alueis ac missilibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita nauigia, quæ remis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immittit. ii, desperatis iam rebus, cum iactura triremium sese in terram parantes eiicere, oppressi

celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pæ-
 næ certamine triremes abductæ, cæteris Turcis è lon-
 ginq̃uo spectantibus, qui suorum casu perterriti, ac
 Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade redire
 non ausi longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindis-
 canem regulum perfugere. is, in fidem acceptos ac
 supplices, repetente dein Lusitano, ita seruauit; ut in
 eius gratiam triremes, ad vnam omnes membratim
 dissolutas, ad nauigandum prorsus inutiles fecerit. Eam
 satisfactionem Prætor Lusitanus accepit. Fernan-
 dum interim, haud leui parta victoria, quominus sin-
 cero gaudio frueretur, cura de illis in breuia rostratis
 angebat: ne infixæ penitus euelli non possent. verum
 postquam pleniore accedente æstu paulatim alleuari
 cæptæ, iamque salo prorsus liberæ atque agiles ima-
 bant; tum verò plausus & clamor militum ac nauta-
 rum exortus, velisque in Orientem datis Goam inco-
 lumes ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peri-
 beco, cum duabus quas dixi triremibus prospera nauig-
 atione Mecam reuecto, malè partis opibus diutius
 frui non licuit. Solimani iussu, cum rei gestæ seriem po-
 stea didicisset. execrandæ rapacitatis atque perfidiæ
 pœnas capite abscisso persoluit. Per idem ferè tempus,
 periclitanti Parauanæ Ecclesiæ priuato consilio ac vir-
 tute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad
 Cori promontorium vergit, distractis tum in diuersa
 Lusitanis viribus, Malabares, Turcis immisti, latro-
 ciniis & incursionibus infestam nomini Christiano
 reddiderant; nauibus ad viginti, anni vix spatio inter-
 ceptis. iidem oppidum Punical, oppugnantibus ab
 terra Mahometanis, admota ipsi classe vi ceperant.
 Henrico Henricio è societate I E S V, nec non præfe-
 cto præsidii Lusitani cum vxore ac liberis & quinqu-
 aginta militibus in custodiam datis: quòdque multo

erat detestabilius, Parauanos aliósq̃ neophytos ad quinquaginta milia variis artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei Coccinum multiplex iam fama peruenerat : itemq̃ue per litteras Parauæ Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus infiniús implorabant, ac demum, instanti minaciter hosti, vt Christiana desererent sacra, consensu responderant, nisi intra quintum diem subsidium à Lusitanis venisset, tum se de religione deliberaturos. Interim Coccini cognito sociorum extremo discrimine, ingens incellerat dolor, quòd ærario exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publicè Parauis opitulandi nulla esset facultas. Inde cum vulgò mœsti perplexique, casum vicinæ Ecclesiæ miserantes, hæterent, Ægidius Fernandus Caruallius in communi causa præcipuam Christianis operam nauare constituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir ; quam nuper in obsidione Malacensi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni panè domestico instrumento in id ipsum oppignerato ; quamuis tum è cruce altero laboraret ; biremes quatuor, manciuam vnã, (actuarii genus id est) confestim omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per sacram confessionem expiatus, cœlestique refectus cibo, in hostes duxit intrepidus : eosque ad Calecarem vicum assecutus ; vno I E S V nomine fidenter inuocato, renouatis quæ iam consenuisse uidebantur militia Lusitanæ miraculis, rostratas minores duodecim, leuinculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitque : in terram dein egressus, Mahometanorum ædificiis ignem iniecit ; Henricumque grauiã & acerba multa perpassum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinclis eripuit. Sub id ipsum ferè tempus, quo aduersum Christi fideles Malabarica gras-

fabatur impietas, (ex quo facilè diuini consilii ac destinationis appareat altitudo) ex eadem natione gloriosum Euangelio testimonium perhibebant Malabares adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsque decimum. hosce, Lusitana qua vehebantur naui, circa Arabiam à Turcis excepta, cùm à Christo ad Mahometem traducere summa ope barbari conarentur, postquam alternis blanditiæ minæque nil proderant; ad verbera cruciatuque descendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne liquati. ea tormenta, multasque præterea iniurias, puerorum virtus fidesque uicit egregiè, Turcæ obstupefacti constantia, ab iis ultra vexandis tandem abstinere. At Caruallius, præter insignem apud Indos gloriam, ab Lusitanis quoque, & ab ipso in primis Noronia, debitum tantæ virtuti & caritati præconium tulit: dumque digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio fisco quicquid in eam expeditionem insumpserat, benignè reppensum. Eodem Noronia Prætoris, cùm alia, tum duo præsertim horrenda fuere naufragia. Emmanuel Sosa, cognomento Sepulueda, qui Dienfi (vti memoratum est) præfuerat olim arci, vir opulentus ac splendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus desiderio patriæ, pressam diuitiis rostratam excelsam Cocini conscendit. sequebatur vxor, ac parui liberi, & Pantaleon Sala, & nobiles aliquot, & præter nautas, famulorum etiam ac mancipiorum turba: in vniuersum capita ferme sexcenta. Ianuarii mensis initium, Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum soluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio postulat. Sosa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum cõemptio fuerat, non nisi Februario mense profectus,

circiter Idus Aprilis Castrarium littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ spei promontorium vehemens ab occasu obstitit ventus, idque cum fulgerris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorrescens mare paulatim attoli, maioresque in singula momenta ciere fluctus. Cum in aduersum obtinendi, remigio destitutis, nulla esset ratio; paulisper addubitatum à nautis, vtrum demissis antennis, in salo transitum tempestatis expectarent. verum Oceano magis magisque saeuiente perterriti, simul propter anni tempus abiecta superandi promotorii spe, retro in Indiam pari consensu vela dare constituunt. Sed ne id quidem voto successit, adeo violenti ac repentini flatus ab Oriente, diuersisque coorti plagis, quasi fatæ iam navis in perniciem conspirauerant. Horum impetu vela primum discissa: malus deinde, mox gubernaculum, frustra fluctus euitante magistro, diffingitur. præterea costis immodica iactatione conuulsis, multo plus accipiebatur vndæ, quam vt exhauriri aut egeri summa turbæ naualis contentione & industria posset. Neque, præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat, exitium. per hunc modum spoliati armamentis, obuersante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati postremo vrgentibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram apprehuntur. neque erat in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque haurire profundo, vel in cæca vada syrtesque adigi mallent; ad teli ergo missum iactæ ab vtraque parte anchoræ, dum scaphis, quæ vna supererat salus, in continentem euaderent. Sosa ante alios cum vxore filiisque, & primariis aliquot, raptim elata pecunia gemmisque, transuecti haud sine ingentis periculo: vsque adeo immanes toto littore moles aquarum illisu reciproco frangebantur. neque idem ef-

fugium cætera multitudini patuit; scaphis, post vnum alterũve traiectum, in dorsoosa breuia impactis & comminutis. Eodem ferè temporis articulo anchorarius funis in Austrum obuersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant, diuulsa nauis latera, & vasto dehiscentem hiatu alueum conspicati, erumpentia ex imo dolia, sarcinas capsasque corripiant; seque, incertam ad spem, quæ cuique proximum est, in mare dimittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneret. Periere ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex aliis nationibus, ad septuaginta: reliqui haud semel operati fluctibus, ac turgido spumantique æstu in diuersa raptati, ad hæc, scrinorum incussu liuidi, aut clauorum squamarumque ictu cruenti, (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant; cùm in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit; arenis illata, duas primùm, dein quatuor in partes, ad extremum in minutissima frustra dissiliit. hæc maximè clades ad vltimam pænè rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe consilium fuerat, è reliquiis naufragii subitarium dromonem intentis vestibis ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum delectis retro Sòfalam aut Mosambicum opis petendæ causa transmitters. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant, cùm è discerpto nauigio laceroque vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. paulatim dein, quæque supernatauerant, quæque obruta fuerant, pænè cuncta cum cadaueribus in litus eiecta: ipse quoque demum anchoræ, hastæque & minora tormenta, quamquam hæc quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neque vilo conficiendi apparatu. Inter hæc autum-

nus abierat : & , quòd ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio , resouendæ turbæ , frigore , inedia , vulneribusque torpenti , Sosa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryzæ semicorruptæ modiis ac salsamentis , quæ tempestat is iniuriæ superfuerant , cibaria in singulos parcè diuisa : quòd squalida circum arena , ac nullum esset cum incolis , fera & in hospita natione , commercium. dulces tantum in proximo scaturigines emicabant. atque ob id , connexis in orbem scriniis , aduolutoque saxorum pondere , vti securas exigent noctes , loco munimenta circumdata , & quatuor in partes , ut assolet , vigiliæ distributæ , quas intempesta nocte haud semel circuibat Sosa ; neque vllum , in tali calamitate , boni & citis & præfecti omittebat officium. Tredicim ferme dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum , quid agerent , quò se conferrent. nemini dubium fuit , quin oram tenentes ad flumen contenderent , cui Laurentius Marchesius olim ab sancto Spiritu nomen indiderat : eodemque Lusitani ab Sosa-la & Mosambico mercimonii causa commeabant. id flumen à statuiis in Orientem aberat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto Sosa , quamquam præcipua in clade tamen cæteros ipse vultu ac sermone confirmat , ne asperis in rebus desponderent animos. qui se pelago committant , iis famem , sitim , iacturas , ærumnas , omnia incommoda esse debere proposita. quæ si contingant , non ita mox cadendum , quasi ea nunquam euentura existimarint. ad hæc , pro suis quisque delictis æterna supplicia meriti ; breuia ac temporalia non inuiti persoluant. Simul , eo infortunio , non quid perdiderint cogitandum , sed quod euaserint. amisisse multa , sed perire vnà cum iis , quæ amiserant , potuisse. monuit insuper , vt inter esse.

ras destituti gentes , nullum deinceps nisi in coniunctione & concordia prædium collocarent. nemo seorsum , omnes in commune consulerent. nihil neque dispersis & vagis tutum , neque conglobatis & consentientibus noxium fore. postremò precatus est cunctos , in ratione itineris , Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent ; seque validi & robusti ad infirmorum vires attemperare ne grauantur. Ad eas succlamatum , duceret quò vellet , & quo modo. se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis utcunque firmatis ; hoc maximè ordine capessunt iter. Præcedebat Sofa cum vxore virilis animi femina , libertisque propter ætatem securis , & Andrea Vascò nauis magistro (is præcellsum Crucis vexillum ferebat) & Lusitanis aliis octoginta. seruis præterea centum. hi pueros tergo per vices ; Eleonoram informi pilento gestabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turbæ nautici. agmen infaustum Pantaleon , & reliqui cum mancipiis Lusitani cogeant. Modicis inde itineribus , per infesta Castrum incursionibus & noxiis animantibus loca progestos : inuix rupes ; excedentia in nubes juga , despectu horrendo conualles , cœnosæ voragines , inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. iis dum superandis ; humilia procul vada , clementesque montium accensus ac descensus inquirunt ; littoralis spatii triginta non amplius leucas , crebro ipsi ambitu flexuque , cæcis ad hæc erroribus , in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul , extrema quoque inopia , consumptis iam omnibus alimentis , conflictari cæpti. Sustinebant famem primò conchyliis , putresque cetorum artus , & alia maris eiectiona. dein , ubi à littore abscellerant , siluestria poma baccæve tum

tenerrima frondium, postremò bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta, pellésque mollitæ. Nec leuiùs torquebat sitis, cùm oppidò pauci; nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquandi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus, atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia vti octo interdum aureis hemina constaret. Inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus, Æthiopi diro, belluisque, & alitibus præda restabant, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diuturni terrores & proprium cuiusque malum, omnem pænè miserationem ac sensum alienæ calamitatis exstinxerat. Sospem tamen, cari aliquot relictî supra modum angebant. vxoris verò quotidiani labores miseræque propemodum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitem; ac baiulorum destituta ministerio, dudum suis ipsa pedibus ambularet, addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli subleuandæ succedens. Quarto mense ad annum Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa latendi fuit, quod auditæ conceptæque animo magnitudini haudquaquam respondebat flumen, (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumque interpretes deerant: siquidem Æthiopicis ex alia longè regione mancipiis, quæ habebant in comitatu, nondum erat cum iis populis tanta societas linguæ, vti per illos possent, quæ vellent, probè cognoscere. Percommodè cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, beneque in Lusitanos animatus, quod illi placidum & æquum paulo antè commercium cum ipso

Laurentio Marchesio & Antonio Calderia fuisset. Is, peramanter acceptum Sofam & reliquos apud se, dum aliquis ab Sofala institor appareret, omni arte retinere conatus est. partim ab insita humanitate, partim etiam proprii commodi gratia, quod finitimis implicitus bellis, tempestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblatam hanc putaret manum. ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde potentiorē se Regem, impium, & rapinæ aduetum: si pergant, præcipitis consilii pœnas datuos. Nec preces, nec monita profuere. quo libera liùshabebatur Sofa, eo magis fraudem suspicatus, porro abire contendit, nauculisq; ab eodem regulo imetratis fluuium traiecit. Quinto die ad mediū amnis brachium processere, leucas iam à naufragio trecentos emensi; è quingentis comitibus ad centum & viginti variis cladibus redacti non amplius. id quoque brachium, conductis pretio lintribus, imminentium ignari transmittunt. maiore dein usu linguæ per interpretes haud dubiæ cognitum, idesse flumen, quod tanto iam diu labore quæsisent: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare consuesse. non longè à mari is locus aberat. falsi ex eo latices: neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere constabat. ad hæc, solum planè incultum ac sterile. cū ibi Lusitani, malis victi, sub noctem necessariò confedisent; postridie aduentantes Æthiops ferme ducentos adspiciunt. ac primò adesse prælium rati, arma, quæ malè iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandosque latrones intendunt. dein, postquam pacatus appropinquabat Æthiops; ac, quinam, & unde profugi, blandè quærebat; sumpta fiducia, infortunii summam, & exhaustos labores, per interpretem

exponunt. cibaria tantum, neque ea gratuita, iure gentium petunt: ferramenta genti expetita conciliando commercio proferunt. Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tantum de re ex tuto aggredienda solliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, respondent, nihil esse commeatus in promptu; haud ita distare oppidum: eò si accesserint, hospitaliter ac benignè cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima lassitudo, & inuentus agnitusque tandem exoptati fluuii terminus: vasa fames vrgebat ac sitis. age sanè ducibus iisdem ad oppidum tendunt: iamque successuros per viatorem ingressa prohibet Rex; densæ arbores in vicino assignatæ, quarum umbra sese vtcunque reficeret. sex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulsos è naufragii tabulis cum carnibus nutrituque alio permutabant: sitim leuabat in proximo fons, contracta inde cum incolis nonnulla consuetudine, perniciosam in spem hospitii Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sosa, si liceat, ibidem operiri constituit, id ipsum Æthiopes cum valde hortarentur, ex iis missi ad Regem, qui Sosæ interim, & coniugi, cæterisque pro instituta societate paulo commodius diuersorium peterent. Ille, popularium haud absimilis, omnibusque artibus ad fallendum instructus, iubet Sosæ renunciari; se suosque optimo esse in aduenas & calamitosos animo: sed quominus eos adhuc intra oppidum admiserit, duabus maximè causis retardatum, altera quòd magnam tum annonæ penuria vno omnes loco sustentari non possent: altera, quòd ferro succinctos, & vario genere telorum, incolæ seminudi, ac sudibus tantum adfueri, maiorem in modum extimescerent. Si animum inducant Lusitani, ad pacatæ mansionis fidem arma interim apud se custodienda sine do-

Id deponere ; se domi suæ præfectum primoresque benignè habiturum : reliquos , circumfusus oppido vicis, fida in hospitia diuisurum. Dura omnino postulata visa concilio. se recusantibus extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnâ Eleonoram dissuadente palàm ; Sosa qui amicè monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem ; repudiatis Eleonoræ precibus monitisque ; se ac sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem sequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem : Sosa cum vxore, liberisque, & fidelibus aliis ferme viginti subsequitur. ceteros quinos vel senos regii præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospitales peruenierant casas, cùm destitutos ac diremptos ab ope mutua ; non peculio tantùm si quid abditum gerebant, sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt, eaque nocte malignè admodum pastos, manè fustibus conuictisque per summam perfidiam & immanitatem testis ac vicis exturbant. Rex gemmis, auroque, & argèto, & quod pretiosi reliquũ Sosæ & familiaribus fuerat, auidissimè rapto ; corporibus tantùm ac vestimentis abstinuit, domoque cunctos item exegit, insuper increpans, clementia adductum se nõ pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum sensere Sosa comitesque, quam stultè sese inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidisset. Neque hic finis miseriarũ fuit. namq; dum inopes consilii, solutis ordinib⁹, nullo rectore, nullo signifero, passim incerto errât gradu ; noua repẽtè Æthiopũ manus, præacutis arma sudib⁹, in Sosæ manipulũ inuadit ipsũq; & cæteros vtriusq; sexus nullo discrimine vestibus nudat, obnoxios, & contra quidẽ audentes. adeò ablatiis armis ceciderant animi. Eleonora tantùm, generis me-

mor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphisque barbatos vltro ad necem irritare: quo ad mariti denique hortatu, & deficientibus iam planè viribus, abstinit. nec mora: detracta direpræque vestes; metu ac pudore confusis qui ex infelici comitatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate auertantibus oculos. tum verò, castæ matronæ tristior omni morte lux visa, defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminet, soluto raptim fusoque obtegit crine. mox ad Andream paucosque superstites, voce
 „suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem e-
 „gregiam præstitistis, optimi viri. nil vltà opus est.
 „ite, vobisque ipsi tandem aliquando consulite. ac, si
 „quem patriis olim finibus reddi contingat, renuntiate quò loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mæstum inde silentium immobilis tenuit. cara tantum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profuebant. Sosæ item altus mæror ac dolor vocem incluserat cumque defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset, paternæ demum exstimulante cura, proximam in siluam quærendo qualicunque nutrimento secedit. inde regressus, Eleonoram triduo ieiunio fletuque pænè consumptam, è filioli alterum prorsus extinctum offendit, cumque suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vna cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum, vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summo-
 tis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit; dein, iisdem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil vnquam affatus. postremo se se iterum abdit in sylvas. ibi laniatum à feris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter paucas, miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortira,

sortita, cùm seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, fœdo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi, variis casibus ad sex & viginti redactò numero, cùm pro captiuis haberentur, denique ab nauticulario Lusitano, qui eboris mercandicausa regionem eam Mosambico petierat, festertiis in capita quaternis redempti. in iis Pantaleon fuit, qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verùm præualens viribus, Olisipone subito nervorum stupore apoplecticus obiit. Cæterùm tanta Sosæ calamitas longè lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & audaciam non immiuit. Anno quippe insequenti, nauarchi alii quinque Lusitaniam versus Cocino soluère. Fernandus Alvarus Capralis cunctis præerat. ex iis nauibus vna tantùm Olisiponem post varia discrimina tenuit, aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat constipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia superessent, in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta; cùm deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei promontorium ad littus, quod appellant Natale, vi tempestatis allisa dirumpitur. inter enatandum periëre ad ducentos, cæteri ferme debilitati ac semianimes deserto iu littore corpora postrauère. Mesquita Perestrellius, qui cladis superfuit, ac totam accuratè descripsit, varios insolitòsque addit terrores. ingruente procella, cacodæmonum choreas insublimi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita celeumata. Cæterùm hi naufragi iisdem ferme quibus priores itineribus casibûsque, illuue obsiti, macie enecti, cùm à trecetis amplius ad tres circiter & viginti rediisset summa, redempti

pariter à Lusitanis negotiatoribus, miseriarum & patientiæ documentum, ad Sofalam atque ad mosambicum ægerrimè peruenère. Sub idem tempus, Alphonso Noroniæ, cùm circiter quadriennium prouinciam administrasset, successor aduenit Petrus Mascarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goæ multæ reliquiæ, studium & cogitationes intendit. simul neophytorum libertati, commòdis, in munitatibus, e Regis decreto cum fide curaque consuluit. Idem, sollicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur. cum equitum peditumque præsidio in finibus Decanii regni, Pondæ constituit. Goam dein regressus, vixdum anno vertente Præturæ morbo decessit. Huic è regio chirographo ritè suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus. hoc Prætor, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum militibus in Decania terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum ac iustum regni hæredem, concursus illico fieri cæptus; neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, diffusus popularium voluntati, magnas firmasque copias è Narsingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremò signis collatis, haud dubiè victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem transferrè statuerat.

coacta ergo in id classe, cum fabris alióque apparatu
Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is,
ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite
prior locum insedit. neque Pratorii tentanda res visa
per vim. dissimulato consilio, & renouata cum Niza-
maluco amicitia; ad lustrandam Borealem plagam de
more perrexit, nullaque memorabili gesta re, Goam
ante hyemales motus reuertit. Sub hac Idalcan victis
perduellibus ferox, in Canarinum limitem præfectos
cum exercitu milit. ii excelsis tumulis castra posuere,
præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus v-
trinque ripis ex hisce munimentis Mahometani cre-
bra excursionem terrestres ab Goa commeatus arcebant.
Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus fere
millibus & paucis equitum turmis incontinentem tra-
ductis, cis flumen è regione hostium in ipsa valle con-
sedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias
bolides & varii generis tela torquere. Prætor, conse-
rendæ cominus pugnae avidus, quòd ponti materia de-
esset, transitum ex omni parte circumspicere. post-
quam dabias voragines & cuncta vndique prærupta
cernebat, admotis acriter equo calcaribus, vti erat
cataphractus, qua in arcum coibat flumen, immensi
saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti disruptis
ephippiis propemodum ex equo delaberetur. idem au-
si ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi,
& ruentibus super eos equis obtriti. cætera copiae, si-
mulatque trans amnem conspectus est Prætor, quali-
cunque demum reperto vado, per æqua per iniqua tra-
iciant: ardentesque animis in hostem aduerso c'iuo
succedunt. Non tulere impetum Indi. vixdum inito
certamine, quæ nullum in fuga dedecus, terga verte-
re. neque per aspera & confragosa euadentibus Prætor
diutius institit. Missi dein vtróq; legati, & ex vtriusq;

gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id ferè tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus; cùm, orto Lusitanos inter & Saluatoris accolæ jurgio, ab Ioanne Rege Brasiliæ defecissent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio patuit. Thomæ Sosæ Prætori iam antè successerat Eduardus Acosta; & peropportunè cum eo insignes aduenerant è Societate IESV viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Consalius genere Lusitani, Antonius Blascus Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagique Brasiliæ, quo commodius erudiri possent, paulatim in vicos aut oppida contributi: atque hîc etiam miraculis nonnunquam Deus prædicâtionis adstruebat fidem. inter cætera illud insigne referunt: Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cùm in aciem exissent Piratiningani, nec opinatata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in exercitu virilis animi femina, paulo antè sacro lustrata baptismate. Hæc perculsos metu conspicata viros, magno animo hortatur, ut signo Crucis, Christiano more, se muniant, ac prælium sine dubitatione committant. Factum uti monuerat, ac dempto pauore tantus repente ardor atque fiducia cunctis iniecta; uti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaque edita strage, hostem in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantum exceptis, qui salutaria piæ mulieris præcepta contempserant. sagittis ambo confixi, alter postmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti eorum animis Azpilcueta pastor adiun-

Ætus. ii per multos errores, variis, vt assolet, confl-
 ctati miseriis & erumnis, denique ad Saluatoris vr-
 bem rediēre nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta
 è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit,
 quo sensim absumptus magnum Brasiliis pariter ac Lu-
 sitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama re-
 rum, quæ à patribus gerebantur, Carigii & Ibiragiari
 populi Americæ interioris, dociles mitésque natura,
 Christianæ religionis præstantiam adamauerant, Ca-
 stellanis præsertim hortantibus, qui ad Paragaium
 amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant. Nec
 dubitauēre Carigii amplius ducenti, aliquot Hispanis
 admistis, audiendi Euangelii ac baptismi petendi cau-
 sa, Brasiliam versus à sexcentis passuum militibus iter
 periculosum ignotumque capeßere. horum piæ volun-
 tati breuiore compendio satisfactum. siquidem à Tu-
 pinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac truci-
 dati, labes criminū suo protinus cruore expiarunt, tanta
 beatitudinis æternæ cōcepta fiducia, vt inter ipsam necē
 percussores in hæc affarentur verba : Vos quidem ar-
 bitratu vestro, carnifices, fluxa hæc & olida mein-
 bra concidite. animas certē non prohibebitis, quo-
 minus ad suum hodie conditorem ascendant. Per
 hunc modum mactati plerique, aliis vincla indita, v-
 nus è Castellanis duntaxat elapsus, cum ad sancti Vin-
 centii Coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordi-
 ne retulit. Missus extemplo ad Tubinaquinos haud sine
 aperto vitæ discriminæ Petrus Correa, linguæ Brasili-
 cæ (vt suprā diximus) bene peritus; trucidis ac sangui-
 nariæ gentis ferociam blando sermone permulsit, ac
 duos, qui spererant, exemptos è custodia Castella-
 nos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterum ipse
 Carigiorū indole magopere delectatus, illam sibi pro-
 uinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è

Societate Ioannes Sosa Lusitanus, eximia sobrietate ac patientia vir : præfinito spatio temporis , intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emensi , verbo & exemplo magnos in Carigia terramotus animorum fecere , non plebe tantum , sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam repetunt anno sæculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quæ Nobrega peregrinationis terminum dixerat ; præclara utrique tanti sudoris atque operis præmia dininitus persoluta. Vetus quidam erat Castellanorum interpres, quem paulo antè Correa, captum a Brasiliis, & in epulas de more saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigiis consuetudo & auctoritas, variis artibus & mira calliditate quæsitæ. Ab eius impuro conuictu quoddam Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat; ita percitus ille, & immemor acceptæ salutis, insimulare Corream & Sosam apud Carigios institit, & in summum odium adducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgò & inuisos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasiliæ primùm duos, qui cum iis ambulabant, dein Sosam nixum illico genibus & in preces effusum, sagittis eminus impetentes interimunt. postremò in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cum eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur contrà illi pro verbis spicula redderent, flexis item ipse genibus, baculo abiecto; manus oculosque tollit in cælum; peccatisque hostium ingemiscens, inter supremam deprecationem densatis ictibus expirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus

& infamiam trahant gentis vniuersæ argumento probabili; sed mihi certis auctoribus compertum, clementi alioquin, vt supra diximus, ingenio viros, impii veteratoris dolo, & prodicionis falso metu compullos ad facinus. Certè, cùm hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumpserant. quorum ille, ante Societatis aduentum, Brasiliici nominis terramarique acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fieret, nouis beneficiis veteres iniurias obliterare, totumque sese Brasiliorum saluti è patrum disciplina dicare constituit: præclare secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere quinto initæ Societatis anno voti compos effectus est. alter ab olla & culina, quo in ministerio sociis aliquandiu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coronam ascitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac submissionis certamen inięcit. Cùm hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate suscepere actionem; Abassini Regis ac regni ad Catholicam fidem atq; ad auctoritatem sanctę Romanę Ecclesię tandē aliquando adiungendi, nam etsi ab Dauide legatus, de quo supra commemoratum est, Clementi vi j. venerationem obsequiūq; detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporū interuallo, ad ingeniū deinde redierat Abassinagens, quippe cuius in animis hærebāt Dioscori & Eurichetis penitus infixæ mendaciæ; & ab adulterino Alexandriæ præfule nihilominus iuris diuini respōsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatę ceremonię petebātur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pōtifice legitimus

& rectè sentiens Patriarcha adeos pascendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquiis, & frequenti disputatione; deceptis è mentibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quòd Claudius Rex; cui Gamma pridem suppetias tulerat, optimè sese in Latinos Francosve (vt appellant ipsi) animatum & reconciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij. mox cum Paulo i v. diu multumque agitatatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate I E S V tredecim viri, sanctimonix non minùs quàm eruditionis laude præstantes, iique variis è nationibus. accessère ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis & in signibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcisè negauerant. Eo dignior, quæ extolleretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuersationi ultra esset locus; ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioannes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis iuandisque captiuis insignem operam summa cum prudentiæ & caritatis laude nauauerat: alterius Nonnii germanus frater, qui tum Indicam Ignatii nomine Societatem regebat. Huic episcopali dignitate coadiutores, vt appellant, iidemque, si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adiuncti duo; Melchier Carnerius item Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tum

præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ contemptor. illum antistitis Niceni, hunc Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neque in quopiam eorum hæere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cum & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus non ad opes aut vitæ commoda, sed vti declarauit euentus, ad vltimā egestatem, & ærumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam verò expectationem delectus ille conciuuit. & cum de successu rerum variè, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgò fauebant. Ignatius verò in eandem, non solum opi diuinæ implorandæ assiduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suū ipse nomen operamque (modò fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem scripsit litteras hoc exemplo: Domine “ mi in Domino nostro I E S V Christo: Gratia tuæ “ Celsitudini, & salus, & affluētia donorū spiritalium “ à Domino nostro I E S V Christo. Serenissimus Por- “ tugalliæ Rex, pro ea solitudine ac zelo, quem illi “ Deus Creator noster ac Dominus dedit gloriæ fan- “ cti sui numinis, & salutis animarum, quæ vnigeniti “ eius filii pretioso sanguine & vita redemptæ sunt; nō “ semel ostendit mihi per litteras, pergratum sibi fore, “ si è religiosis nostræ minimæ Societatis, quam vo- “ cant I E S V, duodecim viros designarem, è quibus “ ille Patriarcham vnum, duos coadiutores pariter & “ successores eligeret. iisdemque à Summo Christi Do- “ mini nostri Vicario suppliciter peteret auctorita- “ tem & ius, quo iure ad suas quisque partes ritè o- “

„beundas ipsi cum sacerdotibus aliis in tuæ Celsitudi-
 „nis regna transmitti possent. Ergo, pro eximiis, in-
 „ter ceteros Christianos principes, eiusdem *Serenis-*
 „simi Regis Portugaliæ meritis erga Societatem no-
 „stram vniuersam, nostraque vicissim omnium in il-
 „lum obseruantia & pietate, feci quod iusserat: con-
 „sultoque sequutus numerum, qui Christi domini
 „nostri Apostolorumque eius collegium referret;
 „præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim,
 „supplemēti ac velut seminarii causa, è corpore nostro
 „cunctos excerpſi: qui ad subleuendas iuuandasque
 „animas, tuæ Celsitudinis imperio ac ditioni subie-
 „ctas, sese vitamque suam in omnem laborem atque
 „discrimen offerrent. Atque hoc libentiùs parui, quòd
 „præcipua quadam alacritate sentio me sociosque
 „meos omnes ferri ad obsequium & cultum Celsi-
 „tudinis tuæ, haud immeritò, quippe quæ inter tot
 „circumfusas vndique nationes infidelium, & hostiũ
 „nominis Christiani, vestigiis majorum suorum infi-
 „stens, ad conseruandam ac promouendam Christi po-
 „mini ac Dei nostri religionem & gloriam diligenter
 „incumbit. Quam ipsamob causam optandum fuerat,
 „vti, ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia conatus-
 „que, subsidium accederet spiritualium patrum, qui-
 „bus & legitima potestas ab hoc Sanctæ Sedis Apo-
 „stolicæ fastigio deriuata, & fidei Christianæ pura
 „& sincera doctrina suppeteret. quæ nimirum duæ
 „sunt clauēs illæ regni cælorum, quas Christus Do-
 „minus noster Sancto Petro & omnibus qui deinceps
 „in eius erant solio sessuri, promissit priùs dein ipsare
 „tradidit. Promisit tantummodo, cùm ad eum dixit:
 „(vt legimus apud Diuum Matthæum Euangelistam)
 „Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram
 „ædificabo Ecclesiã meam; & tibi dabo clauēs re-

gni cœlorum, & quicquid ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cum post resurrectionem, antequam in cœlum ascenderet; sciscitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Idius Ioannes Euangelista) Simon Bariona diligis me plus his? subiunxit in singula responsa: Pasce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed totum prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad alendos vitali Christianæ religionis pabulo cunctos ubique fideles, eosdemque ad cœlestia semperternæ beatudinis pascua perducendi. Ac cæteris quidem Apostolis auctoritatem Christus Dominus noster impertit delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiusque successoribus ordinariam dedit ac plenam, vti ab hoc summo Pastore, tantum à fonte, reliqui animarum pastores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quisque munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per Esaiam videtur Dominus. cum de Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, inquit clauem domus David super humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus est Petrus, eiusque successores; quibus datam integram potestatem declarant clauæ, consuetum utique symbolum & insigne pleni atque absoluti domini. Quæ cum ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingētes Domino Deo nostro, quod ipsa regnante potissimum dignatus fuerit istis nationibus mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore ac Vicario, quem reliquit in terris IESVS Christus Dominus noster; & quantacumque habent potestatem, quæ sanè perapla est,

„ hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec
 „ sine causa, patri auoque tuæ Celsitudinis displicebat
 „ sumi ab vrbe Alexandria Patriarchiâ. quippe, sicuti
 „ diuulsû à corpore mēbrum, neq; motum, neq; sēsū
 „ neq; omnino vitam à corpore accipit suo; ita Ægy-
 „ ptius Patriarcha, siue ille Alexandriæ seu Memphi
 „ degat, cū schismaticus sit ac disiectus ab hac sa-
 „ cro sancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius ca-
 „ pite, Pontifice summo; videlicet vitam gratiæ, &
 „ pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec
 „ alteri cuiquam valet legitimam impertire. Ecclesia
 „ namque Catholica vna tantū est in orbe terrarum:
 „ neque fieri potest vt alia Romano Pontifici, alia pa-
 „ reat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus
 „ est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Cā-
 „ tics ex persona Christi Domini nostri; Vna est co-
 „ lumba mea & Oseas Propheta: Congregabuntur fi-
 „ lii Israel & filii Iuda pariter, & ponent sibi caput
 „ vnum. & in eandem sententiam multo deinde post
 „ Sanctus Ioannes: Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus
 „ pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus,
 „ arca Noë; extra quam nulla omnino salus. vnum ta-
 „ bernaculum, quod fabricatus est Moyse. vnum Hie-
 „ rosolymæ templum à Salomone conditum, quo in
 „ templo sacrificare & adorare oportebat. vna, cuius
 „ staretur iudicio, Synagoga. Hæc nimirum omnia
 „ Ecclesiam denotabant, quæ vna est item; extra quam
 „ nihil boni. etenim qui cum eius corpore con-
 „ iunctus non fuerit, nempe nullum à Christo ca-
 „ pite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam, ac
 „ præparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnita-
 „ tis declarandæ causa, contra quosdam hæreticos in
 „ Symbolo canitur: Credo vnā Sanctā Catholi-
 „ cam & Apostolicam Ecclesiam: damnatusque à sa-

cris Conciliis error est, priuatas Ecclesias, seu Ale-
 xandrinam, Constantinopolitanam, aut similes da-
 ri, quæ communi omnium capiti subiunctæ non sint
 Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab sancto
 vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti a diuo
 Marcello martyre traditum est, Romanam elegit se-
 dem, eamque suo cruore sanciuit) perducti Romani
 Pontifices ; Vicarii Christi citra controuersiam
 tot ac tanta sanctitate doctoribus Latinis, Græcis,
 omniumque nationum habiti ; ab sanctis Anacho-
 retis, Episcopis, & aliis confessoribus adorati ; tot
 signis atque miraculis, tot denique martyrum, qui
 in hac fide & vniõne Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam
 profudere, testimonio conprobati sunt. Meritò igitur
 consentienti Episcoporum omnium voce, qui ad
 Chalcedonensem conuenerunt Synodum, Papæ Leoni
 pariter acclamatus, Sanctissimus Apostolicus, Vniuer-
 salis. Et in Constantiensis dānata est hēresis negan-
 tiū super omnes & singulas omniū terrarū Ecclesias,
 Primatum Romani Pontificis eminere. Ad quas tam
 disertas firmasque patrum sanctiones atque decreta,
 Concilii quoque Florentini, quod sub Eugenio IV.
 præter alias nationes, à Græcis etiam, Armeniis,
 & Iacobitis tanto studio celebratum est; in hac ver-
 ba accessit auctoritas : Definimus, Sanctam Apo-
 stolicam Sedem, & Pontificem Romanum, in vniue-
 sum orbem tenere primatum, ac successorem esse Pe-
 tri, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclē-
 siæ caput, & omnium Christianorum patrem & do-
 ctorem existere : & ipsi in Beato Petro, pascendi, re-
 gendi, gubernandi vniuersalem Ecclesiam, à Do-
 mino I E S V C H R I S T O potestatem plenam es-
 se traditam. Iure igitur Serenissimus Rex David,
 tuæ Celsitudinis genitor, missō ad obsequium Ro.

„maho Pontifici deferendo legato, sanctam hanc Se-
 „dem omnium matrem ac principem agnouit. cumque
 „alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Celsitu-
 „dinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt,
 „vt eorum præstantiam nulla vnquam obscuraturavi-
 „deatur obliuio: ac proinde ab omnibus, qui sub isto
 „viuunt imperio, immortales auctori bonorum om-
 „nium Deo debentur gratiæ pro tam singulari in eos
 „beneficio, vestra duorum opera, industria, virtute
 „collato: cum alter omnium primus se in illius pote-
 „state, qui Christi vices gerit in terris, perpetuo fore
 „professus sit; alter item primus dictum ab eodem Chri-
 „sti Vicario Patriarcham, verum ac legitimum Sacro-
 „sanctæ Sedis huiusce filium, in sua regna perduxerit.
 „Etenim si in magni cuiusdam beneficii loco haben-
 „dum est, ut profectò est, insitos esse corpori mystico
 „Ecclesiæ Catholicæ, quod à Spiritu sancto viuifica-
 „catur ac regitur, quam, teste Euangelista, idem
 „Spiritus docet omnem veritatem; si eximium est mu-
 „nus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fun-
 „damentis insistere, quam Apostolus Paulus, ad Ti-
 „motheum scribens, domum Dei, columnam & fir-
 „mamentum veritatis appellat; cui se promisit in æ-
 „ternum affore Christus Dominus, inquit: Ecce e-
 „go vobiscum sum vsque ad consummationem seculi,
 „vt legimus apud Matthæum Euangelistam; est sanè
 „cur sine fine gratulentur istæ nationes Deo Domino
 „& conditori nostro, cuius prouidentia, per tuam pa-
 „rentisque tui Celsitudinem, tanto illos bono digna-
 „ta est. præsertim cum iure sperandum sit, ex hac ipsa
 „conciliatione consensuque, fore, Christo Domino
 „moderante, vt cum spiritualibus temporaria quoque
 „incrementa, nō sine amplificatione imperii tui & he-
 „stium abiectione proueniant. Sacerdotes qui mittun-

tur isthuc, omnes quidem, sed præcipuè Patriarcha, coadiutorésque & succellores eius duo, spectata admodum virtute sunt, & nostra in Societate probati per omnia: ac propter illustrem charitatem, & exquisitam rectamque doctrinam ad hoc tanti momenti opus adsciti. neque verò illis animus in idipsum aut alacritas deest, haud leui concepta fiducia, labores suos, ad Christi Domini gloriam, tuæ Celsitudinis rem, animarum auxilium, pari cum operæ pretio collocandi. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua saltē ex parte imitandi exstimulat. studiū; qui cruciatus ac necē subiit volēs ac libēs, vti mortales ab æterna calamitatē redimeret; aitque per Euangelistā: Ego sum pastor bon⁹: bon⁹ pastor animā suam dat pro ouibus suis. hoc exemplo incitati Patriarcha & cæteri parati veniunt, non verbo duntaxat, consilióque, & spiritualibus adiumentis, sed ipsa morte, si res ferat, periclitantibus animis opitulari. tua Celsitudo quo interiorē illos ad consuetudinem ac familiaritatē admiserit; eo maiorem, vt spero, capiet in Domino voluptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac pondus eorum, quæ ab ipsis vel priuatim exponentur, non ignorat Celsitudo tua, omniū (quatenus ritē legati sunt) sed Patriarchæ præcipuè dictis, Apostolicæ fidei pōdus & auctoritatē inesse: ac perinde illis & Ecclesiæ credi oportere; cuius ab ipsis interpretanda sunt verba & sentētiæ. Et quoniā Christi fideles cunctos Ecclesiæ firmiter assentiri, eiusque decretis obtemperare, & siquid existat ambiguum aut obscurum, eandem consulere necesse est; non dubito quin tua excellēis pietas probitasque publico edicto curata sit in suis regnis, vti omnes omnium ordinum homines tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille sibi substituet; dicta,

„præcepta, responsa citra ullam dubitationem se-
 „quantur. Constat ex Deuteronomio, de controuer-
 „siis omnibus ac nodis ad Synagogam Ecclesiæ præ-
 „nuntiam referri solitum: hinc illa quoque Christi
 „Domini verba: Super cathedram Moyfi sederunt
 „scribæ & Pharisei. idipsum in prouerbiis docet sa-
 „pientia Salominis, cum ait: Ne dimittas præcepta
 „matris tuæ: (ea est Ecclesia.) & alibi: Ne transgie-
 „diaris terminos quos posuerunt patres tui. ii sunt e-
 „iusdem antistites. Denique tantum Ecclesiæ suæ tri-
 „bui ac deferri vult Christus Dominus; ut per San-
 „ctum Euangelistam Lucam apertè denuntiet: Qui
 „vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit, &
 „per Sanctum Matthæum: Si Ecclesiam non audierit,
 „sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ex quo appa-
 „ret, ne aures quidem præbendas iis, qui alienum
 „quippiam à sensu & interpretatione catholicæ Ec-
 „clesiæ attulerint; Sancto quoque Paulo in epistola
 „ad Galatas idipsum præmonente, cum ait: Si aliud
 „vobis angelus de cælo euangelizauerit, præter id
 „quod euangelizauius vobis, anathema sit. ad
 „summam, hoc idem Sancti doctores, Conciliorum
 „Canones, fidelium omnium consensus & consuetudo
 „planè demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac sociis
 „pariter omnibus certum est fixumque, tuam Celsi-
 „tudinem assiduo cultu, submissione, atque etiam,
 „quoad fas piumque ferat, indulgentia prosequi. Nos
 „verò, quotquot in hisce terris è minima nostra So-
 „cietate retinemur, tua Celsitudo ad omne obsequiū
 „in Domino paratissimos habeat. Nostris quidem
 „cettè precibus & sacrificiis, ut iam instituimus, Deo
 „supplicare pergemus, uti Regiam Celsitudinem
 „tuam, regnumque istud amplissimum in Sancto
 „Christi famulatu conseruet: detque illi ita transire
 per

per bona temporalia, vt non amittat æterna, Idem ipse Deus ac Dominus noster omnibus nobis, ad sanctissimam ipsius volutatem & clarè cernendam & rectè exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infinita bonitate supeditet. Romæ vi j. Kalend Martias M.D.LV. Hæ litteræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ designato, cum Pontificiis diplomatibus & sacro pallio de more transmissæ. Legationem totam Ioannes Rex pro sua consuetudine perquam liberaliter instruebat: oratorem insuper declarauerat è suis familiaribus primarium virum Fernandum Sosañi, qui Patriarcham honoris causa in Abassiam vsq; deduceret. Accedebant regalis opulentia dona, intextæ auro argentoque vestes, & factorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur, maturè ab Goa Regis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriarchæ & comitum nuntiarent, eisq; aditum in ea loca muneret. Vnà missus à Prætorè, Consalius Rhoterigius, (de quo supra memorauimus) egregiè pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic mandatum (non dum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis vti) vti rem totam probe cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis singulos intetim accuratè foneret excitaretque. Simul, superstitibus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in iis terris matrimonio sese illigauerant, spiritalem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit: Biremibus duabus, vnus mensis nauigatione, ad Arquicum Abassinae ditionis expositi ambo, in regia statua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot dierum itinere peruenierunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis epistola publice recitatur, in qua erat: Quòd sese Claudius, aui ac parentis exemplo, re-

et in Deum fidei & Catholicæ communionis cupi-
 dum ostendisset; grauissimum id omnibus ac sibi præ-
 fertim accidisse. atque ob id se missurum anno proxi-
 mo certum è sua familia virum, & cum eo perspecta
 morum innocentia & doctrinæ synceritate patres, qui
 optimis eius studiis toto pectore deseruissent. Sub
 hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis adstanti-
 bus Abassinæ linguæ peritis cognita, Rex veluti op-
 pressus, obducto vultu, sermone confuso perplexa
 quædam & incerta respondit. ingenii mobilitate, vel
 improborum suasu immutatum haud dubiè cerneret.
 Modestè post hæc interrogatus, quid ita super eare
 litteras ad Ioannem ultro dedisset; reiecta in libra-
 rium aut interpretem culpa, se quidem fraterna in
 Lusitanum Regem volūtate esse ac fore subiunxit, cæ-
 terum nihil sibi minus in mentem venisse, quam vt
 idcirco a maiorum institutis, ac tot seculorum spatio
 corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius,
 ope fretus diuinæ, captatisque temporibus,
 Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare cona-
 tus; miram in eo & primoribus regni, Concilio-
 rum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani
 iuris inscitiamprehendit. Neque tamen astus abe-
 rat. callidè vel in primis ipse Rex agere; occupatio-
 nes modò simulare; modò longis, & alienis, & non
 inuenientibus exitum sermonibus de industria tem-
 pus extrahere: in angusto comprehensus, palam elu-
 dere, pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacer-
 dotis qua sortem, qua confidentiam acerbè perstrin-
 gere. At Rhoterigius, cum & malignos aditus, &
 iniquiorem in dies coràm disputandi conditionem ani-
 maduertisset, librum subseciuis interim operis ab se
 confectum, & Chaldaicè vtcunque redditum, obtu-
 lit Regi. quo libro, confutatis Abassinæ gentis erro-

egi. que

ribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem apertè monstrabat. Adversus hunc librum dum Claudius petita è variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & in signis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pænè regno vulgavit imprudens: ac nì cautè supressus liber fuisset, magnos procul dubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna, (sic enim Ægyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupiit, atque etiam vt scriptis Rhoterigii responderet hortatus est. At ille, rugosa fronte superciliis adductus, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi gratia destinatum. quin religionem vltro incussit Regi, quoddam impia scripta legere ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac mores sextus effluxerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacramenta expiatis & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege ueniam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrurn aduentum attineret, Mazuæ præstò fore dixit è suis, qui descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaue perduceret. vbi coràm eos audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum, Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reiecit. Goam dein repentes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio, propè demersi. saluti fuit, suppliciter inuocatū

Beatæ Virginis auxilium. eius præsentis ope, desperatis
 iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem
 carina rediit. ita fluctus exhausti, votiuâ deincasus ef-
 figies Goæ in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Per
 eosdem ferè dies, quibus in Ætiopiam Rhoterigius e-
 rat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Pa-
 triarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem,
 ac varias, vt fit, in nauès impositi, Mosambicum in-
 columes deuenère. A Mosambico dum vastum præci-
 dunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu one-
 raria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. ne-
 que tumidum erat mare, & paruo interuallo, breuia
 ignotam ad insulam exigui admodum ambitus perti-
 nebant. Eo tutiùs, dirupto alueo, nautæ vectoresque,
 trecenta circiter capita, in terram effusi. verùm squa-
 lidus & ab omni humano cultu desertus erat locus. &
 è cōmeatu nautico modicum quid vini & cibaria, eaque
 ferme vitiata, supererant: vt ni properè subueniretur,
 vltima necessitas ac diras fames instaret. extemplo na-
 uarchus opis petendæ gratia scapham cum eximiis vi-
 ris triginta confendit, & leucarum quingentarium, vt
 nautæ supputant, spatium emensus, haud sine miracu-
 lo Goæ applicuit. mox, è naufragii reliquiis raptim cō-
 cinnato nauigio, quinquaginta ferme alii subsequuti,
 remansère adducetos. in iis è patrum numero tres.
 Consalius, Pascalius; & Alponius Lupius. hi ab an-
 tecedentibus liberaliter inuitatis; præcipuam conditio-
 nem incommuni discrimine recusarunt: afflictamque
 turbam & inopem, suis quoque officiis ac præsentia
 destituti, quo erant caritatis ardore, passi non sunt.
 Eorum periculo cognito prætor Barretus confestim
 cum duabus celocibus eundem Nauarcum, & naucerii
 ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum
 appellant, ad naufragos quærendos ac deportandos a-

bire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, intervallo distabant; & insula quo minor, eo ad inuestigandum obscurior. Ergo non antè inuenti, quàm inedia ad unum omnes absumpti sunt. Eius rei nuntius Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socii tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu, suis tamen ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequenti, Ioannes patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione perstare; digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ viri primarii. Ac Patriarcha quidem, quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigiòque personam, tot tantisque Pontificis Romani decretis ac iudiciis inclytam; seiunctæ è Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verùm, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ exspectationis apparatusque legatio, & si quid sanari experiendo posset, omissum vlla ex parte videretur; Andream Episcopum duobus tribusve cum sociis Abassiam adire, quæque Rhoterigius incassum egerat, patri fide, maiore auctoritate, rursus aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille tam præclaram de Christo bene merendi & exercendæ patientiæ occasionem, arripuit libens. Cum Emmanuele Fernando sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiam profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliore aut æquiore expertus est Re-

gem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perempto, successit Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ, vir immapis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in castrabellumque raptavit, comites, probris & contumeliis; Abassinos quotquot catholicæ veritati favere visi sunt, vario genere pœnarum affecit, atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles in regnum asciterant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem, Andreas ac socii primò capti crudeliterque direpti, postmodum igne in hospitium iniecto vivi pœnè combusti, denique tanta premi rerum omnium inopia cæpti sunt: uti ad vitam tolerandam, ne à pusillo, quem supra dixi, Catholicorum abscederent grege, bobus & aratro quæsitis, terram suis ipsis manibus colerent. Atque inter hæc difficultates & incommoda quotidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquerque Goano Episcopo vita functo, cùm ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam ut eam reciperet procurationem, adduci potuit. Suum ipse quin potiùs apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens, perpetuam abstinentiæ, religionis, industriæ laudem ad ultimum vsque spiritum æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cùm se pœnè in ordinem redegisset; in Thomæ Christianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestorianum pseudoepiscopū, inficientē prava doctrina populorū animos, egregiè cōfutavit ac fre-

git; aliisque deinceps viro forti dignis actionibus cum iniquorum simultates & odia subiisset; directa in eius caput sagitta, pileoque decusso, propemodum interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei & Christianorum animis ritè curandis infumit, cæteri Patriarchæ socii varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insignè inter in eos perhibet Antonium Quadrium Lusitanum, qui uniuersæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verùm circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Bonferrus è familia Franciscana sacerdos natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina vel sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiisque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniã, ex qua frequēs in litto- ra Pegusiana traiectus est; cum eius coloniæ Vicario, & Alpõso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam inijt. iisdemq; adiuto. ibus in onerariã admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporiũ, cui nomẽ Cosmi, deuehitur. Prorsus ignotæ, paulo ante Correx aduentũ, de quo supra dixim⁹, nostris hominib⁹ ex gætes fuerat. ipsius dein Correx & comitũ relatu, multa de illarũ diuitiis moribusq; cõperta, Bõfferri postea litteris de origine Pegusiorũ præter fabulosas quasdã opiniones acceptũ, stirpẽ eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomoni dñati ad Offinatas aurifodinas, ea loca primitenuerint. Fertilissimus verò ager, & exspatiatibus latecãpis, alèdo pecori bonus, & affluẽs omni varietate re-

rum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu
 piscosi amnes intermeāt. ē quibus vnus ē Ciamai lacu
 cētum & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atq;
 ad instar Nili statis incrementis in triginta circiter leu-
 ces exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua feli-
 cia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstua-
 ria, facili commercio gentium exterarum, ac mira qui-
 libet importandi exportandique copia & facultate. Cæ-
 terum ignara Dei, & in omnem libidinem scelusque
 proiecta gens est, ac miserandis opinionum erroribus
 inuoluta: ē quibus nonnulla hoc etiam loco attigisse
 operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione Christi-
 ani, cū sua clariùs agnoscant bona, tum ad eadem aliis
 impertienda vehementiùs inardescant. Iam primū,
 qui apud eam barbariam sapientes habentur, infinitos
 perpetua serie ac successionē mundos ab omni æterni-
 tate constituunt. innumerabiles item Deos: quorum a-
 liquot in singulis mundis variante numero deinceps e-
 xistant. qui nunc voluitur, hunc Deos quinque habitu-
 rum affirmant, quorum quatuor iam abierint; postre-
 mum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos
 aiunt ē vita migrasse; nunc sine Deo sunt. post multo-
 rum annorum curricula venturū alium expectant: eo
 quoque demortuo mundū hunc ingenti conflagraturū
 incendio; vti mox reparetur succedatque moles noua,
 suos item Deos ac proprios habitura. in Deorum au-
 tem cætum homines referuntur, ea tamen lege, si
 prius in aquatiles, terrestresque, & aërias omnium ge-
 nerum animantes varia transmutatione migrauerint.
 Qui ex hac vita decedunt, iis triplicem fingunt sedem;
 Naxac, is tormentorum est locus; & Scuum, deliciis ac
 paradiso Mahometano persimilem & Nibam, quæ
 vox, omnis essetia priuationem, & vltimum cor-
 poris & animi interitum notat. duobus in prioribus

animæ tamdiu detinentur, atque inde repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt, quoad in Nibam admitti, hoc est, profus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id genus alia Pegusiani dogmatis elementa sunt; exstantque multa de hoc genere toto conscripta volumina. Ex iis principiis, & eiusmodi vanitate, quâ p̄fauus numinû cultus quâ absurda cæremonia, quæ portenta opinionû, quæ vitiorû sequantur monstra, non expers doctrinæ, vel rerû Imperitus facile quivis existimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quòd hæc tenebras circumsepsit dæmon, vt solet, summa difficultate luminis inferendi. siquidem ipsius artificio planè persuasum ac penitus infixum habent Pegusii. cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso demissa, cælo doctrinæ vel sectæ, decretis aut placitis, aures nedum assensum, absque inexpr̄abili scelere præberi non posse. Bomferrus, in Cosmi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc exploranda mysteria, linguamq; ediscendam, ingenti labore miseriaque consumptis, (ita tamen vt adiuuandis per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam daret) sermones demum de Christiana religione serere pedetentim aggreditur. Vnius æterni trinique Dei prouidentiam, vniuersatis huiusce molitionem ex nihilo, primi hominis crimen in posteros omnes letali contagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinitæ, quam præter Deum præstare cùm posset nemo; Deus, ipse, redimendi generis humani gratia factus, homo volens prudensque pro sua immensa bonitate subieri; ad hunc humanæ salutis auctorem quotquot sese per fidem, & imitationem, & caritatem adiunxerint; hisce omnibus inenarrabilia quædã & sempiterna esse in cælo præmia constituta: qui secus; hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata

supplicia : ad vtram quisque pertineat classem , extremo voluentium secularum die , cū animæ vita functæ rursus corpora induerint , Deum ipsum iudicem in celeberrimo superum inferumque conuentu lata sententia planum esse facturum. Hæc igitur , & alia rectæ fidei capita , cū per occasionem exponere Dei famulus , multisque partim exemplis partim rationibus affirmare tentasset ; mirum quā obduratos obfirmatosque contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alii , vt fabulas ac deliramenta ridere , alii , vt pestes & piacula prorsus abominanda respuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco , si nouam ab omni memoria disciplinam ac religionem porro inculcare institisset. Ergo non sine causa veritus , ne super discrimen capitis , & quotidianas ærumnas , oleum quoque & operam perderet ; amicorum suasu , re infecta , retro vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem ferè dies atrox Cocini facinus editum. in capsâ , quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo prostabat , nefariæ schedulæ à custodibus repertæ , cū horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerebatur simul è Sacerdotum Consaluuus Sylueria , qui ad Manomotapam Æthiopix deinde Christi causa peremptus est , ac tum in eadem vrbe conciones habebat. vir nobilis genere , sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ tamque infandæ audaciæ crimen haud obscuro indicio hæsit in falsis è circumcisione fratribus , qua ex face aliqui ex Europa subinde , pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi , mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Ægyptiis ferme Iudæis , (quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationum & sectarum

hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi cæptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ bono exercentur. Interea Melchior Nomnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarum littora primùm, inde, redemptis è custodia Lusitanis, quorum antè meminimus, in Iaponios biennii amplius navigatione perfertur. comiterque & benignè exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiemque Amangutio vrbe sese in ea loca receperat. Cedrinæ aedes eleganti opere, itemq; aream templo condendo, nec nō annuæ pecuniæ modicum quid patribus adsignauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Christiana consuetudine dedicata: pars altera in vsum valetudinarii publici item diuisa bifariam: vti elephantiaci, quorum est in iis terris magna multitudo, seorsum ab cæteris ægrotis haberi curarique possent. Id opus, quo magis nouum insolitumque, eo maiore approbatione celebratum ab incolis; multique inde, sed vt antea plebei ferme ad Christum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem pietatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum variis rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successum quidem minimè læto: quodd neque dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana hæresi; quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ sensu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adsueuerat, ad Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto sinebat.

Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonziis præcipua sapientiæ fama, coram ipso regnique proceribus disputationem ac certamen haberi de religione permetteret: ne id quidem impetratum. Inde cū exiguam in præsentia cerneret proficiendi spem; Colombo cum sociis ibidem relicto, ad suum ipse prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum seculi huius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quā ieiuniis vigiliisque, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cū aliis in prouinciis, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in India præsertim, solemni ritu & exquisitis cæremoniis parentatum est. tametsi minimè deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potiùs, quàm fundendas pro eo preces haud absurde affirmarent. Certè ab illius excessu (vti optimum patrem in cælo suorum cæptis adesse coniiceret) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor vigorque diffusus: & Indicus ager culturæ & sationibus vberiore quàm antea prouentu respōdit. annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sunt, baptizati ab Societate I E S V mille primū & octoginta, mox mille nōgenti sexdecim, dein tria millia ducenti sexaginta, demū incremento notabili duodecim millia septingēti quadraginta duo. In iis regia virgo fuit, adultā iā ætate, Mealis filia, ob generis claritatē Regi Mahometano cuidā in matrimonium destinata, hæc tēpestiuis nobiliū feminarū adhortationib⁹, itēmq; psalmis, & catechesi, & supplicationib⁹, quæ per urbē haberi cōsueuerant, studio Christianæ religionis incensa, dū Prætor Barretus tota de re Mealē docet, ac furentē ita placare

cōcēdit; matris ancilarū que pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prætore sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectate virtutis ac pudicitie matronam perlata, Didaci Pererie conjugem, adhibito scriba publico testibusque, christianam sponte se fieri velle professā, post aliquot dies indiui Pauli templo ab ipso Aethiopia Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantòque concursu; vt prætior ipse, qua erat pietate, virga ad submouendā turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virginis cum à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Prætore data publicè munerā; & annui redditus aureorum circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Baetianum obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente socero Ternatensi, tamen constanti animo sese ad Christum applicuit; abolitaq, Mahometana superstitione, ac fanis euerſis; defixas haud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoque Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Æquatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia regni que proceribus ab Lusitano quodam institore baptismum accepit. patres deinde à Malaca perliteras inuitatos cum propter paucitatem non impetrasset, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes, cum Euangelii nomen pertenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianæ religionis exarserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudi-

nem atque distantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem certè neophytos nouis decretis ornare, beneficiis atque muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascaranix morte, cum præclarè intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem in id ipsum delegerat munus: qui prouinciam illam aded sanctè ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eò magistratibus, officii exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intendebat, vti Francisco Xauiero pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, cælestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Pratori mandarat, vti quæcunque per Xauiarium Deus miracula perpetrasset, verè atque accuratè indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimonis publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque sera neque inspectata Ioannem abstulit mors, cū & ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir planè magnus & venerabilis, ac præter ceteras laudes æterno præconio celebrandus, quod imperii moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemque benefici, & mitis, ac verè Christiani Regis expresserit.

HISTORIARVM INDICARVM FINIS.

CADOMI.

Excudebat Iac. Mangeant anno 1614, die 9. Octobris.

